BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
148
H
27
NAPOLI

[illegible] H. 27.

Ex legato Reg. Ferr

BARTHOLOMAEI FACII DE REBVS GESTIS AB ALPHONSO PRIMO NEAPOLITANORVM REGE COMMENTARIORVM LIBRI DECEM.

Io. Michaëlis Bruti opera denuò in lucem editi, ac ſummo ſtudio vetuſtiſs. collatis exemplaribus emendati.

His acceſſere Franc. Contar. V. C. De rebus in Hetruria geſtis Comment. Libri tres.

Coll. Neap.

Catal. inscriptus

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

LVGDVNI APVD HÆREDES SEBAST. GRYPHII.
M. D. LXII.

BARTHOLOMAEI FACII VITÆ breuis deſcriptio.

BARTHOLOMAEO Facio patria fuit Spedia, oppidum Genuenſium ditionis. Id quidem in ſinu intimo poſitum, Lunenſem portũ toto mari infero celeberrimum efficit, quem Ligures eodem quo oppidum nomine appellant. Scripſit de Genuenſium rebus aduerſus Venetos geſtis Commentarios, in quibus Iouius ait fidem hominis eſſe deſideratam: quam quidem calumniam neque ille ſatis effugere ſcribenda hiſtoria potuit: quanquam ferè in rebus omnibus de quibus ſcribit, verſatus. Laudatur à viris doctis verſus ab illo è Græca in Latinam linguam Arrianus, cùm is anteà à Petro Paulo Vergerio haud ſatis præclarè eſſet Latinus factus. Aemulus Laurentij Valle, quanquàm magnæ vir autoritatis acerrimè vbique in illum inuectus, plurimum de illius nomine detrahere conatus eſſet, illius inimicitijs creuit eouſque vt Alphonſus Rex tantus, dignum illum exiſtimarit, cuius ſcriptis res à ſe geſtæ poſteritati mandarentur. Videtur eius vnum hoc ſtudium fuiſſe, vt Cæſaris in ſcribendo puritatem atque elegantiam imitaretur. Quod ſi eſt minus aſſequutus (neque enim id facilè per ea tempora licebat) at quòd eum vnum ſibi propoſuerit ad imitandum, iudicium quidem probari: quòd feliciſſimè ſæpe expreſſerit, laudari ingenium etiam debet: certe ita ſcribit, vt quem illi hoc tempore anteponas habeas nemi-nem.

ALBERICO CIBO

MALASPINAE MASSAE ET CARRARIAE PRINCIPI

Io. Michael Brutus S. D.

SI qui ſe vnquam (Alberice Princeps) eo animo ad honeſta ſtudia contulerunt, vt quæ illi præclarè agerent, eorum fructum omnem in optimæ mentis conſcientia conſtitutum haberent: ſatis illum ſemper & vberem ſunt & magnũ conſequuti. Nam cùm vna rerum omnium maximè per ſe ipſa expetenda virtus eſt: tùm vt cætera etiam longiſsimè abſint quæ nunquam ferè illam non conſequitur, gloria, fama, nomen, ſtudia hominum, exiſtimatio: per ſe eadem cumulatè habet quo animũ quidem quanquam appetentem in primis laudis, auidiſsimúmque expleat. Eſt enim animi diuina quædam vis, & præclara, quæ vt facilè omnia alia contemnit, quæ minus magnitudini illius cõſentanea ſint: ita vna modo contenta virtute, in vna illa, vbi id eſt aſſequuta, cõquieſcat. Vt minimè iam oporteat mirari, neq; eos qui ſpe ſua orbem terræ complexi, magnam illius partem ſuo imperio adiunxiſſent,

animum non potuiſſe explere; potuiſſe eos facilè qui vnius ſtudio addicti virtutis abditi illam in ſolitudines quærendam ſibi excolendámque ſtatuiſſent. Nanque terrarũ orbis quidam fines ſunt, nulli ſunt animi: vt cùm longiſsimè etiam terminos imperij produxeris (id quod tamen haud ita contigit multis) cupiditate infinita quidẽ, cùm illa ex animi infinita vi proficiſcatur, ſpe tamen nulla quò attingit animus perueniendi, efferri vlterius proueh íque poſsis. Virtus autem cùm illam animus è diuinæ quaſi mentis fontibus hauſerit ita illum implet, vt eius ſe rei fieri compotẽ ſentiat, qua nihil illi præterea (natura iam expleta ſui) quærendum vlterius expetendumq; ſit. Sed quorum ea fuit ſententia, ſibi illi planè potuerunt conſulere, cùm honeſtum in primis finem ſibi in vita agenda propoſuiſſent; parum iidem proſpicere hominum rebus cum huius rei cauſa, inſtituto quodam naturæ pręclaro omnia à nobis facienda ſint, hoc vitæ genere excolendo potuerunt. Etenim rectè factorum vna ratio eſt, quemadmodum ſentio: vt eorum fructu vberrimo tùm illi fruantur qui eà geſſerunt, cum quidem his non de præſentibus modò hominibus, ſed de iis etiã qui ſunt poſtea futuri (id quod ſummorum hominum eſt) præclarè aliquando ſe poſſe mereri intelligãt. Ita autem eorum laudes fama illuſtri poſt multa ſecula excipiuntur: vt quidem (id quod ad vitam agendam conducit plurimum) incenſi honeſta æmulatione poſteri, & ad res præclarè gerẽdas excitentur vehementiùs: & optimis vitæ rationibus & inſtitutis perſequendis eorũ etiam

virtut

virtutem quorum gloria ac laude creuerunt, facilli mè aſſequantur. Nam memoria veterum Themiſto clis acerrimam illã vim quæ ſuis ciuibus aliquando atque adeò Græcorum omnium imperio ſaluti fuit: ſæpe Miltiadis trophæa excitaſſe proditũ eſt, clariſsimi imperatoris, & qui Perſas Græcorũ liber tati imminentes, magna cum gloria apud Marathonem deuicit. Alexandri enim animum, virtus ſumma Philippi patris, eouſque dicitur excitaſſe, vt cũ ille breui ſumma felicitate eſſet adeptus, quicquid parari in terris virtute hominis & fortuna poſſet, incendere illius cupiditatem tanta gloria parta, exæquare eandem cùm immanis atque infinita eſſet, quanquam noua regna atque imperia quotidie inuaderet armis, nullo modo potuerit. Iam in Romana ciuitate vnde illuſtria in primis ad virtutẽ exempla peti & permulta poſſunt, Camillos, Decios, Paulos, Scipiones, Cæſares, magnitudo rerũ à maioribus geſtarum & extulit vna maximè, & magna cum eorum gloria poſteritati commẽdauit. Atque tanta eſt (in claro præſertim homine) ad æmulãdam gloriam vis: vt quò honeſta magis de illa ſit & ſpecioſa contentio: ſæpe eruantur tãquam ex tenebris antiquitatis, qui magnam aliquando laudem adepti: & grauem in primis gloriæ æmulationẽ, & ſpem difficilem illius aſſequendę poſteris faciant. Quod tu quidem, Alberice Princeps, ita præſtas, vt non ſolùm peruolutandis veterum ſcriptis, quæras ex tuis maioribus claros homines & præſtantes virtute, quos tibi in hoc gloriæ curſu æmulos ad virtutem cõſtituas: ſed quo tua nobis virtus & perſpecta ma-

 gis &

gis & teſtata ſit:quæ illi cum laude viuendo egerũt cures ea in lucem ac tanquam in orbis terræ theatrum à doctis hominibus educenda. Qua etiam in re(id quod te eſt in primis dignum) præclariſsimo fungi munere pietatis videris. Ita enim ſummorum hominum gloriam tuorum maiorum, cùm iis quidem quaſi iam tenebras & noctem quandam vetuſtas offudiſſet, ab interitu atque obliuione hominum vindicas (quod præmium eorum quæ rectè fiunt ampliſsimum eſt)& poſteris tuis æquè conſulis: cùm quidem cures ea vt habeant à maioribus exempla propoſita ad virtutem, quibus cum dedecore iis ſint deteriores: haud magna cum laude pares: ſtudio virtutis illos vincẽdo, ſperent veram ſe modo & ſolidam gloriam conſequuturos. Neque vero animo rem totam complexus, non pari eam es ſtudio aſſequutus. Nam & animi qui pulcherrimæ ſibi rei conſcius eſt, laudem tibi comparas immortalem: & huius tuæ diligentiæ præmia fers ampliſsima & maxima. Etenim nemo iam illa non nouerat, te Principem longè nobiliſsimum atque ampliſsimum, ex iis ortum maioribus, ex quibus veterum memoria Bonifacius Nonus, Innocẽtius Octauus Põtifices maximi: noſtra patrũmque ætate, Leo Decimus, Clemens Septimus extitiſſent: hoc quidem tempore cùm alios ferè Italiæ Principes omnes, tùm Reges externos maximos & potentiſsimos propinqua cognatione attingere. Sed erant illa quidẽ minus nota, quæ cùm magna atque illuſtria ſint(id quod tu quidẽ ſummo ſtudio perfeciſti) fugere amplius poterunt neminem ex familia Cibo;

quod

quod tibi eſt paternum genus, quadringentis iam ab hinc annis maiores tuos, Genuenſiũ Rẽpub. inter Principes ciuitatis domi foriſq; magna eſſe cũ laude moderatos: honores omnes qui maximi in libera ciuitate habẽtur geſsiſſet: ſacerdotiis eſſe functos ampliſsimis: bellicæ gloriæ ſtudio elatos, ſæpe ſaluti ſuis ciuibus, ornamento familiæ terrá mariſq; magnis rebus gerendis fuiſſe: Atq; Arũti quidẽ Cibo proauo tuo Innocẽtij Octaui patri Põtificis Maximi, eſt tuo maximè ſtudio vetuſta gloria mortuo reſtituta & laus, cũ celebre illius olim & illuſtre nomen fere eſſet ex memoria hominum obliteratum. Iã quæ ille Neapolitano bello geſsit Renati partiũ dux, cùm is debitum ſibi regnũ per Ioannæ Reginæ adoptionem, maiore animo quàm viribus repeteret: quanta hominis virtus & fides dubiis illius tẽporibus, ciuiles ſimul res & bellicas adminiſtrãdo, quæ tẽperantia, abſtinentia, quæ animi vis, & conſilij extiterit: tùm quæ rurſus bello cõfecto apud victorem regẽ cùm illius fuiſſet hoſtis acerrimus, exiſtimatio, ita poſteri agnoſcẽt: vt quòd illius mortui memoria, quæ obruta pene iniuria tẽporũ latebat, tanta cũ illius laude vigeant, tibi planè pari in laude ponant: quòd domeſticæ gloriæ æmulũ tantũ minimè veritus ne ſuperior in virtutis cõtentione eſſes tibi propoſueris: ex hac animi præſtãtia tãta & virtute cõiectura facta, ſperẽt ſuperiorẽ etiã te aliquãdo fore. Iã cũ ita paterni generis memor ſis, ne videaris eſſe materni oblitus quod nobiliſsimũ quidẽ à gẽte Malaſpina ducis (quicquid ſequutus ſis quare hoc tibi eſſe agẽdum ſtatueris) negotium mihi de-

 diſti

BARTHOLOMAEI FACII
IN LIBROS X. COMMENTARIORUM

riorum de rebus geſtis ab Alphonſo primo Neapolitano Rege Præfatio.

ETSI nonnullos viros hæc ætas tulit, qui præſtanti ingenio atque doctrina præditi, tum ad alia quæque, tum ad res geſtas ſcribendas peridonei exiſtimari poſſunt: fuerantq; & noſtra & patrum noſtrorum memoria aliquot populi, ac principes clari, qui magna ac laudabilia facinora geſſere: ea tamen eſt apud pleroſque nouarum rerum negligentia, vt perpauci ad ſcribendam hiſtoriam ſeſe conferant. Sunt enim quos, cùm legerint aut Alexandri, aut Cæſaris, aut populi Romani facta, hæc noua ac recentiora non multum delectent. Nanque ita ſe res habet, vt quæ nobis notiora & familiariora ſunt, hæc in minore pretio, neſcio quonam modo habeamus. Ego verò haud abnuerim, nec Regem, nec ducem, nec ciuitatem vllam ætate noſtra, aut etiam auorum noſtrorum extitiſſe rerum geſtarum gloria & virtute cum ijs comparandam. Quanquam quis eſt adeò imperitus rerum, qui neſciat vel eorum res, quos modò nominaui, diſertorum ſcriptorum beneficio nonnihil illuſtriores atque ampliores factas eſſe? Sed certè & hæc recentiora iudicio meo tãti ſunt, vt eos etiam in ætatem ſuam quodammodo ingratos atque iniquos putem: qui quę contigere ſuo tempore, veluti leuia quædam ac notitia parum digna negligere videantur: cùm ea ipſi potius verbis extollere deberent, & aut aliorum ingenijs illuſtrata perlegere, atque in honore habere, aut eloquentiam hominum, vt res ſui ſeculi ab interitu vindicare vellent, excitare. Hæc tametſi veniebant in mentem, non vſq; adeò tamen valuere, vt me à rebus noſtris memoriæ mãdandis deterruerint, exiſtimantem me nulla in re honeſtiore ac iucundiore exerceri ingenium poſſe. Nanque vt fructum taceam, qui ex hiſtoria maximus capitur: nulla profectò res eſt, quæ tanta cum delectatione aut ſcriben

tis aut legentis animum teneat, cùm propter alia multa, tum propter temporum viciſsitudines, fortunæq; varietates, quibus ea redūdat omnis. Ac noſtri quidem ſeculi res geſtas conſideranti mihi, Alphonſi Regis facta admirationem in primis afferre aſſolent: qui à remotiſsimis Hiſpaniæ oris in Italiam profectus, cùm alia multa memoratu digna geſsit, tùm Neapolitanum regnum magnum atque opulentum ſingulari virtute perdomuit. Quocirca res eius literis mandare, & quantum fuerit in me, illuſtrare conſtitui, ne tantarum rerum cognitio poſteris obſcura relinquatur. Quòd ſi pro rei magnitudine fortaſſe minus conſequi potuero: at cæteris omnibus qui volent, iiſdem de rebus poſthac ſcribendi facultatem præbuiſſe non inanis operæ, vt arbitror, fuerit. Ab Neapolitano igitur bello initium facturus, eius cauſam atq; originem primùm repetens paulò altiùs omnia aperiam.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER PRIMVS.

*

MARTINVS Quintus Pontifex Maximus,is qui ſacroſanctam poteſtatem pontificiam tyrannorum quorundam ſcelere prope euerſam reſtituit,cum Florentię degeret, Bracij Montonij iniurijs laceſsitus à Ioanna Neapolitanorum Regina opem petiit. Ea verò Sfortiã Cottiniolam regiarum copiarum præfectum auxilio petenti miſit: qui ſecundis aliquot præliis factis, ad poſtremum acie victus, ut ſibi decretum ſtipendium inuideri agnouit, quorundam opera, qui primum apud Ioannam dignitatis locum obtinebant, omnia ad ſuam potentiam reuocare cupiẽtium, Ludouicum Andegauẽſium principem, Regem poſtea appellatum, vti ad Neapolitanum regnum capeſſendum veniret, quod ad ſe pertinere profitebatur, per literas, ac nuntios exhortari cœpit, operam in id bellum impigre pollicitus.Facile mouit Ludouicum,iam multo ante Neapolitanorum quorundã exulum quotidianis ſuaſionibus eius Regni cupiditate inflammatum,eius viri auctoritas:quem acceperat præter egregias belli artes, in Neapolitano regno cõplura oppida tenere. Lætus itaque talibus nuntiis renuntiari Sfortiæ iuſsit: periucunda ſibi accidiſſe, quæ vltrò obtuliſſet: & ob eam rem gratias agere. Bellum Neapolitanum ſibi, & prius,& tùm maxime cordi eſſe,talem præſertim virum,ac ducem copiarum nacto. Paraturum ſe omni cura claſſem: qua Neapolim traiiciat.Simul cùm iis qui ad ſe venerãt mittit qui de ſtipendio ac cęteris rebus ad bellum pertinentibus cum eo agant,actaq; ad ſe referant.Quibus omnibus conſtitutis,Sfortia extemplò coactis diſsipati exercitus reliquiis Campaniam

proficiſcitur: fineſq; regni ingreſſus, vt per pacatum agrum agmen duxit:nec diuini quicquam aut humani violauit,prius quàm Neapolim peruenit. Ibi demum nullo ad conſpectum agminis concurſu facto, ad mille ab vrbe paſſus, caſtris per otium poſitis, hoſtem ſe Ioannæ profeſſus eſt. Tum ingens trepidatio & pauor per omnem Campanum agrum, ſimulq; fuga agreſtium, pecorumq; in oppida munita fieri cœpta.Initio eius aduentus pleriq; ciues quos Ioannæ Reginæ tæderet, ſeſe ad eum in caſtra contulerunt, cùm his ſatis cõſtaret illum pro Ludouico gerere bellum. Quorum acceſſu elatus Sfortia (in iis enim erant nonnulli ſummo loco nati) apertè laceſſere Ioannam cœpit. Illa quanquam inopinati hoſtis aduentu, & ciuium ad eum tranſitione conterrita, haud ſegniter tamen ad vrbis defenſionem intendit. Itaq; quamprimùm diſpoſitis ad omnes portas circaq; in muris,oportunis quibuſq; locis,ſtationibus, neq; hoſti, neq; infidis ciuibus oportunitatis quicquã ad tentandas res nouas reliquit. Poſthæc delectus raptim in vrbe,atq; agris fieri placuit: conuehendæq; vndique annonę, ac muniendæ vrbis ratio, curaq; inita. Ioanna deinde conſultante quonam modo inſtantibus periculis obuiam iretur,cenſuere omnes qui aderant, externa auxilia imploranda eſſe(neque enim tam Sfortiæ conatus,quàm Ludouici aduentus metuebatur) ſed primùm à Martino Pontifice Maximo,ad quem Regni tutela pertineret, ac ſi ea ſpes falleret: ab iis principibus, ac Regibus qui ſe iuuare modò vellent: præcipuè ab Alphonſo Aragonũ Rege,cuius in Sardiniam claſſe profecti iam tùm ingens in Italia nomen erat. Hac ſententia comprobata, Ioanna confeſtim Antonium Caraffam cognomento Malitiam,cui maxime confidebat,mittit, iubetq; niſi intra certum diem auxiliũ à Pontifice impetret, ad Alphonſum in Sardiniã nauiget: atq; ab eo auxilium poſtulet: ſimul quæ illum Regi polliceri uelit,auxilii impetrandi gratia edocet. Poſt hæc Franciſcum Vrſinum & Ludouicum Columnam claros copiarum duces mercede conducit:Chriſtophoroq; Caietano accerſito (hi omnes ad mille equites ducebant) Ioanni Caratiolo urbis cuſtodiam demãdat. Hic genere clarus,virtute, & forma corporis clarior, omnium longè princeps apud Ioannam erat. Malitia naui longa,ac biremi acceptis Piſas,atq; inde pedibus

Flor

Florentiam ad Pontificem profectus: qui per id tempus in ea vrbe, à Bracio pulſus, ſedem ſuam conſtituerat, ſeſe contulit. Qui cùm Ioãnæ diſcrimẽ docuiſſet,& requiſito auxilio,ſpem modò ſibi dari animaduerteret: ſtatuit ad Alphonſum traiicere,Ioanna priùs de ſua profectione certiore facta. Eius conſilium confirmauit,atque adiuuit fortuna. Erat enim forte per id temporis Florentiæ Gartias quidam Hiſpanus eques, Alphonſo percarus, qui cognita cauſa aduentus Malitiæ, cùm haud dubiam auxilii regii ſpem feciſſet, vti ad Regem continuò nauigaret,perſuaſit. Prægreſſus itaque Plumbinum, quò naues ire iuſſerat (neq; enim vnà cũ Gartia ire voluit, ne quid eius viri comitatus ſuſpicionis Pontifici præberet) petito à Pontifice commeatu, ſimulatoq; Neapolim reditu, ad confirmandam auxilii ſpe Ioannam ibi hominem prȩſtolatus eſt:qui cum eodem paulò poſt tranquillo mari in altum euectus in Sardiniam traiecit. Interea Neapolitani Andegauenſis factionis Ludouicum crebrò per literas, ac nuntios monere, atque hortari,vt maturè inſtructa claſſe,quam Genuæ parabat,confeſtim accedere, ne cunctaretur. Futurum ei poſtea perdifficile, quod tunc facile factu haud dubium eſſet, ſi illum Alphonſus,quem Reginæ auxilio venturum ſuſpicabantur,cum claſſe præueniret,fruſtra poſtea amiſſam oportunitatem quæſiturum, fortunamq; imploraturum.Proinde ſi ea res ſibi cordi & curæ eſſet, maturaret: ita facto opus eſſe. Et iam Ludouicus Columna,& Franciſcus Vrſinus,quos à Ioanna conductos dixi, Chriſtophorusq; Caietanus cum copiis acceſſerant Sfortiamq; à ſolitis excurſionibus prohibebant, & ciues quorum fides ſuſpecta erat, in officio continebant. Neque enim erat quiſquam qui ſe ducem profiteri auderet. Ludouici aduentum taciti omnes opperiebantur. Legatus ab Alphonſo benignè & comiter exceptus, facta loquendi poteſtate, primum de Reginæ in eum vnum ſpe, atque animo verba fecit. Poſthæc difficultates ac pericula expoſuit. Ludouicum Andium ducem, illam paterno & hæreditario regno exuere conati: Parare claſſem,qua Neapolim petat.Sfortiam,quem illa ſibi in aduerſis ſuis rebus vnicum præſidium exiſtimauerat, ſibi hoſtem,è duce factum caſtriſq; ante vrbem poſitis,omnibus belli cladibus agros vaſtare. Eam verò, & ſi non deerant

Reges alii, qui opitulari ei vellent, ac poſſent: ab eo potius opem poſtulare voluiſſe, ob nominis eius celebritatē, ac gloriam. Proin orare, atq; obteſtari, vti Reginę cauſam tuendam ſuſciperet, néue pateretur eam per iniuriam regno ſpoliari: celeritate verò ante omnia opus eſſe: quandoquidem & Sfortia cum ingētibus copiis vrbi immineat, & Ludouicus cum claſſe breui affuturus putetur: quam Genuæ parari certū ſit. Magnæ ſibi laudi gloriæq; fore, ſi laborantem Reginam, & rebus diffidentem ſuis, in antiquā dignitatem, ſtatumq; reſtituerit. Quod vt haud grauate onus ſuſciperet: Reginam vbi ſe tueri vellet, ei primum omnium in filium adoptato, Calabriæ Ducatum, qui honor Regiorum filiorum maximo natu haberi ſoleat, cū regni ſucceſſione polliceri. Cùm hæc dixiſſet, Alphonſus allata modo auxilii ſpe, rem ad cōſilium detulit: nec fermè vllus fuit, qui id bellum ſuſcipiendum diceret, quoniam permagnos ſumptus poſtulare videbatur: & erant, qui vererentur, ne, ſi bellum diutius trahi contingeret, Neapolitani ſatis conſtantes in bello futuri eſſent: quòd eam gentem conſilia variare ad fortunę mutationem ſolere, fama erat. Re igitur ſuſpenſa, cum adhuc incertus eſſet, quid ageret: legatus, quem Ludouicus ad eum miſerat, triremium decem petendarum gratia, quas claſsi, quā Genuæ parabat, adiiceret: cognito Malitiæ aduentu, eiusq; cauſa, ad eum profectus, inquit, ſcire ſe, legatum à Ioanna miſſum ab eo opem poſtulare, nec id diſsimulari poſſe. Cæterum exiſtimare ſe haud commiſſurum vt nouam Ioannę gratiam veteri Ludouici gratiæ, atq; amicitiæ prælaturus ſit. Neque enim ſibi cauſam vllam eſſe, ob quam iuſta arma ſuſcipere aduerſus Ludouicum poſsit, qui cum ſit, præter amicitiam, affinitate cōiunctus. Vocari Ludouicum à Neapolitanis ciuibus magnis obteſtationibus: regnum, quod ſibi legitimo iure debeatur, quodq; à ciuibus vltro offeratur, armis (quando aliter non liceat) vendicare. Sibi verò haud dubiū eſſe, ſi quas petiit naues, Ludouico cōceſſerit, aut certè ei aduerſus nō fuerit, Ludouicū ſperati, atq; exoptati regni breui compotē fore. Deberi id certe tum veteri cōſanguinitati, tū amicitię: nec cōmittendū, vt imperādi cupidine, à Ludouici amicitia diſceſsiſſe videatur. Ad hęc Alphonſus, nō negare ſe primū Ioannā ab ſe auxilium petere: cæterum nihil adhuc ſuper ea re decretū

eſſe

eſſe cognationem,& amicitiam Ludouici,quam commemorarit ſibi caram eſſe: eamq; magni æſtimare. Præſtaturum ſe quod Ludouicus poſtulabat,modo ipſe à Genuēſium,quibus cum bellū gerebat,ſocietate diſcederet.Ludouicum verò ſuā, & Genuenſium amicitiam ſimul habere non poſſe:quod non ſit ęquū, neque committendū,ſua ut claſsis cum hoſtili claſſe cōiungatur. Cū hoc reſpōſo dimiſſus legatus ad Ludouicū regreſſus eſt. Qui cum vtiliorē ſibi Genuenſium amicitiā,& ſocietatem arbitraretur,in vna celeritate victoriæ ſpem repoſitā ratus:omiſſo Alphonſi auxilio nihil ad cōficiendæ claſsis celeritatem ſibi reliquum fecit. Vicerūt igitur Regem,Reginę miſeræ & afflictæ fortunæ(facile enim alliciūt animos ad miſericordiā ſupplicis preces)quā à ſe auxiliū implorantē aſpernari, non exiſtimabat eius eſſe qui Regio nomine & maieſtate dignus haberi vellet. Quamuis autē ſuorū propè omnium contrarias ſententias(vt antè dixi)animaduerteret: accerſito ad ſe Malitia inquit,ſe Reginę cauſam tueri cōſtituiſſe:nec paſſurū vti illa è regno, tot annos à maioribus ſuis poſſeſſo eiiciatur. Nec verò ſe iis tàm moueri prę̨miis(quāuis permagna ſint quę illa ſpondeat) quàm eius incommodis,ac periculis præſertim cum ad ſe, prætermiſsis cæteris regibus, certo iudicio poſtulatum auxilium intelligat. miſſurum ſe in præſentia Raimundum Pirilionem, præſtantem virum cum roſtratis quatuordecim,qui illi opem ferat,commeatusque ex Sicilia deportari curet. Quæ cùm audiſſet legatus, ſpe plenus, mittere ad Ioannam quam primum ſtatuit, qui illam, quæ egiſſet, diligenter faceret certiorem:vt auxilii ſpe allata, fortius labores,atq; incommoda belli toleraret:maximè quòd Ludouicus claſſem properè parare ferebatur. Quam rem cum Alphonſus comprobaret,Paſchalem Ioannæ à ſecretis, qui illi comes datus erat, cum biremi miſit, & quæ egiſſet omnia, quo'ue tempore ſe affuturum cum regia claſſe ſperaret, ad Ioannam perſcripſit. Qui acceptis literis,idoneam ad nauigandum tempeſtatem nactus, in altum euectus eſt: & iam nauigando ad oppidum, quod Ciuitatem Veterem vocāt,peruenerat:portūq; ingreſſus,in terram commeatuum petendorum cauſa deſcenderat:cū forte Ludouici claſsis ſubito atq; inſperatò apparuit. Erant in ea claſſe præter onerarias ſex,roſtratæ duodecim,cuius

ius

ius improuiſo aſpectu conturbati qui in biremi erant, relicto eo homine cuius expectandi ſpatium propter hoſtium propinquitatem non habebant: anchoram repente moliti, concitato remorum pulſu Neapolim contenderunt. Sed nihilo magis Ioanna ex iis ordine ſcire potuit, quæ Malitia cum Alphonſo egiſſet. Literç enim omnes amiſſæ erant. Id modò cognouit, uenturam propediem, icto iam fœdere, ab Alphonſo claſſem, Paſchalemq́; apud ciuitatem veterem relictum, eumq́; interceptum putari ab hoſtili claſſe, cuius metu quòd iam appropinquauerat, eo relicto, effugiſſent. Quibus cognitis quãuis hoſtilis claſsis aduentus terrebat, & eius hominis captiuitas grauis erat, vehementer recreati ſunt. Ludouicus appulſa ad oppidũ claſſe: ut audiuit de Paſchale à ſuis deſtituto, hunc inuentum, ad ſe perduci iuſsit, extortisq́; literis: cuncta, quæ cum Alphonſo acta erant, cognouit. Poſt hæc eo in claſſem impoſito proſperum ventum nactus: paucis diebus Neapolim peruenit: iactisq́; ante vrbem anchoris naualibusq́; ſociis, ac militibus in terram expoſitis, quos aduexerat, Sfortiam ſibi obuiam in littus progreſſum, caſtra propius vrbem metari iuſsit. Eius aduentus Neapolitanos variè affecit. Namq; & Andegauenſibus longè aucti ſunt animi, & Dyrrhachinis imminuti. In has enim duas factiones Neapolitana ciuitas, atque adeò omne regnum diuiſum erat. Non tamen omnino remiſere animos Dyrrhachini, ſeq; expectatione claſsis Alphonſi ſolabantur. Itaque imperata pro ſe quiſque impigre atq; obedienter facere, ac deſtinata munera obire atque exequi. Alii turres ac muros armati cuſtodire: alii vrbem die noctuq; circumire atque interuiſere: alii tela parare ac tormenta idoneis locis diſponere: nec facultatem tentandi aliquid per negligentiam aduerſæ factioni dare. In eo autem maximè peccatum in quo quis ceſſaſſet, exiſtimantes, de officio certabant. At Ludouicus hoſtium expectatione cognita, omnia tentanda arbitratus prius quàm hoſtilis claſsis aduentaret: roſtratas ante vrbem ſæpius circũuagari iuſsit: moturos aliquid in vrbe Andegauenſis factionis homines exiſtimans: quorum cognati & neceſſarii ad Sfortiam in caſtra tranſierant. Cæterùm eius ſpes atq; opinio irrita cecidit. Nam etſi multi in vrbe erãt, qui regnum ad illum depulſa Ioanna, deferri cupiebant: tamen inimic

tanti Regis à poſterislegerẽtur. Eſt ſcilicet hoc tuũ,
quod haud ſcio an multorũ præterea ſit, in benè a-
gẽdo pluribus vt prodeſſe velis:quæ res claros ho-
mines & præcellenti virtute in cælum fert,ac poſte
ritati immortalitatíque cõmendat. Ita enim & me-
moriæ optimi Regis,ac poſt natos homines maxi-
mi,cũ diu quaſi inuolutæ obliuionis tenebris & ſi-
lẽtij illius res iacuiſſent,& nobis adeò plurimũ cõ-
ſulis:qui iis legẽdis nõ voluptate ſumma ſolũ, cùm
ſcriptæ luculẽter in primis & elegãter ſint, ſed vtili
tate etiã ducimur,quæ eſt nobis maxima propoſita
ob rerũ varietatẽ & viciſsitudinem qua eſt hiſtoria
referta. Atque(id quod tibi haud in poſtremis laudi
bus poni debet) vnus maximè præſtas,ne memoria
diſertiſsimi ſcriptoris intereat: quod quidẽ magna
noſtrorũ hominum iactura ne accideret, magnopè
re verendũ erat. Itaque nõ ſolùm viri illius manes
tibi,quòd per te eius memoria renouata vigeat, re
ferunt acceptũ:ſed plurimũ hoc nomine omnes de
bent,qui aut cognoſcendarum rerũ ſtudio,aut ſcri-
bendarũ tenẽtur. Enimuero quæ hominis eruditio
ſit,quæ in ſcribendo elegãtia & copia,tũ verò (quæ
vna maximè re hiſtoria conſiſtit)quo ſtudio,qua fi
de omnia,quã nihil hauſtũ è vano referat,niſi ipſa
res loquerentur, pluribus mihi diſſerendũ putarem.
Illud vnum verè videor dicere poſſe, nõ illum qui-
dem vt illa tempora ferebant,ſcripſiſſe,quibus exti
tiſſe dicitur,cùm vix tum reuiuiſcere inciperet per
tot iã ſecula intermortua Latini ſermonis elegãtia
& proprietas:ſed vt pauci hac noſtra ætate, quorũ
illuſtriora nomina ſunt & maximè à noſtris homi-

nibus celebrãtur. Nam quòd illi aliquãdo excidat verbum aut à Tacito aut à Curtio deſumptum (id quod minimè probatur, quibuſdam religioſis nimium in doctorum hominum ſcriptis iudicandis) neque ſi illi reduci nunc in vitam liceat eſſe,quid illi de ſuis ſcriptis ſtatuendum putent,magnopere laboret.Quinetiam ne eſſe illi iniqui pergant hoc nomine,magnopere illud cogitent cenſeo:nullos illi, quibus referta literatorum natio eſt, commẽtarios ſuppetiiſſe,vnde tot parata adiumenta ad ſcribendum haberet. Legent igitur eruditi homines res geſtas maximi Regis, tua autoritate quæ nos ad hoc in primis mouit,in lucẽ emiſſas:quæ cùm per ſe dignæ ſint,vt ſcriptæ etiam à quouis legantur: eas & doctè & diſertè ſcriptas libentiſsimè etiam (quod iam dictum eſt)& ſumma cũ voluptate legent. Ac cùm ita eſt à te memoriæ eius Regis proſpectũ qui vnus ſua ætate,virtute quadam ſingulari,magnitudine animi,gloria rerum geſtarum plurimum inter cæteros Reges excelluit:quicquid illi gloriæ accedit,cuius ipſe autor ſis,in te vnum redundat:vt iam nemini eſſe dubium poſsit,te duo illa quæ eſſe opportuna maximè ad cõſequendam gloriam putantur,in primis tenere.Etenim & rebus gerendis deditus ipſe es,vnde gloriæ omnis ducitur commendatio:& quidẽ(id quod tibi aſſequi minus per tua tempora licuit) per eruditos homines & diſertos qui iidem virorum illuſtrium res atque adeò tuas literis mandent, cognitionẽ tibi earum rerũ paras, quæ eadem iucundiſsima eſt ad agendam vitam & ad res gerendas neceſſaria maximè. Nã (quod viro

Principi dandum ſummæ laudi eſt) eos apud te habes, qui æquè & res gerere præclarè, & cõſulere gerenti res, & res geſtas literis conſignare quãdoque poſsint. Atque in his quidem conſpiciuntur ſummi homines, & cunctis militiæ honoribus magna gloria perfuncti, ex vetere diſciplina Franciſci Mariæ Vrbinatiũ Principis, clariſsimi Imperatoris, ex cuius Heliſabeta filia vxore tua in magnam ſpẽ aſſequendi maiorum laudes filium ſuſcepiſti. Enimuero (id quod omnes fatentur) cùm ille vnus auſus diſcedere à ſuperiorum inſtituto, diſciplinam militaris imperij quæ iam nulla erat, autoritate ſumma, ſeueritatéque ſanxiſſet: in eodem conſpiciebatur aliarum omnium virtutum maximarum, ſed pudoris in primis, moderationis, abſtinẽtiæ mirifica quædam ac firma conſenſio. Iam ne vllâ in re quicquam tibi reliqui facias, quæ res digna viro principe ſit: cùm quidem qui iuri dicundo tuis populis præeſſet, hominem delegiſti, non iuris prudẽtia ſolùm, ſed probitate, virtute, æquitate animi & iuſtitia præditum ſingulari: tũ ius ipſe quotidie dicis, atq; (id quod ad cõtinendos homines in officio lõgè expeditiſsimũ eſt) quibuſuis tui adeũdi, de priuatis iniuriis expoſtulãdi, cõquerẽdi, vt etiã infimæ ſortis ſint, poteſtatẽ facis. Ad hoc tã præclarũ ſtudiũ, accedit diuinarũ rerũ ſingulariscura: quã quidẽ rẽ quo magis tuos fore in officio ſperes, hominem alis & doctiſsimũ eundem & probitatis ſingularis, qui quotidie pro cõcione rudẽ populum religionis inſtituta doceat. De me quidẽ viderint alij: certè cùm vt aliquid eſſem, plurimum à me ſit & diu elaboratum: vt quẽm

 me eſſe

inimicorum vis atque diligentia omnem iis nouandarum rerum facultatem auferebat. Certabatur quotidie leuibus prælijs vario euentu. Dum hæc Neapoli geruntur, Raimũdus cum Malitia legato omnibus ad curſum comparatis è Sardinia ſoluit: idoneamq; ad nauigandum tempeſtatem nactus in Siciliam venit. Ibi iuſsis aliquot onerariis cum frumẽto ſequi confeſtim velis ſublatis Neapolim petiit. Erant in ea claſſe naues longæ ſexdecim: ad cuius proſpectum mira quædam animorum commutatio facta eſt. Nam quantum Andegauenſes remiſerunt animos, claſsis ſuæ vſu prope ſublato, tantum Dyrrhachini ſuſtulerunt: tantaq; ab iis lætitię ſignificatio edita eſt, flammis per noctem tota vrbe perlucentibus, quanta in dubiis rebus fieri aſſolet, qui auxilio diu ac multum expectato tandem potiuntur. Roſtratæ hoſtium quæ quotidie in portu ante vrbem excurrere ad concitandos ciuium animos ſolitæ erant, confeſtim ſub onerarias (erant enim pauciores numero) tanquam ſub tutam & eminentem arcem ſeſe recepere: nec liberè nauigandi aut diſcurrendi (tribus præſertim triremibus Ioannæ additis) poſtea poteſtas fuit. Expoſitus in terram Malitia quæ egiſſet cum Alphonſo non verbis modò, verùm etiam rebus ipſis edocuit. Freta hoc auxilio Iohanna & à mari omnis generis commeatus capiebat, & à terra hoſtium vim facile arcebat. Fuit autem hic annus ab ortu Chriſti Dei noſtri vigeſimus & quadringenteſimus ſupra milleſimum. Poſtridie Raimundus naui egreſſus in magna ciuium frequentia ad Reginam acceſsit. Qua conſpecta, Bono te, inquit, animo Regina eſſe Alphonſus iubet: cuius in te pietatem, atque animum Malitia legato tuo referente ſatis ſcire potuiſti. Nullum tamen eius rei certius argumentum aut clarius indicium hoc uno eſt. Simulac enim ex legato tuo agnouit, Ludouicum hoſtem tuum ſuſceptam expeditionem pertinaciter perſequi, ut ſaluti tuæ, ac dignitati conſuleret, me cum hac claſſe quam uides ad te ire unà cum legato confeſtim iuſsit, quam ſatis eſſe, & ad urbem tuendam, & ad commeatus inferendos in præſentia exiſtimauit. Quòd ſi te haud aliter quàm præſente ſe tanto belli onere leuari poſſe cognouerit, ſeſe cum reliqua claſſe reliquisq; copiis mox tibi affuturum pollicetur. Cuius rei ſi vſus venerit: ſentient profecto hoſtes, à te haud nequic-

quam eius opem imploratam eſſe. Itaque poſito metu forti ſac ſis animo, atque Alphonſum tuis rebus aduerſis nuſquam defuturum confide: qui quantum te adiuuare poſsit & milite & commeatu, ſuperuacaneũ dicere exiſtimo. Nam ego (quod ad me attinet) tibi pro mea in Regem fide Regina polliceor me pro tua dignitate ac ſtatu conſeruando nullum diſcrimen ac laborem recuſaturum. Ad hæc Ioanna: nunquam equidem dubitaui, inquit, quin ab Alphonſo facilè in tantis malis auxilium impetratura eſſem: quòd nobis eius humanitas atque animi ſpecimen haud inauditum erat. Idq; mihi vnum in calamitatibus meis ſolatium, ea vna ſpes relicta erat, cùm cætera omnia deſperationem quandam afferrent: ob eamq; cauſam omnes difficultates ac pericula forti animo tuli. Acceperam enim eum iis maioribus ortum, qui ſemper laudi & glorię ſtuduerunt. Acceperam eo patre & Rege natum, qui conſilio atque animo cunctis ætatis ſuæ Regibus anteiſſet. De eius erga me voluntate, ex Malitia Legato multa accepi, ſed nullum habeo teſtem certiorem, quàm tuum cum hac claſſe aduentum, quo hoſtes ipſos conterritos videmus. Equidem dum ſciam eum incolumem eſſe, nihil eſt quòd aut hoſtem metuam, aut priſtinam auctoritatem ac regni poſſeſsionem me recuperaturam deſperem. Ego verò eius auxilium hoc pluris facio, quòd in tempore venit vrgente mari terraq; hoſte, & quòd te virum ſama præclarum claſsi ducem datum eſſe con ſpicio. Hæc vbi dicta, Alphonſum in filium primũ adoptatum ingenti omnium aſſenſu, per Præconem Calabriæ Ducem pronuntiari iubet. Deinde Raimundo aureo torque Regis nomine, vt fieri conſueuit, ornato, ac per totam vrbem in ſumma Dyrrhachinorum lætitia circunducto arcis maritimæ quam Oui appellant, vti per Malitiam legatum pepigerat, claues tradi imperauit. Per eos dies Auerſana arx, quæ amiſſo oppido nihilominus in fide permãſerat, per proditionẽ in Ludouici poteſtatẽ venit. Nanq; Franciſcus Gatula ſtudio partium ductus eam petẽti & multa pollicenti Ludouico tradidit, quo poſtea oppido tãquam horreo quodam ac belli ſede propter ſitus opportunitatem vſus eſt. Neque enim ab Neapoli plus octo millia paſſuum abeſt: annona, atque omni frugum genere in primis abundans. Inter hæc Baptiſta Fregoſus eius claſ-

ſis

ſis dux,qua Ludouicus Neapolim traiecerat,poſtquam Ludouicum mari nihil moliri poſſe animaduertit, propter hoſtilis claſsis aduentum, primò Surrentum,inde Genuam abiit. Nec multò pòſt Ludouicus, cùm ſępius vim ac dolum nequicquã tentaſſet, cum exercitu Auerſam eſt profectus, ratus Auerſanos facilius in fide contineri, & frumentum ac neceſſaria omnia exercitui multò commodiùs ſuppeditari poſſe. Inde quotidie in Neapolitanum agrum procurſationibus crebris omnia circa vrbem infeſta faciebat. Cùm hic eſſet rerum ſtatus, & profecta ab Alphonſo claſsis, non finem præſentibus malis,ſed tantùm reſpirationem quandam attuliſſe videretur, maiuſq; & grauius bellum id eſſe appareret, quàm quod per Præfectum confici poſſet: creſcentibus in dies Ludouici opibus, finitimiſq; pleriſque rerum ſucceſſu ad eum confluentibus,inualeſceretq; quotidie magis ciuilis ſeditio: quæ hoc grauior ac periculoſior erat, quò hoſtis erat propinquior: rurſus Ioannæ ac totius Dyrrhachinę partis animi in vnum Alphonſum conuerſi ſunt: nullam ſalutis ſpem aliam ſupereſſe arbitrantes. Mitti igitur placuit ad eum legatos,qui docerent quo ſtatu Neapolitana res eſſet: quamq; neceſſarium foret, ſi Reginæ ſtatum ſaluum vellet, confeſtim eum cum reliqua claſſe Neapolim traiicere: omnia enim quæ Ioanna ſpoponderit Raimundo pręſtita. Inter hæc,qui Andegauenſis partis erant, per crebra hoſtium colloquia ſollicitati de prodenda Ludouico vrbe, Neapoli conſilium ineunt. Porta erat anguſta infrequenti via, ac deſerta vrbis parte,ad Carbonariam(quam vocant) ſita, quam, ſub Sfortiæ aduentum,cemento & calce raptim obſtructa, terra inſuper congeſta cumulauerãt. Per hanc cùm occultius intromitti hoſtes poſſe coniurati exiſtimarent, compoſitis omnibus Ludouicũ monent, vti quarta noctis vigilia cum Sfortia atque omnibus copiis tacito agmine accedat: ſeſe refractis portæ clauſtris, eius copias repente admiſſuros. Quo diſcrimine cognito Ioanna prope conſternata, Ioannem Caratiolum cum omnibus externis copiis atque vrbana iuuentute vrbem ac mœnia obire confeſtim iubet: ne quid coniurati mouere auderent. Quod vt coniurati animaduertêre, ſua conſilia patefacta arbitrari alii alios hortari cœperunt: vti correptis armis rem exequi

properarent: priuſquam inermes domi comprehenſi pecorum modo trucidarentur, Ioannem Caratiolum magno armatorum numero per vrbem diſcurrere: ac ſuſpicionis huius ſigna certa edere. Mutuis itaque ſtudiis accenſi, clam arma capiunt & ad infringenda portæ clauſtra furtim contendunt, quod iis erat facilius: quoniam In iis nonnulli erant quibus negotium datum fuerat: vt noctu vigilias in muris circum irent. Ad hanc aliquot profecti eamq́;, interceptis cuſtodibus refringere aggreſsi (nam cæteri domi armati ſignum expectabant) ad Ludouicum mittunt haud procul ab vrbe præſtolantem, qui moneat vti copias confeſtim admoueat Ita facto opus eſſe. Cæterum cum iam perfoſſo atque eruto muro, patefactum hoſtibus ingreſſum purarent: tigillus portæ ab interiori parte obductus equitem ingredi inhibuit. hunc verò ne cædentes ſonitus proderet, nequaquam ſecuribus cędere audebant. Quod hoſtes conſpicati equis repente delapſi ingredi vrbem cœpere: quorum ſtrepitu propinqui vigiles excitati: atque ad portam quantum vti poſſent, tacitè progreſsi: vbi portam patefactam ſenſere, repente ad arma conclamant, teneri ab hoſte vrbem, pluresq́; iam intra muros eſſe. Tum trepidatio ſimul & pauor repente vrbem inuaſit: ſed minor aliquanto fuit, quòd haud omnino improuiſa ceſerat. Ignari primò vbi nam periculum foret, armati per vrbem diſcurrentes, nequi motus à coniuratis fieret, quà hoſtes ingreſſos acceperunt, eò cateruatim contendere. Primus omniũ Chriſtophorus Caietanus vir animo & conſilio clarus, cui ea pars mœnium tuenda data fuerat, cum paucis ſuorum ad eum locum equo prouectus conſerto prælio hoſtilem impetum ſuſtinuit, donec Ioannes Caratiolus ac Ludouicus Columna cum equitatu affuere. Hi non modo ingreſſos expellere, ſed etiam ne alii ingrederentur ſummis viribus contendebant. Atrox certamen erat, præſertim quòd in tenebris res gerebatur nocturno tempore tumultu terrorem augente. Simul duplex cura Dyrrhachinorum augebat animos: vna eiiciendorum ex vrbe hoſtium, altera ne coniurati per noctis occaſionẽ ſeſe hoſti adungerent tergaq́; eorũ inuaderẽt: quorũ pleriq́; fortunę euentũ expectantes ſeſe Dyrrhachinis immiſcuerant. Sed in id vnũ pertinaciter pugnatum, Sfortia contra maxime

adni

adnitente, ne tigni reſcindendi hoſtibus poteſtas eſſet:ne cũ equitatu liberius in vrbẽ irrumperent. Inter hæc Raimundus Pirilio tumultu excitatus cũ quingentis naualibus ſociis eodẽ contendit. Quorum interuentu Dyrrhachini vſq; adeò confirmati ſunt vt hoſtes iam in fugam inclinantes, extemplo vrbe ac mœnibus expulerint. Obſtructa rurſus porta, eaq; vrbis parte fidis cuſtodibus firmata, cęteri quiq; ad ſtationes ſibi demandatas diuertere. Poſt hæc de coniuratis quorum nonnulli inter hoſtes pugnantes viſi fuerant habita quæſtio eſt: quorum pleriq; grauioris pœnæ metu è muro per funẽ dilapſi ſeſe ad Ludouicum in caſtra recepere. horum bona publicata. De cæteris comprehenſis, tres coniurationis auctores ſecuri percuſſi: reliqui pecunia mulctati ſunt: atque ex eo argento multatitio in ærarium relato, bellum, quod alioquin vix ſuſtineri poterat, aliquandiu pertractum eſt. Poſtridie Ludouicus qui ad mille paſſus ab vrbe equitatu fretus ſubſtiterat: vt nec motum vllum in vrbe concitari, nec hoſtes ad pugnam prodire animaduertit ad multam diem cum exercitu Auerſam ſe recepit. Crebræ deinde procurſationes vti conſueuerant, vtrinque fiebant:nec circa vrbem pacati quicquam relinquebatur. Cæterum Dyrrhachini adeò ſuſtulerant animos patefacta coniuratione, depulſis vrbe hoſtibus, frumenti & cæterorum commeatuum importatione, vt iam hoſtiles excurſiones minaſq; contemnerent. Interea legati à Ioanna ad Alphonſum miſsi in Corſicam peruenerunt. Nanque Alphonſus per id temporis Corſos oppugnabat Bonifaciumq; oppidum totius inſulæ ac gentis caput caſtris ſub vrbem poſitis, obſidebat: hiq;, vbi poteſtas loquendi facta eſt, pluribus verbis Regi diſſeruerunt: cur Ioanna eius ad Neapolin profectionem perneceſſariam exiſtimaret. Deinde docuerunt eundem & Reginæ filium, & Calabriæ ducem pronuntiatum arcemq; maritimam in Raimundi manu eſſe. Quibus acceptis, Alphonſus non defuturũ ſe Reginę & matri optime de ſe meritæ cum reſpondiſſet: omnibus celeriter ad nauigandum cõparatis, in Siciliam traiecit, inde, vt primum ſibi commodum foret, Neapolim petiturus. Miſitq; ad Ioannam cum legatis qui illam de aduentu ſuo in Siciliam certiorem facerent, ſeq; breui ad illam venturum ſignificarent. Quò ad illum profecti

Antonut

Antonutius Aquilanus Calabriæ Præfectus & Hieracii Terræ nouæ ac Sinopolitanus, & alii quidam eiuſdem regionis proceres cohortati ſunt, poſtquam Calabriæ Dux à regina factus eſſet, mitteret quempiam è ſuis, qui eam prouinciam pulſis inde aduerſariis, tuerentur. Quorum conſilio probato, Ioanna Hixeritanum regię ſtirpis cariſsimum ſibi hominem, & in quo multas & ſingulares animi ac corporis dotes ineſſe norat, cũ imperio eò miſit, Qui in Brutios, quos nunc cum Calabris vno nomine Calabros vocamus, cum aliquãto equitatu tranſgreſſus, coniunctis copiis cum Antonutio ac cæteris, primùm Maletum petiit: quo oppido vi capto, & in fidẽ recepto, paulò pòſt Neocaſtrum petens, & ipſum quoq; oppidum in regis poteſtatem redegit. Deinde in Gratis fluminis vallem, quod flumen ab antiquis Acheron appellatum, & Alexandri Epirotæ nece nobilitatum Conſentiam influit, progreſſus, multa præclara facinora aduerſus Franciſcum Sfortiam & Crotoniatem Regulum, alioſq; Andegauenſium partium edidit. Interim dum arma, dum iuuẽtutem, dum pecuniam & commeatus præparat, de ratione belli cogitare intentius cœpit. Iam enim cernebat animo quanta eſſet eius futura belli moles. In primiſq; cum animaduerteret ſibi turpe ad famã fore proficiſcentem ſe ad Reginam obſidione liberandam ipſum in vrbe Neapoli obſideri: Bracium qui Sfortiæ opponeretur, mercede conducere inſtituit. Erant hi duo clariſsimi ac præſtantiſsimi eius tempeſtatis copiarum duces. Bracius quidem genere opibuſq; illuſtrior. Cæterùm ſcientia rei militaris, animi magnitudo & auctoritas in vtroque propemodum pares, non ſolùm æmulationem inter illos accenderant, ſed etiam graues inimicitias pepererant, adeò vt nõ veluti hoſtes, ſed tanquam inimici in uicem bellum gererent: alter alteri ſemper aduerſi infeſtiq;. Vna re diſpares erant, quod Bracius animi tantùm viribus, Sfortia non animi modò, verũ etiam corporis pollebat. Bracius enim vno latere debilitatus armis vti nõ poterat. His de rebus exiſtimauit Alphonſus nullum à ſe copiarum Ducem Ioannæ rebus vtiliorem conduci poſſe. Miſit igitur ad eum de Ioannæ voluntate nuntios, qui de eo conducendo agerent. Qui cùm intelligeret ſi Ludouicus pulſa Ioanna, regno potiretur Sfortiam æmulum, poſtea Ludouici fauore

atque

atque opibus ſubnixum : multo quàm ſe potentiorem fore : oblatam conditionem lætus accepit. Cæterum dum profectionem parat, complures dies intercesſere : cuius moræ duæ fuerunt cauſæ: vna quòd ſtipendium ad eum ſerius miſſum eſt: altera quod non ſatis tuto relinqui ſua exiſtimabat. Is enim Martino Pontifici infenſus aliquot Romanæ ditionis oppida armis occupauerat : quam quidem rem illi poſtea exitio fuiſſe crediderim: quaſi cum ſuperis bellum gerenti. Verebatur enim, ſimul ac in Campaniam cum copiis tranſiſſet: ne Pontifex immiſſo exercitu, receptis iis, quæ amiſerat, ſua inſuper oppugnatum iret. Interim Alphonſus ordinandis Siciliæ rebus præparandisq; quæ ad bellum gerendum opus eſſe videbantur, omnem curam ac ſtudium adhibebat: frequentesq; nuntios ad Bracium vti aduentum maturaret dimittebat. Itaque Bracius compoſitis domi rebus, oppidisq; præſidio firmatis, è Peruſio tādem mouit: ac per Pelignos Sulmonem deuenit: quinquagintaq; millibus paſſuum vno die confectis celerius opinione omnium Capuā eſt profectus, fruſtra tendente Sfortia, qui de eius profectione acceperat, ne in Campaniā tranſgrederetur. Cumq; celeritate aduentus ſui famam præueniſſet, fallendorū hoſtium ei oportunitas data eſt. Nam cùm poſtridie equites, quos præſidii cauſa ad Mariç maioris vicum Ludouicus miſerat, vt ſolebāt, haud procul à Capua excurſionem feciſſent, & ii qui obuiam exierant, ex compoſito cederent, vt perſequentes in inſidias illicerent, Bracius cum equitatu ex vrbe repente egreſſus, tantum iis terroris iniecit, vt primum impetum non tulerint, nec prius finem fugiendi fecerint, quam ad vicum vnde diſceſſerāt, peruenerint Hic vero confirmatis paulum animis, loci fiducia conſtitere : ac ſub templum quod in arcis modum emunitum erat ſeſe receperunt. Inſignis ea pugna pro numero equitum fuit. Quos cùm Bracius diutius præter ſpem reſiſtere intueretur, exhortatus milites, eos intra muros præcipites repulit, templumq; eodem impetu præter turrim cepit, cuius expugnatio eò difficilior videbatur, quòd in eam confugerant Peruſini quidam eius factionis quæ Bracio aduerſa erat, quos mortis metus audentiores ad reſiſtendum faciebat: hiq; à Bracio venia data arce excesſerunt, ipſo vico in Ioannæ poteſta-

tem

tem redacto, omniq; hoſtium equitatu prope capto. Poſt hæc Bracius Capuam reuerſus nullo iam obſiſtente, quòd equitatu ſuperior erat: Neapolim profectus eſt, & quòd tam diu aduentum ſuum diſtulerat, prius prope in conſpectu vrbis fuit, quàm de eius aduentu nuntiis fides haberetur. Interea dum Bracii aduentus expectabatur, quòd multi ciuium ex coniurationis reliquiis ad Ludouicum inclinare videbantur, & pecunia in ſtipendium militi deerat, legati ſex ad Alphonſum denuò miſsi fuerant oratum, ne quid amplius eorum ſpem deſereret, ſi ſe ſaluos eſſe cuperet. Ludouicum enim vndique copias cogere, omniaq; ad bellum traducendum neceſſaria ſumma cura prouidere, periculum eſſe, ne qua noua coniuratio ſi diuturnior obſidio foret, in vrbe rurſus excitaretur. Bracium omnibus rebus domi conſtitutis, mox affore: non eſſe humanitatis eius, quibus tantam de ſe expectationem præbuiſſet eorum ad extremum ſalutem negligere. Multos quotidie ciues nec infimos quidem, ſed qui & genere & gratia inter ciues valeant, in hoſtium caſtra confluere, atque ad res nouas hos ſolicitare, quibuſcum aliqua ſolicitudine iuncti ſunt. quibus omnibns malis ipſe vnus mederi poſſet. Profecto Neapoli Bracio, colloquioq; cum Ioanna habito, literæ quamprimùm ad Alphonſum de ea re datæ, vt ſi quid eius viri expectatio aduentum eius moraretur, quæ vulgò increbruerat opinio, omnem penitus moram reſcinderet. Quod cùm Alphonſus cognouiſſet, profectionem maturare inſtituit. At Ludouicus poſt Bracii aduentum, quòd erat impar viribus, nihil temere agendum ratus, à ſolitis excurſionibus ac populationibus ſuos continebat. Sed magis eum angebat Alphonſi expectatio, quem ſciebat maiores quàm ſe vires ad alendum bellum habere, & ſuſceptam ſemel expeditionem non deſerturum. Qua de re ad Martinũ Pontificem qui in eum pronior quàm in Alphõſum erat, legatos mittere decreuit: iiq; ad eum profecti hunc in modum locuti ſunt: Exiſtimamus non ignorare te, ſumme Pontifex, Alphonſum Aragonum regem Neapoli in dies expectari: cumq; ſub auxilii prætextu Neapolitanum regnum inuadere conari: cuius rei haud ambigua argumenta ſunt, quòd ſe prius à Ioãna in filium adoptari & Calabriæ ducem ac ſucceſſorem inſtitui per legatos voluit: quam

è Cor

è Corſica mouerit: quæ omnia illi haud repugnanter conceſſerit: vt ea quæ viribus diffiſa metuit ne regno ſpolietur, quālibet conditionem ferre haud renuens, modò quandiu viuat regno frui, aut certè Reginæ nomen retinere poſſit. Nec illud ignoras, Bracium acerrimum inimicum tuum ab eodem Rege mercede conductum: cum multo equitatu iam in Campanum tranſiſſe, mox his oppidis bellum illaturum, quæ Ludouico portas aperuerant: cui vni cùm reſiſtere vix poſſit, quòd is plus valet equitatu quam Sfortia, accedentibus nouis Alphonſi viribus quid arbitraris fore? Cedat ſanè, & ab incœpto deſiſtat oportet: quod ſi quo fato acciderit, non debet apud te dubium eſſe, quin id iuris atque auctoritatis, quod Pontifex Maximus eo regno habes, is breui tempore eleuaturus ſit. Rex ſublimi animo dominandi cupidus ex longinquis Hiſpaniæ oris ac gentibus feris profectus omnia ſuæ poteſtatis faciet: arbitrio pro lege vtetur: nec tributum debitum pendet: nec regni inſignia, quæ tui iuris ſunt, à te accipere dignabitur. Cuius exemplum ſequuturi poſteri Pontificibus deinceps aduerſi atque infeſti, aut certè contumaces erunt. Quæ cùm ita ſint, Summe Pōtifex, tuarum partium fuerit in id ſumma ope eniti, ne Ludouicus bello ſuccūbat. Nam cùm ſis Chriſtianæ reipub. Dux & moderator, omni à te ratione prouidendū eſt, ne quid detrimenti eius Regnum capiat. Bracio, haudquaquam Regi comparando, tibi bellum inferente, magnam exiſtimationis tuæ partem amiſiſti: quid igitur cenſes fore ſi à Rege tam opulento tibi tollatur auctoritas? Quod quidem facile tibi contigerit (vtinam falſus vates ſim) ſi ad prouidendum his malis tardior fueris. Neq; enim eas habet Ludouicus copias, quibus Alphonſi ac Ioannę vim ſuſtinere diutius queat. Tu verò cùm per Bracii tranſitum in Campaniam magno belli onere leuatus ſis: poteris commodè, ſi voles, Ludouicum adiuuare: quem adiuuans facilè amiſſa recuperabis. Quod ni feceris, & Ludouicus Neapolitanum regnum, & tu de Pontificia maieſtate atque auctoritate non parum profectò amiſeris. Quod ne euenire patiaris, te per ſummam hanc tuam poteſtatem ac per omnes ſuperos obſecramus. Facto dicēdi fine, ea ſibi curę fore Pōtifex reſpondit, ſpemq; auxilii præbuit, quod vt præſtaret dux eum potiſ-

tinere, quod per Aragonum Reges quibus ipſe ſucceſſerit,ad quos regnum id per conſtantiam Manfredi Siciliç regis filiam quæ Petri minoris Aragonum regis vxor fuit, ad ſe peruenīat: Carolumq́; illum qui primus pulſo Manfredo,regnum inuaſit, nullo iuſto titulo regnum tenuiſſe : quod ante eum Henricus imperator Rogerii primi Siciliç regis gener,regnum illud hæreditarium legitimo iure tenuerit. Sed tamen quamuis hæc ſciret : noluiſſe fœminam vexare, exiſtimantem maximè iniquum eſſe quæ Ladiſlao fratri legitimè ſucceſſerit hanc regno exui. Reginæ obitum ab eo expectari ſatius fuiſſe, qua mortua, fortaſſe regnum ſine certamine ad ſe rediſſet. Monere ac rogare ſe vti ab incœpto abſiſtere in animum inducat: ſuamq́; amicitiam retinere, quàm inimicitias experiri malit : quod ſi ſecerit, perpetuam ſibi cum eo gratiam atque amicitiam fore:ſin aliter animatus ſit, bellum paret. Cum his mandatis legatus Neapolim profectus poſtquàm Alphonſum breui venturum. Ioannæ ſignificauit : confeſtim ad Ludouicum acceſſit:cui cū Regis mādata expoſuiſſet, irritatus his multò magis Ludouicus, Alphonſum facere iniuſtè ait : qui ipſum eo regno expellere conetur, quod Carolo auo ſuo legitimo iure à Pontifice maximo conceſſum, ab eo iuſtè repetatur. Non eſſe ſibi obſcurum Alphonſum non tam auxilium Ioannæ ferre in animo habere, quàm eius regnum occupare. Quod autem inquit poſſeſsionis antiquitatem ſpectari oportere,non eſſe ita:ſed quo iure quo've titulo quis poſsideat.Nam quę vel iuſto bello parta, vel ab eo qui dandi poteſtatem habeat tradita ſunt, hæc iniuſtè poſsideri quis arguat? Non debere Alphonſum ignorare, id regnum à Pontifice Romano ſummo omnium conſenſu Carolo auo traditum olim fuiſſe.Cæterum illum dominandi libidine omnia humana ac diuina iura negligere. Se tamen ſperare deum æquum iudicem, vnde ius ſit, inde victoriam daturum. Se verò neque denunciationibus belli,neque terroribus vllis ſuſceptam expeditionem deſerturum. Inter hæc Ioanna de Caſtro Maris recipiendo cogitare cœpit : quod oppidum à Ludouico tenebatur. Nimis enim propter propinquitatem Neapoli imminebat. Itaque eò Bracium mittere cum copiis ſtatuit. Isq́; prima noctis vigilia cum exercitu clàm hoſtibus profectus: ante lucem ad oppidum

 peruenit.

peruenit. Cuius inopinato atque improuiſo aduentu percul-
ſis oppidanis, antequam iis ſui colligendi, aut arma capiendi,
facultas daretur, irruptione facta, oppidum præter atcem pri-
mo impetu cepit ac diripuit: nonnullos prætetea vicos cir-
cuniectos expugnauit, præda militi cōceſſa. Quod ſimul atq;
Ludouico renuntiatum eſt, Sfortiam cum equitatu atque eo
delectu, quem raptim cogere potuit, eò confeſtim mittit, qui
oppidanis auxilium ferat, & Bracium, ſi poſſit, reditu interclu-
dat. Cuius conſilio Bracius per exploratores cognito, in his
locis ſibi haud diutius morādum ratus, quòd omnis circa ager
hoſtilis eſſet, quodq; ea loca adhuc militi ſuo ignota: ante-
quam Sfortia cum exercitu appareret, relicto oppido atque
omiſſa arcis oppugnatione, confeſtim abire inde conſtituit.
Itaque ſecunda noctis vigilia inſtructo agmine, quaſi vbique
hoſtis occurſurus, ſecus mare iter faciens, Sarni fluminis ho-
ſtia propinqua oppido primùm tranſgreſſus, atque inde
ad oppidum Turrim, quod alii Octaui, alii Gręci
vocant à vini copia, ſuos incolumes Nea-
polim reduxit. Qua re cognita Sfor-
tia, cùm nihil amplius poſſet
proficere, in Auerſanū
vnde iam moue-
rat, rediit,
*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER SECVNDVS.

*

DVM hęc Neapoli aguntur, Alphonſus cognito Ludouici animo, è Sicilia digreſſus, ad Ænariam inſulam quam Iſclam vocant, claſſem appulit, iactisq; anchoris in portu ſubſtitit. Quod poſtquam Ioannæ nuntiatum eſt, Ioannem Caratiolum cum nonnullis optimatum ei obuiam quàm primùm miſit, qui illi de aduentu eius gratularentur: deinde gratias ageret quòd ſe non deſerendam in tantis laboribus exiſtimaſſet, ac demum rogaret vti ad arcem maritimam, quæ in ipſius poteſtate eſſet, cum claſſe proficiſceretur: atq; ibi tātiſper morari non grauaretur, donec quæ pro eius aduentu celebrando decreta eſſent, pararentur. Quæ cùm accepiſſet Alphonſus, ad eam arcem ſubito conceſſit, ibiq; conſtitit. Mouit maximè Ioannam inſigne quoddam virtutis ſpecimen, quod & vultu & verbis Rex præſeferre videbatur, atque illuſtrium virorum comitatus. Siquidem præter milites ac nauales ſocios, quorum ingens erat numerus, ad mille & quingentos tùm equeſtris ordinis viros, tùm Regulos partim ex Hiſpania, partim è Sicilia ſecum ad id bellum vexerat. Quæ tanta potentia conſpecta, & ſi Ioannæ nonnihil moleſta erat, quoniam eius opes eleuatura, aut certè obſcuratura videbatur: tamen eidem renuntiata, ingenti eam ſpe atque lætitia repleuerunt. Poſtridie paratis omnibus, Alphonſus cùm ex arce maritima in Regiam accerſeretur, Neapolitanis ciuibus obuiam progreſſis, ſcaphisq; completo portu, claſſem expediri, exercitumq; inſtructa acie, in aduerſum littus prodire iuſſit, ſimulachra quædam naualis terreſtrisq; pugnæ inuicem edentes, rem profectò dignam ſpectaculo. Colluſtratoq; per hunc modum portu, puppibus ad litus conuerſis, in terram ſub vrbem

deſcenſum eſt. Ad quem mox Bracius progreſſus vehementer inquit, Rex optaui ex quo ad me nominis tui fama peruenit, aliquod tempus accidere quo mihi amicitiæ tuæ conciliandæ opportunitas aliqua daretur. Poſtquã verò ea mihi occaſio & facultas data eſt: nihil profectò potius habui, quàm vt ad te cõfeſtim proficiſcerer: conſtitutisq; quàm celerrime fieri potuit domi rebus, in Campaniam quò me vocaſti acceſsi: nulloq; periculo, aut labore declinato Neapolim contẽdi: meorumq; militum virtute hoſtium ferocitatem ita repreſſi, vt qui prius ante Neapolitana mœnia quotidie excurrentes, hunc agrum incendiis ac populationibus vaſtabant, nunc vix intra Auerſæ mœnia ſe tutos exiſtiment. Ad ea paucis Aphonſus ſuam gratiam illum pridem conſequutum ob egregiæ virtutis ſamam, hanc verò non parum eius in matrem merita auxiſſe, pro cuius ſalute quos labores quæ've diſcrimina ſubierit ſe ſatis ſciſſe, pergeret modò, maioraq; præmia quàm ſibi animo proponeret ſi belli exitus ex ſẽtẽtia foret, expectaret. Simul his dictis ad eam portam quæ Capuã fert ire pergit. Intranti vrbem vniuerſa ciuitas viſendi ſtudio ei obuiam effuſa. Admirabantur autem non regalem corporis ornatum, ſed in tanto ætatis flore virtutis tantam opinionem. Hac multitudine circumfuſus præeuntibus longo ordine ſacerdotibus ſacrumq; carmen canentibus, per ſingulas nobilium ſeſsiones inter ſaltationes & cantus ad arcem Regiam peruaſit. Quò ſimul atque eum ingreſſum Ioanna accepit ad palatii limina, obuiam progreſſa: poſtquàm eum exoſculata eſt: claues portarum ipſius arcis ei illico ſpectantibus omnibus tradi iuſsit. Deinde gratias inquit, ago ſuperis, qui dedere vt te in hoc regno meo præſentẽ præſens intueri poſsim: qui mihi abſens decori ac ſaluti fuiſti. Fatebor namque ingenuè me hanc vrbem atque hoc regnum quod mihi reliquum fortuna fecit, beneficio tuo poſsidere. Nam poſtquàm Raimundus cum claſſe auxilio venit: ea meditari atque agere non deſtitit, quę mihi proſpera, hoſtibus aduerſa exiſtimaret. Nam vt cætera omittam, qua nocte coniurati Ludouico vrbem prodere conati ſunt, tandiu anceps certamen cum hoſte intra muros fuit, quoad Raimundus eodem tumultu excitatus, cum naualibus ſociis occurrit. Bracius verò primo aduentu non ſolum à procurſationibus ſolitis Sfor-
tiam

tiam prohibuit,ſed etiam Caſtrum Maris & alia quædam loca circumiecta vno impetu cepit. Quæ beneficia niſi maiora exiſtimem quàm poſſim verbis æquare ingratiſſima profecto ſim:vt autem me hiſce auxiliis grauiſſimo obſidionis periculo leuaſti,ita profectò aduentu tuo omnem belli motum ſuſtuliſti. Nam qua grauitate, quo conſilio, atq; animi magnitudine præditus ſis : ne nobis quoq; in Italia ignotum eſt. Hunc ego certè diem omnium qui mihi adhoc ætatis illuxerint fauſtum ac feliciſſimum duco habeoq;,quo te ſalutis ac dignitatis meæ defenſorem acerrimum in hac vrbe mea meoq; regno conſpicio : cuius vel aduentu ipſo ciues meos haud mediocriter recreatos vides. Ad hæc Alphonſus maximè, inquit, Regina lætor ſubſidium meum quem optabam rebus tuis fructũ attuliſſe. Namque vt primum legatus tuus ad me in Sardiniam profectus mihi labores ac diſcrimina tua narrauit,nihil profecto mihi potius fuit,quàm vt miſſa claſſis parte te quãprimum ab obſidione vindicarem:quòd per iniquum cenſebam me in quem vnum ſalutis tuę ſpem ieciſſes diſcrimina tua negligere. Poſtquàm verò res tuas arctiores factas cognoui,prætermiſſa expeditione certa, vt te è tanto belli incendio eriperem contendi,quod vt præſtare poſſim,mihi ſpondet cauſæ tuæ æquitas , quam rem multum in bello valere compertum eſt.Facto orationis fine,intra tecta conceſſit regali opulentia atque apparatu inſtructa. Sub meridianũ tempus poſtquàm quieti indultum eſt, ad Ioannam ſe contulit : quæ (vniuerſa ciuitate in lætitiam effuſa)intentis per mœnia cuſtodibus ne quid ab hoſtibus detrimenti per dolum acciperetur , eius aduentum feſtiuis virginum ac nuptiarum choris celebrabat:vnaq; cum ea variis ſermonibus diem exegit. Dehinc animum ad belli curas conuertit, exiſtimans eſſe dignitatis ſuæ aliquid ſe dignum aduentus ſui initio gerere : ne in expectatione, quam de ſeſe haud mediocrem concitarat, Reginam & Dyrrhachinos fruſtra adduxiſſe videretur : ſimul ne terror hoſti de ſe iniectus in fiduciam mox atque in contemptum verteretur , ſi per ſegnitiem tempus tereret. Itaque cùm ei nuntiatum eſſet hoſtes ex Auerſa pabulandi cauſa egreſſos , Bracium eò cum copiis repente miſit:Sfortiam opprimi poſſe arbitratus, ſi quàm primũ obuiam iretur.Cæterum horum nihil Sfortiam fefellit.Namq;

id ver

ſi ea res pertinacius negaretur, ne Bracium à rebus ſuis abalienaret: Idq; ad fidem ſuam pertinere arbitratus, Reginæ multis verbis perſuaſit, Ioanne Caratiolo clàm contrà renitente, vt quod Bracio promiſerat, præſtaret. Capua vrbs peruetuſta, agri fertilitate & ſitu nulli Campanarum ſecũda. Hanc ab occidente Vulturnus amnis altus atque præra pidus alluit, duabus egregiis operis è ſaxo quadrato turribus põte iunctus. Ab oriente, qua fer èparte ad Neapolim ſpectat, manu atque opere munitam. Eò profectus Bracius abſque controuerſia eam in ditionem præter arcem accepit. Cæterùm arcium præfecti (nam duæ ſunt, vna contra vrbem, altera ad exitum pontis ſita) tradere arces renuebant, niſi pecunia quæ iis pro cuſtodia debebatur, ſibi primùm numeraretur. Iniectaq; eſt ob eam cauſam nonnullis ſuſpicio, eam arcium præfectorum tergiuerſationem à Ioanne Caratiolo ortam eſſe, indignante, vt dixi, eam vrbem Bracio tradi. Qua de re cùm certamen & altercatio orta eſſet, iis perſoluta Alphonſi opera quam poſtulabant pecunia, cum præſidio arcibus ceſſere. Ea æſtate nihil ferè memorabile geſtum eſt. Nanque omne id tempus aut excurſionibus, aut leuibus præliis, aut comportãdis in hyemem neceſſariis conſumptum eſt. Exacto verò autumno, quanuis media hyems inſtaret, quod anni tempus quieti militum dari ſolet: cùm accepiſſet Alphonſus Acerras propter propinquitatem (neq; enim plus octo millia paſſuum ab Neapoli abeſt) ingentis rem momenti ad propulſandum bellum vexandoſq; hoſtes eſſe. Eò exercitum ducere inſtituit. Præparatis itaque omnibus oppugnationi neceſſariis, contractiſq; vndique copiis Acerras profectus eſt, biniſq; caſtris poſitis, vrbem obſedit. Acerrani quanquam ſubito atque improuiſo eius aduentu perculſi, clauſis portis illico in muris apparuerunt, ſtationibuſq; idoneis quibusque locis diſpoſitis, propugnaculiſq; interiectis, ſubeuntes hoſtes, & ſcalas muro admouere conantes fortiter ſummouebant. Quod cùm Alphonſus animaduerteret, tormenta & machinas admoueri iuſſit, magnoq; militum labore vrbem circunuallare aggreſſus eſt: factoq; vallo duplicem foſſam obduxit, vti iis omnis auxilii ſpes adimeretur, crebris inter vtranque foſſam turribus excitatis. Cæterùm oppugnatio omnis fruſtra erat, oppidanis fortiter contrà ten-

dentibus. Tandem tormentis muri parte quaſſata, ægrè reſiſtebant: cui tamen malo ſic occurrebant, vt quantum interdiu prociderat, tantundem munimenti ex materia noctu ſufficerent. Hos autē labores eò conſtantius ferebant, quòd Auerſæ oppido propinqui, ſeſe à Ludouico deſeri non poſſe confidebant. Qui eorum diſcrimine cognito, ne oppidum ad bellum gerendum tam opportunum amitteret, iis auxilium ferre ſtatuit. Quibus cùm iam non aliter quàm vi & armis ſubueniri pateretur oppidi circunuallatio, Sfortiæ imperat, vti cum omni exercitu (niſi quantum Auerſæ præſidio ſat eſſet) eò per noctem proficiſcatur. Isq; confeſtim ad milites profectus, diſſimulato itinere, ne quid hoſtes ſentirent, corpora curari, & aliquantum quieti dari iubet, ne quid in his moræ ſit, vbi facto opus fuerit: conſiliumq; cum paucis primorum ordinum communicat. Paratis itaque omnibus, tertia noctis vigilia Acerras verſus compoſito agmine, quaſi hoſtis in conſpectu eſſet iter facit, & ad tria millia paſſuum ab oppido conſtitit. Quod poſtquam Alphonſus ex ſpeculatoribus cognouit, confeſtim Ioannem Vintimillium virum fortem atq; impigrum, cum parte peditatus & equitatus ad pontem, quem Caſulæ vocant, ei obuiam mittit, qui illum tranſitu Clanii fluminis prohibeat. Isq; celeriter profectus repetit duas iam hoſtium acies cum parte peditatus occupato pōte flumen tranſiiſſe. Miſſisq; qui id Alphonſo renunciarent, laceſſere hoſtes cœpit, vt ſi quà poſſet, vel eos qui tranſierant trans flumen repelleret, vel tranſire conantes arceret. Quibus Alphonſus renuntiatis, peditatum quem egregium nauibus vexerat, ſtatim ad eum ſubmittit, hisq; aliquòt equitum turmas addidit: hancq; omnem manum Nicolao Picinino iam tum in re militari claro, qui in magnum poſtea & ſingularem copiarum ducem euaſit, attribuit: ipſe interim opera cuſtodiri, & ne quid omnino detrimenti ab oppidanis accipi poſſet, obſeruari præcipit. Omnibus pro tempore prouiſis, relicto in caſtris Bracio, cum parte copiarum: ipſe cùm ad pontem contenderet, ſuaſit Bracius, vti ipſe potius in caſtris aduerſus oppidanos maneret, ſe ad pontem ire ſineret. Quod conſilium cùm omnibus probaretur, dimiſſo Bracio ipſe in caſtris perſtitit. Iamq; interuētu Picinini perculſi hoſtes, pōte deſerto, terga dare cœperāt, cùm

cùm interim Bracius ſuperuenit, ſimularéq; fugã ſuos præcepit vt hoſtes eis flumẽ illiciat. At Sfortia vt primũ vidit temerè hoſtes cedere, inſidias veritus, ab iis perſequẽdis ſuos cõtinuit, ac fortiſſimo quoq; in poſtre[illegible]gmine collocato Auerſam iter rapit. Quod cũ Bracius ani[illegible]duerteret: & ipſe inſidiarum metu, emittere noluit qui perſequerentur abeũtes. Et iã mille paſſus citatim Sfortia contenderat: cùm Ioannes Vintimillius cum valida equitũ manu pontẽ tranſgreſſus eum inſequi cœpit: nouiſſimosq; aſſecutus, agmen moratus eſt. Quo viſo Sfortia ſuos, vt quoad tutò poſſent & dimicarẽt, & progrederẽtur, exhortatus: nunc agendo, nunc impetum hoſtium ſuſtinẽdo, cùm aliquantum proceſſiſſet, Ioannes receptui cecinit, ac citra pontem ſuos reduxit. Dum hæc ad pontem gerebantur, Xantus Acerrani præſidii præfectus rei bene gerendæ opportunitatem ſibi datam arbitratus, cùm ſubito eruptione facta, in opera impetum feciſſet, haud magno negòtio intra mœnia ab Alphonſo repulſus eſt. Atque ita res vtrobique feliciter geſta, Acerrani Sfortiæ fuga comperta, etſi rebus ſuis diffidere cœperant, nihil tamen animos remiſerunt. Quà murus diſiectus erat materiam atque aggerem continuè ſufficiebant. Cæterùm obſidio ad extremum & obſeſſis & obſidentibus pariter grauis erat, Italico præſertim militi, qui hac noſtra tempeſtate ſubtecto hybernare conſueuerat: nec ſolùm propter hyemis acerbitatẽ, ſed quòd tùm Clanii fluminis vicinitate, tùm naturali ſitu circumiecta regio plurimùm aquoſa eſt. Quòd cùm Alphonſus intelligeret, ne ibi diutius tempus tereretur, oppidum vndiq; ſumma vi nouis operibus adiectis oppugnare inſtituit. Dum hæc parantur, Martinus Pontifex Maximus Cardinales duos legatos, alterum ad Alphonſum, alterum ad Ludouicum mittit: quorum aduentu inſtituta oppugnatio dilata eſt, ac de concordia inter Alphonſum & Ludouicum per eos agi cœptum. Cumq; oppidum ob eam rem obſideretur negligentius, Ludouicus ſe nactum opportunitatem arbitratus, qua Acerranis opem ferret: qua intermiſſæ cuſtodię erãt, pletasq; in oppidum clam dimiſit. Quò facto, euenit vt Acerranis iam nihil amplius oppugnationem metuentibus, Ludouicus (quod legati decreuerant) oppidum in eorum poteſtatẽ tradere abnuerit. Qua de re permotus Alphonſus, oppidum

 totis

totis viribus oppugnare, vti iam conſtituerat, decreuit: ne e legatus diſſuadebat rei nouitate animaduerſa: neque enim Ludouico fas eſſe ducebat. Interim dum de compoſitione per legatos agebatur, in obſeſſam vrbem præſertim intermiſſa oppugnatione, militem tranſmittere. Et quanquam multis à prçlio abſtinendum videbatur, quòd cùm antea oppugnatio difficilis foret, eam auxilii acceſſione haud dubiè difficiliorẽ futuram exiſtimabant: fortunam tamen experiri conſtituit, quò ſe non impune eluſum Acerrani ſcirent. Accedebat alia ratio, quòd obſidionem, quæ iam propè ad extremum permagno militum labore perducta erat, in ęſtatem extrahi volebat: ne aut plus negocii poſtea haberet, aut ſi re infecta diſcederet, ea expeditio fruſtra à ſe ſuſcepta videretur, quod exiſtimationis ſuæ plurimum referre cenſebat. Itaque paratis omnibus, oppidum vndique oppugnari premiq; ſumma vi cœptum. Quod cùm oppidani animaduerterent, ad oppidi tutelam haud ſegniter concurrunt ingentesq; lapides atque omnifariam tela è muro in ſubeuntes iaciebant. Præcipua tamen iis propugnationis cura circa muri ruinas erat: quod ab ea parte oppidum faciliùs ſuperari poſſe videbatur. Quod Xantus cùm futurum prouidiſſet, oppidanis per ſtationes diſpoſitis ad eius loci defenſionem fortiſſimũ quemque militem collocauerat. Alphõſus ſic exercitum diuiſerat. Equitatus & ſagittariorum magnã partem muri ruinis oppoſuit, iisque Bernardũ Centiliam præſtantem virum prçfecit. Guilielmo Moncatę, pars oppidi quæ ad meridiem ſpectat, cum parte copiarum oppugnãda eſt data. Equites deſilire equis iuſſi, partim ad Bernardum partim ad Guilielmum acceſſere: reliqui cum Bracio in equis conſtiterunt, vt quocunque opus eſſet, ſine mora aduolarent. Cæteræ pedeſtres copiæ vbi expedire viſum eſt per varia ante oppidum loca diſtributæ, vti vno tempore ſigno dato oppidani vndequaque premerentur. Forte ea nocte quæ anteceſſerat, ingẽs imber cãpos inundauerat, ſolumq; ſuapte natura aquoſum adeò labefecerat, vt nec miles, nec equus veſtigio poſſet inſiſtere: quæ res magno incommodo oppugnantibus cecidit. Xantus in medio pugnæ ardore per oppidum diſcurrens cum oppidanorum manu & laborantes adiuuabat, & ſegnius pugnantes accendebat. Maiore tamen vi ea pars oppugnabatur,

tur,quę muro nudata erat.Sed tanta erat eorum virtus,quibus ea tuenda obtigerat, vt nulla vi munimenta ſuperari poſſent. Multi in foſſam ruentes grauiter ſauciati pedem referre coacti ſunt : nec vllum fruſtra telum in tantam multitudinem ab oppidanis coniici poterat.Dum acriter pugnatur,Guilielmus Moncata foſſa ac vallo tranſmiſſis ad munimēta auidius progreſſus lapidibus penè eſt obrutus : cùm armorum grauitas & ſoli lapſus veſtigium non recipientis regrediendi facultatem adimeret. Blaſeus quoq; Paſſaniti comes graui vulnere accepto cùm prelio exceſſiſſet,paulo pòſt mortem obiit.Cuius viri deceſſu Alphōſus grauiter cōmotus cùm maiori conatu oppidum ira percitus debellaret,ne in oppidanos plus æquo ſæuiret,legatus orare eum vehementius cœpit,atque vt prælio finem imponeret, ſuorúmque labori ac periculo parceret. Non dubitare ſe inquiens, ſimul,atque reſponſio à pontifice allata eſſet, quam expectabat, quin Acerrani cum bona Ludouici venia pontificis imperata facerent. Quòd ſi fortaſſe abnuerent,nullam ſe pro iis veniam amplius petiturū.his verbis demollitus Alphonſus vt erat natura mitis, etſi rem eò deductā videbat, vt oppidani diutius eius vim ferre nō poſſent, receptui cani iuſſit, pleriſq; oppidanorum vulneratis. De Alphonſi quoque exercitu plures ſauciati: nonnulli etiam interfecti : in quibus Franciſcus Panormitanus ſtrenuus eques,qui fortiter pugnans cecidit.Poſt hanc pugnam compluſculi dies absq; certamine exacti.Id modò obſeruatum,ne quid ſubſidii aut annonæ ab hoſtibus clam deferri in oppidum poſſet, donec à pontifice nuncius cum literis rediit.Quibus allatis quòd id pontifici placebat, Ludouicus ex oppido præſidium ſine certamine euocauit, atque in legati poteſtatem tradi iuſſit. Quo recepto, Alphonſus Bracio cum copiis in hyberna Capuā dimiſſo,Neapolim rediit. Haud multò poſt Tartalias,cuius fides Sfortię ſuſpecta erat(quòd ab Alphonſo equos quoſdam dono acceperat, & à Bracio diligi videbatur)permittente pontifice, vt quidam auctores ſunt, à Sfortia comprehenſus eſt,ac ſecuri percuſſus. Interim cum de componenda regum controuerſia ageretur, induciæ factæ. Quare legatis pōtificis iuſſa permiſſa. Ludouicus è Caſtro maris, cuius arcem adhuc tenebat,atque ex Aueiſa præſidiis deductis, ea oppida

in legatorum manu depoſuit. Sfortiæ quoque & ſuorum ſaluti conſultum, iisq́; etiam Bracii opera in Ioannæ atque Alphõſi gratiam, Beneuentum quòd tenebat, accepta fide ſe recepit. Ea tempeſtate Aquila ciuitas in Marſis opulenta ac bellicoſa quæ ad Ludouicum defecerat, Ioannæ adhuc imperio rebellis erat. Quam cùm ſibi ex fœdere depoſceret, Bracium Ioãna ſimul atq; Alphonſus (neque enim quicquam amplius à Ludouico metuebant) vt ad eam capiendam proficiſceretur, permiſere. Qui cum copiis profectus plerisq; circa oppidis caſtellisq́; partim vi partim voluntate receptis, cõmeatibusq́; interclusis, caſtris propius admotis vrbẽ ipſam arctiſſimè obſedit. Et iã nihil propè hoſtile in omni regno videbatur, præter quã Mathelonii: id caſtellum haud procul ab Acerris ſitum ab Otino Caratiolo tenebatur. Erant in eo pedites trecenti, qui nihil Campanis quietum aut pacatum relinquebãt: ipſe quidẽ Otinus Ioannæ infenſus vel ob eam maximè cauſam ferebatur, quòd illa Ioannem Caratiolum ſibi honore & dignitate prętuliſſet. Erat is quidem magna prudentia atque elato animo: magnas etiam opes habebat. Quapropter multos & Duces & populos auctoritate ſua ad Ludouicum traxerat. Itaque cùm Alphõſus animaduerteret Campanum agrum ab ea parte infeſtari: vti eos à maleficio atque excurſione deterreret, quicũque ex iis capiebantur in naues longas in remigũ ſupplementum dari imperauit. Quo cognito, Otrinus captiuos omnes qui in eius poteſtatem veniebant, excẽctis manibus, ac naſo mutilato, dextróq; oculo eruto dimittebat. Atq; vt contingebat efferatum ac nefarium bellũ vtrinque geri, ita in hoc rerũ ſtatu peſtilentia vrbem Neapolin grauiter vexante, Ioanna atq; Alphõſus, qui vrbi pręeſſent cum præſidio relictis, ſeſe Caſtrũ maris receperunt. Erat autem omnis ea regio, quantum à Caſtro Maris ad ſummum Mineruæ promõtorium pertinet, Ludouico amica: necdum enim ad Ioannæ imperium fidemq́; redierat, quamuis è regno Ludouicus abſceſſiſſet. Proin ne quid inde incommodi rurſum aliquando ſuboriri poſſet, ſtatuit Alphonſus in ea loca cum claſſe proficiſci, id tempus maximè idoneum exiſtimans iis populis expugnandis, quo omnis auxilii ſpes iis ſublata videbatur. Ludouico enim ſubmoto, non habebant qui eos milite aut com-

meatu

meatu iuuarent. Itaque accerſita claſſe cum parte peditatus primùm obſidere Vicum cœpit: id enim oppidũ Caſtro maris proximum eſt: eoq́; haud magno labore eſt potitus. Quo recepto & præſidio firmato, ad Surrentum caſtra mouit: quod oppidum non plus quinque millibus paſſuũ à Vico abeſt. Cæterùm ſitu atque opere multo munitius. Idq́; machinis & tormentis adhibitis circunſedit. Interea Maſſęi, quorum oppidũ Surrento propinquum eſt, veriti ne ad ſe poſtea duceretur exercitus, legatis miſſis deditionem fecerunt. Quibus rebus cognitis Amalphitani, quæ eſt altera pars eiuſdẽ promontorii, abſque certamine & ipſi in deditionem venerunt. Ad quindecim millia paſſuum id promontorium in mare protenditur, ab oriente quà eſt Amalphis, & alia quædam oppida, vitis, oleæ, citri, atque omnis generis cultarum arborum & frugum ferax, fontibus præterea, ſitu, cœli ſalubritate, atque amœnitate, omnis Italiæ orę primum celeberrimumq́;. Ab altera parte quà eſt Surrentum oppidum, vini ſuauiſſimi atque omnis pomorũ generis copia: identidem memorabile Mineruæ promõtorium appellatur, quòd in eo olim tẽplum eſſet Mineruæ ſacrũ. Huic promõtorio oppoſita eſt Caprearum inſula montana plurimum, in cuius pene medio ſurgit mons editus, vndique præruptus & præceps in mare eſpectans, ſeceſſu olim Tyberii Cæſaris celebris: in quo ſitum eſt oppidum eiuſdem nominis munitiſſimum. Quod cùm audiſſet Alphonſus ſitus fiducia ab oppidanis negligentius cuſtodiri, nocte intempeſta partem claſſis eò miſit: hiq́; nacti locum cuſtodibus vacuum admotis ſcalis in murũ primò pauci euaſere. Mox, vt tutũ ac liberum aſcenſum cognouerunt, certatim plures eodem conſcenderunt, atque oppidum, oppidanis ſomno ſepultis, ingenti clamore ſublato inuadũt. Quo caſu tam ſubito ac tam inopinato conſternati oppidani, cùm arma capere conarentur, hoſtium multitudine celeriter oppreſſi, armis poſitis præſidium admiſere. Simul omnis inſula ſine vi repẽte deditionem fecit. Interea Surrentini, quos obſideri diximus, omni ſpe auxilii deſtituti, cùm eorum res in dies vehemẽtius coartaretur, & ad obſidionem fames accederet, conditionibus quas poſtulabant impetratis, præſidio intromiſſo in deditionem venerunt. Recepto Mineruæ promontorio, quòd adhuc peſtilens

morb

morbus Neapolin affliǖctabat, Ioanna atq; Alphonſus ſeſe Caietam recepere Artale Luna, cuius opera forti in oppugnatione Surrentina vſus fuerat, cum parte claſſis eius ore præſidio relicto. Tot fortibus factis proſperiſq; fortunæ ſucceſſibus. Alphonſus ad gloriæ incrementa natus, omnium regulorum animos in ſe conuertit. Itaque qui prius Ludouico fauerant, eius rebus deſperatis fortunam ſequuti, ad Ioannæ atque Alphonſi imperium redierunt. Per eos dies Alphonſus legatos ad pontificem miſit qui ius ſucceſſionis Ioannæ rogatu peterent: quo impetrato, celeriter reuerſi ſunt. Per idem quoq; tempus Sfortia ad Alphonſum ſalutandi gratia Caietam eſt profectus. Idem fecere reguli qui Ludouicum ſequuti fuerant, erroris ſui veniā poſtulantes: iiſq; omnibus venia perbenignè ab Alphonſo data, quanquam Ioanna ægre ferente tàm facilè iis ignoſci. In id enim maximè ſtudebat, vt ſibi clementiæ atque humanitatis famam compararet. Idq; ad conciliandos ſibi regulorum atq; populorum animos vehementer conducere exiſtimabat. Ad hoc vſque tempus Ioanna atque Alphonſus de communi ſententia res omnes bellicas atque vrbanas adminiſtrauere: ſummuſq; inter eos conſenſus omnium rerum fuit. Cæterùm cōmunis regnorum peſtis atque pernicies, inuidia eam quæ inter eos erat, caritatem labefactare paulatim cœpit: fideq; mutua ſublata, in ſuſpiciones, atque exinde in graues ſimultates ventum huiuſmodi ferme cauſis Auerſanis Acerrani, Surrentini, Amalphites cæteriq; populi qui vel vi vel voluntate deſtitutis Ludouici partibus, deditionem fecerāt: In Alphonſi verba iurauerant. Quod grauiter ferens atque indignans Ioannes Caratiolus, quoniam iam quantum auctoritatis ad Alphōſum acceſſerat, tātum eius auctoritati atque opibus detractum exiſtimabat, meditari cœpit quonammodo dignitatem ſuam tueri poſſet. Erat hic vir ingentis ſpiritus: nec ei conſilium in omnia vel pacis vel belli munera deerat, nec ferre æquo animo poterat, quenquam ſibi apud Ioannam auctoritate & gratia præferri. Ipſe enim cunctis regni regulis non anteire modo dignitate, verumetiam imperare conſueuerat: eratq; omnibus maximè formidoloſus. Itaque inter Ioannam & Alphonſum cœpit ſuſpiciones & inimicitiarum cauſas gerere. Facile verò credidit Ioanna: muliebris nanque ſexus, vt natura imbecillior

becillior ac timidior, ita ad credendum pronior eſt. Cumq; in dies augeſcerent ſuſpiciones, & vereretur Ioanna ne ſe in Catheloniam miſſa, Alphonſus ſibi regnum eriperet, diſſimulata cauſa e Caieta Prochytam profecta eſt, quę inſula perbreuis haud procul Puteolis eſt ſita, quaſi ibi animi cauſa manſura. Ibi aliquot dies commorata, Puteolos petiit, vt inde Neapolin traiiceret. Quo audito Alphonſus Neapolin reuerti ſtatuit. Iam enim peſtilentia reſtincta erat: terreſtriq; itinere ire maluit, vt Capuam atque Auerſam vrbes inuiſeret nondum à ſe viſas. Cumq; Capuam veniſſet, quò magis omnem Ioannę de ſe ſuſpicionē ac metum adimeret, ad eam ſalutandum Puteolos profectus eſt. Cęterùm eius profectio eam potius ſuſpicionem auxit. Quapropter eo Capuam reuerſo, Ioāna mox Neapolin pedibus petiit. Eius maximæ celeritatis cauſa fuit, quòd verebatur, ſi Alphonſus Neapolin præueniret, ne ſibi integrum non foret in arcem Capuanam (vti conſtituerat) ſe recipere, ne've cogeretur in arcem regiam præter ſuam voluntatem ſe conferre. Neapolin ingreſſæ, cùm ſecus arcem regiā iter faceret, præfectus arcis occurrit, illiq; claues obtulit: cui illa valetudinem cauſata, velle ſe aliquot dies in arce Capuana eſſe inquit: mox, vbi conualuiſſet, reuerſura. Alphonſus tam repentinam eius profectionem admiratus, ſe præſertim in occulto, ne quid illa noui machinaretur aduerſus ſe veritus, confeſtim Neapolim profectus in arcem regiam ſe recepit. Tum diſſimulatæ ad eam diem ſuſpiciones ac ſimultates paulatim detegi cœptæ. Nonnunquam tamen Alphonſus, vt ſuſpiciones, ſi poſſet, eleuaret, & ad eam viſendam ibat. Inter hæc Franciſcus Darinio, quē Alphōſus Romā miſerat, ad eum ſcribit ſe comperiſſe, vitæ eius inſidias parari, eumq; diem neci ſuæ deſtinatum eſſe, quo ad Ioannam ſalutandam proficiſceretur. His permotus Alphonſus aduerſariorum conatibus obuiā ire inſtituit: & quoniam Ioannem Caratiolum eius conſilii auctorem fuiſſe acceperat, ſperabatq;, eo comprehēſo, omnia proſperè ceſſura, vt primùm in regiam accederet, quò Senatus die ire conſueuerat, diſtinere hominē conſtituit, nec prius dimittere, quàm ſibi Capuanæ arcis poteſtate facta, Ioāna quę vellet efficeret. Exiſtimauit Ioannam eo viro abſente ac velut pignore fidei retento, quæ æqua forent haud repugnanter fa-

ćturam, quòd in eo ſciebat eſſe omnem Reginæ conſiliorum ſummam. Itaque hunc haud multo poſt in regiam profectum iuſſit in Senatum ire, quaſi magnum aliquid de regni ſtatu cōſulturum, neu ipſe aut quiſquam è ſuis ex arce egrederetur, obſeruari præcepit, ne Ioanna illum detineri ſcire poſſet, antequam ipſe ad eam perueniſſet. His compoſitis ad Ioannam citatim proficiſcitur. Sed nihil horum Ioānam latuit. Quidam enim Bracii notarius ad Alphonſum profectus rem ad eam detulit, ſimulq; arcem Capuanam à rege peti, eo animo, quantum coniectura conſequi poſſet, vt eam, arce capta, in cuſtodiam traderet. Hoc nuntio propè exanimata, quid ageret neſciebat, præſertim omnis conſilii eius auctore amiſſo. Neque enim dabatur in re tam ſubita tamq; inſperata vllus cōſilii locus. Id tamen iis qui eam circunſtabant, in tanta rerum perturbatione, in primis ſalutare viſum eſt, portam aduenienti claudere. Protinusq; omni arce tumultu completa, alii ad alia officia, prout cuique vel ratio vel animus ſuppetebat, ſine ordine, ſine imperio, diſcurrebant. In tanta trepidatione cùm Alphonſus medium iam pontem tranſgreſſus eſſet, deiecta repente cataracta excluſus eſt. Tum qui muros inſcenderant, eum ſupernè lapidibus inceſſere cœperunt. Quod vbi animaduertit, conſilia ſua prodita ſuſpicatus, peruerſo celeriter equo pedem retulit, atque extra teli iactum ſubſtitit: parumq; abfuit quin lapidis ictu, qui in tergum equi incidit, occubuerit. Deinde ciuilem motum veritus, præſertim in viarum anguſtiis, in forum boarium ſe recepit. Is enim locus viſus eſt maximè idoneus, quòd erat latè patēti campo, in quo magna vis hominū explicare ſe poſſet, ac ſi vis fieret, manu rem gerere. Erat enim ei adhuc ambiguum quonam id ciues animo laturi forēt. Inter hæc Hiſpani Cathelaniq; cognito Regis ſui diſcrimine, correptis armis, eò aduolauere. Conſternata tanto malo ciuitas, Dyrrhachina præſertim factio (nam Andegauēſibus id lætum acciderat) nec pro eo, nec aduerſus eū arma ſumere audebat. Magna pars domi ſedētes vrbis caſum ingemiſcebant leuatos ſe externi belli metu in domeſticū atq; inteſtinum incidiſſe. Nec ignorabant id mali ex inuidia atque ex ſuſpicione ortum, quòd complures iniuriæ extarent, quæ tàm graues inimicitias inter Regem & Reginam parare debuiſſent.

ſent. Pleriqué tamen officii cauſa, nequid plus ęquo Rex fortaſſe per iram faceret, eodem inermes conuenere. Hi neque ſaluti, neque excidio propiorem vnquam ciuitatem vllã fuiſſe aiebant. Si enim ipſe ac Ioanna conſentirent nullam vrbem vnquam feliciorem fuiſſe: ſin verò diſſentirent nullam citius periiſſe. Futuram inter ipſos Dyrrhachinos ſeditionem, reuocaturos è Roma Ludouicum aduerſarios: ſimulq; omne regnum belli incendio denuò conflagraturum, cùm vtriq; ſuos exercitus ſuosq; duces habituri ſint. In his colloquiis reliqua diei parte conſumpta, cùm nulli apparuiſſent qui vim facerẽt, in Regiam ſe recepit. Poſtridie de reconciliatione per communes amicos agi cœptum, & Alphonſi quidem rem componi cupiebat, quòd bello domeſtico in Hiſpaniam reuocabatur, vt Henricum fratrem è Ioannis Hiſpanię Regis poteſtate liberaret. Ioanna verò ab ea re prorſus auerſa, etſi ſimulabat placere ſibi de concordia agi, continuo ad Sfortiam miſit, qui eum in gratiam receptum oraret, vti ſibi circumuentæ atque oppreſſę quamprimum opem ferret. Cuius conſilio cognito Alphonſus, quicquid militum equitumq; habebat, extra vrbem, quà Sfortia venturus erat exire iubet, ne ex arce Capuana Ioannam educeret, aut in vrbem irrumperet, naualibus ſociis per varias vrbis ſtatiões diſpoſitis. Bernardus Centilia iis copiis præfectus. Non ignorabat Alphonſus tutius eſſe conſilium copias in vrbe contineri: ſed verebatur, vbi Ioannã cum Sfortia abire pateretur, ne grauius in ſe bellum concitaret. Cognito Sfortiæ aduentu Bernardus copias in quatuor acies diuiſit, iiſque ſingulis ad eas vias quæ ad vrbem ferunt diſpoſitis, ne libera eſſet hoſti procurſatio, tranſuerſis tignis vallum obiecit. Ipſe in primam progreſſus aciem, viam Acerranam, qua Sfortiam aduentare acceperat, tenuit. Qui dimicandi auidior appropinquãte Sfortia, priuſquam ſibi ſatis ſpectatæ hoſtium vires eſſent, audacter congreſſus, cum impetũ ferre non poſſet, ad ſecundam aciem ſe recepit. Hic paulum retardato hoſtili impetu, præliũ redintegrare cœptum. Quod cùm Sfortia animaduerteret, ipſe cum paucis in propinquos hortos clam digreſſus, perfracto qui viæ imminebat muro, ſubito hoſtibus à tergo improuiſus apparuit. Illi verò perterriti, cùm & à fronte & à tergo premerentur, teliſq; præterea &

g 2 torment

tormentis ex arce Capuana peterentur, ſeſe in fugam conieceiũt. Ea re cõſpecta, tertia acies & ipſa mox terga dedit: quos hoſtes perſecuti propè omnes ceperunt. Quarta item acies vt ſuos profligatos ſenſit, ſaluti fuga conſuluit: horum alii Capuã, alii in Regiam arcem citatis equis ſeſe receperunt. In eo prælio propè omnis nobilitas capta eſt, quæ Alphõſum officii cauſa ſequuta fuerat, atque omne inſuper militum robur. Sfortia deinde victoriam ſecutus, eodem impetu Capuanam arcem, ac protinus vrbem ingreſſus, Hiſpanos, Siculosq; omnes expulit, eorum hoſpitiis direptis. Poſt hæc de expellendo Alphonſo cũ Ioanna cõſilio habito, eaq; primùm parte præſidio firmata, quæ Regiam arcem vrbi iungebat, ad Auerſam obſidendam copias ducit, ex hoſte amicus & dux factus, ibiq; caſtra ponit. At Alphonſus clade ſuorum cognita, cùm neque pecuniam haberet vnde nouos exercitus compararet, neque claſſem paratam qua acceptam iniuriam vlciſceretur, præſertim inimica ciuitate, angi animo cœpit. Spes reliqua erat in ea claſſe poſita, quam Barcinone Corſam expeditionem comparari ſciebat, & iam inſtructam eſſe exiſtimabat. Muniendæ arci intentus ad frumenta conuehenda, pecuniamq; conquirẽdam, in Siciliam mittit ſimul qui claſſi occurrant, ſi ea forte in curſu eſſet, iubeantq; confeſtim Neapolim petere, & quinam rerum ſuarum ſtatus ſit edoceant. Oppidani veriti, ſi qua claſſis aduẽtaret, ne per arcem in ſe immitti hoſtes poſſent, quæ arci oppoſita erant loca muro obducto firmauere: arcis ipſius oppugnationem haud quaquam tentare auſi, quòd ea res propter naturalem ſitum ac munimenta adiecta, non vnius diei, ſed longi temporis obſidio videbatur. Leuia tamen prælia nonnunquam ex occaſione conſerebantur. Cùm hic eſſet rerum ſtatus, claſſis è Barcinone quintodecimo die hac clade accepta profecta eſt: triremes decem & onerariæ ſex fuere. Eius præfectus erat Ioannes Cardona vir fortis atque impiger, qui audita modò apud Caietam rerum nouitate, & his quæ Regi ceciderant, ſolutis continuò è portu nauibus in altum euectus eſt. Et primò quidem onerariæ (erat enim ventus vehemens) inter Capreas Aenariamq; conſpectæ Baias petierũt, vt quinã eſſet rerum ſtatus diligentius explorarent: deinde triremes ſequutæ. Quibus cognitis, repente Neapolim petiit: expoſitisq;
ſub

ſub arcē naualibus ſociis Regis iuſſu caſtra poſuit. Eius aduētus vt aduerſariis triſtis, ita Alphonſo perquam lætus fuit. Itaq; acceptam iniuriā vlciſci poſſe confiſus, caſtra confeſtim muniri, nequis in ea hoſtium equitatu impetus fieri poſſet, iuſſit. Locus eſt pro arce Regia quem Corizias vocant latè patenti campo, & ob id equis maximè opportunus: hunc Neapolitani ad primum claſſis deſpectum, diſpoſitis per mœnia armatis, occupauere: quòd cum equitatu tenere poſſe exiſtimabāt, caſtriſq; obequitantes hoſtem laceſſebāt. Non audebant primò Regii extra munimenta prodire, vtpote maritimis rebus aſſueti, atque equeſtrium præliorum rudes: ſed tantùm ſagittis ac lapidibus ſubeuntes arcebant. Pauci tamen, quibus audacia maior erat, munimentis paulùm egreſſi congredi cœperunt: qui cùm equitatus impetum non ſuſtinerent, ſæpiuſq; in caſtra repellerentur, Ioannes Cauus, qui inter primos ordinē ducebat, ingēti audacia, Quid eſt, inquit, commilitones quòd ita patiamur noſtros ab hoſtibus pelli? An verò vſq; adeò animus vireſq; noſtræ, tam breui tempore conſenuerunt, vt tam paucorum equitum incurſum ferre nequeamus? Si nemo eſt, qui ſequatur, vel ſolus in hoſtes ibo, neque patiar, quod in me fuerit, hoc dedecus nomini gentiq; noſtræ impingi. Hæc vbi dicta, confeſtim è caſtris exilit, ſeq; hoſtibus obiicit. Hunc primò pauci, mox plures ſequuti, non ſolùm hoſtes ſummouerunt: verùm etiam toto campo præcipites in vrbem compulerunt. Poſt hæc doliis pleriſq; lapide repletis, hiſq; pro muro obiectis, aduerſus equorū incurſus, per vitem, quæ domus cuiuſdam parieti ab exteriori parte adiuncta erat, quaſi per ſcalas in muros aſcenſum, portaq; (quā Petruciam appellant,) deiectis propugnatoribus, quos timor inuaſerat, ob effuſam ſuorū fugā eodē impetu capta cōtinuoq; exciſa trabe, patefacta eſt. Tum certatim è caſtris ad eandē portā concurſum. Quę cùm præter ſpē repentè contigiſſent, Alphonſus naualiū ſociorum partem, claſſem inſcendere, præfectumq; à mari vrbē adoriri imperat. Iſq; cum claſſe celeriter profectus (nondū enim vrbs à mari mœnibus cincta erat) & maior ciuiū pars clamore excitato, ad portā Petruciam contenderat. Paucis fruſtra renitētibus facile in terram deſcendit, hoſteſq; inde propulit. Petrus quoq; Regis frater ab alia parte vrbem aggredi iuſſus, vti à di-

uerſis partibus vno tẽpore laceſſiti oppidani faciliùs opprimerẽtur. Diui Nicolai tẽplum aduerſus arcem ſitũ, & item turrim, quæ moli imminebat, admotis ſcalis occupauit. Ingreſſusq; vrbem pauorem ac trepidationem perculſis auxit. Ita quãtum vrbis patet ab arce regia ad Petri martyris templum, vna prope excurſione captum eſt. Adhæc proximis tectis iniectus ignis reliqua deinceps ædificia extemplò corripuit, longiusq; effuſus magnam vrbis partem vento adiuuante hauſit. Tum tota ſimul vrbe trepidari concurſariq; cœptum, nocturno tumultu terrorem augente. Et alius quidem aliò, vt quiſque periculo proximus erat, aut clamore excitabatur, occurrebat. Omnia paſſim fugiẽtium puerorum, aut fœminarum fletibus perſonabant. Paulùm tamen ſuppreſſit impetũ Franciſci Mormini interuentus, qui cum aliquantulo equitatu inuectus, Regios repulit. Quod cùm Petrus Regis frater animaduerteret, repreſſa ſuorum fuga, pugnam redintegrauit, paruoq; certamine hoſtes in fugam vertit. Quibus ad cliuum vſque pulſis, reliqua pars noctis quieti data. Fuit autem huius procellæ tanta ac tam repentina vis, vt ei reſiſtere Ioanna nulla vi aut conſilio potuerit. Prius enim irruptionem in vrbem hoſtes fecere, quàm Sfortia, quem confeſtim appulſa claſſe accerſiuerat, ex Auerſa veniendi ſpatium habuerit. Neque enim tam ſubitò obſidionem deſerere & copias adducere potuerat. Illa tamen ad eum continuò nũcios dimittebat, & vt ad ferendam opem captæ vrbi, ſibiq; prope iam obſeſſæ contenderet, flagitabat. His nũciis permotus Sfortia, omiſſa obſidione Neapolin profectus eſt. Primaq; luce vrbem ingreſſus, ad Diuæ Claræ templum citato equo aduolat: iam enim prælium, quod interuentu noctis ſublatũ fuerat, renouari cœperat: eiusq; aduentu primò hoſtilis impetus paulũ retardatus eſt. Cæterùm equorũ vſus vel nullus vel exiguus erat. Regii enim continenter perfoſſis intrinſecus domibus facilè equites lapidibus & omni telorum genere è tectis ſummouebãt, interiectisq; trabibus vias præcluſerant. Quod cùm Sfortia animaduerteret, confeſtim equites deſilire equis iubet, pedibusq; rem gerere. Nitebatur eques clauſtra perfringere. Cæterùm vrgente poſt munimenta multitudine, omnes conatus fruſtra erant. Pugnabatur eodem tempore diuerſis vrbis partibus: & iam quicquid à porta ad

ta ad cliuũ pertinet, in Alphonſi poteſtate redactum erat. Itaq; Sfortia cùm nihil ſe proficere pugnando animaduerteret, timeretq́; ne quo ciuili motu à tergo exorto, reditu interclude-retur, quòd pauci admodum ciues eum ſecuti fuerant. paucis in pugnantium ſpeciem relictis, ne diſceſſus ſimilis fugæ videretur, ad cogendam reliquam ſuorum manum proficiſci ſimulauit. Regreſſusq; ad Capuanam arcem Ioannam rebus ſuis diffidentem, atque è periculo vt eriperetur orantem Pomilianum vicum primò, deinde Nolam traduxit. Sfortia digreſſo, equites quos reliquerat paulatim cedere cœperunt. Quibus pulſis, reliqua pars vrbis præter arcem Capuanam (nemine iã reſiſtente) vna modò excurſione capta & direpta eſt. Optimates ad quos incendium non peruenerat, conſternati in tecta diffugerant: ibiq; abditi communẽ calamitatem deplorantes, vltimum patriæ caſum expectabant. Cæterùm Alphonſus, etſi iuſtam ſuam iram exiſtimabat, tamẽ antiquæ vrbis caſum miſeratus, incendiis parci iuſſit: vltioni ſatis datum arbitratus, vt aduerſarii ſcirent ſibi cum Rege non ignauo rem eſſe. Deinde ne Sfortiæ pro arbitrio euadendi in vrbem poteſtas eſſet, arcẽ Capuanam obſideri atque oppugnari pręcepit. Huic arci pręerat Xantus de quo ſuprà in Acerræ obſidione mentionẽ feci. Sed hunc multa incommoda circunſtabant, materiæ inopia, qua turres muroſq; contabularet: arci propinquæ domus, in quibus diſpoſiti ſagittarii propugnatores in muro conſiſtere non ſinebant: tùm frumenti inopia, quod tanto præſidio vix paucis diebus ſuffecturum videbatur. Nanque repentinus & improuiſus caſus, nec munimenta vlla, nec rem frumentariam prouideri permiſerat: itaque ægrè reſiſtebat oppugnantibus. Cognito eius diſcrimine Sfortia paucis poſt diebus ex Nola regreſſus, ad mille paſſus ab vrbe caſtra poſuit, vt ſi quà poſſet, commeatus in arcem importaret. Cæterùm paucitati ſuorum diffiſus, quòd munimenta arci obiecta erant, auxilii modo ſpẽ dabat. Cùm hic eſſet rerum ſtatus, quidam ad Sfortiam in caſtra venit, ſpemq́; Auerſæ recipiendæ præbuit. Itaque properè caſtris Auerſam profectus, arcem à Iacobo Pertuſio eius præfecto per proditiones recepit: quod conſiliũ ciuitas ſequi mox coacta eſt. Neque enim iis aliter facere licebat. Haud enim eũ equitatum Alphõſus habebat, qui Sfortiano equitatui opponi

ni poſſet. Eius vrbis amiſſio permagno incommodo Alphonſi rebus acceſſit, ob propinquum maximè aduerſariorum receptum. Sfortia vrbe atque arce præſidio firmatis, ipſoq; ſucceſſu acrior factus, cùm Neapolim reuertiſſet, in eodem, quo prius conſederat loco, caſtra poſuit: vbi cùm cerneret ſe fruſtra tēpus terere, irrito incœpto Auerſam rediit. Quod poſtquam Xantus animaduertit, & iam non commeatus modò, ſed etiā tela deeſſe cœpiſſent, ſciretq; Alphonſum decreuiſſe totis viribus arcem oppugnare, ac deſperaret propterea quòd ea minus firma eſſet, poſſe reſiſtere, ſuam & ſociorum ſalutem pactus, deditionem fecit. Ioanna interea Auerſam conceſſerat, ſimul quò ſpem obſeſſis daret: ſimul quòd vrbs nouādis Neapoli rebus propter propinquitatem opportunior videbatur. Multa illam ſimul angebant, amiſſam vrbem, ac patriæ caſum reputantem. Sed in primis Ioannis Caratioli deſiderium, cuius conſilio atque opera forti & fideli in rebus ſummis, minimisq; vtebatur. Itaque de captiuorum commutatione agere ſtatuit, in eas ſe calamitates prolapſam exiſtimans, quòd eo viro caruiſſet. Nec renuit permutationem Alphonſus, receptisq; ſine pretio Bernardo Centilia, ac Raimundo Pirilione, qui pro vno Ioanne offerebantur, cæterisq; captiuis, qui in Sfortiæ manu erāt, paruo pretiò redemptis, Ioannem dimiſit. Poſt hæc Michaël Coza Ioanni Catatiolo inimicus ad Alphonſum venit, eiq; Aenariæ occupandæ ſpem attulit. Aenaria inſula (quā Iſclam vocāt) duodeuiginti paſſuū millibus à Neapoli abeſt, à continenti non plus quatuor: opulentior quàm pro paruitate. In eius penè medio ſe attollit mons miræ altitudinis, qui olim (vt ferunt) ad Aetnæ ſimilitudinem, terrificos in cœlum ignes per noctem euomere ſolebat: reliqua pars plurimum plana eſt: incolas habet piſcatoriæ, ac maritimæ arti aſſuetos. Contra hanc inſulam ad teli iactum mons eſt mille fermè paſſus in altitudinem eminens, ac tantundem circuitu ambiens, paruo ponte inſulæ coniunctus ille quidem, præruptus & cōfragoſus, atque vno tàntùm, & eo quidem perangusto atque arduo calle peruius. In eius faſtigio ſitum eſt oppidum totam montis planitiem occupans. Ad radices ſitus eſt viculus, vnde per obliqua & anfractus oppidum aditur. In eo ſpatio tres turres interiectæ aditum claudunt: domus oppido pro mœnibus

ſunt.

ſunt. Oppidani in duas factiones & ipſi diuiſi erant: quarum altera Coxia, altera Manocia appellabatur. Coxiæ factionis princeps erat Michael is, quem modò nominaui: Iſq; multum apud Ænarienſes poterat, non modò propter clientelas, verùm etiam propter Prochytæ, quam tenebat, vicinitatem. Hic Regem docuit id oppidum ſubitò atque improuiſo aduentu opprimi poſſe, quòd oppidani naturali ſitu freti, circa oppidi cuſtodiam negligentiores eſſent. pontem eum quo iunctum eſt inſulæ oppidum, noctu clàm occupari facile eſſe: quo occupato ac reſciſſo, omni auxilii ſpe, quam in inſulæ accolis haberent, ſublata, mari circunſeſſos, aut ferro, aut fame ſuperari poſſe. Alphonſus homine collaudato, eiuſq; opera impenſius poſtulata, ea, quæ ſequuta eſt, nocte cum triremibus miſit qui pontem occuparent: ſimul qui quanta foret maris altitudo ad ima rupis explorarent, vt ſciret an onerariæ naues ſaluis carinis eouſque ſubire rupem poſſent, vt nauales ſocii ac milites in ipſam non incommodè exponerētur: iiq; intempeſta nocte (vt iuſſi fuerant) profecti, non ſentientibus oppidanis, pontem ſubitò occupauere. Alii explorato fundo ad Regem quamprimum reuerſi, pontem occupatum atque interciſum, & cum onerariis ad rupem ſatis tutò accedi poſſe renuntiarunt. His rebus cognitis, & ipſe paucis conſciis ad inſulam profectus eſt, vt eadem quæ acceperat, oculis ſpectaret. Indeq; celeriter reuerſus omnibus ad oppugnationem oppidi comparatis, inſulam repetit, onerariis quibus opera bellica vehebantur ſubſequi iuſſis. Oppidani vt pontem occupatum claſſemq; adeſſe conſpexerūt, aliquādiu attonitis ſimiles conſtitere: receptis deinde animis, idoneis quibuſque locis armatos, ac tormenta per oppidum diſponere. Profectus nauibus Alphonſus, priuſquàm pugnæ ſignum præponeret, per præcones pronūtiari iuſſit, ſe oppidanis poteſtatem facere mittendi ad ſe quos vellēt è ſuis, ſi forte res ſine vi ac certamine componi poſſet. Itaque oppidani duos accepta fide ad illum miſerunt, iiſq; in mandatis dedere, vt tantummodo Regem accederent, audita ad ſe referrent. Hos ad ſe profectos, pluribus verbis ad deditionem hortatur, ac docet non ita iis ſitu confidendum eſſe, vt vim eius quàm benignitatem experiri malle debeant. Satis iis exempli eſſe debere depulſum modò Nea

poli Sfortiam, & ipſam Neapolim vi captam, quæ tanta ciuitas ſi ſuis viribus obſiſtere non potuit, qua tandem ſpe freti Ænarienſes reſiſtere ſe poſſe confidant?Non eſſe ſibi cum Regina bellum, quam pro matre haberet & coleret, ſed cum iis qui inuidia ſtimulati aduerſus ſe Reginam concitauerint:nec deſcituros eos à Regina, ſi ſecum conſenſerint: ſed ab iis qui priuati commodi & ambitioniscauſa eam à ſe abalienauerint, nihil ſe eorum viribus detracturum: tantùm petere vt poſitis armis ſuum præſidium in oppidum ac arcem reciperent. Ab hoc ſermone legati in oppidum regreſſi,cùm nihil reſpondiſſent, atque hæc ad ſuos perlaturos dicerent, ſenatu coacto, quæ ab Alphonſo acceperant retulere. Quæ cùm Chriſtophorus Manocius audiſſet, aduerſæ factioni ſuæ homines ſecedere, & eos qui ſuaderēt pro hoſtibus habere atq; interficere iubet.Quo terrore adactaCoxia factio,cùm aduerſari non auderet, & ipſi ad oppidi tutelam omiſſa pacis mentione coierunt.Alphonſus,cùm nemo reſponderet, & per clamores diſſonos rem aduerſæ parti non placere coniectaret,frequentioresq; ad defenſionem oppidanos conueniſſe animaduerteret, experiri vim ſtatuit.Itaque extemplò Ioannem Cardonam ad Mariæ ædem, quæ è regione oppidi ſita erat, cum nauium & copiarum ducibus conuenire iubet,vnà cum iis de ratione oppugnationis conſilium capturus: nam cæteri inſulæ accolæ vt pontem inrerciſum cognouere,haud cunctanter deditionem fecerant. Omnibus (vti imperatum erat) eò profectis, oppidanorum primò pertinaciam deteſtatus, prælium ſic inſtituit. Nauim vnam cæterarum maximam, ad eam quæ orientem ſpectat,quatuor reliquas ad eam rupis partem quæ in meridiem,ire præcipit.Roſtratas duas maiores cum totidem minoribus ad ſuburbium, quod oſtendi, ad imam rupem ſitum, oppugnandum. His ita conſtitutis & comprobatis, ad ea paranda quæ reliqua erant, continuò diſceſſum. Interea oppidani ea loca, quæ minus difficulter ſubiri ab hoſtibus poſſe videbantur, munierunt:fœminis atque iis qui imbecillioris ætatis erant,procul à prelii tumultu in arcem miſſis:ad ſuburbium quoque,turresq; interiectas,qui tuerentur miſſi:reliquum diei ac noctis tempus quieti datum.Vbi altera dies illuxit,propoſitū pugne ſignū,ad quod tantus hominū clamor in cœlū ſublatus eſt,

tus eſt, quantum vix oppidanorũ aures ferre potuerunt. Tum naues ad deſtinata loca remulco agi cœptę, primaq; omnium Generii nauis ad prędtitutum locum puppim appulit, ponteq; in rupem expoſuit. Cumq; intueretur Alphonſus Campi Rotundi nauem, quòd ad ſeptentrionem mare æſtuoſum erat, non poſſe pontem in rupem ſiſtere, tres expeditos iuuenes ad ſe vocat, atque iis mandat, vt in rupem tranſgreſſi funem, quo pons alligatus erat, ad virgulta quędam procul viſa deligarent. Quo facto duo ex iis, quibus audacia maior erat, per abrupta, atque auia quærere aditum ad oppidum cœpere: multi nanq; anfractus erant, quibus furtim ad faſtigium niti poſſe videbãtur. Ii poſtquam paulum proceſſere, in rupem adeo rectã, atq; arduam inciderunt, vt ægrè tentabundi, manibusq; murices, & virgulta circa rupem extantia amplexi, ad cacumen euaſerint. Fortè tum euenerat, vt è duobus cuſtodibus, quibus ea pars cuſtodienda contigerat (nam quòd locus ipſe munitiſſimus erat, idcirco minus ſuſpectus ab hoſte habebatur) alter ad eum locum perrexiſſet, vbi Chriſtophorus Manocius laborans pugnabat. Hoc igitur vno intercepto, & cæſo, locum clam oppidanis capiunt, tacitiq; ſubſiſtunt, donec alii quidã eorum audaciam imitati, eodẽ conſcenderunt. Intereà nauales ſocii ſtrenuo ſaltu in rupem exilientes obiectis clipeis contra lapidum ictus ad oppidum ſcandere contendebant. Cæterùm ea vis hominũ fuit ſimul è nauibus exire certãtium, vt Generiæ, ac Cæſarauguſtanæ nauium præ nimio pondere effractis pontibus complures in mare prolapſi interierint. Ex quo contigit reliquos non aliter quàm per propinquas naues exilire in rupem poſſe. Naui quoq; Piſanæ cum eadem fortuna accidiſſet, quinq; ex ea euecti ſunt. At qui in Cãpi Rotũdi naue erant, & in cæteris quæ ad eandem partem ſe contulerãt in terram egreſſi, ad oppidum per ardua, & confragoſa loca enitebantur. At oppidanos natura loci adiuuabat, quod rupes adeò procliues erant, vt non emiſſa modò tormenta: ſed etiã ſaxa pondere ſuo prolapſa grauiſſimè in hoſtes inciderẽt. Itaq; multos audacius ſubeũtes vulnerabãt. Quod cùm Alphonſus intueretur, vt eos inde auerteret, ad ſuburbium oppido ſubiectum contendit. Oppugnabatur oppidũ ſumma vi à mari, nec minus ab inſula omni tormentorũ genere adhibito. Oppidani

vt videre ſuburbia ab hoſtibus peti, ad eam partẽ tuendã haud ſegniter ierant. Quo viſo Alphonſus confeſtim ſcapham ingreſſus, propius acceſſit, quò ſuos ad pugnandum alacriores redderet, ad animandos in prælìis milites Regis conſpectum multũ valere non neſcius. Inter hæc ſimul qui oppidum clàm introierant, ſimul qui tecta proximè ſubibant, contempta hoſtium paucitate, clamores tollunt. Itaq; oppidanis ancipiti caſu conſternatis, cùm ſtationes deſeruiſſent, Regia quæ pro muro erat, primò capta. Deinde per oppidum diſcurſum. Cùm autẽ Alphonſus ſuburbia petens in ſcapham deſcẽdiſſet, prę multitudine conſcendentiũ conuerſa in latus ſcapha, ipſe in mare armatus excidit: adiſſetq; in tanto tumultu vitæ periculũ, niſi quidam nandi periti eum obluctantẽ fluctibus confeſtim excepiſſent. Vicum deinde defenſoribus vacuum nactus, nullo repugnante cepit. Et iã regii caſus fama, quæ ſemper in peius efferri ſolet, pleroſq; iam oppidum ingreſſos ad curam ſalutis illius reuocauerat. Quem poſtquam incolumẽ ſubeuntẽ oppidum videre, cõfeſtim reuerſi, oppidanos, arma ponere coactos, diripuere. Per hunc modum intra horã fermè quintam, ex quo pugnari cœptum fuerat, debellatum eſt oppidum. Reſtabat arx, in quam multi ſe oppidanorum ſalutis cauſa receperant, munitior quàm quæ vno impetu capi poſſe videretur. Stationibuſq; ita circa eam diſpoſitis, ne qua inde eruptio fieret, reliqua diei, ac noctis pars quieti data. In eo prælio multi vtrinq; deſiderati ſunt. Plures etiam vulneribus affecti. Poſtridie Alphonſus cùm clementia ſua in victos vti ſtatuiſſet, captiuos omnes liberari, iiſq; domos reſtitui iuſſit. Qua re cognita, qui in arcem confugerant, ſalutem pacti deditionem fecerunt. Recepta arce, eaq; præſidio firmata, Neapolim rediit, ex tam muniti naturali ſitu oppidi expugnatione ingens nomen, & gloriam adeptus.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER TERTIVS.

*.

IAM hyems inſtabat, cùm literæ ad Alphonſum delatæ ſunt, quibus in Hiſpaniam accerſebatur. Nanque inter Ioannem Hiſpaniæ regem, ac fratres eius oborta contentio, ac diſcordia, eouſque creuerat, vt à profectione abſiſtere nullo modo poſſet. Inimicitiarum cauſa fuerat, quòd Ioannes Henricum Alphonſi fratrem, cui Galleciæ principatus obtigerat, in cuſtodia tenebat, propterea quòd Catharinam ſororem ſeſe inuito, vxorem ceperat. quæ cùm exiſtimaret non paſſurum fratrem, vt illi nupta eſſet, cui maximè cupiebat, magnis itineribus in Aragoniam clam fratre contenderat. Itaque cõſtituit Barcinonem quamprimùm traiicere, iisq́; conuocatis quorum conſilio vtebatur, profectionis ſuæ neceſſitatem pluribus verbis expoſuit. Poſthæc ad res ordinandas conuerſus, Petrum fratrem ſummæ rerum præfecit, multis ſumma nobilitate & conſilio viris, quorum conſilio in rebus adminiſtrandis vteretur, ei adhibitis. Et vt non minus armis, quàm conſilio partum regnum firmaret, non exiguum peditum atque equitum numerum ei attribuit: ne've duces deeſſent, per quos res bellicæ, ſi opus foret, gererentur, Iacobum Caudolam, ac Bernardinum Cardam homines rei militaris periti ſſimos, mercede cõductos (hi ad mille equites ducebant) apud eum reliquit, ciues vt in fide & officio permanerent, fratriq́; obtemperarent, exhortatus. Imprimis verò palàm profeſſus eſt non eſſe ſibi in animo Reginam regno ſpoliare, ſed tantùm efficere atque eniti, ne per inuidiam atque per odium eorũ, qui apud illam gratia atq́; opibus pollerent, ex eo regno pelleretur: quòd à ſe fugato Reginæ hoſte pacatum eſſet, quodq́; ſibi poſt Reginæ mortem ſucceſſionis iure deberetur: tantumq́; abeſſe vt eam vellet regno

exuere, vt nihil æquè optaret, quàm vt poſitis certaminibus atq; inimicitiis, cum illa in gratiã rediret: ſimul ſpe celeris reditus facta, omnibusq; diligenter prouiſis Caietam traiicit, eiq; Antoniũ Lunã cũ præſidio pręficit, cõfirmatisq; ciuiũ animis, cũ duodeuiginti roſtratis, ac onerariis duodecim in altũ euehitur. Vix dum è Caietę cõſpectu claſſis abſceſſerat, cum ſubitò, exortus Africus naues diſpulit: Ipſe cùm paucis roſtratis ſummo remigum labore ac nixu, retro ad Caietę portum delatus eſt. Cæterarum aliæ Pontiam, aliæ propinquas inſulas tenuerunt. Poſt ſedatam tempeſtatem ſolutis nauibus Pontiã, quò reliquam claſſem curſum tenuiſſe ſuſpicabatur, petiit, ibi totã nactus claſſem (nulla enim nauis perierat) onerarias, quæ triremium curſum ſequi non poterant, ad Stœchades inſulas conuenire iubet. Nanque ſtatuerat ex itinere Maſſiliam oppugnare, quòd Ludouicum, qui adhuc Romæ erat, cum Ioanna amicitiam renouare, nouaq; belli conſilia agitare acceperat. Itaque Ioanni Cardonæ onerariarum præfecto imperat, vti ad Stœchades inſulas cum nauibus proficiſcatur, ibi ſe eum cum roſtratis præſtolaturum monet, ſi eò prior aduenerit: ſi inde diſceſſerit non expectatis onerariis, ſeſe tamen literas arundini illigatas in demonſtrata quadam inſulæ parte relicturum: quibus quid à ſe agi vellet ſcire poſſet. Sin verò ipſe prior venti beneficio præueniret cum onerariis, vti eum ibidem anchoris iactis expectaret: neque pronuntiaret velle ſe Maſſiliam oppugnare, ne quid de eius conſilio Maſſilienſes præſentirent. Ipſe altum petens cum triremibus ad eaſdem inſulas contendebat, & iam ad Planaſiam inſulam peruenerat, cum iterum oborta mari tempeſtas claſſem diſiecit, onerariisq; altum tenentibus roſtratæ in Niceæ portum delatæ ſunt. Proſperum deinde vẽtum nactus, ad deſtinatas inſulas curſum contendit. Ibi cùm onerarias eodem conuenire iuſſas, non reperiſſet, ſuſpicatus eas vento iactas Barcinonem petiſſe: ne Maſſiliæ oppugnationem differret, inſtitutum curſum perſequi decreuit: accitisq; ad ſe triremium ductoribus, quòd ad eam diem occuluerat, conſilium eis aperuit hortatus vti præſentibus animis rem ſuſciperent, quæ ingentem iis gloriam, prædamq; allatura eſſet, nec vererentur, quòd onerariæ abeſſent: facile enim Maſſilienſes inopinato ſuo aduentu opprimi poſſe: at certe quando res

ex

ex ſententia non ſuccederet, absq; detrimento diſcedi poſſe. Cunctis operam ſtrenuè pollicentibus, poſtridie idoneam ad nauigandum tempeſtatem nactus, ſub quartam noctis vigiliã ad paruam admodum inſulam, quæ in conſpectu Maſſiliæ eſt ſita, claſſem appulit, ibíque agere de tota oppugnandæ vrbis ratione cœpit. Difficilem faciebat oppugnationem loci ſitus non natura modò, ſed etiam opere permuniti. Nanque Maſſilia à tribus fermè partibus mari alluitur, pars reliqua altis mœnibus circundata eſt: quæ pars auſtro expoſita eſt, hanc rupes ingens inexpugnabilem facit. Sinus introrſus recedit, qui portum efficit peranguſtis faucibus. Duo excelſa tẽpla cum præaltis hinc atq; hinc turribus portum claudunt: Inter quæ Syrtis quædam poſita, eas fauciũ anguſtias coarctat, ad cuius extremum ſita eſt Pharus manu facta: quæ cum altera parte, quà altius eſt mare ferrea cathena iungebatur. Hac loci natura freti Maſſilienſes conſpecta claſſe, de cuius aduentu per quoſdam Nicæenſes cognouerant, Regios conatus contemnere videbantur, & ob eam rem nulla ex circumiectis agris auxilia acceſierant. Sed multis ſæpe vrbibus negligentia exitio fuit. Sæpe contemptus hoſtis ingentem calamitatem attulit. Erat fortè in ipſius portus faucibus nauis quædam oneraria. Hanc viſa regia claſſe, conſeſtim mali faſtigium ad turrim quam proximè appulſam nautæ religarunt, quam regii aggreſſi cum triremibus quatuor, cum inde vi diuellere nequirent, Alphonſus turrim ipſam à terra oppugnare primùm conſtituit. Huic verò turri, vt oſtẽdi, cathena iuncta erat. Itaque triremium quatuor cohortes confeſtim in terram deſilire præcipit, ac turrim oppugnare. Nec multò pòſt ipſe cum paucis eodẽ profectus eſt. Dura erat eius turris oppugnatio, iis qui in præſidio erant, creberrimè grandinis modò lapides, atque omne telorum genus iniicientibus. Quod vbi Alphonſus animaduertit, exterioris circuli portę illico faces iniici imperat. Miraculũ rei adiiciunt, ſubitò coorto imbri flammam reſtinctam, Cumq; iterum iniectus ignis portam denuò corripuiſſet: rurſus imbris caſu incendium obrutum. Quæ res cùm eſſet à pleriſq; in religionẽ verſa, & ob id abſiſtendum ab oppugnatione cenſerent, iuſſit Alphonſus, vt tertiò ignem coniicerent, non paſſurum ſe vlterius coniici affirmans, ſi tertio ab imbri defenderetur. Itaque

cùm

cùm tertiò faces iniectæ eſſent, confeſtim nullo iam obſtante imbri, flammæ vis portam hauſit. Quo caſu qui in turri erant conterriti, Regi polliciti ſunt ſe nullam inde vim facturos, ſi ab ipſius turris oppugnatione abſiſteret, ac ſi accideret vt vrbe potiretur, ſeſe in eius poteſtate fore. Quibus auditis Alphonſus ne ibi diutius tempus tereret, ſatis ſibi eſſe arbitratus, modò eos non haberet aduerſos, ita ſe omiſſurum oppugnationem reſpondit, ſi propugnacula turris deiicerēt, quòd cùm illi haud cunctanter feciſſent: ad triremem regreſſus, Ioannem Coruerium cum triremi tecta ad ſecandam cathenam cum dolabris anteire imperat. Itaque celeriter profectus cathenam ex mari in lembos tectos extractam cædere aggreditur. Tum ex altera turri atque ex vrbe tormenta ac ſaxa in triremem coniecta. Lembi etiam plerique hoſtiles aduerſus Regios tela iacientes cathenæ ſectionem impedire conabantur. Cæterùm triremes reliquæ turrim, quoad tutò poterant, ſubeuntes propugnatores ſagittis inceſſebant, nec in muro apparere patiebantur. Inter hæc naualis quidam ſocius, Alphonſo detulit, eſſe lembū quendam intra portum incuſtoditum, qui facilè capi poſſit, cæterùm remis inermem, quo comprehenſo atq; armato, terror iniici oppidanis poſſit. Quod vbi accepit, eum confeſtim artipi, remosq; inferri, atque armatis hominibus compleri imperauit. Id cùm ſtrenuè feciſſent duos oppidanorum lembos in ſe concitè venientes inuadūt, capiuntq;, & ad quadraginta lectos viros in iis imponunt, quibus cum portum obeuntes nauiculam quandam adorti comprehenderunt: qua capta, & armata, reliquas omnes onerarias, quæ in portu erant, cepere. Hic tantus rerum ſucceſſus Alphonſo ſpem attulit, quando ipſa cathena ferro ſecari non poſſet, vrbem ab ea parte cum nauibus captis, capi poſſe. Ingens verò certamen ad cathenā erat, contendentibus ſumma vi hoſtibus, ne clauſtra perrumperentur. Qua tandem reſciſa, conſultatum (nam iam prima noctis vigilia erat) vtrum rectà in portum vno agmine irrumperent, vrbemq; oppugnarent, an oppugnationem in poſterū diem differrēt. Suadebat Ioannes Cardona vt in poſterum diē certamen extraherent, nec per noctem in vrbe maximæ parti ignota, prælia conſererent, rem magni diſcriminis eſſe affirmans noctu cum oppidanis pugnare, quorum tela certiora futura

tura eſſent præſeferentibus regiis per vrbem faces, quæ quidem ſequentes proderent. Contrà Coruerius ne reſpirare territos ſinerent, dum nox terrorem augeret, ſatius fuiſſe dictitans portus clauſtra non abrupiſſe, quàm iis abruptis prælium differre. Futurum facile oppidanis, auxiliis extrinſecus accerſitis, eos poſtridie ingreſſu vrbis prohibere. Cuius conſilio approbato Alphonſus confeſtim triremes in portum magno impetu inuehi præcipit, atque in molem pontes exponi. Ipſe inter primos proceſſit, contemptis iis qui de turri pugnabant. In hoc ingreſſu graue ſaxum tormento ęneo ab oppidanis excuſſum, mirabile dictu, cùm ſupra eius triremem deferretur, nauali cuidam ſocio vmbonem modò, qui ab eius balteo pédebat, toto corpore intacto atque illæſo, diffractum abſtulit. Et iam òppidani conglobati in molem concurrerant, ac ne deſcenſio in terram fieret, contēdebant. Eratq; difficilius hos loco pellere propter loci anguſtias, quòd multi ſimul pugnare non poterant. Quod cùm Alphonſus animaduerteret, roſtratas quatuor eam partem circuire iubet: expoſitisq; in terram militibus deſuper cum clamore ſe oſtendere, vt metu iniecto hoſtes inde auerteret. Quod cùm illi ſtrenuè effeciſſent, tantus oppidanos pauor & trepidatio cepit, ratos vrbem captam eſſe, vt deſertà ſtatione, in fugam ſe coniecerint. Quibus terga dantibus, regii è nauibus certatim deſilientes eos inſequi atque agere tota vrbe cœperunt. Et, quoniam multi de tectis pugnabant, proximis domibus ignis iniectus eſt. Qui paulatim vento adiutus, cùm mox eum vicum comprehendiſſet (nanque omnia prope ædificia extrinſec us contabulata erant) mutato vento in aliam vrbis regionem deferri cœpit, totamq; hauſit. Poſthæc non ſine omnium admiratione, cùm ventus in contrariam partem reflare cœpiſſet, totam regionem oppoſitam abſumpſit: atque ita variante vento, nulla penè oppidi pars ab ignis violentia integra ſuperfuit. Fugabantur intereà tota vrbe oppidani, diripiebāturq; domus, ad quas incendium non peruenerat, multiq; eorum in viis fugientes cadebant. Fœminarum puerorumq; comploratus per vrbem fugitantium atque ad portas diſcurrentium regiorum aures complebant. Itaq; oppidani, deſperata ſalute, exportatis quæ pro tempore potuerunt, vrbe protinus exceſſere. Tum regii

in omnes vrbis partes excurſione facta eam continuò in Alphonſi poteſtatem redegere. Vrbe capta, Alphonſus matronalis decoris haudquaquam oblitus, earum fœminarum, quæ in templa confugerant, iniuriæ parci iuſſit: easq́; ſpectatæ integritatis viris, ne à militibus probro afficerentur, ſeruandas tradidit. Quæ cùm ad eum pro conſeruata pudicitia magnam auri ac gemmarum vim, quas ſecum detulerant, miſiſſent, vltra libertatem, & ea omnia ſeſe iis dare dixit, poteſtatemq́; fecit vti ad ſuos mitterent qui eas ex vrbe deducerent: iis, vt res omnes, quas ab incendio conſeruauerant, exportarent, permiſit. Poſtridie fortè duo nauales ſocii veſtem, qua Diui Ludouici corpus induebatur, & calicem, quo is in ſacris vti ſolebat, quòd corpus pridie magna cura in ipſo prælii ardore conquiſitum, non inuenerāt, ex præda ad naues deportabant. Quibus rebus à Maſſilienſi quodam cognitis, illico Alphonſus eos ad ſe perduci iuſſit. Et primò quidem corpus à ſe inuentum non negarunt: cæterùm dum naues repeterent, vt ſocios atque adiutores vocarent, quòd ipſi tantum onus ferre non poſſent, loculum intereà vbi corpus reconditum inerat, igni hauſtum. Quibus cùm creditum eſſet, dimiſſi ſunt. Alphonſus tamen nequaquam animo conquieuerat, eius inueniendi percupidus: putabat enim, id quod euenerat, corpus ipſum metu occultatum, ne ab inuentoribus aurum loculo circumpoſitum reddi oporteret. Itaque cùm audiſſet gubernatorem triremis qua illi vehebantur, vnà cum iis affuiſſe, hominem ad ſe confeſtim accerſi imperat, & quidnam de ipſo corpore factum ſit percontatur: qui cùm pertinaciùs affirmaret crematum eſſe, ſuſpenſa ad malum triremis antenna, terrore mortis iniecto, veritatem expreſſit, atque vbinam corpus celaſſent confiteri coëgit. Quod vbi agnouit, è veſtigio eò profectus, corpus ipſum cum ſumma veneratione in roſtratam, qua ipſe vehebatur, deportari curauit. Hunc verò caſum Maſſilienſis ſenior referebat (rem dictu mirā) quendam ſpectatæ ſanctitatis virū, iam ab inde annis quinquaginta, eo tēpore Maſſilienſibus euēturū prędixiſſe. Eius diei poſt diem tertium omnibus vrbem deſerendam cenſentibus: quòd copiæ propter bellum Hiſpanum iam deſtinatum animo, imminuendæ non eſſent, vrbis autem præſidio multo milite opus erat, nauem

uem ingreſſus vrbem præſidio vacuã reliquit. Ea clade Maſſilienſium in Galliam perlata octingenti fermè è Burgundia equites ad Alphõſum proficiſcebãtur, ſtipendia ſub eo(nã per id tẽpus Ioannes eorũ princeps Britãniç adiũctus, cùm Galliæ Rege bellum gerebat) facturi. Cæterùm, quas dixi, cauſæ, ac belli inſuper Hiſpani moles, ne quid amplius in his locis moraretur, cogebant, quamobrem in Hiſpaniam, vti conſtituerat, ire perrexit. Necdum multum nauigando proceſſerat, cum ſubito exortus in aduerſum ventus adeò mare commouit, vt diſpulſis nauibus vel precioſarum rerum iacturam fieri oportuerit. Hæ tamen poſt longam iactationem Palmoſam nulla omnino amiſſa, delatæ ſunt. Inde paucos moratus dies, dum iactatos reficeret, tranquillo vectus Barcinonem traiecit. Lætus iis, ac maximè iucundus eius aduentus, vt diu deſiderati Regis, vt glorioſi victoris fuit. Iam enim ad eos, atque adeò in omnem Hiſpaniam tot rerum ab eo proſperè ſimul & magnificè geſtarum fama peruagata fuerat, quibus Cathelonicũ, atque omne Hiſpanum nomen non mediocriter illuſtratum eſſe animaduertebant. Itaque quam maximo honore potuerunt eius aduentum celebrauere: nulla re prætermiſſa, quam ad id munus pertinere exiſtimarent. Nec minus cæteræ Catheloniæ, atque Aragoniæ ciuitates, ac reguli eius ſalutandi & congratulandi gratia Barcinonem profecti, inter ſe de officio certabant. Fuit autem hic annus ab aduẽtu eius in Italiam, tertius. Interea Ioanna ob Alphonſi diſceſſum occaſionem, vt ſibi videbatur, nacta qua amiſſam vrbem Neapolim reciperet (magnum enim militum numerum ab Alphonſo tranſuectum in Hiſpaniam ſciebat) de reuocando Ludouico, quem ante pro hoſte habitum regni finibus expulerat, conſilium cepit: Cumq; ſciret Martinum pontificem maximum, illi amicum eſſe, nulliusq; opera facilius reconciliari poſſe, legatos ad eum miſit, qui ea de re agerent. Nec fuit pontifici difficilis ea reconciliatio, Ludouico eam rem vltrò, & maximè expetente. Renouata igitur amicitia, ac fœdere, Ludouicus ex hoſte hoſpes repente factus, Auerſam ad Ioannam profectus eſt. Ea coniunctio maximæ voluptati fuit Andegauenſi factioni, quæ prius Ludouico expulſo, omni prorſus ſpe ſibi exuta videbatur recuperandæ in perpetuum dignitatis. Itaque clam

inter ſe occulta conſilia agere, atq; illius rebus, quoad tutò poſſent, fauere cæperunt. Multiq; etiã ad eum ſeſe Auerſam contulerunt, operam, ſtudiumq; omne pollicentes. Cùm autem Ioanna, & Ludouicus ſeſe Neapolim, cæterumq; regnum, priuatis viribus, recuperare poſſe diffiderent, externa auxilia poſcenda cenſuerunt: ea maximè, quę mari pollerent. Ea tempeſtate Philippus Maria Mediolanenſium princeps, cuius opes omni Italiæ formidoloſæ erant, vrbem Genuam, propter ciuium diſſidia, tenebat, eratq; ingens eius auctoritas, terra quidem propter equeſtres copias, quibus abundabat, mari verò propter Genuenſes, quorum in rebus maritimis magnæ opes erant. Huius itaque amicitiam imprimis ſibi petendam duxere. Nam cùm ſibi claſſe imprimis opus eſſe animaduerterent, eam non aliunde commodius, quàm è Genua ſe cõſequi poſſe intelligebant, præſertim cùm ſcirent Genuenſes, ad veterẽ amicitiam, in vtrunque pronos eſſe. Quod conſilium cùm pontifex comprobaret, legati ad Philippum, ac deinde ad Genuenſes miſſi, iiq; ſuadendo perfecere, vti bello adiuuarentur. Alphonſus per id temporis Genuẽſibus inſenſus erat, propter Corſicam à ſe bello petitam. Itaque facilius in ea re Philippo obſequuti onerariarũ duodecim, ac triremiũ quinq; & viginti claſſem effecerunt. Huic claſſi Philippus Guidonem Forellũ, vnum è copiarum ducibus, præeſſe voluit, patientibus æquiore animo Genuenſibus alienigenam hominem aduerſum fœderis formulam claſſi præfectum dari, quòd eos pecunia in claſſis ſtipendium Philippus adiuuerat. In eam claſſem præter nauales ſocios, lectiſſimum peditatum, equitesq; complures miſit, qui, vbi quid terra gerendum foret, hoſtium impetum ſuſtinerent. Ad X. millia hominum, qui pugnare poſſent, in ea claſſe fuiſſe accepimus. Dum ea paratur, Ioanna ac Ludouicus de recipienda primùm Caieta agere cœperunt, cuius rei facultatem claſſis beneficio ſibi oblatam videbãt. Erat enim ea vrbs & ad claſſis receptum portu tutiſſimo peroportuna, & propter vicinitatem ad bellum Neapoli, atque adeò vniuerſo agro Campano inferendũ maximè idonea (neque enim abeſt à Neapoli plus ſexaginta millibus paſſuum) egitq; Ioanna cum Chriſtophoro, ac Rogerio è Caietana ſtirpe regulis, quibus in ea vrbe magnæ clientelæ erant, propter oppida, quæ tenebant

Caietæ

Caietæ circumiecta, vt in aduentum claſſis Caietanorum animos eorum, quibus amicis vtebantur præpararent. Poſtquam verò Petrus Regius frater certior factus eſt Genuēſes pro Ioanna & Ludouico Philippi iuſſu claſſem moliri, coacto in vrbem frumento, omnibuſq; ad obſiſtendum neceſſariis attentiore cura præparatis, ad Bracium miſit, qui rogaret, ſi Alphonſi ſtatum ſaluum eſſe cuperet, vti Neapolim quamprimum cum exercitu contenderet. Bracius per id tempus adhuc vrbem Aquilam obſidebat, ſtatueratq; non prius ab obſidione diſcedere, quàm eam cepiſſet, quòd intelligebat (vrbe illa ditionis ſuæ facta) poſtea in manu eius fore, cui vellet Neapolitanum regnum tradere, Regeſq; qui de regni poſſeſſione certabant, amicitiam eius magno empturos eſſe: quapropter irrita ad eum legatio fuit. Aduerſus quem aliquanto poſt, ita poſtulante Pontifice ac belli ſociis, cùm Sfortia à Regina cum exercitu mitteretur, in tranſitu Aterni fluminis (quem nunc Piſcariam ab oppido vicino vocant) dum periclitanti armigero opem ferre conatur, verticibus rapidis, cum equo in profundum abſorptus, nuſquam poſtea apparuit. Nec multò poſt Iacobus Caudola, ac Franciſcus ipſius Sfortiæ filius, adoleſcens iam tum magnæ expectationis, cum copiis eodem miſſi: cùm per montana ſupra Aquilam veniſſent, ipſum Bracium per contemptum hoſtium patientem omnes prius copias in planum deſcendere, quàm pugnam inciperet, acie vicerunt, eo cæſo, totoq; exercitu propè capto. Inter hæc Genuenſium claſſis parata atque inſtructa è Genua ſoluit: eaq; cùm ad Caietæ conſpectum perueniſſet, iis, qui Alphonſi partibus fauebant, magno terrori fuit: nec ob id, quòd vrbis munimento diffiderent: ſed quòd magnam ciuium partem Ioannę ac Ludouico affectam, rerumq; nouandarum cupidam intelligebāt: quorum conatus pertimeſcebant. Et quanquam eorum conſilium Antonio Lunæ præfecto vrbis non obſcurum erat, tamen diſſimulanter id ferebat, nec punire ſontes, nec expellere vrbe auſus, quod verebatur, ſimul ac quæſtionem de ſuſpectis habere cœpiſſet, ne illorum vim ſuſtinere poſſet. Appulſa igitur ſub vrbem claſſe, expoſitiſq; in terram naualibus ſociis militibuſq;, Guido claſſis præfectus, vti monitus fuerat, terra mariq; Caietanos circunſedit: multiq; ad eum à Ioanna equi-

tes cum Chriſtophoro Caietano in caſtra acceſſere. Antonius, quoad potuerat, vrbem munierat, diſpoſitis per muros vigilibus, &, nequid noui aduerſæ partis homines moliri poſſent, obſeruabat. quorum nullus, primo claſſis aduētu ſe ducē ad arma capienda profiteri auſus eſt. Ii triduo poſt cœptā obſidionem, cùm non auderent vim facere præſidii metu, terrorem iniiciunt: docent tam grauem obſidionem fruſtra tolerari: nam neque ab Alphonſo Hiſpano bello occupato: neque à Petro eius fratre, cui nulla ſit claſſis, ſubſidium vllum expectari poſſe. Stultum autem videri, vbi auxilium deſperes, quod tueri nequeas, id tamen pertinaciter ob cupiditatem velle defendere. Mare à claſſe clauſum, terra ab exercitu teneri, nec iā vllum obſeſſis effugium patere, vrbem præterea non vſq; adeò munitam eſſe, vt tantæ claſſis, tantiq; exercitus ſimul Ioannæ, ac Ludouici vim ſuſtinere poſſit, quapropter ſuæ, & præſidii, ciuitatisq; ſaluti conſulendum: antequam hoſtis muros quatere inciperet. His perterrefactus Antonius, quòd in iis, qui amici Alphonſo erant, parum opis intuebatur: cedendum neceſſitati ratus, conſilium ſalubre magis, quàm honeſtum arripit, pactusq; ſuam, & præſidii ſalutem, Neapolim ad Petrum abiit, quo digreſſo, haud mora Caietani deditionē fecere. Vrbe Caieta præſidio firmata, Guido tranquillum nactus mare Neapolim petiit, extraq; teli iactum anchoras in portu iecit. Quod poſtquam Petrus animaduertit, ſtationibus per muros tormētisq; diſpoſitis, omnibusq; cum cura effectis, quæ ad muniendam tuendamq; vrbem pertinebant, nequid eum falleret, circumſpiciebat. Poſtridie haud procul à templo Mariæ Carmelitanæ Guido copiis in terram expoſitis caſtra ponit. Leuia deinc pręlia inuicem committi cœpta. Dum autem Petri equitatus in Auerſanum excurſionem facit, Remundus Anechinus, qui ſub Iacobo Caudala militabat, capitur, atque ad Ludouicum perducitur. Quem cùm ſciret Iacobo imprimis charum eſſe, peridoneus ei eſt viſus, per quem cum Iacobo de recipienda vrbe Neapoli ageret. Itaque hominē ſeorſum placidè affatus, quid ad Iacobum perferri velit edocet, ſpeq;, & promiſſis ingentibus oneratum, à ſe dimittit. Ille confeſtim ad Iacobum reuerſus, remotis arbitris, ei Ludouici mandata aperit. Quæ vbi audiuit, renuntiari iuſſit ſeſe in id quod peteret

paratum

paratum eſſe, & qui id exequi poſſet, meditaturum: in hoc conſilium aliquot dies conſumpti. Neque enim abſq; magno diſcrimine, & actu tanta res agi poſſe videbatur. Erant enim apud Petrum & alii quidem præſtantes copiarū duces præter Cathelonos, & Hiſpanos, vt ab eo cautiſſimè agi oporteret. Cæterùm claſſis præſentia eius animum ad rem perficiendam confirmabat. Tum magnam ciuitatis partem ad Ioannam inclinare animaduertebat. Hæc quanquam ab eo occultiſſimè agebantur, tamen Petrum non latebant. Sed veritus hominis potentiam diſſimulandum exiſtimabat. Erant enim in Iacobi manu portarum claues, vt periculum eſſet, ſi qua vis aduerſus eum pararetur, ne vno momento propter auxilii propinquitatem cuncta euerteret. Molliendum igitur potius, & vincendū omni officio eius animum, (ſi forte à propoſito reuocari poſſet) quàm irritandum, & quod ſine ſuſpicationis ſignificatione fieri poſſet nequid noceret, precandum. Itaque nec vrbis cuſtodiam omittebat, nec omnes vno tempore copias in hoſtem educi ſinebat. Sed poſtquam Iacobus conſilia ſua palàm facta cognouit: maturandum ratus: priuſquàm ei vis afferretur, Ludouicum monet, vt Guidonem poſtero die in armis paratum eſſe iubeat, ſimul quidnam conſtituerit edocet. Poſtridie hoſtes inſtructa acie ad vrbem ſuccedunt, veluti mœnia oppugnaturi. Quod cùm Iacobus animaduerteret, iis obuiam cum equitatu, & magna peditatus parte repentè prodiit. Cæterùm paulo poſt primū congreſſum, quaſi eorum vim ſuſtinere non poſſet, ex compoſito ceſſit: hoſteſq; fugiētem conſequuti vnà cum eo vrbem inuecti ſunt. Hinc tumultus & trepidatio repēte totam vrbem peruaſit. Hiſpani, Catheloniq; cognito dolo, vt quiſque potuit, in tanto, ac tam inopinato caſu alii arcem Regiam, alii aliò effuſa fuga ſeſe receperunt. Quæ cùm Petrus animaduerteret cedendum fortunæ arbitratus, & ipſe in arcē conceſſit: Hiſpanorumq;, & Siculorum domus direptæ, et ſi qui comprehenſi ſunt, pro captiuis habiti: totaq; vrbe cum ingenti clamore diſcurſum eſt, nec quicquam præter arces ſuperſuit, quod non vna modò excurſione factum fuerit. Qui arcē Capuanam tenebant, paulo poſt ſalutem pacti, deditionem fecerunt, obſidebatur arx Regia: ad hæc res frumētaria deeſſe cœperat. Magnus enim hominū numerus in ipſo tumultu captæ

vrbis

vrbis in eam confluxerat. Sed eam inopiam, vnius nauis interuentus ſubleuauit: quæ violētiore vento de induſtria expectato, pleno velo ad arcem delata: frumentum, quo erat onuſta, inuitis hoſtibus, expoſuit. Alphonſus per id tempus in habendis delectibus, cōtrahendisq; copiis occupatus erat. Cui poſtquam renuntiatum eſt amiſſa Neapoli, arcem obſideri, dignitatis ſuæ eſſe ſtatuit, fratrem quamprimum obſidione liberare. Itaque Artalem Lunam cum parte claſſis qua Barcinonē vectus fuerat, Neapolim confeſtim proficiſci iubet: &, quę frater imperaret efficere. Isq; ſecūda tempeſtate vſus, paucis diebus Neapolim profectus eſt. Frumento in arcem illato (iam enim Genuenſium claſſis abierat) & arcem famis periculo, & Petrū obſidione liberauit. Ad eius claſſis conſpectui, Neapolitani cōfeſtim armatis mœnia compleuere ſtationibus oportunis quibusq; locis diſpoſitis. At Petrus cùm ſe ciuitatem ea claſſe recipere poſſe diffideret, omni turba inutili inde ſublata, claſſem conſcendit, ac Siciliam repetiit. Inter hæc Alphonſus cum copiis Ioannis Hiſpani Regis fines ingreſſus, ei intētabat magis, quàm inferebat bellum, quo finitimis populis terrore iniecto Henricum fratrem dimitteret. Ioannes quoque frater Nauarræ Rex, qui ante Henrico nonnihil aduerſus fuerat, ab Alphonſo perſuaſus, mutato repente conſilio ſuadere Ioanni cœpit vti fratrem abire pateretur: ſeq; non paſſurum niſi id faceret, fratrem diutius diſtineri. Itaq; Ioannes etſi eas parauerat copias, quibus Alphonſo obſiſtere ſe poſſe confideret, tamen omiſſis belli conſiliis, dimittere Henricum ſtatuit: Quo dimiſſo, pax facta eſt: moxq; Alphōſus reductis copiis, in Aragoniæ fines rediit. Dum hæc in Hiſpania aguntur, Thomas Fregoſus, principatu Genuæ expulſus ad Petrū mittit, qui auxilium ab eo poſtulet aduerſus Philippi vim ac dominatū: quiq; doceat quos populos in Italia amicos, quas clientelas in vrbe Genua, atque in reliquis Genuenſium oppidis habeat, nec dubitare ſe ſi ab eo claſſe adiuuarentur, fore, vt eiecto Philippi præſidio vrbe potiatur: debere illum meminiſſe acceptę à Philippo grauiſſimæ iniuriæ: à quo & ipſe ex vrbe Neapoli expulſus fuerat, & Alphonſo fratri omnis propè ſpes adipiſcendi regni adempta. Non placuit Petro (& ſi ira, atque indignatio animum eius ad vlciſcendam iniuriam ſtimulabant) quicquam

ſuper

ſuper ea re decernere, antequam Alphonſi voluntatem cognoſceret. Itaq; continuò ad eum miſit, qui eius animum ſciſcitaretur. Quo ad ſe profecto, Alphonſus animo reputãs nullam fermè aliam gentem ſibi Neapolitanis in rebus aduerſari poſſe, ac facilè fore, vt Thoma Genuæ principatum obtinente, ipſe cum claſſe proficiſcens, Reginam, quæ promiſerat, præſtare compelleret: placere ſibi auxilium Thomæ ferri renuntiari iuſſit. Cuius voluntate cognita, Petrus ſumpto commeatu, cæteriſq; neceſſariis in claſſem impoſitis, ad portum Piſanum curſum dirigit. Ibi Baptiſta & Abramus Thomæ fratres cum duabus Florentinorum roſtratis eius aduentum opperiebantur. Cum hac claſſe quatuor & viginti naues longæ erant. Baptiſta & Abramo ducibus in Liguſticum ſinum profectus, oppida mari vicina circumire, terroremq; ingentem aduerſariis inferre cœpit: Et modò Clauarum, modò Genuæ portum, modò Sauonam petens, omnia infeſta faciebat: nec niſi inſigni magnitudine nauescõmeatus importare in oppida patiebatur. Si quãdo in hominum Fregoſæ factionis naues incidebat, has abſque detrimento atque inuiolatas dimittebat, aduerſariorum verò capiebat. Quod cùm inimici animaduerterent, quæ potuerunt, ex amicorum delectibus præſidia in oppida ſuſpecta, aut minus tuta confeſtim miſerunt. Inter hęc in ſpem Baptiſta Sigeſtri potiundi adductus (quod oppidum à Genua triginta millibus diſtat) Petro perſuadet, vti cum claſſe eò ſe conferat: multos amicos ſibi in eo oppido eſſe, qui ingreſſum pollicerentur: horumq; principes eſſe Laurentium, Federicum, & filios, ſuæ factionis homines: quo oppido capto, reliquos illius oræ populos aut voluntate, aut metu deditionem facturos. Hæc cùm dixiſſet, Petro conſilium approbante, Sigeſtrum profecti ſunt. Situs oppidi huiuſmodi erat. Locus eſt accliuis leniter ſeſe à littore in montem attollens, inſulæ propè modo vndique mari circundatus: vna tamen litoris pars continentem attingit, non latior ferme paſſibus cẽtum: vtrinque ſtationem habet lembis ac triremibus tutam, ipſa montis natura maris impetum coërcente. Sed non vtraq; ſtatio eadem tempeſtate tuta eſt: nanque ciente procellas noto, eam partem quæ Aphrico expoſita eſt naues petunt. Rurſum flante Aphrico, ad eam partem quæ ad Notũ vergit, mu-

tata ſtatione ſe recipiunt: ipſorumq; ventorum impetus magnam in vtrunque litus arenarum molem vehunt. Qua de re etſi tellus ipſa foſſione facilis eſt, tamen oppidum in inſulam redigere difficillimum foret, atque adeò penè nulla vt arte effici ratione've poſſet. Extra hanc peninſulam in qua oppidum ſitum eſt, vicus erat nullis mœnibus circunſeptus, aduerſæ factionis hominibus frequentior: nanque in oppido Fregoſa factio plus poterat. Laurentius cum ſuis perpetuò intentus ſtabat, vt cùm primùm claſſis acceſſiſſet, Baptiſtæ oppidum traderet. Itaque ad primum eius aduentum pulſa aduerſa factione Baptiſtam intromiſit. Quo caſu, qui contrariæ factionis erant, conterriti, in montes propinquos, mox Centuriam (incolæ ita appellant) amicis frequentem, qui mons inter Sigeſtrum & Clauarum eſt ſeſe fugientes receperunt. Ea re à Genuenſibus Philippo nũtiata, Nicolaum Guerrerium cum multo peditatu, equitatu pauciore (quòd in montanis locis peditum vſus maior erat) confeſtim eò proficiſci iuſſit. Ad ſex millia hominum ii fuere. Ad hæc Genuenſes onerarias quatuor ingentes, quæ mari oppidum vexarent, miſere. Nicolaus primò Compianum cum exercitu profectus, quod oppidum in Apennino eſt ſitum, in agri Genuenſis confinio: priuſquam vlteriùs progrederetur, eius regionis peritos aliquot conſuluit qua'nam ſibi tranſeundus Apenninus eſſet. Duo enim erant itinera, per quæ Sigeſtrum aditus patebat: denis ferme paſſuum millibus inter ſe diſtantia: vtrunque porrò difficile, ac periculoſum, vnum per vallem, quam Sturlæ vocant: alterum haud procul à Variſio oppido. Cæterùm id remotius ac multò minus tutum videbatur: propterea quòd in iis locis Abramus magnam agreſtium manum ex amicis comparatam habebat. Nanque Ioannem Ludouicum, ac maiorem Fliſcorum partem, ſummæ nobilitatis viros, quorum dominatu ea loca tenebantur, amicos atque adiutores habebat. Itaque Nicolaus aſtu vtendum ratus, callidum pro tempore conſilium capit. Ligures complures expeditos, quibus ea regio nota erat, confeſtim deligit: hoſq; ante lucem poſtridie Variſii iter ingredi præcepit: longoq; agmine, pleriſque militaribus ſignis interiectis, quò maioris multitudinis ſpeciem atque opinionem hoſtibus præberent, incedere. Qui vt erumpente luce in

collibus

collibus apparuere:confeſtim ii,qui montem,quem Sanctam vocant,inſederant,vti erat conſtitutum, fumo ſignificare cœperunt. Qua re Abramo nuntiata, extemplò cum ea manu, quam coëgerat montem petiit: hoſteſq; citato agmine perſequitur. Idem Vallis Sturlæ incolæ depulſum à ſe periculũ opinati fecere:deſertiſq; collibus,quos inſederant, Variſium verſus cõtenderunt. Ea re cognita Nicolaus pręmiſſis leuis armaturæ hominibus, cum agreſtibus pleriſque, qui colles ab hoſte deſertos occuparent: ipſe cum reliquo exercitu per vallem Sturlę iter facit:viciſq; paſſim direptis,atque incẽſis colles,per quos eundũ erat,gradatim occupat: ne hoſtes à tergo vrgere poſſẽt. At ea manus,quã per Variſii iter miſsã demõſtrauimus, vt vidit Variſio motos hoſtes ſeſe citatim inſequi, effuſo curſu per mõtes ferri cœpit:inſtãtibus iã à tergo hoſtibus ſeſe pleriq; è ſubiecta rupe deiecerunt. Interea nuntiatum eſt Abramo hoſtes Sturlæ Vallem ingreſſos eam late populari, atque vaſtare. Et primò quidem fumus proſpectus ardentium tectorum mox fœminarum,& puerorum clamor opem poſcentium auditus maiorem ſuorum partem ad ſua defendenda reuocauit. Ipſe quoque Abramus intellecto hoſtium dolo cum iis omnibus, qui ſecum erant, cumq; equitatu,quem à Florentinis acceperat: eodem cucurrit, hoſteſq; iam longè progreſſos inſequutus, vt vidit ſe aſſequi non poſſe, rectà Sigeſtrum petit ac Nicolao,nullo iam obſiſtente, per Lauaniæ amnis vallem, diuerſa via, Clauarum profecto: ibi donec delectus imperati à Genuenſibus conuenirent, conſiſtere iuſſus eſt. Interim Baptiſta, & Abramus ante Sigeſtrum oppidum caſtra in littore poſuerunt,foſſamq;, & vallum ad vtrunque litus (nam à tergo oppidum caſtra in litore muniebat) à fronte perduxerunt. Petrus cum claſſe ad litus ſtabat, alterumq; caſtrorum latus tuebatur. Poſtquam Nicolaus perfectis nauibus, ac delectibus ſe ſatis firmũ, atque inſtructum videt Sigeſtrum petere inſtituit. Abeſt autem Sigeſtrum à Clauaro non plus quinque millibus paſſuum, Cæterùm iter plurimùm confragoſum,& pręceps. In medio ferme Centuria mons eſt, quem paulo ante monſtrauimus, ab aduerſariis magno præſidio communitus ſupra Sigeſtrũ collis eſt:qui Saltus ab incolis dicitur:quà breuis ad oppidum deſcenſus eſt. Hunc cùm ſciret Nicolaus per ſpecula-

tores ab hoſtibus inſeſſum, magnam popularium,atque agreſtium manum per ſuperiores montes circummiſit:qui deiectis inde hoſtibus continuò collem occuparent. Quod poſtquam Baptiſta animaduertit,cõfeſtim ſummiſſa peditatus parte, qui collem tueretur,ipſe reliquas copias in aciẽ producit. Petrus quoque ſub eundem collem quàm proximè poſt claſſem admouet. Nicolaus cõpoſito agmine iter faciebat, cùm interea, qui circũmiſſi ab eo fuerant, è ſuperiore parte magno impetu in hoſtes inuecti ſunt. Quod poſtquam conſpicatus eſt,peditatum confeſtim ſummiſit, qui hoſtes laceſſerent. Ita ſuperne ſimul & à fronte impugnabantur. Non tamen vſque adeò animos remiſerunt, vt collem ſubitò deſeruerint: Sed cominus pilis,& gladiis rẽ gerentes fortiter aliquandiu reſtiterunt:multaq; vulnera & intulerunt ſimul, & acceperunt. E claſſe multi eorum manu baliſtis,ac tormentis feriebantur. In viarum anguſtiis, par vtrinque virtus erat: ſed cùm fortius premerent qui de ſuperiore loco pugnabãt, cedere coacti:ſenſim deſerto colle ſeſe ad equites in planitiem receperunt. Occupato ſaltu Nicolaus celeriter in ſubiectos campos deſcendit:nanque ante oppidum duûm millium,aut eò amplius, planities patebat, traductoq; omni exercitu,eoq; ſaltu, & circumiectis collibus inſeſſis,ac præſidio firmatis,haud procul ab hoſtiũ caſtris, caſtra poſuit. Baptiſta, quòd equitatu inferior erat, in caſtra copias reduxit, præliaq; inuicem quotidie conſerebantur: non tamen,vt in vniuerſi certaminis fortunam deueniretur. Nicolaus equitatu præualebat, ſed claſſe ab latere circumfuſa multi ſuorum tum militum,tum equorum manu baliſtis icti cadebant. At naues tres Genua profectæ tormentis,& omni telorũ genere caſtra infeſta faciebant. In hoc rerũ ſtatu Nicolao nũtiatum eſt, Ioannem Ludouicum, de quo paulò antè mentionem feci, cùm magna popularium manu,è Variſio per Sturlæ Vallẽ in auxilium Baptiſtæ proficiſci:breuiq; ſupra caput iis affuturum deiectisq;,qui colles tenebant, vallis fauces occupaturum. Quapropter ueritus ne reditu intercluderetur,ipſe cõfeſtim cum parte equitatus,diſſimulata fuga,ad eum ſaltũ progreſſus: quaſi venturos hoſtes tranſitu prohibiturus, reliquas copias cõpoſito agmine ſe ſequi iuſſit. Cæterùm qui in caſtris manſerant: vt ſe deſertos à duce conſpexerunt,tumultuoſius,

ac

ac ſine ordine abeuntiũ veſtigia ſequuti ſunt:poſtremoſq; adorti in fugam coniecerunt. Horum fuga conſpecta, qui anteceſſerant:& ipſi deſertis collibus,fugere effuſius cœperunt:nec vllius vi aut imperio retineri poterãt. Fugientibus per Saltum (is verò eſt mons,quẽ ſupra memoraui)claſsis,quæ ad radices ſuberat,terrorẽ augebat.Latera enim nuda manu baliſtis prębentes multa inde vulnera accipiebant.Ad tria millia mercenariorum militũ capta,reliqui ſeſe effuſo curſu Clauarum,vnde venerant,receperunt:iiq; nauibus inuecti, quòd terra tutò reuerti in Galliam Ciſalpinam non poterant, Genuã traiecerunt. Secundum hanc pugnam Petrus, ac Baptiſta Rapallum oppidum profecti, expoſitis in terram naualibus ſociis vnà cũ Abramo primo impetu oppidum cepere , magna enim pars oppidanorum Fregoſis fauebat.Ingreſsi deinde vallem,ad cuius exitum oppidum ſitum eſt inſectari agreſtes cœperunt:qui gregatim in colles conuenerant. Erat autem per id temporis Antonius Fliſcus Fregoſis inimicus:is igitur contracta popularium,& clientum non parua manu, præter delectos Genua ad ſe miſſos,in eam vallem deſcendit, hoſteſq; adeptus ad naues repulit.Poſt hæc Petrus cum claſſe Liguſticũ ſinum circũire rurſus cœpit : multaq; detrimenta,iis præſertim qui aduerſæ factionis erant, inferebat : nec frumentum , aut aliud commeatuũ genus importari patiebatur:ſed hæc mala minus grauia ciuitati erant, quàm reliquæ prouinciæ : quoniam onerariis quæ magnitudine excellebant, roſtratæ nauigationem inhibere non poterant. Ad cætera verò oppida terreſtri itinere è Gallia Ciſalpina, interdum mari maioribus nauibus deferebantur,ſed ſumptu maximo. Ex quo nauigatio, ac mercatura apud eos, qui maritimam oram incolebant , omnis conquieuerat : quotidieq; ad ſenatũ Genuenſem , & ad eos quos Philippus Reip. præfecerat, graues querelas deferebant,atque vt eorum calamitatibus conſuleretur , precabantur. Quibus rebus cognitis Philippus,veritus ne Alphonſi bellum Genuæ rebus diſcrimen ob Fregoſam factionem afferret,ſi claſſis eius in Liguſtico ſinu diuturniorem moram faceret, de pace cum Alphonſo agendum cenſuit. Miſſis igitur ad eum in Hiſpaniam legatis, Bonifacium Corſicæ caput, quòd pax aliter impetrari non poterat, ei ſe traditurum inſciis Genuẽſibus pactus.Cùm

exſoluere promiſſum non poſſet, Genuenſi Senatu renitente, Veneris portum, atque Ilicem, duo in portu Lunę caſtella naturali ſitu munitiſſima, Bonifacii loco, ei tradidit: atque ita pax cõuenit, fœduſq; ictum. Digrediens è Liguſtico ſinu cum claſſe Petrus ad Cercinam Aphrorum inſulam, profectus, expoſitis in terram naualibus ſociis: primo impetu eam cepit ac diripuit: incoliſq; omnibus vtriuſque ſexus, præter eos qui in ſyluis delituerunt, in ſeruitutem adductis, in Siciliam rediit: eo videlicet conſilio vt Neapolitani regni oras vexaret, atque hoſtes à nauigatione arceret. Dum hæc geruntur, Ioannes atque Henricus Alphonſi fratres, qui poſt factam, quam dixi, pacem in priſtinum ſtatum apud Ioannem Hiſpaniæ regem reſtituti, cuncta rurſus adminiſtrare, atque agere cœperant, Aluarum Lunam, de cuius conſilio Ioannes omnia geſſerat, donec inter illum & Alphonſum diſcordia viguit, quòd illos potentia æquare atque eorum auctoritatem eleuare nitebatur, è medio excedere, & in oppida ſua abire coëgerunt. Erat hic nobili quidem loco natus, cæterùm propter ſcientiæ rei militaris opinionem ſummum apud Regem dignitatis gradum adeptus, omnia ſeu belli, ſeu pacis munera per ſe geri volebat. Eo igitur à Rege diſtracto, & à regni negotiis in otium coniecto. Ioannes, atque Henricus, vt dixi, cuncta agebant. Cæterùm commune regnorum malũ inuidia rurſus eam fidem, quæ inter eos, ac Ioannem Regem renouata erat, è medio ſuſtulit. Quidam enim è Regni primoribus, quibus fratrum potentia inuiſa erat variis ſuſpitionibus iniectis denuo inter illos ac Regem diſſenſionem pepererunt: atque vt eorum opes euerterent, Ioanni perſuaſere, vti Aluarum, qui iam tum alterũ annum iacebat, & à ſpe recuperandæ dignitatis priſtinæ longè aberat, ad capeſſendas vnà ſecum regni curas reuocaret. Qui incunctanter profectus, vt vidit ſe priſtinã auctoritatem adeptum, Ioannis, & Henrici ſtatum demoliri, ac labefactare cœpit, breuiq; fautorum ope, atque opera effecit, vt vtroque à regni curis amoto, de ſui vnius conſilio, ac voluntate (vt conſueuerat) cuncta Rex gereret. Ea verò res maximè Alphõſum mouit. Anno igitur poſt factam pacem ferme quarto: tantam iniuriam minimè ferendam diutius exiſtimans, cùm intelligeret non poſſe fratres, niſi Aluari potentia imminuta, amiſſam

dignitatẽ recuperare, ad Ioannem ſcribit, velle ſe aliquot dies Regni curis vacuos, vnà cum eo agere. Simul ad mille equites, lectiſſimam iuuentutem, quorum pleroſq; è nobilitate Hiſpaniæ ad ſe ſtudio partium traxerat, confeſtim cõuocat: ſub ſpecie ludorum equeſtrium, quos agere inſtituiſſet, cùm ad eum perueniſſet, multa arma iis certaminibus apta parari iubet. Eius profectio Aluaro in primis ſuſpecta fuit: ne ſuo detrimento inſtituta eſſet. Quapropter minimè ceſſandum ratus ad artes ſe conuertit, quando apertè vi vti nòn poterat. Adducto igitur in ſuſpitionem Alphonſo: quaſi vellet Ioanni regnũ adimere, coactis raptim, quas potuit, Regis iuſſu copiis, Alphonſo iã regni Hiſpani fines ingreſſo cum Rege obuiam proceſſit. Quòd vbi Alphonſus agnouit, delectu raptim habito, quãdo conſilium non ſuccedebat, vi agendum apertè ratus, tria millia peditum equitatui addidit: progreſſusq; ad Aegyptam oppidum plano, ac patenti loco caſtra poſuit. Ea re cognita Ioannes cũ Aluaro citato agmine iter facientes in colle edito, vnde Alphonſi caſtra cõſpici poterant, cõſedit. In hac caſtrorũ propinquitate quotidie magis ac magis irritabãtur vtriuſq; partis animi: paruaq; prælia inuicẽ committebatur, iisq; Alphonſus, quòd equitatu plus poterat, ſuperior euadebat. Cæterum aliis ſuper alios indies aduentantibus, poſtquam Aluaro viſum eſt Ioannem ſatis inſtructum ad certamen eſſe, fortunam prælii experiri, quod ad eam diem recuſauerat, ſtatuit. Et iam vterq; exercitus conflicturus erat: cum Maria Alphonſi vxor, eadẽq; Ioannis ſoror interuenit: ſeque viro, & fratri mediam obiecit: precibusq; ſimul, & lacrymis impia, atque nefaria arma è manibus vtrique eripuit. Deinde vnà cum Pontificis maximi legato, ob eam cauſam in Hiſpaniam profecto, effecit, vtì Alphonſus factis induciis, retro in Regnum concederet: Cæterùm hę indutiæ non belli finis, ſed parui temporis quies fuere: Nanque Aluarus Ioannẽ quotidie ſtimulare in Alphonſi odiũ non deſinebat. Itaque Regem rurſus impulit, vt contractis ingentibus copiis bellũ renouaret. Quod poſtquam ad Alphonſum perlatum eſt, confeſtim ex delectibus ad xx. millia peditum coẽgit: oppidaq; hoſtili regno oppoſita, quæ haud ſatis tuta videbãtur, ſolo æquari, incolaſq; cum bonis in tutiora loca tranſmigrare, pabula præterea, & ſtramẽta, ne hoſtibus vſui

eſſent,

eſſent,igne corrumpi iuſſit.Pararis deinde,contractisq; omnibus copiis ad regni fines proceſſit. Ioannes equitum millibus circiter triginta, peditum quadraginta, Aragoniam ingreſſus inter Sertinum,&Fericiam oppida caſtra poſuerat:Fericiamq; primum oppugnare aggreſſus eſt.oppido præſidio miſerat Alphonſus complures viros fortes, ac ſtrenuos Italico bello expertos:qui non tantùm de muro pugnare, ſed etiã extra oppidi munimenta prodire,& aperto Marte manus cum hoſte cõſerere audebant:Triduo id oppidũ totis viribus à Ioanne necquicquam oppugnatum eſt: pari animo audaciaq; reſtiterunt, qui Sertinum tuebanrur. Alphonſus, vt Ioannem ex Aragonia abſtraheret,proxima Regni eius vaſtabat: quod vbi Ioannes agnouit decimo poſtquam venerat die,irrito incœpto, in Regnum ſe recepit. Cuius diſceſſu cõperto Alphonſus quinque peditum, tribus equitum millibus ex omni numero delectis Deciam oppidum petit:atque,illud, & Boroniam ac ſeptẽ prætereà oppida, Aragoniæ finitima, intra paucos dies expugnauit.Iiſq; pręſidio valido firmatis,quòd per anni tempus res geri non poterat, in Aragoniam in hyberna copias reduxit. Ineunte vere, ne hoſtis poſſet pro arbitrio Regni ſui fines penetrare, omnem vndique aditum firmis præſidiis ſepſit: conſtitutiſq; domi rebus:Taraconem profectus eſt:copiis eodem cõuenire iuſſis.Nam,quòd ea vrbs ſitu permunita, atque opulenta erat,& in confinio hoſtium poſita,is locus omnium cõmodiſſimus ei eſt viſus, quo potiſſimum copiæ contraherentur. Ea re Ioanni renuntiata non minori & ipſe cura omneis in fines ſuos aditus præcluſit,copiasq;, quas potuit,conuocauit, concitatis in mutuam perniciem vtriuſque Regis animis: nanq; ita natura comparatum eſt,vt ſi qua inter neceſſarios ira intercidat,acerbiora inde odia,grauioresq; inimicitiæ exoriãtur.Verùm priuſquàm iuſtæ conuenirent acies, multæ excurſiones,ac populationes vltro citroq; factæ,ac plera que oppida hinc inde debellata.Inter hęc Petrus Alphonſi frater: qui iam cum claſſe in Catheloniam redierat,Alborcherium,quod oppidum eſt in confinio Luſitaniæ ſitum cum magna popularium manu profectus eſt:vt ab ea quoque parte Ioannis regnũ vexaret: erat ei ſumma amicitia, vetuſq; hoſpitium cum Alicantarę Magiſtro:ita enim appellatur eius religionis princeps:

nanque

Nanque Ferdinandus Rex ſapientiſſimus filiorum adoleſcentiam ei viro propter grauitatem & integritatem vitæ regendam dederat: iiq́; ab eo liberaliter inſtituti fuerant. Qua neceſſitudine confiſus Petrus cùm ad oppidum quod ab ipſo Alicantaræ magiſtro tenebatur, profectus eſſet, vt inde auxilia ad bellũ accerſeret, fratris filius à Ioanne Hiſpaniæ Rege magnis pollicitationibus perſuaſus, adempta patruo oppidi poſſeſſione Petrum in Ioannis poteſtatem tradidit. Quem Henricus frater cùm aliter liberare non poſſet, niſi eo oppido Ioanni tradito, fraterna pietate victus, oppidum haud cunctanter tradidit. Iſq́; dimiſſus, ad Henricum venit: atque inde ambo cùm nihil aliud tutum in ea prouincia aduerſus Ioannis opes amplius haberent, ad Luſitaniæ Regem, cui ſoror nupta erat, ſeſe receperunt, belloq́; inde renouato, Ioannis regnum multis cladibus affecerunt. Alphonſus copiis omnibus coactis, regni hoſtilis interiora ingreſſus, longè lateq́; terrorem incuſſit. Ioannes quoq; identidem excurſiones multas in Aragoniam fecit. Nuſquam tamen collatis ſignis dimicatum: prœliorum fortuna varia fuit, magisq́; tempus procurſationibus atque populationibus tritum, quàm vt vno prælio bellum finiretur: ſed trahendo bellum exaſperatis odiis, tandem in conſpectu caſtra poſuerunt, vniuerſi certaminis fortunam ſubituri. Cùm hic eſſet rerum ſtatus, nonnulli ex regni optimatibus (quibus Regum diſcordia moleſta erat) antequam prælio decernerẽt, Reges adeunt: quantaq́; hominum cædes, quanta regni vtriuſque calamitas conſequutura eſſet, ſi omnibus copiis decertarent, quamq́; præterea flagitioſum ad famam tanta neceſſitudine deuinctos reges inter ſe gladios ſtringere, docent. Iiſq́; & huiuſmodi verbis vtrunque Regem perpulere, vt omiſſa pugna per legatos & communes amicos de pace ageretur. Itaq; induciis in quinquennium factis, delecti arbitri qui cognita rerum controuerſia pacis conditiones dicerent, quò penitus omnis diſcordię cauſa tolleretur. Iiſq́; cõſtitutis non pręlium modò, quod haud dubiè cruentiſſimũ futurum videbatur, ſed etiam tam atrox, tamq́; impium bellum ſublatum eſt.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER QVARTVS.

*

FINITO bello in Hiſpania, Alphonſus vt aliquid inſigne pro Chriſtiana religione ederet, aduerſus Afros bellum gerere inſtituit. Itaque Barcinonem profectus, ſex & viginti triremium claſſem comparauit,hiſq; onerarias nouem adiecit, quæ commeatus & bellica opera veherent : omnibuſq; diligenter prouiſis, Caralim inſignem in Sardinia Hiſpanorum coloniam, vt inde ſumpto commeatu Africam peteret, primùm profectus eſt. Cæterùm cùm iam inde diſceſſurus eſſet, biremis quædam è Sicilia celerrimè ad eum nuntiatum venit, Trupiam Brutiorum oppidum, quod in Hiſpaniam proficiſcens,valido præſidio firmatam reliquerat, ad Ludouicum defeciſſe, arcemq; in periculo eſſe, niſi ei confeſtim auxilium feratur:quòd Ioannes Rota arcis præfectus deditionem pepigerit, niſi intra dies viginti ei ſubſidium mitteretur,ob eamq; rem maturandum eſſe, ne ſerò ac nequicquam poſtea opem ferret. Qui vbi hæc accepit, nihil ad nauigandi celeritatem ſibi reliquum fecit. Neq; enim ignorabat, quantum detrimenti rebus ſuis afferret eius oppidi amiſſio, quod & ad claſſis receptũ in ſumma portuum paucitate,& ad vexandam Brutiorum ſuorum hoſtium oram percommodè ſitum videbatur. Alluitur enim magna ex parte mari, eſtq; non tantum ſitu,ſed etiam opere permunitum. Et iam ad Carbonariam Sardiniæ promontorium ſecundo vento vectus peruenerat,cùm ſubitò atrox & turbulenta vis tempeſtatis coorta, claſſe in portum reiecta,duodecim dierum curſum morata eſt. Quæ quidem res impedimento fuit, quo minus Trupianæ arci in tempore ſubueniri potuerit. Poſtquam ventus deſiit, pacato mari claſſem rurſum ſoluit, atque inde in Siciliam traiecit : ac vix duabus horis in Panormi portu commoratus

moratus: tamen vt ſciret, an adhuc Trupiana arx ſuo præſidio teneretur, in Brutios celeriter contendit: ea verò venti vis ſuit, vt ante horam vigeſimam octauam in Trupiæ cõſpectum acceſſerit. Cæterùm idem ventus qui venientibus proſper fuerat, deſcenſionem in terram facere volentibus, aduerſus fuit: adeò enim ad littus vndas concitauerat, vt triremes põtes exponere nullo modo poſſent: quod quidem ipſa vẽti natura, & vis efficit: qui quemadmodum primo ingreſſu maria placat, ita ad exitum perturbat ac ciet. Iſque forte dies erat quo arcis præfectus deditionem pactus fuerat, niſi auxilium accepiſſet. Qua de re Alphonſus etſi ſciebat ſibi cũ Ludouico dimicãdũ eſſe, propterea quod arx ducẽtos fermè paſſus à mari diſtabat, nec ad eam niſi per medios hoſtes ſtrictis gladiis euadi poterat: omnino obſeſſis opem ferre ſtatuerat. Cæterùm dum ad terram fertur, præfectus arcis ſiuè obſidũ metu, nam filios fidei pignus Ludouico dederat, ſiue quòd putarit ſe perfidiæ nota inuri poſſe, niſi arcẽ ad pręſtitutã diem dederet, ſiue deſperarit nauales ſocios propter maris tẽpeſtatẽ in terram exponi poſſe, educto inde præſidio, arcem Ludouico dedit, eam ſibi continuo dedi viſa claſſe depoſcenti. Nanque is pertinaciter inſtabat, vt eam in poteſtatem ſuam redigeret: priuſquam claſſis propius accederet. Qua re cognita Alphonſus ſuperuacuam dimicationem ratus, in Siciliam, vnde venerat, vt propoſitam, & iam cœptam expeditionem exequeretur, rediit. Fuit autem hic annus ab ortu Chriſti vigeſimus ſextus, & quadringenteſimus, ſupra milleſimum: onerariæ quatuordecim, biremesq́; & ſpeculatorię ad ſeptuaginta claſſi adiectę, machinatũ omnis generis & commeatuum vis magna comparata: peditum, atq; equitum non paruus numerus. Atque hæc intra quinquaginta dies (tantus omnium ardor, & ſtudium erat petendæ Africæ) effecta. Interea Reguli, & copiarum duces (quemadmodum iis mandatum fuerat) cum imperatis militibus, & commeatibus ad diem conuenere. Quibus profectis Alphonſus ad inſulam Gerbim (quam veteres Lothofagitẽ appellabant) curſum dirigi imperat, ſuperos precatus, vti ea expeditio ſibi, ſuisq́; bene, ac feliciter verteret. Abeſt autem Gerbis à continenti circiter quatuor millia paſſuum, inſula cultoribus frequẽs. Qua ad occidentem vergit, ſinuata propius continenti iungitur, nec plus

ſerè mille paſſus ab ea diſtat:pons lapide ſtructus inſulam continenti iungit.Hic erat ante omnia occupandus,ac reſcindendus aduerſus Barbarorum incurſum : quo Gerbini auxilii ſpe ſublata facilius ad deditionem cogerentur. Alphonſus itaque cùm nauigãs appropinquaret inſulæ:onerarias primò ad eum portum,ſupra quem turris eſt ſita, quam à nominis conditore Valgarneriã appellãt, petere iubet:quod propter Syrtes, propius pontem accedere non poterant. Deinde roſtratis biſariã diuiſis,æquã partem Guteriæ attribuit:Cumq; ſtatuiſſet à duabus partibus pontem occupare,petiit ab eo Guterias,vti ſe ab occidente pontem adire ſineret, arbitratus ab ea parte ſeſe ad pontem ante venire,& præoccupare poſſe. Cuius poſtulatio, quorſum tenderet, etſi non fallebat Alphonſum, tamen id ei facilè conceſſit.Erat autẽ Guterias rei maritimę ſcientiſſimus. Itaque Alphonſus ab oriente, Guterias ab occidente pontem petũt : Sed dum proficiſcitur,vadorũ haud ſatis gnarus,multis flexibus ac reflexibus tardius iter facit. Alphõſus prior in pontis cõſpectũ venit. Nonnullæ etiam nauiũ,quæ Guteriam ſequebãtur,vadis implicitę curſum demoratę ſunt.Cęterũ cùm Alphonſus propius ad pontem ferretur, triremes quædam ex iis, quæ eum ſequebantur, præeundi cupiditate cùm citatius agerentur, in vadis hæſere. Quod vbi conſpicatus eſt, illico agmẽ antegreſſus omnes ex ordine ſequi ſe iubet, ne ve in vada ignota, & ipſe incideret,ſpeculatoriam præmittit,quæ fundum exploret,ac ſic tutò ad pontem ſucceſſit.Iecerant autem Barbari vtrinque iuxta pontem magnam lapidum vim eius claſſis ſuſpitione,ne qua naues pontem ſubire poſſent, atque in eum armatos exponere:hos igitur lapides primùm exhauriendos curauit, dato quibuſdam negocio, qui in mare ſubito ſeſe coniecerunt. At Gerbini,qui ad primum claſſis conſpectũ ad arma conclamantes magnã iam hominum vim coëgerant, vt viderunt aceruos lapidum detrahi, claſſemq; ponti puppes appellere conari, ad prohibendos deſcenſione noſtros cucurrere. Inter hæc tres viri fortes contemptus hoſtibus põtem ingreſſi, tam diu Barbarorũ impetum ſuſtinuere, donec purgato fundo regia triremis ad pontem perueniret : Nanque è claſſe & ſuorum ſtudiis,clamoribusq;,& manu baliſtis, quas Barbari maximè formidabant, adiuuabantur: Sed tanta lapidum con-

geries

geries erat: vt non omnes naues pōti puppes admouere poſſent. Itaque quando aliter non poterant, per proximas triremes, veluti per ſcalas, naualibus ſociis expoſitis cum Barbaris prælium conſerere cœperunt. Qui cùm primo impetu fortiter reſiſterent, mox pluribus in pontem tranſgreſſis, cùm vim ferre non poſſent, in fugam coniecti, pleriſque vulneratis, & cæſis, in inſulam refugerunt. Poſthæc Alphonſus continuò ea parte operibus munita, quæ ad inſulam vergebat, ne qua irruptio à terra fieri poſſet, pontem à tergo reſcidit. Intereà Guterias ingenti labore è vadis elapſus, cùm pontem verſus ferretur, & illum armatis plenum proſpiceret, dubitare cœpit ex ne hoſtium copiæ, an Regis eſſent. Cæterùm propiùs accedēs, vt ſigna regia cognouit, arbitratus (id quod erat) pontē à Rege occupatum eſſe, celeriter inuectus, & ipſe ab altera parte nauales ſocios in pontem expoſuit. Nocte, quæ inſequuta eſt, Afri qui parati in armis erant (nam ob claſſis huius metum Bopherius Africæ Rex multa hominum millia coëgerat, atque in diuerſis locis diſpoſuerat, ignarus quemnam potiſſimùm locum Alphonſus cum claſſe petiturus eſſet) in conſpectum inſulę frequētes conuenere. Bopherius verò vt cognouit, per igneis in diuerſis promontoriis excitatos, Alphonſi ad ipſam inſulam aduentum, ad duo millia equitum auxilio cōfeſtim miſit. Qui vt ponte occupato, iter ad inſulam interruptum videre, haud procul inde conſtiterunt: ac ſtatim nuntius cum literis à Bopherio ad Alphonſum venit, camelo, quem à velocitate Dromaden vocant, inuectus: in quibus literis ſcriptū erat, ſe mox cum copiis affore, pugnandiq; poteſtatem facturum: Regem cum Rege certare magis decere, lōgeq; laudabilius eſſe, quàm cum vnius paruæ inſulæ cultoribus: neque enim ex Gerbinis deuictis tantum illum gloriæ adepturum, quantum ſi Regem prælio vicerit. Erat is quidem & animi magnitudine, & prudentia ſingulari: atque ob id à Barbaris vehementer colebatur. Alphonſus etſi ob terrorem Gerbinis iniectum, inſulam à ſe capi poſſe confidebat, nec ignorabat quorſum à Bopherio ſcriptæ literæ tenderent: tamen ne detrectaſſe certamen videretur, abſtinere inſulæ oppugnatione ac præſtolari eius aduentum decreuit: renuntiariq; iuſſit oblatam ſeſe conditionem lęto animo accipere: veniret modò quamprimum, nec rem in

dies traheret. Paucis poſt diebus Bopherius cum ingenti peditum, atque equitum numero affuit, caſtriſq; inconſpectu hoſtium poſitis, ipſe cum robore, ac flore totius exercitus in pōte conſedit, ac pro munimento quà hoſtium caſtra vergebant, grandes palmarum truncos hoſtium telis ac tormentis oppoſuit: quorum tanta durities erat, vt etiam tormentis reſiſterent. Is dies in muniendis vtrinque caſtris conſumptus: nanq; prælium in ſequentem diem ex compoſito dilatum fuerat, edixeratq; Alphonſus, nequis ante eam diem munimenta tranſiret, aut manum cum hoſte conſereret: quique aliter feciſſet, ei capitale id fore. Idq; negotii dederat Ioanni Vintimillio, atque Eximino Corellæ, quos munimētis, quæ Bopherii caſtris proxima erāt, præfecerat. Biremes, ac lembos ſagittariis inſtructos partim à pōtis dextra, partim à ſiniſtra poſtero die mittere ſtatuerat: qui vtrinque hoſtes laceſſerent, quique vno, atque eodem tempore in terram egrederentur, & dum ipſe à fronte vrgeret, à tergo hoſtes aggrederentur, interiectis raptim munimentis à terra, quæ ex doliis parauerat, ne qui in alterius quæ trans pontē erant caſtris Regi ſuo opitulari poſſent. Qui ordo ſi ſeruatus eſſet, haud dubiè Bopherius cum iis omnibus, qui vnà cum eo in ponte conſederant, eo die capi potuiſſent. Cæterùm paucorum quorundam temeritas pugnam, quæ in poſterum diem extracta fuerat, eo die repræſentari compulit. Nanque ii à Barbaris quibuſdam munimento proximus ad ſingulare certamen prouocati, neglecto imperio, atque edicto regio, per aſſerem interiectum trāſmiſere: qui mox cum prouocantibus congreſſi, cum eos pellerēt, Barbarorum plures in ſeſe conuerterunt. Tùm qui è noſtris propiores erant, munimenta tranſgreſſi ad opem iis ferēdam confeſtim iere. Quod vbi Alphonſo nuntiatum eſt, indignatus confeſtim miſit, qui & cæteros tranſitu inhiberent, præliumq; committi non ſinerent, ac tranſgreſſos reuocarent. Cæterùm vtrinque iam vſque adeò incenſi ad pugnam erant, vt nec tranſgreſſi reuocari, nec qui in caſtris erant vllius imperio retineri poſſent. Quod cùm Alphonſus animaduerteret, fortunæ euentum experiri ſtatuit: caſtrorum vtrorumq; munimenta quantum modo pontis patebat interruptio diſtabant: exercitus extra teli iactum ſubſiſtebant: atque ad extrema munimentorum ligneæ turres, ac

propugnacula excitata erant. Ab inſula quoque proſpectum nequid inde detrimēti in ipſo pugnę ardore caperetur. Ingentibus deinde animis vtrinque concurſum: nanque & ipſe Bopherius lectiſſimam ſuorum manum, totumq; exercitus robur in pōtem, vt dixi, traduxerat. Sed is tumultus magis quàm iuſtum prælium erat: nam neque acies inſtrui, neque copiæ diſtribui, nec quicquā ex diſciplina & more militari ſeruari potuit: atrox verò, quoniam in anguſto res gerebatur, certamen erat: ſtetitq; aliquandiu vtraque immota acies. Sed minus ſua damna ſentiebat Pœnus, quod multitudine abundabat, quæ continue à caſtris in pontem procurrebat. Quod vbi Alphōſus animaduertit, lembos quoſdam, vt inſtituerat, circa pontē dimiſit: ipſe inter primos progreſſus tantam alacritatem ſuis iniecit, vt tum primum prælium iniiſſe viderentur: tum hoſtes loco moti ad Regis tabernaculum paulùm ſubſtiterūt. Nanq; Reges ſuos Barbari prodiis habere, colereq; conſueuerunt: hic fortiſſimus quiſq; eorū, dum acrius pro Regis ſalute decertat, interficitur: deniq; verecundiam metu vincente, in fugā verſi, toto ponte ceſſerunt, ipſe quoque Bopherius deſperatis rebus equo repente ab equite, qui circumſtabat oblato, in altera caſtra ſe recepit. In eo prælio Barbarorum multi vulnerati, complures etiam cæſi, in queis Regis cognatus: ſigna ſex Regia, ac tormenta ænea duodeuiginti capta. De Alphonſi quoque exercitu nonnulli quoque viri fortes deſiderati ſunt: in quibus Ioannes Heredia honeſto loco natus, qui pugnæ initio reſciſſi pontis interuallum ſtrenuo ſaltu tranſgreſſus, cùm fortiter pugnaret, lācea iugulum traiectus è prælio ſemianimis exceſſit. Ea victoria, etſi grata Alphonſo fuit, tamen hoc minus iucunda extitit, quod antè conſtitutū pugnæ tempus dimicatū fuerat. Cupiebat enim collatis ſignis iuſto prælio cū Rege dimicare. Idq; ſibi maiori exiſtimationi, & gloriæ ducebat fore, ſi ex propoſito cōgreſſus ipſe Rex Regē fudiſſet. Poſt hęcquā breuem eſſe traiectum in inſulam dixi, Ioannē Calatagerone (id ei cognomen fuit) cum biremi mittit qui Barbaros equites, qui per vada cognita in inſulam euadebāt, cum ſe ęſtus in mare refudiſſet, tranſitu arceret. Nanq; ea loci natura erat, vt nec pedibus, nec equo inſula adiri ex cōtinēti poſſet, cū ſe ex alto æſtus inuexiſſet: quod ſexta quaque hora (quemadmodū

in

in oceano)contingit:neque nauibus tuta ſtatio erat,quòd rurſus decedente æſtu naues in vadis deſtituebantur,periculumq; à terra incurrebant. Sed Ioannes mox vel prædãdi cupiditate, vel commorandi tædio demandatam ſibi à Rege ſtationem deſeruit. Eius diſceſſione Barbaro nuntiata,nocte,quæ ſequuta eſt,complures equites in inſulam tranſmiſit. Quo cognito Alphonſus,etſi omnem propè ſpem expugnandæ inſulæ abiecerat,haud tamen inchoatam obſidionem deſeruit. Quintiã cum omni exercitu,niſi quantum caſtrorum præſidio ſat erat, in inſulam tranſgreſſus eſt:ibique caſtris poſitis incolas in maximum metum,ac diſcrimen adduxit. Cumq; populationibus & incendiis vaſtare inſulam ſtatuiſſet, interea pacis mentio à Bopherio orta eſt,eaq; Punica fraude tractata: factiſq; aliquot dierum induciis copiæ in pontem reductæ ſunt. Redimere ſe velle grandi pecunia pacem ſimulabat,ne inſulam vaſtaret:Sed dum in conditionibus dandis, & accipiendis tempus teritur, commeatus claſſi deeſſe cœpit:quod tempus de induſtria Bopherius expectabat,vt inopia commeatuum cõpulſus rex abſcederet. Pluresq; etiam in inſulã ab eo interim furtim tranſmiſſi, vt iam oppugnatio omnis vana atque irrita videretur. Quibus neceſſitatibus adductus Alphonſus ſoluta inde claſſe in Siciliam rediit:paucosq; dies Meſſanæ commoratus,agitare animo cœpit,quonam modo Neapolitanum Regnum, quod amiſerat,recuperare poſſet. Itaq; Aenariam inſulam, quæ adhuc eius præſidio tenebatur,adire primùm ſtatuit, vti Reginæ erga ſe animum exploraret. Profectuſq; agere de recõciliatione,& pace cum illa per internuntios cœpit & Ioanna quidẽ ſimulabat ſeſe pacem eius non aſpernari. Cæterùm vti eius rei exitus docuit,ab ea re longè auerſa mens erat. Iam enim multorum perſuaſionibus ad Ludouicum inclinauerat. In his agẽdis,quod reliquum æſtatis fuit,nequicquam conſumptum:pace tamen nomine magis, quàm re facta in Siciliam rediit, eo animo,atque conſilio,vt inde in Hiſpaniam remigraret, ſatius ducens tempori cedere,dum emolliretur Reginæ durities, ſi fortè emolliri poſſet,aut ſi cõſilium immutaret,quòd varia, & mobilia ſunt mulierum ingenia:quàm concertando illius in ſe animum odio exaſperare. Iamq; ob eam rem naues aliquot,& milites miſſos fecerat:iiq; in Hiſpaniam abierant. Commeatu

igi tur

igitur in claſſem impoſito inſtante iam hyeme Drepanũ petit, inde vt primùm per maris tranquillitatem poſſet, claſſem ſoluturus. Cùm autem omnia ad curſum parata eſſent, nec aliud reſtaret negotii, quàm anchoras moliri (res dictu mira ac pene incredibilis accidit) tres circiter menſes tota claſſis in anchoris ſtetit, ventum modò ſecundum fruſtra expectans, vt fato quodam datum eſſe videretur, non eſſe fas ex Italia diſcedere, cui regnum Neapolitanum deſtinatum eſſet. Inter hæc Ludouicus eius ęmulus apud Conſentiam Brutiorum oppidũ febri correptus mortem obiit: quo audito Alphõſus rurſum in ſpem potiundi regni Neapolitani, quam quidem illo viuo poſuiſſe videbatur, venire cœpit: obſeruabatq́; ſi qui motus in eo regno illius morte conſequerentur. Nec multò poſt nuntiatũ eſt ei, Ioannam quoque defunctam eſſe. Qua re cognita quam ex Ludouici morte ſpem conceperat, vehementer confirmauit. Cæterùm hæc tam magna erant, vt vix nuntiis fides haberetur. Quis enim crederet tot adipiſcendi regni opportunitates ſibi tam breui ſpatio contigiſſe? Exceſſerat primùm è medio Ioannes Caratiolus inimicorum conſpiratione noctu fœdè interemptus: cuius & magnæ opes erant, & acerbiſſima in Alphonſum odia. Exceſſerat è vita Ludouicus maximam iam apud populos ac regni principes auctoritatem adeptus: quo viuo regni poſſeſſio ſibi prorſus deſperanda erat. Demum Ioanna deceſſerat, quæ vna eius votis obſtare poterat. Hæc omnia reputanti ſibi: longè profectò maiora videbantur, quàm vt iis fides haberetur. Apparebat enim à ſuperis datum eſſe, vt omnibus, qui obſiſtere poterant, è medio ſublatis, ipſe vnus abſque controuerſia Neapolitano regno potiretur. Itaque conſeſtim Caraffellum Caraffam, cuius opera fideli ac forti multos iam annos vſus fuerat, ad Raimundum Buillum, cui Neapolitanæ arcis, & Italicarum rerum curam mandauerat, miſit, qui quorſum inclinarent ciuium ac regulorum animi, quãtum tuto poſſet, ſcrutaretur, quemq́; potiſſimum ſuſpicerent, cuiq́; regnum deſtinarent. Ipſe intereà tantis opportunitatibus adiutus de repetendo regno meditabatur. Re igitur ad conſilium delata, fuere qui cenſerent intermiſſis rebus Italicis, ſibi in Hiſpaniam, vt conſtituerat, abeundum eſſe: quòd ei pecunia ad bellum gerendum deeſſet, reparandas vires, inſtaurandam

validiorem claſſem. Intereà ſciri poſſe in quemnam Regem Neapolitanorum ac Regulorum ſtudia conuerſa eſſent: quod prius ſciri neceſſe eſſet, quàm eò arma rurſum conferrentur. Ad hæc Petro fratri fortiſſimo viro claſſis & copiarum partem relinquendam eſſe, qua in oram Neapolitanam vectus aduerſus eos qui imperium detrectarent, bellum gereret. In quam ſententiam liberiùs pro ingenio, petita à Rege venia, cùm Guterias loquutus eſſet, dixiſſetq; ſeſe tanquam hominem haud ſobrium loquutum, ſubridens reſpondit Alphonſus, Tu certè tanquam homo ſuper cœnam loquutus es. At ego idcirco, ne hominis temulenti ſententiam ſequutus videar, ſtatui non diſcedere. Dimiſſo conſilio quò magis magiſq; rerum ſtatum, & temporum animo voluebat, hoc magis in propoſito permanebat, omniaq; quæ ad eam rem pertinerent, attentiori cura cogitabat. Inter hæc ex Caraffello, quem auidiſſimè expectabat, ad ſe reuerſo de Neapolitanorum voluntate atque animo quantum ille ſciſcitando conſequi potuerat, cognouit. Quem in ſecretius colloquium adductũ cùm percontatus eſſet, quidnam de ea expeditione ſentiret, videri ſibi inquit, eam arripiendam eſſe fortunam, quæ ſeſe vltro offerret: nũquam poſteà maiorem illi opportunitatem adipiſcendi regni, quod tantis laboribus & periculis quæſiſſet, fortunam allaturam. Cuius verbis haud mediocriter confirmatus (nonnullos enim regulos ad ſe inclinare acceperat) cùm è Catina Meſſanam traieciſſet, conciliare ſibi primùm Regulorum animos inſtituit, & imprimis Ioannis Antonii Vrſini Tarentini principis, qui vt magnitudine ditionis, ita dignitate & auctoritate inter regni optimates eminebat. Hic verò, cùm olim eius fides apud Ioannam ſuſpecta fieri cœpiſſet ob inimicitias quas cum Ioanne Caratiolo exercebat, à Ludouico cum exercitu fines eius ingreſſo, cui Iacobus Caudola præerat, propè omni agro, atque imperio exutus fuerat: ſeptem modò oppida tutatus, ſitu atq; opere munitiora, cæteris aut vi aut metu ad deditionem compulſis. Hunc itaque Alphonſus ſibi primò conciliandum, & ad ſua recuperanda enixè adiuuandum exiſtimauit. Sperabat enim ſi beneficio ſuo, quæ amiſerat, recepiſſet, non illum modò, ſed & alios nõnullos Regulos, qui illum aut propinquitate aut beneuolentia contingebant, auctoritate illius & gratia in

ſe Regem abſque controuerſia conſenſuros eſſe. Accedebat ſumma commoditas propter breuem traiectum tranſportandarum in Neapolitanum Regnum copiarum atqui belli ab ea parte gerendi. Contracta igitur cum eo amicitia, Ioannem Vintimillium acrem & impigrum virum cum mille equitibus ad eum miſit: ac paulò poſt Minicucium Aquilanũ cum pari equitum numero, quorum opera ſorti quæ amiſerat, oppida breui recepit. Ludouico, & Ioanna mortuis, ingens rerum perturbatio in Neapolitano regno conſequuta eſt. Res enim arbitrio multitudinis magis, quàm optimatum conſilio gerebatur. Siquidem nullo conuentu principum acto, Renatum Ludouici fratrem è Gallia quamprimum accerſendum in Regnum decreuere. Interim verò qui ſummæ rerũ præeſſent, Otinum Caratiolum, Georgium Alamannum, & Balthaſarem Rattani (id ei cognomen erat) Andegauenſis factionis principes delegerunt, octingentisq; equitibus è Neapolitana iuuentute conſcriptis Iacobum Caudolam Tarentino principi maximè infeſtum, pecunia è Reginæ loculis deprõpta, cum duobus millibus equitum mercede conduxere, atque ad Renatũ legatos miſerunt, qui illum ad Regnum capeſſendum accerſerent. In hoc rerum ſtatu dum expectat Alphonſus, quorſum primi motus euaderent, Ioannes Antonius Martianus Sueſſanorum dux, Franciſcus Aquinianus, Chriſtophorus Caietanus, ac Rogerius frater iis, qui Neapolitanam rem adminiſtrabant, infenſi ad eum reſpicere cœperunt. Atque vt eum facilius ad bellum traherent, cùm ſcirent Capuam vrbem, quæ ab aduerſariis tenebatur, ingentis ad victoriam momenti eſſe: ſpe iis oblata illam per proditionem occupari poſſe, omnes in id vnum curas, & cogitationes intendere. Præerat arci intra vrbẽ ſitæ (nam duæ ſunt) Ioannes Catamanicus Ioanni Antonio, quòd is ditioni ſuæ ſubiectus erat, amicus, ac fidus, & ob eam cauſam iis ſuſpectus, per quos Neapolitana reſp. gerebatur. Huic magnis præmiis per internũtium Ioannes Antonius ſuadere clam cœpit, vti ſibi arcem traderet: cui ille, velle ſe quidẽ annuit. Cæterùm eam rem fruſtra tentari, niſi turres ad pontẽ ſitæ (quæ altera arx) vno, atque eodem tempore occuparẽtur: quòd ciuitate inimica, cui præſidio quadringenti equites miſſi forent, nullus iis pateret aditus, qui arci ſubſidio venturi eſſent:

tentaturum itaque ſe propediem, ſi fortè quidam è præſidio, quo amico vtebatur, propoſito præmio adduci poſſet, vti turres ipſas traderet. Cuius rei efficiundæ nonnullam ſpem haberet: ſignificaturum verò, quid agi poſſe confideret: poſtquam illius voluntatem cognouiſſet. Nec dicto fides abſuit: confeſtim enim cũ amico agere, multa & magna pollicẽdo per hominẽ fidum de ea re cœpit: nec difficulter perſuaſit. petentiq́; aliquot ad ſe viros ſtrenuos per noctem ab exteriore parte mitti, quos in turrim per ſunem admitteret, quos ſibi fideliores putabat, delegit: ſeq́;, qua hora commodum foret, cornu ſignificaturum monuit. Poſtridie cùm ſibi alterius turrium cuſtodia proxima nocte eueniſſet: patrandæ rei tempus arbitratus, cornu datũ ſignum: tum qui parati erant ſtrenui viri taciti turrim ſubeuntes per demiſſum ab eo funem conſcendere, atque adniti cœperunt. Sed tam difficilis erat aſcenſus pręſertim armato militi in tãta muri altitudine, vt vix tres ex omnibus in turris faſtigium euaſerint. Hos in ſecretiorem partem abductos cõfeſtim occuluit, & quoniam propter ſociorum paucitatẽ rẽ exequi apertè non audebat, ad dolos ſe conuertit. Primumq́; ſocios ſingulos, quaſi aliquid operis facturos ad ſe vocat comprehenſoſq́;, & loqui vetitos, adiuuantibus iis, quos intromiſerat, ſeorſum diſponit. Deniq́; iiſdem artibus & ipſo præfecto arcis intercepto Ioanni Caramanico per cornu, vti conuenerat, ſignũ dedit. Ille vt intellexit arcem in amici poteſtate eſſe: lætus poſtridie mane Citatinum (id ei nomen erat) præſidii vrbani præfectum arte capere inſtituit: cum quadringentis enim equitibus, pręter vrbanas copias, iis dimicandum erat, qui arci auxilium laturi forent. Adiuuitq́; fortuna eius conſilium. Forte enim per eos dies Citatinus duos Campanos ciues è primoribus ciuitatis verbis altercando ad rixam progreſſos ipſarum turrium præfecto in cuſtodiam tradiderat. Mittit igitur ad eũ præfecti nomine, qui ei ſignificet velle ciues illos, qui in cuſtodia tenebantur, poſitis inimicitiis in gratiam reuerti: & ob eam rem petere, ne ad ſe venire in arcem grauaretur: hoc nuntio accepto Citatinus nihil inſidiarum, aut fraudis veritus, confeſtim ad turres profectus eſt. Mox verò vt primum portam introiit, excluſis comitibus, comprehẽſus, ac protinus in carcerem coniectus eſt. Tum pauor, & trepidatio ingens vrbẽ per-

uaſit:

uaſit:celeriterq; equites duce ſuo orbati armis captis per vrbẽ diſcurrere cœperunt. Poſtquam verò Caramanicus Citatinũ interceptum comperit,haud amplius differendum ratus, cornu ſignum dat, quod cum Ioanne Antonio Martiano conſtituerat.Is verò haud procul cum magna popularium manu paratus ſignum expectabat.Itaque repente profectus, & per patefactam turrium portam ingreſſus, ponte tranſmiſſo vrbem inuaſit:Tum equites cognito dolo perterriti, & cõſilii inopes per ciuium domos diffugere cœperũt. Mox verò vt cognitum eſt Caramanicum ad Ioannem Antonium defeciſſe, eiq; arcem deditam, qui aduerſæ factionis erant, domos quiſq; ſuas trepidi petierunt. Atque ita ſine ſuorum cuiuſpiam cæde Capua in Ioannis Antonii poteſtatem redacta eſt. Poſt hæc expulſo aduerſariorum equitatu, Ioannes Antonius ac ſocii acceſſendum confeſtim Alphonſum cenſuerunt. Neque enim tantum belli onus ſuis duntaxat viribus ſuſtinere ſe poſſe confidebãt: præſertim cùm aduerſariis magnæ copiæ eſſent,hęq; aliena copia ſuſtentarentur, quos non dubitabant ad vrbem obſidendam quamprimum acceſſuros. Ad hæc ciuitatis partem ſibi inimicam eſſe non ignorabãt. Itaq; Renaldum Aquinatem Meſſanam ad Alphonſum quamprimùm mittunt, qui moneat vti ad paratam ſibi fortunam, & exoptati regni poſſeſſionem aduolet: Capuam opulentam vrbem (permagnum haud dubiè momentum ad totum regnum vendicandum) in ſua manu eſſe.Multum verò periculi moram importare,quòd aduerſarii coactis copiis ad vrbis obſidionem breui profecturos non ambigerent: cuius rei iam apparatus fieri ſentirent: quorum auctoritas nõ eos modò ciues qui ſibi aduerſi eſſent, verùm etiam eos quibus amicis vterentur, trahere ad ſe poſſet. Lætiſſimus hic nuntius Alphonſo fuit:eoq; per benignè accepto ac dimiſſo, in vna celeritate ſpem omnem victoriæ poſitam arbitratus,quò aduentus ſui famam pręueniret,cum ſeptem modò triremibus, quas paratas inſtructasq; habebat, è Meſſanæ portu vela facit,Petro fratre in Sicilia relicto,qui quę bello gerendo opus forent, curaret, annonamq; & commeatus ſummitteret. Quoq; ſuus aduentus occultior foret:vt Neapolitani metu poſito ſegnius Capuam obſidere aggrederentur, procul à regni ora ad Pontiam inſulam altum petens con-

tendit. Atq; inde extemplo Caraffellũ Capuã mittit, qui Ioannem Antonium, ac ſocios de ſuo aduentu certiores faceret: nuntiaretq; videri ſibi hoc rerum initio eum montem occupandũ eſſe, in quo ſita Caieta eſt, antequàm hoſtes ſuum aduentũ cognoſcerent: quo capto, vel voluntate, vel metu Caietã in ſuam poteſtatem venturam breui ſperaret. Quæ quàm cõmodè ſita eſſet ad bellum Neapoli inferendũ, nemini obſcurũ eſſe: duo oppida firma, & peropportuna, alterum terra, alterũ mari habiturum ſe, ſi vrbe illa potiretur. Cuius potiũdæ ſpes ei non abeſſet, ſi dum montis ipſius cuſtodia negligeretur: illi à terra, ipſe à mari improuiſos noctu aggrederetur. Hoc ſibi ſuſcepti belli nimirum caput videri, & in eo rerum ſummam verti. Inter hæc aduerſarii Capuæ defectione vehementer attoniti, quas ad eius vrbis obſidionem copias mitterent ſummo ſtudio parabant: atque in agris delectus habebant. Caraffellus nõ ſine diſcrimine per iter haud pacatum Capuam profectus, Ioanni Antonio, ac Sociis eius mandata expoſuit: & in primis de occupando Caietæ monte pluribus verbis diſſeruit. Ad quem reguli, magna ſe ſolicitudine ſubito Regis aduentu leuatos eſſe: ſibiq; eam rem ſummę lætitię, ac voluptati fuiſſe: Copias verò à ſe ſine ingenti periculo è Capua educi nõ poſſe, quòd aduerſæ factionis ciues, qui metu in officio continerentur, ſeſe digreſſis, metu ſoluti noui aliquid ſtruere in ſe poſſent. Quæ ciuitas ſi quo ſiniſtro fato ſibi è manu elaberetur, ſummam inde rerum cœptarum deſperationem haud dubiè conſequuturam. Præſtare igitur ſibi videri de Capua conſeruanda, quàm de Caietæ colle capiendo cogitare: quòd Capua conſeruata, Regni reliquum facile ſuperari poſſit, propter annonæ & pabuli copiam: illa autem amiſſa, nullam ferme ſpem reliquam fore. Multa contra à Caraffello dicta, cur ſatius duceret Regis ſententiam ſequi. Sed cùm illi in ſententia permanerent, ne Alphonſum adire grauarentur petiit, de ea re, & de tota belli ratione vnà cum eo conſilium capturi. Quod cùm illi ſe facturos reciperent, conſtituta die, & loco, ad quem venturi eſſent, ad Alphõſum celeriter reuerſus quid egerit, refert. Quibus auditis, comprobato eius cõſilio eundem rurſus cum triremi Sinueſſam, quò reguli poſtridie conuenturi erant mittit, qui illos ſuum aduentum præſtolari Sinueſſæ iuberet: ſeſe

eò ire decreuiſſe, quo ſit maris tolerantior, quoque propior ſit:ſeſe proxima nocte Aenariam inſulam aditurum. Cogitauit ſanè id quod euenit, regulorum animos nulla re magis, quàm humanitate, & facilitate ſibi conciliari poſſe. Profectus igitur Caraffellus poſtridie mane vti conuenerat, regulos Sinueſſæ reperit, præter Franciſcum Aquinianum, quem mole corporis grauem vrbis Capuæ cuſtodiæ reliquerant: iisq; Alphõſum eò venturum nuntiauit: ne à Capua longius eis abeundum eſſet, neue mare pertimeſcerent. Ea Regis humanitas audita in eius deſiderium accenſos regulos multo etiam vehementius inflammauit. Tertia fere noctis vigilia Alphonſus per ſummũ ſilentium Aenaria ſoluens, prima luce Sinueſſæ adſuit regulos quàm humaniſſime excepit: paucisq; verbis inter ſe habitis ad prandium inuitatos in triremem perduxit. Poſt epulas de re communi conſultari cœptũ. Oſtenderũt primùm reguli quos principes auctoritate ſua in belli ſocietatem traxiſſent, ſe tamen aduerſus hoſtes haud ſatis firmos eſſe, quòd illi & copiis, & pecunia in belli ſumptum, & re frumentaria ſuperiores eſſent. Accerſendum ſibi videri Ioannem Antonium Vrſinum cùm copiis, cuius opibus adiuti ſperarent bellum à ſe tãtiſper, dum maiores copias pararet, ſuſtineri poſſe: copias autẽ quas haberent ſine ſummo periculo à ſe diuidi non poſſe: nec Caietæ magis quàm Capuę à ſe rationem habendã eſſe. Quorum ſententia collaudata, miſſurum ſe ad Ioannem Antoniũ quamprimum inquit, qui hortaretur vt cum exercitu celeriter in Campaniam proficiſceretur, vel ſi venire ipſe grauaretur, Ioannem Vintimillium, & Minicutium cum copiis mitteret: ſperare ſe, atque confidere pro eius viri erga ſe beneuolentia nullam interceſſuram voluntati ſuæ moram. Interea omnes ſe vires ſuas terra mariq; contracturum, quibus ſuſceptum bellũ tueri ſe poſſe non diffideret. Hac oratione confirmati reguli, quò ſibi Regis fidem vehementius ad ſe tuendos obſtringerent, in ipſius Alphonſi verba iurauere. Cùm autem cogitaret Alphonſus, quemnam è ſuis ad Ioannem Antonium mitteret, nec temerè idoneus quiſquam occurreret, quoniam periculoſum per hoſtes iter erat: & res præſtantem, ac grauem virum poſtulare videbatur, Caraffellum operam ſuam impigrè profitentem miſit: quíve ad eum præferri vellet, edocuit. Poſt hæc

eo Aenariam repente reguli Capuam reuerſi ſunt toto iā animo in bellum ptoni,intentiq́;. Carrafellus ſimul & exploratis itineribus & mutato habitu ad Ioannem Antonium peruenit, facileq́; ei perſuaſit,vti cum omnibus copiis Capuam proficiſceretur. Duobus millibus equitum, ac prope pari numero peditum coactis, ſeſe ipſe cum Caraffello itineri repente commiſit. Profectusq́; per Caudinam vallē, in quam olim Romanos Conſules ſub iugum miſſos à Samnitibus legimus, cùm accepiſſet Relingerium Caudolam ad eas fauces occupandas, per quas tranſeundum erat, acceſſiſſe, ipſe per agrum Ceritanum (ſic enim appellant) iter in Campanum flexit: & ad Lunatam Vulturno amne traiecto inter Cales, & oppidum Frācoliſium: quæ loca ab hoſtibus tenebantur, caſtris poſitis conſedit. Relictis, qui exercitui præeſſent, ad Alphonſum Caietam ſe contulit: conſtitutisq́; inter ſe, quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, Capuam profectus eſt. Interea enim eius copiæ, quas ad Cales relictas dixi, Capuam ſe receperāt: quod & oppida illa egregiè munita erant, & commeatus non facile è Capua per hoſtilem agrum in caſtra ferebantur, eisq́; omnē Vulturnum caſtra poſuerant, eo conſilio, vt hoſtes tranſitu fluminis, & populationibus arcerent. Aduerſarii cognito prius Regis aduētu, & Ioannis Antonii ad ſe profectione, minimè ceſſandum rati Belingerium Caudolam, Antonium eius fratrem, Micheletum Cottiniolam ac Ritium, nōnullosq́; alios copiarum duces, (hi ad tria millia equitum ducebant) mercede cōduxerunt: hisq́; ex Neapolitana iuuentute haud contemnandam manum cum multo peditum numero adiecere: atque ad Vicum, quem Mariæ Maioris vocant, caſtra haud Procul à Capua poſuerunt. Inter vtraque caſtra vix duo millia paſſuum intererant. Leuiaq́; quotidie prælia ex opportunitate committebantur. In hoc rerum ſtatu, nuntiatum eſt Beligerio (nam is ſummæ rerum præerat) Antonium Pontadereum, quē aduerſarii mercede conduxerant, cum equitibus trecentis aduentare. Itaque quò tutius proficiſceretur, ad quingētos equites repertos ei præſidio cōfeſtim miſit: Quos vbi Ioannes Antonius amnem trāſiſſe, ac populari agros accepit, Minicutium Aquilanum illicò eis obuiam iuſſit contendere. Isq́; hoſtes nactus leui certamine magnā eorum partem cœpit, reliquis fuga per

agros diſſipatis. At Belingerius vt per exploratores agnouit Minicutium abeſſe à caſtris, cum magna equitatus hoſtiũ parte opportunitatem ſibi datam exiſtimans qua hoſtium caſtra expugnaret, conuocatis repente copiarum ducibus, deq́; ſuo conſilio certioribus factis, confeſtim aciem inſtruit, atque aduerſus hoſtium caſtra contendit. Quare per ſpeculatores quãprimum cognita, Ioannes Antonius, ſimulato metu, quo hoſtes audacius contempta paucitate caſtra ſubirent, partem copiarũ intra vrbem inſtruxit, reliquis ante caſtra diſpoſitis: nec alius atque opinatus eſt, rei exitus fuit. Nam cùm hoſtes caſtra metu deſerta rati ea alacriter inuaſiſſent, atq; oppugnare paucis obſiſtentibus cœpiſſent, patefacta confeſtim vrbis porta quæ ad caſtra vergebat, atque equitatu reliquo peditatuq; immiſſo, perturbati illico pedem referre cœperunt. Mox verò vt paulũ ſeſe collegere, haud ſegniter reſtiterunt. Pugnatũ eſt diu atque acriter ancipiti euentu. Ad poſtremum cùm vim diutius ferre non poſſent (iam enim Minicutius redierat) ſeſe in fugam coniecerunt: nec prius finem fugiendi fecerunt, quàm in caſtra peruenerunt. Secundùm hanc pugnam Belingerius Vulturnum copias traducere inſtituit, ratus ab ea parte maiora Campanis detrimenta inferri poſſe, & Andegauẽſis factionis ciues facilius noui aliquid in vrbe molituros, ſed põte opus erat propter fluminis altitudinem ac rapiditatem, quo traduceretur exercitus. Itaq; pontem ad Vulturnum facere ſtatuit, cuius efficiẽdi magna cõmoditas offerebatur. Turris erat trãs Vulturnum ſita ad ſex fermè millia paſſuum infra vrbem Capuam, quam vallo ac foſſa munitam, præſidio inſuper firmauerat: prætereà & materiæ copia ſuppetebat. Is locus ei maximè idoneus eſt viſus in quo pontem efficeret. Itaque acceſſitis fabris, & magna prætereà agreſtium manu, eò copias ducir: caſtriſq́; poſitis, pontem inchoauit, eiuſq; extrema, ne, poſtquam copiæ flumen traductæ forent, ponte ab hoſtibus reſciſſo, reditu intercluderetur, caſtello firmauit. Quod poſtquam Ioannes Antonius accepit, confeſtim cum exercitu ad ipſam turrim profectus eſt, eo conſilio vt vel opus diſturbaret, vel ſi id non poſſet, hoſtem tranſitu prohiberet: caſtraq́; haud procul à turri in conſpectu hoſtium metatus eſt. Sed quò minus opus incœptum perficeretur, efficere non potuit. Tenta-

tum ſi quo modo etiam igni corrumpi poſſet, nauiculis tectis ſecundo amne aduerſus pontem demiſſis. Cæterùm hoſtes grauium ſaxorum deiectu, longuriisq; in ſumma aqua expoſitis, atque ad tignos quibus pons ſuſtentabatur, deligatis, eorum conatus omnes vincebant. Multisq; periculo ea res fuit, nauiculis modò in hanc, modò in illam ripam, quo impetus fluminis propellebat, raptis. Turris quoque non ſemel modò, dum pons efficiebatur, fruſtra oppugnata. Nanq; è caſtris nauiculis ac lintribus inuecti hoſtes in eam commodè tranſibāt. Ponte perfecto Pelingerius copias Vulturnum traducere conabatur. Quod cùm Ioannes Antonius animaduerteret, exercitu extemplò in aciem educto, ad turrim, quoad tutò potuit, ſucceſſit, hoſtiq; euadendi facultatem ſuſtulit. Neque enim multi vnà propter pontis anguſtias tranſire poterant: & qui euadebant, hoſtium oppoſitu iis erumpendi facultas non erat, equiti maximè. Erāt enim caſtra adeò exiguo interuallo à turri ſeparata, vt propemodum turris vallum contingeret: pediti aliquanto facilior eruptio erat. Itaque cùm per ſingulos dies pedeſtria prælia conſererentur, multi ex vtrisque caſtris equites, pugnandi cupidi, omiſſis equis pedibus rem gerebāt: ex quo inſignia prælia crebrò edi contingebat. Melior tamen hoc vno erat Neapolitanorum conditio, quòd multos hoſtiū ſub turrim illectos, ipſi muro tecti impunè vulnerabant. In hoc rerum ſtatu dum hi perrumpere, illi reſiſtere conantur, multi dies conſumpti ſunt. Dum hæc ad Capuam gerebantur, Alphonſus montem Caietæ imminentem, cui maximè animum adiecerat, hoc modo cepit. Ea nanque vrbs ſibi quoquomodo rerum initio tentanda videbatur, in eo ſcilicet belli cardinem verti exiſtimantis. Eius loci natura hæc eſt: Mons eſt propemodum exciſus, & præruptus vndique, tribus enim ferè partibus mari alluitur, reliquā partem, quà eſt Caietam aditus, mons alter excelſior, ac circunquaque procliuis communit. Hæc quoque pars muro cincta eſt: eam plurimum incolebant agrorum cultores, atque infimæ ſortis homines: murus interius ductus hunc montem ab vrbe diuidit. In eo turris ſita erat, quam Suſiniam appellabant, iuxta diui Iuliani ædem. Fortè autem turris cuſtodia eo tempore, quo Alphonſus eò profectus eſt, quibuſdam contigerat, qui ſtudio partium illi affecti erant

erant. Hi cognito Regis aduentu, quem prius Aenariam veniſſe acceperant, confeſtim ad ſuæ factionis homines miſere, qui illum adeſſe cum claſſe nuntiarent, quiq; eos in armis paratos intra tecta iuberent eſſe: ne ab aduerſariis, ſi forte præſentirent Regis aduentum, ſua conſilia opprimerentur: quoſdam etiam ſuorum diſcedere ad eum in claſſem iuſſere, qui omnia parata eſſe ſignificarent, monerentq;, vt ſocios nauales in terram exponeret, qui ad muros per montem aſcenderent. His conſtitutis, cùm ignẽ in turris faſtigio excitare ſtatuiſſent, quod ſignum eis cum Alphonſo conuenerat, quò ſciret ſuis aſcenſum dari, fortè Gorax Pica homo contrariꝫ factionis eò profectus, vt vigilum ſtationes circumiret, ad eam turrim acceſſit: citatisq; cuſtodibus, cum nemo reſponderet primum ſopitos ſomno exiſtimauit. Pòſt iis ſæpius vocatis cùm nemo nomẽ daret, reſponderetq; perplexa, atque incerta, magis ſubeſſe dolos ſuſpicari cœpit. Cumq; iam minacius inclamaret, & pertinaciter eorum nomina requireret, nec ii poſſent diutius conſilium tegere, Aragoniam clara voce clamitantes eum inde lapidibus ſubmouerunt. Inter hæc Alphonſus ſignum intentius expectabat. Neque enim exiſtimabat milites ſuos periculo capitis temere committendos eſſe: neque iis ſatis credendũ, qui vt aſcẽſum maturaret, hortabantur. Fortè autẽ Gorax in tanto periculo trepidus cũ intra interiorẽ vrbis murum feſtinaret, in duos è cõiuratis incidit: qui ab Alph. reuertebãtur per anguſtũ foramẽ loco neglecto, atq; abdito, ad turrim, quã dixi, properantes, cõprehẽſosq; illicò ad Franciſcũ Spinulam, & Otolinũ Zoppum præſidii duces perducit: ſimul quæ viderit, refert, iiq; mox in quæſtionẽ dati, metu grauioris ſupplicii rem omnem, vti ſe habebat, confeſſi ſunt. Tum milites, ac ciues, quibus confidebant, celeriter arma capere iuſſi: parſq; vigiles in mœnibus colluſtrare, pars ad prohibendos aſcẽſu hoſtes contendere. Cæterùm id fruſtra fuit. Iam enim à coniuratis è turri ſigno dato, regiorum plerique in montis faſtigium euaſerant, eaq; turri, ac proximis turri mœnibus occupatis dilapſi intra exteriorem murum ſeſe cum iis, qui montem incolebant, conglobauerant. Hoſtibus itaque paruo certamine intra interiorem vrbis circulum repulſis: Alphonſus toto monte potitus eſt. Oppidani perterriti, quæ ad vrbis tutelam perti-

nere videbantur, ſummo ſtudio, & celeritate parare cœperunt:& quos aduerſæ factionis homines res nouas moliri poſſe ſuſpicabantur, ad triginta comprehenſos in cuſtodiam tradidere, erat verò ea vrbs præter naturalem ſitum præſidio imprimis munita. Nam multo ante Alphonſi aduentum, & Otolinus Zoppus vnus è cōpiarum ducibus Philippi Mediolanenſium principis, qui ab illo ad Ioannam, cùm adhuc viueret, legatus mittebatur, cùm illam mortuam reperiſſet, rogatus à Caietanis apud eos manſerat: ac paulo poſt Franciſcus Spinula genere, fama, dignitate omnium ciuitatis ſuæ ea tempeſtate longè princeps iis auxilio venerat,quem Caietani nominatim ſubſidii ducem depopoſcerāt,ad quadringentosq; ſagittarios totidemq; pedites, in quis Placentinum impigrum virum, à Philippo miſſos, nauibus vexerat. Multoq; ante ſub Reginæ mortem, quòd ſumma Regni perturbatio ob principum diſſidia futura videbatur, quū Caietani ad eos, qui Neapolitanæ reip. præerant, legatos miſiſſent, qui ſeſe in eorum fide ac poteſtate manere velle ſignificarēt,præſidiumq; poſtularent,Sorleonem Spinulam virum fortem cum aliquanto peditatu vti ad ſe mitterent,impetrarunt.Quibus auxiliis confiſi fortiter Alphonſo reſiſtebant. Crebræ itaque eruptiones ab iis fiebant:quotidianaq; inter ſe prçlia in ea caſtrorum propinquitate conſerebantur.Caietani præter veteris vrbis circulum nihil tenebant.Ad hæc Alphonſus tormentis æneis miræ magnitudinis aduectis, murum, ac tecta vrbis quatiebat: Iamq; iis turribus, quæ ad caſtra ſpectabant, quaſſatis, oppidanos in ſummum diſcrimen adduxerat.Nanque propugnatoribus cōſiſtendi tutò in muro poteſtas non erat: totamq; eam murorum partem defenſore nudaſſet,niſi Genuenſes (ſolers in tuēdis vrbibus hominum genus)ſumma vi reſtitiſſent. Nanq; pro muro diruto munimenta agere intrinſecus noctu ſufficiebant: ſaccosq; lana repletos, prominentibus tignis religatos tormētorum ictibus opponebant, quod id tegmenti genus multis locis deprehenſum erat nullo tormento aut telo perfodi poſſe. Sed procedente obſidione rei frumentariæ penuria omni bello, ac calamitate grauior vrgere obſeſſos cœpit: præſertim clauſo mari, magnus nanque numerus non virorum tantùm, ſed etiam fœminarum, ac puerorum penè, quicquid frumenti pub

ti publici,priuatiq; è vicinis regionibus conuectum fuerat, atque omne inſuper pecus conſumpſerat. Cumq; id malũ quotidie magis ingraueſceret: nec vlla reliqua ſalutis ratio ſuccurreret: Franciſcus omnem inutilem bello turbam, quod in extremis rebus fieri conſueuit, ex vrbe eiiciendam curauit. Miſerabilis horum facies erat,macie ſimul,ac pallore cõfecti,manus ad cœlum ſuppliciter tendentes , cum flebili voce humi procubuere. Quos vbi Alphonſus conſpicatus eſt, quamuis pene omnes in vrbem reiiciendos cenſerent:nec eſſet neſcius facere ſe contra militarem diſciplinam , quòd protraheretur obſeſſis in aliquod tempus fames:magis tamen naturę & conſuetudinis ſuæ,quàm quid hoſtes de ſe meriti eſſent,rationem habere voluit:veniaq; iis data caſtra adeundi,& cibo, ac potu refectis,abeundi, quò vellent,poteſtatem fecit.Ea verò Regis humanitas audita:incredibile eſt, quàm multos tum populos, tum principes adhuc incertos quid agerent, vtram've partem ſequerentur,ſibi conciliauerit. Neque enim propè vlla res eſt, quæ magis mortalium animos capiat,quàm eorum , qui calamitate aliqua premuntur malis commoueri. Poſt aliquot dies arctioribus rebus Franciſcus omne reliquum frumentum per ciuium domos cum cura conquiſitum, atque in panem redactum, quò diutius ſuſtentarentur, parcè paulatim per dies ſingulos viritim diuidebat. Prætereà quicquid ſaccari (vtar enim verbo nouo & noto) in ea vrbe apud negotiatores atque opifices erat, condiri iuſſum, & in paruula fruſta deſectum identidem diſpertiebat. Cæterùm hæc non tàm præſentis mali finem, quàm exigui modò temporis leuamen tum pollicebantur. Denique conſumptis penè omnibus humanis alimentis, cùm grauior fames vrgere obſeſſos cœpiſſet,herbis ac radicibus teneris veſcebantur. Ad hæc mala accedebat, quòd quæ Genuæ gererentur, pro ſua ſalute clauſo mari ſcire non poterant,claſſemq; ingentem à Petro regis fratre in Sicilia contractam , mox venturam acceperant. Quibus incommodis oppreſſi decreuerant Franciſcus atque Otolinus omni præſidio, ac pleriſque ciuibus, non modò Andegauenſis, verùm etiam Dyrrhachinæ factionis in nauem impoſitis,ante hoſtilis claſſis aduentum vrbem deſerere. Erat tum fortè adhuc Caietæ nauis vna Genuenſium ingens,ex iis quas Franciſcus cum præſi-

n 3 dio

dio adduxerat, à triremium vi ob magnitudinem tuta. Hanc verò, cùm iam eſſet ad curſum parata, fortè quoddam ingens ſaxum è Regiis caſtris tormento æneo excuſſum ſumma mali parte præfracta inhabilem ad nauigandum reddidit. Quæ res conſilium mutare obſeſſos compulit. Neque enim iis materiæ copia erat, vnde malum reficerent. Poſtquam autem cognouerunt Petrum cum claſſe aduentare, nec iam nauim ipſam à ſe defendi poſſe, nauisq; ipſius iuuentutem vrbis præſidio maximè neceſſariam, eam æſtimatam, quum de pretio domino cauiſſent, quàm proximè potuerunt, ſub murum depreſſere, eo videlicet conſilio vt regis nauibus ſubeundi oppidi facultas adimeretur, extractumq; prius malum ad eam partẽ quam infirmiorem exiſtimabant, pro munimento ſtatuerunt. Maximè verò ex eo caſu iudicatum eſt rerum humanarum euentus incertos eſſe, ſolereq; plerumque mortales futuratum rerum ignoratione falsò lætari atque angi. Nanque regii deiecto nauis malo gaudebant, quòd hoſtibus importãdorum commeatuum facultas ſublata videbatur: aduerſarii verò mutilatam armamẽtis nauim dolebant, quòd eorum nauigatio impedita eſſet. Cæterùm rei exitus vtroſq; iudicio deceptos docuit. Nam ni ita cecidiſſet, nec Caieta digreſſo inde præſidio Alphonſo reſtitiſſet, nec poſt eadem nauis vndis obruta Regiis nauibus muros ſubire conantibus impedimento extitiſſet, nec porro tanta clades conſequuta eſſet. Tot tãtisq; ærumnis adacti Caietani à Franciſco, atque Otolino ſummis precibus poſtularunt, ne ſe diutius affligtari paterentur, ac ſi tolerabiles modo deditionis conditiones proponerentur, ſuæ ſaluti conſulerẽt, malle ſe ferro quàm fame interire: nullum ſe periculũ recuſaſſe, quamdiu de ſubſidio ſperauerint, & quoad ſuperfuerit aliquid, vnde vitam producerent. Nunc ſe omni humana ſpe, atque ope deſtitutos, tot mala diutius ferre non poſſe. Franciſcus per id temporis æger erat: nam dum paulò ante pugnaretur acrius, ſagitta femur traiectus fuerat. Itaque oppidani vtrunq; ſeparatim alloquuti, demũ vtriusq; animũ ad miſericordiã flexere. Miſit igitur Otolinus ad Alphõſũ, qui peteret ad ſe mitti quẽpiam ex iis, quibus fidelioribus vteretur, qui cũ deditione ageret, & nominatim Antoniũ Panormitã: quẽ poëtã nõ inſuauem Mediolani apud Philippum in magna Gratia, & dignitate

tate cognouerat: cumq́; non tantum propter prudentiæ, ſed multò etiam magis propter æquitatis opinionem,& quod illũ ab Alphonſo apprime diligi acceperat. Hic præter eximiam doctrinam excellenti ingenio præditus, & carmine, & ſoluta oratione,quod eſt perrarum,propè æque valuit. In ſuadendo, aut diſſuadendo perfacundus habitus. Iudicio quoque acerrimus,atque imprimis facetus, iacentem tempeſtate noſtra elegiam excitauit. Eo nuntio accepto, Alphonſus tametſi confidebat oppidanos aut vi aut fame breui ad deditionem cogi poſſe, tamen ad humanitatem ſuam pertinere arbitratus quæ illi dicere vellent,non aſpernari,Antonium miſit. Isq́; in ſenatum introductus audiente Otolino (nã Frãciſcus propter vulnus ſeſe domi continebat)hunc in modũ,cum illi pauca prędixiſſent, diſſeruit. Videre vos nõ dubito Caietani, quonam vos diſcriminis fortuna,& pertinacia veſtra perduxerit,ab Alphõſo terra,mariq́; vos non obſeſſos modò, verumetiam circunſeſſos eſſe, nec vllum iam effugio locum patere:eſſe vobis rem cum Rege opulentiſſimo, & maximo, cui non modò Sicilia, Sardinia, Baleares inſulæ, Hiſpania, atque Aragonia (Regna ampliſſima) verumetiam magna huius vbertimi Regni pars pareat:è quibus & immenſam pecuniã,& milites in belli vſum neceſſarios comparare facilè poſſit. Videtis vt vrbem premat, & muros armis circumſonet, caſtra vrbe coniuncta ſint, vel in ipſa vrbe potius. Vnus tantũ muri circulus interiectus, & is quidem adeò quaſſatus,& diſiectus,vt ruinæ magis,quàm muri ſpeciem præbeat:Fame vrgemini omnium malorum maximo, & grauiſſimo.Nam cæteræ quidẽ calamitates aliquo modo tolerari poſſunt. Sola fames ad extremum ferri non poteſt. Satius eſt vel iniquas quaſcunque conditiones,& leges ab hoſte accipere,quàm inedia maceratos vitam finire. Auxilia pręterea nulla habetis, eaq́; deſperare omnino iam poteſtis, cùm adhunc diem nulla venerint. Intelligit Philippus,intelligũt Genuenſes Alphonſi vires terra, mariq́; maiores eſſe,quàm vt ab obſidione veſtra facilè depellatur. Cogitate quãtas copias terra, quantas mari habeat: quantas præterea parare queat, cogitate. Nolite obſecro expectare extremum vrbis caſum:nolite committere,vt videatis patriam veſtram, quæ vobis debet eſſe cariſſima,ferro excindi, domos cremari, fortunas diripi,

vxores,

vxores, ac liberos (quod omnem exuperat calamitatem) in oculis veſtris rapi, & diſtrahi. Sapienter nimirum quiſquis ille eſt qui ait, aut vince, aut vincenti pare: fortis nanque animi eſt, ſi poſſis, vincere: ſi verò non poſſis, potentiori obtemperare, & fortunæ tempeſtatiq; concedere. Alterum iam experti eſtis, videtis enim vos nec vincere, nec libertatem veſtram tueri poſſe. Erit igitur prudentiæ veſtræ alterum ſequi, potentiori ſcilicet obſequi, quem profectò, ſi deditionem feceritis, & clementiſſimum, & manſuetiſſimum agnoſcetis, Alioquin de patria veſtra, de fortunis, de coniugibus, de liberis, de parentibus, de libertate, de vita denique veſtra (ſi quicquam mihi creditis) actum exiſtimate. Ad hæc Caietani, non ignorare ſe in quibus difficultatibus verſarentur. Sed nec fortaſſe eas, eſſe quas exiſtimaret, nec verò ſe prorſus de ſubſidio ſpem omnem abieciſſe. Neque enim aut Philippum, aut Genuenſes paſſuros eſſe vti eorum præſidium, vti tot ſibi cariſſimi ciues & milites, vt deniq; reipub. amici fideles in hoſtium poteſtatem veniant. Se tamen ſi ii dētur ſibi triginta dierum induciæ, quibus liceat Philippo, ac Genuenſibus denuntiare qui nam ſit ſuarum rerum ſtatus: vt niſi interim auxilium mittatur, cum bona illorum venia poſſint deditionem facere poſt eam diem ſeſe abſq; controuerſia deditionem facturos. Cum hiſce poſtulatis Antonius ad Regem reuerſus, quid Caietani vellent, retulit. Quæ cùm audiſſet: veritus ne qua interea claſſis Genuæ pararetur, quam parari fama erat, inducias nullo pacto concedendas cenſuit. Itaque confeſtim renuntiare iis Antonium iuſſit, aut continuò deditionem facerent, aut ſe ad extremum certamen compararent. Qua ſpe deſtituti Caietani, quum nihil omnino ſcire poſſent, quid nam Genuæ ageretur, iam enim Petrus è Sicilia cum reliqua claſſe venerat, & aliæ naues in dies aduentabant, nec famem diutius ferre poterant, rurſus per Antonium ab Alphonſo petierunt: vt ſaltem eas ſibi indutias daret, quibus Philippum, ac Genuenſes, tantùm quo ſtatu res eorum eſſent, certiores redderēt. Sed quoniam maris tempeſtas incerta eſſet, tridui haud amplius ſpatium, poſtquam nuntius Genuam perueniſſet, quò Mediolanum proficiſci poſſet: vti Philippo, & Genuenſibus conſciis deditio à ſe fieret, requirebant, quæ vt Rex ſciret ſe præſtare

velle

velle, optimatum liberos obſides polliciti ſunt: ſed ne id quoque impetratum: quod ne Alphonſus concederet, duæ cauſæ erant: altera quòd intelligebat eos diutius famem tolerare non poſſe: altera quòd intereà auxiliũ iis ab hoſtibus mitti poterat. Reuerſus itaq; ad eos Antonius, negauit id ab Alphonſo impetrari poſſe: ac niſi extẽplò deditio fieret, ſerã poſteà pœnitentiam eorum fore: deditionem verò à ſe honeſtè iam fieri poſſe: quòd difficillima quæque perpeſſi, tandiu à ſuis auxiliũ nequicquam expectaſſent: putare ſe Philippum ac Genuenſes grauius laturos ſi quid in ſe ipſis crudelius conſulerent, quàm ſi ſe conſeruatis Caietam amitterent. His atque huiuſmodi verbis cùm Otolinum atque oppidanos ad deditionem inclinaſſet, petiit Antonius vt Otolinus ad Regem proficiſci non grauaretur: ſic facilius poſſe de deditionis conditionibus, quæ vellent, eo petente tranſigi. Exiſtimauit enim rem ipſam per mutua colloquia & melius & commodius tractari poſſe, ſeq; eo onere leuatum iri. Huic poſtulato cæteris omnibus aſſentientibus, vnus Pica exurgens negauit æquum eſſe eum qui Philippi perſonam gereret, ad Alphonſum proficiſci. Quem cùm reprehenderent, non illepidè inquit Antonius, non eſſe videlicet conſiderandum quidnam ille diceret, morbo enim affectum (nam is aliquot dies malè ſe habuerat) in phreneſim incidiſſe, atque ideò delirare. Itaque cognita Senatus voluntate ſtatuit Otolinus Franciſco incõſulto ad Alphonſum ſe conferre: acceptaq; in id fide regia, cum Antonio ad regem profectus, longo ſermone ſuper deditione nequicquam habito in vrbem rediit. Cuius profectionem cùm Franciſcus ægrè ferret, maiorem ciuium partem ab eo alienauit. Poſt hæc inter Genuenſes & Otolini cohortem exorta diſſenſio omnem deditionis mentionem ſuſtulit: longè enim amplior apud Caietanos Franciſci quàm Otolini auctoritas erat. Quod cùm Alphonſus animaduerteret, cõſtituit obſeſſos terra mariq; omnibus copiis oppugnare. Iam enim præter roſtratas, ad ſexdecim onerarias coëgerat. Itaque ſcalas & coruos, per quos in murum è nauibus euadi poſſet, cæteraq; machinamenta bellica confeſtim parari iuſſit, atq; expediri. Ad hæc turrim ligneam mobilem, non modicæ altitudinis, quæ muros ſuperaret (machinæ antiquæ genus) effecit: cuius conſilium cùm oppidani

ſenſiſſent, continuò eam partem, quæ ad mare ſita erat, ſumma ope munierunt, eaq́; raptim ac certatim effecere omnia, quibus machinarum violentiam, coruorum maximè, declinari poſſe exiſtimabant. Poſtquam paratis omnibus Alphonſus ab omni parte oppidum adoriri inſtituit, terra ita copias diuiſit, ad diui Theodori templum Henricum fratrem, cum parte copiarum, nec procul inde Ioannem alterum fratrem cum lecta manu ſtatuit. Ipſe aduerſus portam Ferream (ſic enim appellabant) quæ ad caſtra ferebat, reliquas copias habuit. Petrum minimum natu fratrem, cuius virtuti confidebat, à portu claſſe oppugnare vrbem præcepit, in qua erant præter onerarias quindecim, triremes decem. Aduerſus hoſce apparatus Franciſcus atque Otolinus tormentis variæ magnitudinis per muros diſpoſitis, alios regiis caſtris, alios claſſi opponunt, alios vbi plurimum periculi immineret, iubent occurrere: fœminis, imbellibusq́; qui ſupererant, negotio dato vt pugnantibus lapides & tela miniſtrarent. Signo pugnæ propoſito, regii pars eminus lapidibus, atque omni miſſilium genere certare, pars mœnia ſubire, ac ſcalas admouere contendebant. Simul lignea turris, ſimul naues remulco agi cœptæ. At oppidani in eos, qui propius ſuccedebant, lapidibus atque omnifariam telis coniectis, muro ſcalas applicari non ſinebant, cubitalibusq́; clauis qui crebri in muro ob id facti erant, plerosq́; hoſtium & ſagittis ac minoribus tormentis ex occulto vulnerabant: nec vllum fruſtra telum in tantam multitudinem emittere poterant. Et primò quidem turris contabulata, cùm rotis ad muros ageretur, terrori oppidanis fuit. Poſt vbi propius perducta partim tormentorũ ictibus, partim ſua mole diſſipata eſt, multiq́; in ea pugnantes cecidere: ab ea parte vehementer hoſtibus animus creuit. A mari quoque atrociter pugnabatur. Nanque naues ſimul atque ad teli iactum appropinquarunt, tormentis oppidanos laceſſere cœperunt: coruisq́; ad malos religatis, ingentem iis terrorem intulere. Stabant intenti oppidani (nanque ea pars fortioribus tuenda data fuerat) cum longuriis & furculis in id factis, in quas ſi forte corui incidiſſent, neceſſariò procumbebant. Inter hæc Alphonſus, quò magis hos à portus defenſione auerteret, acrius vrgeri à terra imperat, alios hortando, alios nominatim appellando, præmiaq́; pollicendo,

pollicendo, atque ad portã, quam dixi, Ferream facto impetu ſuccedẽs, milites in pugnã alacriores reddebat: multoq; acrius pro ſe quiſq; vbi curabat, nitebatur. Pudor enim ſimul, atque auaritia, gloriaq; militũ animos longè acuebat. pugnantiũ clamor ad cœlum ferebatur exhortatione, lætitia varioq; affectu permixtus: & quo magis nitebantur, quo've propius ad muros ſuccedebant, eò plures, aut cadebant, aut ſauciebantur. Quod cùm aduerteret Gartias quidam Medineus ſignifer Regius vir fortis, & ſtrenuus, ſigno, quod manu gerebat, in foſſam vrbis illato, ſocios, vt ſequerentur, vociferans, cum auidius progreſſus ſcalas muro admouere contenderet, lethali vulnere accepto vix inde retractus eſt. In hoc prælii ardore naues ad oppidum ſuccedebãt, laxatis funibus coruos dimittere in muros paratæ. Primaq; omnium ea nauis, qua Petrus ferebatur, coruum muro iniicere conata eſt. Sed cùm eius extrema nimio interuallo in murum peruenire non poſſent, diffractis ſuo pondere rotarum axibus, ceruoq; comminuto, qui ſuperſtetetant in mare præcipites collapſi ſunt: iiq; omnes, quod armis grauati erant, enecti, præter duos Drepanitanos, qui ſub aquis (dictu mirum) diloricatis thoracibus, & reliqua armatura incolumes euaſerunt. Eo caſu Petrus, & qui in nauibus erant, totam penè victoriæ ſpem depoſuere. Ad hæc nauis altera cum corui exponendi cauſa propius ſubiret, crebris tormentorum ictibus repulſa eſt, nec poſtea nauis vlla iniiciendi corui facultatem habuit. Nanque ob rerum ſucceſſum creſcentibus hoſtium animis eam partem acerrime tutabantur. Quæ vbi Alphonſus agnouit, ſuorum ſaluti parcendum arbitratus, receptui cani iuſſit: quo viſo Petrus extra tormentorum iactus naues reduxit, nec poſt eam diem vniuerſa oppugnatio tentata: ſed tantùm in obſidione perſeueratum. Interea Genuæ cùm eſſet auditum Caietanos obſeſſos, fame inſuper laborare, tres onerarias ingentes, nec dum enim Regia claſſis Caietam conuenerat, armare decreuerunt, iiſq; fauentibus quibuſdam ciuitatis optimatibus, Blaſius Aſeretus præfectus eſt, maxima nobilitatis, & populi parte ægre ferente nouo homini eam præfecturam dari, quòd eum honorem quaſi pollui hominis nouitate exiſtimabant. Erat is quidem humili genere ortus, cæterùm vigilans, callidus, lingua celeri, & expedita, animoq; ſupra

dignitatem, ac præterquàm par erat honores publicos affe-ctante. Dum hæ naues pararentur, Genuam perlatum eſt, plures iam naues ab Alphonſo coactas Caietam conueniſſe: cúq; ob id ampliori claſſe opus eſſe cognoſcerent, naues vndecim confeſtim iis tribus adiecere. Cæterùm optimates, qui prius vix tulerant trium nauium præfecturam ad Blaſium deferri, apertè anniti cœperunt, vt eo à præfectura amoto, alter ex clara gente præfectus crearetur. Quod cùm Blaſius animaduerteret, mox ad artes cōuerſus, cum Philippo, penes quem ſumma rerum poteſtas erat, per amicos, qui apud illum poterant, vt inuitis aduerſariis ſibi his honos ratus eſſet, perfecit. Eaq; re impetrata claſſem maturari, cętera quæ vſui eſſent parari confeſtim curauit. Dum ea parantur, Genuenſes de ſuis qui obſidebantur, vehementer ſoliciti & anxii, Benedictum Pallauicinum, qui ſeſe Alphonſi amicitiam habere profitebatur, mittere ad Alphonſum ſtatuerunt, antequam aliquid de claſſis apparatu ad Alphonſum permanaret: eiq; in mādatis dedere, vti ad Regem ſe miſſum ſimularet, vt cum illo de conditionibus deditionis obſeſſorum ageret. Cæterùm oportunitate colloquendi cum Franciſco, atque Otolino data, quanta claſſis decreta eſſet doceret: hortareturq;, vt eos fortiter labores tolerarent, quorū finis appropinquaret, &, quæ eſſent Regis opes terra, mariq; explotaret: cum iis mandatis Benedictus Caietā profectus ad Regē accepta fide ſe cōtulit, de deditione agere, vti inſtituerant, cœpit: factaq; poteſtate oppidum intrandi, vt eadem illa, quæ cum Rege egerat, communicaret: quæ Genuę pro eorum ſalute pararētur, edocuit: ſeq; ob id veniſſe, nequid præter Philippi, & Genuenſis nominis dignitatem ipſi deſperato ſubſidio conſulerent. Cæterùm vehementer tacito opus eſſe, ne Rex ſeſe ab eo eluſum ſuſpicaretur: quæ quidem res ſibi perniciem eſſet allatura. Eius oratione Franciſco, atque Otolino confirmatis ad Regem reuerſus non poſſe obſeſſos ad deditionem flecti reſpondit: Cognitis, quæ voluerat de Regis copiis & claſſe Genuam rediit. Quibus rebus Philippo nuntiatis, qui Genuenſem remp. gerebant, claſſem confeſtim expediti, frumentumq; obſeſſis deferendum, conuehi iuſſere. Claſſe verò ita parata, atque inſtructa Blaſius idoneam ad nauigandum tempeſtatem nactus: Caietam verſus contendit.

Quod poſtquam Alphonſus comperit, extemplo vndiq; copias accerſit: ac fratribus, & cæteris primoribus conuocatis, Quouſque, inquit, tandem viri fortes, Genuenſium inſolentiam atque iniurias patiemur? Nullum bellum ſuſcipimus, quin continuò amicitiam ac fœdus cum hoſtibus noſtris ineant, eoſq; claſſe ac pecunia adiuuent: nobis ſemper aduerſi, infeſtiq; ob inuidiam ſcilicet & vetus in gentem noſtram odium, ferre non poſſunt, opes noſtras mari coaleſcere. Nam vt omittam quas prioribus Aragoniæ Regibus iniurias intulerunt, quotq; modis & quotiens illos bello perſecuti ſunt, non'ne ingenti claſſe comparata, cui Guido Torellus præfuit, occupatis nobis bello Hiſpano, præſidium noſtrum, cùm nihil ab his hoſtile metueremus, ex vrbe Neapoli eiecerunt. Sed hæc quãquam grauia ſunt, tamen aliquo modo ferri poſſent, ſi quem iniuriis modũ ſtatuiſſent. Cæterùm genus hominum inquietũ in perniciem noſtrã quotidie magis exardeſcit. Quid autem iuris in Neapolitano regno habent, in quo ne vicum quidem, aut exiguum caſtellum tenent? Cur Caietam, quæ noſtra eſt, humani iuris obliti rupto fœdere occupauere? Claſſem quoq;, ſi diis placet, effecerunt, qua Caietanos ab obſidione vindicent, eaq; iam inſtructa in curſu eſt, quantum accepimus: ſimulantesq; Caietam dedi velle, Benedictum Pallauicinum nos eluſum miſere. Quis hęc tot & tam indigna ferat? aut quis non maximè commoueatur, & in vltionem concitetur? Nullum eſt animal tam imbecillum, quod non conetur illatam vim repellere: nos quibus propulſandæ iniuriæ facultas eſt, hoſtes aduerſus nos proficiſcentes otioſi, ac ſegnes expectabimus? Nulla gens tam imbellis aut tam ignaua vnquam fuit, quæ vel minima pro parte occupati agri certare non ſuſtinuerit: nos pro tanti ac opulenti regni poſſeſſione, qua ſpoliare nos ſtudent, non depugnabimus? Quòd autem pars veſtrum rudis eſt rei maritimæ, haud equidem referre multum puto, vir fortis terra'ne pugnet, an mari. Vtrobique vim eandem animi, atque idem robur fortibus viris eſſe compertum eſt. Romanus miles primo bello Punico, nunquã antea ingreſſus mare, non dubitauit cum Pœno in maritimis rebus exercitatiſſimo claſſe confligere, victoriamq; primo prælio adeptus eſt. Et nos certè lõgè ampliores quàm Romani, naues habemus, in quibus tan-

quam in ſtabili ſolo dimicatur. Quod ſi viri eſtis, ſi eam animi magnitudinē retinetis, quam ego in vobis pluribus prælijs expertus ſum: haud dubito, quin vltrò obuiam hoſtibus eundem exiſtimetis: nec paſſuri ſitis, vt hunc Caietæ portum aſpiciant. Onerariis nauibus pares iis ſumus, triremibus verò etiam ſuperiores: quarum remis ſupplere naualium ſociorum numerum poſſumus habemus lectiſſimam iuuentutem, florem Italiæ, ac citerioris Hiſpaniæ, & quód plurimum in prælio valet, armis egregiè inſtructam. At in hoſtili claſſe magna pars ſemiermes, nautarum miniſteria fungentes, eminus pugnando, lapidibus, ac manubaliſtis valent: At ſi propius congreſſis manu baliſtarum vſum ademeris, noſtrorum certè impetum non ferent. Quapropter cenſeo, viri fortes: relicto in caſtris idoneo præſidio, ac conſcenſis quamprimum nauibus, aduerſus capitales hoſtes contendamus: quos ſi vicerimus (quod fore ſperamus, diis bene iuuantibus) tantum, ac tam difficile bellum vno die haud dubiè confecerimus. Eius conſiliū cum pene omnes pugnandi cupiditate approbarent, confeſtim copiarum duces parari cum cohortibus ſuis iubet, atque in ſingulas naues diuidi: telaq;, & arma in claſſem imponi, quæ tēporis breuitas prouideri paſſa eſt. Ante omnia verò nequis impetus interim, dū abeſſet, ab obſeſſis fieret: valida in caſtris præſidia reliquit: fratribus, qui tum fraterna pietate, tum gloriæ auiditate ducti eū ſequi ſtatuerunt, parte nauium, & copiarum attributa. His cōſtitutis claſſem conſcendit: idem cæteri fecere inde altum petens, te, inquit, Deus, qui cunctis rebus præes, quiq; ius, atque æquum colis, oro, obteſtorq;, vt mihi hoſtium meorum, qui contra fœdus me armis petunt, vlciſcendorum, (ſi iuſta poſtulo) poteſtatem facias: atque vt milites hos meos, iis deuictis, incolumes, prædaq; onuſtos mecum reducam. Eo die nulla conſpecta claſſis. cùm poſtridie apparuiſſet: magno exultātiū clamore ad eā curſum dirigi imperat. Cæterùm noctis interuentus mox illius cōſpectū abſtulit. Tertio verò die cum rurſus ſupra Pontiā inſulā viſa eſſet, tantus omnibus ardor iniectus eſt, vt non ad ancipitē pugnā, ſed ad certa victoriæ præmia proficiſci crederes. O fallaces hominū ſpes, & incerta rerū futurarū iudicia: nā qui ſibi victoriā pollicebantur, mox ab illis, quos deſpexerant, victi ſunt. Claſſibus aliquanto propioribus factis

miſit Alphonſus, qui ſpecularetur, quoad tutò poſſet, cum naui longa hoſtilium nauium ordinem, quamve inſtructæ naualibus ſociis forent. Proficiſcenti lembus quidam occurrit, qui à Blaſio claſſis præfecto ad Regem mittebatur: qui cùm procul extra teli iactum ſignificaſſet, velle ſe colloqui, vexillo in mediam triremẽ tranſlato; quod fidei pignus maritimo bello eſſe conſueuit, accedendi propius poteſtatem fecit. Eo ſigno proſpecto celeri remorum pulſu lembus ad triremem venit in quo vehebatur tubicen quidam, qui à Blaſio mittebatur, vt Regi nuntiaret, ſe cum claſſe à Philippo, & Genuenſibus Caietam mitti ob eam rem modo, vt frumẽtum obſeſſis deferret: quod ſi importari pateretur, rediturum ſe continuò cum claſſe: nec interceſſurum, quominus, ſi vellet, in vrbis obſidione perſtaret. Interrogatus tubicen, quid nam noui apportaret: pacem ſe, inquit, bellumq; afferre: in arbitrio Alphonſi fore, vtrũ malit deligere. Cæterùm monere ſe, atque conſulere, ne cum Genuenſi claſſe decertẽt: naues enim illas egregiè inſtructas eſſe. Itaque petere ſe, vti ad Regem quamprimum deducatur. Hęc vbi dicta, ad Alphonſum perductus, cùm eadem nũtiaſſet; res ad conſilium delata eſt. Erant quibus quietis conſilia tutiora, & meliora videbantur. Alii dimicandum cenſebant: nonnulli etiã per contemptum, vt mediam ſententiam ſequi viderentur: reſpondendum videri dixerunt, placere Alphonſo, frumentum Caietanis tradi. Cęterùm quo certo ſcire poſſet, Blaſium haud amplius quippiam moliturum, quod obſidioni incommodaret, ſe nauium vela interim petere. Cum hoc reſponſo tubicen remiſſus, & cum eo ab Alphonſo nuntius, qui denuntiaret, à Genuenſibus contra pacis leges fieri. His verbis Genuenſes irritati continuò armis decernendum vna voce ſucclamarunt. Omnibus confeſtim ad pugnam paratis, Blaſius Regiam claſſem peti infeſtis proris imperat. Nunquam fermè alias nauali prælio tantis animis concurſum eſt. Quippe aliud quàm vnius certaminis victoriam vtrique reſpiciebant, Alphonſus vt fuſis, ac deuictis hoſtibus Caieta, atque omni Regno Neapolitanorum potiretur: Genuenſes vt vendicata ſibi maris poſſeſſione Regnum finibus ſuis propinquum in Alphonſi, & Hiſpanæ gentis poteſtatem venire non ſinerent. Ante pugnæ initium, tres hoſtium naues, quò Regias fallerẽt, à reliquo agmine di-

uiſæ

uiſæ altum petentes ſpeciem fugæ præbuere. Id autem eo cõſilio factum, vt poſtquam reliquæ naues cõflixiſſent, regias pugna implicitas à tergo circumuenirent. Quas Henricus fugere opinatus, cum inſequi properaret, vetuit Alphonſus, ſatius eſſe exiſtimans parte illa virium hoſtibus detracta, cum tota, atque integra claſſe reliquas hoſtium naues adoriri, omnesq; vno loco vires contrahere: id quod à rei naualis diſciplina nõ abhorrebat, reliquas hoſtiles naues à ſe prius ſuperari poſſe ratus, quàm tres illæ à reliquo agmine longo interuallo diſtractæ opem ferre circumuentis poſſent. Idq; ſibi hoc magis perſuadebat fore, quod venti prope vis ceciderat, nec habebant hoſtes roſtratas, à quibus eæ naues remulco agi aduerſus ſe poſſent. Itaque cum tota ſimul claſſe in hoſtes inuectus vnam ex omnibus prçfecti nauem petit. Quam ſimulac Blaſius in ſe veniẽtem aſpexit, flexa in gyrum naue, tanto impetu puppim eius inuaſit, vt diſiectis munimentis, magnaq; vi lapidũ, ac telorum, in creberrimæ grandinis modum, coniecta, propugnatores omnes in nauis tabulata præcipitarit. Forte autem nauis ipſa Regia, ante congreſſum ſaburra in alteram partem prolapſa, nulla vi, aut arte in tantis anguſtiis erigi potuerat: cuius rei cauſa fuerat malo onus adiectum. Nanque præter ſummi mali propugnaculum, alterum ad mali medium extruxerãt. Ex quo cõtigit, vti prætoria hoſtilis, quç minor erat, illi altitudine exçquaretur, faciliorq; tranſcenſus hoſtibus in eã foret. Tum protinus reliquç naues, quç cuiq; obuia fuit, aggrediũtur: ferreisq; vncis hoſtilẽ nauem à ſe diuelli non ſinebant: cogebantq; iunctis inter ſe proris ex propinquo dimicare, nauibusq; peruiis factis, veluti in ſolo pugnaretur: vix vllum telum in mare decidebat. Plerique tamen viri ſtrenui, priuſquã naues inter ſe coirent, in hoſtilem nauem tranſilire aggreſſi, cùm armati in mare cecidiſſent enecti ſunt. Altitudinem nauium proræ puppesq; contabulatæ ac ſolidis tignis intextæ adaugebãt: proculq; ſpectantibus montium ſpeciem prçbebãt: Regia nauis etſi primo cõgreſſu graue detrimentũ acceperat, tamen naualibus ſociis impigrè rẽ gerentibus fortiter reſiſtebat: donec alia ſe à latere, alia à prora circũfuderũt. Cæterũ eo maximè prælio intellectũ, & iudicatum eſt, (quod & ſæpe aliàs) inter naualem & terreſtrẽ militem nauali prçlio quid interſit. Genuenſis maritimis rebus bellisq;

belliſq; exercitatus, facilè omnia nautæ ac militis munia obibat. At terreſtres Alphonſi copiæ oneri magis quàm adiumento erant: cùm quidem alii nauſea afficerentur, alii veſtigio vix inſiſterent, alii alios metu premerent, & inſolito pugnæ genere perturbarent. Ad hæc qui regiæ nauis malum tuebantur ab iis, qui prætoriæ hoſtilis malo imminebant, ſubacti, in ſuos deſuper tela iacere cogebantur, quorum quo certiores ictus, hoc grauiùs incidebant: & quanquam vbique acriter pugnabatur, ſummum tamen in eo certamen erat, vt regiam nauim expugnarent, qua ſuperata confidebant facilem victoriam fore. Maiore itaque vi nixi in perturbatam (amiſſo mali propugnaculo) nauem, è prora, atque è media naui ſummouere hoſtes: ægreq; Regii puppem defendebant. Alphonſus & ſimul dimicabat, & hortabatur ſuos, ſeq; vbi plurimum periculi erat, intrepidus offerebat: non tamen eadem prælii fortuna vbique erat. Iam enim ab alia parte duæ hoſtium naues captæ fuerant: cùm interim tres illæ, quas ante pugnæ initium à cæteris diſtractas altum petiſſe dixi, flexo curſu regias adortæ renouato prælio ingentem terrorem ac ſtragem intulere. Et iam Regiæ claſſi tela deeſſe cœperant, nec ſagittariorum prætereà is numerus, qui hoſtium erat. Nanque in Genuenſi claſſe penè omnes manubaliſtis vtebantur, quarum arte & vſu ea gens excellit. Ad hæc mala accedebat, quòd regiæ naui cum triremibus ſuccurri, ob circunfuſas hoſtium naues, non licebat: à quibus propter iniectas ferreas manus nulla vi diſſolui poterat. Et iam vndique in eam tranſgreſſi hoſtes Regem ad deditionem vrgebant. Quod cùm pertinaciter abnueret, nuntiatum eſt ei nauim, carina fatiſcente aqua compleri, eamq; ſtatim peſſum ituram, nec amplius vllo humano conſilio ſeruari poſſe. Quibus periculis adactus, Philippo, quanquam abſenti, dedere ſe dixit. Maluit enim Philippo, quàm Genuenſibus, quos ſibi infenſos ſciebat eſſe, ſalutem ſuam committere. Tarentinus ac Sueſſanus reguli, qui vnà cum Rege eadem naui vehebantur, capti. Deditione facta mox victores conclamant Regiam nauim cum ipſo Rege captam: quæ protinus vox per omnes naues diffuſa, vt hoſtes haud dubiè pro victoribus, Regii pro victis haberentur, effecit. In eo tumultu Petrus frater, cum duabus modò onerariis (nam cæteræ captæ fuerant) triremium

beneficio, atq; interuentu noctis vim hoſtium effugit. Pugnatum eſt ab hora ferè quarta ad occaſum ſolis continenter, multis vtrinque cæſis & vulneratis. Quo vno prælio bellum Neapolitanum haud dubiè confectum eſſe videbatur. Nam cum ipſo Rege duo eius fratres, multi Reguli, equeſtris præterea ordinis quāplurimi capti fuerunt. Ad hæc naues propè omnes magnitudine inſignes, quas ab initio belli coëgerat, eodem prælio amiſſæ. Ea verò clades, etſi committendum non fuit, vt inexercitatus maritimis bellis miles cum exercitato dimicaret, fortunæ tamen plurimùm adſcribi poteſt: nam & ſubeūda neceſſariò dimicatio fuit, alioquin commeatus Caietanis deferebantur, quorum importatio haud dubiè ſpem omnem Regi auferebat Caietæ potiundæ, & temporis anguſtiæ de ſociis naualibus commodè prouideri non permiſerant: & viros fortes ac ſtrenuos, quorum permagnum numerum habebat Alphonſus, & in quibus ſibi ſatis præſidii conſtitutum putabat, vbique benè pugnaturos credibile erat. Sed quis credat eam cladem tantum poſteà felicitatis Alphonſo allaturam fuiſſe? Angimur miſeri mortales, ſi quid nobis contingat aduerſi, exitus rerum ignari, quos ſummus Deus ſibi vni præuiſos eſſe voluit, cùm omnia quæ accidant, in potiorem partem accipienda ſint. Siquidem ea clades, qua Alphonſus omni ſpe potiundi regni ſibi orbatus eſſe videbatur, ad poſtremum eius victoriæ cauſa extitit. Cum Philippo enim, quo hoſte voto ſe ſuo potiri poſſe ſperare vix poterat, amicitiam ac fœdus contraxit, quo poſteà fautore & amico vſus, Neapolitanum regnum adeptus eſt. Ea clade ſubitò clàm in caſtra perlata, milites, qui in caſtris manſerant, conſternati cum ſarcinis abire properabant, antequam oppidani victoriam ſentirent: quos Caietani eruptione facta ſubitò adorti, caſtris captis & direptis, in fugam coniecerunt: magnaq; præda parta (nanque ibi regiæ ſupellectilis & Principum, bona pars relicta fuerat. Multi eorum capti ſunt, reliquis in proxima quæque loca per deuia & occultos tramites dilapſis. Hoſtes deinde cum victrici claſſe Caietā profecti, expoſito cōmeatu, biduo ibidem ſubſtiterūt. Interim Blaſius cùm accepiſſet id agi à ductoribus nauiū, vti ſe cōprehēſo, quòd omnia facturus videbatur quę Philippus imperaret, ac Franciſcus Spinula (erat enim Genuenſium Admiratus, ita
imper

imperatorem rerum maritimarum vocant) claſſis præfectu-ram an iperet, abire inde quam primum ſtatuit. Hi enim cogi-tabant, Rege Genuam miſſo, præter Philippi voluntatem, at-que imperium (quando is aduerſaretur) Siciliam, & Sardiniam oppugnatum ire. Quove magis Blaſius conſilium ſuum tege-ret, ſe Aenariam inſulam oppugnatum ire velle, mox reuer-ſurum ſimulauit. Ad eam nanque inſulam Petrus cum claſſis reliquiis ſe receperat. Velis itaque in altum datis, cum ab Ae-naria vix mille paſſibus abeſſet, oborta ſubito mari tempeſtas claſſem in diuerſa pepulit: ipſe ad portum, quem Herculis vo-cant, nonnulli ad Pontiam inſulam, alii alio, quocunque venti vis impulit, delati ſunt. Sedato mari quum omnes incolumes Pontiam conueniſſet, Blaſius præter ductorum opinionem, qui Aenariam repeti, deinde Caietam credebant, Genuam curſum dirigi præcepit: proſperumq; ventum nacti paucis diebus Veneris portum in Liguriam, quod oppidum adhuc Regis præſidio tenebatur, peruenere. Appropinquantibus oppido lembus quidam citatim obuiam venit: quo quidem à Philippo nuntius inuehebatur. Philippus enim metuens ne Genuenſes Regem Genuam perducerent, fretiq; victoria ſibi vrbis imperium adimerent, hunc cum literis confeſtim eò miſerat: claſſisq; aduentum ibidem præſtolari iuſſerat. Is na-uim ingreſſus, remotis arbitris Blaſio literas tradidit: eũq; mo-nuit, ne Regem Genuam perduceret: neve illum Genuẽſium poteſtati permitteret: ſed Sauonam, quam veteres Sabatiam appellabant, deportaret. Miſſurum Philippum, qui eum cum cæteris captiuis Mediolanum ad ſe ducerent. Quo nuntio Blaſius confeſtim callidum pro tempore conſilium capit. Nam quò reliquas omnes naues à ſe dimitteret prædam ſe partiri velle pronũtiat: atq; ob eam rem omnes nauium vectores po-ſtridie manè adeſſe, prædamq;, quam egiſſent de hoſtibus, comportare iubet. Propoſito edicto nauium duces, ne eorum, quæ adepti fuerant, rationem reddere cogerentur, abeundi conſilium capiunt, confeſtimq; eo relicto vela faciunt. Ipſe de induſtria aliquantum commoratus ſublatis anchoris ſubſequi-tur, iubetque gubernatorem nauis curſum ita moderari, vt iis, quæ præibant, nauibus ingrediendi Genuæ portum ſpatium eſſet, antequàm nauis prætoria in conſpectum vrbis veniret.

Quibus portum ingreſſis, cùm iam ciues nihil tale ſuſpicantes eius ingreſſum lęti expectarent, vniuerſa ciuitate tanti Regis videndi ſtudio ad portum effuſa, tranſmiſſa claſſe omnium expectationem fruſtratus eſt: nec vllis Genuenſium iuſſis ab inſtituto curſu inhiberi potuit, quò minus Regem, vti Philippus mandauerat, Sauonam deportarit. Ioannes verò Regis frater alia naui vectus Genuam perductus eſt, ibique honeſtè citra libertatem habitus. Alphonſus deinde in arcem perductus, non captiui modo, aut habitu, ſed veluti Rex peregre proficiſcens à Franciſco Barbauaria, qui tum prætor Sauonam pro Philippo obtinebat, ſuſceptus eſt: nec quicquam de Regiæ priſtinęq; dignitatis faſtigio ab eo, quo captus eſt die in ea captiuitate ſibi deeſſe præter libertatem ſenſit. Si quidem, vti in priore fortuna, & ſalutabatur, & venerabatur. Paucis poſt diebus Berardinus Carda, & alii quidam copiarum duces à Philippo miſſi eum Mediolanum deduxere: eiq; domus, in qua Philippi coniux habitare conſueuerat, extra arcem ſita, pro diuerſorio data eſt, ibiq; in omnium rerum copia triduum egit. Hunc deinde Philippus in arcem vocatum: in maxima principum frequentia, & celebritate (perinde hoſpes, & amicus veniſſet) eò deduci iuſſit. Conceſſerat autem Philippus in eam arcis partem, vnde tranſeuntem Regem videns ipſe à nullo videri poterat. Non ab re fuerit hoc loco de Philippi natura, ac moribus paucis dicere. Erat imprimis ingenio peracri, ac callido, in largiendo profuſus, in parcendo facilis, in colloquio mitis, cultus corporis, & munditiarum omniſq; lenocinii negligens, venandi cupidus. Cæterùm quietis impatiens, ac imperitandi auidus: in pace bellum, in bello pacem quærebat: Simulandi, ac diſſimulandi egregius artifex. In milites, quã in ciues indulgentior: copiarum duces maximè extollebat. Ad hæc ſiue fortitudinis amore, ſiue periculi metu, ſe ab omni omnium conſuetudine ſequeſtrauerat, præter quàm quorundam paucorum, quos ille ſibi ſolitudinis ſocios delegerat. Legatos ad ſe miſſos per ſuos plurimum audiebat. Quin & Sigiſmundum Imperatorem Romanum, Mediolanum aliquando profectum, vt inde Romam peteret, videre non ſuſtinuit: Et tamen in tanta ſolitudine vitam agens omnem Italiam armis territabat, concutiebatq;, vt non inſcitè quidam dixerit: Philippus

lippus ſedendo vincit. Poſtquàm in arcem ventum eſt, in domum regali cultu exornatam deductus perliberaliter eſt hâbitus. Deinde Philippus cùm eum vellet inuiſere, præmiſit, qui admoneret, ne quod omnino pro iis, quæ ceciderant, deprecandi gratia verbum faceret: non placere de re triſti ſermonem conſeri: velleq; ab eo exiſtimari, ſe non vt captiuum, ſed vt hoſpitem, atque amicum ſua voluntate acceſſiſſe: Atque vbi ad eum profectus eſt, poſt mutuos complexus, de re venatoria ſermonem iniicit: nec quicquam, niſi lætum, ac iucundum, in omni colloquio dictum, reſponſum've eſt. Eadē quoque comitate in Henricum fratrem, ac regulos vſus eſt. Poſt hæc digreſſus venaticas aues, & canes cæteraq; id genus, quibus regem delectari cognorat, ad eū miſit. Ac ne quod omnino captiuitatis veſtigium in eo relictū videretur, venandi cùm vellet in ſeptis ſuis ſub arcem, in queis varia ferarū genera incluſerat, ei poteſtas facta, equiſq;, & comitibus datis, nonnunquam & ipſe ſeſe illi comitem venationis exhibebat. Ioannem quoque Nauariæ Regem, petente Alphonſo fratre, è Genua Mediolanum adduci (quanquam Genuenſibus id ægrè ferentibus) iuſſit: atque æquè liberaliter habuit. Poſt de amicitia, deque fœdere renouando agi cœptum. Philippus enim cognita eius ſingulari virtute, amicum illum, & ſocium habere cupiebat. Nec minus Alphonſus ad Philippi amicitiam animo aſpirabat: ſimul vt ſeſe in libertatem vindicaret & vt eum fautorē Neapolitano bello poſtea haberet: quem rebus ſuis plurimum prodeſſe, atq; obeſſe poſſe, periculo ſuo cognouerat. Nec multi dies interceſſere, quum fœdus hiſce legibus ſancitum eſt, vt ſcilicet Alphonſo, fratribus, regibuſq;, & cæteris captiuis, quos Mediola. quos Genuæ in poteſtate haberet ſine pretio dimiſſis, ſocietas eo iure ſtaret vt Philippus Alphonſum, Alphonſus Philippum pace ac bello adiuuaret, atque vt amicos eoſdem, atque inimicos vterque haberet. Deinde cùm cogitaret Alphonſus repetendum Regnum eſſe, priuſquam accepta calamitate conſternati populi, quos ante amicos habuerat, ad hoſtes deficerent: Ioannem, atque Henricum fratres, Philippo permittente, ad comparanda noua in bellum auxilia, in Hiſpaniam dimiſit. Tarentino, ac Sueſſano regulis, qui interim, dum ipſe proficiſceretur, renouato bello aduerſarios laceſſerent,

rent,

tore ac duce Franciſco Spinula Philippi iniuriis laceſſito, ſeſe
in libertatem vendicarũt, Hiſpanis omnibus captiuis in cuſto
diam retentis, & vt ſeſe auro redimerent, coactis. Cum Sicu-
lis mitiùs quàm cum ceteris actum, qui propè omnes pro ami
cis habiti propter vetuſta hoſpitia atque commercia, ſine pre
tio dimiſſi ſunt.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER QVINTVS.

*

RERVM ordo poſtulat, vt quæ poſt cladem
ab Alphonſo mari acceptam, in Neapolita-
no regno geſta ſunt, prioribus annectam. Ia-
cobus Caudola, cui ſumma rei bellicæ de-
mandata fuerat, dum Caietam verſus cum
exercitu contenderet, eo conſilio vti Alphõ
ſum cũ copiis à terra diſtineret, nec claſſi hoſtili obuiam ire pa
teretur: haud procul ab amne Liri certior factus victum na-
uali prælio Alphõſum, caſtraq; inſuper capta & direpta, quan-
ta maxima celeritate potuit cœptum iter perſequutus eſt. re-
liquiasq; exercitus fugientes nactus fudit, accepit præter pau-
cos: quibus equorum pernicitas, aut viarum anfractus ſaluti
fuit. Inde Sueſſani Principis agrum ingreſſus, complures vicos
& caſtella vna prope excurſione debellauit. Ipſamq; Sueſſam
totius regionis caput, Principis ſui captiuitate conſternatam,
expugnaturus videbatur, ſi in obſidione permanſiſſet. Cæte-
rùm ſpe potiundæ Capuæ in tanta fortunæ mutatione obſi-
dionem ſoluit, cauſatus ſe ab Otolino iuſſum è Sueſſani Regu
li agro exercitum deducere. Nanque Otolinus tum ſolus Phi-
lippi nomine Caietam tenebat: & Sueſſani, atq; omnis ea re-
gio, quò tuti eſſent à Iacobi iniuria, Philippi ſigna in mœni-
bus erexerant. Deductis igitur inde copiis ad obſidionem Ca-
puæ

polim proficiſci ſtatuiſſe,inter apparatum rerum,vti Alphonſo gratificaretur, quicum ſibi amicitia erat, ad ſeſe reuocauit. Qua ſpe legati deſtituti, vt Iſabella interim dum ipſe dimitteretur Neapolim peteret, poſtulauere:quam præter ſingularem modeſtiam, prudentia, & grauitate ſupra muliebre ingenium præditam acceperant. Cum duobus igitur paruis liberis naues ingreſſa ad vrbem Caietam primùm contendit, quam adhuc Ottolinus Prætor obtinebat. Et iam Philippi fides Caietanis aduerſæ factionis ſuſpecta eſſe cœperat. Quapropter Iſabella hortatu eorum, qui regnum ad Renatum deferri cupiebant, ipſum cum præſidii parte, ſub honoris prætextu, quòd eius conſilio in rebus gerendis vti vellet, Neapolim traducere conſtituit. vrbeq; ipſa nouo præſidio firmata: extemplo Neapolim profecta ingenti lætitia ab Andegauenſi factione ſuſcepta eſt. Adhuc Capua à Iacobo obſidebatur: nec tam citò finem ea obſidio habitura videbatur: Itaque cùm eſſent, qui exiſtimarent Campanos obſidionem diutius non laturos, aut ſeditionem propter diuerſa partium ſtudia facturos, ſi ipſa in caſtra proficiſceretur, aut in loca Capuæ vicina: confeſtim coactis, quas potuit, ex vrbana iuuentute copiis, Capuam verſus profecta, ad ſex millia paſſuum ab vrbe conſtitit. Cuius aduentu cognito Ioannes Vintimillius alios orando, alios terrendo, aliis præmia pollicendo omnes illius conatus irritos fecit, totamq; ciuitatem partim voluntate, partim metu in officio continuit. Iſabella cùm præter ſpem & opinionem eorum, qui profectionem eius ſuaſerant, tempus ibi nequicquam teri animaduerteret, Neapolim rediit, equitatu, quem ſecum adduxerat, ad Iacobum dimiſſo. Sed nulla res obſeſſos magis fatigabat, quàm rei frumentariæ inopia, quæ in dies propter vrbanam multitudinem arctior fiebat. Erat in Neapolitanorum exercitu, vt ſupra demonſtraui, Antonius Pontadereus copiarum dux, vir & conſilio, & audacia ſingulari. Hunc Ioannes Vintimillius promiſſis oneratum, miſſis ad eum clam nuntiis, ad transfugium ſolicitabat: ſperans multum hoſtibus illius diſceſſu detractum iri. Qua de cauſa cùm ſuſpectus in caſtris trans Vulturnum diuerteretur, à Iacobo in citeriora caſtra accerſitus eſt. Profectus obiectum crimen

pertinaciter negare inſtituit. Fuerunt, qui ſuaderent illum comprehendi, atque interfici: nec ſinendum vllo modo, irritatum hac quæſtione hominem in vlteriora caſtra regredi. Cæterùm Iacobus ſeu veritus ne tumultum in caſtris incitaret, ſeu Michelettum offenderet, qui illi amicus, & ſocius erat, ſeu falſum exiſtimarit crimen, ipſum incolumem abire paſſus eſt. Tentatum etiam à Campanis eſt, ſi forte ſublatis in muro (Sueſſanorum exemplo) Philippi ſignis obſidione leuari poſſent. Cæterùm id fruſtra fuit. Reuerſus deinde in caſtra Antonius quod inchoauerat de transfugio, exequi perrexit: aliquanto liberius pactus ſe abiturum cum copiis, ſi ei tria millia aureorum exhiberentur. Quod ſentientes Neapolitani, qui iiſdem caſtris tendebant, veriti ne eruptione ex oppido facta improuiſò caperentur, ſeſe in citeriora caſtra ad Iacobum recepere: & iam res eò perducta erat, patiente Micheletto, cui id perſuadere non poterat, vt haud amplius Antonio manus iniici, aut furor eius coërceri poſſet. Denique & ipſe Michelettus re comperta in citeriora caſtra eo relicto tranſgreſſus eſt. Qua re animaduerſa Iacobus, qui intelligebat ſeſe parte illa virium detracta, ibi tutò conſiſtere non poſſe, obſidionem ſoluit: Protinusq; partito exercitu Michelettus in Calabros, & Brutios, ipſe in Pelignos profecti ſunt. Nanque eo tempore Soranus, & Lauretanus Reguli, qui pro Alphonſo bellum gerebant, Iacobi oppida vexabant bello. Eò igitur profectus (nanque equitatu plus poterat) hos non tantùm è finibus ſuis pepulit, verùm etiam in ſummum diſcrimen rerum ſuarum adduxit. Multis enim excurſionibus in eorum agros factis, magnaq; inde vi pecoris, atq; hominum abducta vniuerſam regionem illam tumultu, ac terrore inuoluit. Eadem quoque Micheletti expeditio in Brutiis fuit. Nam & Cenſentinos, qui à finitimis Regulis infeſtabãtur, graui bello liberauit, & Regulos illos, tota prouincia pacata, in Iſabellæ poteſtatẽ redegit. Inter hæc Antonius Pentadereus, accepta pecunia, vti pepigerat, è regni finibus diſceſſit. Hęc verè ad Tarentini, ac Sueſſani Regulorum reditum in Neapolitano regno geſta. Quorum aduẽtu Petrus Regius frater certior factus, Tarentini præſertim (qui triremi Panormum, vbi Petrus erat, vectus per Meſſanæ fretum Apuliam

liam petiit) Alphonſum à Philippo liberatum, quòd antea multorum ore acceperat, cum quinque nauibus longis in Liguriam, eius tranſportandi cauſa traiicere quamprimùm ſtatuit: onerariaq; frumento onuſta, quod ad Veneris portum deferret, proſperum ventum nactus è Sicilia ſoluit. Iamq; in Aenariam inſulam tranſmiſerat, cùm ſubita venti mutatione intumeſcens mare ſublatis in cœlum fluctibus onerariam à roſtratis diſpulit. Sed ea re maximè patuit, quantum fortuna in rebus humanis poſſit. Nanque ea tempeſtas, quam Petrus deteſtabatur, ei multo magis profuit, quàm illa maris tranquillitas prodeſſe potuiſſet. Nam ſi eodem, quo vti cœperat vento, diutius vſus eſſet, nec Caieta tunc in eius poteſtatem veniſſet, nec tam ſubitò oneraria in Liguriam cum frumento perueniſſet. Si quidem & illa vehementiore vento impulſa ante diem tertium ad portum Veneris quò intenderat delata eſt, frumentumq; quo & præſidium & oppidani maximè indigebant, tutò expoſuit. Et cùm ipſe in Caietæ ſinum, qui ei in conſpectu erat, procul ab vrbe cum roſtratis ſeſe recepiſſet, nonnulli Caietani inimicorum iniuriis pulſi clàm ad eum venere: ſpemq; fecerunt Caietam ſubito eius aduētu per noctem capi poſſe, quòd in ea vrbe multi eſſent, ad quos ſuæ iniuriæ pertinerent, quibusq; præſens rerum ſtatus inuiſus eſſet. Et quòd ab aduerſariis partim præſidio fretis, partim de hoſte ſecuris, vrbis mœnia negligentiùs cuſtodirentur, æquè in id operam ſuam vltrò polliciti ſunt. Quibus collaudatis & magnis inſuper promiſſis oneratis, Petrus tantam fortunā minimè negligendam ratus, ac ducibus iiſdem vſus, ſub noctem inde ſoluit, ac præire iuſſis qui rem cum ſuis ordirentur, ipſe ſummo ſilentio molliter ſubſequutus eſt: illi ſtatim Caietā profecti, & cum quibuſdam ſuorum tacitè collocuti, vti Petrus reciperetur facilè perſuaſerūt. Occupata igitur repente ea vrbis parte, cuius cuſtodia negligebatur, cōplures nauales ſocii ſubitò per ſcalas intromiſſi ſunt: captaq; turri proxima, portaq; patefacta, cætera multitudo vno impetu ingreſſa eſt. Quo caſu quanquam attoniti aduerſarii, arma tamen cepere, totius adhuc rei ignari. Cæterùm vbi cognouerunt Petrum cum claſſe adeſſe, armis poſitis ceſſere. Quod vbi Petrus accepit, præmiſſo ab his qui ſe, vrbemq; dederent ingreſſus, à præda & cædi-

bus ciuium abſtinere ſuos iuſſit: pulſoq; aduerſariorum præſidio, nouo eam ipſe præſidio firmauit. Cōſultare deinde cœpit de inſtituta in Liguriam profectione. Variæ erant ſententiæ. Alii eundum ei propter peſtilentiam, quæ Caietam vexabat, relicto qui vrbi præeſſet, exiſtimabant. Alii verò cùm dicerent non ſe de ſalute ſua, ſed de profectione Regis & vtilitate in præſentiarum conſulere, & imprimis Antonius Panormita, alium quempiam cum nauibus mittendum, ſibi verò manendum, aiebant, quòd Rex non eo, ſed nauibus egeret. Periculum enim eſſe vbi is abſceſſiſſet, ne ea vrbs propter ciuium diſcordiam rurſum in Renati poteſtatē rediret, quam eius præſentia tueretur. Quorum conſilio probato Raimundum Pirilionem cum iiſdem roſtratis ad Alphonſum miſit: isq; ſecunda tempeſtate vſus ad Veneris portum quarto poſtquam ſoluerat die peruenit. Ibi & onerariam quæ frumentum oppidanis aduexerat & Regem Mediolano recens profectum reperit, Caietamq; captam nuntiauit. Quo nuntio lætus admodum maiore rurſus animo in id bellum incubuit. Moxq; Caietam petiturus erat, ni moræ cauſam Philippus inieciſſet. Per eos nanque dies Genuenſes ſeſe Philippi dominatu, vt dixi, liberauerant: cuius rei cauſa Philippus ad Alphonſum miſit, qui rogaret vti cum roſtratis quas haberet Sauonæ arci, quam adhuc ſuo præſidio teneri acceperat, quamprimum ſuccurreret. Quòd cùm Alphonſus pro officio facere inſtituiſſet, ſubitò in aduerſum coortus ventus tantam vim procellæ concitauit, vt toto triduo è portu exire non potuerit. Interim ea arx amiſſa eſt. Quod vbi Philippus agnouit, ad Alphonſum miſit, qui gratias ageret, diceretq; licere ſibi, cùm vellet abſcedere. Itaque Alphonſus illicò aſcenſis nauibus, primò portum Piſanum, atque inde Caietam tranquillo mari vectus petiit. exceptus eſt autem eius aduentus ſumma lætitia, vniuerſa ciuitate gratulabūda illi obuiam cum coniugibus, & liberis effuſa: perpaucis diebus quieti datis, de renouando bello meditari intētiùs cœpit. Caieta enim præter eius ſpem capta illi haud dubiè totius Regni poſſeſſionem portendere videbatur. Contractis itaque, quas potuit, per æſtatem copiis, Tarentinoq;, & cæteris partis ſuæ Regulis accerſitis, ineūte hyeme Capuā eſt profectus, eo videlicet conſilio, vt inde hoſtes laceſſeret. Hoc

belli

belli principio rei benè gerendæ ſpes illi ingens affulſit: nanq; ad eum veniens Ioannes Antonius Tarentinus princeps, Raimundum Nolanum Regulum ex patruo natum illi conciliauit: quæ quidem res magna victoriæ cauſa fuit. Abeſt enim Nola à Neapoli non plus duodeuigintimillibus paſſuum, urbs antiqua, & Annibalis cladibus celebris, & ad vexandos Neapolitanos perquàm opportuna. Deinde Nuceriam in Lucanis aggreſſus, eam præter arcem cum aliquot caſtellis circumiectis cepit. Et quoniam Nucerinæ arcis expugnatio longæ obſidionis videbatur fore, his geſtis ad Alphonſum abiit: cuius copiis auctus Alphonſus, primùm Matianiſium, quod oppidum ab hoſtibus tenebatur, exercitum ducit: idq; oppugnare adortus, cùm tormenta muris admouiſſet, vno modò iactu oppidanos adeò conterruit, vt continuò deditionem fecerint. Inde Scaphatum ducit, caſtellum in agri Campani confinio ſitum: idq; in inſulæ modum ambit, amnis Sarnus, non tam aquarum magnitudine, quàm ortu mirabilis: ſiquidem nullis adauctus aquis ex Apennino iuxta Sarnum oppidum, cui nomen dedit, propè tantus oritur, quantus in mare effluit. Sex millia paſſuum à fonte prouectus, hanc exiguam inſulam in qua arx ſita eſt, efficit: ipſe anguſtis coërcitus ripis vno tantùm ponte iungitur: nec plus dena paſſuum millia decurrit. Ad ſubitos caſus incolæ ſeſe in eam arcem recipere aſſolent. Itaque Alphonſus quo ſibi liber pateret in Lucaniam tranſitus, neque enim vado tranſiri poteſt, vt hoſtes ab ea parte annona, & commeatu reliquo intercluderet, Lucanóſque, & Brutios infeſtaret, accerſitis naualibus ſociis eò proficiſcitur, incoláſque in arcem primo impetu compellit. Hi interciſo ponte præſidio freti ſeſe primò egregiè tuebantur: Sed poſtquam è ponte, atque è ripa infeſtis ſe telis peti viderunt, tantæ multitudini reſiſtere ſe poſſe diffiſi, præſertim cùm rei frumentariæ parua copia illis eſſet, admiſſo præſidio deditionem fecerunt. Deinde caſtrum Maris infeſtis ſignis petit: quod oppidum duodeuiginti millibus paſſuum ab Neapoli abeſt: idque primo certamine, deturbatis muro propugnatoribus, præter arcem cepit. Ea verò arx in colle ſita difficilem habebat oppugnationem. Cùm ea res obſidionis magis, quàm op-

pugnationis eſſe videretur, machinas, & tormenta adhibuit: quibus magna muri parte diſcuſſa, oppidani, qui in eam confugerant, ſalutem pacti deditionem fecere. Poſthæc Alphonſus ſimul quòd res proſperè ſuccedebant, ſimul quòd eo tempore aduerſariis copiæ non erant, quæ obſiſterent, fortunam ſequendam ratus, caſtra in Nolanum mouit: atque inde per Caudinam vallem, factis in aliquot dies cum Marino Boſſa, qui eam vallem tenebat, induciis, ad montem Sartium, ac Cepalonum, quæ caſtella in amicitiam eius nuper venerāt, profectus eſt. Cauſa verò profectionis fuit ſpes illi iniecta, Troianum Ioannis Caratioli illius filium, qui magnus apud Reginam fuerat, cuius in ea regione magnæ opes erant, poſſe in ſuam amicitiam ſuo aduentu illici: quo ſibi conciliato intelligebat ſibi tutum poſtea, & expeditum iter in Beneuentanum atque inde in Apulum agrum fore. Compluribus igitur diebus in ea re agenda fruſtra conſumptis, relicto ad montem Tuſculum Ioanne Antonio Vrſino, quod per anni tempus res geri non poterat, & aliquid militum quieti dandum videbatur, eo conſilio vt Capuam repeteret inde mouit. Rediens verò in Apennini tranſitu non parum detrimenti accepit. Brumæ tempus erat, cùm ſubito frigoris inſueta vis cœlum complexa eſt: tum coactis vento nubibus, ingens procella niuis effuſa terram altè operuit: tantuſq; rigor milites inuaſit, vt nec membris vti, nec arma ſuſtinere obtorpente manu poſſent, atque vt multi ob id in graues morbos inciderint. Augebat frigoris ſæuitiam ventus niui immixtus: qui oculos, atque ora diuerberans vix ſub tentoriis militem conſiſtere patiebatur. Hanc aëris immanitatem, veteranorum nemo Alphonſo fortius tulit. Quippe ita ab adoleſcentia per crebras venationes, & aſſiduos labores obduruerat, vt nec frigus nec calorem pertimeſceret. Mitigato cœlo, niuibuſq; Africo ſolutis, per Caudinam vallem, quà venerat, compoſito agmine iter faciens, Arcolam, quod caſtellum in ipſa valle ſitum à Marino Boſſa tenebatur, primo impetu arce expugnata, debellauit. Nec multo poſt Ioannes in Apuliam in hyberna rediit: Inter hæc Iſabella cùm Alphonſi opes in dies creſcere animaduerteret, eumq; è Regni finibus viribus ſuis arceri poſſe deſperaret, ad Eugenium quartum, qui tum erat Pontifex Maximus, legatos

opem

opem poſtulatum miſit. Cuius laboribus permotus Ioannem Viteleſcum Patriarcham Aquilegienſem,cuius libido, & auaritia,atque effrenata crudelitas humanum modum exceſſerat, cum tribus millibus equitum , ac pari peditum numero quæ ſequuta eſt,æſtate,ad eam miſit. Isq; in Campanum profectus primo impetu aliquot caſtella vi cepit. Cumq; Capuam obſidere ſtatuiſſet,ad Iſabellam miſit, qui hortaretur,vti quas poſſet , vires cogeret , & ad ſe mitteret. Quæ haud morata ad octingentos equites raptim coactos in Auerſanum ire iuſſit,& haud procul à Vulturno ipſum operiri. Alphōſus per id tēpus tria millia paſſuū à Capua caſtra habebat:nec eas habebat copias, quibus poſſet tātis aduerſariorū viribus obſiſtere.Nāq; & Ioannes Antonius Vrſinus,& alii nōnulli Reguli,quos cognito Patriarchæ aduentu acceſſierat,nondum ad ſe peruenerāt. Cæterùm cùm audiſſet Patriarcham appropinquare , cedendum interim fortunæ exiſtimauit , donec maiores vires contraxiſſet. Varia erat ſuadentium ſententia. Hiſpani Caietam eundum cenſebant,quòd is locus ſitu munitior,& ab obſidionis periculo tutior foret : Italici Theanum potius , quòd eius longior ſeceſſus deſperationem quandam principibus, ac populis ſuarum partium eſſet allaturus. Plurimum enim ad nominis ſui exiſtimationem conducere , quàm minimum à ſuis abeſſe.Poſſe illum Theani tuto permanere,quòd id oppidum mœnibus,& annona firmum eſſet. Si quidem longius abſcederet , non alia potius de cauſa,quàm quòd non haberet , vbi propius in tuto conſiſteret,tam ſuos,quàm hoſtes,factum exiſtimaturos.Capuam quidem validam & permunitam vrbem, ſed parum in ea frumenti eſſe : ſeq; in ea facilè commeatibus intercludi poſſe , quòd trans flumen omnia hoſtium incurſionibus quotidianis infeſta eſſent. Quorum ſententia comprobata, relicto, qui copiis præeſſet,Ioanne Vintimillio, Theanū ſe recepit : quo digreſſo , Ioannes motis inde properè caſtris Capuam copias reduxit. Neapolitani equites,quos ab Iſabella in Auerſanum miſſos dixi,Sicinium,qui vicus in Auerſano eſt, conceſſere,ibi Patriarchæ aduentum prçſtolantes.Quos cùm Ioannes per exploratores cognouiſſet incautius in caſtris agere , nulloq; munimento obducto paſſim vagari , eos aggredi ſtatuit, exiſtimans ſi hos fudiſſet , nec permitteret Patriarchæ coniungi,

inter Pelignos, hoc etiam clarior, quòd ex his Naſo poëta ortus eſt, vti per Sulmonenſem agrum iter faceret peruicerunt: qui ſi alio itinere, quo ire inſtituerat, profectus eſſet, ipſa celeritate totam eam regionem depopulari, ac vaſtare potuiſſet. At Iacobus eius itinere comperto, de rebus ſuis ſolicitus, cum Renati venia, quàm maximis itineribus potuit, per Beneuentanum, & ipſe in Pelignos eſt profectus: & ad Caſam Cantinellam (id ei caſtello eſt nomen) conſtituit. Haud procul hinc duo colles ſiti ſunt, inter quos anguſta valle exiguus amnis excurrit. Sed eorum collium alter altero eminentior eſt, ac multò munitior. Hunc ſibi cognitum Iacobus primo aduentu occupauit: eóque multo peditatu firmato ſub radicem caſtra poſuit. Cuius aduentu cognito Alphonſus haud multo poſt & ipſe eodem perrexit. Cúmque eum collem, quem edoctus ab hominibus eius regionis peritis occupare ſtatuerat, ab hoſte captum comperiſſet: altero colle, quem demonſtraui occupato: & ipſe è regione ſub montem caſtra poſuit. Amnis modò vtróſque diuidebat: aquandi ex eodem vtriſque æquè poteſtas erat: Ea verò caſtrorum propinquitas vtriuſque partis animos mutuo clamore prouocantium, ac probra iactantium longè ad certamen acuebat. Inter hæc falsò in caſtra allatum eſt Franciſcum Sfortiam impigrum iuuenem, quem Renatus accerſierat, magno cum equitatu ad Iacobum aduentare, atque haud procul inde abeſſe. Quo rumore permoti Regulorum ac Ducum pars magna, ſuadere Alphonſo cœperant, vti priuſquam eæ copiæ cum Iacobo coniungerentur (quoniam is locus parum tutus eſſet) caſtra moueret: ne've aut cum pluribus loco iniquo pugnare cogeretur, aut circumſeſſus commeatu intercluderetur. Quæ omnia cùm Alphonſus circunſpiceret, etſi dimicare in animo erat, mutato repente conſilio, caſtra mouit, atque in Celanum, & Albanum agrum profectus, totam regionem illam, aduentus ſui fama tumultuantem, vna propè excurſione debellauit. Qua re cognita Iacobus inſequi non auſus (neque enim Franciſcus venerat) diuerſo itinere Sulmonem contendit: ac non longè ab oppido caſtra poſuit, arbitratus Sulmonenſium diſcrimine Alphonſum à rerum ſuarum oppugnatione reuocari poſſe. Miſitq; continuò ad Renatum, qui moneret,

neret, ſi bellum citò finire cuperet, vti quas poſſet, ſubito contractis viribus ipſe ad exercitum proficiſceretur. Regium nomen, in bello præſertim quod aduerſus Regem gereretur, plurimum valere. Aquilanis, qui Alphonſo maximè aduerſi erãt, ad quinque millia peditum, finitimisq; commeatus imperauit: à quibus omnia impigrè, & obedienter præſtita. Renatus approbato eius conſilio, coacto extemplo ex vrbana iuuentute, quem potuit, equitatu, Sulmonem petiit: eamq; vrbem oppugnare aggreſſus, irrito incœpto abſtitit. Nanque & oppidi ſitu, & rei frumentariæ copia, tum Alphonſi exercitu Sulmonenſes freti, haud ſegniter oppidum tutati ſunt. Quod cùm Renatus animaduerteret, excurſionem per Sulmonenſem factam, multis populationibus, & incendiis agros vaſtauit. Et iam Alphonſus Albano, ac Celano agro ſubacto ad caſtrũ vetus peruenerat. Id autẽ ſitum eſt in valle, quam Subletiam appellant. Quod vbi Renatus agnouit, copiis fretus, quibus ſe ſuperiorẽ Alphonſo exiſtimabat, ad eum miſit, qui illum ad prœliũ oblata chirotheca militari prouocaret. Cui Alphonſus chirotheca ſtrenuè accepta pugnam ſe haud abnuere reſpondit: Cęterùm ſciri oportere, vtrũ Renati ſentẽtia ſit ſingulari certamine cum eo dimicare, & vtriuſq; congreſſu bellũ finire, an ſignis collatis, cum toto exercitu, totis viribus decertare: ſe in vtrunq; paratum eſſe. Ad hęc nuntius, placere, ait, Renato, exercitũ cum exercitu congredi, & vniuerſi certaminis fortunam ſubire. Quod cùm audiſſet; Renato renuntiari iuſsit, miſſo ad eum nuntio, non renuere ſe oblatam conditionem: cæterùm quoniam eius ſit, veteri more, qui prouocetur, diem, ac locum prælii dicere, ſe cum exercitu inter Acerras, & Nolam proficiſci: qui campus lata planicie vtriſque idoneus ad pugnam eſſet futurus: ibiq; eum ad diem octauam præſtolaturum. his Renato renuntiatis, continuò de loci optione diſceptatio exorta eſt. Aiebat enim loci & temporis conſtitutionem ad prouocantem, non ad eum, qui prouocaretur, pertinere. Itaque ſe locum illum dicere, vbi ipſe Alphonſus in præſentia caſtra haberet: quem iccirco optare videbatur, quoniam is locus nec ſitu, nec opere munitus eſſet: Ita re infecta nuntius ad Alphonſum rediit, qui iam in Nolanum, vt dixerat, iter arripuerat: ibi hoſtium aduentum

ad denuntiatam diem expectaturus. At Renatus ne non effeciſſe, quod dixerat, videretur, in eum locum, vbi Alphonſus caſtra habebat, exercitum traduxit. Ibi cùm Alphonſum non reperiſſet, conuerſo itinere Pelignos reuertitur: ductoq; primùm ad Caſtrum vetus exercitu, non id modò caſtellum, verùm etiam totam vallem paruo certamine ſubegit. Poſt hæc Aquiliam Pelignorum caput: vrbem præualidam, ſibiq; amicam, & fidam profectus, Iacobum Caudolam in Celanum, atque Albanum agrum dimiſit. Isq; intra paucos dies, incolis vltrò deditionem facientibus, amiſſa omnia recepit. Alphonſus vt vidit Renatum ad dictum diem non veniſſe, in vallem Caudinam, quæ à Marino Boſſa tenebatur exercitum duxit, idoneum tempus arbitratus, dum Renatus cum copiis procul abeſſet, eius vallis inuadendæ. Superatis itaque anguſtiis (ibi enim vallis in arctum coit) quas olim anguſtias, Furculas Caudinas appellabant Romanorum ignominia nobilitatas: ad Arpaiam oppidũ caſtra poſuit: naualibus ſociis, quòd eos in oppugnationibus perutiles ſciebat eſſe, à nauibus accitis. Quod cùm oppidani animaduerterent, ſubitò armati in muris apparuerunt. Et primùm quidem impetum tulere. Sed mox compluribus eorum vulneratis, quum remiſſius pugnarent, ſcalæ muris admotę ſunt: deiectiſq; propugnatoribus irruptio in oppidum facta: Marinoq; comprehenſo, oppidani arma ponere coacti ſunt. Qui præſidio arci erant, vt Marinum captum cognouere, continuò arcis deditionem fecerunt. Argentium quoque oppidum, haud procul inde ſitum, Marino dedente, absq; certamine receptum. Nanque Marinus venia à Rege impetrata, confeſtim in id oppidum Alphonſi præſidium admiſit: quo facto magnis poſt honoribus ab eodem affectus eſt, illi reſtitutis, quæ tenebat, finito bello oppidis. Harum rerum ſucceſſu territus Caſertinus Regulus, cùm accepiſſet Alphonſum ſtatuiſſe in eius agrum copias ducere: præmiſſo nũtio, qui deditionis ſpem faceret, confeſtim ad eum profectus, ſeſe in eius fidem dedit. Renatus per id temporis in Pelignis, ac Marſis tempus terebat. Itaque Alphonſus non deferendam, quæ ſe tam læta offerebat, fortunã arbitratus, in Lucaniã indeprofectus eſt, atq; ad Anglũ oppidũ caſtra poſuit. Tenebat id oppidũ Ioannes Zurlus: vbi cùm aliquot dies, nunc agẽdo, nũc

ſollicitando ipſius Ioannis, & oppidanorum animos, fruſtra exegiſſet: ad poſtremum oppidanos in ſummam rerum omniũ deſperationem adduxit. Præſertim cùm ſcirent Renatum Peligna expeditione occupatum, ſibi opitulari non poſſe. Inter hæc Franciſcus Ioannis, quem dixi, frater, qui vrbi Nuceriæ præerat: quò rebus fraternis, ſuisq; conſuleret, ad Alphonſum miſit, qui deditionem polliceretur, vbi ſibi Nuceriæ vrbis imperium relinqueret. Alphonſus quòd magni exiſtimabat, vrbem tam claram in Lucanis aduerſariis eripi, poſtulatis eius haud cunctanter annuit: illiq; vrbem conceſſit. Agere deinde Franciſcus cœpit de re fraterna. Cupiebat verò Alphonſus, ne ibi diutius tempus teri cogeretur, Ioannem ad deditionem adigi, cui cùm præter ſpem obſtinatius reſiſteret: duabus ei conditionibus propoſitis, videlicet vt vrbis imperio, & principatu retento, ſeſe in Alphonſi fidem daret, aut vrbis poſſeſſione intra certam diem cederet: ſtudio partium repente oppidum deſtituit: quòd oppidanos deſperatione correptos à belli conſiliis iam abhorrere intelligebat. Eo digreſſo, porta illicò Alphonſo patefacta eſt, præſidiumq; eius intromiſſum. Nuceria, atque Anglo in fidem receptis complura caſtella circumiecta nulla mora deditionem fecere: His tantis rebus proſperis elatus Alphonſus ad Neapolim ipſam (belli caput) exercitum ducere inſtituit. Mouebant hæc Regem primùm quòd propè omnis iuuentus Neapolitana, Renatum in Pelignos, & Marſos ſequuta erat: deinde quòd Renatum reditu ad vrbem intercludebat: tùm quòd eo tempore magnas copias nauales, ac terreſtres habebat: quibus rebus in ſpem veniebat, ſeſe aut vi aut deditione, ea vrbe potiri poſſe. Nanque eo tempore in Alphonſi caſtris ad quindecim millia hominũ erant, & in Neapolitano ſinu triremes decem, quæ & commeatus caſtris ſubuehebant: & minoribus nauigiis, hoſtibus importari quicquam non ſinebant. His igitur cõuocatis, quorum conſilio vtebatur, ſententiam ſuam aperuit: cumq; omnes conſilium eius approbaſſent, motis inde caſtris Neapolim petiit, & ad Magdalenæ templum, quod in littore eſt ſitum, ad quingentos ab vrbe paſſus, Petrum fratrẽ cum parte copiarũ ſtatuit. Ipſe paulò ſupra eum locum cum reliquo exercitu caſtra poſuit: ita vt inter ſe vtraque caſtra paruo admodum interuallo

uallo diſtarent. Quod ea videlicet ratione effecit, vt ſi qua vis altera caſtra premeret, qui in alteris erant caſtris ſubitò adeſſe, atque opem ferre laborantibus poſſent. Neapolitani aduerſæ factionis, ſubito & inopinato eius aduentu perculſi, poſtquam ſe collegerunt, tormenta, & machinas, vbi expedire viſum eſt, adhibuerunt: contabulatiſq; mœnibus opportunis quibuſq; locis vigiles diſpoſuere. Ingens autem deſperatio eorum animis obuerſabatur, quòd Renatus ab vrbe cum copiis procul aberat, & per occaſionem aduerſarios aliquid intus miſcere poſſe ſuſpicabantur. Cæterùm omnia circunſpicientibus, res vna maxime ſalutaris viſa eſt. Quatuor ingentes Genuenſium naues, quæ commeatus paulo ante vexerant, fortè nondum è portu exceſſerant, in quibus ſexcenti, aut eò plures erant. Harum ductoribus Neapolitani magnis præmiis perſuaſere, vt duabus veteribus nauibus incenſis, reliquas quoad carinæ paterentur ſub mœnia ſubducerent, ſociiſque naualibus in terram dimiſſis vrbem defenderent. Caſtris communitis Alphonſus ſcalas, atque alia machinamenta bellica confeſtim parare cœpit: quibus breui perfectis cùm vrbem oppugnare ſtatuiſſet: vti hoſtes ab eius partis, quæ ad caſtra vrgebat, defenſione auerteret: & pluribus, ac diuerſis locis occupatos vehementius perturbaret: ad mille homines è claſſe in terram, ſub arcem regiam, iubet deſcendere: atque inter arcem Montanam, & vrbis mœnia conſidere: templáque duo, quæ mœnibus imminebant, nequa à fronte, aut à tergo uis fieret, occupare. Dum hi proficiſcuntur, cæteráque ad prælium comparantur, Fortuna, quæ in humanis rebus ludere conſueuit, & proſperis aduerſa confundere, cuncta Alphonſi conſilia vno momento euertit. Nam dum forte Petrus eius frater paulum à caſtris, ſpeculandi gratia progreſſus, in littore vagaretur, è Mariæ Carmelitanæ templo caput tormento ictus, repentè occubuit. Cuius interitu conſternato exercitu, oppugnationis conſilium omiſſum eſt. Gratioſus hic apud omnes ordines erat: homo ſanè ad rem militarem natus, ſi animi, ſi corporis dotes aſpicias. Si quidem ad omnia pericula ſubeunda impauidus: primus in acie, poſtremus prælio excedebat: animi magnitudini corporis robur reſpondebat: acer, & manu promptus, hoſtem ſemper in acie dimicans

vicit. Eius mortem Alphonſus etſi grauiter indoluit, non vt homo in caſtris, ſed potius in ſtudiis ſapientiæ ab adoleſcentia verſatus, tulit. Ad primum nanque tam atrocis caſus nuntium, obortis lacrymis, quas vis humanitatis profudit, cùm paulum dolori dediſſet: tabernaculo egreſſus Magdalenæ templum, quo corpus elatum fuerat, petit: eiusq́; pectus diſloricatis tunicis exoſculatus, Frater, inquit, laborum, & gloriæ noſtræ particeps æternum vale. Simul his dictis atque eo ampliſſimis verbis collaudato, equeſtris ordinis florem eo die extinctum dictitans, milites tanto caſu exanimatos, eos præſertim, qui ſub fratre militauerant, pluribus verbis conſolatus eſt: iisq́; omnia, quæ frater poſſidebat diſtribuit: hortatus nequid vnius viri interitu animos remitterent: ſed tantùm de finiendo bello cogitarent. Deinde fratris corpus loculo pice illito reconditum, in arcem maritimam quam Oui vocant, tranſportari iuſſit: exequiis in aliud tempus dilatis: quò ſolutis olim belli curis regali pompa funus faceret: quas ego poſtea exequias vidi, vniuerſo regno perdomito, magnificentiſſimo apparatu, ac ſumptu, in vrbe Neapoli perſolui. Aliquanto poſt cùm rurſus oppugnare Neapolim pararet: ea vis imbrium aliquot diebus fuit, vt nec rem gerere, nec extra tentoria prodire miles poſſet. Quæ res cùm in religionem, ac prodigium vulgo verſa eſſet: neque is locus idoneus hybernis putaretur: & iam multi hyemis impatientia domum abiiſſent, ſuadentibus Regulis, & copiarum ducibus, trigeſimo ferè, poſtquam venerat, die, ſoluta obſidione Capuam rediit. Vix triduum à deſtituta obſidione interceſſerat, cùm quædam non exigua muri pars, quæ tormentorum ictibus quaſſata ſubſtiterat, nulla vi adhibita, cum ingenti fragore corruit: quo tempore ſi affuiſſent Alphonſi copiæ, fortaſſe is dies belli finis extitiſſet. Renatus receptis oppidis, quæ in Pelignis, & Marſis Alphonſus ceperat, quum Neapolim obſideri accepiſſet, flexo in Apuliam itinere, in Beneuentanum, vt eà Neapolim peteret, venit. Quod poſtquam Alphonſo nuntiatum eſt, Ioannem Vintimillium cum iis copiis, quæ ſibi reliquæ erant (nam Reguli hybernandi gratia cum copiis domum redierant) ei obuiam ad Furculas Caudinas ire iuſſit: qui aut eum tranſitu prohiberet, aut ſi qua occaſio rei benè gerendæ ſe offerret, fortunæ non deeſſet. Qua re cognita Renatus

alio

alio itinere in Nolanum deſcendit, atque ad hoſtes celeriter profectus, cùm incautos offendiſſet, aliquot captis, eos intra mœnia compulit:moxq; compoſito agmine Neapolim petiit. Poſt hæc Alphonſus id tempus, quo res geri cœli immanitate non poterat, ad præparanda in æſtatem neceſſaria, commodum ratus, Caietam ſeſe contulit:conſtitutisq; omnibus, quæ bello opus eſſe videbantur,Capuam rediit aliquanto celerius, quòd ei ſpes allata fuerat,Cauianum oppidum,militis cuiuſdã opera, qui in præſidio erat, occupari poſſe: præmiſſoq; cum copiis Ioanne Vintimillio ipſe ſtatim ſubſequutus eſt. Vbi oppido appropinquatum eſt, delectos aliquot milites, noctu clã ad eam partem miſit, quam miles demonſtrauerat: qui ſcalis muro admotis inſcenderẽt. Ipſe haud procul ab oppido cum copiis ſubſtitit. Profecti continuò, ſentiente nemine, præter militem, quẽ dixi,mœnia tranſcendunt, vigilesq; ſomno ſtratos obtruncant. Quod vbi Rex agnouit, ſubito cum copiis aduolans, ipſo impetu,effracta porta,in oppidum irrupit.Oppidani tanto ac tàm repẽtino caſu exanimati correptis armis cùm ſe tueri conarentur, multitudine hoſtium oppreſſi: alii abiectis armis ſupplices ad victoris fidem,alii in arcem confugerunt. Poſt hæc arx oppugnari cœpta eſt: ſed cùm ea ferro expugnari nõ poſſe videretur,quòd vallo ac foſſa munita erat & valido præſidio firmata,ad obſidionem ſpectare res cœpit. Quapropter Alphonſus confeſtim, quas potuit, è Campano, & Sueſſano copias contraxit.Si quidem hyemem frigoris magnitudo exaſperauerat,nec facilè erat eas copias, quæ in longinquis hybernis erant, per id anni tempus cogere: deinde circumuallata arce, ne nocte quidem opere intermiſſo, adhibitisq; tormentis, pulſare muros cœpit. Oppugnabatur quotidie ſumma vi, magnaq; muri pars paucis diebus diiecta eſt. Procedente verò obſidione res frumentaria deeſſe obſeſſis cœpit.Nam pleri que oppidani,vt dixi, in arcem confugerant. Quibus incommodis victi,cùm nullam ſibi amplius in Renato ſpem ſitam cernerent,quippe qui ad eam diem nullam opẽ iis tuliſſet, ſalutem pacti,deditionem fecerunt. Alphonſus oppido,atq; arce præſidio firmatis,cum exercitu profectus,nulla aëris acerbitate reformidata, Pomilianum petit:idq; oppidum ac ſeptem caſtella circumiecta, Renato per id tempus quieſcente,

ſcente, quòd Iacobus Caudola aberat, debellauit. Reuerſusq; Capuam contractis properè maioribus copiis, miteſcente iam cœlo, ne quid hoſtile in agro Campano à tergo relinqueret, ad pontem Coruum proficiſci conſtituit. Cumq; iter ingreſſus, iam ad diui Germani oppidum perueniſſet, Renatus Cauianenſium quorundam nuntiis perſuaſus, miſſis eò confeſtim equitibus quingentis ex Neapolitana iuuẽtute, oppidum præter arcem cœpit. Quod ſimulac ad Alphonſum perlatum eſt, mutato conſilio reuerti ſtatuit, præmiſſaq; ſuorum manu: ipſe maximis itineribus ſubſequutus eſt: Cumq; iam primùm agmen ad amnem Clanium non plus tria millia paſſuum à Cauiano perueniſſet: territi hoſtes, deſerto oppido, quòd ſe tueri poſſe diffidebant, abiere: quo recepto, & munito, Alphonſus, ſimulato ad pontem Coruum reditu, iter ad mare flexit, & ſub rupem montis Draconis (ita incolæ vocant) id oppidum relicto exercitu, ipſe cum paucis Caietam, breui rediturus, petiit. Interim ſacerdos quidam Puteolanus magnis prẹmiis à Renato perſuaſus, ſimulato exilio ad hoſtes venit. Iſq; poſtquã dierum aliquot conſuetudine ſibi ſatis fidei haberi intellexit, ad arcem maritimam profectus cum Iacobo, quem cæcatum appellabant, eodem Puteolano, arcis præfecti genero, agere de proditione arcis cœpit: pretio maximo propoſito, ſi rem ipſam exequeretur. Ille continuò ſimulare ſeſe eius ſermonem libenter accipere: atque in id ipſum operam pollicitus, de modo tradendæ arcis, conſideraturum ſe inquit. Cùm hac ſpe regreſſus ſacerdos, Renato, quid egerit remotis arbitris refert. At Iacobus eo digreſſo ſtatim, vt fidelem hominem decuit, Petro arcis præfecto ſocero ſuo rem pandit: & quidnã à ſe ſuper ea re agi velit percontatur. Ille re prius communicata cum Arnaldo arcis Regiæ præfecto, hortatur, vti quàm maximè poſſit, ſimulet rem ſibi cordi eſſe: ſimul, quidnam à ſe agi velit, edocet. Ille cognita ſoceri voluntate, reuerſo ad ſe poſtero die Sacerdoti, operam ac ſtudium ſuum impenſius pollicetur. Atque vt ei fidem haberet, petit, vti duos nobiles Gallos rei ordiendæ gratia ad Petrum ſuum ſocerum per redimendorum captiuorum ſpeciem Renatus mittat, quibus cum captata occaſione poſthac colloqui de ea re poſſit: ſic rem tutius multo, & tectius agi poſſe. Quæ cùm ſacerdos Renato

retuliſſet, duobus Gallis id negotii datum: iiq; ad arcem accepta fide profecti: cum Petro, vt illis mandatum fuerat, de redimendis captiuis agere cœperunt. Seorſum verò opportunitate data, cum Iacobo de arcis proditione colloquuti ſunt: ingentibus eum promiſſis, ſi rem ad exitum perduceret, onerantes. Reuerſiq; ad Renatum, quid cum eo egerint referunt. Quod vbi accepit, lætus eoſdem poſtridie ad arcem reuerti imperat, vt qua nocte, quóque tempore ad arcem ſuos proficiſci velit, conſtituant: venturum & ipſum, quo facilius res agatur. Profecti rurſum Galli poſtquam cum Petro de captiuorum pretio denuò loquuti ſunt; data iis de induſtria colloquendi occaſione, de tempore, atque ordine occupandæ arcis conſtituerunt. Quibus compoſitis ad Renatum regreſſi, quæ egiſſent, docuere. His cognitis Petrus Arnaldi conſilio, atque hortatu perfidum nuntium Alphonſo rem ſignificat, ut cum exercitu, ſi ita ei videretur, propius accederet. Cæterùm Alphonſus quòd deſperabat, propter viæ longinquitatem, ſe in tempore adeſſe poſſe: vti, quemadmodum iis videretur, agerent, permiſit: dummodo cauerent, ne quid per dolum detrimenti caperetur. Quod poſtquam iis renuntiatum eſt, rem exequi liberiùs parant: quóque minori diſcrimine res effici poſſet, Arnaldus ante conſtitutam diem ad quadraginta lectos ex omni præſidio arcis Regię viros per biremem ad Petrum miſit; qui per diem inſpectantibus hoſtibus, in longius abeuntium ſpeciem, in mare prouecti: noctu ad arcem reuerſi, biremi ſub fornice abdita, arcem intrauere. Poſtero die Renatus ad conſtitutam noctu horam cum ſuorum pleriſque ſub arcem venit: eoſq; Gallos per quos de proditione arcis egerat, tribus additis, qui primi omnium ingrederentur, cum duobus tubicinibus præmittit. conuenerat autem cum Iacobo, vti tubicines duo cum Gallis quinque primò introducerentur: iiq;, poſtquàm vidiſſent arcem in Gallorum poteſtate eſſe, tuba canerent. Iacobus in ſtatione ſua paratus adſtabat, Petro ſocero cum omni præſidio interius abdito, ad quem profecti Galli per portulam admiſſi ſunt. Cæterùm ſinguli, vt primùm in arcem euadebant, à pręſidiariis militibus compræhenſi in vincula coniiciebantur. Sequuti tubicines, iiq; correpti tuba ſignum dare coacti ſunt. Quod vbi auditum eſt,

confeſtim reliqua multitudo rata arcem à ſuis occupatam, quum temerè ad muros cucurriſſet, lapidibus, & omni miſſilium genere, compluribus grauiter vulneratis repulſa eſt. Saluti pleriſque fuit, quòd ad primum lapidum deiectum arcis muros quàm proximè ſubierunt: qui primo iactu declinato, ſeſe mox ad ſuos illæſi recepere. Quæ vbi Renatus animaduertit, cognito dolo, cum ſuis in vrbem rediit. Paucis diebus interiectis, vt ſæpe contingit, ex leui cauſa ingens detrimentum acceptum eſt. Nam dum Nicolaus Fregoſus, quem Genuenſes cum onerariis quattuor Renato petenti miſerant, vt frumentum Neapolim veheret, forte adhuc in portu eſſet, mox Brutios petiturus: quidam ex arce regia magni ponderis ſaxum in eius nauim tormento æneo contorſit: quo ictu, magno cum fragore, malo, & magna puppis parte perfracta, quum ſaxum in cubiculum, vbi forte pecuniam numerabat, cum ingenti terrore, ac trepidatione circunſtantium incidiſſet: ira ſuccenſus, non abiturum ſe inde iurauit, priuſquam quinquagies ſaxa in eam arcem baliſta conieciſſet. Simul his dictis, impetrata à Renato venia baliſtam, quæ ad ædem diui Nicolai pro arce ſtabat, componit: ſaxiſq; immanibus muros arcis pulſare cœpit. Elidebantur pluribus locis arcis tecta: nec minus introrſus omnia infeſta erant. Plures enim, & per graues lapides vno iactu emiſſi, quonam inciderent, incertum faciebant. Nec locus vllus, præter imos fornices, in tota arce tutus videbatur. Quod cùm Arnaldus arcis præfectus animaduerteret, Petrum arcis maritimæ præfectum oratum mittit, vti quinque illos Gallos, quos noctu arcem ingreſſos interceperat, ad ſe mittat: ſi forte iis baliſtæ obiectis hoſtium furor compeſci poſſet: quos haud cunctanter ad ſe perductos cùm baliſtæ ictibus oppoſuiſſet, Zampanias Renati dux, natione Gallus, indignatus ſuæ gentis homines tam fœdè interfici: quid agimus, Nicolae, inquit? cur noſtros perditum imus? aut quur non potius cogitamus, quonammodo hoſtes honeſtè vlciſci poſſimus? Oppugnetur turris Diui Vincentii: qua capta arcem regiam frumento, atque omni commeatu intercluſam, breui tempore, in Renati poteſtatem redigemus. Cumq; id ſe libens facturum Nicolaus reſpondiſſet, ſi ſe ſequi cum copiis vellet: non renuit

conditionem Zampanias, eamq; rem ad Renatum detulit. Renatus ea re lætus, æſtimatis eorum nauibus, qui eas temere periculo exponere recuſabant: iiſq; idonea cautione præſtita, quæ neceſſaria ad ipſius turris oppugnationem videbantur, parari quamprimum iuſſit. Qua re cognita Arnaldus, cuius cuſtodiæ ea quoque arx demandata ab Alphonſo fuerat, milites viginti, florem præſidii arcis Regiæ, in turrim ſubitò traducit: iiſq; omnibus (nanque ad triginta erant) Martinum, ac Bernardum fratres præpoſuit: quibus longa oratione confirmatis, magnaq; vi lapidum ac miſſilium importata, cæteriſq; omnibus prouiſis, quæ à ſe tam exiguo temporis ſpatio prouideri potuerunt, in arcem Regiam rediit. Arx Diui Vincentii vndique mari abluitur, ab ea parte, quæ ad mare vergit: murũ latiſſimum ad elidendos fluctus habet; à terra nullo munimẽto clauditur. In extrema parte, qua propior eſt arci Regiæ turris ſita erat: ab interiore parte muro cincta, paulò ſupra hominis magnitudinem: cæterùm ipſa adeò humilis, vt eius muri faſtigium maiorum nauium proræ æquarent. Ad hanc oppugnandam poſtridie Nicolaus, & Zampanias cum nauibus, & lembis compluribus venere. Milites Zampania duce lembis inuecti, ſine certamine in extremam molis partem deſcenderunt: atque hoſtes laceſſere cœperunt. Poſt ipſę naues contra ictus tormẽtorum, & machinarum munitæ vno agmine ad ipſam turrim contendere: è quibus vna inter turrim, & arcem Regiam ſe iniecit: vt à multis ſimul partibus laceſſiti hoſtes faciliùs expugnarentur. Primoq; appulſu, quæ magnitudine cæteris præſtabat, ad turrim adacta prora, pinnam quæ aduerſus maiorum nauium vim tecto ædificata fuerat, lignis aridis, pice circumlitis tigno, qui in prora præfertur, circumpoſitis, primo impetu accendit: nec extingui incendium potuit: tanta ſimul ex omnibus nauibus telorum, ac lapidum vis ingerebatur. Zampanias verò pedites in plures acies diuiſerat, iiq; per vices magno cum impetu, & alacritate exteriorẽ turris circulum ſubibant: piliſq;, & manubaliſtis propugnantes ſummouebant. At qui oppugnabantur, quanquam cremata turris pinna magno erant munimento nudati, fortiter tamen reſiſtebant: multoſq; audaciùs ſubeuntes vulnerabant. Cæterùm vna res eós aliquãto ſegniores faciebat; quòd tormentis,

ob inopiam pulueris, cuius vi id genus machinæ ſaxa iacit, ad vim propulſandã, vti nequibant: nec ex arce Regia ob eandem cauſam adiuuari quicquam poterant. Nanque Arnaldus quãtum ab obſidione vrbis ſuperfuerat pulueris, duobus modò ictibus conſumpſerat. Si quidem dum Alphonſus ad Neapolim caſtra habuit, totum penè quicquid ad vſum tormentorum conſumptum eſt, ex ipſa arce Regia deprompſerat. Huiuſcemodi caſus per id temporis ſecutus. Itaque hoc grauior oppugnatio iis erat. Sed quoniam tormentorum, & pulueris, quo lapis emittitur, mentionem feci: non erit ab re de iis rebus pauca dicere, poſterorum gratia. Nam qui de re militari ſcripſere, de huiuſmodi machinamento nihil literis mandauerũt: ex quo opinio apud omnes excrebruit, antiquos hoc tormenti genere haud vſos eſſe. Tormentorum alia ex ære fiunt, alia ex ferro. Sed quæ ex ære meliora, ac præſtantiora habentur: conficitur autem ex duabus fiſtulis: quarum anterior latior, atque amplior multo eſt, eæq; longitudine propè pares. Conflantur autem aliæ ſimul, aliæ ſeparatim: Sed quæ ſeorſum, poſtea compactæ latiori anguſtæ inſeruntur: ita nequid prorſus inde ſpiritus, vbi committuntur, emanet. Deinde trunco quercus cauato (quem cippum appellant) vt altius, ac longius lapidem iaciat, tormentum includitur: Hæc tormenti forma, atque vſus. Vis autem, qua tanto impetu ſaxum emittit, è puluere impoſito proficiſcitur, qui è ſulphure, nitro, & ſaligno carbone conficitur: eiusq; inſtrumenti ratio ducta videtur à fulmine: quòd ex humore, atque igne rebus natura contrariis, generari à Phyſicis putatur. Is verò puluis in anguſtiori fiſtula infuſus, vecte ferreo ad id facto condenſatur: quæ vbi ampliori fiſtulæ cõmittitur, ſaligno cuneo obturatur. Poſt hæc ſaxum rotũdum ad amplioris fiſtulæ latitudinem exciſum in ea imponitur. Demum per foramen fabrefactum in anguſtiore fiſtula puluis incenditur: atque ita violento igni interius colluctante, atque exitum quærente, in morem fulminis ſaxa contorquet. Nec eſt inuentum vllum tormenti genus, quod vehemẽtiori impetu, aut lõgiùs lapides iaciat: hoc ſolidiſſima, mœnia hoc amplas turres ſolo ęquat. Hoc ad duo millia paſſuũ aut eò amplius, ſaxa proiicit. Sed omnia iactu vicit vnum illud Alphonſi, quod Generale appellabant. Nam ab inſula, quæ eſt

contra

contra Maſſiliam ſita, in ipſam vrbem ingentia ſaxa iaciebat. Eſt item aliud huius generis tormentum, quod vulgo Colubrinam (quia tenue ſit, & oblongulum) appellant, longè pernicioſius ſuperiore, quòd eius telum emiſſum oculis hominum non pateat. Prius enim hominem extinguit, quàm, quem feriat, ſcire poſſit. Eius fiſtulæ perſimiles ſunt; aliæ minores. Inſeritur tormentum aſſeri pedum trium, eóque tanquam manubaliſta, milites in prælijs vtuntur. Nullum armaturæ genus huic poteſt reſiſtere: ſi quidem armatum equitem, quamuis graui armatura, traiicit: execrabile profectò tormenti genus. Eius tela è plumbo conflantur, nucis auellanæ craſſitudine. Sunt etiam huiuſmodi tormenta, quæ vno iactu quinque, & quæ plures lapides iaciant. Sed de tormentis hæc ſatis: nunc ad propoſitum redeo. Oppugnabatur turris vndique cominus, atque eminùs ſimul è nauibus, ſimul è ſolo inſulæ: nec præ ſagittarum multitudine quiſquam extra munimenta prodire, aut apparere poterat: quin continuò in ea corporis parte, quam nudaſſet, vulnus acciperet. Nec tamen quiſquam (tanta inerat animis virtus) locum, in quo conſtiterat, deſerebat: murumq; ſubeuntes lapidibus, & pilis ſummouebant, complureſq; vulnerabant. Procedente verò longiùs prælio, cùm iam eorum nemo eſſet ſine vulnere, & ob id aliquanto remiſſiùs pugnare viderentur: hoc Zampanias maiori nixu inuadi iubet: aſſeribúſque ſolidis muro applicitis, ſub quibus conſiſtentes milites à ſuperno lapidum iactu protecti dimicabant magna ex parte vectibus ſubruit. Quo caſu territus Martinus, & qui cum eo erant, deſtituta ſtatione ſe in turrim receperunt: dúmque per ſcalas ad portulam contendunt, nudatis ad vulnera corporibus plures ex iis ſauciati ſunt: in quibus ipſe Martinus duobus vulneribus, altero in dextro ſemore, altero in ceruice accepto. Nec tamen eorum quiſquam remiſit arma, vno excepto, qui crure perfracto ſtare non poterat. Sed omnes continuò obligatis vulneribus, ne hoſtes turrim conſcenderent, ſummis viribus certabant. Maximè verò contendebant, ne quis ad portulam ſuccederet. Quo've ſpem omnẽ ſalutis in vna virtute poſitam ſcirent, claues in mare proiectæ ſunt. Quæ quidem res pugnãdi neceſſitudine iniecta, eos nõnihil fortiores ad reſiſtẽ-

dum effecit. Hoſtes exteriori turris circulo potiti, atque ipſo ſucceſſu acriores facti tignis identidem muro turris admotis portulam incenderunt: turrimq; ingreſſi arma poni coëgerũt. Pugnatum eſt ad horam circiter ſeptimam continenter, atque acriter. Poſt pugnam ob virtutem victis parſum, iiq; in vrbem perducti, & curari iuſſi. Ex hoſtibus nonnulli deſiderati, plures vulnerati ſunt. Poſt hæc victores læti valido præſidio turre firmata, ac pro tempore refecta abierunt. Haud multo poſt captiuus quidam homo infimæ ſortis ex arce Regia per funem dilapſus, atque ad Renatum profectus, docuit, perpaucorum dierum frumentum in arce ſupereſſe: ſeq; id certò ſcire è quibuſdam de præſidio ſociis, inter quos de ea re ſermonẽ conferri audiſſet: breuiq; præſidium, ſi arx obſideretur, fame ad deditionem compelli poſſe. Eius oratione motus Renatus, cùm in expugnatione turris Diui Vincentii cognouiſſet, tormentis æneis puluerem in arce defeciſſe, ipſam arcem obſidere quamprimùm ſtatuit: priuſquam Tarentinus Regulus, cæteriq;, qui ad Alphonſum proficiſci ferebantur, aduentarent. Militibus & naualibus ſociis conuocatis, magna ex Auerſa, & aliunde, accita manu, extra lapidis iactum ad arcem caſtra poſuit: eaq;, occupatis Petri Apoſtoli, ac Mariæ coronatæ ædibus, quæ arcem claudebant, ne aut impetus à tergo, ſi eò Alphonſus accederet, aut ab obſeſſis eruptio fieri poſſet, duplici foſſa, ac vallo communiuit. A mari autem onerarias quinque, ac triremem vnam maiorem, æquo interuallo diſtinctas, inter arcem Diui Vincentii, ac molem vrbis in anchoris ſtatuit tormentis, atque omni genere telorũ inſtructas. Ac ne qua omnino vllius generis nauis cum frumento, aut milite per portus fauces, quæ ſunt inter turrim Diui Vincentii, ac molem alteram, quam Prouincialium vocant, penetrare ad arcem poſſet, repletos ſaxis lembos, quibus omnis ſepiretur ingreſſus, in imo fundo deſtituit: hoc maximè modò arx Regia omni tormentorum genere terra, mariq; obſideri cœpta, nullo ſpatio obſeſſis ad quietem dato. Arnaldus arcis præfectus, Alphonſo quamprimum ea de re certiore facto, diſpoſitis per muros militibus, in omnia intentus erat, nec quid hoſtes aut vi, aut dolo in arcem molirentur. Alphonſus vbi agnouit Diui Vincentii turre amiſſa, arcem Regiam obſideri cœptam, copias vndique

confeſtim

confeſtim acceſſit:nec quicquam magis aduentum eius retardauit, quàm Ioannis Antonii Vrſini cũctatio, quem cum equitatu expectabat. Quo ad ſe profecto in caſtra vetera peruenit; eo conſilio vt circumſeſſæ iam arci quamprimum auxiliaretur. Sed cùm inde moturus eſſet, fortuna aliam moræ cauſam iniecit. Nanque Marcus Perſicus, homo obſcuro genere ortus, ſimulato transfugio ad eum profectus, ſe amici cuiuſdam opera in eius poteſtatem traditurum Mariæ Carmelitanæ templũ, quod aditum in vrbẽ aperiebat, eſt pollicitus. Idq; multis propugnaculis in arcis modum emunitum, magna tormentorum vi impoſita, ingenti cura ab hoſtibus cuſtodiebatur. Cumq; id tempus expectari oportere diceret, quo Luna minimè pernox eſſet, neu templum ſubeuntes procul proderet, in plures dies de induſtria rem traxit: vaniſq; ad extremum promiſſis Regẽ eluſit. Interea Renatus, quæ inchoata erant, operibus abſolutis, omnem à terra aditum obſeſſis clauſit: arcemq; circumuallauit. Simul vt à mari quóque omnis auxilii ſpes iis præcideretur è ſolidis trabibus, inter ſe colligatis, catenam effecit: qua Diui Vincentii turrem, ac molem iunxit: ac poſt eam onerarias diſpoſuit. At Alphonſus intellecta Perſici fraude, properè inde mouit: ac monte, in quo arx montana ſita eſt, circummunito, inter ipſam arcem, & hoſtium caſtra cum exercitu conſedit. Atque ita contigit, vt vtrique & obſiderent pariter & obſiderentur. Cæterùm longè diſpar vtrorunque conditio erat. Nanque Renati copiis tutus, ac liber in vrbem acceſſus erat, & ex vrbe abſque periculo commeatus inſerebantur: caſtraq; violari munimenta interiecta prohibebant. Pugnabatur quotidie, non tamen vt in vniuerſam prælii fortunam deueniretur. Sed nihil erat infenſius Alphonſi caſtris, quàm tormentorum ictus: quæ eò partim è caſtris, partim ex montana arce die, noctuq; ſaxa iactabant: multoſq; palatos perimebant. Perſtabat tamen Alphonſus: ſi quà perrumpere hoſtium munitiones poſſet, circumſpiciens. Cùm hic eſſet rerum ſtatus, hoſtes rati tormentum æneum, quòd ſub imam arcem poſitũ erat, auelli poſſe: arcem repente ſubire cœperunt, diſpoſitis in mole, qui illud comprehenſum pertraherent. Quod cùm Arnaldus animaduerteret: tantam contumeliam minimè ferendam ratus: ad centum homines manu promptos ex omni pręſidio

ſidio deligit: eosq́; per portulam occultam, quæ ad eam partem ſpectabat, magna vi lapidum ſupernè prius deiecta, celeriter emittit, iiq́; tanto impetu in hoſtes inuecti ſunt, vt non modò eos ab arce repulerint, verùm etiam in molem trãſgreſſi, funem, quo tormentum alligatum erat, gladiis deſectum in arcem reportauerint. Ad hæc tres hoſtium naues ex iis quinque, quas dixi, è ſtationibus digreſſæ trans molem conceſſerant. Quod cùm Petrus arcis maritimæ præfectus animaduerteret, occaſionem, vt ſibi videbatur, opportunam nactus, lembum cũ triginta hominibus celeriter ex arce emittit: qui, vt ab Alphonſo iuſſus fuerat, arcem Regiam peteret; isq́; concitato remorum pulſu, inter duas naues, quæ reliquæ erant, ſumma celeritate euectus ad arcem nullo obſiſtente contendit: cuius audaciam admirati hoſtes, qui circa arcẽ in ſtationibus erant, correptis armis repente obuiam eunt, atque in arcem ſcandere conantibus obſiſtunt. Difficilis admodum erat aſcenſus: nanque & ad portulam contẽdere, & cum hoſte pugnare, vno tempore neceſſe erat: ii tamen deſuper à ſuis adiuti, vno duntaxat excepto, ſeſe incolumes in arcem receperunt, & is quoque, licet grauiter ſaucius, ad multam diem, magno certamine receptus in arcem eſt. Qua re cognita Renatus ad cõſtitutum locum naues confeſtim reuerti iuſſit, ac ne quis omnino lembus ad arcem penetraret accuratiùs obſeruare. Quæ cùm in ordinem rediſſent, iuſſit Alphonſus tormentum, quod ad mare ſub caſtris poſuerat, in eam, quæ propinquior erat, dirigi, eiusq́; ictu malum effregit. Quo viſo tanta conſternatio & ſtupor Renatum & eos qui circunſtabant cepit, vt ſi tum Alphonſus caſtra hoſtium adortus eſſet, in maximum diſcrimen eos fuiſſet adducturus. Poſthęc Arnaldus ratus ſe poſſe catenã, quã dixi, perſtringere, præſertim cùm hoſtes nihil minus quàm tale aliquid metuerent, ad Alphonſum miſit nantem ſub aquis hominem, cum literis, cera circumlitis: quibus ei conſilium ſuum de catenæ ſectione ſignificabat. Quod poſtquam ab eo approbari cognouit, lintrem, quam ad eum vſum milites intra arcem cauauerant, extemplò emittit: & in eã duobus præſtrenuis viris impoſitis, quid eos facere velit, edocet: iiq́; antè catenã ferro harpagone deuinxerunt, quàm ab hoſtibus conſpecti ſint. Qui cùm eã ſub aquis trahi procul intuerentur,
miraculo

miraculo quidem res fuit: nec prius fraudem cognouerunt, quàm funem pertendi ad arcem videre. Quod vbi conſpexerunt, certatim in ſcaphas deſilientes ad excidendum vinculum cum dolabris, & ſecuribus contendere: partimq́; retinacula cædere, partim funibus iniectis catenam retrahere ad ſe conabantur. Cumq́; vtriq; ex arce ſimul & è ſcaphis ſummo certamine ad ſe traherent, catenæ ipſius ſoluta compage (neque enim harpagones reſcindi potuerant) bona pars eius, iis duobus incolumibus, in arcem pertracta eſt: nec poſt eum diem hoſtibus reficiendæ catenæ poteſtas, aut animus fuit. Verùm tamen ea res obſeſſos nihil leuauit: quinetiam ob eam ipſam cauſam omnes aditus terra, mariq; maiore cura cuſtoditi ſunt. Grauis erat omni ex parte obſidio. Hinc arci circumfuſus hoſtis premebat: illinc naues mare claudebant. Tormentorum æneorum ob inopiam pulueris, nullus vſus erat. Ad hæc, tela, & miſſilia iam deerant, lapidum modò copia, ac baliſtæ: qua caſtra hoſtium infeſta faciebant. Sed grauior, duriorq́; his omnibus erat famis impendentis metus, ſublata commeatuum ſpe, quòd perpaucorum dierum frumentum ſupererat. In tantis tamen malis Arnaldus, vt forti animo obſidionem ferrent hortabatur: aliquam haud dubiè viam inuenturum Regem, qua eos tanto periculo liberaret: quoque plus laboris & diſcriminis paterentur, hoc ſe plus laudis, & gloriæ apud Regem adepturos eſſe. Rurſusq́; ad Alphonſum eundem hominem mittit, quem paulo antè dixi, ſub aqua nantem ad illum profectum qui eum de frumenti penuria, & cæteris incommodis doceat. Quo nuntio permotus, vt par erat, ſpe celeris auxilii, & annonæ facta, quo labantes ſuorum animos confirmaret, eundem mox remittit: ſed neq; aperta via: neque dolo poterat iam obſeſſis opem ferre. Nam neque frumenti quicquam ex arce maritima: quo frumentum ex Caieta conuehi triremibus curauerat, clàm, vel propalàm, ad arcem ſummitti poterat: nec hoſtium munimenta, caſtris obiecta, penetrari. Itaque omnes eius cogitationes & conſilia de auxilio præbendo fruſtra erant. Poſtquam ad extrema ventum eſt, ſociis deſperato auxilio ſaluti conſulendum clamitantibus, Arnaldus eundem hominem tertiò ad Alphonſum mittit, qui ſignificet ob rei frumentariæ inopiam obſidionem diutiùs ferri non

V poſſe.

poſſe. Quare cognita Alphonſus ad eum reſcribit: vt quo ad fieri poſſit, ſine eius, ſociorumq; pernicie arcem tueri pergat: id cum minus poſſit, ſaluti ſuæ, præſidiiq; proſpiciat: ſibi fraudi non fore, quam conditionem ab hoſte acceperit. Simul quòd nec hoſtes in vniuerſum certamen illici poſſe expertus fuerat: fruſtra ibi diutius tempus teri, inanis operæ eſſe intuens, remẽſo, per quem venerat monte, ad Caſtrum Maris, eo videlicet conſilio, vt inde Salernum peteret, abiit. Cumq; eò perueniſſet, mutato repente conſilio, ne quid omnino intentatum relinqueret: antequam arx in hoſtis poteſtatem deueniret, cum duabus triremibus ad arcem maritimam noctu regreſſus, procul à Neapoli ſublatis velis nauigans experiri ſtatuit: an poſſet inter hoſtium naues, ſi forte eius diſceſſu aditus indiligentiùs cuſtodiretur, commeatus quicquam in arcem inferre. Cæterùm & id fruſtra fuit. Nanque hoſtes cognito triremium aduentu ad arcem maritimam longè accuratiùs ad cuſtodiam intendere. Itaque ibi relictis Gulielmo Moncata, ac Raimundo Buillo, præſtantibus viris, iisq; tradita poteſtate de arcis deditione cum Renato agendi, ad caſtrum maris reuerſus, compoſitoq; agmine Salernum profectus, non longè ab oppido caſtra poſuit. Forte per id temporis Carolus Gallorum Rex legatos Neapolim miſerat componendæ diſcordiæ gratia, quæ inter Alphonſum, & Renatũ erat: is enim Renato non amicitia modò, verùm & conſanguinitate iunctus, eum è regno pelli ægrè ferebat. Sed Alphonſi inimicitias ſuſcipere, præſertim cùm bello Britannico adhuc implicitus foret, non audebat. Itaque arbitris de ea re datis his legibus conuenit. Petebat autẽ Renatus in annum inducias. Itaq; deditionis conditiones ſic dictæ. Si Alphõſus inducias in annum petenti Renato, intra certam diem, dederit, arx Alphonſi eſto. Sin eas dare recuſauerit, arcem liberam in Renati poteſtatẽ Alphonſus concedito: interim arx ipſa in Galli Regis poteſtate eſto: eiuſdem arcis poſſeſſionẽ ipſius Regis legatis præſentibus Renatus ſinito. Præſidiũ omne Alphõſus inde emittito: ipſumq; præſidiũ cum rebus priuatis, ſine fraude abire, quò velint, Renatus permittito. His cõpoſitis Arnaldus tradita arce Gulielmo, ac Raimũdo, quos ſupra nominaui, ipſe cũ omni præſidio, atq; militũ rebus in arcem maritimã, atq; inde ad Alphõſum abiit. Gulielmus,

mus, ac Raimūdus traditis clauibus Galli Regis legatis, iiſq; poteſtate arcis facta, ſe inde ad Alphōſum cōtulere. A quibus de condicione deditę arcis edoctus Rex, negauit ſe cum Renato inducias velle facere, præſertim annuas: ſatiùs eſſe arbitratus arcē amittere, quā pati, vt ille iā propè belli ſumptibus exhauſtus reſpiraret. Poſſe enim interea nouis amicitiis, & ſocietatibus comparatis eas vires contrahere, quibus ipſe poſtea obſiſtere non poſſet. Itaque arcem liberam in Renati poteſtatem tradi permiſit. Dum hæc agebantur, Alphonſus Salernum ducto exercitu, ipſam vrbem, præter arcem cepit: caſtelloq; è regione excitato, quoniam vi capi poſſe non videbatur, Capatium petiit: idq; paucis diebus, præda militi conceſſa, expugnauit: Poſt id Pucinum profectus, Georgii Alemani, cuius id oppidum erat, vxorem, filio obſide accepto, ad deditionem breui compulit. Eo rerum ſucceſſu conterriti Lucaniæ Reguli omnes ſeſe in Alphonſi fidem abſque certamine dederunt. Nanque eo tempore Renatus illi equitatu par non erat: magna item Brutiorum pars metu perculſa vltro deditionem fecit. His rebus geſtis in Campaniam copias reducit, veritus ne quę nouæ copiæ è Pelignis, Marſiſq; ad Renatum accederent. Cumq; accepiſſet in itinere Iacobum Caudolam cum copiis proficiſci ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, atque inde Ducentam (id ei caſtello eſt nomen) quà tranſiturum Iacobum audierat, contendit: ne ille prius cis Vulturnum amnem copias traduceret. Vix eò peruenerat, cum Iacobus præſtò adfuit, caſtraq; è regione in aduerſa ripa poſuit: iiſq; in ſpeciem ibi diutius manſuri exercitus communitis, ſecundo flumine magnam ſuorum partem noctu ad quatuor millia paſſuum à caſtris miſit: qui funibus ad vtranque ripam deligatis, aſſeribuſq; iniectis, pontem extemplò fabricarentur: vt eò traductis copiis loca ad hoſtiū impetū reprimendum oportuna occuparent. Qua re Alphonſus per ſpeculatores cognita, equitatus partem celeriter ad eum locum citra flumen mittit: iiq; trecentos pedites, qui iam tranſierant nacti in fugam coniiciunt. Atque vſque Moroium, quod caſtellum iis proximum erat, inſequuntur: reliquos tranſgredi conantes, diſiecto ponte tranſitu prohibuerunt. Quod vbi Iacobus agnouit, paulo poſt Beneuentum abiit, eo conſilio, vt ſi poſſet, eà deceptis

ſaltuum cuſtodibus Neapolim traiiceret. Cuius itinere comperto Alphonſus, motis properè ab Ducenta caſtris, in Caudinam vallem celeriter aduolat: ſaltumq; quà in vallem eſt aditus, occupat. Quo cognito Iacobus, ſiue vt inde Regem auerteret, ſiue ne nihil rei gerere videretur, ad collem quod caſtellum Iacobi Lagoniſſæ erat, copias ducit: caſtriſq; poſitis oppugnare cœpit: idque non parua muri parte diruta expugnaturus videbatur: cùm repente catarrhi profluuio correptus, in magno militũ ſuorum luctu defecit. Fuit hic certè præſtanti vir ingenio à literarum, ſtudiis haud abhorrens: & in primis rei militaris peritus. Is enim ſub Bracio ſtipendia fecerat: atque iis artibus natura præditus, quæ ad conciliandos militum animos valent. Siquidem facundus, & prudens exiſtimatus: etſi conſtantia vſus eſſet, inter illuſtres ſui temporis duces numerandus. Eius deceſſu, ſoluta obſidione, Antonius eius filius, qui cum in magna apud paternos milites gratia erat, ducibus copiarum conuocatis, vt in fide permanerent, ſeq; ducem ſequi vellent, exhortatus: cùm annuiſſent, elato patre confeſtim in Pelignos abiit, veritus ne quid ii populi audita patris morte innouarent: præſertim cùm ſciret Alphonſo copias paratas eſſe. At Alphonſus Iacobi obitu graui aduerſario ſublato, ſummam in ſpem victoriæ adductus: poſtquam Antonium cum copiis abiiſſe in Pelignos agnouit: copias in hyberna, quòd brumæ tempus inſtabat, Capuam reduxit. Non multo poſt Acerranus quidam ad eum venit, pollicitusq; eſt, ſe quorundam popularium ſuorum opera, Acerras in eius poteſtatem traditurum, ſi quamprimum exercitum mitteret. Sed cùm neque ſibi, neque cæteris idoneum tempus rei aggrediendæ videretur, ob dimiſſas iam in hyberna copias, in aliud tempus commodius rem ipſam deferri iuſſerat. Cumq; Caietam profectus eſſet, nuntius citatiſſimè ab Acerris venit, nuntiauitq; Ioanni Vintimillio præſidii, atq; vrbis præfecto, Acerranos, cùm longiorẽ moram pati nõ poſſent, à Renato defeciſſe: oppidumq; in eorum poteſtate eſſe. Oportere igitur abſque cunctatione, ne à Renato opprimerentur, auxilium mitti. Quod vbi accepit, miſſo confeſtim ad Alphonſum ea de re nuntio, ad fidẽ ſuam pertinere ratus Acerranos de Rege optimè meritos, in tanto diſcrimine nõ deſerere, neque pati, vt tam opportunũ ad obſidionem

dionem Neapolitanæ vrbis oppidum è manu laberetur, abſq; mora ſuccurrendum cenſuit. Itaq; inermis, vt erat, è veſtigio cum admodum paucis,qui tum circa illum aderant,cæteris ſequi iuſſis Acerras contendit:ingreſſuſq; oppidum obſidere arcem aggreditur: in primis,ne quid auxilii ab exteriore oppidi parte hoſtes obſeſſis afferre poſſent,foſſam,ac vallum ad teli iactum crebris turribus interiectis perducit:ibiq; copiarũ partẽ collocat:tormentis deinde adhibitis arcem ipſam acrius oppugnare incipit. Renato per id temporis copiæ non erant, quæ ſubuenire obſeſſis poſſent: itaq; nec ſubſidii, nec commeatus quicquam accipere poterant.Nanq; Antonio Caudola abſente,in cuius equitatu Renati ſpes ſita erat,in Pelignos profecto, Renatus,quas copias mitteret,nõ habebat.Tracta verò in aliquot dies obſidione,tormẽtis quotidie percuſſa turris, magna ex parte corruerat:ingentemq; metum obſeſſis inferebat. Cui tamen malo ſuffectis interius munimentis,vt poterant,occurrebant.Alphonſus confectis Caietæ,quas voluerat,rebus, confeſtim Capuam reuerſus eſt: cognitoq; rerum Acerranarum ſtatu, eò cum copiis reliquis ſeſe contulit.Eius verò profectio maiorem aliquanto deſperationẽ obſeſſis attulit.Vt verò præter quotidianam oppugnationẽ,& muri ſtragem, etiam fames vrgere cœpit,quum nullum ad ſe ad eam diem à Renato auxilium veniſſet, ſalutem pacti tertio,poſtquã obſidio cœpta eſt, menſe ; deditione facta, arce exceſſerunt. Receptis Acerris, iiſq; valido præſidio firmatis, Alphonſus copias ad Auerſam ducere ſtatuit, quòd eam vrbem maximè opportunam ad Neapolim coartandam, propter propinquitatem, eſſe intelligebat. Nulla enim fermè alia vrbs in agro Campano eſt ad alendos exercitus aptior: ſiquidem ager frumenti, pabuli, atque omnis generis frugum maximè ferax eſt. Eius verò vrbis potiundæ duplex ei ſpes offerebatur. Vna, quòd in ea vrbe exiguam frumenti copiam ſupereſſe ex Auerſanis quibuſdam cognouerat. Idq; veriſimile videbatur propter diutinum bellum.Nam propter quotidianas hoſtium procurſiones oppidani ſementem facere ſuo tempore non potuerant: & quòd antea magna annonæ vis Neapolim miſſa eam vrbem propè exhauſerat. Altera ſpes erat, quòd nonnulli ciues à Renato abalienati, eius vrbis imperium ad illum deferri cupiebant. Eò

igitur profectus, caſtris bifariam diuiſis: vtraque ſub vrbem ad mille paſſus poſuit: ad primum eius aduentum trepidari, ac tumultuari intus cœptum. Nec multo poſt quidam ex his, quibus præſens rerum ſtatus inuiſus erat, de admittendo eius præſidio agere cũ factionis ſuæ popularibus cœpit. Cæterùm vbi dies perficiendæ rei aduenit, vigilum metu, qui vrbis mœnia per noctem luſtrabant, quod inſtituerat, exequi non eſt auſus. Et quanquam eiuſmodi motus nonnihil ſuſpitionis apud aduerſarios concitauerant, tamen magna iam parte ciuitatis ad Alphonſum inclinante, id ille factum impune tulit: quòd ei paratum auxilium ad portas, remq; ſeditioni proximam videbant. Quin & ipſi aliquanto poſt, cùm ab Renato nullum iis auxilium ferretur, premente inopia rei frumentariæ obſidionem diutius non tulere. Emiſſiſq; de deditione ad Regem legatis, æquis conditionibus acceptis duodecimo die deditionem fecerunt. Arx tamen in Renati fide perſtitit. Hæc verò, vt cætera vrbis pars, plano, & campeſtri loco ſita, cæterùm lata & præalta foſſa circumſepta difficilem habebat oppugnationem. Adhæc murorum craſſitudo tormentorum ictibus haud obnoxia, præaltum interius ſolũ, turreſq; crebræ ipſam arcem multò munitiorem faciebant. Præterea annonæ, & præſidii affatim in ea erat. Ad centum enim, & quinquaginta milites inerant: queis præerat Xantus Matelonenſis rei militaris peritus Antonio Caudolæ, quòd is ſub patre meruerat, peramicus. Quibus de rebus quum obſidenda potius, quàm oppugnanda videretur, lenta obſidione id agere inſtituit: demõſtratiſq; operibus, quibus arcem obſideri, & circumuallari volebat: relictoq; Ioanne Vintimillio, ac Raimundo Buillo, qui iis rebus præeſſent: ipſe Capuam reuerſus eſt. Sed Ioannes modicæ latitudinis foſſa ſub arcem perducta, mox Capuam repetens, reliquum opus Raimundo perficiendum reliquit. Qui extemplò magna agreſtiũ manu comparata, primùm lato aggere extra teli iactũ extructo, vti Alphõſus præceperat, foſſã circũducit: pedum in latitudinem decem, in altitudinẽ duodecim: ipſumq; aggerem crebris turribus communit. Is verò ab vtroque cornu, oppidi murum contingebat: modicoq; ſpatio interiecto vallum iacit, foſſamq; alterã perducit: pedum in latitudinem circiter triginta, pari in altitudinem numero: vt ii,

qui

qui aggerem tuebantur, ab impetu hoſtium, ſi fortè ii obſeſſis auxilium ferre conarentur, tuti eſſent. Et in ipſo quoque vallo frequentes turres excitat, valido præſidio in iis impoſito. Valli extrema cum aggeris cornibus in lunæ ſemiplenæ modum iungebantur. Media valli pars longiùs ab aggere, atque ab oppido recedebat: ipſumq; aggerem ab interiore parte militi peruium facit, vt abſque militum periculo munimenta circumiri poſſent. Atque hæc ipſa munimenta paulo humiliora, de induſtria effecit: quò tormentorum ictibus minus paterent. Intra vrbem verò aduerſus ipſam arcem, murum ædificat quo muro arx ab vrbe ſeparabatur: eumq; ſtationibus militum complet. His rebus cognitis Renatus vehementer anxius, rurſus ad Antonium Caudolam ad quem prius frequentes nuntios miſerat, ſcribit, Auerſanam arcem, amiſſo oppido, circumſeſſam eſſe: eamq; breui, niſi is celeriter cum copiis aduolet, in hoſtis poteſtatem peruenturam. Itaque Antonius conſtitutis primùm domi rebus, in Apuliam contendit. Cumq; tranſitum in Campanum agrum ob paucitatem copiarum, haud ſatis tutum exiſtimaret, ad Renatum ſcribit, ſatius ſibi videri, dum maiores copias pararet, ſe in Apuliam, clam hoſte, proficiſci: quo facto alterum è duobus euenturum: ſcilicet, aut Alphonſum obſidionem ſoluturum: ne quæ in Apulia adeptus erat, amitteret: aut ſi in obſidione perſiſteret, amiſſa à ſe facile recuperari poſſe. Cum his literis, ac mandatis Raimundum Anichinium in equitatu primos ordines Ducentam mittit. Quo'ue tutiùs iter faciat, iubet hunc primò ad Alphonſum proficiſci: ſeq;, ob eam cauſam mitti fingere, vt tentet, an poſſit ſua opera inter Alphonſum, ac Renatum pax aliqua componi. Isq; quamprimum Antonii mandata exequi cupiens, primo ad Raimundum Buillum accepta fide profectus, inde ad Alphonſum ſeſe contulit. Quicum poſtquam egit, quæ voluit, confeſtim ad Renatum profectus, quodnam ſit Antonii conſilium edocet: Simulq; vti maturet, exhortatur. Cuius cõſilio vtpote neceſſario comprobato (ſiquidem ei in adeundis periculis non deerat animus) paucis comitibus, per occultos tramites, ad eum in Apuliam contendit. Contractisq; inde maioribus copiis per Apuliam excurrẽdo, & quæ reſiſtebant oppida ad deditionem cogendo, multos populos, ac Regulos,

partim

partim voluntate, partim metu ad ſe retraxit: atque in his agendis complures dies conſumpti ſunt. Nec tamen ob hæc Auerſanę arcis obſidio ab Alphonſo omittebatur: quòd intelligebat, Auerſa capta, nihil in agro Campano reſtare, vnde Neapolitani commeatus quicquam acciperent. Nanque ex altera parte ab Auerſa, Capua, Sueſſa, Caieta: ex altera ab Acerris, ac Nola, Neapolis clauditur. Poſtquam Renatus animaduertit Alphonſum ab obſidione Auerſanę arcis nullis ſuorum incommodis abſtrahi poſſe: ſtatuit, priuſquam arx amitteretur, aſſentiente tamen haud ſatis Antonio, in Campaniam cum exercitu deſcendere: ſi forte poſſet, oppugnando ea oppida, quę ſeſe Alphonſo dediderant, arcem obſidione liberare. Nam munimenta aggredi, aut attentare propter eorum magnitudinem, ac firmitatem, nequaquam ſani conſilii eſſe videbatur. Itaque Beneuentum rurſus mouere cœpit, vti per Caudinam vallem in Auerſanũ tranſiret. Qua re cognita Alphonſus relicto, quod ſatis eſſe videbatur, ad ipſius arcis obſidionẽ, ac munimentorum cuſtodiam, præſidio: ipſe cum reliquis copiis in Caudinam vallem celeriter profectus, eius vallis fauces quæ in Beneuentanum ferunt, quas Tifaræ pontem incolæ vocant, cum exercitu occupat: Quem ſaltum vbi Renatus ab hoſte, præter opinionem, inſeſſum reperit, in conſpectu hoſtium caſtra ponit: nocteq; modò quieti data, poſtquam illuxit dies, eductis in aciem copiis tranſgredi contendit. Quo viſo Alphonſus, producto & ipſe in aciem exercitu, propius ad fauces ſaltus accedit: totumq; equitatus robur hoſti opponit. Pugnatum eſt diu, atque acriter, his locum tueri, illis tranſire omni nixu contendentibus. Denique multis & illatis, ſimul & acceptis vulneribus, cùm Renatus intueretur à ſe ſaltum ſuperari non poſſe, irrito incœpto receptui cecinit. Motiſq; inde caſtris, per montes tranſuerſos, in Nolanum deſcendit. Quem vt Alphonſus digreſſum agnouit, veritus ne breuiore itinere Auerſam præcurreret: quanta maximè celeritate potuit, per ipſam vallem, quà venerat, Auerſam rediit. Renatus nihilò ſegnius ab incœpto itinere haud abſiſtebat. Cæterùm diffidente Antonio iis viribus auxilium obſeſſis ferri poſſe, mutato repẽte conſilio, omni propè ſpe ſeruandæ arcis abiecta, Neapolim petiit, vt diuerſo itinere Capuæ agros infeſtaret: ſi forte eo

conſilio

conſilio hoſtes ab arcis obſidione amouere poſſet. Quod poſtquam Alphonſo nuntiatum eſt, Auerſam, quò iter intenderat,copias reduxit. Poſt hæc Renatus Antonii fidem ſuſpectam habere cœpit, ne cum Alphonſo occulta agitaret conſilia veritus. Itaque accerſitum ad ſe,ſuadentibus amicis,comprehendi,& in cuſtodiam tradi iuſſit.Quod quidem ad poſtremum rebus illius exitio fuit: periculum certè adiit, ne eo ipſo die & vrbis poſſeſſione, & omni ſpe regni priuaretur. Caſtra enim ſub vrbem poſita erãt:ordinumq; principes ducis captiuitate permoti, re cognita tumultuari & minis repoſcere ducem cœpere: qui ſi ſe Alphonſo iunxiſſent, erat is dies haud dubiè finis belli futurus. Quæ cùm Renatus animaduerteret, placandos potius quàm exaſperandos iratorum militum animos arbitratus, Antonium incolumem iis reddidit, pactum ſe cum copiis in Apuliam quamprimum abiturum. Is verò, vt primùm dimiſſus eſt, acceptam contumeliam periniquo animo ferens,caſtris inde ad quatuor millia paſſuũ motis, de contrahenda cum Alphonſo amicitia,clàm agere,per fidum nuntium cœpit. Locus in ſylua quadam, haud procul ab Acerris, colloquio vtriuſque delectus eſt. Quò cùm eſſet profectus, & Alphonſus in tempore (ſimulata venatione) acceſſit. Qui Regem, quiq; Antonium ſequuti erant: pari fermè interuallo ab vtroque diſtabant. Antonius Rege conſpecto,cum propè ſtupefactus magnitudine glorię,rerumq; ab eo geſtarum paulum ſiluiſſet, lætari ſe vehementer,inquit, fortunam ita dediſſe, vti ſibi liceret amicitiam eius,nulla ſua infamia, petere, cuius virtutes eximias iam pridem admiratus eſſet.Renatum poſt multos labores,& pericula à ſe adita, eius Regni conſeruandi,atq; amplificandi gratia, quorum ipſe ſibi grauiſſimus teſtis eſſet: ſe graui, atque intolerabili ignominia affeciſſe: at contra ſperare ſe ſuam amicitiam illi & honeſtam, & fructuoſam fore. Quem Alphonſus ampliſſimis verbis collaudatum, vti in ſententia permaneret, multa, ac magna pollicendo hortatus eſt. Iam verò Auerſana arx ad extremam rei frumẽtariæ inopiam redacta erat. Itaque Antonius cùm cuperet hoc initio contractæ amicitiæ Regem ſibi beneficio deuincire, Xanthum arcis præfectum, quo amico vtebatur, ad ipſius arcis deditionem per literas exhortatus eſt. Ille verò cùm rem eò perdu-

ctam videret, ob frumenti inopiam, vt obſidionem diutius ferre nullo modo poſſet: vt Antonio gratificaretur, haud multo poſt arcem Alphonſo dedidit: isq; fuit obſidionis initio menſis ſeptimus.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER SEPTIMVS.

*

ALPHONSVS recepta Auerſana arce, tantis rerum ſucceſſibus ſublatus, dimiſſis in hyberna copiis, vt de pecunia in ſtipendium militi proſpiceret, Caietam profectus eſt. Poſthæc Capuam reuerſus ineunte vere copiis eò conuenire iuſſis, Puteolos petere decreuit: ſi fortè poſſet terrore illato oppidanos ad deditionẽ compellere. Nullum enim hoſtile oppidum in Campania, prę-ter Puteolos, & Turrim, quam Octaui vocant, relictum erat. Itaq; vt omne ſubſidium rei frumentarię, & commeatuũ hoſti à terra eriperetur, Puteolos primùm ducere inſtituit: cuius quidem rei agendæ commodiſſimum tempus eſſe exiſtimabat: quòd hoſtium non erant per id tempus eæ copiæ, quibus poſſent eius conatibus obuiam ire. Itaq; eò profectus caſtra oppido, paululũ extra teli iactum, admouet: & quoniam oppugnatio periculoſa, atq; irrita propter naturalẽ ſitum videbatur, deterrẽdo oppidanos, magis quàm oppugnãdo, tempus terebat. Eſt enim ſitum id oppidũ in rupe excelſa, atq; vndiq; pręcipiti: cuius tres fermè partes ambit. Reliquam partem tùm ipſa maris altitudo, tùm murus circunductus inexpugnabilem efficit. Vnus modò aditus, & is quidem anguſtus, per pontẽ in oppidum erat: nec abſque claſſe, propter facultatem importandorum mari commeatuum, obſideri poterat: qui cum Genuenſium onerariis eò importari, contẽptis hoſtium triremibus, poterant. Quumq; aliquot dies moratus, oppidanos à deditionis conſil

conſiliis abhorrere ánimaduerteret, vt eos populationis metu, à pertinacia reuocaret, vites, atque arbores, quæ circa oppidũ erant, ſuccidit: motiſq; inde caſtris Neapolim tranſgreſſus, ad Veſeuum montem, haud procul ab oppido Turri, caſtra ponit: mittitq; ad eum, qui id oppidũ præfectus obtinebat, Thomam Caraffam, in id operam ſuam pollicentem, propter neceſſitudinem, quæ ei cum præfecto erat, quem cùm ad deditionem inducere non poſſet, Alphonſus vaſtato iam agro circumiecto, inde abiit. Neque enim tormenta, quibus muros quateret, aduexerat. Deinde cùm accepiſſet Antonium Caudolam, haud ſyncera fide ſecum agere, per vallem, quam Vitulanam vocãt, in Pelignos proficiſci ſtatuit. Quum autem proficiſcẽs in febrim incidiſſet, ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, valetudinis curandæ cauſa ſubſtitit: ibiq; aliquot dies commoratus eſt. Cæterùm vbi conualuit, mutato conſilio Capuam reuerſus eſt. Nanque hyemis magnitudo cœlum exaſperauerat, obrutis niue collibus, per quos illi iter faciundum erat. Inter hæc ſpe ſibi allata Carpenonum oppidum occupari poſſe, Franciſcum Pandonium, ac Palermum Centurionem præmittit, qui ſcalis aditum noctu in oppidum prætentent, ipſe prima luce cum copiis reliquis ſubſequutus, Vulturnum amnem longè ſuprà Capuam, quo breuius iter faceret, vado traiicit. Quumq; in aduerſa ripa ſtaret quoad omnes copiæ flumen traieciſſent, quidam ex equitibus Rodulphi Peruſini copiarum ducis, ab impetu fluminis rapto equo, cùm ob veſtitum aquis grauatum, ex equo lapſus, in conſpectu eius periclitaretur, indigna hominis morte permotus ſuos primùm hortatus eſt, vti morienti opem ferrent, cumq; eiuſdem periculi metu nemo accurreret, crudeles, & timidos appellans, cõtinuò ſubditis equo calcaribus flumen ingreditur. Quod cùm ii, qui aderant equites, intuerentur, nonnulli ob verecundiam ſequuti ſemianimem ex amni ſuſtulerunt. Iſq; ad ignem ſubitò delatus, ac refectus, pedibuſq; ſuſpenſus, vt quam ebiberat, aquam reiectaret, vt primùm ſe collegit, Aragoniã clamitans, primam vocem emiſit. Iſq; poſtea à Rege perliberaliter eſt habitus. Profectus ad Carpenoni muros Palermus cum ſua cohorte noctu, non ſentientibus oppidanis, ingreſſus, oppido, præter arcem, eſt potitus. Sed mox cùm audiſſet Antonium

X 2 adeſſe,

adeſſe, perterritus (nec dum enim apparebant Regis copiæ) ſiue metu,ſiue auaritia, ne quæ diripuerat amitteret,oppidum repentè deſeruit. Quod vbi Alphonſo iam appropinquanti nuntiatum eſt, diuiſis in finitima oppida, hybernandi gratia, copiis,ipſe Venafrum ſe contulit. Indignatusq; Carpenonum ſibi è manu eſſe ereptum,Palermum ad oppidum, quod Sanctum Germanum nuncupant, arcis Ianulæ præfecto in cuſtodiam miſit: quaſi annuentibus fatis,vt is in eam arcem cuſtodiendus mitteretur,quam eſſet aliquando ſua virtute ſeruaturus. Per id fermè tẽporis Gartias Cabanellus,Hiſpanus eques: vir præter rei militaris ſcientiam,moderatione inſignis, quem ad montem Fuſculum cum parte equitatus Alphõſus reliquerat,nequid commeatus ex Beneuentano agro ad hoſtes deferri poſſet,conſilio,atque opera Petri Squacquari Beneuentana arce per hunc modum potitus eſt.Erat eius arcis pręfectus Petri, quem dixi, vitricus. Iſque quòd hunc ſibi fidelem matris cauſa, futurum arbitrabatur, clam per internuntium agere de arce ipſa Regi tradẽda cœpit. Idq; illi magnis præmiis perſuaſit.Re igitur,dieq; conſtituta in tempore ad arcem affuere,qui à Gartia mittebantur:iiſq; per ſummum ſilentium à Petro per ſcalas admiſſi ſunt: oppreſſiſq; mox vitrico, & cuſtodibus cæteris arcẽ occupauere. Quod vbi Gartias, qui haud procul in inſidiis aberat, agnouit,repẽte cum omnibus copiis profectus ſub arcem conſtitit, mox in vrbem, niſi deditio fieret, per arcem ipſam irrupturus. Quo caſu oppidani conſternati, cùm nullam iam in armis ſpem reponerent, abſque certamine deditionem fecerunt præſidiúmque intromiſere. Alphonſus rei feliciter conficiendæ ſpe haud mediocriter aucta, cum copiis Beneuentum contendit: finitimiſq; caſtellis, oppidiſq; compluribus debellatis,cùm nonnullę etiam ſua voluntate in deditionem veniſſent, reliquam hyemem in iis locis egit. Ea nanque vrbs & peropportuna viſa eſt ad belli ſedem,ſiquidem triginta modò millibus à Neapoli diſtans agro Campano, & Picentibus imminet.In colle ſita,circumquaque deſpectum habet. Ad hæc flumina duo proxima,vt nulla prope hoſtium vi oppidani ab aquatione prohiberi poſſint. His rebus cognitis Antonius Caudola res ſecundas Alphonſi pertimeſcẽs, quem ſibi ob ſuſpectam fidẽ infenſum ſciebat, miſit ad eũ,qui de reconcil

conciliatione ageret, filiumq; in id fidei pignus, atq; obſidem offerret. Alphōſus ſimul vt ea ſeſe cura liberaret, ſimul vt ſuam clemētiam, humanitatémq; teſtaretur, petenti erroris veniam dedit. Eoq; rurſus in gratiam recepto, filium ad ſe miſſum Ferdinando filio comitem, atque aſſectatorem datum, in æquo propè honore haberi voluit: conſtituerátque adoleſcenti maiorem natu filiam vxorem dare, ſi is in propoſito, & fide permanſiſſet. Poſt hęc Alphonſus Capuam regreſſus, ad Calatiam nullo iam obſiſtente, exercitum ducit. Cúmque oppidanos aliquot dies obſeſſos ad deditionem cogere non poſſet, Antonium Panormitam, accepta fide, ad eos miſit, qui iis perſuaderet, vti deditionem facerent: ſuamq; potius clementiam, quàm vim experirētur. Sed cùm illi nihilominus in propoſito permanerent, vi agendum ratus, tormento ingenti æneo, per aduerſum montem, ſummo labore ſubuecto, eos ad deditionē compulit: vrbéq; præſidio firmata Beneuentum rediit: atque ad Padulam caſtellum non longè à Beneuento ſitum, caſtris poſitis, paruo negotio, id ad deditionem compulit: inde ad Apicium ducit, terroréque finitimis latè iniecto, complura caſtella circumiecta, ad deditionem adacta, in fidem recepit. His rebus geſtis Vrſariam iter intendit, qui locus eſt in Apulia, eo conſilio, vt iis copiis, quas ab Antonio Caudola expectabat, præſidio eſſet: veritus ne Franciſcus Sfortia, qui equitatu multum poterat, ſeſe obiiceret, quò minus ad ſe proficiſcerentur. Nanque Franciſcus Renato amicus, Arianum, Troiam, Manfredoniam, Nuceriam, atque alia nonnulla oppida in Apulia tenebat: quæ pater partim armis occupauerat, partim à Ioanna regina acceperat. Is tum in Piceno agens, quam prouinciā armis occupauerat, ad Victorem Rangonum, præſtantem equitem, quem ſummæ rerum ſuarum in Apulia præpoſuerat, partem copiarum, in quibus Cæſarem Martinengum, virum fortem, illum magis quàm fortunatum, miſerat: qui & oppida ſua tuerentur, & Renatum, quoad tutò poſſent, adiuuarent. Caſtris ad Vrſariam poſitis, Paulus Sangrus vnus è copiarum ducibus Antonii, vir rei militaris peritiſſimus cum quingentis equitibus ab Antonio miſſis ad Alphonſum venit. Aberat autē oppidum Troia ab Vrſaria haud plus quatuor millibus paſſuū: eò Franciſci copiæ conuenerant: deinde Alphonſus magnam

equitum manum, ſub Troiam mittit, qui hoſtes ad pugnam prouocent, quantęq; ſint eorum copiæ, cognoſcant. Quod hoſtes procul conſpicati, correptis armis, magno numero obuiã eunt. Natura loci hæc erat: cliuus eſt in altitudinem paſſuum circiter quingentorum, cæterùm leni aſcenſu: ante hunc vaſta camporum planicies iacet, paruis quibuſdam tumulis interiectis, vberrimo, ac præpingui ſolo, ſed nudo eodem atque arboribus infrequenti. In eius, quẽ dixi, cliui faſtigio ſita eſt Troia, circaq; eam rurſum ſe pandit vaſta altera camporum facies. Ipſa vrbs foſſa eſt & mœnibus munita. Ad eius, quem dixi, cliui radicem profecti hoſtes, Alphonſi equitatum adorti ſunt: pugnaq; inſignis pro numero equitum edita. Neutris aliquandiu pedem referentibus, ad poſtremum, cùm diutius reſiſtere non poſſent, in fugam coniecti ſeſe in vrbem recepere. Quo facto, Alphonſus ſatis cognito, vt ſibi videbatur, quantum viribus hoſtis & virtute poſſet, receptui cani iuſſit. Poſt hanc pugnam quatriduo ceſſatum, hoſtibus ſeſe intra muros continẽtibus. Deinde cùm plerique de Alphonſi equitatu Troiam verſus contenderent, vt vrbis ſitum ſpecularentur, Cæſar confeſtim eductis copiis primùm ſub vrbe in cliuo conſtitit. Quod vbi Alphonſus agnouit, reuocatis properè, qui frumentatum ierant, omnem exercitum in acies nouem diuidit: peditatuq; in medium collocato, læuo cornu Ioannem Vintimillium pręficit: ipſe dextrum regebat. Principiò antecurſores, ac leuis armaturæ homines, qui ad certamẽ hoſtes illicerent, præmittit. Erat Victoris, quem ſupra memoraui, conſilium non decertare omnibus copiis: ſed vt in cliuo ſtantes non paterentur hoſtem ad vrbem ſuccedere. Cæterùm Catus, vnus è ductoribus, & alii quidam dimicandi auidi, conſilium immutari coëgerunt. Hi enim ſimul Regios propiùs accedere conſpexere ad anguſtias quaſdam cliuo propinquas, illico progreſſi ſunt: vt hos aſcenſu prohiberent. Quibus repulſis inſtante atque adhortante Rege cliuum tranſcenderunt. Nonnulli hoſtium effuſo curſu in medias Regiorum acies inuecti, redeundi facultate adempta, intercepti ſunt. Cumq; Cæſar hoſtes circunueniri poſſe arbitraretur, quòd eorum cornua anguſtiora erant: equitatum, quem in læuo cornu ſtatuerat, dextrum Alphonſi cornu, quòd eam partem infirmiorem exiſtimabat,

circumire, & à latere ferire iubet: ipſe dextrum cornu inuadit, & iam ab ea parte, variante fortuna, Regios premere, atque vrgere cœperat. Quod poſtquam Alphonſus animaduertit, confeſtim aduerſus cliuum cum dextra ala, & peditatus robore cõtendit, eo videlicet conſilio, vt hoſtes ab vrbe excluderet: quo facto & prælium, quod iam ab ea parte profligari cœperat, reſtitutum eſt: & hoſtes, vti Alphonſus cogitauerat, veriti ne reditu intercluderentur, ſenſim cedendo, terga verterunt. Fugiẽtes conſectati Regii, plerique captis, ſub vrbis mœnia præcipites egere. Hîc Franciſcus Seuerinus vir acer, veritus ne vnà cum ciuibus, qui armati auxilio ſuis in pugnam exierant, hoſtes in vrbem irrumperent, cum ſua cohorte tandiu hoſtiũ impetum ſuſtinuit, dum oppidani ſeſe in oppidum reciperent. Quos vbi vrbem ingreſſos vidit, calcaribus equo ſubditis, non modicæ latitudinis foſſa ſtrenuo ſaltu tranſmiſſa, in oppidum ſe recepit. Inſequenti hoſtes Alphonſo quidam de equitatu hoſtium infeſto telo ſub vrbem occurrit: quærentiq́, quiſnam eſſet, nam paludamento inſigni præter cæteros vtebatur, quũ Regem ſe eſſe reſpondiſſet, perſpecta Regis fiducia adeò conterritus eſt, vt telo, quo eum petiturus venerat, abiecto, ſeſe ad eius pedes proiecerit, atque ei vltrò dediderit. Multi hoſtiũ, quòd clauſis portis, non recipiebantur metu inſtantium tergo Regiorum, non prius finem fugiendi fecere, quàm Nuceriam peruenerunt. Sunt etiam, qui miraculi loco referant, ſtrenuum quẽdam equitem (nomen obſcurum eſt) quum hoſtem in oppidum fugientem inſequeretur, per patentem vrbis portam concitato equo inuectum, per auerſam portam ſtupentibus cunctis incolumem euaſiſſe. Ad duas horas acerrimè decertatum eſt. Poſt hæc Alphonſus ſigno receptui dato, Vrſariam in caſtra copias reduxit: Exinde Vicarum mouit, octo millia paſſuum is locus abeſt à Troia: primoq; impetu, vallo eruto, foſſam tranſgreſſi milites, alii muros miſſilibus oppugnare, alii ſcalas applicare aggreſſi. Oppidani quanquam repentino Regis aduentu perculſi, nihilo tamen ſegnius armati, ſubitò in muris apparuere, ac tranſilire conantes lapidibus repellebant. Cùm autẽ Regii acriùs inſtarent, nec à muro repelli poſſent: complura apum aluearia, quæ fortè paulo antè ex agris, metu hoſtiũ intra caſtellũ congeſſerant, in muros arrepta, in hoſtes

deuoluerunt. Quorum fragore irritatæ apes cùm circumuolarent, non ſolùm os, atque oculos oppugnantium inceſſebant, verumetiam ſeſe armis, & interioribus tunicis inferentes, hos maiore quadam moleſtia, & malo afficiebant. Perturbatis rei nouitate, qui ab ea parte rem gerebāt militibus, eorumq; pleriſque retro cedentibus, Ludouicus Podius (quem vulgò Putium appellabant) maiore, quàm pro corporis ſtatura, animo, ac viribus, vnus è Regiis purpuratis, quamuis ſupernè omni miſſilium genere peteretur, fortiter tamen ſubſtitit, nec quem ceperat locum deſeruit, donec maiore hoſtium concurſu in eam partem facto, in foſſam reiectus eſt. Nec ob id tamen prælio abſtitit: ſed rurſum, ac ſæpius eundem locum, vnde deiectus fuerat, occupauit. Erat verò is locus adeò procliuis, vt in eo veſtigium haud ſatis firmari, ſiſtiq; poſſet. Itaque ab iis, qui circunſtabant, haſtis ſeſe ſubrigi, ac ſuſtentari iuſſit. Atque ita eorum adminiculo ſuffultus, nunc haſta, nunc gladio propugnatores petebat. Cæterùm dum pertinaciter pugnat, vulnus ſub dextrum oculum, mucrone ictus, accepit. Ac nec ſic quoque ſaucius pugnare deſiit. Interim haud procul inde vectibus ſubrutus murus, cùm expectatione omnium celeriùs cecidiſſet, nonnullos qui auidius ſubierant, oppreſſit. Tum per muri ſtragem irruptione facta, cùm tamen & ruinis innixi oppidani fortiter reſiſterent, caſtellum captum, prædaq; militi permiſſa. Fœminarum decus, Regio iuſſu, pro ſua conſuetudine, ſeruatum: dato negotio quibuſdam ſenioribus, vti eas in ſacram ædem compulſas ab iniuria militum defenderent. Vicarenſium calamitate cognita, aliquot caſtella finitima, metu perculſa, ſua ſponte legatos de deditione ad Alphonſum miſere: eaq; ab eo perbenignè in fidem recepta. Per idem ferè tempus Raimundus Caudola Antonii patruus, qui & ipſe poſt reconciliatum Alphonſo Antonium, Renati partes deſeruerat, ad Alphōſum cum parte equitatus veniebat, & cum eo Ioſias ac Ricius: quos cùm Franciſcus Sfortia copias cogere audiſſet, Ioannē fratrem cum magno equitum numero è Piceno, qui hos diſtineret, &, ſi qua occaſio rei benè gerendæ ſe offerret, adoriretur, iis obuiam miſit: eoſq; ſub vrbem Thetim incautos nactus, leui certamine fudit, ac fugauit, capto Raimundo, atq; aliis cōpluribus equitibus. Ioſias ac Ricius inter tumultum elapſi ſibi
ſalutem

ſalutem fuga quæſierunt. Antonius Raimundi captiuitate cõperta, confeſtim animo immutari cœpit: ſiue quòd Ioannem Sfortiam, qui in propinquo cum copiis aderat, timeret: ſiue alia ratio ſubeſſet. Ac ne quid noua conſilia agitantem retineret, cauſatus quod mater ægra filii deſiderio conficeretur, ab Alphonſo petere contendit, vti filium per aliquot dies reuerti ad ſuos pateretur. Alphonſus, etſi intelligebat quo animo filium poſceret, tamen cogitans Antonii magis intereſſe, quàm ſua amicitiam ſuam ſequi: eius poſtulatis haudquaquam refragari ſtatuit: moxq; adoleſcentulum ad illum remitti permiſit. Cumq; in Pelignos proficiſci decreuiſſet, vt labantes populorum animos Ioannis Sfortiæ aduentu, confirmaret: poſtquàm ſuam profectionem grauem, ac ſuſpectam Antonio fore cognouit, ne quid ei occaſionis ad rebellandum daret, cõuerſo itinere in Campaniã rediit. Deinde certior factus Eugenii Pontificis copias aduerſus Franciſcum Aquinianum ad Strangulagallum (id ei oppido eſt nomen) profectas eſſe, Renato per id tempus quieſcente ob copiarum paucitatem: maximis eò itineribus confeſtim contendit, vt hominem ſibi amicum, cuius fidem, & conſtantiam in omni bello expertus fuerat, periculo leuaret: primoq; ſuo aduentu ſummotis hoſtibus obſidionem irritam fecit. Protinus ad Pontem Coruum retrò flexit. Quod cùm propter loci naturam, & præſidium, abſq; tormentis expugnare ſe poſſe diffideret: motis inde caſtris, caſtella quædã finitima expugnauit. Cumq; ad caſtellum quod Rupem Gulielmam vocant, duceret, vicos, qui circa ipſum caſtellum erant, vi cepit: ipſum verò caſtellum loci natura vi capi prohibebat. Eſt enim ſitum in altiſſimi montis cacumine, undique abrupto, & ab vna tantùm parte peruio: eodémque aditu difficillimo. Cæterùm vicorum expugnatio, & famis impendentis metus incolas ad deditionem compulit. Rebus vbique proſperè geſtis: Alphonſus quòd in iis locis nihil aliud geri, per anni tempus, poſſe intelligebat, Capuam reuerſus eſt. Poſt hæc animo reputans omnem Campanum agrum, præter Puteolos, in ſuam poteſtatem, fortunæ benignitate, redactum eſſe, & ſuperos, quocunque iret, cœptis fauere, de Neapoli rurſus obſidenda conſilium cepit: præſertim cùm Renatus exiguum equitatum, vt ante dixi, haberet. Atq; inter apparatum

rerum, Capreas oppidū in inſula eiuſdem nominis ſitum, oppidanorum quibuſdam tradentibus cepit: quo capto, reliqua inſula miſſis eò triremibus, quas tum habebat, abſq; certamine potitus eſt. Ad hanc inſulam quum forte roſtrata, qua pecunia ex Gallia Renato afferebatur, paulò poſt appuliſſet, facti neſcia, comprehenſa atque direpta eſt, omnia iam Alphonſi felicitati permittente fortuna. Protinuſq; Neapolim cum exercitu profectus, ad caſtra vetera conſedit: is enim locus viſus eſt caſtris maximè idoneus: tum propter pabuli, & aquarum copiam, tùm quòd in collem molliter aſſurgens, facilè muniri poterat. Hunc à Septentrione, atque à Meridie eminentem ſimplici vallo, ac foſſa, ab Oriente, quòd ea pars plana, & ob id minus tuta videbatur, duplici foſſa, ac vallo, crebriſq; turribus in caſtelli modum communiuit, magno tormētorum numero, idoneis quibuſq; locis, impoſito his munimentis perfectis: Ferdinando filio, admodum puero, recèns cum nauibus ex Hiſpania ad ſe profecto, magna iam tum, atq; præclara indole, quem omnino Corellæ regendum dederat, cum parte copiarum in caſtris relicto, ipſe Puteolos cum reliquo exercitu profectus eſt. Prius enim id oppidum ſibi expugnandum videbatur, ne quid omnino circa vrbem Neapolim relinqueretur, quod obſeſſorum ſpem aliquo modo aleret: caſtriſq; prope oppidum poſitis roſtratas acceſſit, quæ mari commeatus importari non ſinerent: tormentiſq; eodem conuectis infeſtare oppidanos cœpit. Hi verò naturali ſitu freti, quandiu iis copia fuit rei frumentariæ obſidionem tulere: nec vllis terroribus iniectis ad deditionem compelli potuerunt. Poſtquam verò res frumentaria deeſſe cœpit, ſubſidiiq; deſperatio animos ſubiit, miſſis, qui cum Rege de deditione agerent, atque iis, quæ poſtulabant, impetratis, confeſtim Alphonſo portas aperuerunt. Inde ad oppidum Turrim motis caſtris, oppidanos perculſos quòd omnia ad Alphonſum deferri videbant, ad deditionem ſine certamine coëgit. Toto agro Neapoli circumiecto, in poteſtatem redacto, Alphonſus Neapolim haud cunctanter ducit: tranſmiſſáque montana arce, in monte oppoſito arci regiæ, vbi inerat modica planicies, ad mille paſſus caſtra ponit: ipſúmque collem occupat, qui maritimæ arci imminebat. His duobus caſtellis, altero in quo

Ferdin

Ferdinandus confœderat, altero ſub vrbem excitatis, validoq́; præſidio firmatis, Neapolitanam vrbē obſidere arctiùs cœpit. Renatus præter vrbanas copias, quæ exiguæ erant, ad D C C C ſagittarios habebat, quos Genuenſes duce Arunte Cibonio viro forti ad eum nauibus miſerant. Is eſt Aruns Cibonius cuius forti fideliq́; opera, bello perfecto, Alphonſus Rex victor, multis maximisq́; in rebus poſtea eſt vſus. Nam cùm per belli tempora Andegauenſis factionis dux Renato Regi egregiam operam nauaſſet, præeſſe Neapolitanis iuſſus, ita illos Prorex, abſtinenter & ſumma cum integritate iure dicundo, ſibi deuinxit, vt parta victoria Alphonſus, illum Neapolitanorum precibus adductus & in gratiam receperit, & Proregem eundem iis præeſſe iuſſerit. His nauibus aduecta & non exigua frumenti vis famis metum in aliquot dies ſuſtulit. Nam Genuenſes eum regno pelli, imperiumq́; ad Alphonſum deferri, ægrè ferebant, & ob id illum enixè, quoad poterant, adiuuabant. Ædificarat Renatus aduerſus arcem maritimā caſtellū, in eius collis faſtigio, in quo Alphonſus caſtra fecerat: idq́; adhuc in eius poteſtate erat: quod cùm Alphonſus inprimis tollendum cenſeret, eò confeſtim copias admouit. Cuſtodes tùm leui loci munimento diffiſi, tùm annonæ inopia adacti, quarto die deditionem fecerunt. Iam enim Neapoli parua admodum copia frumenti reliqua erat. Poſtridie verò eius diei, quo id caſtellum in deditionem venit, fortè duæ ingentes Genuenſium onerariæ frumento & cætero commeatu onuſtę Neapolim appulerunt. Quarum aduentu in aliquod tempus recreati Neapolitani aliquanto fortiùs obſidionem pertulerunt. Id verò caſtellum Alphonſus latiori muro, ac foſſa continuò circumdatum, valido præſidio firmauit. Leuia deinde quotidie certamina, vt pote ex propinquo, ex vtriſque caſtris, vario euentu, conſerebantur. Procedente verò in dies obſidione fames omnium malorum obſeſſis grauiſſimum (iam enim propè cōſumptum erat quicquid frumenti naues conuexerant) vrgere Neapolitanos cœpit: ingentiq́; pretio tritici modius comparabatur. Neque enim vlla pars in eo regno relicta erat, vndę quicquam ad illos frumenti, aut vllum genus commeatuum deportari poſſet, clauſo omni, terra, mariq́; aditu. Hæc tantùm quæ ex Gallia petebantur, & difficulter cū ingentibus Genuē-

ſium onerariis, & immenſo prætcrea pretio comparabantur. Qua neceſſitate coacta vrbana multitudo, ſæpe vrbe excedebat: pluresq; diſceſſiſſent, ni hos pro hoſtibus haberi, & capi Alphonſus iuſſiſſet: quod videlicet ab illo, optima ratione eſt factum. Nam quò plures abire contingebat, hoc diutius reliqui obſidionem tolerare poterant. Fuere autem qui in publico conſilio (tantum licentiæ faciebat fames) Renato ſuaderent vt legatos ad Alphonſum mitteret, qui de tolerabili aliqua pace agerent. In hoc rerum ſtatu decreuit Alphonſus Vicum oppidum petere, quod in Mineruæ promontorio ſitum à Renato tenebatur: eoq; cum roſtratis profectus oppidanos intra paucos dies, ſubſidii ſpe abiecta, ad deditionem compulit. Deinde Maſſam progreſſus, id oppidum dedentibus ſe oppidanis cepit. Poſt hæc Surentum adiit: quod cùm ad deditionem nullis terroribus, aut minis compelli poſſet, latè populato agro, Puteolos rediit. Haud multo poſt nuntiatum eſt Alphonſo, oppidum quod Sanctum Germanum vocant, à Ricio occupatũ. Erat hic Ricius obſcuris ortus parentibus, homo leuiſſimus & modò harum, modò illarum partium. Nam ex milite gregario ductor factus, magna latronum manu comparata, aliquot Romani Pontificatus oppida armis oppreſſerat. Is quò facilius Alphonſum falleret, ſe ei amicum per id temporis ſimulabat. Subornatus autem à Romanæ arcis præfecto, quicum affinitatem contraxerat, per dolum id oppidum cepit. Erant in eo oppido complures, qui eius regionis principatum ad Eugeniũ Pontificem trahi cupiebant. Oppido tum præerat Arnaldus, qui arcis Regiæ præfectus fuerat. Hic vt primùm Ricium per oppidum iter facere conſtituiſſe accepit, id illico ad Regem ſcribit: ſimul quid ſe agere velit, percuntatur. Fecerat quidem ea affinitas, quam dixi, nonnihil ſuſpectum Alphonſo Ricium. Itaq; primũ Arnaldo mãdat, vt illi tranſeunti, ſi abſq; periculo poſſit, manus iniiciat. Mox cùm vulgatũ eſſet, eũ ad ſe ire cum copiis (ſic enim Ricius Regi ſcripſerat) ſimulans velle ſe ſub eo ſtipendia facere, mutato conſilio iubet, ni Ricius noui quicquã moliatur, vti eum incolumem tranſire patiatur: quòd ſcierit eũ ad ſe proficiſci ſtatuiſſe: ſed quoad fieri poſſit, operam det, nequid ab illo per negligentiam detrimenti capiatur: Quibus literis acceptis Arnaldus, pleroſque factionis Regiæ ſeorſum alloquu

alloquutus, in tempore ſecum adeſſe iubet. Nam peditatum, quo reſiſtere Ricii conatibus poſſet, non habebat. Profectus ad oppidum Ricius cum paucis primùm ne ſuſpicionem multitudo pareret, per patentem portam ingreſſus eſt. Tractóque de induſtria cum portæ cuſtodibus ſermone, ſubſtitit, donec qui ſequebātur, affuere. Quem ſimulatq; Arnaldus proſpexit, obuiam cum paucis ad portam progreſſus, illum venientem in forum deducit. Tum aduerſæ factionis homines, eius conſilii conſcii, ad eum frequentes conuenere: quorum ſtudio cognito, ad quendam ex his coniurationis principem cōuerſus, & num omnia parata forent percontatus, vt parata audiuit, illicò Arnaldum comprehendi, atque in cuſtodiam tradi iuſſit. ſimul excurſione per oppidum facta, & aduerſa factione perterrita, oppido, ſine certamine, potitus eſt. Inde ad arcem Ianulam, (ſic enim appellant) oppugnandam profectus Arnaldum vinctum eodem perducit: ſi fortè poſſet, fraternæ mortis terrore iniecto, Martinum arcis præfectum ad deditionem adigere. Sed cùm ille pertinaciter affirmaret, non paſſurum ſe vlla priuata calamitate, arcem in cuiuſpiam, præterquam in Regis ſui poteſtatem peruenire: oppugnare arcem aggreditur: quæ cùm acriter oppugnaretur, aliquot iam de præſidio vulneratis, Palermus ille centurio, quem, amiſſo Carpenono, in hanc arcem in cuſtodiam traditum, ſupra demonſtrauimus à Præfecto arcis, vti ſolueretur, & communi periculo ſuccurrere permitteretur, requirit. Quo impetrato illico murum conſcendit: hosteſq; iam ſcalas admouere conantes, tanta lapidum vi obruit, vt nemo amplius arcem ſubire auderet: erat enim vt ingenti corpore, ita & ingentibus viribus: quo facto & ſuam in Alphonſum fidem teſtatus eſt, & priſtinæ virtutis fama recuperata dignus habitus eſt cui Rex & veniam errati dederit, & in ampliorem ordinem euexerit. Poſtquam Alphonſo renuntiatum eſt Ricium eo oppido potitum, omnem eius recuperandi ſpem in vna celeritate poſitam arbitratus, nihil ſibi ad feſtinationem reliquum fecit: citatoq; equo paucis, qui tum fortè cum eo erant, ſequentibus (nam tum fortè venatum ierat) ne nocte quidem intermiſſo itinere Theanum aduolat. Cæteriſq; propoſito edicto, ſe abſque mora ſequi iuſſis, poſtridie mane plus LX. milibus confectis ad oppidum peruenit:

ea verò celeritas Ricium imprimis conſternauit:neque enim Regem tam citò affuturũ crediderat. Exiſtimabat illum, priuſquàm moueret, cogendis copiis tempus cõſumpturum, ſibiq; interea expugnandæ arcis facultatem fore: caſtris ante oppidum poſitis Alphonſus, antequàm vim experiretur, donec copiæ reliquæ conuenirent, ad Ricium miſit: qui hortatetur vti ab incœpto abſiſteret, oppidoq; cederet: quod ſi faceret, errori ſe eius parſurum. Qui cùm in propoſito perſtaret: vt primum copiis ſe ſatis inſtructum putauit (nanque ad illum interim pedites, atque equites, è diuerſis locis confluebant) ſtatuit Alphõſus oppidum totis viribus oppugnare, ne oppidum tàm opportunè ſitum, & Neapolitani regni firmiſſimum clauſtrum, in inimicorum poteſtatem deueniret. Cumq; naturam regionis diligentiùs intueretur, animaduertit montem, quem Ricius inſederat, facilè circumiri, ac deſuper hoſtem opportunè peti poſſe. Itaque Mendociam Hiſpanum, impigrum virũ, cum peditibus ducentis, trans montem, clàm hoſtibus, continuò ire præcepit, & ſi qui occurrant, è Ricii peditatu ſe eſſe ſimulate. Id oppidum ad montis Caſinatis, quem dixi, radices ſitum eſt: idq; exiguus amnis interluit. Arx ab oppido aliquantum diſtat eminenti loco ſita: ſupra arcem ad mille fermè paſſus templum eſt, de quo diximus: opus vetuſtate, religione, pręcipuè Diui Benedicti corpore, percelebre, caſtelli cuiuſdam inſtar duplici muro circumdatum. Per cuius templi exteriorem murum (nam & is quoque ab hoſtibus cuſtodiebatur) Mendocias cum ſociis tranſitum faciens (nam alios expectabat) cuſtodes fefellit. Ricius cognito Regis de oppugnatione conſilio, ex oppido prodit, vbi ſe haud ſatis tutum exiſtimabat, diſpoſitis per muros partim ex ſuis, partim ex oppidanis, qui reſiſterent: eosq; tumulos, qui Regiis caſtris imminebant, inſidet: quos tamen prius occupatos præſidiis firmauerat. Alphõſus interea copias inſtruxerat: nihilq; aliud oppugnationem differebat, quàm eorum, qui circummiſſi erant aduẽtus. Iamq; ab omni parte Ricius ſibi ſatis proſpexiſſe videbatur, cùm illi extemplò ſupra caput, veluti procella quædã, Mendocias apparuit. Nanq; ii, qui pro templo ſtabant: opinati hunc eſſe reliquum Ricii peditatum (vt diximus) atque, eum cum ſuis ad Ricium deſcendere: Ricius quoq; Mendociam Ricio tum

eſſe,

eſſe, quem præſtolabatur, ſuſpicatus, patumper ſubſtitit. Sed mox fraude cognita aduenienti Mendociç ſeſe obiecit. Quod vt Alphonſus animaduertit, omnes ſuos, quos in armis, vt diximus, paratos, atque inſtructos habebat, partim in hoſtem pugnare, partim oppidum adoriri imperat. At Ricius ancipiti malo circumuentus ſeſe confeſtim in fugam coniicit: viaq; per medios hoſtes ferro facta, amiſſis pluribus, deſtitutoq; oppido primò in templum mox per deuios ſaltus in oppida, quæ propinqua erant, euaſit. Quo fugato Alphonſus confeſtim oppidum abſque certamine recepit. Ibiq; Arnaldi fratre cum valido præſidio relicto, ipſe Capuam reuerſus eſt. Qua in re profectò neſcius virtus'ne magis, an celeritas eius laudāda ſit. Neapolis interea arctiſſimè obſidebatur: nec re frumentaria modò, verumetiam aqua reciſo extra vrbem aquæductu oppidani laborabāt. Quocirca ingens triſtitia oppidanorum animos ceperat. Angebantur res adeò mutatas eſſe, vt qui prius Eugenii Pontificis, & Iacobi Caudolę auxiliis inſtructi ſibi pares Alphonſi viribus videbantur, nunc omnibus deſtituti ſubſidiis, eum ante portas binis caſtris poſitis victorem viderent, quem nauali prælio ſuperatum & captum, nunquam amplius id Regnum petere auſurum putarent. Eſſe in illius ditione Siciliam commeatus, ac cætera bello neceſſaria ſuppeditantem: eſſe Sardiniam, Baleares Inſulas, Barchinonenſium atque Aragonum regna ampliſſima, vnde illi pecunia, ac milites in bellum ſubminiſtrari poſſent. Angebantur quoque vehementiùs frumenti, ac pecuniæ inopia, non ærario modò, verumetiam priuatorum ciuium facultatibus diuturno bello exhauſtis. Duplex modò ſpes ſupererat. Sed altera quidem minus firma. Nam Genuenſes, etſi ſe libenti animo adiuuari ab illis ſciebant, tamen grauari tantis, ac tam crebris ſumptibus exiſtimabant. Altera erat in Franciſco Sfortia, & Antonio Caudola. Sed alterius cunctationem videbant, alteri non ſatis credebant. Omnia tamen tentanda, priuſquàm vltima experirentur, vociferabantur. Quorum vocibus permotus, vt par erat, Renatus, ad Genuenſes & ad Antonium Caudolam, qui cum eo poſt receptum filium in gratiam redierat: ſimul & ad Franciſum Sfortiam in Picenū crebrò nuntios dimittebat, qui docerent, quas in anguſtias res ſuæ redactæ eſſent, binis circa vr-

bem

bem caſtris hoſtium poſitis,& vt cum copiis celeriter aduolarent,ſi ſe ſaluum vellent,hortarentur. Cęterùm hæ ſpes omnes vanæ, atque irritæ euaſere. Nam & inter Genuenſes,cùm iam decreta claſſis eſſet,pecuniaq; in ſtipendium imperata,de pręfectura inter Ioannem Fregoſum,Thomæ fratrem, qui per id temporis Genuēſis vrbis principatum obtinebat, & Ioannem Antonium Fliſcum nobilitatis principem orta contentio, ne claſſis perficeretur, impedimento fuit: & à Franciſco, atque Antonio,aut nulla,aut ſerò auxilia venere. Quum hic eſſet rerum ſtatus,nec ſperaret Alphonſus Neapolim aliter quàm fame, aut proditione capi poſſe: aperuit ei fortuna inopinatam quandam ad victoriam viam. Nanque Anellus faber quidam cæmentarius, quem fames Neapolim exire compulerat, ad eum profectus, docuit vrbem haud magno militum periculo ſi rei præmium eſſet, capi poſſe: atque in id operam ſuam atq; ſtudium eſt pollicitus. Hunc Rex collaudatum,& maioribus, quàm eius fortuna caperet, promiſſis oneratum, de ratione rei agendæ percontatus (omnibus,quibus opus erat,celeriter præparatis) ad ducentos viros fortes deligit: qui cum Anello,ac fratre nocte aquę ductum ingrediantur,& in iis Mazeum Ianuarium, ac Diomedem Caraffam: & alios quoſdam Neapolitanos,qui patria exules multos annos eum ſequuti fuerant, quibus vrbis loca nota erant, omneſq; paratos in armis eſſe iubet, cauſamq; ſupprimit. Sub mediam noctem quum vocati omnes conueniſſent, ducibus rem aperit: hortaturq; vt intrepido animo rem aggrediantur,quę ſit iis ingentem vtilitatem,& decus allatura. Quo've vno, atque eodem tempore & illi mœnia occupare,& ipſe cum copiis adeſſe poſſit,mādat, vt cum in demonſtratum locum ex aquæ ductu emerſerint, id ſibi per eos, qui reliqui in aquæductu fuerint, ſignificari confeſtim curent,rem à primis ad nouiſſimos perferendo. Erat autem ingreſſus in aquæductum per puteum alterum extra vrbem ad lapidis iactum in horto quodam poſitum: in quē per funem ſeptem & viginti cubitorum dimitti oportebat: datoq; vni ex his negotio,vt cùm ſciret primū eos è puteo intra tectum euaſiſſe ad ſe referret, ſcaliſq;. & vectibus traditis, eos dimiſit. Adiecit præterea vti quarta noctis vigilia, poſtquàm è puteo emerſiſſent, facto impetu mœnia aggrederentur:

tur: oppreſſisq; illico cuſtodibus turrim vicinam occuparent. Cereris verò, vti imperata facerent, ducesq; ſequerentur, præcepit. Cum his mãdatis profecti leuiter armati ducibus Anello, ac fratre in puteum, per quem deſcenſus erat, ſeſe tacitè per funem demittunt, accenſaq; intus funalia præſe ferentes: cùm per cæcam teſtudinem ſinguli progrederentur, ad foramen, per quod aqua in vrbem illabebatur, abſque labore perueniũt. Aggreſſiq; murum perfodere aliquanto plus temporis in eo excidendo, quàm Anellus putauerat, propter eius craſſitudinem poſuere. Eoq; clauſtro perfoſſo, vlterius progreſſi per canalem, qui ab aquæductu in puteum ferebatur: non abſque difficultate in ipſum puteum deſcendunt. Reſtabat ſecundus labor, vt ſcilicet è puteo in domum euaderent. Anellus igitur & frater primi, ſubiicientibus humeros ſociis, pedibus ſimul, ac manibus per murum niti cœperunt: donec ad foramina quædam per quæ erat in puteum deſcenſus, paulo ſupra hominis magnitudinem, peruenere: ad quæ ſtatim appulſi ad ſummum euaſerunt. Fortè autem pridie eius diei Neapolitani magnum lapidum aceruum, propter huiuſmodi ſuſpitionem, vt in puteum inſpicerent, ex operculo deiecerant: nec poſtea ſiue obliuione, ſiue negligentia lapides impoſuerant. Quod ſi eſſet factum irrito haud dubiè incœpto, puteum ingreſſos reuerti oportebat. Eo igitur operculo facilè, ac ſine ſtrepitu ſublato, Anellus, ac frater primi in domum exiliunt: omnibusq; exploratis ne quid inſidiarum ſubeſſet, poſtquam neminem adeſſe cognouerunt, per funiculum è puteo delatas ſecum ſcalas attrahunt: quibus, qui in puteo erant, ſcandere cœperunt. Difficilis erat præſertim armato aſcenſus per nauales ſcalas: quæ cum ab imo vagæ, atque inſtabiles eſſent: nemo erat, qui ſubſiſtere auderet: ne aut homines, aut armorum caſus periculum afferret. Inter hæc muliercula, cuius ea domus erat: primùm graui odore, quem è puteo limus exhalabat: tum lumine inſpecto exanimata celeriter accurrit: iisq; viſis, qui iam emerſerant, continuò exclamat. Fueratq; haud dubiè proditura inſidias, ni celeriter oppreſſa vocem emittere inhibita eſſet: filia quoque iam adulta matrem orare vehementius cœpit, ne fortunæ aduerſaretur. Adhæc terrori immixtæ preces, magnáque ſilentii præmia mulierem inter ſpem, metúmque

dubiam placauerunt. Iam ſol exortus erat, cum vix quadraginta ex omni numero puteum euaſerant, & qui ingreſſum nunciare regi debuerat: ſiue negligentia, ſiue quod is metu, erumpente luce, à deſtinato loco diſceſſiſſet, nihil regi ſignificauerat: qui rei euentum operiens, paratus cum copiis erat. Cúmque accepiſſet neminem ſuorum in muro apparere: nihílque tumultus ex vrbe audiri: putauit omnes aut cæſos eſſe, aut metu exilire non auſos: itaque propius ad vrbem profectus ab ea parte, quæ occupanda erat, ad muros ſuccedit. Id verò conſilium, vt primò in diſcrimen ingreſſos adduxit, ita victoriæ cauſa ad poſtremum fuit. Nanque eius aduentu cognito Renatus cum ea manu, quam ad ſubitos caſus parauerat, citato equo ad muros contendit: hoſtéſque procul amouit. Ingens verò pauor, & conſternatio hos, qui iam è puteo emerſerant, cepit. Nec regredi in puteum ne ſe armorum ſtrepitus propinquis hoſtibus proderet: nec propter paucitatem erumpere audebant, ſed mortem taciti continuo expectabant. Alphonſus vt vidit intus à ſuis nihil miſceri, deſperatis rebus ſigno receptui dato caſtra verſus proficiſci cœpit. Quod poſtquam Renatus animaduertit, periculum omnè depulſum arbitratus, relictis cuſtodibus, & ipſe in regiam rediit. Forte quidam ad puteum, vnde erat in aquæductum ingreſſus, profectus erat, rei ipſius neſcius. Isq; re cognita ad Alphonſum nuntiatum cucurrit multos è puteo prodiſſe, atque in domo tacitos ob metum latere. Eo nuntio accepto celeriter conuerſo equo vrbem repetit: atque ad mœnia ſuccedit, quo eorum animos acueret. Inter hæc mulieris, quam dixi, filius à ſtatione ſua domum venit pulſatíſque foribus quum nemo aperiret: inſidias illicò ſubeſſe ſuſpicatus cœpit infeſtius pulſare & fores perfringere. Mater & qui intus erant exanimati quid agerent, neſciebant. Alii ſubito patefacta ianua petendum, atque interficiendum hominem. Alii ob matris, ac ſororis beneficium capiendum modò, nec vlterius in eum ſæuiendum cenſebant. Quam ſententiam quum omnes probarent, reſeratis paulum foribus quum niterentur manus iniicere, repente vt hoſtes vidit, trepidus refugit: hoſtéſque intra vrbem eſſe vociferans ad Renatum ſubitò peruolat: quæque viderit, refert. At qui intus erant, vt inſidias pa-

lam

Iam factas eſſe conſpexere, nec reditus, à lateribus locum dari, vno agmine repente è domo proſiliunt: primóque impetu mœnia propinqua (vno tantum vigile ibi reperto) turrimq; occupant. Nam cæteri cuſtodes: tanquam eo die nihil diſcriminis reſtaret, in diuerſa abierãt. Renatus eo nuntio primùm, deinde tumultu excitatus (vt adhuc erat armatus) ad mœnia celeriter reuerſus, impetum in hoſtes facit. Quibus viſis Alphonſus ad muros cũ copiis aduolat: quoq; ſuis animos adderet, ſcalas admoueri imperat. Cæterùm oppidani eam muri partem facilè tuebantur, & ne quis per ſcalas in captam turrim euaderet grauium ſaxorum deiectu obſiſtebant: eosq; qui turrim occuparent, manubaliſtis inceſſebant. Dum pugnatur, obequitans mœnia Alphonſus animaduertit paulo ſupra eam partem, quæ oppugnabatur, locum quendam neglectum eſſe (nanque eius cuſtodes deſerta ſtatione ad propinquum tumultum ſe contulerant) Itaque ſcalas celeriter admoueri, eumq; locum occupari iubet. Sperans eo facto aut vrbem inde capi poſſe, aut certe hoſtes ab oppugnatione eorum, qui turrim occupauerant, auerti. Is verò locus hoc faciliùs occupari poſſe videbatur, quòd veluti in arcum curuatus à Renato, & iis, qui cum eo pugnabant, conſpici non poterat. Iam verò ex iis, qui turrim occupauerant, cùm tormentis, atque omni telorum genere peterentur, partim grauiter ſauciati fuerant, partim ne in hoſtium poteſtatem venirent, ſeſe è muro præcipites dederant. Cumq; vnus ex iis Ioannes Michaël Calatouillus, eques Valentinus, deſperata ſalute in hoſtes delatus ſeſe aliquandiu defendiſſet, à Renato confoſſus mortem honeſtam, ac glorioſam obiit: eratq; Renatus eam turrim recepturus, niſi à tergo ſubitò, atque improuiſo cum ingenti clamore, & alacritate hoſtes inuecti terrorem intuliſſent. Potiſſima verò cauſa trepidationis fuit (quod plerunque ludente fortuna in bello accidere conſueuit) res vtique parui momenti. Nam equus quidam forte captus, & inſeſſus à Petro Martino, vel (vt aliis placet) Sancio Barilio Alphonſi milite, per mœnia vrbem ingreſſo, in hoſtes inuectus, opinionem præbuit captæ, & refractæ portæ proximæ. Is verò equus Sarni Brancatii fuerat, præſtantis equitis & Renato percari, qui dum fortè per ea loca excurrens in hoſtes incidiſſet (adépta ei ob viæ anguſtias

 fugiendi

fugiendi facultate) captus fuerat. At Renatus primùm cohortatus qui aderant, in hoſtes fortiter inuectus, eorum impetum paulum repreſſit. Mox verò, vt creſcente hoſtium numero, ſuos exterritos animaduertit: nec poſſe diutius impetum ſuſtineri, ſenſim referre pedem cœpit. Alphonſus intereà ad Diui Ianuarii portam, quæ erat aliquanto remotior, quibuſdam oppidanorum, quos belli ſatietas ceperat, ſuadentibus, contendere partem ſuorum, & appulſis ſcalis eam portam effringere imperat. E quibus Lupus Simenes, Raimundus Buillus, atque Eximenus Corella, cuius potiſſimum opera in ea re vſus Rex fuerat, ſuperatis mœnibus primi omnium vrbem ingreſſi, pleriſque aliis, vt intrarent, animos dedere. Quæ vt Renatus ſenſit, cui potiſſimùm parti, aut loco ſuccurreret incertus (omni ſpe defendendæ vrbis abiecta) in prælio omnia expertus eam victori conceſſit. Tum & à Fori Boarii porta, quæ ad caſtrum Maris fert, & ab aliis diuerſis muri partibus irruptio in vrbem facta, omnibus ſtationes præ metu deſerentibus: atque ad prędam diſcurſum: à cædibus tamen temperatum, mox verò ingreſſo Rege, & prædæ quoque finis factus. Poſtridie eius diei, duæ ingentes Genuenſium onerariæ, quibus commeatus deferebantur, ignaræ vrbis captæ ſupra portum apparuere. Propiusq; profectæ vt viderunt ſolitos lætitiæ clamores à ciuibus non edi, illicò ſuſpicati res immutatas eſſe, ſub arcem conceſſerunt, frumentoq; expoſito, vini & commeatuum cauſa Surrentum (quæ vna ciuitas in Renati fide permanſerat) petiere, atque octauo ferme die Neapolim reuerſæ: quàm proximè potuere ſub arcem anchoras iecerunt, quæ ſi pridie ante captam vrbem aduentaſſent: naualesq; ſocios in terram expoſuiſſent, dubiam facere victoriam poterant. Per hunc modum Alphonſus Neapoli vrbe nobiliſſima, ac vetuſtiſſima, anno ab initio belli vno, & vigeſimo, potitus eſt. In quo neſcias profectò magis'ne eius fortitudinem, & conſtantiam, an clementiam, cæteraſq; virtutis laudes: an felicitatem admirere. Nanque in aggrediendis rebus impiger, nec labore vllo defatigabatur, nec periculo cedebat vlli, Tantam'que animi fiduciam in his agendis præeſſe ferebat, vt ſæpe eius milites cum pluribus, ipſi pauciores, dimicare non dubitauerint. In bello gerendo adeò conſtans, vt eum nec calamitas vlla

as vlla accepta,nec pecuniæ inopia,nec belli diuturnitas,nec ommeatuum penuria, nec hyemis magnitudo ab incœpto euocauerit. In victoria adeò clemens, & moderatus,vt de ea aude poſſit cum quouis antiquorum Principum decertare. Clementiæ par facilitas, ac liberalitas erat: famis, ſitis, frigo-is, calorisq; inaudita patientia, ad quam per aſſiduos venan-i labores obdurnerat,adiuncta erat. Ad hæc literarum amor, is enim vnicus doctorum Sotninum cultor ſuæ tempeſtatis ait) & vini abſtinentia accedebat, quod aqua infuſum vix uicquam vini ſimile referret. Has tantas regis virtutes, con-lii magnitudo rebus belli, ac pacis pariter perſpecta æqua-at. Ita porrò felix, fortunatusq;, vt perrarò vnquam vlla ac-epta clade ipſe vnus omnium regum fortunam in poteſtate abuiſſe videatur. Sed hæc alterius ſint loci: nunc ad rem ge-tam redeo: ingreſſus vrbem Alphonſus præconibus paulo oſt per vrbem dimiſſis, vt populationibus modus ſtatuere-ur,edixit: ac pleriſque ciuibus, qui ad ſe ſupplices confuge-ant, bona iam à militibus occupata, cum ædibus liberè reſti-ui iuſſit. Nec poſt id temporis hoſtile quicquam in tota vrbe erpetrari permiſit. Quippe exiſtimauit, & præſtantis Regis ſſe victis ignoſcere, & ſapientis integrè, quam euerſæ ci-itati dominari malle. Quo quidem facto vel inimicorum nimos ſibi maximè placauit. vnus ſupererat expugnanda-um artium labor: hæ autem tres erant Capuana, Montana, & Regia: in quam ſe Renatus amiſſa vrbe receperat. hæq; omnes tùm ſitu tùm valido præſidio munitæ erant. Cæterùm ei frumentariæ inopia laborabant, præſertim Montana, & Capuana. Itaque eas obſidere ſtatuit, & in primis Capuam vtpote infirmiorem,& Regiæ iunctam: Vixq; quartus ab ob-ſidione interceſſerat dies, cùm Ioannes Coxa, vnus ex iis, qui in Regiam cum Renato confugerant, à Renato petiit, vt ſibi liceret cum Ioanne Caraffa de arcis ipſius deditione agere. Is enim Capuanæ arcis præfectus, in eam vxorem, ac liberos habebat, nec ignorabat arcem ipſam ob commeatus inopiam defendi non poſſe. Cui Renatus cùm iam arci ſub-uenire non poſſet,vt ſaluti ſuorum conſuleret,permiſit: atque vt paucorum quorundam dierum inducias peteret iuſſit: quas cum primò Alphonſus abnueret, ne Renatus ea occaſione

noui quippiam in vrbe moliretur: mox mutato conſilio, miſſis Lupo Vrreo, ac Raimundo Buillo ad Mariæ coronatæ templum, quò Coxa conuenerat, inducias conceſſit. Poſt hæc Ioannes vxore, ac liberis cum omni præſidio, atque omnibus rebus eductis, haud cunctanter arcem dedidit. Recepta arce Capuana, totaq; vrbe in poteſtatem redacta, Alphonſus, vti omnes arma ponerent, edixit. Haud multò poſt Renatus quum pecuniam non haberet, vnde arcem tueretur, & amiſſam vrbem recuperare ſe poſſe diffideret, ſummaq; iam rerum omnium deſperatio animo obuerſaretur abeundi conſilium cepit. Potiſſimum quum haud ſciret, an poſtea nauium poteſtate, quibus ſe tuto mari committeret eſſet habiturus. Quum igitur ita ſtatuiſſet, Antonium Caluum, à quo grandi pecunia adiutus fuerat, arci præfecit: Montanæ arcis cuſtodia Mazario Gallo commiſſa. Deinde nauem ingreſſus eſt, vrbem quam amiſerat, cum gemitu ſæpe reſpiciens, ac fortunæ iniquitatem incuſans, Octino Caratiolo, Georgio Alamanno, ac Ioanne Coxa tam mœſti diſceſſus comitibus. Iſq; ſecunda tempeſtate vſus ad portum Piſanum, inde terreſtri itinere Florentiam ad Eugenium Pontificem, quo amico vtebatur, profectus eſt. Poſt cuius diſceſſum Alphonſus belli reliquias confeſtim perſequi ſtatuit. Itaque cùm accepiſſet Antonium Caudolam cum Ioanne Sfortia Franciſci fratre copias contrahere, aduerſus eum proficiſci inſtituit: debellatum prorſus exiſtimans, ſi illos vno modò prælio viciſſet, retinebat enim adhuc Franciſcus complura in Apulia oppida. Vrbe igitur primùm præſidio firmata, atque eius cuſtodiæ relictis Neapolitanis compluribus: quorum præcipuam erga ſe fidem in eo bello cognouerat: primùm ad Capuam in campos profectus, mox coactis maioribus copiis, poſtquàm ſe ſatis firmum, atque inſtructum exiſtimauit: inde ad Populi Fontem mouit, ac poſtridie Iſerniam, quæ adhuc in partibus Antonii erat, petiit. Cuius aduentu conterriti oppidani, admiſſo eius præſidio, oppugnationem non tulere. Inde Carpenonum belli caput ducit: ibiq; caſtra ponit. Quod vbi Antonius accepit, confeſtim cum omnibus copiis proficiſci ſtatuit, priuſquam Ioannes Sfortia, quem Franciſcus frater in Picenum reuocabat, copias à ſe abduceret. Nanque Franciſcus

cus (cognita rerum Neapolitanarum immutatione) de re-
s ſuis ſolicitus retinendum fratrem, ſuaq; potius defenden-
, quàm aliena oppugnanda cenſebat. Inter hæc Paulus San-
us, deſerto Antonio, cum equitatus parte ad Alphonſum
caſtra tranſgreſſus, quantæ hoſtium copiæ eſſent, docuit.
phonſus cum collem ante omnia occupandum putauit,
r quem Antonium iter facere, oportere cognouit. Ita
nfeſtim caſtra in eam partem transfert, trecentisq; pediti-
is Saxanum (quod caſtellum in propinquo erat)miſſis, eum
llem, per quem ad Carpenonum iter erat, valido pedita-
firmauit. Quem vt Antonius ab hoſtibus captum, & in-
ſſum comperit, ad Peſculantianum (ita id caſtellum incolæ
ocant) cum copiis ſubſtitit, qui locus à Carpenono haud
ultum aberat. Carpenonum oppidum, in colle poſitum,
ſpectum vndique procliuem habet, ab eo colle exiguo in-
ruallo, alter ſeſe attollit mons pari fermè altitudine, per
ıem, vt oſtendi, ad oppidum iter erat, haud procul inde à
extra ſitus eſt mons alius, in quo Alphonſus caſtra poſuerat.
oſtridie Antonius, vt fiduciam oſtenderet, copias in aciem
lucit; quod vt Alphonſus animaduertit, & ipſe pro caſtris
cies inſtruxit, multis verò haud dimicandum cenſentibus,
uod maiores eſſent hoſtium copiæ, quum Ioannes Vintimil-
us rogatus ſententiam diceret, ſi abſente Rege, penes ſe
num ſumma rerum eſſet, ſeſe intrepidè hoſtes aggreſſurum,
Cæterùm non audere ſe tale quidpiam Regi ſuadere, quòd in
ius capitis ſalute tot populorum ſalus contineretur. Conuer-
ıs ad eum Alphonſus, per me igitur, inquit quo minus fiat
àm memorabile facinus, ſteterit: auertant id ſuperi à genere
oſtro dedecus, vt metu pugnam detrectaſſe videamur. Simul
is dictis galeam capiti induit, aciesq́, producit. Exiguus
mnis inter vtraque caſtra excurrebat. Isq; curſus tarditate,
ntra conuallem pluribus locis ſtagnabat. Hic Antonius de
nduſtria expectabat, ſi forte prior Rex initium tranſeundi fa-
eret, quòd is locus aliquantum accliuis trans flumen erat. At
Alphonſus Paulum à caſtris cum paucis digreſſus, vt hoſtium
ciem, & loci ſitum diligentiùs ſpecularetur: poſtquàm cun-
ta cognouit, reuerſus, vt vidit hoſtes citra flumen illici non
oſſe, confeſtim tres acies trans flumen mittit: quibus Petrus,
atque

atque Alphonſus Cardonæ, ac Guilielmus Raimundus Moncata viri fortes præerant, hiq; celeriter amne tranſmiſſo, magno impetu in hoſtes inuecti, inſignem pugnam ediderunt. Sed cùm plures hoſtium acies his ſeſe circumfudiſſent:nec viderentur diutius eorum vim ſuſtinere poſſe, quarta Alphonſi iuſſu ſucceſſit acies, quam Raimundus Buillus ducebat: & item quinta, cuius princeps erat Lupus Vrreus, vir præter bellicas artes, eximiis naturæ, ac fortunæ dotibus præditus. Hos Alphonſus paulò infra eum locum, vbi pugnabatur, circunducere acies, atque hoſtium latera iubet inuadere: quorum interuentu, eorum qui iam ceſſuri videbantur confirmatis animis,prælium redintegratum eſt. Inter hæc pedites,quos ad Saxanum conſtitiſſe dixi, impedimenta hoſtium aggreſſi prædam agebant. Quod cùm Antonius animaduerteret,confeſtim aciem vnam iis ſubſidio mittit. Tum Alphonſus cum reliquis aciebus in hoſtes fertur, militeſq; alios exhortando, alios caſtigando in pugnam accendit. In eo quoque prælii ardore Inici Gheuaræ, viri acris, atque impigri tùm commilitones animando,tùm manu cum hoſtibus fortiter rem gerendo, virtus ſpectata, & laudata eſt. Pugnatum eſt aliquandiu æquo marte, nec incruento, cùm neutri cederent. Demum hoſtes terga dant, quos Regii conſectati, direptis impedimentis,magnam eorum partem, in queis Antonium inter primos dimicantem, ceperunt, reliqui copiarum duces, abiectis armis, ſibi ſalutem fuga quæſierunt. Caſtris captis impedimentiſq; direptis,cùm hoſtes nullum fugiendi finem facerent,Alphonſus receptui cani iuſſit. Poſt hæc cùm clementia ſua in captiuos vti ſtatuiſſet, perducto ad ſe Antonio, veniamq; erroris poſtulanti, non modò ignouit, verumetiam oppida, quæ à patre accepta, hæreditario iure poſſidebat, reliquit, cæteris captiuis perhumaniter habitis. Nec quicquam ex Antonii ſupellectile, quæ erat ingens, præter Chriſtallinum calicem cepit. Secundùm hoc prælium Alphonſus per Pelignos, ac Marſos, gentem bellicoſam victricia arma circuntulit totamque eam regionem breui ſubegit. Deinde in Apuliam ſe conuertit,vt belli reliquias conficeret(nondum enim Apuli,qui Franciſco Sfortiæ dominatu tenebantur, arma poſuerant) caſtriſq; primò ad Manfredoniam oppidum ad mare

ſitum

ſitum motis eam vrbem,pręter arcem,oppidanorum quorun-
dam opera ſtatim recepit: in ea Victor Rangonius,quum ſeſe
aliquot menſes tenuiſſet, deſperato ad extremum auxilio,de-
ditione facta,rebus ſuis conſuluit. Troia interim,& cæteris op
pidis Franciſci receptis. Dum hæc aguntur,Renatus, quem
profectum ad Eugenium dixeram, quum ſeſe arcem regiam
tueri poſſe diffideret (nam Montana, ob frumenti inopiam,
iam ante recepta per deditionem fuerat)quòd ipſius regiæ tu-
tela magno ſumptu indigebat,nec abſque Genuenſium naui-
bus,frumento,ac rebus neceſſariis prouideri poterat, eius de-
dendæ poteſtatẽ Ioanni Coxæ permiſit, ipſe mari in Galliam
rediit.In deditionis verò conditionibus, quum eſſet poſtulatũ
vt Georgio Alemano, Otino Caratiolo, Ioanniq; & cæteris,
qui Renatum ſequuti eſſent, ignoſceretur, in eos ſeſe facilem
& perhumanum Alphonſus exhibuit. Hoc tam graui, & tam
diuturno bello confecto, omniq; demum regno pacato, Al-
phonſus Beneuentum conceſſit: ibiq; conuentum agere inſti
tuit.Quod poſtquam vulgatum eſt,Neapolitani ciues,regniq;
optimates honeſtius arbitrati, conuentum Neapoli agi, quæ
vrbs eſſet regni totius caput, ibíque regem honorificentiùs,
quàm vſquam alibi excipi poſſe, Legatos ad eum miſere ora-
tum,vti apud ſe mallet conuentum agi.Fuit ea legatio Alphõ-
ſo periucunda: quòd quàm grata ſua victoria Neapolitanis
eſſet,ex eo maximè iudicabat: itaque Neapolim conuentum
edixit.Poſt hæc ex Beneuento digreſſus,Neapolim ad diui An
tonii templum ſub vrbem, ad quingentos fermè paſſus, con-
ceſſit:ibíque moratus eſt,donec,quæ ad triumphi magnificen
tiam pertinebant, parata eſſent. Quibus compoſitis, ad eam
partem quæ Salernum fert, acceſſit. Neapolitani primùm in-
dignum exiſtimantes tam celebrem tot victoriis Regem por-
tam vrbis ſubire, quandam muri partem, quà triumphans in-
troiret,nouo Romanorum imperatorum more,diſiecere.Huc
ductus eſt currus inauratus, quem veſtes purpura,atq; auro di-
ſtinctæ longè illuſtrabant, & in eo ſella curulis æquè exorna-
ta. Currui alligati erant quatuor eximii candoris equi, quos
vnus æquè albus præcedebat: iiq; omnes frænati auro, pi-
ctíſque ſericis inſtrati. A dextra, leuáque currus incedebant
bis deni è nobilitate Neapolitana lecti viri, ſingula manibus

aa haſtil

haſtilia gerentes: quibus illigatum velamen erat auro diſtinctum, quod ſupra currum deferebatur. Alphonſus vt Regem decuit, antequam in currum tolleretur, habendam rationem hominum de ſe benemeritorum, quorum opera fideli, ac forti in bello vſus fuerat, arbitratus, hos pro meritis, variis honoribus, & præmiis affecit: deinde currum inſcendit, regali cultu, ornatúque decorus, ac longè conſpicuus. Lauream coronam, triumphantium veterum more, quamuis amici ſuaderent, renuit. Id honoris ſuperis tantùm tribuendum inquiens. Circumſtabat infinita hominum multitudo eius viſendi ſtudio, præſertim triumphi ex longa antiquitate repetiti ſpectaculo, vel ex longinquis profecta. Moueri deinde agmen cœpit: cuius ordo huiuſmodi fuit. Primi omnium ſacerdotes diuinum carmen canentes, altariáque, & ſacra corpora geſtantes ibant. Sequebatur è diuerſis ordinibus ingens tum ciuium, tum externorũ numerus. Proximi ibant complures partim Florentini, partim Hiſpani Punico habitu: hiq; varia ſpectacula edentes, alii moralium, alii ſacrarum virtutum, cum titulis, atque inſignibus ex quibus dignoſcerentur: alii Cæſaris, & aliorum quorundam, qui floruere, Principum perſonam referebant. Regémque pro dignitate alloquentes, ac laudibus in cœlum certatim extollentes, cum incredibili circunſtantium voluptate, hunc pro ſe quiſque ad virtutum ſtudia, ad gloriæ cupiditatem, ad diuinæ religionis cultum accendebant. Poſt hos aliquanto interuallo rex procedebat, tum habitus magnificentia, ac nitore admirabilis, tum rerum à ſe geſtarum magnitudine longè admirabilior, atque illuſtrior. Currum pedibus ſequebantur totius regni reguli & optimates. Voluit enim quos vicerat, hos triumphi ſui participes efficere, non de his, veteri Romanorum more, triumphare: nulli ante currum captiui ducti, nulla ſpolia prælata. Nouerat enim regna vt fortitudine comparari, ſic manſuetudine, & humanitate conſeruari. Nihil verò à Neapolitanis prætermiſſum eſt ad vicorum ornatum, per quos iter facturus eſſet. Omnia floribus conſtrata: varia odorum, ac vaporum ſuauitate fragrabant. Hoc modo lætis ſalutantium, & congratulantium vocibus, omnes vrbanas ſeſſiones, curru triumphans, præteruectus eſt. Nanque omnis Neapolitana nobilitas, quæ longè
clarior

clarior, & potentior olim fuit, in quinque illuſtres ſeſſiones, ſiue conſeſſus appellare quis malit, diuiſa eſt. Erant enim hæ ſeſſiones, tùm pulcherrimis aulæíſque, pictiſque ſtragulis ornatæ, tum cultiſſimarum virginum, & nuptarum choris ornatiores. Quæ pulſu pedum tibiæ ſonum modulantes, Rege conſpecto hunc, vt communem patrem, vt decoris, ac pudicitiæ ſuæ tutorem veneratæ ſunt. Demum in arcem Capuanam, die iam in veſperam inclinante, ſe recepit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER OCTAVVS.

*

COMPOSITO regni ſtatu, incoliſq; bello feſſis quiete reddita, omnes vno ore Alphonſum miris in cœlum laudibus ferebant, ſe per eum intolerandis laboribus, periculis, miſeriis liberatos prædicantes. Qui arua colere conſueuerant ſeſe ad agrorum culturam contulerant. Mercatura, quam bellum ſuſtulerat, aduenarum concurſu, atque commercio, in vſum reuocari cœperat. Eratq; earum rerum iucunda recordatio, quas graues, atque aſperas perpeſſi fuerant. Regum, ciuitatum, nationum legati ad eum gratulandi gratia frequentes ventitabant. Illa modò cura Regi ferè reliqua erat. Nanque Eugenius Pontifex Maximus, de quo ſuperioribus libris mentionem fecimus, ægrè ferens Renatum regno pulſum, adhuc cum eo inimicitias gerebat. Cuius opes, quamuis Rex parum timeret, tamen ne contra Romanam eccleſiam, cuius erat maximè obſeruans, bellum gerere videretur, ei reconciliari optabat. Quare data occaſione, non deſtitit, quoad diſſenſio, ac bellum omne ſublatum eſt. Nanque Eugenius quum videret fruſtra à ſe ſuſcepta arma retineri, nec iam amplius Renatũ, qui poſtea regni ſpe abiecta

in Galliam abierat, reſtitui poſſe, Ludouicum Cardinalem Aquileienſem appellatum, magno animo, & conſilio virum (cui admodum fidebat, cuiq; rerum ſuarum ſummam commiſerat) qui cum eo de pace ageret, legatum ad Alphonſum miſit. Fuit autem hic annus à natali Chriſti Domini noſtri quadrageſimus tertius, & quadringenteſimus ſupra milleſimum. Legatus vbi Priuernum peruenit, miſſis, qui ſuam profectionem Regi ſignificarent, ſubſtitit. Quod poſtquam Rex agnouit, Alphonſum Borgiam Epiſcopum Valentinum, nonnulloſq; alios viros claros, quorum conſilio vtebatur, qui eum ſalutarent, continuò ad eum miſit. orta verò inter eos controuerſia, quòd Ludouicus ſe pro legato à Rege ſuſcipi peteret, & Alphonſus epiſcopus, ac cęteri Regii negarent id æquum eſſe, ne iam tunc Rex ſeſe Eugenii autoritati, ſibi adhuc aduerſarii, ſubieciſſe videretur: continuò Rex vbi id reſciuit, eam controuerſiam, tolli iuſſit, atque vt cum legati inſignibus ad ſe iret, permiſit. Multiſq; Principibus viris ad quatuor millia paſſuum à Terracina obuiam aduentanti præmiſſis, ipſe quoque vbi eum appropinquare accepit, ad mille paſſus proceſſit, comiterq;, ac benignè accepit. Interim oſtendit placere ſibi, quæ de pace agenda eſſent, ea (nullo interprete) per ſe ipſos agi, nec cum ſuorum pręterea quoquam communicari, ſic ea cautiùs, meliuſq; confici poſſe. Cuius conſilio approbato Legatus, id quoque ſibi placere reſpondit. Eoq; ipſo die ad eum, nequid temporis fruſtra laberetur, quum eſſet profectus, priuſquam de pace colloqueretur, Rex pro ſua humanitate prius loqui orſus, oſtendit ſeſe iuris ſui tuēdi gratia, quod aliter tueri non poſſet, contra Eugenium bellum ſuſcepiſſe, quem cùm à Ioanna Regina filium, ac regni ſucceſſorem inſtitutum ſciret, ac pro ſtatu ſuo conſeruando infinitos labores, ac pericula adiiſſe, Renato poſthabuiſſet, cui & apertè fauiſſet, & opitulatus eſſet. Quæ ideo ſe grauius tuliſſe, quod nulla ſua iniuria laceſſitus Pontifex, ipſum adeò pertinaciter oppugnaſſet. Neque enim meminiſſe ſe, à ſe quidpiam, cuius rei cauſa is ſibi infenſus eſſe debuerit, admiſſum. Non perſonam, ſed cauſæ æquitatem ab illo ſpectandam fuiſſe, qui communis omnium, æquo iure, ſit parens, nec magis hunc, quàm illum aut amare, aut odiſſe debeat. Multa præterea maiorum ſuorum exempla

retulit,

retulit, qui pro Eccleſiæ dignitate, & auctoritate conſeruanda multa diſcrimina obire non dubitaſſent. Sui verò erga ſacroſanctam Chriſti Eccleſiam animi Gerbiniam expeditionem, quam pro Chriſtiani generis gloria ſuſcepiſſet, imprimis teſtem eſſe. Quapropter quæ egiſſet non voluntati, ſed neceſſitati attribui oportere. Pacem ſe libenter & accipere, & dare: ſi modò æqua poſtularentur, concedanturq́; : hanc ſuæ voluntatis, atque conſilii ſummam eſſe. Poſtquam dicendi finem fecit, Legatus, quibus potuit verbis, bellum à Pontifice geſtum excuſauit: docens non odio, ſed humanitate compulſum, aduerſus eũ bellum geſſiſſe: neque potuiſſe Renati à ſe auxilium implorantis preces auerſari. Sed poſtquam ille regno extruſus eſſet, remota belli cauſa Pontificem ad pacem mentem conuertiſſe: ſeque eius rei auctorem imprimis apud Eugenium fuiſſe. Admiratum iampridem tum animi, tum conſilii, tum rerum ab eo geſtarum magnitudinem: ſummam præterea in bello conſtantiam, amicitiam illius vltro expetiſſe: qua quidem per pacem ſibi perfrui liceat. Poſt hæc cùm de pace aliquandiu colloquuti eſſent, ab eo ſermone vterque ſpe plenus diſceſſit. Cepit autem vtrinque ex eo ſermone mutuæ virtuti, atque prudentiæ ingens opinio, atque admiratio: ídque ad ſuos reuerſi, alter alterum magnificis, atque ampliſſimis verbis extulerunt. Poſtridie autem Rex ad legatum profectus, quum non concederentur poſtulata, ita ab eo diſceſſit, vt omnes intelligerent, ſpem pacis nullam eſſe. Et iam vterque quaſi deſperata pace abire ſe inde velle pronuntiauerat. Iamq́; ad diſceſſum parabantur omnia, quum mox legatus fruſtra à ſe ſuſceptum iter dolens per interpretem rem componi poſſe arbitraretur, Alphonſum Protonotarium (ea dignitas apud Pontificem haud contemnenda exiſtimatur) cuius fidem erga ſe norat, peridoneum cenſuit, per quem inchoata, ac iam deſperata pacis mentio reuocaretur. Norat quippe in eo viro haud minus prudentiæ, quàm fidei, rebus gerendis ineſſe: & quòd erat genere Hiſpanus, propter linguæ peritiam, quæ ſibi obſcura erat, hoc illi magis cum Rege conuenturum putauit. Vocato igitur ad ſe Alphonſo mandat, vti Regem adeat, eúmque facta loquendi poteſtate, à quibuſdam poſtulatis, quæ minus æqua cenſebant, auertere conetur. Scripſitq́;

ad Regē orans, ne grauaretur ſecum, de iis quæ ad pacem pertinerent, rurſus agi, Alphonſi fidei quæuis magna, & arcana committi poſſe. Multa ſæpe, quæ inter ipſos rerum autores effici non potuerunt, per internuntios compoſita, atque confecta eſſe. Acceptis mandatis Protonotarius è veſtigio ad Regem profectus, primùm nequid Rex miraretur, quod quum is genere Hiſpanus eſſet, aduerſus eum ſuperiore anno arma cepiſſet, id factum excuſauit. Deinde edocuit, quantum nomini, gloriæq; eius Pontificis pacem, & gratiam conducere exiſtimaret. Nanque vt turpe ad famam videretur tantum Regem cum Pontifice bellum gerere, etiam ſi eſſet fortaſſe iuſtum, ita poſita contentione, eius autoritati parere, & aduerſus Romanum Pontificem minimè contumacem eſſe, glorioſum haberi. Poſt hæc quum rurſum de pacis conditione agi cœptum eſſet, in alias rurſus difficultates inciderunt. Atque cùm nihilominus pacem effici poſſe, alia quadam via demõſtraſſet, aſſenſus Rex, Alphonſum Epiſcopum ad Legatum miſit, qui rogaret, ne eo die diſcederet, quòd pacem componi poſſe rurſus in ſpem veniſſet. Quod cùm illi placuiſſet, conſilium manendi cepit, poſteroq; die ad Regem profectus, Alphonſum vnà ſecum ſermoni, quem cum Rege eſſet habiturus, intereſſe voluit. Rex itidem Franciſcum Vrſinum (Romæ Præfectus perpetuus is erat, qui honor in Italia ampliſſimus habebatur) ad ſe vocauit: iiſq; multa inter ſe de pace colloquutis, poſt longam diſceptationem pax ad poſtremum his verbis dicta, atque conſcripta eſt: Eugenius Pontifex Alphonſum Neapolitanorum Regem conſtituit, appelletq; de more ipſum Regem, & regni iura omnia ei liberis, poſteriſq; libera in perpetuum tradat, quemadmodum prioribus Regibus à Pontificibus tradi conſueuiſſent. Ferdinando Regis filio, cui Rex poſt mortem regnum deſtinauerat, ſuccedendi poteſtatem faciat. Alphonſus contrà Eugenii autoritati ſe ſubiiciat, atque opituletur ad agrum Picenum, quem Franciſcus Sfortia armis occupauerat, vindicandum. Si quando Pontifex aduerſus Turcas, aut Afros bellum ſuſcipiat, Rex cum claſſe adiuuet. Sacerdotio præditos, ſub concilii prætextu Baſileam profectos reuocet, nec patiatur tres è ſuis qui Cardinales ab Amadeo Sabaudienſi creati fuerant, re-

uertentes, pro Cardinalibus ſuſcipi, haberi've. Si poſito eius honoris titulo venire renuant, ipſe Pontificiis edictum cum cura in eos exequatur. Erat hic Amadeus Sabaudienſis Dux, ſanè inter principes ſui temporis exiſtimatione, atque extra hanc immoderatam Pontificatus cupiditatem, omninò clariſſimus. Is enim ſua induſtria ſine armis, ac ſine exercitu prope vllo, paternum imperium plurimùm auxerat: in tantam porrò dignitatem, ac potentiam euectus, vt ampliſſimorum Regum filias liberis deſponderit, ipſe filias maximis Regibus collocauerit. Pontificatus titulum per ſacerdotum, ac principum diſcordiam adeptus, Eugenii autoritatem penitus contempſit. Quo mortuo Nicolao, qui Eugenio ſucceſſit, facti penitus poſito Pontificio nomine, & Cardinalis recepto paruit: pauloq; poſt cum laude mortem obiit. Poſtulabat Rex præterea, vti Terracina vrbs in confinio regni ſita, firmiſſimũ ipſius regni clauſtrum, itemq; Beneuentum vrbs in Sãnitibus clara, ac potens ſibi, poſteriſq; traderetur. Legato quidem ea oppida Regi tradi placebat, quoad ei vita contingeret, ſed in hæredes transferri inconſulto Pontifice nolebat. Hac igitur re vna ſuſpenſa, quum de cæteris conueniſſet, Priuernum Legatus rediit, Alphonſo apud Regem relicto, qui id ageret, curaretq;, vt quæ de pace acta erant, publicis monumentis mandarentur. Qui cùm vtriuſque gratiam promereri cuperet, ne id vnum obſtaret, quominus pax conficeretur, æquum ſtatuit, ſi Rex ea oppida recepta in hæredes quoque transferri vellet, vti pro iis ipſe Matricem ciuitatem, atque Accumulum, in Marſis oppida Romanæ ditionis faceret. Quæ conditio cùm Regi placuiſſet, iubente Pontifice, à Legato recepta, atque comprobata eſt. Poſtridie eius diei, quo hæc effecta ſunt, Nicolaus Picininus Regis vocatu Ferracinam venit, triremibus Regiis aduectus. Hic eſt ille Nicolaus, de quo prioribus libris mentionem fecimus, qui Bracii præſtantis copiarum ducis artibus, ac præceptis militaribus inſtitutus, ipſum etiam Bracium rerum geſtarum magnitudine, gloriaq; poſtremò ſuperauit. Cum eo de rei militaris principatu qui poſſet concertare, vnus ex omnibus copiarum ducibus ſuæ tempeſtatis inuẽtus eſt Franciſcus Sfortia, vir in armis plurimum excellens, fecitq; dubium vter alteri anteponendus eſſet. Nam cùm ſcien-

tia

tia rei militaris, atque autoritate pares putarentur, diuerſa tamen vtriuſque conſilia in bello erãt. Nicolaus vtique dimicare paratior, prælium ex occaſione protinus ſumere, hoſtem celeritate præuenire, excurſione fatigare, leuis armaturæ equite, magis quàm pedite vti, fortes modò, atq; aſperos milites amare, hoſtium numero non terreri. Franciſcus verò arte, ac ſolertia magis nitens, rarò niſi ex deſtinato confligere, ſedendo, atque obſidendo hoſtem frangere: peditatum multifacere, argento, atque auro cultos milites habere, potentiorem ſe hoſtẽ non temere aggredi. Denique Nicolaus in milites indulgentior, Franciſcus ſæuior habebatur. Erat inter eos non æmulatio modò, ob rei militaris gloriam, cuius primas partes ſibi vterque arrogabat, verùm & ſimultas ingens ob veteres inimicitias, quæ olim inter Bracium, ac Sfortiam fuerant. Quorum alter, vt oſtendimus, Franciſco pater: alter Nicolao magiſter, & dux fuerat. Atque idcirco non tantùm vt hoſtes, ſed vt inimici inter ſe bellum gerebant, nec ſub vno eodemq; principe, vt militarent, adduci poterant. De quibus hoc loco hæc effari libuit, quoniam ii duo omnes memoriæ noſtræ copiarum duces virtute, ac rebus geſtis, conſenſu omnium, vicerunt. Erat autem Nicolaus Philippi copiarum dux, quibus multos annos cum imperio præfuerat. Cum autem Franciſcus præter agrum Picenum, pleraque Romanæ ditionis oppida occupaſſet, per finiti ſtipendii ſpeciem à Philippo dimiſſorũ, ac Romam profectum, copiis eum Pontifex præfecerat. Is verò, eo tempore, ad Tuſcanellã (quod oppidum Franciſci præſidio tenebatur) caſtra habebat. Expectabat Rex eius aduentum, vt vnà ſecum de Picena expeditione, quam iam animo inſtituerat, conſultaret. Profectò Tarracinam, ingens ad eum, videndi deſiderio, concurſus fuit. Multi enim virum illum fama cognitum, ob res ab illo geſtas videre cupiebant. Triduo de ratione belli aduerſus Franciſcum gerendi, quantiſq; copiis opus foret, conſultatum eſt. Quibus conſtitutis, inde digreſſus primùm ad Ciuitatem Veterem (quam Cẽtum cellas quidam olim appellatam putant) atque inde Tuſcanellam, in caſtra rediit. Poſt hæc Alphonſus Caietam ſe recepit, dimiſſo à ſe Protonotario cum pacis fœderibus obſignatis, vt ea quoque à Legato, qui apud Priuernates conſtiterat, confirmarentur.

Qui

Qui re quam primum abſoluta, celeriter ad Regem reuerſus, ea ritè obſignata tradidit. Per id temporis Simon Guilinus ac Gunifortis Bergomenſis bonarum artium peritia clarus, legati à Philippo ad Alphonſum profecti ſunt. Hiq; pro amicitia ea, qua Alphonſus ac Philippus deuincti erant, Regem oratum venere, vti Picenam expeditionem vel ſua cauſa haud grauatè aggrederetur. Placere Philippo Franciſcum, qui mutato animo alienas partes ſequi videbatur, è Piceno ſummouere. Dederat ei vxorem Philippus Blancam filiam, quæ illi vnica erat: & quanquam illa haud ex vxore ſuſcepta, at quàm vnicè amaret. Poſtquam verò eum à ſe abalienatum cognouit, rurſus inter eos graues inimicitiæ exortæ ſunt. Maxima verò abalienationis eius cauſa putabatur: quòd Philippus Nicolaum, quem vniuerſis copiis præfecerat, in magno honore habebat. Vſque adeo verò illius proceſſit indignatio, vt non ante Nicolai mortem, quamuis rogantibus amicis, Philippo reconciliari potuerit. Rex legatis reſpondit, ſe quod ad fidem ſuam pertinere id ſciret, bellum ſuſcepturum: & quoniam id illi quoque placere cognoſceret, hos ſe impenſiore cura perſequuturum: id modò ſe rogare, vti Philippus in propoſito permaneret. Turpe enim poſtea fore inchoatam expeditionem deſerere, ne id factum metu, aut minus honeſta cauſa putaretur. Sperare ſe Dei Optimi Maximi ope, qui ſanctiſſimam Chriſti religionem impunè violari non ſinat, Romani pontificatus opes reſtitutum ire. Ad ea legati, hanc eſſe immutabilem Philippi ſententiam: pergeret modò, & copias in Picenum mitteret. Quibus compoſitis Arnaldum Vrgelenſem Epiſcopum, excellentem virum, Franciſcum Vrſinum, Berengarium Harilium legatos ad Pontificem miſit: qui ei de pace congratulantes, ſeq; eius auctoritati ſummittentes ſuo nomine officium præſtarent: iiq; benignè à Pontifice ſuſcepti ſunt. Poſt hæc Protonotario ad legatum, atque inde ad Pontificem reuerti iuſſo: qui quæ acta de pace fuerant, comprobari, atque ad ſe afferri curaret: in bellum Picenum: toto iam animo incumbens Neapolim rediit. Cæterùm quò magis ſuam voluntatem & ſtudium erga Romanum Pontificem teſtatum apud omnes faceret: Licet per pacis conditiones haudquaquam teneretur, ipſe in eam expeditionem proficiſci ſtatuit: nec

per vicarium: ſed per ſe ipſum bellum gerere: Cúmque vniuerſis copiis in Picenum contendere. Atque ita nulla interpoſita mora in prata Campana, copiis omnibus celeriter coactis, primo quoque tempore per Pelignos, ac Marſos iter faciens, quinque milia paſſuum ab Aquila caſtra fecit. Erat ea vrbs armis virisq; in primis pollens: præualebátque in illa ea factio, quæ Renati partes in bello ſequuta fuerat. Ea Campaniſca appellabatur: cuius princeps dignitate atque autoritate erat Antonutius vir rei militaris, ſed iam ſenior, peritiſſimus: atque ob id eius fides nonnullis, qui apud Regem erant, ſuſpecta habebatur. Cúmque in caſtris Rex eſſet, non contemnendi quidam Aduerſæ factionis homines ad eum clam profecti monuerunt, ne vrbem intraret: comparatam enim eſſe ab Antonutio magnam clientium manum: qui eum vrbem ingreſſum obtruncarent. Quæ rex tanquam vana aſpernatus nihilò ſecius poſtero die, vti conſtituerat, nullo ſuſpicionis ſigno edito ingreſſus vrbem eſt. Nec quiſquam omnium fuit (ſiue eos Regis fiducia deterruerit: ſiue is nuntius, quod quidem plures exiſtimarunt, vanus fuerit) qui non obedientiſſimè Regi officium præſtiterit: nullo prorſus honore erga eum ab Antonutio, illiúſque factionis hominibus prætermiſſo. Vrbe tranſmiſſa, quina millia paſſuum inde caſtra poſuit. Inter hæc Protonotarius, quem ad Pontificem profectum diximus, Senas (ibi enim per id temporis Eugenius agebat) profectus, nonnullos Cardinales partim Italos, partim Gallos omni ſtudio, ne pax rata haberetur, apud Pontificem intercedentes reperit. Cæterùm vbi Protonotarium audiuit, iis reiectis, paci & ipſe annuit: quæq; legatus egerat, rata habuit, comprobauítque. Poſtquam Regii legati ad Pontificem profecti mandata expoſuere: Regem ſeſe ſubiicere eius autoritati pronuntiarunt. Quibus benigno reſponſo dato, Eugenius rurſus Protonotarium ad Regem miſit: qui & pacis, & confirmati regni diplomata ad eum deferret. Quorum alterum, quo pacis, & fœderis comprobatio continebatur, accepit: alterum de regni confirmatione, quòd in eo nonnulla addita erant, quæ ſibi haud ſatis placebant reſpuit, quanquam ea ſuperiores Reges Pontificibus præſtare mos eſſet. Et quoniam Regi

nonn

nonnulla ſuſpicio iniecta fuerat Pontificis, ac Philippi conſpiratione, ſibi in Piceno inſidias parari, cùm iam Picininus Picenum verſus cum exercitu contendiſſet, aucta eſt ei nonnihil ſuſpicio: ne non ſatis ſyncera fide Eugenius ſecum ageret, qui ea in eo fœdere comprehendi voluiſſet, quæ ſe haudquaquam præſtiturum ſciret. Inprimis verò Ioannes Antonius Tarentinus Princeps, aliiq; nonnulli regni proceres, quos in eam expeditionem ducebat, ne vlterius progrederetur, ſuadebant, quæ quidem res illum nonnihil conſilii incertum reddidit. Tandem omnibus circumſpectis, quum ſibi reditum turpem fore exiſtimaret, ne vnum Picininum in diſcrimen miſiſſe videretur, qui iam ad Biſium caſtra poſuerat, nec par copiis Franciſco erat, aduerſus eum (ita enim fama erat) aduentanti progrediendi conſilium cepit, Ioanne Liria, claro equite cum peditibus mille ad eum præmiſſo, quem virum nõ fide tantùm, morumq; elegantia, verùm etiam ob grauia ſæpe adita periculi dignitatis ſuæ tuendæ cauſa valde diligebat. Qui cum Picinino coniunctus per magnum caſtris momẽtum acceſſit. Cumq; Rex è Protonotario ſuſpiciones in quas inciderat, falſas eſſe cognouiſſet, conſtituit fallax potius conſilium ſubire, quàm à ſuſcepto ſemel conſilio diſcedere. Atque ita caſtris motis, continuato itinere, Nurſiam verſus profectus eſt, eo conſilio vt Biſium, qui locus à Picinino obſidebatur, peteret. Ibi eum Nicolaus cupidè expectabat, propterea quòd vulgò increbruerat, vt diximus, Frãciſcum eò cum omnibus copiis, vt obſeſſis opem ferret, propediem venturum. Nec dubitabat poſtquam ſe cum Rege coniunxiſſet, fore, vt Franciſcus conſilium mutaret. Cumq; ad ſeptem millia paſſuum à Nurſia caſtra poſuiſſet, venit ad eum Picininus, qui tantiſper copiis præeſſent, in caſtris relictis. Ad viginti equites magni, & clari in armis viri cum eo acceſſere. Aberant autem caſtra Regia à Biſio, haud amplius ſexdecim millibus paſſuum. Fuit illius aduentus Regi perquàm gratus, præſertim quòd tam liberè ac paucis comitatus equitibus ad eum veniſſet, multumque ex ea animi fiducia, quam ille in omni ſermone præſeferebat iam omni ſuſpicione poſita, confirmatus eſt. Neque enim videbatur dubitare Nicolaus, quin vbi vires in vnum contraxiſſent, hoſtibus ſuperiores forent. Animad-

uertebat enim egregiam bello manum cum Rege aduentaſſe. Florem nanque totius regni, ac præterea Hiſpanos, Siculos complures, fortes viros, in eam expeditionem Rex aſſumpſerat, quòd ſciret ſibi cum Duce haudquaquam contemnendo cumq́; validiſſimis copiis rem futuram. Poſtero die motis inde caſtris, Rex vnà cum Nicolao Biſium ire perrexit. Quumq́; oppido appropinquaret, aduentus eius cognito, oppidani cōterriti, Pontifici abſque certamine deditionem fecere. Eam enim deditionem ſibi fieri Rex non eſt paſſus, vti omnes Picentes populi agnoſcerent, ſeſe pro Eccleſiæ dignitate non pro ſuis commodis gerere bellum, neque vllum poſtea oppidum aliter dedi permiſit. Cæterùm quoniam locus caſtrorum, ob anguſtias, tantorum exercituum minimè capax videbatur (relicto ibi Nicolao) ipſe ad Plebem Taurinam agri Camerinatis progreſſus, caſtris poſitis, Nicolaum præſtolatus eſt: quò poſtridie mane Nicolaus profectus, ac per media Regis caſtra tranſgreſſus, vltra eum locum circiter ſex millia paſſuum & ipſe poſuit caſtra. Eo die Rex quo exercitum recrearet, ibidem ſubſtitit, poſteroq́; die digreſſus Nicolaum cum omnibus copiis in armis reperit. Ibiq́; coniunctis exercitibus vltra eum locum, quem Portam Serrauallis vocant, (anguſtiæ quædam ſunt difficiles tranſitu) profectus, iuxta ripam Clentis fluminis caſtra poſuit. Quo in loco agnouit Franciſcum haud procul à ſancto Seuerino oppido abeſſe, & cum eo Sigiſmundum Malateſtam, qui gener ſocero in auxilium, cum copiis haud contemnendis, venerat. Erant in hoſtium exercitu ad octo millia militum. Conſtituerat autem Rex eo die, commeatuum inopia, quorum quidem magnam vim parari oportebat, conquieſcere. Cæterùm vt accepit Franciſcum vnius modò diei iter à ſe abeſſe (mutato repente conſilio) circiter ſecundam noctis vigiliam vlteriùs progredi cœpit, omiſſoq́; recto itinere (quod Tolentinum ferebat) ad læuam flexit: ea enim eſt via rectior ad ſanctum Seuerinum contendenti, quo in loco Franciſcum caſtra metatum diximus, quamuis propter locorum aſperitatem, equiti aliquanto incommodior eſſet. Cumq́; iam orta luce, Rex ad collem Lutii (ita caſtellum vocant) perueniſſet, qui locus à ſancto Seuerino haud multum aberat, factus eſt certior Franciſcum cognito eius itinere, motis properè caſtris

Cingul

Cingulum conceſſiſſe. Erat ea regio plurimùm montana, & ob id Franciſcus hoſtem maiore periculo ea loca ſubiturum putarat. Quod poſtquam in caſtris auditum eſt, maximis clamoribus milites à Rege poſtularunt vti caſtellum,de quo ante diximus, quo militiam haud ſegnem agerent, à ſe oppugnari ſineret. Quorum ſtudio perſpecto rex,quanquam inuitus propter caſtellanorum calamitatem, id poſtulantibus conceſſit. Mouit etiam nonnihil Regem commeatuum indigentia,quos vndiq; comparari, quacunq; ratione,neceſſe erat. atq; ita bipattito exercitu, iuſſit vt ab vna parte Nicolai copiæ, ab altera ſuæ caſtellum inuaderent. Quumq; iam pugnari cœptum eſſet, Sanſeuerinates, qui Franciſcum, metu regis, ſeſe Cingulum recepiſſe cognouerant, miſſis ei obuiam legatis antequàm propius accederet,allatis portarum clauibus,deditionē facere conſtituerunt. Qui cùm ſeſe ad pedes eius ſupplices proieciſſent, traditisq; clauibus, nulla Pontificis mentione facta, deditionem facerent, Rex iis longa oratione oſtendit ſe nulla ſui commodi ſpe,aut dominandi cupiditate, ſed pro Romanæ Eccleſiæ dignitate, & commodo, eam expeditionem ſuſcepiſſe:gratam ſibi accidiſſe,talis erga ſe animi ſignificationem: cæterùm æquum eſſe, cùm pro Pontifice bellum gerat, ei quoque (id quod omnino ſibi conſtitutum ſit) deditionem fieri. Cuius illi voluntate cognita, Pontificis legato deditionē fecerunt, cui & claues ad ſe allatas Rex tradi iuſſit: inter hæc quum caſtellum diutius reſiſtere haud poſſe videretur: iidem legati ſuppliciter à Rege petierunt, vti ſuos à dimicatione reuocaret,nec caſtellum euerti,atq; proponi ad prædam pateretur. Facturos haud dubiè caſtellanos,quod Sanſeuerinates feciſſent: itemq; omnes populos qui ſui iuris ac ditionis eſſent. Quorum precibus permotus, quanquam victoria iam in manu eſſet,receptui cani iuſſit. Poſt hæc Cingulum verſus mouit, quò Franciſcum ſeſe recepiſſe docuimus: triaq; modo millia paſſuum à caſtello progreſſus, haud procul ab amne Potentia caſtra poſuit. Eodémque die, quo fortiori, ac fideliori opera Nicolai Picinini vteretur, ſimul vt omnis exercitus ad pericula ſubeunda paratior fieret, eum copiis omnibus præfecit, congeſtis in illum maximis laudibus, nulláque re, quæ poſita ſit in honore verborum, prætermiſſa: nec quiſquam è

regiis fuit, qui non maximè conſilium eius comprobauerit. Poſtridie eius diei Rex motis caſtris Potentiam verſus ire cœpit. Cumq; in itinere certior factus eſſet, Franciſcum locorum oportunitate fretum ſtatuiſſe in his locis conſiſtere, quãquam multi eſſent, qui huiuſmodi profectionem, propter viarum iniquitatem, diſſuaderent, nihilominus, vt Nicolaum contrarię ſententiæ eſſe animaduertit (tantùm illi viro in re militari tribuebat) cœptum iter perſequi inſtituit. Cæterùm quòd diei haud multum ſupererat, & itinera eſſe diligentiùs exploranda videbantur, tùm quòd feſſos continuatis itineribus milites recreari oportebat, eo die Potentiam non eſt ventum. Franciſcus autem, cognito eius itinere, atque conſilio, cùm varias ſuorum ſententias cerneret, diſpoſitis per oppida quæq. præſidiis, ne cum Rege dimicare cogeretur, è Piceno concedere conſtituit, miſſoq; Firmum, quod eſt Picentium caput, Alexandro fratre viro forti: Ioannem Tolentinum cum ſexcentis equitibus Auximum: Troilum Eſim, Robertum fratris filium cum quibuſdam aliis copiarum ductoribus, Roccam Contratam, (ita appellabant id oppidum) præſidio ire iuſſit. Quo digreſſo, Petrus Brunaurus vnus è copiarũ eius ductoribus, quo multum vti ſolebat, ſiue Regis pollicitationibus ductus, auctore Inico Ghægauara, vno è purpuratis Regi percaro, cùm is ad Franciſcum colloquia poſtulantem aliquanto ante miſſus à Rege iſſet, ſiue is aliquid grauioris iræ aduerſus Franciſcum concepiſſet (ad octingentos is equites ducebat) mox ad Regẽ cum copiis tranſit. Qua re cognita Franciſcus in grauiores rurſus curas incidit. Cogitabat enim, quantum ſibi roboris detractum fuiſſet, tantum hoſti acceſſiſſe. Rex autem conſilii eius neſcius, in conſultando de ratione traducendi per montes exercitus, mittendiſq; in diuerſa exploratoribus, vt ſciret, quænam itinera ad hoſtem expeditiora eſſent, eum diem conſumpſit. Poſtridie verò itinere comperto, cùm iam moturus eſſet, factus eſt certior Franciſcum cum reliquis copiis eo animo vt nuſquam cum eo congrederetur, ex iis locis diſceſſiſſe. Cumque cognouiſſet eum iam abeſſe, quantum vno die itineris conficere ipſe non poſſet, ne nequicquã in perſequendo hoſte tempus tereret (mutato conſilio) eo die inter montem Melonem quem appellant, ac Monticulum

copias

copias, duxit. Ad cuius primum aduentum oppidani perculſi, præterea Maceratenſes, ac Tolentinates, quòd Franciſcum copiis imparem Regi norant, Pontificis legato deditionem fecere. Quę Franciſco renuntiata eum vehementer ſolicitum habuere. Nam nec vlla præſidia, quæ per oppida diſtribuerat, ſatis firma poſthac fore exiſtimabat, nec dũ ſatis ſciebat, quanam ratione tantæ exortę ſubitò tẽpeſtati occurreret. Quamuis enim Florentinos, ac Venetos, quorum antea bello Dux, opes ac gloriam auxerat, fautores haberet, tamen in tam ſubito caſu, ac tam aduerſis ſuis rebus, præſertim cùm adhuc bellũ iis cum Philippo eſſet, eorum auxilia deſperabat. Inſtabat enim Alphonſus, ac protinus cedentem vrgebat, ex quo fiebat, vt ſeſe haud ſatis tutum vllis murorum munimentis putaret. Populorum enim inconſtantiam verebatur, quam partim rumor Regiæ potentiæ, partim religionis metus, vt ſeſe aliquando impiæ rebellionis nota liberarent, faciebat. Et Florentini quidem, & Veneti eum è Piceno ſummoueri ægrè ferebant, ſed auxilium ferre non poterant. Nec verò exiſtimauerant fieri poſſe, cùm ſcirent quantas Franciſcus copias haberet, quantaq́; is virtute bello gerendo eſſet, vt tam facilè hoſtibus cederet, conſilio modò, & ſpe (quod vnum in rebus tàm ſubitis poterant) illum adiuuabant. Is igitur ad artes conuerſus quandoquidem nulla alia apparebat reſiſtendi ratio, ſimulandam cum Philippo cenſuit reconciliationem, eius conſilium Venetis, ac Florentinis approbantibus. Miſit igitur è ſuis, qui Philippo nuntiaret ſeſe in gratiam eius redire cupere, nec amplius eius voluntati refragrari decreuiſſe, quem ſibi parentis ac Principis loco vnum eſſe colendum conſtituiſſet, & à quo ſummis beneficiis ſeſe ornatum eſſe meminiſſet, modò is poſita animi acerbitate, atque iracundia, præterita animo obliteraret. Quæ cùm audiſſet Philippus (is enim illum non tàm omnino fractũ, quàm debilitatum, & imminutum, quò eo liberius vteretur, velle exiſtimabatur: ſit enim natura, vt quæ optemus, ea faciliùs in ſenſus noſtros irrepant) confeſtim miſit vnum ex iis, quorum opera vti conſueuerat, ſi quando quempiam citra legati nomen, & dignitatem mittere volebat, qui quæ ille vellet, peteret, & percontaretur. Ad quem Franciſcus longa oratione vſus (vt erat homo ad perſuadendum non natura modò,

dò, ſed etiam quadam arte compoſitus) præterita purgare oſtendit, quæ egiſſet aduerſus Philippi voluntatem, ea ſibi moleſta eſſe, & quando ea infecta fieri non poſſent, ſeſe illa perpetuo obſequio emendaturum. Quæ tamen non ipſius odio, ſed magis inimicorum iniuriis, & contumeliis impulſus ſtimulatusq; effeciſſet. Quorum ſemper in id vnum ſtudium vehemens fuiſſet, vt ipſius Philippi animum per calumnias à ſe auerterent, quibus tam facilè credi, haud par fuiſſe: Philippũ debuiſſe exiſtimare neminem ſibi fideliorem, aut dignitatis amplitudinisq; ſuæ cupidiorem, quàm ſe eſſe, quem ſibi generum ex tam multis claris principibus delegiſſet, cuiq; poſt mortem tantas opes, tantum imperium eſſet relicturus. Miraturum verò ſe magis fuiſſe, quonam modò adduci potuiſſet, vti aduerſus ſe copias mitteret, niſi eum, qui miſſus eſſet (deſignabat autem Picininum) propter veteres inimicitias tam cupidè contra ſe profectum intelligeret. Hæc, atque alia huiuſmodi cùm dixiſſet, & purgaſſe præteritam contumaciam ſibi ſatis viſus eſſet, quæ à ſocero vellet, adiecit. Idq; inprimis, vti à Rege poſtularet, vt è Piceno exercitum reduceret. Scire ſe Regem pro ea amicitia, quæ illi ſumma cum Philippo eſſet, eius voluntati facile obſecuturum. Quo nuntio pacatus Philippus, illi in gratiam recepto, poſtulata conceſſit, atque hæc clam Rege omnia. Nec mora Ioannem Balditionum ad Regem miſit, qui iis de rebus eum certiorem factum oraret, vti omiſſa expeditione, cum exercitu è Piceno diſcederet. Franciſci incolumitatem ſibi, vt generi, ac filii, curæ eſſe. Nec tamen, quænam eſſent pacis inter ſe conditiones, atque an iis Rex ipſe nominatus eſſet, quicquam nunciãdum curauit. Hęc Regi nuntiata nonnihil eum contutbauerunt: potiſſimum cùm iam vſque adeò progreſſus eſſet, vt referre pedem, abſque dignitatis ac nominis ſui iactura aliqua non poſſe videretur. Nam cùm Pontifici fidem dediſſet, non quieturum, donec Picẽtes Franciſci dominatu liberatos in illius poteſtatem redegiſſet, hanc à ſe deſeri cauſam honeſtè non poſſe exiſtimabat, nec verò deerant, qui Philippum tàm facilè illum in priſtinam gratiam reuocaſſe opinarentur: quòd eſſet veritus, poſtquam Rex Franciſcum è Piceno ſummouiſſet, (erat enim natura in ſuſpicionem pronus) ne res ſuas, vbi aliqua

diſſenſio exorta eſſet, cùm vellet, perturbaret. Præſertim cùm ab eo, vna propè excurſione, maximam agri Piceni partem Franciſco ademptam cognouiſſet. Quapropter cœptam expeditionem, ac magna iam ex parte confectam perſequi inſtituit, Balditiono edocto, cur ſibi non liceret ſuſceptam ſemel pro Pontifice cauſam deſtituere: quam, vt toto ſtudio perſequeretur, Pontificis legatus inſtaret. Poſt hæc oppidis, quæ ad Eugenii imperium redierant, præſidio firmatis, ad Cornicis ſaltum, haud procul à Cingulo caſtra fecit. Cuius conſilio atq; itinere comperto, Franciſcus properè inde mouit, ne aut in oppido obſideretur, aut cũ Rege neceſſariò decertare cogeretur. Itaque oppidani cum ſeſe deſtitutos eius auxilio animaduerterent, & ad obſidionem res ſpectare videretur: miſſis ad Regem oratoribus, triduo pòſt deditionem fecerunt. Inde ad Caſtrum Planum profectus, cùm oppidani deditionem detrectarent: ac propter opinionem reſiſterent, id continuò admotis copiis cepit. Et quo cętera oppida minus recuſarent in ius ac poteſtatem Romani Pontificis redire, oppidanorum bona legati iuſſu militi in prædam permiſit. Dum hæc aguntur. Philippus Franciſci gratia rurſus ad Alphonſum literas per tabellarium in eandem ſententiam miſit, ſed prioribus aliquantò vrgentiores: orans, atque obſecrans vt omiſſis Piceni rebus, exercitum in regnum reduceret. Erant autem conſcriptæ eæ literæ apud Franciſcum, ab eo, quem Philippus ad ſe miſerat, quibus verbis Franciſcus ipſe dictauerat: Cumq; his literis alteras idem tabellarius attulit à Simone Guilino, qui pro Philippo fœdus apud Terracinam renouarat: in quibus ſcriptum erat, reminiſci Alphonſum debere fœderis ipſius legibus contineri, ſimulatque is intellexiſſet Philippo placere, eſſe exercitum in regnum reducturum. Quibus rebus Alphonſus grauiter commotus, præſertim cùm ea expeditio Philippi potiſſimum hortatu à ſe ſuſcepta eſſet: nec vera eſſent, quæ Guilinus ſcripſerat: mittere quempiam è ſuis ad Philippum conſtituit, qui cum illo his de rebus expoſtularet. Itaque vocatum ad ſe Matthæum Maleſeritum virum, & iuris ſcientia, & conſilio clarum, cuius erga ſe fidem, ac diligentiam antea aliis in legationibus expertus fuerat. ad iter comparari iuſſit, atque quò tutiore, & commodiore via proficiſceretur: Expectandum illi

ait Sigiſmundum Malateſtam, qui ad ſe quàm primum venturus eſſet, per eius agrum breuius iter fore. Erat quidem Sigiſmundus ex nobili Malateſtarum genere: ex quo multi illuſtres viri belli & pacis artibus orti ſunt. Hic eum ſua ipſius gratia, cùm Franciſci, cuius gener erat, fauore ſublatus inter copiarum duces clarus habebatur. Qui cùm furentis procellæ venientem in ſe impetum ſuſtinere ſe poſſe diffideret, Regis amicitiam à ſe expeti ſimulauit: eam vnam rerum ſuarum ſalutem arbitratus: & quò tutò iret, fidem à Rege petierat, impetraueràtque. Cæterùm cùm per exploratores certior factus eſſet, Regem procul à ſe iter facere inſtituiſſe, eius adeundi conſilium immutauit. Quem fruſtra expectatum, vt Rex ad ſe non ire animaduertit: ratus (id quod erat) illum aliquid noui conſilii cepiſſe, cùm ab eo iter iam deflectere cœpiſſet: haud amplius differendum ratus, Matthæum ad Philippum abire iuſſit, & vnà cum eo Ioannem Nuceum: quòd is rerum in Inſubribus, vnde erat oriundus, ac præterea Philippi morum peritus putabatur. Qui ſtatim Vrbinum verſus arrepto itinere, per Piceni montana in Flaminiam primùm, atque inde in Inſubres profecti, Mediolanum peruenerunt. Quorum aduentu cognito Philippus qui eos in vrbem deducerent, ſummos viros obuiam miſit: atque iis diuerſorium & lautia data. Eo die ad Philippum ſalutandi gratia in arcem ierunt: à quo benignè, comiterq; excepti ſunt. Hinc facta modò ſalutatione, conſtituit Philippus tres viros, quibus cum agerent, quæ agenda eſſent: hi fuere Vgutio Contrarius, Nicolaus Guerrerius, ac Franciſcus Caſtillioneus: quibus conſtitutis rebus domum reducti ſunt. Poſtridie eius diei, tres viri à Philippo his audiendis delegati ad eos venerunt, quidnam à Rege pertuliſſent cogni-turi. Ad quos Matthęus poſt primos congreſſus ſilentio facto, hunc in modum locutus eſt: Miratur vehementer Alphonſus Rex cum Picenam expeditionē, Philippi potiſſimū hortatu, atq; impulſu aduerſus Franciſcū Sfortiam ſuſceperit: ac Picenū ingreſſus, intra paucos dies multa illi oppida ademerit, atque in extremos iam Piceni fines compulerit, veniſſe ad ſe à Philippo Ioannem Balditionem cum mandatis in quibus erat ſe Franciſcum Sfortiam omni poſita contentione, in priſtinā gratiam recepiſſe: ac proinde magnopere orare, vti ea omiſſa

exped

expeditione, illum oppugnare abſiſtat, id ſibi pergratum fore, quandoquidem illi fidem dederit, ſeſe eum tanta belli mole leuaturum: in eoq; Philippum hoc ſe faciliorem præbuiſſe, quòd niſi Franciſcum tantis rerum anguſtiis obluctantem, ſibi reconciliari paſſus eſſet, eius amicitiam, atque operam in omne tempus perdidiſſet, quoniã is ſe perpetuo fœdere Florentinis, ac Venetis iuncturus eſſet, ne fortunis omnibus euerteretur. Ad hæc veniſſe paucis poſt diebus, tabellarium quendam cum binis ad ſe literis, alteris à Simone Guilino ſcriptis, eodem propè argumento, niſi quòd hæ aliquanto duriores videbantur, quas quidem literas Regi conſtaret, apud Franciſcum, quibus ei placuerat verbis, per Philippi ſcribam fuiſſe conſcriptas. Guilini autem literas paulo inſolentiores iudicatas eſſe, quibus Regem monebat, vti eorum reminiſceretur, quæ apud Terracinam fœdere comprehenſa eſſent: non debere igitur eum fugere, ſe promiſiſſe, ſimulac Philippo libuiſſet, ſe ab ea expeditione diſceſſurum: ac proin vellet id fœdus ratum eſſe. Hæc autem atque alia eiuſcemodi ſunt, inquit, quæ Regem in ſummam admirationem adduxerunt. Primum verò omnium quòd Philippus tam facilè ſibi perſuaderi paſſus ſit, Franciſcum ſyncera ſecum fide in gratiam redire, quandoquidem per Petrum Brunaurum exploratum habet, qui omnium Franciſci conſiliorum eſt conſcius, eam reconciliationem Venetorum ac Florentinorum conſilio à Franciſco confectam eſſe, quod breui rei exitus eſt indicaturus. Quæ quidẽ omnia Rex ipſe ex Troilo altero è copiarum Franciſci ductoribus, qui hæc ad illum ſcripſit, vera eſſe comperit. Miratur autem Rex haud minus quòd de conditionibus renouati cum Franciſco fœderis nihil à ſe cognoſci voluerit, præſertim iis de rebus, quæ Pontificis, & ſua quoque interſint, cùm adhuc nonnulla oppida Franciſcus in Neapolitano regno occupata detineat. Nam in ipſo fœdere diſertè comprehenſum eſt, ſi quando Philippo, mutata ſententia, placuiſſet, Regem à ſuſcepta expeditione abſiſtere, præſtare Philippum debere, vti Franciſcus ex omnibus primùm regni oppidis præſidia educat, quod quidem à Philippo perinde neglectum eſt, ac ſi nihil omnino ad Regẽ pertineat quicquã de Franciſco cognoſcere. Quibus profectò de rebus grauius quæſturus fuiſſet, ſi cum alio illi quã

cum Philippo res eſſet, quicum ſtatuit ſibi firmam, atque incorruptam amicitiam futuram. Quod autem ad cauſæ honeſtatem pertinet, conſiderandum Philippo etiam atque etiam eſt, cùm id bellum Rex Pontificis Maximi iuſſu cuius Neapolitani regni iura ſunt,eoq; ipſo maximè & autore,& impulſore ſuſceperit geſſeritq;, non licere Regi ab armis diſcedere, ne iuſta de ſe querimoniæ cauſa Pontifici exhibeatur. Præterea (quod ad dignitatem ſuam attinere Rex putat)multò ſibi turpius exiſtimaret, ſi repente mediis gerendis rebus, præſertim in tam proſpero victoriæ curſu,quàm ſi nondum inchoata expeditione, hoſte tantùm irritato, exercitum reduceret. Iam enim nequid ignoretur, in Pontificis poteſtatẽ ſupra quinque & viginti oppida, præter caſtella plurima, redegit, ſperatq; breui fore, vt eiectis Franciſci præſidiis, reliquum Picenum in Pontificis poteſtatem vindicet. Quod vt perficiat quotidie à Pontifice per literas,ac nuntios rogatur.Nec verò Rex inficiatur reſpondiſſe ſe Simoni Guilino reducturum ſe inde exercitum, ſimul ac certior factus eſſet,Franciſcum cum Philippo in gratiam rediſſe.Sed ea lege,vbi Pontifici primùm ſatisfactũ eſſet, ac ſibi Ciuitela,Theanum ac reliqua regni oppida reſtituerentur.Quod ſi Philippus rerum ſuarum ſecuritatem reſpiciat,certè illi optandum eſt, Franciſco Picenum adimi, vt eo tot oppidis priuato, faciliore vti poſſet, quem tantæ opes aduerſus eum contumaciorem fecerunt. Tandem verò ſi Philippus in eo perſiſtit, vt velit Regem ab armis diſcedere, perficiat ipſe (quod illius fides poſtulat)vt abſque Pontificis querela ſibi facere id liceat, hoc certè præſtare Philippus debet, cuius volũtati obtemperare,ob accepta ab illo beneficia,Rex in primis cupit.Cùm hæc dixiſſet,null, illi reſponſo dato,hæc ſe ad Philippum allaturos, ac de illius ſententia reſponſuros, dixerunt. Hæc multo poſt Philippus iis in arcem vocatis magis mirari ſe ait, quòd Alphonſus(vt taceret de Pontifice Maximo, qui maior eo in terris eſſet, vt nihil de Nicolao Picinino diceret, quem virum probum, & ſibi fidelem cognouiſſet) aliorum quorundam impulſu non eſſet ei in re Franciſci obſecutus, quodq; aliis magis, quàm ſibi credere de ipſius animo, ac voluntate perſeueraſſet, iis præcipuè, qui vbi vſus poſtularet, pro regno eius tutando, quantũ ipſe paratus eſſet,

effundere

effundere non ſuſtinerent: debuiſſe certè Alphonſum plus ſibi in ea re fidei habere, quàm cæteris omnibus, qui illum ſibi in generum, filiumq́; adoptaſſet. Se quidem, ſi caſus contigiſſet, ei facilè obſequuturum in eiuſmodi re fuiſſe. Satis ſibi conſtare Franciſcum ſyncero animo eam reconciliationem quæſiſſe: ac proin illum à ſe in priſtinam beniuolẽtiam receptum eſſe. Cupereq́; admodum præſtare poſſe (quod quidem pepigiſſet) vti à Rege illius vexandi finis fieret: hoc vno, quod apud Regem poſſet ſeſe iudicaturum. Poſt hæc ad Matthæum conuerſus, Te, inquit, Matthæe appello, qui Regi natione es propior, & multis annis (quantum ex ſermone tuo iudicare poſſum) in Italia verſatus es. Non es, vt opinor, neſcius & quantum ego Franciſco, & quantum mihi is debet. Sed doleo me totiens, ac tam multis precibus fruſtra à Rege contendiſſe, vti à ſuſcepta expeditione abſiſtat: præſertim cùm ſciat, quàm eius amplitudini, gloriæq́; faueam. Ad hæc Matthæus, haud dubium ſe, Philippum etiam arbitrari, Alphonſum non minus ſua ipſius, quàm Pontificis voluntate aduerſus Franciſcum bellum ſuſcepiſſe: quòd illum contumaciorem in ſe factum & cum hoſtibus ſuis conſentientem videret: quod Veneto bello, præſertim poſtquam is à ſe digreſſus Picenum occupaſſet, manifeſtò apparuiſſet. Neque enim tam facile Regem in Picenum profecturum fuiſſe, quò exercitum à ſe mitti ſatis erat, niſi eum Philippus tantopere rogaſſet: quò etiam grauius Regem tuliſſe, tanta à ſe cura Philippum poſtulaſſe, vti omiſſa expeditione in regnum exercitum reduceret: præſertim cùm ſibi per Petrum Brunaurum, ac Troilum conſtaret, eam reconciliationem ſimulatam eſſe: ideo, vt tantam à ſe vim tempeſtatis auerteret, quam aliter in re tam ſubita declinare non poſſet. Idq́; omne Venetorum, ſociorumq́; conſilio factum eſſe, breui palam fore: quandoquidem ab iis ad Franciſcũ auxilia ſub finiti ſtipendii ſpecie (ita enim fama erat) propediẽ ventura eſſent. Nec verò Venetos id facturos fuiſſe, niſi hęc ficta recõciliatio de eorũ cõſenſu facta eſſet. Cui enim veriſimile videri, ſi inimico animo in Franciſcũ eſsẽt, eos illi opem laturũ. Plura dicere volentẽ Philippus interrupit. Subſecutũ inde ſilentiũ, dataq́; venia, oratores domũ reducti ſunt. Aliquot poſtea diebus de eadem re actũ: cùm tamẽ in eo

Philippus perſtaret, vt vellet Regem ab armis diſcedere. Quapropter legati, vt videre tempus ibi nequicquam teri, abeundi conſilium ceperunt. Quibus facta diſcedendi poteſtate, Philippus Regi renuntiari iuſſit, ſe illum ſibi patris loco conſtituiſſe, proin, in quibus vellet ſua opera liberè vteretur. Ad hæc ſi qua ipſi proficiſcentes audirent, quæ, eorum animos offenderent, ne mirarentur, bono ea conſilio à ſe facta eſſe. Quæ tunc haud ſatis intellecta, mox de pace, quam cum Venetis, ac ſociis clàm Rege fecerat, dicta eſſe cognouerunt. Nam quo die ipſi Florentia egreſſi ſunt regnum repetentes, ſiue id fortuna ceciderit, ſiue dedita opera à Florentinis factum ſit, iis audientibus Florentiæ promulgata eſt. Inter hæc Rex Eſim cum exercitu ire perrexit, cui oppido copiarum ducem, quem ante nominauimus Franciſcus præfecerat, huic etenim viro maximè fidebat. Nam præterquam quòd ſub eo multos annos in equitatu primos ordines duxerat, ſororem, ei vxorem dederat, opinione adductus quam de illius viri virtute haud mediocrem conceperat. Sed erat is quidem præferoci (qua quidem re multos ſibi infenſos fecerat) ingenio hic (quæcunq; tandem ea cauſa fuerit) ſiue quòd & Franciſco quoq; propter acerbitatem morum ſe inuiſum ſciret, ſiue quòd maiora præmia è Rege ſperaret, ſiue quòd ſimulato transfugio aliquid noui cogitaret, quo Franciſci res afflictas, ac perditas reſtitueret, aliquanto ante pepigerat per Inicum Gheuaram eis qui clàm ad ſe miſſi fuerant, tradita vrbe, ipſe ad Regem tranſiret. Itaque Eſim petenti Regi obuiam profectus, haud cunctanter vrbem tradidit. Fuit eius tranſitio Alphonſo perquam grata, quoniam præter receptam vrbem tam validam, intelligebat hoſtem magna virium parte per eius viri diſceſſum nudatum eſſe, qui & magnas copias in exercitu eius duceret, & magnæ exiſtimationis & nominis haberetur, tùm propter rei militaris ſcientiam, tùm propter eam, quæ illi cum Franciſco erat affinitatem. Cogitabat duos præſtantes ductores, quorũ vtriuſque conſilio, atque opera forti, in prælis vti conſueuerat, & in quibus bonã ſpei partem repoſuerat, vno prope tempore illi ereptos eſſe, quibus auxiliis deſtitutus, nec æquo cãpo dimicare, nec reliqua oppida ſatis tueri ſe poſſe confideret, præſertim cum ab iis cluſus, quibus maximè fidebat, cæteris ductoribus

parum

parum fidei eſſet habiturus. Rex inde recepta Eſi, ac legato tradita, continuato itinere aduerſus Franciſcum rectà ducendum cenſebat. Nec prius conſiſtendum, quàm illum è toto Piceno pepuliſſet. Cæterùm Nicolaus ſpe ſibi allata Roccam Contratam potiundi, vt conſilium immutaret, effecit, docens in eius vrbis præſidio eſſe, qui ſibi clandeſtinum aditum polliceretur. Qua ſpe adductus Rex cum exercitu eò profectus, caſtra vrbi quàm maximè potuit, admouit. Quæquidem res ſatis cauſæ fuit, ne Sigiſmundus Malateſta ad eum acceſſerit, arbitratus ſibi ſatis temporis dari ad munienda oppida, dum Rex in eius vrbis obſeſſione occupatus foret, quòd eã ſitu, ac mœnibus, validoq́; inſuper præſidio munitam, obſidionem diu laturam non dubitabat. Alphonſus ea vrbe obſeſſa, tentauit (ſæpius (deriuationibus pluribus locis factis) ſi quà poſſet aquæ vſum, quæ proxima vrbi erat, oppidanis auferre, quò eos aquandi commoditate ſublata, ad deditionis neceſſitatem cõpelleret. Erant in eo oppido complures equites, quorum dux erat Robertus Nequus, è ſancti Seuerini proceribus, qui cum equitatu, atque oppidanis, hoſtibus ſeſe obiiciens, omnes eorum conatus fruſtrabatur. Adhibita intus diligentia, ne qui noui motus concitarentur. Itaque ea res ſæpius attentata, cùm non ſuccederet, motis inde caſtris, Barbaram (id ei loco eſt nomen) atque inde ad Metaurum amnem ſupra Fortunæ Fanum quò ſe Franciſcus cum reliquo equitatu receperat, continuato itinere copias duxit. Quod poſtquam Franciſcus animaduertit, ſuos intra vrbẽ continuit. Leuia tamen prælia quotidie committebantur, quibus ſæpius Franciſci equitatus intra mœnia repulſus eſt. Per eos dies Ioannes Balbus, ac Petrus Cotta legati à Philippo ad Alphonſum profecti ſunt, quo tempore, Regii legati quos ſupra memorauimus, Mediolanum petebant. Hiq́; eadem, quę priores à Philippo Regem oratum venerant. Etenim tam crebræ literę à Franciſco ad Philippum mittebantur, vt ſemper in itinere nuntios ad Regem, Philippum habere neceſſe eſſet. His igitur reſpondit miſſos à ſe ad Philippum oratores, qui illum de toto animo, atque conſilio ſuo, certiorem facerent, ex iis ſatis cogniturum Philippum, quæ vellet, quæque ſua ſententia eſſet. Poſt hæc paucis rerum ſummam, quas legati ad Philippum pertuliſſent, edocuit.

Fortè

Fortè autem, cùm apud Alphonſum eſſent, tubicen quidam à Franciſco in caſtra Regia profectus eſt, impetrataq; à Rege pro eius ordinis more atque inſtituto liberius loquendi licentia, multa nefaria in Nicolaum pręſentem ipſius Franciſci nomine probra congeſſit, proditorem, ac perfidum appellans, ac proin Regem admonens, ne quid illi fidem haberet, nihilo fideliorem eum ſibi, quàm cæteris principibus, quorum exercitus dux erat, quamq; ipſi Franciſco fore, cui fidem dediſſet, quo tempore apud Martinengum pax facta eſt, communi cõſilio aduerſus Regem bellum ſuſcepturum. Nec verò illum auſurum fuiſſe ſuis modò armis, ſuisq; copiis in Picenum, ſed Regis viribus confiſum, deſcendere. Poſtremò eum ad certamen Franciſci verbis prouocauit, in quo & Duces pariter & milites de gloria, ac dignitate certarent. Apparituram quidem vno pręlio eorum ſimul, & militum virtutem, eundemq; diem ęternam aut gloriam, aut ignominiam eorum alteri allaturum.. Cùm hæc dixiſſet, Nicolaus iam inde ab initio orationis ſuæ commotus, multis haud leuioribus conuitiis in Franciſcum abſentem coniectis, fidem ſuam exemplis multis comprobãs, atque illum perfidiæ arguens reſpondit, Sibi pergraue eſſe, quòd non eſſet ea valetudine, qua ante acceptum in ceruice vulnus extitiſſet. Oſtenſurum ſe fuiſſe ſingulari certamine, vter eorum proditoris infamia notandus eſſet. Sed quando fortuna hanc ſibi facultatem debilitato iam corpore abſtuliſſet, oblatam conditionem læto ſe animo, cum bona Regis venia, accipere, poſteroq; die cum omnibus copiis, ſub ipſam vrbem Fanum, patenti campo proceſſurum. Quod cùm à ſe poſtulare Nicolaum decoris tuendi cauſa Rex animaduerteret, vtriuſque partis ſecuritati ſeſe conſulturum recepit. Quibus conſtitutis, nuntius in vrbem reuerſus, quæ egiſſet, quǽve eſſet Picenini mens, Franciſco renuntiauit. Quæ cùm audiſſet lętitiam vultu prætendens, parari ſuos ad tantæ gloriæ certamẽ in poſterum diem iuſſit. At in Regiis caſtris ingens clamor, atque alacritas animorum fuit, eaq; quæ vna intercedebat nox, aliis pugnandi, aliis ſpectandi deſiderio affectis, nunquam finem habitura videbatur. Adeò omnes duorũ præſtantiſſimorum totius Italię ducum, duorumq; exercituum ac fortiſſimorum totius Italiæ equitum pugnam ſpectare cupiebant. Atque animis

animis iam ſibi repræſentabant, pulcherrimum illud ſpectaculum: in quo de gloria ac de præſtantia rei militaris ageretur: vter'ue melior dux eſſet, quod diu anteà dubium fuerat, cum diem teſtaturum. Poſtridie Nicolaus hora conſtituta, in campum cum ſuis proceſſit. Rex verò procul inde ad mille paſſus cum exercitu conſedit: liberum, vti conuenerat, vtriq; parti campum præſtaturus. Manſit in armis Picininus vltra horam, tempusq; præſtitutum Franciſci, cum ſuis egreſſum præſtolatus. Cæterùm id fruſtra fuit. Nanque Franciſcus (quæ tandem illum ratio aut cauſa mouerit, ſiue partam gloriam in diſcrimen, de qua eo die haud dubiè iactabatur alea, adducere dubitarit: ſiue quid aliud pertimuerit) intra vrbem ſuos continuit. Quo viſo Nicolaus tanquam victor mœnibus inſultans, vſque ad portas cucurrit, hoſtem voce compellans, atque increpitans. Cumq; nemo obuiam exiret, exultantibus ſuis in ca ſtra ſe recepit. Poſt hæc Alphonſus cùm in his locis tempus nequicquam teri cerneret: nec propter naturalem ſitum obſideri eam vrbem poſſe, quoniam mari alluerettur, quà cõmeatus commodè importari poſſent: & Franciſci præſentia eam obſidionem laborioſiorem faceret: dimiſſis à ſe legatis retro ducere exercitum inſtituit: diuiſiſq; copiis Nicolaus Montem Aureum, ipſe Montem Albotum (ita appellantur ea oppida) contendit. Ex quo quidem contigit Franciſcum inter duo hoſtium caſtra mediũ eſſe. Rex deinde continuato itinere, Eſim atque inde Auximum, quæ oppida in Pontificis ditionem ſua voluntate redierant, atq; inde Firmum duxit. Cumq; iam ad alteram oppidi partem, quæ ad portam vergit, caſtra metaretur. Alexander Franciſci frater, vir acer, qui eius vrbis, vt oſtendimus, cuſtodiæ pręerat, ſubita eruptione facta, (habebat enim ad ſexcentos equites) poſtremum agmen, quod Ioannes Vintimilius ducebat, à tergo aggreſſus terrorem intulit. Quod vbi Rex per clamores à tergo exauditos agnouit, rapta confeſtim ſigna in hoſtem cõuertit, caſtrorum opere intermiſſo: hoſteſq; iam pugna implicitos facilè in fugam verſos, intra vrbem repulit. Inſigne prælium ante portam fuit: quòd Regii ſuperiores, antemurali, quod pro vallo ſtabat, vi capto, vſq; ad portam, pugnando progreſſi ſunt, inde ad munienda caſtra continuò reditum. Erat ea vrbs magna, atq; opulenta, totius Piceni longè

munitiſſima: In ea eminebat rupes quædam, tantæ altitudinis: vt ex ea, perinde atque è ſpecula quadam excelſa, omnis propè Picenus ager deſpectaretur. In eiuſdem rupis cacumine planities modica inerat: quæ muro cincta crebris turribus interpoſitis arcem inexpugnabilem fecerat. Eam verò arcem, quòd in orbis propè formam, natura circumciſa rupes fuerat; Gironem vulgò appellabant. Quam qui tenebat, vniuerſam Picentium prouinciam tumultu ac terrore quatiebat. Itaq; Alphõſus proſpecto vrbis ſitu, quam quidem non vt obſideret eò venerat, ſed vt experiretur, an ſuo aduentu motus aliqui in vrbe fierent: cùm nonnullos ciues eſſe accepiſſet, qui pulſo Franciſci præſidio Romano Pontifici dedi cuperẽt, paucis poſt diebus motis inde caſtris, ad Turrim Palmarum compoſito agmine profectus eſt: eo videlicet conſilio, vt tentata primùm Aſculo vrbe, exercitum in regnum, hybernãdi gratia, reduceret. Quo ego tempore à Genuẽſibus miſſus, quibus cum Rege tum bellum erat, vt de induciis agerẽ, pridie quàm moueret, ad quoddam caſtellum, haud procul à Firmo perueni. Cumq; poſtridie mane ad eum iturus eſſem, ex ſtatiuorum incẽdiis caſtra inde mota agnoui. Subſecutusq; confeſtim citatis equis, non ſine diſcrimine, propter hoſtes, quibus mos eſt digredientium à tergo agmen inſequi, haud prius aſſecutus ſum quàm Marranũ, quo in loco caſtra fecerat, peruenit. Et quoniam nox iam ſuberat (nuntiato ei tantummodo per Lupum Vrreum, qui tum caſtrorum præfectus, omnibus purpuratis longè præſtabat, aduentu meo) nihil propterea eo die egi. Eodem vero die paulo ante quàm in caſtra perueniſſem, Petrus Brumaurus, ac Troilus, de quibus ſupra mentionem fecimus, de proditione ſuſpecti comprehenſi ſunt, armis, & equis, atq; omni rerum ſupellectile direpta. Nec ita temperari militum furor potuit, propter rei atrocitatem, quin & omnis eorum equitatus eandẽ ſubierit calamitatẽ. Quod tamẽ iniuſſu Regis effectũ eſt. Suſpitionem de his, præter cætera, fecerat epiſtola quædã à Franciſco, vt videbatur, ſcripta & cũ nuntio intercepta: qua rogabãtur, vti cogitata maturarẽt, nec amplius differrent. Quos poſtea Neapolim perductos, & in Hiſpaniam miſſos Rex in arce Satabiæ vrbis Valentini agri, cuſtodiri imperauit. Poſtridie cùm Rex inde mouiſſet, in itinere eum ſalutaui literasq; ad eum ſcriptas

ptas tradidi. Quibus lectis, cognita aduentus mei cauſa, ſeſe caſtris poſitis, quę attuliſſem, auditurũ inquit. Cæterùm eo die nihil ea de re, quoniam ſerò caſtra poſita eſſent, agi potuit. Poſtridie eo iter perſequente ventum eſt Aſculum vrbem in Picentibus validam, ſituq; nobilem, quam ab altera parte mõs ſublimis, in quo ſita eſt arx, ab altera Truentus amnis ripis præaltis munit. Vrbs ipſa plano, ac patenti campo poſita atque ædificiis perſrequens. Eius oppidi aliquot ciues, patria per ſeditionem pulſi, cùm ad Alphonſum profecti eſſent, eiq; ſpem feciſſent inteſtinorum motuum vbi cum exercitu appropinquaret propter clientelas quas in vrbe haberent, ne tãtæ occaſioni deeſſet, magno præſidio Franciſcum nudatum iri arbitratus, ſi ei tanta vrbs tamq; opportunè in ipſo Piceni agri introitu ſita, adimeretur, faciliores q; fore poſtea Pontifici aduerſus Franciſcum belli reliquias, eò confeſtim duxit, ac ſub vrbem ad mille paſſus caſtra fecit. Erat ei vrbi præſidio Ioannes Franciſci frater cum valida equitum, peditumq; manu, ipſeq; impiger. Qui vbi Regem aduentaſſe conſpicatus eſt, deſenſoribus per mœnia, turreſq; diſpoſitis, ipſe per vrbem, ne qui clandeſtini ciuium conuentus fieri poſſent, armatorum caterua conſtipatus, inceſſanter ibat. Rex verò vt primũ caſtra poſita ſunt, vt vrbis ſitum propius ſpecularetur, trans flumen, quà arx ſita erat, tum paucis equitibus, nullo obſiſtente ſe cõtulit. Inde reuerſus in caſtra reliquum diei ac noctis tempus, quieti dedit. Poſtridie quæ vellem, dicendi, ſine arbitris poteſtate facta, hunc in modum verba feci: Si rectè animaduertes Rex, quæ Genuenſibus amicitia cum Neapolitanis Regibus, multis iam ab hinc ſeculis fuerit, profectò bellum hoc, quod tecum geſſimus, non odio, aut inuidia, ſed officio, & quodam amicitiæ iure ſuſceptum à nobis ac geſtum eſſe iudicabis. Neque enim abſque ingratitudinis, atque impietatis nota, eos Reges, quorum regnum mercatoribus noſtris æquè, ac Neapolitanis ciuibus ſemper patuit, ex quo frumentum, atque omne genus commeatuum exportare nobis integrum fuit (vt illud ciuitatis noſtræ horreum rectè à nobis appellari poſſit) in quorum denique ciuitatibus res, fortunaſq; ciuium noſtrorum implicitas cũ eorum ditionis hominibus habemus, bello oppreſſos atque à nobis auxilium poſtulantes deſerere po-

tuiſſemus. Neque enim quicquam ad nos pertinere videbatur ea diſceptatio, videlicet vtri veſtrum regnum ipſum iure deberetur. Contendentibus vobis de principatu ad humanitatem, & officium noſtrum pertinere duximus ei opitulari quem & Neapolim regni caput tenentem, & Neapolitanorum vocatu in regnum profectum ſciremus. Nec verò id alia ratione à nobis factum exiſtimare debes, qui non ignoras quo ſemper cultu quáque obſeruantia Hiſpanos Reges, vnde genus ducis, proſecuti fuerimus. Poſtquam autem Renatus tibi victori ceſſit, ſatisfactum officio, & amicitiæ arbitrati, nihil vltra aduerſus te conati ſumus. Quin potius amicitiam tuam quemadmodum priorum Neapolitanorum Regum, nobis vltrò expetendam putauimus, certandumq́; poſthac non armis, ſed beneficiis, nō odio, ſed amore & ſedulitate ſtatuimus. Nec verò tibi Genuenſium amicitia, vt opinor, aſpernanda eſt. Quippe iis amicis, nulla in Italia reliqua gens fuerit, cuius ope, inimici tui regnum tuum labefactare poſſint, habens poſthac regnum ipſum quietum, ac ſtabile, idq́; longo iam quaſſatum bello, liberis aduenarum commerciis, breui in priſtinam fortunam haud dublè redactum, videbis, quod vnum profectò Rex omnium à te maximè optari debet, ſi quid te gloriæ amor tangit, cuius ab ineunte ætate cupidiſſimus iudicatus es. Ea enim vera, ſtabiliſq́; Principum, ac Regum gloria eſt, ciuium, ac populorum quieti, & vtilitati conſulere, vt quas calamitates bello acceperunt, reſarcire per pacem queant. Hanc ipſam quoque pacem Philippo Mediolanenſium principi, haud moleſtam fore (quod reſpicere videbaris) ex literis eius ſatis noſſe potuiſti. Fuere verò, qui Genuam renuntiarint, te quoque à pacis conſiliis non abhorrere. Quod quia facile creditum eſt, Legatos ſcito iam deſignatos eſſe, qui Neapolim ad te de pace actuti proficiſcantur. Ego verò ideo ad te præmiſſus ſum, vti inducias in aliquod tempus petam, quò interim ſuſpenſis armis, liberiore iam animô, pax ipſa (poſtquam legati aduentarint) tractari poſſit. In idque fidem publicam obſtringam, vbi inducias conceſſeris. Ad hæc Rex, Non ſum vſque adeò gloriæ auidus, vt non multo pacis, & publicæ tranquillitatis auidior ſim. Neque verò aut naturæ, aut conſuetudinis noſtræ eſt, petentibus pacem negare. Idq́; ſemper

per inhumanum, atque impium duxi. Quis enim tam demens eſt, qui ſi poſſit pace frui, malit bello contendere? Equidem bellum hoc non bellandi gratia, ſed vt regno potitus, bello finem imponerẽ, ſuſcepi geſſiq;. Nec me præterit, quanta ſemper amicitia Genuenſibus cum maioribus noſtris extiterit, ob eamq; cauſam in ea amicitia perſeuerare potius, quàm bellum gerere ſemper optaui. Verum enimuerò ita tulernnt, ſiue fata quædam, ſiue tempora, vt conſilia mutare neceſſe fuerit. Philippo, aduerſus cuius voluntatem in ea re nihil agerem, pacem ipſam probari gaudeo. Legatos de pace, vbi venerint, libens audiam. nec per me ſtabit, quominus pax componatur, ſi quæ æquum erit præſtare Genuenſes non grauentur, de induciis autem (quandoquidem per eas pacem quietiùs tractari poſſe intelligo) quominus per te agatur, non recuſo. Ab eo ſermone digreſſus, cum iis quos ipſe delegit, de induciarum conditionibus agere cœpi. Hi fuere Lupus Ximenes, Baptiſta Platamonius, ac Ioannes Alzina. longa mihi cum iis diſceptatio, & cõtrouerſia extitit. Quinam ipſis induciis comprehendendi eſſent, cùm ii pro Rege vellent & alios Genuenſes comprehendi, qui ab Adurniis, per id tempus Genuenſem remp. gubernantibus, vrbe pulſi, ad amicitiam Regis confugerant. Deniq; cùm viderem inducias aliter claudi non poſſe, niſi iis comprehenſis, nec mihi id ipſum facere liceret, petita à Rege diſcedendi venia, biduo tamen poſt in caſtris permanſi. Nam propter Aſculanos milites, qui paſſim populabundi vagabantur, non poteram abſq; periculo inde euadere. Obſeruabat autem Rex, an aliqui motus à propinquis proſcriptorum concitarẽtur, vti ab initio ſperauerat. Cumq; neminem præſidii metu, arma ſumere audere animaduerteret, ipſe flumen cum exercitu tranſgreſſus ſuæ fidei & Pontifici ſatisfactum arbitratus, cùm Franciſcum hoſtem è Piceno ſummouiſſet, inſtanti iam bruma, Adriam profectus eſt. Priuſquam Aſculo diſcederet, Theramitani, qui ad eam diem in Franciſci fide permanſerãt, potentiam Regis veriti, ad eum miſere, qui vrbem, præter arcem, in ſua poteſtate eſſe, ac paratos deditionem facere, ſignificarent. Quos benignè ſuſceptos, & collaudatos domum remiſit. Miſſis interim, qui vrbi præſidio futuri eſſent. Poſt hæc Ioannem Antonium Vrſinum Taliacotium, Paulum Sangrum,

Iacobum Montagatham,cum nonnullis aliis copiarum ductoribus (ad duo millia equitum erant) ad Nicolaum,quem apud Montem aureum cum exercitu conſtitiſſe diximus, proficiſci iuſſit: qui quæ Pontifici oppida receperat, vnà cum illo tuerentur:& qui reſtabant in Franciſci fide populis bellum inferrent.Cùm autem eſſent in itinere,audierunt Nicolaum,pleriſque ſuorum captis,ab hoſte fuſum,fugatumq; eſſe.Nanq; Nicolaus cùm ſenſiſſet Franciſcum aduerſus ſe cum copiis,quas raptim poſt diſceſſum Regis contraxerat,aduentare,aliquot cohortes è ſuis per aduerſum montem circũmiſerat, quæ pugnæ implicitum à tergo adorirentur:ratus(id quod rei militaris ratio poſtulabat) illum in medio circumuentum euadere non poſſe.Ceterùm & qui miſſi fuerant tardius iter fecerant:& iis, qui in caſtris remanſerant, tanta celeritate,atq; impetu ſuperuenit hoſtis, vt ad induenda arma ſpatium vix fuerit. Pauci, qui præſidii cauſa in armis erant,eorum impetum exceperũt. Quod cùm Nicolaus animaduerteret,pro tempore exhortari milites cœpit:vti correptis armis,hoſti obuiam prodirent:nec tantam ſibi contumeliam in caſtris inferri paterentur. Ceterùm & ſubitus hoſtis aduentus, & eorum abſentia, quos circummiſſos diximus, quorum nullus apparebat, nullus ſentiebatur clamor, tantum iis terroris incuſſit, vt magis de fuga, quàm de pugna cogitantes pudori ſalutem anteponerent. Cliuus, in quo caſtra poſita erant,& oppidum proximum diſſipatos fuga ſeruauit. Nicolaus quoque cùm rem deſperatam, ac profligatam cerneret,tentatis omnibus, quæ ad bello clarũ ducẽ præſtare æquũ erat,ſaluti & ipſe conſuluit. Hi verò,quos à tergo miſſos diximus, cùm per exploratores,quos præmiſerant, accepiſſent, ſuos iam fuſos & in fugam verſos, nec iam prælium inſtaurari poſſe: antequam in hoſtis conſpectum veniſſent,quà venerant, ad Nicolaum reuerterunt. Non deſtiterunt tamen,qui à Rege mittebantur: cœptumq; iter perſecuti,ſeſe cum Nicolao coniunxerunt. Quibus copiis auctus,qui adhuc Franciſco parebãt, populos vexare rurſus cœpit. Dum hæc in Piceno aguntur. Rex Adriam, atque inde ad Ciuitatẽ Apenninam profectus, Theramitanæ arcis cura non abiecta, Raimundum Buillum præſtantem virum,cum iis,quibus præerant copiis, ad eam arcem obſidendam ire iuſſit. Cæteriſq;

copiis

copiis in hyberna, in loca circumiecta dimiſſis, ipſe Neapolim rediit. Raimundus Theramum, vti iuſſus erat, profectus, atque ab oppidanis in vrbem haud cunctanter receptus, ante omnia, quò omnē auxilii ſpem obſeſſis adimeret, arcem ipſam circumuallauit, non ab interiori modò, verùm ab exteriori quoque vrbis parte haud modicæ latitudinis foſſa perducta, præſidiaq; circa eam, vbicunque opus eſſe videbatur, diſpoſuit, quæ neque egredi quenquam, ingrediúe, neque vllum cōmeatuum genus inferri paterentur, tentatis interim fruſtra cęteris artibus, ſi quà expugnari ipſa arx poſſet. Sed erat & naturali ſitu, & opere permunita, atque ideo nec vi, nec operibus expugnabilis. Per hunc modum ſupra duos menſes circumſeſſi, ad extremum cogente famis metu, cùm auxilium deſperarent, quòd à ſe tàm diu nequicquam expectatum viderant, Raimundo arcem dediderunt, ſalutem ſuam, ac fortunarum pacti. Qua recepta, præſidioq; valido firmata, Raimundus Adriam copias reduxit, atque ibi hyemis reliquum quieuit. Vt autem ad rem Genuenſem redeam. Rege Truentum amnem tranſgreſſo, per Apennini iuga, quà iter eſt Nurſiam, primò in Hetruriam, atque inde Genuam peruaſi, prius Raphaële Adurnio, qui tum princeps Genuenſem Remp. obtinebat, iis de rebus, quas egerā, literis certiore facto. Quibus ille cognitis Ioannem Federicum, qui ſe Regis amicum profitebatur (quanquam multis amicorum diſſuadentibus) Neapolim confeſtim ad Regem miſit. Cui cùm mandata expoſuiſſet, ei vti legatos Genuam mitteret, perſuaſit. Satisfacturos ei reliqua Genuenſes maximè Raphaëlis ducis opera, qui pacem amicitiamq; eius vehementer expeteret. In id à Rege delecti Caraſſellus Caraffa, ac Ioannes Tudiſcus cum mandatis Genuam profecti ſunt. Cumq; de pace agere cœpiſſent, atq; in id potiſſimum inſtarent, vt Regis dignitati atque honori inprimis cōſuleretur, multa propoſuerunt, & illud ante omnia, vt Genuenſes in eius turris faſtigio, quę Prętoriæ domui cohærebat, ſigna Regia, vti antea, diebus feſtis tollerent. Quod cùm non reciperetur à Genuenſibus,, cogitandam aliam quampiam Regis placandi rationē duxerunt. Quod cùm Neapoli, vbi Rex eſſet, melius fieri poſſe viſum eſſet, Baptiſta Goanus Iuriſconſultus, ac Baptiſta Lomelinus vir integritatis ac prudētię laude clarus,

legati

legati ad Regem iam multò ante deſignati, vt diximus, vnà cum Regiis legatis longis nauibus inuecti, proſpera nauigatione, Puteolos peruenerunt. Quibus ipſe comes datus ſum, vt eſſem, qui pro rep. noſtra, quæ de pace eſſent conficienda literis proderem. Erat tum forte Rex haud procul venandi ſtudio profectus, qui vt audiuit legatos aduentaſſe, lætus eo nuntio, manere eos Puteolis iuſſit, donec Neapolim reuerteretur, præmiſſis interim, qui illis domum & lautia præpararent. Quę poſtquã parata eſſe cognouit (ipſe enim alia via prę̨ierat) Legati Neapolim accerſiti ſunt, profectiq; in arcem Regiam comiter, ac benignè à Rege ſuſcepti ſunt, eoq; duntaxat ſalutato, ac magnificis verbis ornato, nihil aliud eo die egerunt. Poſt de pace agi cœptum, in quo aliquandiu de conditionibus diſceptatum eſt in eo maximè, quod ad reſarciendum regium decus pertinebat, contentio vehemens. Multa ſiquidem in id à Rege poſtulata ſunt. Quæ cùm legati recuſarent, pax haudquaquam futura videbatur. Ad poſtremum poſtulatum eſt, vti Genuenſes pateram auream (vbi Regis pacem vellent) quotannis dono darent, de conditionibus cæteris facilè conuenturum. Quod cùm legati renuerent, dicerentq;, ſe iniuſſu ciuitatis, id paciſci non poſſe (re ſuſpenſa) miſſus eſt ab iis cum mandatis qui, quidnam fieri Genuenſibus placeret, ſciſcitaretur. Ea verò res magnas rurſus ciuitati curas iniecit, ex altera parte pacis commoda, ex altera gloriæ iacturã æſtimanti. Demum frequenti ſenatu coacto, publicæ quieti conſulentes, eã conditionem (quum quidẽ pax haud aliter impetrari poſſet) recipiendam eſſe cenſuerunt. Quod poſtquam legatis renuntiatum eſt (abiectis cæteris diſceptationibus) pax in hæc verba conuenit: Pax, atque amicitia cum Alphonſo Rege Genuenſibus firma, perpetuaq; poſthac eſto, bello ablata repetendi nemini partium ius competito, nec Regis hoſtes Genuenſis populi, nec Rex Genuenſium hoſtes recipito, vllo've commeatu adiuuato. Si quando fato aliquo, bellum rurſus inter eos exoriri contigerit, vtriuſq; ditionis homines, qui in alterius oppidis negocientur, agant've, eorum bona tuta, liberaq; ſinito, eorumque exportandorum poteſtas eſto. Ad hæc neque Rex Genuenſibus, neque Regi Genuenſes, etiam ſi iuſti belli cauſa interceſſerit, niſi primùm denuntiatione facta, bellum inferun

inſeruunto. Iura, ac priuilegia vltrò, citroq; conceſſa vtraque pars religioſiſſimè ſeruato:Genuenſes videlicet,quæ Regis ciuitatibus, ante Philippi dominatum: Rex, quæ Genuenſibus Neapolitani reges, ad Laſdilai ſupremum diem conceſſiſſent, coëmendi, atque expottandi frumenti, cæterarumq; frugum ex alternis oppidis quæ in alterius partis poteſtatem deueniſſent,facultatem vtraque pars permittito.In iis oppidis, quæ in alterius partis poteſtatem deueniſſent, in quibus pars altera iuris aliquid habere prætenderet, vtraque pars ius ſuum teneto. Nec tamen, ſi qua eorum oppidorum oppidani ipſi voluntate dederent,ea recipi fas eſto.Poſtremò Genuenſes Regi quotannis, dum viuat, honoris gratia pateram auream dono danto, ac Neapolim mittunto.Hæc,ita (vt conſcripta erant)in Regis conſpectu recitata ſunt: qui tum ex graui morbo conualeſcere cœperat. Quibus peractis,cùm &Rex ipſe,& legati in ea verba iuraſſent, continuò inde diſceſſum eſt: conſtitutoq; tempore, quo pax ipſa promulganda eſſet, legati, cum bona Regis venia, Genuam reuerſi ſunt: atque, vt quæ egiſſent, à Senatu Genuenſi rata haberentur, perfecerunt. Ea verò æſtate, quæ ſecuta eſt, Alphonſus ad Populi fontem haud procul à Theano profectus eſt: eo quidem conſilio, vt conuocatis eò quam primùm copiis, in Picenum reuerteretur, Pontificis Maximi rogatu: qui Franciſcum Sfortiam ex ea prouincia prorſus pelli, vt ſibi libera, & quieta poſſeſſio relinqueretur, optabat. Intelligebat enim fore, vt Franciſcus quæ ſibi erepta fuerant, oppida breui recepturus foret: niſi eius conatibus confeſtim obuiam iretur. Nanque Franciſcus tum Regis diſceſſu, tum Nicolai clade elatus, iam vtique copiis ſuperior prædabundus, per Picenum liberè vagabatur: multosq; metu populos ad deditionem compellebat. Ad hunc fontem, quem diximus, cuncti regni proceres, qui Regem cum copiis ſequi decreuiſſent, conuenire iuſſi ſunt. In queis venit Antonius, paterna ſtirpe Centilia,materna Vintimilius, cum equitibus trecentis: de quo vt aliquid diſſeram,me in præſentia locus admonet. Nanque hic eo ipſo tempore, quo Rex Neapolitano bello occupatus erat, Calabris, Brutiisq; quos nunc vno nomine Calabros appellant, conflata ex priuatis facultatibus ſatis grandi pecunia, vniuerſam eam prouinciam

debellandam recepit, breuiq́; maiore eius parte in ditionem Regis redacta, multam laudem promeruit. Ac demum Conſentinos, atque alios pleroſque finitimos populos Regis imperio parere ac præſidia admittere in oppida coëgit. Is verò paucis poſt diebus, quàm ad Regem eſt profectus, cùm clàm accuſatus eſſet, in cuiuſdam ex aulę principibus necem, qui erat Regi cariſſimus, conſpiraſſe, monitus, vt Regiæ iræ cederet (rem palam eſſe) noctu cum paucis ſuorum, ne multitudo cōſilium proderet, neque die, neque nocte itinere intermiſſo, Catantianum ditionis ſuæ oppidum ſe recepit. Quod vbi in caſtris manè compertum eſt, admiratus Rex illius factum perægrè tulit. Idq́; haud ferendum ratus, Neapolim quamprimum reuerti ſtatuit, ac Lupum Vrreum, Vrſinum, Gartiam, Cabanellum, præſtātes viros cum copiis in Picenam expeditionem mittere, qui cum Raimundo Buillo (qui iam ad flumē Humanum vltra Adriam progreſſus, copias coegerat, Regis aduentū opperiens) ſe coniungerent, ac pro Pontifice, vno conſenſu bellum gererent. Quibus digreſſus, ipſe Neapolim cum reliquis copiis, paucis poſt diebus, reuerſus eſt, eo conſilio, vt ſi Antonius Centilia de quo diximus ad ſe non accederet, & cōtumax eſſe pergeret, ipſe aduerſus eum copias duceret. Lupus Vrſinus, & Gartias ſimul atque ad Raimundum peruenerunt, ſeſe vnà cum eo itineri commiſerunt. Cumq́; iam in Picenum tranſgreſſuri eſſent, Raimundus per exploratores, quos in diuerſa loca miſerat, certior factus eſt, Franciſcum Picininum ad montem Vlmum ab hoſtibus ſuperatum, captumq́; eſſe. Quo nuntio, vt par erat, omnes perturbati, haud longius progredi deliberarunt, quòd hoſtem præter eas copias, quibus haud dubiè tùm ſuperior erat, etiam ob recentem victoriam nihil non ferociorem factum (id quod veriſimile erat) exiſtimabant. Quorum aduentu cognito Franciſcus confeſtim poſt fuſos hoſtes ad Truentum amnem inſtructo agmine, aduentauit, eo conſilio, vt vel tranſeuntes arceret, vel iam tranſgreſſos inuaderet, vel ſi nulli apparerent hoſtes, in propinquos regni fines populabundus exercitum traiiceret. Cæterùm nullis repertis hoſtibus, cùm inſuper loca Piceno oppoſita validis præſidiis firmata circunſpiceret procedere vlterius deſtitit, quaque venerat via, rediit. Qua re cognita ductores Regii

Regii retrocedendum arbitrati, in loca circuniecta diuerterunt. Inter hæc Alphonſus Neapolim reuerſus, de induſtria expectabat (nequid per iram facere videretur) vti Antonius omiſſis cæteris conſiliis, ad ſe purgandum accederet. Verùm ſiue indignatione quadam animi ſuccenſus, ſiue qua alia cauſa ad Regem proficiſci recuſauit. Quinetiam ditionis ſuæ oppida, quæ partim dotalia erant, partim à Rege acceperat, raptim munire, frumenta conuehere, præſidia imponere, arma, ac milites comparare cœpit, nec quicquam omnino prætermittebat, quod ad ea tuenda pertineret. Quibus quanquam magnopere Rex offendebatur, nulloq; modo committendum cenſebat, vt illius exemplo (vbi tantum ſcelus impunè ferret) idem cæteri auderent, quorum eſſent ingenia leuiora & ad res nouandas propenſa, vehementiùs tamen offenſus eſt literis quibuſdam ad ſe, ac Ferdinandum filium, paulò acerbiùs (vt ferebatur) ſcriptis. Quibus literis conſtituiſſe videbatur, quæ ſua ipſius pecunia, ſuisq; multis laboribus, ac periculis adeptus eſſet, quæ've teneret, armis tueri, nec ea, ſe viuo, ſibi à quoquam eripi paſſurum. Ferebatur quoque finitimos regni proceres ſolicitare. Quo factum eſt, vt Rex haud per vicarium eam expeditionem ſibi ſuſcipiendam ſtatuerit. Itaque admodum parua peditum manu, atque equitum celeriter comparata, in Brutios iter arripuit. Quod poſtquam vulgatum eſt eos qui Antonio clam fauebant, metus ingens cepit, atque à propoſito abſcedere coëgit. Alphonſus in Brutios profectus primò Luceronum oppidum, quod ab Antonio tenebatur, petiit, caſtrisq; poſitis, oppidanos metu conſternatos, antequam oppugnare cœpiſſet (neque enim vim eius experiri ſuſtinuerunt) ad deditionem compulit. Deinde ad Rocam Bernardam (quã vocant) continuò itum eſt, in quo caſtello expugnando aliquantum laboris fuit, caſtellanis, atque iis, quos præſidio miſerat, ob naturalem ſitum, audacius repugnantibus. Cumq; obſidionem paucis aliquot diebus toleraſſent, ad poſtremum deſperato auxilio, ad eum diem fruſtra expectato, & ipſi deditionem fecerunt. Rex inde continuato itinere Bellicaſtrum mouit: idq́ue nullo reſiſtente, ſtatim cepit. A Bellicaſtro Crotonem duxit, vt ipſam belli arcem oppugnaret. Qua vrbe Antonio adempta, reliquum bellum facile

futurum intelligebat. Hæc vrbs Croto, aliquanto procul ab arce ſita eſt: quæ olim in Calabris florentiſſima, duodecim millia paſſuum in circuitu habuiſſe traditur: parua nunc quidem, nec cultoribus admodum frequens. Sed quoniam mari vicina erat, vnde à Venetis commodè Antonio ſummitti auxilium poterat: hoc maior aliquanto eius vrbis expugnandæ cura Regem inceſſerat. Atqui huc Antonius militum ſuorum robur miſerat: vrbisq; ipſius cuſtodiam quibuſdam ex iis, quos ſibi fideliores exiſtimabat, demandauerat. Ipſe Catantianum, quod oppidum longè ſitu munitius erat, atque opulentius, cum vxore, ac liberis, omniq; pretioſa ſupellectile ſe receperat. Qui vt audiuit Regem tot iam oppidis ſibi, propè vna excurſione, ereptis, Crotonem petiſſe, nec finitimorum quenquam pro ſe arma ſumere, ex iis, quos ſibi adfuturos putarat, conturbari vehementer cœpit, atque, quòd huiuſmodi conſilium cepiſſet in primis dolere & angi. Perſtitit nihilominus in propoſito venia, (vt videbatur) deſperata. Quod autem vnum poterat, Crotoniates occultè per literas, ac nuntios item præſidiarios milites hortabatur, vt forti animo obſidionem ferrent. Id verò (quantum coniectari potuit) eum fefellit, de reſiſtendo ab initio, cogitantem quòd Regem, per vicarium aduerſus ſe bellum geſturum, putauerat. Cui quidem (quiſquis is eſſet futurus) reſiſtere ſe poſſe confidebat: quoniam multi in regio exercitu futuri eſſent, qui haud illum fortunis euerſum vellent: fore etiam aliquos è finitimis ſperarat, qui abſente Rege arma corripere auderent: quos præſentis metus, ac maieſtas deterreret. Ad Crotonem Rex ſub vrbem caſtra poſuit. Quo viſo oppidani, ſubito in muris armati apparuerunt, atque in ſtationes diſtributi alias partes alii tuebantur: leuia dehinc prælia quotidie ferè ſunt fieri cœpta. Antonius interim vndique opem, ſed nequicquam implorare. Cùm autem res ad obſidionem ſpectare videretur (erat enim oppidum ſitu, ac mœnibus permunitum, & oppidani præterea ad obſiſtendum parati) Rex quò eos maiore metu incuſſo, ad deditionem cogeret, tormenta ænea Neapoli miſſis triremibus aduehi imperauit. Interim colloquendi cum hoſtibus, occaſione data, tentare clàm cœpit, ſi qua arte, aut conſilio vrbe ipſa potiri poſſet. Erat in ea Bartolus Cerce-

ſarius

ſarius patria Surrentinus: cæterùm per vxorem, quam ibi ceperat, ciuis Crotonias factus, quem Antonius, illi fidens vrbi præfecerat: qui cùm ſe, ob id meritum, grandem à Rege gratiam promereri ſciret: communicato cum paucis ſuorum conſilio, regios noctu ſcalis clàm in vrbem accepit. Quod ſimul ac oppidani, & externi milites ſenſere, cùm primùm arma corripuiſſent, ad Regis aduentum, animis fractis, errati veniam armis poſitis petentes, atque in Antonium culpam conferentes, Regi portas confeſtim aperuerunt: quibus pro ſua clementia facilè ignouit. Atque ita vrbs præter arcem recepta eſt. Poſt hæc arx tentari atque oppugnari cœpta. Verum enimuero tormenta, ſine quibus parum profici poterat (ob naturalem ſitum, præſidiúmque, quod intus erat, validum) nondum conuecta fuerant: quæ quidem longo maris, terrarúmque flexu agi oportebat. Quibus aduectis, atque arci oppoſitis in maiorem ſolicitudinem, metúmque hoſtes inciderunt. Dum autem aliquanto acrius pugnaretur, Petrus Carbo, quem multis beneficiis ſibi obſtrictum Antonius arci præpoſuerat, ſagitta ictus eſt. Cúmque ob id medicum è regiis caſtris requireret, rogatus Rex ad eum ire permiſit Saluatorem medicum, qui vulnus curaret: ſimul qui pollicitando eum ad arcis deditionem alliceret. Cui cùm tandem id perſuaſiſſet, nullo propè tormentorum vſu arx recepta eſt. Quod poſtquam Antonio renunciatum eſt, omnem prorſus ſpem rerum ſuarum abiecit. Nam ſi quid opis ſperare ſupero mari poterat, eam ſibi viam penitus obſtruſam videbat. Quod vnum reliquum erat, Catantianum, quà minus erat natura tutum, munimenti operibus ſupplebat. Eſt verò id oppidum in monte ſitum, vndiq; accliui, atq; arduo: præterquā ab vna parte, qua facilior aditus erat: quo in loco arx de induſtria extructa fuerat. At verò Alphonſus Crotonienſi arce in poteſtatem redacta, eaq́; valido præſidio firmata, Catantianum copias duxit: ſituq́; oppidi perſpecto ſub montem caſtris poſitis, tormentisq́; ad eam partē, quam infirmiorē oſtendimus obiectis obſidere oppidum cœpit. Antoniani per aduerſum montē primò occurſantes tumultuoſiùs deiicere regios conati ſunt. Cæterùm eorum conatus fruſtra fuerunt. Crebra tamen prælia, quanquam leuia, per ſingulos dies conſerebantur. Sed in

dies minus ſpei obſeſſi habebant, cùm Regem ipſum præſentem intuerentur, qui, niſi expugnato oppido haud diſceſſurus inde videretur, ſe verò, etiam ſi aliquandiu obſiſterent, obſidionemq; protraherent, omni tamen propinqui & externi auxilii ſpe deſtitutos, quòd neque Venetos, neque alios principes, vicinos've populos ad eam diem precibus mouere potuiſſent, in Regis poteſtatem neceſſariò peruẽturos eſſe. Quæ cùm animo reputaret Antonius, quam prius ſpem in armis repoſuerat, eam totam in Regis humanitatem, ac miſericordiam contulit, maximè cùm & oppidanos, & milites, quos mercede conduxerat, timidiores factos videret. Mouebant quoque eum vehementiùs ſuorum periculum, in quos verebatur, ne Rex per iram, capto oppido, grauiùs animaduerteret. Angebatur etiam amiſſione fortunarum, quas omnes in eum locum, vt diximus, congeſſerat. Simul cogitabat oppidum ipſum, vt maximè ab aperta vi tutus eſſet, at certè à longa obſidione, ac fame aduerſus Regem tutum eſſe non poſſe, ſibi verò tum ſpem nullam veniæ apud Regem iratum fore. Hæc inquam animo reputans mittere ſtatuit, qui Regi ſignificaret, cupere ſe cum eo, ſi ita placeret, fide accepta, colloqui. Qui profectus in caſtra, protinus à Rege repulſus eſt, affirmãte non paſſurum Antonium ad ſe ire, niſi ſe ille ſuaq; omnia ſuo arbitrio, ac poteſtati permitteret. Ex quo rurſus Antonius in grauiores curas incidit. Poſthæc vno è Regiis ſacerdotibus ad eum proficiſci permiſſo, quorundam precibus, quos eius calamitas mouerat, cùm ex eo cognouiſſet, fruſtra à ſe tentari cætera conſilia, Regis immutabilem ſententiam eſſe, adire Regem, ſeq; eius voluntati, arbitrioq; permittere, & quò magis illum ad miſericordiam flecteret, vxorem vnà ſecum (quòd muliebris ſexus ad mouendos animos efficacior eſt) ducere, nec vltimum caſum expectare conſtituit. Profectus igitur cum vxore, in caſtra ad Regis tabernaculum (cunctis rei euentum expectantibus) vt ad Regem venit, ſupplex veniam orans, ad pedes eius procubuit. Vxor quoque genibus aduoluta, effuſis lacrymis, pro viri ſalute orare vehementiùs cœpit. Qua calamitatis ſpecie Rex commotus illi vitam conceſſit. Catantiano ac Trupia, quæ oppida in illius poteſtate adhuc erant, cedere imperauit: ſupellectileq; omni, quam

Catantia

Catantiani haberent, exportari permiſſa, eum cum vxore, atque omni familia Neapolim abire. Quę cùm obedienter feciſſet, Antonius, miſſis, qui Turpiam Regi traderent, cum ſuis Neapolim profectus eſt. Cæterùm Alphonſus recepto oppido, arceque præſidio firmata, Conſentiam cum copiis ſeſe contulit eo conſilio, vt Ioannem Nuceum, cuius maximè ſuaſu Antonius aduerſus eum contumax fuerat, qui & ipſe Regis imperium pertinaciter detrectauerat, cùm ab eo ſæpius in caſtra accerſitus eſſet, in eadem adhuc contumacia perſeuerantem opprimeret. Is verò Rendam oppidum, ac tria præterea caſtella, quæ à Rege dono acceperat, tenebat. Cumq; Conſentiam perueniſſet, Americum Capacii comitem, Rendam, qui locus haud procul quatuor millibus paſſuum inde aberat, cum parte equitatus primùm miſit. Isq; ad mille paſſus à Renda caſtra fecit. Ea nocte, quæ inſecuta eſt, nonnulli oppidani Ioanni ob acceptas iniurias infenſi, noctu clam ad Regem profecti renuntiare oppidanos partim officio, ac Regiæ maieſtatis reuerentia, partim ob acceptas à Ioanne iniurias, paratos eſſe, ſi maiores copias eò mitteret, oppidum dedere. Quapropter Rex Franciſcum Siſcarum, cuius viri virtutem egregiam prioribus bellis agnouerat, poſtridie cum peditibus mille eodem iuſſit contendere. Quæ cùm Ioannes animaduerteret, priuſquam vim experiretur, hortantibus amicis, quanquam ægrè, relicta arce, adeundi Regis conſilium cepit, ſeſe eius arbitrio, ac poteſtati ſubmiſſurus. Qui cùm vitæ diffidens, atque anxius produceretur ad Regem, qui receptæ arcis adhuc ignarus, cum reliquis copiis Rendam verſus iter ingredi cœperat. Franciſcum Barbauariam, Philippi legatum virum ornatiſſimum, per eos dies ad Regem profectum, fortè obuium habuit, qui hominis fortunam miſeratus, quòd erat gentis ſuæ, illi à Rege vitam impetrauit. Cęterùm mulctatus omnibus, quæ tenebat, oppidis, toto prætereà regno excedere iuſſus eſt. Qui poſt mortem Philippi, ad quem ſe receperat, Franciſcum Sfortiam, qui poſtea Mediolanenſe imperium ſibi armis vendicauit, ſecutus, cùm Alexandriam vrbem fidei ſuæ commiſſam Ludouico Sabaudiæ duci proderet, ad poſtremum in laqueum, quem per Alphōſi clementiam effugerat, incidit. Ea verò expeditio quarto poſtquam cœpta fuerat

rat menſe, finita eſt. Poſt hæc Ioſias vnus è regni proceribus, qui aliquot oppida in ipſo regni aditu tenebat, cùm Adriam vrbem, quę maiorum ſuorum olim fuerat, per proditionem recipere tentaſſet, nec res ſibi ex ſententia ſucceſſiſſet: isq; poſtea Franciſci Sfortiæ copiis adiutus Adriam ſubitò, atque improuiſo petiiſſet, ea quoque oppugnatione fruſtra tentata, in propinqua ſuæ ditionis oppida ſe recepit. Hæc autẽ per hyemem ab eo tentata, quo anni tẽpore Regiæ copiæ in hyberna conceſſerant, nec cogi facilè poterant. Eſt enim omnis ea regio, propter Apennini iuga, perpetuis niuibus, ſed præcipuè iis temporibus, immerſa, quæ in illam ſæuiunt, frigoribus, cœliq; intemperie, vix incolis, atque aſſuetis tolerabilis. Itaque ineunte vere, Vrſinus, quẽ ſuprà memorauimus, copiis omnibus ex hybernis euocatis, quibus eum Rex præfecerat, Bozam Ioſiæ caſtellum petiit, idq; oppugnare (caſtris haud procul inde poſitis) aggreſſus eſt. Quod vbi Ioſias agnouit coactis raptim Franciſci equitibus, & quos potuit, è popularibus ſuis, caſtra improuiſò adortus, Regios fudit, fugauitq;. Qua re audita Alphonſus, rem haudquaquã negligẽdam arbitratus, ne Ioſias maiores Frãciſci copias in regni fines illiceret, ſimul vt Ciuitellam, quod oppidum haud procul à *Truento* amne ſitum, adhuc Franciſco parebat, natura quidem, & opere munitum, in poteſtatem redigeret, eò cum copiis proficiſci ſtatuit. Comparatisq; celeriter, quibus opus erat, ad vrbem Thetim conſtitit. Cuius aduentu cognito, Ioſias conterritus, maximè quòd à Franciſco, per id temporis, non multum iuuari poterat, propter Pontificis Maximi, ac Philippi copias Picenum agrum vexantes, Regi reconciliari per amicos curauit. Cùm autem (reconciliatione facta) equites ii quos Franciſcus ad eum miſerat, Truentum amnẽ peterent, inde in Picenum tranſgreſſuri, in regium equitatum ignari inciderunt, à quo profligati, magnaq; ex parte capti ſunt. Rex ſubinde ab Aterno amne motis caſtris, aduerſus Truentum flumen profectus eſt, eo conſilio, vt Ciuitellæ bellum inferret. Quod vbi Patriarchæ nuntiatum eſt, qui pro Pontifice adhuc aduerſus Franciſcum bellum gerebat, confeſtim ad eum profectus, orauit, vt copiarum partem in Picenum mitteret, ad belli reliquias perſequendas. Cui cùm aſſenſus eſſet, Ioannem Vintimillium, cuius opera fideli

fideli ac forti ſuperioribus bellis vſus fuerat (quem in Acarnaniam prouinciam profectum, vt Carolo genero Acarnaniæ principi, per id temporis à Turcis obſeſſo, opitularetur, ſuſcepta expeditione, reuocarat) Patriarcha diſceſſo proficiſci iuſſit. Poſt cuius diſceſſionem, cùm ipſe in iis locis permaneret: Ciuitela, dedentibus oppidanis, præter arcem, recepta eſt. Quæ quidem ex omnibus regni oppidis nouiſſima fuit, quæ in Regis poteſtatem peruenerit. Subinde Alphonſus, arcis obſidione (erat enim munitiſſima & ſitu, & opere: diuq; obſidionem latura videbatur) Raimundo Buillo delegata: miſſóque Berengario Harilio cum parte equitatus ad Ioannem Vintimillium, ipſe Neapolim rediit. Raimundus ante omnia (arcis oppugnatione tentata) cùm nihil proficeret, tantum ne quis ingredi, egredi'ue, aut commeatus quicquam importare poſſet, attentiſſima cura prouidebat. Cuius rei tædio affecti, qui arcem tuebantur, præſertim expectato nequicquam à Franciſco tot diebus auxilio, deditionem fecerunt. Qua recepta, ac præſidio firmata, Raimundus Adriam copias reduxit. Et iam Patriarcha poſt profectum ad ſe Ioannem Vintimillium, Aufidum oppidum, quod ab eo obſidebatur, perculſis maiore metu oppidanis propter auctas hoſtium vires, in deditionem acceperat. Quóque viri eius opera fortiori vteretur, eum Pontificis iuſſu, copiis omnibus præfecit. Poſt id Ioannes Patriarchæ conſenſu motis caſtris, ad Ripam Tranſentam (id eſt nomen oppido) nullo hoſtium obuiam facto duxit. Atque inde digreſſus inter Rotilium, ac Solitem oppida, caſtra fecit, compoſito vſque agmine iter faciens, quaſi hoſtis in conſpectu foret. Eò autem eo conſilio profectus eſt, vt experiretur, an poſſet eluſo hoſte, ad Philippi copias, queis præerat Italianus Furlanus, aut ipſe Italianus ad ſe, tranſire, vti coniunctis copiis Franciſcum aggrederentur, cui ſinguli pares eſſe non poſſent. Quam rem Franciſcus coniectura ſuſpicatus, media protinus loca de induſtria occupabat: eorumq; conatus quocunq; mouebãt, fruſtrabatur. Sextis caſtris cum ſub Montem Eripetum conſediſſet Sancti Victoris oppidum, cum caſtellis pleriſque finitimis, Pontificis Maximi nomine in deditionem abſq; certamine recepit. Cæterùm cùm intueretur, fruſtra à ſe tentari ad altera caſtra aditum, propter Franciſci vigilantiam, cõuerſo

 itinere,

itinere, ad Ripam Tranſentam retrocedere cum exercitu (id conſilium Patriarcha approbante)conſtituit, eo animo,vt per montana,procul ab hoſte, ad Italianũ euaderet. Cumq́; ibi caſtrametatus eſſet,Campeſelonites,ac Tedonates,qui Romani Pontificis imperium pertinaciùs detrectabant,expugnauit, ac diripuit quominus finitimi,iniecto metu, reſiſterent. Cumq́; ei nuntiatum eſſet,Franciſcum cum omnibus copiis eò dimicandi animo contendere, caſtra diligenter muniit (dimiſſis paulo longius à caſtris ſpeculatoribus per quos eius aduentum certò cognoſceret)ne imparatos offenderet. Cæterùm vanus is rumor fuit. Itaq; inde mouit,octauisq́; caſtris, Aufidum reuerſus eſt: indeq́; poſtridie ad Truentum amnem mouit:caſtriſq́; in fluminis ripa poſitis, ſubſtitit. Franciſcus autem, vt hoſtes retroceſſiſſe agnouit, nihilominus tamen in ſuſcepto conſilio permanſit, vt ſcilicet inter bina caſtra medius ſederet, neutram partem inſequens, ſed tantùm id agens vt neutri alteri coniungi poſſent. Re ad conſilium perlata,cùm quidem, quánam via cum copiis ad Italianum tutiùs perueniri poſſet,conſultaretur,variabant ductorum ſententiæ. Alii nanque peditatus, & equitatus florem, triremibus regiis, quæ inde haud longè aberant (inutiliore turba, atque impedimentis relictis) traducendum cenſebant: quoniam paruo maris tractu ab Italiano diſtarent: atque ita abſque periculo iungi poſſe. Aliis ſub vrbem Firmum ipſum equitatus, ac peditatus robur, inſtructo agmine agi placebat. Verùm hoc conſilium haudquaquam tutum videbatur. Primùm quòd Alexander Franciſci frater, eorum per exploratores itinere cognito, qui DCCC. equitibus præerant, facilè vexare agmen à tergo poterat: atque eouſque pugnando, laceſſendóque diſtinere hoſtem, quoad Franciſcus cum reliquis copiis accurrens medios opprimeret, terrorem nocte augente, à fronte, ſimul & à tergo circumuentos:pręſertim cùm hoſtibus copiarum numero longè impares futuri eſſent. Quibus, quando fortunæ etiam benignitate id contigiſſet,vt abſque detrimento,(nullo reperto hoſte)coniungerentur: quemnam equitum vſum fore præſertim cum hoſtibus copiarũ numero longè ſuperioribus ſine tentoriis, ſine miniſtris, ſine ſarcinis. Ioannis verò conſiliũ fuit,vt itinere longiore,cæterũ eodẽ tutiore,per

Apenn

Apennini montana exercitus duceretur. Poſſe enim eà cum impedimentis, atque omni exercitu, (inuitis hoſtibus) tutò euadi. Cuius conſilium cùm plures approbaſſent, Aſculum verſus perrexit, atque inde per Apenninum colle tranſmiſſo, quem Sibyllæ accolæ appellant, in campis Nurſiæ, latè patẽti planitie, conſedit, atque inde continuato itinere, in Fulginatem contendit, cuius profectionem cùm haud amplius à ſe impediri poſſe Franciſcus agnoſceret, qui hoſtes abeundi cõſilio retroceſſiſſe exiſtimarat, conſilii pœnitens, quòd prælii fortunam non tentaſſet, è Piceno excedere, priuſquam tantæ copiæ coniungerentur, decreuit, ne ſibi poſtea, cùm vellet, diſcedere integrum non eſſet, ne've aut obſidionem pati (quod ſibi turpe ad famam hominum ducebat) aut certè neceſſariò depugnare cõgeretur. At Ioannes Matelicam verſus arrepto itinere in Cinguli fines, quibus in locis Italianus cum copiis erat, profectus eſt, earumq; etiam copiarum quæ Philippi erant dux factus, caſtra, cum caſtris iunxit. Deinde ad vicos, ſub vrbem Cingulum, perducto exercitu, eos vna excurſione cepit ac diripuit. Inde ad Melonem ductis copiis, aliquot dies in eius oppidi obſidione conſumpſit. Ad poſtremũ oppidani (cùm nulla ſpes auxilii eſſet) ſalutem ſuam, & fortunarum pacti in Pontificis poteſtatem venerunt. Miſſa deinde copiarum parte ad Sanctum Angelum, cùm oppidani præter ſpem reſiſterent, admotis vndiq; copiis, oppidũ vi captũ, atq; in prædã militibus datũ eſt. Poſthæc Ioannes cùm animaduerteret Frãciſcum è Piceno in Vrbinatem conceſſiſſe, & ea, quæ reliqua erant in eius ditione Picentiũ oppida, propter naturales locorũ ſitus, validaq; præſidia iis impoſita, obſidione magis quàm oppugnatione tentanda eſſe, inſtaretq; vis hyemis, reuerti ſtatuit, atque exercitum in regnum in hyberna reducere. Relictis igitur Pontificis, ac Philippi copiis, aduerſus vrbem Firmum, non amplius per montana, vt venerat, ſed per plana iter cepit, ac non procul à Monte Sancto, eo die conſtitit. Cuius inopinato aduentu oppidani conterriti, antequã vim experirentur, emiſſis confeſtim ad eum oratoribus, qui ſignificarent, ſe Pontificis Maximi imperata protinus facere paratos eſſe, deditionẽ fecerunt. Aliquot præterea caſtella circumiecta, abſq; certamine, recepta ſunt. Inde ad Montẽ Altum

profectus,ibi aliquot dies manſit. Interim Firmani, cõiuratione facta, ſpe propinqui auxilii à Franciſco defecerunt. (Alexandro fratre in arcem repulſo) quò & magna equitatus pars vnà cum eo ſe recepit. Quod vbi Ioanni nuntiatum eſt, ſubitò cum omnibus copiis,ad ferendum oppidanis auxilium aduolauit.Idem fecere Pontificis,ac Philippi copiæ, quæ in propinquo erant, vti oſtendimus.Cùm autem arx eiuſmodi foret (quod ſuperius demonſtratum eſt)vt nec vi, nec machinis vllis,ſed diutina obſidione tantùm eſſet expugnabilis,præmunitis iis vrbis partibus, quà ex arce in vrbem deſcenſus erat, iisq; ab exteriori parte inſtitutis,quæ obſidioni neceſſaria videbantur, ipſe cum reliquis copiis, vt eas in hyberna dimitteret, in regni fines conceſſit. Vix anno poſt Eugenius Pontifex certior factus, Franciſcum Sfortiam ſuas, atque auxiliares copias cogere, ac Tudertum petere conſtituiſſe (quod oppidum ſexaginta millibus paſſuum Roma abeſt) de illius aduentu valde ſolicitus,accerſenda à ſociis auxilia cenſuit.Nam quòd partem Tudertinorum ſciebat Franciſco in primis fauere, in quos ille indulgentior fuerat dum ea vrbe potiretur,& propterea Franciſcum haud temerè id conſilii cepiſſe ſuſpicabatur (is enim præter Picenum, etiam in agro Romano oppida quædam occupauerat) miſit Ludouicum Patriarcham legatũ ad Regem. Isq; Neapolim profectus,ac magnificè pro dignitate ſuſcept⁹, ſimul ac Regi aduentus cauſam expoſuit,auxilium ab eo haud difficulter impetrauit. Nec mora Ioannes Antonius Vrſinus Taliacotius cum duobus millibus equitum ad Pontificem ire, ſeq; cum illius copiis coniungere iuſſus eſt. Intereą Franciſcus coactis copiis, in agrum Tudertinum contendit, quo vno fermè tempore & Pontificis, & Regis copiæ conuenerunt. Quo cognito Eugenius Nicolaum Cardinalem Capuanum (erat is in vrbe gratioſus, ac potens) quòd eius fides nonnihil ſuſpecta eſſet, propter amicitiam, quæ illi cum Franciſco erat) Roma amouendum curauit. Franciſcus autem, vt per exploratores agnouit, Pontificis copias opinione ſua ampliores eſſe, fruſtraque ſe, nec ſine periculo, quod conſtituerat iter, perſequi poſſe, mutato repente conſilio, antequam in hoſtium conſpectum veniret, in agrum Vrbinatem rediit. Quo digreſſo Pontificis, ac Regis copiæ

copiæ in Picenum proficiſci perrexerunt: vt ea oppida, quæ in Franciſci fide perſtiterant, armis ad deditionem cogerent. Sed Eugenius Franciſci potentiam veritus, cùm magnas ab eo copias duci nuntiatum eſſet, Thomam, tunc Epiſcopum Bononienſem, qui illi in pontificatu ſucceſſit, hominem propter multarum rerum ſcientiam, atq; eximias virtutes illi acceptiſſimum, legatum ad Alphonſum miſerat, qui maiora auxilia poſtularet. Iſq; ad Regem profectus. Cognoſcis, inquit, Rex ex Ludouico legato ſatis, vt arbitror, Pontificis res, quo ſtatu ſint, quantoq; in diſcrimine verſentur: expectatur in Tudertino Franciſcus Sfortia hoſtis magnis viribus contractis, quibus Eugenii copiæ haud poſſint obſiſtere. Suſtulerunt animos aduerſarii ipſo rumore aduentus illius, ac fama. Nam, quo tempore Tudertum vrbem tenebat, multos ſibi ciues quò cæteros ſeruire cogeret, beneficiis obligarat. Hi rerum nouarum cupidi, eius aduentum auidè præſtolabantur: vt Eugenio non minus de ciuium fide, quàm de hoſtium vi laborandum ſit. Miſiſti tu quidem Ioannem Antonium Vrſinum ad Pontificem cum copiis: cæterùm quanquam is eſt vir in armis præſtans, & copias habet non aſpernandas: tamen ad tantam vim hoſtis arcendam, haud ſatis videtur. Eſt nobis res, vt ſcis, cum hoſte rei militaris peritiſſimo ac vigilantiſſimo, vt haud temerè cum eo congrediendum ſit. Nam ſi quid ſiniſtri (quod Deus auertat) Pontifici contingeret, non ſolùm Tudertinus, ſed etiam Picenus ager, qui tuis laboribus, ac periculis Pontifici reſtitutus eſt, rurſus in hoſtilem poteſtatem recideret. Petit igitur à te Eugenius, oratq; vt præter eas quas adhuc miſiſti copias, alias mittas, ne quæ nunc ſunt, in grauius diſcrimen incidant. Quod vt facias, tua virtus, ac fides poſtulat. Maiorem gloriam, aut ſtabiliorem conſequi non potes, quàm ſi Pontificis Maximi dignitatem maieſtatémque perpetuò conſeruaris, atque auxeris. Ad ea Rex, Id quod ad hunc diem feci, poſt reditum noſtrum in gratiam, quoad mihi vita ſuppetet, nec re, nec opera, nec auxilio tuendæ Pontificis autoritati ſum defuturus, nec pro oppugnandis eius aduerſariis vlla vnquam pericula recuſabo: neque committam, vt Pontifex meritò de fide mea queri poſſit. Equidem eo ſum animo, vt non hoc regnum modò, quod tantis laboribus, ac pe-

riculis meis ſum adeptus, ſed & cætera regna, quæ mihi pater hæreditaria reliquit, ruere potius atque euerti, quàm ſacroſanctæ poteſtatis iura labefactari permittam. Miſi ad Pontificem Ioannem Antonium Vrſinum, arbitratus id auxilii in præſentia ſatis eſſe, præſertim cùm nulla externa auxilia ad Franciſcum profecta accepiſſem. Qui certè niſi maiores copias habeat, non eſt adeò Pontifici formidãdus. Expertus ſum Piceno bello, quantũ audeat. Sed non ob id tamẽ hęc à me dicũtur vt eum cõtemni velim. Nihil enim tutò in hoſte contẽnitur, nec is quidem eiuſmodi hoſtis eſt, vt ſit contemnendus (multo enim & conſilio valet & rei militaris ſcientia) ſed forti animo contra eundum, atq; audendũ cenſeo. Quæ petit auxilia Pontifex mittam. Quinetiam, ſi aduentu meo opus fore cognouero, mihi ipſe nõn parcam. Ab hoc ſermone digreſſus, Raimundum Builliũ cum mille equitibus, ac pari peditum numero ad Patriarcham in Picenum ire per Aprutinos, quibus in locis copias habebat, imperauit. Qui Truetio amne traiecto, in Picenum quamprimum profectus, ad vrbem Auximum cum Iacobo Cauiano, vno è copiarum ductoribus ſe qui Pontifici merebant ſe coniunxit. Franciſcus intereà in Vrbinatem tranſgreſſus Foſſumbrunum diuertit, ibiq; conſtitit, eo videlicet conſilio, vt tranſitum impediret, metumque tranſire cogitantibus inferret, quominus vterque exercitus iungi poſſet. Nanque Raimundus, ac Iacobus per loca mari propinquiora agmen ducebãt. Patriarcha verò vnius diei iter, aut eò amplius, procul ab eis, cum reliquis copiis, per loca ſuperiora iter faciebãt. Cumq; ei renunciatum eſſet Franciſcum ad Foſſumbrunum ſubſtitiſſe, nec lõgo ſpatio à ſe abeſſe Raimundum, paulùm remorari iter, ſenſimq; progredi, donec coire in vnum poſſent, mandauit, vti ope mutua imminens periculum declinarent. Qua re cognita Franciſcus, ne ſuos temere periculo obiiceret, ſe continuit. Raimundus verò, ac Iacobus temperato itinere, vna cum Patriarcha inter Foſſumbrunum, ac Fanum, eodem die peruenerunt. Poſtridie mane Legati iuſſu conuocatis omnibus copiarum ductoribus, vt quid agendum eſſet conſultaretur, Georgius Nutius Philippi legatus, iam multò antè in caſtra profectus, liberius loquendi quæ vellet, petita venia, detulit Italianum Philippo

de proditione ſuſpectum eſſe,ſeq; eam rem compertam habere: proin placere ſibi, ac velle, vti is vinctus in cuſtodiam detur. Cumq; mirantibus omnibus, Legatus quæſiſſet, cur tàm diu in caſtra à Philippo profectus, eã rem ſilẽtio ſuppreſſiſſet, reſpondit,Philippum mandaſſe ne quam eius rei mentionem faceret,donec Raimundus cum Regiis copiis in caſtra perueniſſet,veritus ne qui in caſtris eſſent,qui illius voluntati aduerſarentur. Vbi hæc dixit, repugnante nemine, Italianus comprehenſus, ac Dominico Malateſta in cuſtodiam traditus eſt, triduoq; poſt tormentis, criminis confeſſione expreſſa, apud Rocam Contratam ſecuri percuſſus eſt.Poſthæc Legatus motis inde caſtris Montem Fabrum(id ei nomẽ eſt oppido)quod ab hoſte tenebatur, contendit, idq; admotis vndique copiis, primo aduentu cepit, pleriſque aliquot caſtellis,atque oppidis circuniectis, quæ Federico Vrbinatum Principi parebant, partim expugnatis, partim in deditionem acceptis. At Franciſcus, cùm ſeſe copiarum numero, hoſtibus imparem ſciret, per montana exercitum ducebat aliquantò procul ab hoſtibus de induſtria obſeruans; ſi qua benè gerendæ rei occaſio ſeſe offerret. Legatus contrà copiis fretus, per plana ductabat, & nuſquam reſiſtente aut obuio hoſte Vrbinatem agrum populabundus vaſtabat. Cæterùm appropinquante hyeme,Pontificis copiæ paulatim dilabi cœperunt, præſertim accedente, exhauſtis iam agris, pabuli, ac rerum neceſſariarum, inopia. Interim à Florentinis ac Venetis ad duo millia equitum ad Franciſcum auxilium poſtulantem venerunt. Quibus copiis auctus non amplius per montana, vt prius, ſed per patentes campos exercitum ducere,pugnandique poteſtatem hoſtibus facere cœpit. Cùm hic eſſet rerum ſtatus,Alphonſus Hiſpanus,quo interprete erat Legatus vſus pace cum Rege facienda, in caſtris relictus,cum copiis trans Piſaurum amnem profectus eſt.Quod vbi Franciſcus agnouit,motis propere caſtris eò contendit, & à contraria fluminis parte caſtra fecit.Aquãdi poteſtas, propter fluminis opportunitatem, vtriſque erat. Sed cùm triduo poſt Alphonſum motis caſtris Tauletum Sigiſmundi caſtellum, mille inde paſſibus in colle ſitum, duxiſſe animaduerteret, & ipſe ad alterum caſtellum, in eodem colle ex aduerſo ſitum, haud cunctanter contendit. Nec plus mille

paſſus

paſſus caſtra à caſtris aberant. Erat autem id caſtellum Vrbinatis principis. Indeq; miſſo, militari more, prouocationis ſigno hoſtes in poſterum diem ad pugnam prouocauit. Cæterùm Legato abſente qui ad Montem Florē ſeceſſerat, reſponſum eſt ab Alphonſo, legati iniuſſu prælium committi non licere, eius abſentis voluntatem ſciri opus eſſe, qua cognita, poſtridie mane ſe illi reſponſurum, nec tamen prouocationis ſignum hoſti remiſit. Quod cùm Legato non placuiſſet, ne tantas Pontificis, Regisq; copias fortunæ committeret, mitteretur q; poſtridie qui id Franciſco renuntiaret, animaduerſum eſt è caſtris hoſtem mouere cœpiſſe. Quapropter ſumptis properè armis ad anguſtias ſaltus, qui medius inter vtraque caſtra intererat, ne tranſgreſſus hoſtis caſtra inuaderet, haud ſegniter proceſſere. Vixq; ad ſaltus ingreſſum erat peruentum, cùm ibidem hoſtis affuit. Cumq; eo loco ob anguſtias, haud facilè vniuerſus exercitus ſeſe explicare poſſet, hoſtibus conatu magno perrumpere adnitentibus ingens in eo certamen fuit. Cumq; aliquantum pugnatum eſſet, ac fruſtra ſeſe niti Franciſcus animaduerteret, receptui cani iuſſit. Quo viſo, & Pontificis copiæ eo ſaltu præſidio inſeſſo, ſeſe in caſtra receperunt. Triduo poſt Franciſcus motis inde caſtris Mõtem Aureum, Sigiſmundi caſtellum, petiit, idq;, alterumq; ei proximũ, haud multo militum labore expugnauit. Subinde Gradariam contendit, (& hoc quoque Sigiſmundi oppidum erat) idq; quoniam præter naturalem ſitum, præſidio impoſito, vi capi non poterat, obſidere cœpit, magnamque hyemis partem in ea obſidione conſumpſit. Per id temporis philippi exercitus ad Caſalem iuxa flumen Padum, duce Micheleto Cottiniola, à Venetis prælio ſuſus, caſtrisq; exutus eſt, magno numero equitum, peditumque capto. Cuius cladis cauſa, copias è Piceno reuocare, atque inſuper auxilia poſtulare Philippo neceſſe fuit. Sed tùm primum eas dumtaxat copias, quæ ſub Italiano Furlano ſtipendia fecerant, popoſcit. Qua re cognita Legatus, de Pontificis voluntate, confeſtim eas Georgio Nurio Mediolanum, vt perduceret, conceſſit. Ac nequid incommodi in itinere acciperet, præſertim à Fauentini Principis fratre, qui ſub Florentinis merebat, ad Bagnacauallum, in Flaminia oppidum vniuerſum exercitum ipſis copiis præſi-

dio ire iuſſit. Quo reuerſo, cùm præter ipſum equitatum ad Philippum profectum, Rubertus Montarboteus, atque alii plerique copiarum ductores abeſſent à caſtris: legatus, quò tutiore loco eſſet, in Sigiſmundi agrum haud procul à Gradaria, quod adhuc à Franciſco obſidebatur, imbelli multitudine prius in circumiecta oppida dimiſſa, quo maior iis neceſſariarum rerum copia ſuppeteret, ſe recepit: ibiq; caſtris poſitis, inuitãte propinquitate, penè per ſingulos dies prælia inuicem gerebantur: non tamen vt in vniuerſum certamen veniretur. In hoc rerum ſtatu Venetis Abduam amnem trãſgreſſis, cùm Philippus curis anxius auxilium à Pontifice, atque à Rege vehementer poſtularet: eaq; res Legato demandata eſſet, ſtatuit vti Sigiſmundus Malateſta, Cæſar Martinengus, ac Raimundus Buillus in Inſubres ad eum proficiſcerentur. Ad duo millia & quingentos equites ii duxerunt. Inter hæc Rodericus Murius, peditum ductor genere Hiſpanus, cum peditibus mille à Rege miſſus, ac Rubertus Montarboteus cum equitatus parte ad Legatum in caſtra peruenerunt. Quibuſcum aſſumpto Iacobo Cauiano, cæteris copiarum ductoribus relictis, ipſe in Picenum rediit. Paucisq; diebus interiectis Iacobum proditionis ſuſpectum apud Rocam Contratam, vbi & Italianum paulo ante, capitali ſupplicio affecit. Interim Franciſcus ad Raimundum Buillum, qui nondum abierat, in caſtra miſit, qui rogaret, vti ad ſe Palermum peditum ductorem mitteret, qui ab eo ad ſe mandata perferret: eſſe aliqua quæ ſecum communicare cuperet. Facta poteſtate, cùm Palermus ad eum profectus eſſet, ait ſe, niſi eſſet in caſtris Legatus Florentinus, venturum cum Raimundo in colloquium fuiſſe. Cæterùm miſſurum, quo Raimundus vellet, Vrbinatium Principem, & cum eo alium quempiam ex his quos fideliores haberet, qui ſuam ſententiam ad illum perferrent. Cumq; Raimundus reſpondiſſet, nolle ſe in colloquium cum hoſte venire, niſi eidem aliquis à Legato Pontificis intereſſet, ne quid ſuſpitionis ea res amicis afferret, non renuit quò minus Antonius Ridius copiarum dux, cum eo vnà proficiſceretur, & ipſe, quæ dicerentur, auditurus. Qua re conſtituta, Vrbinatium Principe, & altero ex Franciſci domeſticis, ad Montem Aureum (vti erat conſtitutum) profectis, Raimundus quoque, & Antonius eo-

dem acceſſerunt. Ibiq; tum primum de fœdere inter Pontificem, Regem, Philippum, ac Franciſcum agi cœptum: Omnis nanque eorum oratio in id tendere viſa eſt, vt oſtenderent Franciſcum maximè cupere cum Pontifice, ac ſociis pacem, fœduſq; ferire, nec vlterius cum is bello contendere. Dum hęc aguntur, Franciſcus ſiue hyemis tædio, ſiue quòd Gradariam à ſe nequicquam tentari animaduerteret, motis inde caſtris, Piſaurum, Alexandri fratris oppidum, ſe recepit, ibiq; reliquum hyemis quieuit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER NONVS.

*

HAVD dubium ab re, vt opinor, fuerit Florentini belli cauſam, atque originem explicare. Philippus Maria, de quo ſuperioribus libris ſæpius mentionem fecimus, per eam pacem, quam cum Venetis, ac Florentinis apud Martinengum fecit, Blancam filiam Franciſco Sfortiæ, de qua quidem re diu ambiguus conſilia pro temporum conditione variarat, vxorem dedit, ſexaginta millibus Philippeis illi dotis nomine promiſſis. Cumq; eam pecuniæ ſummam, propter ærarii exinanitionem repræſentare non poſſet, Cremonam, vrbem opulentam, ei tantiſper pignus dedit, pręſidio inde educto. Cuius pecuniæ ſoluendæ, vt primùm illi poteſtas fuit, ad generum miſit, qui pecuniam efferret, Cremonã repeteret. Cumq; is tergiuerſaretur, diem iam multo præteriſſe dictitans, qui perſoluendæ pecuniæ conſtitutus eſſet, miſit Philippus Italianum Borromeum, locupletem virum ad Venetos, tanquam Franciſci amicos, & pactionis huiuſmodi autores, qui de iniuria expoſtularet: ſimul qui oblata pecunia, Cremonam repoſceret. Sed nihilo magis per Venetos conſequi id

qui id potuit. Quippe qui vrbem tam validam, prope in viſceribus imperii Mediolanenſis ſitam, in Philippi poteſtatem redire ægrè ferebant. Itaque, cùm legationibus tempus terendo, nihil ſe proficere animaduerteret, bellum apertè inferre ſtatuit, armis, quod ſibi iniuſtè negabatur, vindicaturus. Coactisq; vt primùm potuit, copiis Franciſcum Picininum, quem paternæ virtutis gratia exercitus ducem deſignauerat, in Cremonenſem agrum proficiſci iuſſit. Cumq; haud multo poſt profectionem eius, accepiſſet, Venetos, ac ſocios copias parare, nec paſſuros eam vrbem ab illo expugnari, Epiſcopũ Nouarienſem ad Alphonſum opem oratum miſit, ſatis ſibi fore ſignificans ſi ſtatim vel cum exiguis copiis extra regni fines prodiret. Sperare enim ſimulatque Florentini audiſſent eum cũ exercitu in Hetruriã contendere, iis (id quod neceſſe eſſet futurũ) domeſtico bello implicitis, ſe Venetis viribus parem, Cremonã recepturũ. Eugenius quoq; Põtifex Maximus Venetis, ac ſociis, per id temporis, multis de cauſis, inſenſus, & ob id Philippo amicus factus, ne Philippo deeſſet Regem precabatur. Quibus rebus motus Alphonſus paratis copiis, extra regni fines progredi ſtatuit. Cumq; interim cognouiſſet Philippi exercitum à Micheleto Cottiniola Venetorum duce caſtris exutum, profligatumq; eſſe, conturbatus amici caſu, auxilium implorantis, Raimundum Buillum, cum nonnullis aliis copiarum ducibus, iam iter meditantem, maturare in Inſubres ad Philippum iuſſit. Ipſe verò, quamuis per hyemis tempus, ire perrexit, profectusq; per Latinos Tibur peruenit. Aduenienti portas Tiburtes Pontificis iuſſu aperuere. Et quoniam Florentini cognito eius conſilio, ſæpius ſignificauerant velle ſe copias ex Inſubribus reuocare, ſpemq; fecerant, & Venetos idem facturos eſſe, progredi vlterius deſtitit. Verum enimuerò ea expectatio fruſtra fuit. Nanque Veneti victoriam perſecuti omnem Philippi ad amnem Abduam agrum, vna prope excurſione ceperant, multis oppidis vi captis, multis etiam in deditionem receptis. Fuit autem adeò repentina eius procellæ vis, vt omnem de rebus ſuis ſpem reliquam Philippus abiecerit. Reputabat animo, ſibi neque ducem belli ſupereſſe vllum, cuius virtuti ſatis confideret, & diſſipati exercitus reliquias nec ſine grandi pecunia cogi, reficiq;, nec ſine egregii

ducis opera recipere priſtinum animi vigorem poſſe. Vna illi ſalus ei in tam aduerſis ſuis rebus videbatur, Franciſci videlicet reconciliatio, quem cæteris omnibus copiarum ducibus belli ſcientia, ac felicitate præſtare, mortuo Picinino, conſtans apud omnes increbruerat opinio. Eum igitur ſibi per amicos reconciliatum cùm ducem exercitus deſignaſſet: ad Alphonſum miſit, qui id ei nunciaret, peteretq́; inſuper, quoniam Franciſco ad equites armandos pecunia opus eſſet (qui aliter neque cogi, neque duci poſſent) vti poſitis cum Franciſco inimicitiis illi ſeptuaginta numum aureorum millia mutua daret, ſe poſtea bello liberatum eam ſummã cum fide repræſentaturum. Quod cùm Alphonſus, beneficiorum eius in ſe non immemor, facere conſtituiſſet, extemplo Arnaldum Fenoledam, virum conſtantem, ac grauem, omnium conſiliorũ, & arcanorum eius participem Neapolim miſit, qui eam pecuniæ ſummam ex ærario depromptam, cuius cuſtodiam ei demandauerat, ad eum deferret. Quam delatam Alexandro Franciſci fratri, conſenſu Pontificis ad illum profecto, tradi imperauit. Qua accepta, Franciſcus quamprimum cogere copias cœpit, vt inde in Inſubres contenderet, fortuna ita moliente (quæ plerunque ludere in rebus humanis ſolet) vt ipſe ſibi ex inimica pecunia Mediolanenſe imperiũ strueret. Cùm autem iter ingredi cœpiſſet, aut iam ingreſſurum fama eſſet, Philippus in ſuſpitionem venit, illius potentiam veritus, ne is ſibi imperium, dominandi cupiditate, eripere cogitaret. Itaque miſit plures ad Alphonſum nuntios oratum ne in Inſubres proficiſci grauaretur, velle ſe Mediolanum, & quicquid belli fortuna ei reliquiſſet, præter Ticinum vrbem, quam vnam ſibi vitæ ſolatium reſeruaret, vbi procul à belli curis, ac negotiis ageret, in eius poteſtatem tradere. Cæterùm Alphonſus indignum ratus, vt qui tam longè, lateque imperitaſſet, ſeſe tanto dominatu priuaret, per literas conſolabatur ægrum, bonoque animo iubebat eſſe. Reiectisque continuo quæ ille offerebat, hortabatur eum ne aut Venetorum metu, aut vlla de Franciſco ſuſpitione ea maditaretur, quæ tantę exiſtimationis principi indecora viderentur: ſe neq; laboribus, neq; periculis, pro tuendo eius regno, parſurũ. Quoq; illi de Franciſco orta ſuſpitio magis adimeretur, ſe cùm

primùm is progredi cœpiſſet, cum exercitu ſubſecuturum, ac nequid ei nocere poſſet prouiſurum. Inter hæc Eugenius Pontifex, diuturno morbo affectus, è vita exceſſit. Cuius mors Philippo, ac Regiæ expeditioni (erat id momentum ingens in rebus gerendis) perincommoda acceſſit. Cumq; Alphonſus accepiſſet Romanorum principes, conuocatis iis, ad quos noui Pontificis creatio pertinebat, tumultuari, ac per diuerſas factiones eniti, vt pro ſuorum ſtudiis Pontifex crearetur, egregium facinus arbitratus talium virorum conatibus obſtare, nec pati vt ii impedirentur, quo minus Pontificis comitia pro vetere more, atque inſtituto, ritè haberentur, Marinum Caratiolum, Ioannem Antonium Vrſinum, Gartiam Cabanellum, & Caraffellum Caraffam ad Cardinalium collegium legatos miſit, qui & Eugenii mortem ſibi grauem fuiſſe oſtenderent, & hortarentur in creando nouo Pontifice, vno, & conſentienti animo eſſent: nec vererentur liberè ſuffragium ferre, paratum ſe eſſe, ſi qui fortaſſe intercederent, quo minus comitia ritè haberentur, qui illorum conatibus obuiam iret, ac Sacroſanctæ poteſtatis libertatem, dignitatemq; defenderet. Cùm autem ex eo quæreretur, quemnam illi potiſſimum ex omni Cardinalium numero Pontificem legi placeret: reſpōdit, eum qui vna totius collegii voce, atque conſenſu legeretur. Deinde proceres Romanos (quorum nonnulli motus nuntiabantur) fauere paratos, prout in ſuos quiſque affectus erat, nequid intercederent, quo minus comitia ipſa ritè fierent, per literas monuit. Quibus partim metu, partim verecundia deterritis, miſſis inſuper à Rege, qui collegio adeſſent, fauerentq;, Thomas Epiſcopus Bononienſis, quem Nicolaum Quintum appellauere, Pontifex Maximus factus eſt. De quo vt aliquid dicam, hic me locus admonet. Fuit enim eius viri non virtus modò, ſed etiam fortuna noſtro ſeculo admirabilis. Sergiani enim natus patre medico, honeſto, ac probo viro, cum ſacrarum literarum ſtudia præ cæteris adamaſſet, Bononiam, ac Senas ſe contulit: breuiq; tempore, tum ingenii bonitate, tum diligentia Philoſophus, ac Theologus clarus euaſit: pluribusq; annis vtrobique publicè literas profitendo floruit. Ad doctrinam eius emendati mores, ac vitæ integritas accedebant. Quibus de rebus Nicolai Epiſcopi, ac Cardinalis Bononiēſis,

viri ſanctiſſimi, amicitiam ſibi conciliauit, eiusq; rebus ſumma cum fide adminiſtratis, id eſt conſecutus, vt illo mortuo, ipſe Epiſcopus Bononienſis, orante vniuerſo populo, ab Eugenio factus ſit. Paucisq; poſt menſibus legatus ab eodem ad Hunnos miſſus, cùm res ex illius ſententia geſſiſſet, aduenienſ, Cardinalis inſignibus vltrò ad eum in itinere delatis, inter Cardinales cooptatus eſt, ac paulò poſt mortuo Eugenio, miro quodam totius collegii conſenſu, Pontifex Maximus, vt diximus, factus eſt, atque hic tantorum honorum curſus (quod magis mirandum ſit) ferè intra anni ſpatium illi contigit. Vt autem ad rem redeam, poſtquam Regi renuntiatum eſt, illum Pontificem factum eſſe, feſtum diem quo ille Pontificatus inſignia acciperet à ſe condecorari ęquum exiſtimans, Honoratũ Caietanum, Guilielmum, & Raimundum Moncatã, Carolum Campobaſſum, ac Marinum Caratiolum, qui ſuo nomine intereſſent legatos Romam miſit, ac mox alios per quos ſeſe illius auctoritati ſubiecit. Haud multo poſt, cùm à Venetis legati Romam veniſſent, vt publico nomine & ipſi partum Pontificatum Nicolao gratularentur, poſtquam officio functi ſunt, cùm apud Pontificem in belli mentionem incidiſſent, docuere non placere Venetis bellum aduerſus Philippum diutius continuari, iisq; pergratum fore, ſi Pontifex legatum quempiam Ferrariam mitteret, quò cunctarum partium legati commodè conuenturi eſſent, vt ibi de communi Italiæ pace ageretur. Omnibus ita palàm fore, per Venetos non ſtare quo minus fida, firmaq; pax in Italia fieret. Quod cùm Pontifici vehementer placuiſſet, cupienti Italiam diu bellis agitatam aliquando quieſcere, miſſurum ſe breui Ferrariam legatum recepit. Iiſdem propè verbis, legati Tibur profecti, apud Alphõſum vſi ſunt. Quibus benignè auditis nihil ſe prætermiſſurum reſpondit, quod ad pacem conficiendam pertineret. Nihil enim hoc vno ſibi maiori curæ eſſe, Italiæ pacem cunctis principibus, populisq;, quibus bene viuendi cura eſſet, maximè omnium optandam eſſe. Per eoſdem dies & à Florentinis legati ad Pontificem eadem de cauſa profecti, poſtquam Pontifici debitum officium exoluerunt, Tibur, vt iuſſi erant, ſalutandi gratia ad Regem acceſſere, remotisque arbitris, multa cum eo de pace collocuti ſunt, quibus itidem, vt Venetis,

reſponſum datum, communē Italiæ pacem atq; otiū magnopere à ſe expeti, ſeq; eis neq; conſilio, neq; opera, neq; re vlla defore, atq; ita ſpe plenos à ſe dimiſit. Poſt hæc, cùm de legatis, pacis cauſa, Ferrariam mittendis cum Pontifice egiſſet, miſiſſetq; Pontifex Ioannem Cardinalem Morinenſem, natione Gallum, virum pręter iuris ſcientiam, ad quæuis magna natum, & in omni negotio conſultiſſimum, cuius etiam opera Pontifex in maximis, & grauiſſimis quibuſcunque rebus vtebatur, ipſe Caraffellum Caraffam ac Matthæum Malferitum Ferrariam miſit, ſiue pacem, ſiue inducias facere Veneti mallent. Quò profectis omnium Principum ac ciuitatum legatis, cùm de pace agi coram Pontificis Legato, ac Leonello Ferrarienſium principe cœptum eſſet, Matthæus Victorius, ac Paſchalis Maripetrus Venetorum legati quò bellum à ciuibus ſuis geſtum excuſarent, ante omnia dixere, vrbis ſuæ conditores, Attilæ olim teterrimi tyranni arma fugientes in humilibus paruiſq; inſulis perpetuiſq; adeò æſtuariis in quibus vrbs illorū ſita eſt, vrbis ſuæ fundamenta ieciſſe, nec maiores ſuos vnquā voluiſſe neque ex ſe ortos poſteros alios populos ſui cauſa eas ærumnas perpeti, quas ipſi Aquileia, Patauio, Altino nobiliſſimiſq; aliis ciuitatibus Italiæ profugi, aut ab Attila aut à barbaris aliis poſtea paſſi eſſent. Quin potius eam vrbē patria expulſis perfugium vnicum ac domicilium fuiſſe, perq; hæc præclara maiorum inſtituta eorum remp. in eam magnitudinem creuiſſe. Se itaque tum natura, tum conſuetudine maiorum atque inſtituto, ita comparatos eſſe, vt non niſi laceſſiti, ac tuendæ reipub. cauſa, bella ſuſciperent, atque perſequerentur. Si verò contingeret Philippum decedere, qui & mortalis eſſet, & planè iam grandis natu, & Mediolanenſes pacem eorum non aſpernarentur, ſeſe pro iis, quæ Philippo per bellum ademiſſent, tantum agri iis collaturos, vt nemini amplius ambiguum eſſet, Venetos tot in Italia bellorum haudquaquam auctores extitiſſe. Poſt hæc cùm de pace mentio cœpta eſſet fieri, adiecere quoniam bellum à Philippo iniuſtè motum eſſet, debere Philippum, iure violati fœderis, quantum ipſi argenti in belli ſumptum effudiſſent, repræſentare. Et quoniam Philippo, fortaſſe diuturnis bellorum impenſis exhauſto, non eſſet vnde id in præſentia diſſolueret, petere ſe certum

pignus,

pignus, donec ei ſoluendi poteſtas eſſet. Ad ea legati Regii Venetos Philippo præſtare idem debere, ſi ipſi bellum aduerſus Philippum iniuſtè ſuſcepiſſe conuincerentur. Eam autem controuerſiam apud Pontificem Maximum Romæ facilè cognoſci, dirimiq; poſſe. Cæterùm Veneti eius rei diſceptationē quam pro comperta habere ſe dicerent, ad Pontificem referri voluerunt. Atque ita diſceptando ille conſumptus eſt dies. Multis verò iam diebus antè Philippus, Venetorum exercitū Abduam flumen tranſgreſſo, curis anxius, ac diffidens ſuis rebus, ad Alphonſum miſerat oratum, vti quempiam è ſuis, quicum intima conſilia ſua communicare tutò poſſet, ad ſe mitteret. Quod cùm Alphonſus à ſe haud temerè requiri, ſibi perſuaderet, Ludouicum Podium cui vehementer fidebat ad eum miſit. Quo Mediolanum profecto, vt agnouit Philippus ex literis, Regia manu præſcriptis, hunc eſſe, quem ad ſe mitti rogauerat, Poſtquam de Rege, quæ voluit, percunctatus audiuit, vocatum à ſe inquit, vt in eum Regio nomine omne ius, poteſtatemq; imperii ſui transferret. Velle ſe quieti conſulere, atque à tantis belli fluctibus ſeſe quàm maximè abſtrahere: proinde rogare, atque hortari vti is rerum ſuarum poſſeſſionē acciperet, quam ſi repudiaret, cui ſua traderet non defuturum, eaq; fortaſſe in huiuſmodi virum peruentura, vt eam reſpuiſſe Regem, poſtea ſerò, ac nequicquam pœniteret. Nam cùm quotidie magis, magiſq; ab hoſtibus premeretur, Mediolanum vſque cum exercitu progreſſis, ſubierat animum eius deſperatio quædam, omnia impendentia pericula circunſpectantis. Ludouicus verò cùm mandatum à Rege nullum haberet, quo ſibi de his tranſigere liceret, veritus nequid Regem offenderet, renuit: continuoq; ad Regem, ita iubente Philippo magnis itineribus rediit, ab illo ſi ita placeret totius rei poteſtatem accepturus. Quibus cognitis Alphonſus, ne Philippi imperiū in inimicorum poteſtatem perueniret, Ludouico eius rei poteſtatem fecit. Cæterùm eius deliberatio in alterutram variantis ſententiam, ne id auaritia imperii effeciſſe videretur paulò ſerior fuit. Interim Philippus primùm ob aduerſam valitudinē oculis captus, dein ex ipſa arce, hoſtilium armorum fragore audito, vehementer commotus, vitæ tædio ſimul & languore, mortem obiit. Quod cùm Ludouicus Parmæ cognouiſſet,

Regem

Regemq́; præterea ab eo hæredem inſtitutum: Cæterùm Mediolanenſes libertatis cupiditate incenſos reip. adminiſtrationem arripuiſſe, ignarus quonam illorum cœpta euaderent, retrò conuerſo itinere Regium Lepidi venit. Quæ poſtquam Alphonſo renuntiata ſunt: veritus, ne Venetorum opes plus nimio creſcerent, Mediolanenſibus oppreſſis, Caraffellum Caraffam, ac Matthæum Maleferitum, qui adhuc Ferrariæ erant, confeſtim Regium proficiſci iuſſit, atque vna cum Ludouico legatos ad Mediolanenſes proficiſci: qui quænam eſſet eorum mens, diligenter ſcrutarentur, ſimulq́; hortarentur, vti conſtanti animo aduerſus hoſtes gererent bellum, ſeſe iis haud quaquam defuturum. Quibus ita conſtitutis, vlterius progrediendum arbitratus, vt hoſtibus terrore iniecto Mediolanenſes tanto belli onere leuaret, Tiburi digreſſus, adhuc incertus in Inſubres ne iret, an Hetruriam peteret, pro rerum opportunitate conſilium in itinere capturus in Sabinos abiit. Ac primùm Farſam, ad nouem millia paſſuum à Roma profectus, conſtitit: reliquum equitatum, qui ad ſe venturus eſſet, & item Eximinum Corellam, Matthæum Puiadem, ac Ioannem Olzinam opperiens, quos Ferdinando filio adoleſcenti ad regni gubernacula conſiliarios, ac rectores reliquerat, ad ſe idcirco accerſitos, vt de rebus, quas ſe abſente, gerendi cauſa belli agi vellet, mandata iis traderet. Quibus ad ſe profectis, & quæ opus erant, edoctis inde mouit, atque in Sabinos perrexit. Quibus in locis aliquot dies ab eo conſumpti, dum ex Inſubribus certiora ſcire expectat: ibi & pro ea amicitia, quæ illi cum Philippo fuerat, & pro officio, quòd ab illo hæres teſtamento nuncupatus eſſet, magnificentiſſimo funere ei iuſta perſoluit. Indeq́; digrediens, Nare flumine ponte iuncto, exercitum traiecit. Progreſſusq́; haud procul ab Orta oppido ſubſtitit. Ibi duplex ſe pandebat iter: alterum per Tudertinos in Galliam Ciſalpinam, alterum in Hetruriam. Itaque aliquandiu dubius ſtetit, vtrum potius ingrederetur. Nam ex altera quidem parte verebatur, ne Mediolanenſes, quorum ſalus ſibi ingenti curæ erat, à Venetis opprimerentur, qui maiores copias habebant: ex altera verò cogitabat, ſi Florentinis bellum inferret, fore, vt ii rerum domeſticarum metu à Venetis copias diſiungerēt. Quibus in Hetruriam abſtractis, bellum Me-

diolanenſibus haud erat dubius,leuius fore. Denique cùm Hetruriã petere cõſtituiſſet,partim ponte partim vado Tyberim amnem ſub Ortam copias traduxit. Interim Simonetus copiarum dux, qui paulò ante à Florentinis finito ſtipendio diſceſſerat, à Rege conductus eſt. Ad mille is equites ducebat. Appropinquanti agro Florentino Regi, cum equitatu, & aliquanto peditatu obuiam venit, copiasq; cum illo coniunxit. His copiis auctus Rex agrum Florentinum ingredi (haud hoſtiliter tamen) cœpit: ſperans fore, vti Florentini metu ne bellum in ſeſe transferretur, copias ex Inſubribus reuocarent: ipſeq; per Hetruriam pacatam,& amicam ad opem Mediolanenſibus ferendam proficiſci poſſet. Cùm autem ad Montem Politianum perueniſſet, legati ad eum à Senenſibus oratum venere nequid incommodi ditionis ſuæ populis qui finitimi Florentinis eſſent, à ſuis inferri pateretur. Quibus reſponſum à Rege eſt veniſſe ſe in Hetruriam eo animo, atque conſilio, vt neminem iniuria afficeret: communem à ſe totius Italiæ pacem,& tranquillitatem optari. Statuiſſe ideò Florentinis bellum inferre,quò illorum animos à belli conſiliis ad pacem retraheret. Si ex Inſubribus copias reuocent,nullum ſibi cum iis bellum aut inimicitias fore. Per eoſdem dies Ianotius Pitius, ac Bernardus Medices legati à Florentinis ad Regem venerunt. Hiq; facta loquendi poteſtate,in hunc ferè modum locuti ſunt,' Audieramus,Rex, iam antequàm Tiburi diſcederes, inſtituiſſe te Hetruriam petere,ad bellum ciuitati noſtræ inferendum. Et quamuis eius nuntii autores haud tamen leues eſſent, tamen id nobis perſuaderi nullo modo poterat,animo voluentibus pacem,atque amicitiam,quæ nobis cum Aragonum Regibus,maioribusq; tuis,multis iam ſeculis,atque adeò tecum, ſingularis fuit. Repetebamus memoria multa ac magna beneficia vltrò citroq; data acceptaq;. Veniebant in mentem mutua tuorum, ac noſtrorum ciuium commercia, atque hoſpitia: quæ cum nulla alia gente in omni orbe terrarum,aut maiora,aut frequentiora nobis extiterunt. Cogitabamus poſtquam regno Neapolitano potitus es, nihil nos molitos eſſe, quod ſtatus tui quieti incommodaret, conſiderabamus præterea naturam tuam: non ſolere te bella iniuſta ſuſcipere,eaq; res vna potiſſimùm nos in hac ſententia confirmabat. Te

enim,

enim, cùm ſis inter noſtri temporis Reges opibus potentiſſimus, auctoritate ampliſſimus, ætate, rerumq; militarium vſu grauiſſimus, nihil aliud præter decus, & gloriam, præterq; pacem,& otium, qui finis bella gerentibus proponi ſolet,quærere exiſtimabamus. Atque hæ quidem rationes, & cauſæ ſuberant,cur non ſatis crederemus iis,qui nobis bellum abs te futurum prædicebāt. Verùm poſtquam comperimus te agri noſtri fines iam ingreſſum, hoſtili animo aduentare (quanquam nondum gladium nudaueris) id maximè admirati venimus oratum pro veteri amicitia noſtra, vt quam aduerſus nos concepiſti,ira poſita,à noſtrorum iniuriis,ac populationibus milites tuos arceas,ſimulq; nobis exponas, quænam huius tuæ indignationis cauſa fuerit, vt ea ciuibus noſtris renunciata, aut re aut verbis tibi ſatisfacere queamus. Ad ea Rex in hunc ferè modum, Haudquaquam vobis ignotum eſſe, Florentini, arbitror (id quod res ipſa docuit) conſilia mea poſtquam regni Neapolitani compos factus ſum, ſemper cum pace totius Italiæ fuiſſe coniuncta,ſemperq; id vnum me ſpectaſſe. Quippe qui hanc vnam rem mihi maximè omnium glorioſam exiſtimabam, ſi(quantum in me eſſet)defeſſæ iam tandem tot malis, & calamitatibus, Italiæ requiem darem. Neque vos præterit, cùm adhuc Philippus viueret, Eugenium Pontificem Maximum,meo potiſſimum hortatu,legatum Italicæ pacis componendę gratia Ferrariam miſiſſe,quo etiam ego & Philippus, legatos noſtros, vos item, ac ſocii veſtros miſiſtis. Cæterùm cum ea de re agi cœptum eſſet,Philippi immatura mors pacis mentionem ſuſtulit. Quo mortuo, Veneti, quos rebamur omnes bellandi tędio iam tandem affectos bello finem impoſituros,Philippi imperium occupare conati ſunt. Quorum legatis cùm per eoſdem legatos noſtros obiectum hoc eſſet, nō reſpondere iiſdem verbis,quibus paulo ante Philippi mortem vſi eſſent (dixerant enim inter cætera, vt eorum verbis vtar,in ea diſceptatione cùm de pacis legibus tractari cœptum eſſet, Philippum omnis belli cauſam,ac fomitem fuiſſe,qui ex bellis bella ſerens, requieſcere non poſſet) ſed conſilia pro re ac tēpore capi ſolere reſponderunt. Tunc verò palàm factum eſt (id quod multis adhuc ambiguum erat) eos ſcilicet,nō Philippum tantorum bellorum cauſam extitiſſe. Nam qui mortuo

Philippo contra Mediolanenſes adhuc irati arma retinent, cũ pacem tranquillam habere poſſint, ii planè belli ſatores ac fomites eſſe, manifeſtò conuincuntur, quin etiam huic dominandi libidini non vulgarem quandam verborum crudelitatẽ adiecerunt. Non modò enim non excuſarunt immoderatam bellãdi cupiditatẽ, ſed ſenatum ita quoq; decreuiſſe dixerunt, vt quæ Philippo reliqua erant (ſi quando in eorum poteſtatem peruenirent) militi ad prædam proponerentur, qua voce an vlla ferocior, aut immanior ſit, haud ſcio. Non erat iis ſatis, quòd Philippum perpetuo, atque immortali bello laceſſiſſent, niſi & Mediolanenſes, quibus nulla gens in Italia pacatior eſt, libertatem tueri conantes, acerbiſſimum ſeruitutis iugum ſubire cogerent, idq; copiis veſtris adiuti (quod mihi grauius eſt) quibus illi aucti, ac freti Mediolanenſem agrum longa pace, omni frugum ac rerum copia refertum, crudeliter vexant, ac diripiunt. Cùm ad me æquo iure ſpectet, vt ſcitis, Mediolanenſe imperium atque adeò omnia, quæ Philippus tenebat, quem ille moriens hæredem inſtituerit, & copiarum veſtrarum adiumento, quas ex Inſubribus reuocare noluiſtis, hæc incommoda noſtris inferantur, ob eam cauſam arma ſumere compulſus, veni, vt hanc à meis (ſi poſſim) iniuriam propellam, vimq; vt aiunt (quod per leges licet) vi arceã. Atque ideo tardius iter feci poſtquam Tiburi diſceſſi, vt vobis ſpatii ſatis daretur, ad res veſtras, mecum, ſi ea mens vobis fuiſſet, componendas. Quod poſtquam negligentia veſtra nequicquam expectari animaduerti, propoſitam expeditionem perſequi conſtitui. Vos itaque rebus veſtris, vt videtur conſulite, poſtquam ſæpius moniti audire noluiſtis. Hæc vbi legati audiere, nullo reſponſo dato vehementer à Rege petierunt, vti bello abſtineret, donec iis ſenatui renuntiatis, quid is cenſeret, retuliſſent. Quod cùm primò abnueret, tandem precibus victus, quinque dierum inducias Florentinis conceſſit, atque vt eis interim belli ſuſpitionem magis adimeret, inter Florentinum, ac Senenſem agrum exercitu ductato, ad ſex millia paſſuum à Senis conſedit. Poſt quintum diem cùm Florentini nihil reſponderent, caſtra mouit. Ac primò inter Rincium quod erat Florentinorum caſtellum, ac Senas duxit. Cumq; ibi caſtrametatus eſſet, Senenſes ſuſpicati, eum per factionum capita

Nõ cadit tantum hoc crimen in gentẽ omnnũ mitiſſimã atq; humaniſſimam præſertim Hiſpano obiicienti.

pita eniti, ac ſtruere vt eorum vrbe potiretur, confeſtim armatos intra vrbem, & ad portas diſpoſuerunt, ob eamq; ſuſpitionem fiebat, vt parum commeatuũ in caſtra deferretur. Quod vbi agnouit extemplo ad eos legatum miſit Franciſcum Martinellum, quo viro tunc in magnis quibusq; rebus vtebatur, qui eiuſmodi ſuſpitionem vanam eſſe demonſtraret. Quorum amicitiam non tam optabat, quòd vllum ab iis in bello auxilium expectabat (quanquam multa, ac magna polliciti fuiſſent) quàm vt inde ſibi copia commeatuum eſſet, quos aliunde contrahere laborioſum, ac ſumptuoſum eſſet. Qui audito Martinello, ea ſuſpitione nonnihil leuati, commeatus aliquãto largius in caſtra deportari permiſerunt. A Rincio inde, continuò inter Senenſem, & Florentinum agrum, haud hoſtiliter, itum: donec Pomarantium peruentum eſt. Quod caſtellum, primum omnium à Rege hoſtiliter petitum, eo ipſo, quo venerat die, copiis circunfuſis captum, atque direptum eſt. Ad Caſtrum Nouum, inde in Volaterranum mouit: cuius incolæ audita Pomarantii clade confeſtim abſque certamine in deditionem venerunt. Idem fecere aliquot caſtella circuniecta, ne per vim idem agere cogerẽtur. Poſt hæc Montem Caſtellum petiit in colle ſitum, natura, atque opere munitum. Quod quoniam haud expugnabile videbatur, caſtris haud inde procul poſitis, obſidere aggreſſus eſt. Inter hæc Senenſes ſiue Florentinorum metu, ſiue eius ſuſpicionis cauſa (quam diximus) cuius fortaſſe aliqua adhuc veſtigia animo reſiderent, commeatus perparcè ſummittere, eosq; non paruo pretio venditare. Quod cùm Alphonſus animaduerteret: rurſus ad illos miſit, qui de ea re, vt par erat, quereretur. Verum enimuero ea legatio vel nihil, vel parum illos mouit. Nihilo enim vberiùs commeatus in caſtra deferri ſiuerunt. Quod autem deferebant, inter eos diuidebatur, quibus commeatus petendi à circumiectis caſtellis, facultas non erat. Nam quibus poteſtas erat, ii neceſſitati ſuæ conſulebant. Idq; promiſum à Rege fuerat, quò commeatum penuria in caſtris ſubleuaretur. Cæterùm dum caſtellum obſidetur, aliud malum, præter famem, vexare milites cœpit. Nanque ea imbrium magnitudo, eaq; vis ventorum fuit, vt neque extra tentoria, neque intra magis quieſcere quiſquam poſ-

ſet, multis eorum diſcerptis, multis per aërem raptatis. Caſtellani interim ſitu freti, nullam de deditione mentionem facere. Itaque cùm Rex animaduerteret, præter ea,quæ commemorauimus incommoda, fruſtra ibi tempus teri, quòd abſque operibus caſtellum expugnari nõ poſſet,quæ eò comportari immenſi operis fuiſſet, motis inde caſtris,Campiliam perrexit, atque ibi caſtra fecit. Ea enim via in agrum Piſanum ferebat, quò intendebat iter.Sed quoniam Florentini,cognito eius itinere, illud & præſidio,& annona,prius firmauerant, diebus aliquot commoratus, ad caſtella ſex finitima in Gerardiſca(id ei regioni eſt nomẽ)Facii comitis,qui à Florent. olim pulſus,Regẽ diu ſequutus fuerat recepit,receptaq́; ei reſtituit. Interea Florentini agreſtes, ac populares ſuos ex minus firmis in tutiora loca traducere,copiis præpoſito Federico Vrbinatũ Principe, rei militaris perito. Rex verò, antequam in Hetruriam ingrederetur, Sigiſmundum Malateſtam cum equitibus M C C C. ac pedibus D C.conduxerat, eiusq́; aduentum in dies cupidiùs expectabat. Cæterùm is accepto Regis ſtipendio, Florentinorum pollicitationibus captus, ad eos ſe contulit, quæ res conſilium immutare de itinere Regem compulit.Itaque cùm cerneret commeatus à Senenſibus exiguè ſubminiſtrari, pabulaq́; & ſtramenta in iis locis, propter anni tempus, defeciſſe(iam enim media hyems ſæuiebat)loca mari propinquiora, cœliq́; mitioris petere inſtituit,confeſtimq́; ſoluta obſidione, ad portum Baratum, quina inde millia paſſuum,cum exercitu profectus eſt, ea vel maximè ratione, quòd è regno Neapolitano frumenta, atque omne commeatuum genus, mari ad ſe deportari facultas eſſet, propter portus opportunitatem. Imminebat portui collis, in quo olim ſita fuerat vetuſtiſſima vrbs Populonia, cuius adhuc nonnulla exſtant veſtigia: circa hunc collem caſtra fecit. Diſtat autem collis à Plumbino, quod quidam Populinum appellandum putant (nomen à Populonia ductum) non plus ferè tribus millibus paſſuum. Erat nobile oppidum, ac peropportunè ſitum ad bellum Hetruriæ inferendum. Tenebatur autem à Rainaldo Vrſino, qui antequam Rex in ea loca commearet, Florentinis inimicus eſſe, quòd eorũ vicinitatem ſuſpectam haberet, putabatur: cæterum is ipſe, vbi Rex eſt profectus,nec eum

ipſum

ipſum, nec quenquam ſuorum in oppidum, nec commeatus, qui mari deferebātur, recipere ſuſtinuit. Diſpoſitiſq; quāprimū per mœnia, ac portas armatis, aduentāti portas clauſit, nec niſi admodū paucos è Reg. militibus oppidū intrare patiebatur. In hoc rerū ſtatu, cùm quidā Florentinorum milites mercede cōducti, quos Caſtilionū præſidio miſerant, deditionem oppidi pollicerentur, præmiſſo Simoneto cum equitatu, oppido, excepta arce, eſt potitus. Quo cognito, motis properè caſtris, eò contendit, omniq; aditu terra mariq; occupato, arcem obſidere aggreſſus eſt. Quod poſtquam Florentinis renuntiatum eſt, ingens ſolicitudo vrbem peruaſit, quòd præterquam, quòd eò facilè è Neapolitano regno ad vſum belli neceſſaria comportari poſſent, is locus belli ſedes hoſtibus eſſet futurus. Quibus tantùm ſub diuo, atque in tentoriis agendi antea poteſtas erat. Putabant enim, vbi nullum oppidum in eorum agro Rex haberet in quo quidem poſſet conſiſtere, fore vt hyemis tædio in regnum cum exercitu reuerteretur. Quapropter copias repente cogi, & Sigiſmundum properare iuſſerūt. Interim qui in arce obſidebantur, cùm ſe vndique circunſeſſos intuerentur, operibus territi, quæ Regem ex Neapoli conuehi iuſſiſſe fama erat, deditionem pacti ſunt, niſi intra decimum diem Florentini opem ferrent. Cumq; nulla auxilia venirēt, deditione facta, arce exceſſerunt. Haud multo poſt arce, atque oppido pręſidio firmatis, Aquam Viuam, ſub vernum tempus, cum exercitu petiit, quòd ibi aliquanto maior pabuli copia foret. Cumq; ibi caſtra feciſſet, legati ad eum à Mediolanenſibus amicitiam, atque opem poſtulatum venere. Nanque Veneti poſt ingentem cladem acceptam, Franciſco Sfortia Mediolanenſis exercitus duce, cùm viderent nullam reliquam ſpem ſalutis ſibi amplius ſupereſſe, ipſum Franciſcum à Mediolanenſibus magnis pollicitationibus diſtractum eorum copiis præpoſuerunt. Qui in Mediolanenſem agrum cum exercitu ſubitò profectus (neque enim erant Mediolanenſibus, ab illo repente deſtitutis, copiæ vllæ reliquæ, quibus æquo campo congredi auderent) in graues curas Mediolanenſem populum vt par erat, coniecit. Qui cùm nullam aliam tuendi ſtatus ſui rationem animaduerterent, ad Regis amicitiam, ſocietatemq; confugere decreuerunt. Quorum legati ad Regem miſſi, cùm

mandata expoſuiſſent, re ad conſilium relata, omnes illis ſubueniendum eſſe cenſuerunt, ne vel Franciſcus Sfortia vel Veneti Mediolano vrbe tam opulenta,tamq; opportunè ſita,potirentur, quorum vtrique inimico animo in Regem eſſent. Periculum enim fore,ſi quo fato Veneti eam Italię partem imperio ſuo ſubieciſſent,ne breui tempore reliquaItalia potirentur.Itaque Mediolanenſes à Rege in amicitiam,ac ſocietatem recepti ſunt. Atque in eo Alphonſus apertè oſtendit, quãuis ex Philippi teſtamento Mediolanenſe imperium ſibi deberetur, ſe non tam id expetere, quàm totius Italiæ pacem, atque trãquillitatem. Quæ res Mediolanum perlata,ciuium animos ad communis libertatis defenſionem magnopere cõfirmauit. Florentini veró ea re cognita,legatos ad Alphonſum miſerũt, qui eum placare conarentur, ac de componendis rebus agerent. Rex item legatos ad illos miſit Baptiſtam Platamonum, ac Ludouicum Podium, qui iis ſuaderent, vti à Venetorum ſocietate diſcederent,ſi pacẽ ſuam amarent. Cæterùm ea pacis mentio fruſtra habita eſt, Florentinis in eo perſiſtentibus, ne à Venetis,& Franciſco Sfortia diuiderẽtur.Aliquanto poſt Alphonſus medio iam vere, quo maior pabuli copia ſuppeteret,ad Abbatiam, quam Fangi vocant, cum omnibus copiis profectus eſt. Cumq; Mediolanenſes legati inſtarenr, vti bellum Venetis indicerent, ſperantes Regii nominis terrore retroceſſuros hoſtes,ac de ea re conſultari Regi placuiſſet(cæteris indicendum bellum cenſentibus) vnus ex iis qui aderant aliter ſentire ſe air, quòd periculum eſſer,ne confeſtim,vbi id Veneti reſciſſent,omnes Regios ciues,qui Venetiis,& cæteris in locis quę illorum imperio parerẽt,negociarẽturagerent've, bonis ſpoliatos,in carcerẽ coniicerent,tùm vel maxime,quòd cum illis eſſent triremes, complures paratæ, atque inſtructæ, quæ onerariis præſidio ituræ ferebantur, facilè poterant Regia caſtra maritimis commeatibus intercludere, ac Florentinorum exercitui, qui à tergo eſſet,animos addere.Sed in eorum ſententiam itum eſt, qui officio fungendum ac ſaluti rogantium amicorum conſulendũ ſuadebant. Itaq; bellũ aduerſusVenetos extemplo decernitur,atq; in caſtris promulgatur. Interea Florentini de ſuorum fide valde ſoliciti, præſidiis oppida firmare, ignari quònam Rex contenderet. Alphonſus

verò

verò media iam æſtate Campiliam rurſus petiit, animo meditans Plumbinum aggredi:ſi fieri poſſet,vt aut oppidum expugnaret, aut Rainaldum in ſententiam pertraheret. Cúmque ibi caſtris poſitis, aliquot diebus permanſiſſet, Petrum Cardonam cum equitatus parte præmiſit, qui excurſione ſub oppidum facta, quot oppidanos nactus eſſet, comprehenderet. Cæterùm Rainaldus vir bellicis artibus inſtructus, cùm ob eiuſmodi ſuſpitionem ſuos in oppido contineret, pauci capti ſunt. Poſtero die rex motis inde caſtris, ſub ipſum oppidum caſtra poſuit. Quòd cùm Rainaldus animaduerteret, à Florentinis auxilium petiit, à quibus continenter aduerſus Regem ſolicitabatur. Hi igitur duabus triremibus onerariis celeriter inſtructis, frumenta, milites, arma, tela, impoſuerunt. Quæ Piſis in altum euectæ adiuuante vento,ſubitóque Plumbinum profectæ,commeatus ac milites in oppidum, nullo reſiſtente, expoſuere. Neque enim tunc Regi naues erant (nam triremes aliò ierant) quibus illarum curſum impedire poſſet. Quo auxilio fretus Rainaldus, diuiſis per ſtationes oppidanis, militibúſque intra muros ſemper paratis, reſiſtere audaciùs cœpit. Quapropter Alphonſus cùm oppidum terra mariq; obſidere ſtatuiſſet: naues cogi, & cum iis tormenta ænea cæteraq; id genus machinamenta deferri,frumenta,ordeáque, & cæteros commeatus è Neapoli ad ſe mitti imperauit. Interea equorum plerique, cum quicquid herbidum circa erat, mandiſſent, nudúmque ſolum nullam iam amplius ſtramentorum, aut pabuli copiam ſubminiſtraret, neque hæc vicinis hoſtibus longius peti poſſent:harundinumq;, & quercuum foliis,rubiſq;, & arborum corticibus ſuſtentari cogerentur (iam enim finis autumni erat) macie,atque inedia confecti extabuerunt. In hominum quoque corpora vulgatus morbus: quòd omnis illa ora propter peſtilentem auram,ex paluſtribus locis efflantem, exitiabilis, atque infamis eſt, complures aut extinxit, aut longa valitudine afflixit. Florentini verò cognita Plumbini obſidione: quò ſpem obſeſſis darent, Federicum, ac Sigiſmundum qui iam aduentarant (coactis omnibus copiis, præter eas, quæ oppidis præſidio eſſent, delectibúſque raptim comparatis) Campiliam confeſtim miſerant. Quóque tutior, ac facilior commeatuum copia caſtris ſuppeditaretur, ad Va-

dæ portum Campiliæ ad octo millia paſſuum propinquum, naues commeatibus onuſtas è Piſano portu dimittebant,atq; inde in caſtra modico præſidio deportabant. Nam terra iumentis, aut vehiculis conuehere tum laborioſum, tum haud tutum erat. Itaque cùm triremes quatuor onerarias,cum commeatibus eò miſiſſent; Rex de earum aduentu certior factus, triremes ſex, quas apud Portum Baratum paratas habebat, quæ oram maritimam hoſtium quotidie excurrentes, infeſtabant, cum tribus onerariis nauibus haud magnis, quæ ex Neapoli commeatus aduexerant: nauales ſocios cogere, & cum iis Garcerarium Recheſentium cum imperio Vadam petere præcipit. Quæ cùm ab hoſtibus, qui in ſpeculis locati erant, procul proſpectæ eſſent: continuò triremium præfecti ſublatis anchoris, pulſibúſque ſolido fune compactis, ne qua hoſtilis nauis ſeſe in medium coniiceret, è portu egredi, arma corripere, remis veliſq; fugiendi animo in altum tendere, ac remulco agi. Sed tanta eſt exorta in mari malacia, propè penitus cadente vento, vt nihil aut perparum opis in velis eſſet. Adnitebantur autem, quantum arte poterant, longè vt in mari proueherentur, ac regiam claſſem infra ſe à terra relinquerent: quò iis & inuadendi & euadendi, cùm vellent, poteſtas foret. At verò Regiæ onerariæ actæ à triremibus in hoſtium naues remulco ferebantur; omnibus ad prælium inſtructis intentíſque. Quas propinquiores factas crebrioribus primo flexibus, aliquantum hoſtes ludificatæ ſunt. Cæterùm triremium beneficio appulſis ad hoſtium naues onerariis regiis, conſiſtere ac depugnare coactæ ſunt. Sed primo impetu vnam è regiis onerariis comprehenderunt. Quod cùm Regii animaduerterent, qui cum duabus reliquis onerariis pugnabant, pudore ſimul, & ira concitati, in hoſtes ferociùs irruunt: omniq; telorum genere deſuper vrgentes, in eorum naues ſe coniiciunt, ſternúntque obuios. A lateribus quoque, & à puppibus, triremibus circunfuſis, longè infeſtabantur: nec de victoria adhuc certiores erant. Pugnatum eſt ſupra horam acriter, nec incruenta victoria prælium nox diremit. Duæ Florentinorum triremes captæ: reliquæ diſcerptis retinaculis, interuentu noctis, ac venti exortu in altum euectæ, regiorum

ii manus

manus effugerunt, multis victarum propugnatoribus priuſquã diſſoluerentur in eas tranſgreſſis, oneraria Regia quam primo congreſſu captam diximus, recepta. Res memorabilis eo prælio accidit. Cùm eſſent pugna implicitæ naues, Franciſcus Centilia, vir apprimè nobilis, è Populoniæ colle, vnà cum Rege formam pugnæ contemplatus, quæ procul ad octo millia paſſuum committebatur, Regi pugnæ euentum anxiè expectanti affirmaſſe fertur, Regios viciſſe. Poſtquam naues hoſtium captæ, perductæ Regi ſunt, duplex lætitia in caſtris fuit, quòd hoſtibus, præter ademptas naues, importandorum mari in caſtra commeatuum, facultatem ereptam videbant. Poſthæc ſæpius tentatum, an poſſet Rainaldus pluribus atque iis honeſtis conditionibus ei propoſitis, à belli conſilio reuocari, antequam ad vltimum certamen veniretur. Quod cùm nequaquam ſuccederet, totis viribus oppidum adoriri conſtituit. Inter hæc Federicus, ac Sigiſmundus ſæpius minitari ſeſe cum copiis, decertandi animo mox affore. Cumq; miſiſſent, qui poſtridie ſe affuturos, poteſtatemq; pugnandi facturos, denuntiarent. Rex inſequenti die, poſtquam illuxit, copiis omnibus in aciem eductis, ad confirmandos ſuorum animos ita locutus eſt, Ego veſtra virtute fretus qua ſæpius in Italia, Africa, Hiſpania, hoſtes viceram, ac demum regnum Neapolitanum magnum, atque opulentum, veſtris maximis laboribus, ac periculis adeptus fueram, Hetruſcam hanc expeditionem ſuſcepi; mihi perſuadens vos eandem operam, ac fidem, quam ſuperioribus bellis, mihi æque ſtrenuè præſtaturos. Quippe quos ſemper pluris facere dignitatem gloriamq; meam, quàm ſalutem veſtram, quàm vitam (quemadmodum viros fortes decet, animaduerti. Itaque quam animi fortitudinem, quamq; conſtantiam antehac oſtendiſtis, eandem hodie repræſentetis opus eſt, quò partam armis gloriam, cuius iactura generoſis animis omni incommodo, & calamitate debet eſſe grauior, tueri valeatis. Nec verò vos in periculum mitto, ipſe abſum, ſed comes eo, omnis euentus veſtri particeps futurus. Res noſtra, vt videtis, eo loco ſita eſt, vt nobis aut viriliter pugnandum, aut turpiter cedendum deſerendaq; obſidio ſit, quandoquidem hoſtes ſeſe hodie confligendi conſilio ad caſtra noſtra profecturos denuntiarũt. Itaq;, vt paucis agam, ſi priſtinam

animi virtutem, ſi robur, ſi veſtrum illud in me ingens ſtudium retinetis, nihil eſt profectò quod de victoria (de benè iuuante) dubitem. Nanque vt ignauos viros fortuna reiicit, ita fortibus præſto eſt. Hæc cùm eſſet elocutus, cuncti operam, lætis animis impigrè polliciti ſunt. Cęterùm hoſtes ſiue metu deterriti, ſiue quòd Florentini rempub. in vltimum diſcrimen adducere veriti conſilium mutarint, ſeſe in caſtris continuerunt. Quapropter cùm Alphonſus ad multam diem in armis permanſiſſet, nec vlli apparerent hoſtes, cum copiis in caſtra ſe recepit. Aliquanto poſt cùm oppidum vndique oppugnare ſtatuiſſet, tormenta ænea quæ miræ magnitudinis ex Neapoli aduecta ante oppidum conſtituerat, quibusq; turrim quandam cum parte mœnium diſiecerat, parari aduerſum arcem, quæ à terra ſita eſt, & magis ad orientem vergit, confeſtim iubet, eamq; partem Petro Cardonę oppugnandam attribuit, ab occidente Inicum Gheuaram cum lecta virorum manu, à ſeptentrione, quà porta oppidi erat, externorum militum robur, à mari Berengarium, Barilium claſſis ducem cum nauibus locat. Quibus conſtitutis, poſtridie mane exorto ſole, pugnam committi imperat. Oppidani, qui ex præparationibus pridie factis conſilium Regis intellexerant, iam & ipſi ſeſe ad reſiſtendum comparauerant, murosq; viris, lapidibus, tormentis, ac miſſilibus compleuerant. Signo dato, Regii à terra magno impetu in foſſas ruere, & ad mœnia contendere, à mari autem onerarię quò propiùs tutò potuerũt, pontibus in puppibus excitatis quos in muros tranſmitterent, haud procul ab arce maritima magna vi ſubire, expoſitis è triremibus ſociis naualibus, & ipſi ad muros ſuccedere cœperunt, oppidanis variè terrorem intentantes. Pugnabatur acriter vndique, multisq; ſępius à muro repulſis, eòdem, poſtquam ſe collegerant, contendebant; atque eò acrius rem gerebant; quòd in conſpectu Regis dimicabatur. Qui continuè pugnantes obiens nunc hos, nunc illos in prælium acuebat, ac ſi qui pugnando feſſi, aut vulneribus confecti videbantur, iis è pugna reuocatis, alios recentes ſummittebat. Prouidebat quoque nequid à tergo hoſtilis exercitus turbare pugnantes poſſet. Qui ab oriente rem gerebant, qua parte tormenta poſita diximus, grauiùs læſi. Paries enim tranſuerſus pugnantibus oppoſitus erat. Ex quo ſagittarii

& qui tormentis minoribus vtebantur protecti, ſubeuntes ad mœnia regios in latera feriebant, pluresq; occidebant: Grandium inſuper lapidum deiectu multos humi ſternere. Ab ea parte Ioannes Antonius Fuxanus, ac Ioannes Antonius Caudola adoleſcentior ad muros peruadere, fortitérque contra oppidanos pugnare inter cæteros animaduerſi ſunt. At ab occidente, qua Inicus Gheuara certabat, quòd ea pars ab arce remota erat, aliquanto magis oppidani laborabant: multisq; vt diximus, in foſſam ruentibus, Martinus Nutius ad mœnia progreſſus diu vim hoſtium fortiter ſuſtinuit. Bernardus Stetlicius, ibidem depugnando hoſtili telo confoſſus, exanimis repente cecidit. Franciſcus Dauid, dum murum audaciùs ſubit, præceps in foſſam datus, vulnereq; ad poſtremùm detardatus ab hoſtibus captus eſt. Galleatius Baldaſinus ter, aut ſæpius apprehenſo muri faſtigio, quà prius tormenta diſiecerant, conatus eſt in oppidum irruere. Cæterùm feruentis aquæ viuæq; calcis (quæ inter arma ingeſta vrbi ad corpus penetrauerat, perurebat artus) vi deterritus, grauiſque ſaxi ictu cum reuulſa aggeris parte, quam manu apprehenderat, deturbatus eſt. In ea nanque parte Rainaldus ob id lectos viros de induſtria collocarat, pro muro diruto, aggere intus ſuffecto. Et quoniam de Galleatio facta eſt mentio, non eſt ſilentio prætereunda eius viri virtus: ſtatura fuit quæ mediocrem longè excederet, robuſtis, ac teretibus membris. Corporis magnitudini vires reſpondebant: lucta, iactu, ſaltu hominum nulli ceſſit. Membrorum robori par animus erat: equo, ac pede iuxta bellator acerrimus: graui armatura armatus galeatúſque humi ſtans, ſiniſtra ſellam, dextra haſtam equeſtrem tenens, ſtrenuo ſaltu grandis ſtaturæ equum inſilibat. Singulari certamine quater præliatus, bis in Italia, ſemel in Gallia, item in Burgundia, quæ Belgica dicitur, totiens victor euaſit. A tribus hoſtium equitibus hoc ipſo bello aliquando petitus, vnum ex iis gladii capulo ſeminecem equo excuſſit: alium citato equo medium amplexus, è ſella extractum, humi ſtrauit: tertium cubito grauiter percuſſum in fugam vertit. Tanta porrò modeſtia, vt nunquam ipſe de ſeſe vel rogantibus amicis diceret: vitæ cultu, morúmque elegantia omnibus præterea gratus, charúſque habitus. Vt

autem ad rem geſtam redeamus,qui è claſſe dimicabant,cùm propter vada propius ſubeundi, ponteſq; in muros exponendi facultas non eſſet,cominus pugnabant. Aduerſus quos oppidani intenti illos tormentis, atque omniſariam telis petebant, qui verò è triremibus in terram egreſſi fuerant, circa muros aditum moliebantur:denique nuſquam ceſſabatur. armorum interim ſtrepitus,ac pugnantium clamor,cœlum cõpleuerat; tormenta ænea partim antea, partim eo ipſo die,in ſcitia,vt putant,artificis propè omnia confracta ſunt,cùm quidem oppidani tormentis minoribus, quæ colubrinas vulgò appellari diximus, ipſi intra muros abditi, multos Regiorum perimerent.Nanque è cubitalibus in muro cauis,multos letho dabant.Dũ ſic pugnatur,renuntiatur Regi, qui prælians equo circumibat, Florentinorum copias adeſſe. Miſerat enim procul à caſtris in diuerſa ſpeculatores, ac partem copiarum procul à caſtris conſiſtere iuſſerat, qui ſi hoſtes aduentarent, eorum impetum tantiſper ſuſtinerent.Itaque eo nuntio accepto confeſtim milites à pugna reuocat, miſſiſq; qui de hoſtibus explorarent,ipſe copias extemplò inſtruit. Cæterùm qui miſſi ſunt,cùm retuliſſent paucos quoſdam hoſtium vagos à ſe viſos eſſe, haud amplius oppugnandum oppidum arbitratus (miſſis ad naues qui iuberent, vt qui à mari adhuc pugnabant,huius tumultus neſcii, prælio deſiſterent)cum omnibus copiis in caſtra ſe recepit,atque poſthac ſuorum labori, ac diſcrimini parcere ſtatuit, cumq; cogitaret commeatus ad ſe,per id anni tempus, mari ægre fen i prpptet continuatam plures dies aduerſam tempeſtatem,ex qua interdum fiebat,vt ſumma commeatuum inopia in caſtris eſſet; nec quicquam præterea ſupereſſe, conſumptis arborum foliis,& ſiquid erat, quo equorum fames ſuſtentari poſſet,bello in aliud tempus dilato,Neapolim reuerti cum exercitu inſtituit,biduoq; poſt pugnam ſoluta obſidione, compoſito agmine iter faciens, Caſtilionum cum copiis profectus eſt, atque inde in Senenſem agrum, Lacidoniam pergens,ad Ciuitatem Veterem abiit, nouemq; triremibus eodem profectis,cùm ſeſe mari commiſiſſet Neapolim petiturus,exercitu terra dimiſſo, ſubitò exorta maris procella naues diſpulit, ventoq; pervaria iactante,quatuor earum, in queis Rex erat ipſe,Caietam,totidem ad Pontiam Inſulam,

vna reliqua ad Ciuitatem Veterem, vnde ſoluerat, reiecta eſt. Inde Neapolim terreſtri itinere profectus, miro ciuium deſiderio exceptus eſt, nulla re omiſſa, quæ ad concelebrandum eius reditum excogitari poſſet. Sed mirabilis ante omnes honores illi decretos extitit, nocturnorum luminum multitudo. Nanque ciues incenſa funalia ſinguli manibus geſtantes, poſtquam totam vrbem equis luſtrauere, ſub primam noctis vigiliam gratulabundi in Regiam conuenerunt. Poſt hæc ad arcem ędificandam conuerſus, cuius exædificatio, belli cauſa, nihil non intermiſſa fuerat, eam breui tùm opere mirabilem, inexpugnabilemq́, tùm ſumptu magnificentiſſimam effecit, quinque turribus orbiculari forma, quatuor angularibus, quinta interiecta è lapide quadrato, mirifica ſtructura, atque artificio, muriq; craſſitudine inaudita excitatis. Inter turrim mediã & angularem ad occáſum vergentes, portam cum ingenti arcui triumphali, ex marmore candidiſſimo, conſtituit, turribus ipſis ad Areæ ſolum plenis, quas nulla prorſus machinamentorum vis poſſit euertere. Interiectarum ædium pariete nouo lapide vtrinque contabulato, ingentisq; prætereà latitudinis, itidem è ſaxo quadrato, foſſa à labris circunducta. Cumq; contra arcem ad ſagittæ iactum breue ſolum eſſet, mari circunfuſum, in quo parua quædam turris antea ſita fuerat, ne aliquãdo hoſtes occupato ſolo, turriq; ibidem ędificata, arcem ipſam mari obſiderent, dieſectis veteribus fundamentis aliam in medio ſolo, æquè admirabilis artificii, tantæ verò altitudinis quã- tam nullius nauis malus æquaret, extruxit. Eo tempore, cùm Veneti aduerſus Mediolanenſes bellum continuarent, hortãtibus, orantibusq; eorum legatis, vt iis mari bellum inferret, quo tanta belli mole ſubleuarentur (vrgebat enim ceruici inſtans Franciſcus Sfortia, qui Mediolanum obſidebat) ingentem onerariam nauim armauit, eiq; Inicum Daualum præſtãtem virum præpoſuit, qui mox alia naue, haud multo minore, quam non longè ab oppido Tunete cepit, illi addita in Ioniũ mare profectus, hoſtium naues Alexandria redeuntes obſeruabat. Qua de re Veneti certiores facti, confeſtim naues ſex onerarias, ac triremes quindecim, inter quas erant onerariæ maiores tres, egregiè inſtructas, aduerſus regias miſerũt, quas in Ionio mari cum nactæ eſſent, ad Siciliæ vſque fretum inſecutæ,

cutæ, noctis interuentu ſequeſtratæ regiæ Syracuſanum portum continuato curſu petierunt, ſuadentibus iis, quorum conſilio Inicus plurimum vtebatur. Quo cognito Veneti cũ claſſe eodem profecti, portumq́; ingreſſi, poſt longum atque atrox certamen in quo multi vtrinque deſiderati ſunt, cùm naues ad terram alligatas inde reuellere nullis artibus poſſent, defendẽtibus ſumma vi Regiis, appulſa naui incenſa, illas cremauerũt, nec vlla humana ope inhiberi, reſtingui've incendium potuit. Qua clade cognita Alphonſus, triremibus decem confeſtim coactis Bernardum Villamarinum, virum acrem, rerúmque maritimarum peritum, in Adriaticum miſit. Venetis, per id temporis, triremes duodecim erant paratæ, inſtructæq́;, quarum præfectus de regiarum aduentu certior factus, ad eas inquirendas proficiſcebatur. Cùm autem longè in altum prouectus, tranquillo mari nauigaret, ob aduerſam tempeſtatem claſſe diſiecta, triremes quinque in Epirum quò Regiæ ſe contulerant, forte delatæ ſunt, cumq́; ſupra eum portum quem Coturnicum appellant terram petentes irent, quo in portu regia claſſis ſtabat, Bernardus cum claſſe, ſubitò è portu eruptione facta, ad illarum curſum iter dirigit. Quod vbi Veneti animaduerterunt, hoſtes vt erant, rati, ſeſe extemplò in fugam coniiciunt. Quos cùm Regii enixius inſequerentur, duæ ex his conuerſis ad terram proris littus inuadunt, ſeq́; certatim præcipites dantes, eas vacuas hoſti reliquerunt. Vna earum plena capta eſt, reliquæ duæ quòd velociores erant, effugerunt, deinde Bernardus iis inſulis quas Veneti in Aegeo mari tenebant, hoſtiliter petitis, pleriſque nauibus captis, multa eis, & magna detrimenta intulit, quoad inde Neapolim per pacem à Rege reuocatus eſt. Poſt hæc Alphonſus inualeſcentibus Turcarum opibus, Bernardum ſumpto commeatu, atque iiſdem triremibus vna adiecta, cuius ductor erat Thomas Caraffa, eques clarus qui in ea expeditione febri correptus mortem obiit, in Aegeum mare reuerti iuſſit, atque inde in Cilicum oram, quam nunc Satalaneum nuncupant, contra Rhodon ſitam proficiſcentem, exiguam quandam inſulam, cultoribus vacuam, cum claſſe occupare, atque arcem in ea ſitam reficere, de qua arce hæc accepimus. In ea inſula Turcæ olim, cùm à Rhodiis nauibus vehementer infeſtarentur,

(neque enim multum inde abeſt Rhodus inſula) arcem quandam, Caſtrum Rubtum appellatam, exædificarunt, præſidioq; firmatam multos annos ſumma cura cuſtodierant, prædatoriisq; nauibus Rhodon frequentiùs petebant: mortuo autem Amurate Turcarum principe, cùm de regno inter proceres certamen eſſet, Rhodiæ religionis principes occaſionem caſtelli recipiendi (vt ſibi videbatur) nacti, comparata claſſe, inſulam petierunt, expoſitisq; in terram militibus, arcem obſederunt: nec prius inde diſceſſere, quàm illam fame domitam in poteſtatem redegerunt. Valido deinde præſidio firmatam diu tenuere. Ad poſtremum Turcæ (quod quidem hac ætate noſtra contigit) ſopitis domi diſcordiis, langueſcentibúſque iam Rhodii ordinis viribus, cùm magna claſſe parata Rhodon petiiſſent, multisq; cladibus affecta inſula, oppidum aliquandiu fruſtra obſediſſent, deſperataq; victoria abſcederent, ad inſulam, quam ſupra memorauimus, cum claſſe profecti, vrbem Rhodon à ſe vi captam atque euerſam mentiti, iis, qui caſtello præſidio erant tantum terroris ac metus iniecerunt, vt confeſtim ſalutem pacti arce exceſſerint: quos omnes Turcæ, violata fide, comprehenſos fœdè cæciderunt, caſtellumq; ſolo æquarunt: nec ante Bernardi cum regia claſſe aduentum, refectum eſt: quanquam aliquanto procul à veteribus fundamentis tutiore loco ſuffectũ. Quo inſtaurato, Bernardus cum eiuſdem expeditionis ſociis oras illas præterlegens, multas Barbarorũ naues mercibus onuſtas cepit, magnaq; ex vicinis agris præda abacta, illos ingẽti damno & clade plus biennio affecit. Demum à Rege reuocatus, arce valido præſidio firmata, Neapolim reuerſus eſt. Quo tempore Scanderbeccus nobilis in Epiro Regulus ac magnæ & ſpectatæ virtutis aduerſus Turcas, à quibus obſidebatur, ad Alphonſum legatos auxilium oratum miſit. Quoque ab eo promptius, atque enixius adiuuaretur, ſeſe in eius fidem, ac tutelam dedit. Quo facto, Rex confeſtim quà breuior per Adriaticum mare traiectus erat, primùm peditatum, ac frumentum, nec multò poſt Gilibertum Ortaſanum, impigrum virum, cum alia manu militum ad eum miſit. Quo auxilio ſimul & Regii nominis autoritate fretus Scanderbeccus à Turcarum vi non ſolùm ſua tutatus eſt, ſed aliquot inſuper hoſtilia oppida non ignobilia in pote-

ſtatem ſuam redegit. Poſt hæc Alphonſus cùm Ioannem Antonium Vrſinum Taliacotii Comitem vlciſci ſtatuiſſet: qui quo tempore Plumbini aduerſus Rainaldum eius fratrem bellum gerebat Rainaldo fauerat, cum copiis in Pelignos, vt inde Taliacotium peteret profectus eſt. Quod cùm ille cognouiſſet, ad Nicolaum Pontificem Maximum confugit: cuius interuentu, ſeſe graui bello pecunia liberauit. Cumq; adhuc Rex in caſtris, apud Pelignos eſſet, Florentini pacis auidi quòd non modò in eius regna commeandi, vnde maximos fructus percipere ſolebant, ſed etiam in cætera regna, atque prouincias maritimas traiiciendi, vehendarumq́, inde mercium facultatem ſibi ereptam videbant: quæ res tum publicè, tum priuatim eorum ciuitati labem atque perniciem eſſent allaturæ: cogitarentq; inſuper, ſi modo cum parua copiarum manu Rex bellum traheret illi ad poſtremum reſiſti non poſſe: Ianotium Pandulfinum ac Francum Sachetum eloquentem virum, legatos ad eum de pace mittere conſtituerunt. Quibus accepta fide in caſtra profectis poſtquam mandata expoſuerunt, bellumq; excuſarunt, Antonii Cardinalis Ilerdenſis opera qui id negotii de Pontificis voluntate ſuſceperat, paucis poſt diebus Florentinis pacem dedit: Caſtiliono, cæteriſq; oppidis quæ in eorum agro per bellum cepiſſet ac inſula Gilio retentis, quanquam pro his Florentini grandem pecuniæ ſummam offerrēt. Quam cùm quidam è ſuis potius accipiendam diceret, Reges, reſpondit, pecuniam non egere, ſed gloria. Nec multo poſt mortuo Rainaldo Vrſino, cum Catharina Apiana vxor eius vereretur ne Alphonſus Plumbinum rurſus cum exercitu peteret, neque eſſet conquieturus, illi per amicos reconciliari curauit. Cúmque illius pacem alirer impetrare non poſſet (quòd Rex dignitati ſuæ conſuli volebat) niſi illi tributum penderet aureum poculum quod eſſet quingentorum aureorum pondo quotannis dum viueret, ei ſe tributuram recepit. Paulo poſt cùm & ipſa miſſo poculo mortem obiiſſet, Emanuel Apianus cognatus, & ſucceſſor eius, quò ſibi eo principatu tranquillo frui liceret, & ipſe ſe regis ſtipendiarium ſua voluntate, effecit. Hic multos annos in militia verſatus, longè à ſpe dominandi, tandem vxorem Troiæ, inter Apulos, cœperat. Ibiq; tenuiter vitam egit, donec mortua Catharina,

in ius

in ius ſucceſſionis à Plumbinenſibus publicè vocatus eſt. In quo illi Rex non modò non aduerſatus eſt, ſed etiam plurimum fauit. Veneti verò ea re cognita, conuerſis ad pacem ſtudiis primùm per Leonellum Ferrarienſium Principem ea de re agere cœperunt, factumq; eſt, illius viri ſuaſu, vti Rex Ludouicum Podium legatum Ferrariam miſerit. Quò cùm veniſſet legatus Venetus, pacis mentio inchoata eſt. Cumque poſtea ad Regem Leonellus miſiſſet, quòd incidiſſent aliqua quæ eius auctoritate egerent, miſit Rex cum mandatis, Ferrariam Iacobum Conſtantium Iuriſconſultum, qui vnà cum Ludouico iſta tractaret atque conficeret. Quibus diu multum agitatis, diſceptationibusq; omnibus è medio ſublatis, pax tandem inita eſt. Nec multo poſt capta à Franciſco Sfortia vrbe Mediolano, qua in re longè ſefellit Venetos eorum opinio, cùm ita exiſtimarent, in ſe eſſe vbi vellent & datas habenas premere, & Mediolanenſes conantem opprimere, ſua autoritate prohibere. Profecto ad Regem legato, Victore Maripetro, eoſdem in amicitiam & ſocietatem recepit. Cumq; ęquũ eſſe duceret mittere ad Venetos qui iis ſuo nomine de pace ac ſocietate congratularentur, Ludouicum Podium, atq; Antonium Panormitam legatos ad illos miſit. Quibus benignè exceptis, & in ſenatum introductis, Antonius hac oratione vſus eſt, Gaudemus, ac vehemẽter lætamur Patres, Princepsq; ſapientiſſime, hoc legationis munus nobis ab Alphonſo Rege noſtro demandatum eſſe, vt ii ſimus, qui vobis de pace, & ſocietate conſtituta gratulemur. Nihil enim eſt (quantum exiſtimamus) quod aut nobis dictu, aut vobis auditu iucundius accidere potuerit. Periucundum quippe nobis eſt, ad eam ciuitatem nos oratores miſſos eſſe, quę ob virtutem, ac res ampliſſimas geſtas opibus floreat & gloria. Nec verò minus iucunda auditu vobis putamus fore, quæ de pace, ac fœdere (renouata nuper inter Regem noſtrum, veſtramq; Remp. amicitia) commemoraturi ſumus. Nihil enim eſt aut omnino acceptius, aut auribus ſuauius, quàm de pace, & beniuolentia verba facere. Irrepit enim, neſcio quomodo, ſenſus noſtros, ac vehementer retinet, totoſq; penè artus permouet. Eſt enim inſitus natura mortalibus pacis & otii amor, ſed aut mala conſuetudine, aut nimia cupiditate nonnũquam ex animis noſtris elabitur. Quę

poſtea,ſiquando renouatur,multo ſit profectò dulcior, atque iucundior neceſſe eſt. Quod quidem vt Regi noſtro contigit, ita & vobis contigiſſe exiſtimamus,qui pacē ipſam non modò abnuiſtis,ſed vltrò etiam magis Italiæ otio quàm veſtris commodis conſulentes expetiſtis. Rex quidem vt antea dolebat bellum quodam aduerſo fato exortum eſſe,ita nunc lætatur, pacem poſitis armis, reuocatam eſſe,redintegratamq; amicitiam illam, quam & ipſe, & maiores eius Aragonum Reges, cum veſtra rep. ſanctam, atque inuiolatam ante hæc fatalia tempora religioſè ſeruauerant.Nam quę interceſſerunt inimicitiæ,non voluntati,ſed cuidam fato tribuendæ ſunt. Vtraque enim pars inuita arma ſuſcepit.Sed ita tulit temporum conditio, ita ſociorum ratio poſtulauit, vti ipſe aduerſus vos bellum gereret, vos item aduerſus eum. Sed tamen illa acerbitas animorū,quę plerunq; inter hoſtes eſſe conſueuit,in eo bello abſuit,vt ſatis appareret, vtrique pacis,magis quàm belli conſilia probari.Idq; etiā euētus docuit.Simul ac enim vos à pacis cōſiliis non abhorrere oſtēdiſtis, nunquā Rex neque pacis mentionem aſpernari neq; nuntios, atq; oratores de pace mittere deſtitit quoad pax effecta eſt. Quodquidem ſatis videtur declarare,quantum Rex ipſe cuperet vobiſcum in gratiam redire. Et vos quoque id ipſum nō obſcurè teſtati eſtis.Pace enim haud ſatis contenti,ipſi paci ſocietatem,ac fœdus adiici voluiſtis.Ita fit, vt bellum fatalis quædam neceſſitas induxerit,pacē voluntas reuocarit. Nec verò dubitamus, quin quo conſenſu pax ipſa facta eſt, in eodem perſeueret ac duret.Pax enim non modò ipſa dulcis eſt,ſed etiam ipſius nomen blandum ac ſuaue, tum res ipſa,vt ſapientes dicere audio,ſalutaris. Hac enim agri, hac vrbes, hac res priuatæ, hac reſp. hac denique regna conſtituuntur,& conſeruantur. Mihi quidem ita ſemper viſum eſt, qui pacem negligerent,hos ſummam hominum felicitatē haud ſatis cognoſcere. Totius enim felicitatis fructus eſt pax. Quid enim proderat diſperſos homines eloquentia conciliaſſe,niſi conciliatos pax ipſa in ſocietate & caritate contineret? quæ quidem pax cùm vnicuique ciuitati amabilis eſſe debet, tum veſtrę tamen inprimis,vt quam à maioribus veſtris dignitatem accepiſtis, ac vobis ipſi veſtra virtute peperiſtis, tueri valeatis. Etenim veſtra ciuitas eſt, quæ omni genere virtutis,
cum

cum quauis non modò earum, quæ hac tempeſtate præclaræ habentur, ſed etiam poſſit cum omni antiquitate contendere. Quales enim viros (vt omittam admirabilem vrbis ſitum) quales inquam viros, qua prudentia, qua grauitate, quo conſilio, qua denique ſemper autoritate habuit hæc veſtra glorioſa ciuitas? quæ Reſpub. ſapientius gubernata, atque adminiſtrata vnquam fuit? Quã legimus ciuitatem ſanctioribus, inquã, inſtitutis, aut legibus vſam eſſe? Nec verò pacis modò, ſed belli artibus hæc veſtra ciuitas valuit, & valet. Semper enim gloriæ auidi fuiſtis: nec maritimis tantùm, ſed & terreſtribus quoq; bellis pręclara fortitudinis documenta edidiſtis. Pro gloria verò tuẽda, quos labores, quos ſumptus, quæ diſcrimina ſubieritis, teſtantur multa bella à vobis magno animo ſuſcepta, & feliciter confecta: quibus imperii veſtri fines euſque extendiſtis, vt qui ante hos ſexaginta annos nullum propè oppidum in continenti ne nunc aucta maiorum gloria, omnem propè Galliam Ciſalpinam, quæ cis Padum, ac Abduam flumen eſt, ditionis veſtræ feceritis. Hæc tametſi magna ſunt, cum nonnullis tamen, præſertim ex antiquioribus ſunt vobis communia. Cæterùm illa vna, & ſumma, & veſtra tota laus eſt, qua omnes orbis terrarum gẽtes, & Romanos ipſos anteiſtis: quòd quo gerendæ Reip. ordine ab initio vti cœpiſtis, eundem iam ſupra milleſimum annum conſtanter tenere perrexiſtis: cùm cæteræ omnes Italiæ ciuitates aliam, atque aliam Reipub. adminiſtrandæ formam, ob inteſtinas ſeditiones, vſurpauerint. Quæ vt vobis prima, ac perpetua ſint, pax ita efficiet, & ſocietas, atque amicitia cum Alphonſo Rege. Nullus enim aut vobis, aut ipſi (Deo benè iuuante) metuendus eſt hoſtis, donec in ſocietate permanſeritis. Cuius quidem conſeruandæ non minori voluptate nos ipſos quàm Regem affici, nobis ita perſuaſum habemus, vt veſtri vel confirmandi, vel hortandi gratia verba facere iam ſuperuacuum arbitremur. Nos igitur vt orationi modum ſtatuamus, hoc vobis de Alphonſi regis noſtri animo, ac voluntate pollicemur, vt non modò quæ ex pacis, ac fœderis formula ab eo præſtari oporteat, verum etiã, quæ ab eo amicitiæ iure requiri poſſint, in vos, veſtrámque Remp. libenter atq; impigrè collaturus ſit. Quæ autem ſecretiore colloquio videntur indigere, in aliud tempus differendũ

putamus. Facto dicendi fine, Senatus Princeps de laudibus Regis multa elocutus, pacē ipſam, ac ſocietatem ſibi, cunctiſq; patribus ingenti curæ eſſe, ac fore reſpondit, oratoribuſq; vehementer collaudatis, gratias egit, iis quæ ſecretiore colloquio egebant, in alterum diem dilatis. Haud multo tempore interiecto, Alphonſus Heleonoram ſororis filiam, venuſtate, ac modeſtia æquè inſignem, Federico Romanorum Imperatori, qui tertius fuit hoc nomine, ab Alphonſo Luſitanorum Rege, eodemq; Heleonoræ fratre, qui Edoardo fratri ſucceſſit, locandam curauit, quò & illam in altiſſimo dignitatis gradu conſtitueret, & opes ſuas illius affinitate firmaret. Cumq; biennio ferè poſt, Federicus in Italiam proficiſci decreuiſſet, vt coronā imperii, more maiorum, acciperet, primò in Foroiulienſem agrum cum egregio, ſed modico comitatu, ac deinde per Venetos Ferrariam, Bononiamq;, deinceps Florentiam, ac Senas peruenit, hoſpitiis ei in omni itinere datis publicè. Senis aliquantum moratus, donec Pontificis Maximi & Cardinalium qui in nonnullam de eo ſuſpicionem venerant, in ſe animum exploraret. Interim Heleonora Alphonſi vocatu mari in Italiam profecta, Piſas primùm, atque inde Senas ad eum venit, à Florentinis, à Senenſibus honorificè ſuſcepta. Poſt cuius profectionem, compoſitis cùm Pontifice Maximo, quæ opus erant, Federicus vnà cum illa Romam ſui coronandi cauſa petiit. Aduentantibus omnis propè ciuitas, magnaq; Cardinalium pars honoris gratia ſeſe obuiam effudit. Et quoniam, vt diximus, ſuſpitio Pontificem, & Cardinales ceperat, ne eo animo aduentaret, vt eorum ſtatum atque opes imminueret, de qua quidem re ingens rumor ob ſtulta quorundam vaticinia vulgò increbruerat, Pontifex accitis in vrbem copiis & opportunis quibuſque locis præſidio firmatis, inter militum equitumq; ſtationes ad ſe proficiſcentem, & ipſum cum armatis equitibus ad gradus templi Apoſtolorum Principis, vbi eum præſtolabatur, comiter excepit, coronamq; auream pro vetere cerimonia atque inſtituto capiti eius impoſuit, & in Palatii parte hoſpitio admiſit. Poſt paucos inde dies Federicus Alphonſum inuiſere conſtituit, nec eo inſalutato, ex Italia diſcedere. Quod cùm Alphonſo nunciatum eſſet, qui iam ad eū priuſquam Senis decederet, Iacobum Cōſtantium miſerat, etſi

erant

erant dies religioſi,atque obſeruandi (erant enim ii dies, quibus Chriſtus ſummus,ac vetus Deus noſter,pro ſalute humani generis crucis ſupplicium perpeti voluit)confeſtim quæ temporis breuitas paſſa eſt, pro eius aduentu decorando parari iuſſit,ac mox Nicolaum Piſcitellum Archiepiſcopum Neapolitanum,Marinum Martianum Ruſſanenſiū Principem,Franciſcum Baucium Adrienſium Ducem, Leonellum Acortiariorum Celanium comitem, ac Antonium Panormitam legatos ad eum miſit, qui illi ſuaderent(ſi fortè adhuc Romæ eſſet) vti proximos dies ſacros Romæ potius, quàm in itinere ageret. Idq; illi ſuadebat, quò ſibi ſpatium eſſet ad ea conuenientiori tempore paranda, quæ in animo haberet, aut ſi iam fortè diſceſſiſſet, eum aſſectarentur, hoſpitia, poſtquam regni fines ingreſſus eſſet, illi, quiq; in comitatu eius erant omnibus dari curarent. Poſtremò Ferdinandum filium cum magno procerum,ac nobilium virorum numero illi obuiam ire iuſſit. Cęterùm Federicus, vt qui cupiebat admodum Regem quamprimum videre, idq; non minus ab Heleonora optari ſciebat, iā iter inuaſerat,Laſdilao Vngariæ Rege appellato,quem ſecum duxerat,adoleſcentulo Romæ tantiſper relicto. Qui vbi Regis voluntatem agnouit,renunciari iuſſit,venire ſe ad eum,non vt Imperatorem Romanum ad Regem, ſed vt amantiſſimum filium ad exoptatum patrem. Proinde miſſa faceret, quæ tanta cura ab illo præparari ſciret. Rex etſi humanitatem eius ſatis laudauit,nihilo minus tamen quæ inſtituerat, perfici mandauit, atque arcem Capuanam ei pro diuerſorio cum omnis generis rerum neceſſariarum copia attribui, hoſpitia comitibus, atque obſonia vbertim parari. Accedebant verò cum Federico, Albertus frater eius, ac multi præterea clari proceres illuſtresq; Principes, ſubſelliorum quoque duodecim ordines, in modum theatri,ad dimenſionem areæ Mariæ coronatæ,vnde ludi equeſtres,cæteraq; id genus ſpectarentur,præproperè extrui iuſſit. Legati, quos diximus, cùm eum Roma iam digreſſum apud Pipernum nacti eſſent(facta modò ſalutatione)Ferracinam aduentantem comitati ſunt. Qua primùm in vrbe Ferdinandus eum nactus ſalutauit, & Antonius de Regis congratulatione, atque Federici laudibus, concedentibus collegis, luculentam orationem habuit. Digreſſus inde Fundos

dos peruenit, quo in oppido ab Honorato Caietano Fundorum Principe (ita iubente Rege) ſummo honore affectus eſt. Heleonora verò cum magno comitatu, aliquanto interuallo ſequebatur, quoniam hoſpitia tantæ multitudini (erant enim ſupra quina hominum millia) haud quaquam ſufficiebant, à Terracina Capuam perpetuo itinere (eorum cauſa qui pedibus iter faciebant) menſæ cum obſoniis, frequentibusq́; poculis ſtratæ. Cùm Capuæ Federicus appropinquaret, Alphonſus ad tria millia paſſuum vltra eam vrbem obuiam profectus, ipſum amiciſſimè excepit. Eoq́; Capuam deducto, ad ordinanda quæ opus erant, Neapolim quamprimum rediit. Quo facto poſtridie cum innumerabili propè ciuium, ac procerum multitudine rurſus obuiam profectus, ſub auratis ſtragulis Federicum collocauit. Cumq́; ipſe ponè equo ſequi honoris cauſa vellet, non eſt paſſus Federicus, ſed continuò manu eius apprehenſa, ſub ſtragula, vt pariter incederet, illum aliquantum reluctantem ad ſe traxit. Eo modo per totam vrbem, perq́; quinque illas celebres nobilitatis Neapolitanæ ſeſſiones, matronarum ac virorum frequentia cultiſſimas, perambulans, demum in arcem Capuanam deductus eſt. Comitibus confeſtim hoſpitia cum abundantiſſimo obſonio præbita. Altero die cùm Heleonora Capuam veniſſet, & ei quoque Rex in magna virorum ac matronarum frequentia obuiam proceſſit, quam vt vidit, magnitudine pietatis illachrymatus, atque complexus, eodem quo Federicum virum eius, honore proſecutus eſt. Pleroſque ciuium in honorem eius, ac Federici, ingreſſus Neapolim equeſtri dignitate decorauit. Nonnullis etiam id poſtulantibus, à Federico eam dignitatem dari æquo animo tulit. Multis præterea eorum rogatu ampla munera contulit, quibuſdam etiam delictorum gratiam fecit. Ludos imprimis Chriſtianos magno apparatu (quibus ſacra myſteria obitus, ac reſurrectionis Chriſti dei noſtri referebantur, in quibus ceremoniis ſeſe ſemper magnificentiſſimum præbuit) in Claræ templo auguſtiſſimo, ac maximo, iiſdem ſpectantibus, per noctem edidit, tanta hominum frequentia, vt nonnulli inter turbam propè enecti fuerint. Ac mox inuitatum ad prandium Federicum, atque aurea ſella collocatum, regali apparatu, ac luxu accepit,

adductóque in penitiorem ædium partem, vniones, ac gemmas (quas multas ac varii generis atque immenſi pretii habebat in theſauris, qua magnificentia cunctos ſui temporis Reges anteceſſit) ſigillatim oſtendit: reliqua diei parte variis ſermonibus cum eo conſumpta, ludos deinde equeſtres celebres edidit: quibus Ferdinandus filius, multiq; inſignes adoleſcentes ac viri certauerunt. Tantus autem concurſus fuit ad hæc ſpectacula ex omnibus vndique regni partibus, vt vix ſubſellia quæ pro tempore extructa diximus, atque adeò vrbis tecta & loca, è quibus ſpectari poſſent, eam multitudinem caperét. Poſtremò incredibili magnificentia venationem exhibuit. Locus eſt Neapoli ad quatuor millia paſſuum proximus, quem vulgo Liſtrones vocant, nos vnum è Phlegræis campis ab ardore nuncupandum putamus: in eo loco planities eſt admodum profunda, atque in orbem ſita, duo ferè millia paſſuum ambiens: & ibidem modicum ſtagnum ac ſcatentes paſſim ſulphure aquæ ægris ſalutares. Eſt autem hic campus vno ac perpetuo monte excelſo circunſeptus, circa quem atrum nemus: ac deniq; eſt ſuapte natura talis, vt ne in reliqua quidem Italia vllus venatibus æquè aptus locus exiſtimetur. Nemus ipſum aprorum, ferarúmque paſtionibus ferax eſt. hic vel ſponte ingreſſæ vel agitãdo impulſæ, inſeſſis circumquaq; collibus feræ euadere non poſſunt. Capit autem totius montis ſupercilium quà ſe latius pandit, ad ſex millia paſſuum. Agreſtes in id munus imperati, ſupra quina millia, cum venabulis biduò ante venationem affuerunt: hiq; vnà cum venatoribus regiis, quorum ingens erat numerus, compulſis atque eidem nemori circuniectis permultis varii generis feris, ſtatim ſupercilia montis inſederunt, ne quà inde fera elaberetur intenti. Quæ poſtquam parata eſſe Alphonſus agnouit, poſtridie mane cum Federico, & Heleonora principibus ciuitatis, vtriuſq; ſexus, ſequentibus, eò ſe contulit: ac paulo citra eum locum fixis tentoriis, in quibus vnum illud longè conſpicuum erat, cum tricliniis, & cubiculis ſecretioribus, in cuius medio abacus ſublimis extabat, argenteis atque aureis poculis, vaſiſq; omnis generis latè refulgens Federico, atque Heleonoræ ſeorſum, atque adeò omnibus, qui affuere, ex omnium rerum copia quæ pro tempore parari potuerunt, abundantiſſimum

epulum præbuit. Ante hoc tentorium, manufactus fons ſtabat ad voluptatem & copiam triplici ſuauiſſimi vini genere diffluens, quò ſe turba omnis ad ſatietatem proluebat. Remotis menſis, in montem itum, vnde in eum campum, quem diximus, deſpectus erat. Ibi Federicus, & Heleonora ſeorſum conſederunt. Rex deinde equo alacri inuectus, per viam quæ vnica in campum patebat, cum Ferdinando, atque iis quos voluit, è purpuratis inceſſit, atque eos in tres turmas diuiſit. Venatores regii imas partes montis, agreſtes ſuperiores tenebant: ciuium, atq; externorum turba omnis reliqua, per montem diffuſa. Feræ deinde agitari cœptæ ſunt vndique, nec quiſquam à deſtinatis ſtationibus ad alienas diſcurrebat. Hinc apri cæteræq; feræ tum canum latratu, tum hominum clamore excitati, poſtquam in campum pręcipites ſe deiecerant, à velocioribus canibus retenti, venabulis configebantur, aliquot tamen (quod quidem cernere pulchrum erat) toto campo rapidiſſimo curſu fugitantes elapſæ ſunt. Supra viginti varii generis, ſpectantibus omnibus, Rex ipſe ſua manu occidit. Sub veſperum Neapolim reditum eſt. Poſthæc Heleonoram quæ adhuc intacta erat, antequam à ſe diſcederent, Federico copulari voluit. Demum abire volentem (namque is terreſtri itinere Romam reuerſus eſt) datis ei atque Heleonoræ ampliſſimis muneribus, aliquantum extra vrbem proſecutus eſt. Nec multo poſt Heleonoram, cum lachrymis à ſe dimiſſam, Manfredoniam iuſſu viri, atque inde Venetias cum triremibus miſit: quò & ipſe Federicus, qua venerat via, regreſſus, inuitantibus Venetis, quibus tum cum Rege, vt diximus, ſocietas erat, profectus, vnaq; cum illa ampliſſimis honoribus affectus, inde in Germaniam rediit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI REGIS LIBER DECIMVS.

*

SECVTVM eſt paulo poſt alterum bellum Florentinum Venetis ſociis atque amicis poſtulantibus; quòd Florentini Franciſco Sfortiæ poſt ſubactos ab eo Mediolanenſes, aduerſus ſe haud dubiè bellum molienti, (quippe qui omnes apud Abduam amnem pontes atque arces quòd ea Mediolanenſis agri, ditionisq́; eſſe diceret, ſibi reddi poſcebat) fauere, ac pecunia iuuare eundem intelligebantur, quódq́; ante ipſius Foderici imperatoris aduentum, nec à Ludouico Pouio, & Antonio Panormita Regiis legatis, & à Matthæo Victurio Venetorum legato, cùm Venetias peterent, moniti ab incœptis deſtiterant. Quinetiam ſocietatem palàm cum Franciſco iunxerant, nec poſtea Alphonſus Luſpanus Archiepiſcopus, ac Nicolaus Filiacus Regii legati & Triadamus Gritus Venetorum orator, Pontificis Maximi hortatu Romam profecti, quò cunctorum Principum oratores conuenerant, vt de pace agerent, quicquam illos mouerant, ac deinde Zachariam Truuſanum Venetum legatum non receperant, qui cùm Peruſium, cum Cicco Antonio iuriſconſulto legato Regio, conueniſſet, & ad Florentinos miſiſſent qui peteret, vti fide publica Florentiam proficiſci liceret, Regio tantum modo legato poteſtate adeũdi facta, Venetum contemptui habuerant. Demum Florentini, ac Franciſcus ea quotidie ſtruere, atque agitare audiebantur, quibus manifeſtè appareret illos, poſthabitis pacis conſiliis, de bello cogitare. Quibus de rebus commoti Rex ac Veneti, cùm omnia ab ſe tentata ſcirent, quibus pax conciliari poſſet, ad poſtremum apertè bellum ſuſcipere Rex aduerſus Florentinos, Veneti aduerſus Franciſcum decreuerunt. Itaque vtrique

extemplò veteres copias contrahere, nouos exercitus, ac duces ſcribere, & quæ bello forent vſui, parare. Et quo magis Florentinos terreret, ſtatuit Alphōſus per Ferdinandum filiū, florentis ætatis iuuenem, id bellum gerere, quòd id ſibi maius videbatur, quàm quod per alium quempiam agendum eſſet. De quo, quoniam locus exigit, antequam ad res geſtas veniam, pauca mihi quædam dicenda exiſtimaui. Ingenio fuit eximio & ad cunctas optimas artes docili, liberalibus diſciplinis inſtitutus, iuri quoque ciuili operam dedit, vt vnà arma cū legibus iungeret, quæ duo ad reſp. gubernandas aptiſſima putantur. Armorum quoque tractandorum ſcientiam didicit, equitandi peritiſſimus, lucta, ſaltu, iactu, equeſtriq; certamine, vel cum veteranis contendere, facilitate, ac modeſtia cum omnibus certare, gloriæ cupidus, calorem, frigus, inediam, laboremq; facilè pati. Cumq; æquales gloria & dignitate ſuperaret, ab omnibus tamen (quod rarum eſt) valde diligi, atque obſeruari. Cæterùm Alphonſus cùm tantum bellum minimè negligendum exiſtimaret, præſertim quòd filium in eam expeditionem miſſurus eſſet, ad ſex millia equitum, & duo millia peditum, partim ex popularibus ſuis, partim ex externis ſcripſit, Federico Vrbinatium Principe, Auerſo, ac Neapolione Vrſinis (externi hi erant) egregiis copiarum ducibus mercede conductis. Ex popularibus autem regniq; incolis duces habuit, Antonium Caudolam, Leonellum Acortiamurum, Gartiam Cabanellum, ac Vrſium Vrſinum. Et quò maturiùs duces ipſi cum copiis conuenirent, in prata Campana (vti Neapolitanorum mos eſt expeditionem parantium) cum Ferdinando conceſſit. Quo cùm multi aduentaſſent, Ferdinandi diſceſſum haud amplius differendum ratus, cuius profectionē Veneti per legatos cōtinuè expoſcebāt, eum ab ſe dimiſſurus, huiuſcemodi oratione alloquutus eſt: Compulſus tādem Florentinorum iniuriis, quas nobis ac Venetis ſociis, & amicis noſtris quotidie inferre pergunt, conſtitui animo, te (quo nihil habeo in vita carius) aduerſus eos cum hoc exercitu mittere. Sperans dei ope, qui iuſtitiæ fauet, & tua atque horum militum virtute, fore, vt acceptas iniurias vlciſcamur. Simul vt cognoſcant iniuſtè ſe feciſſe, qui cum hoſtibus noſtris fœdus, atque amicitiam iunxerint, ſeq; in eo erraſſe, neque ſatis rectè
reip.

Reip. conſuluiſſe. Et quo id alacriore animo ſuſcipias, agasq́;, hoſce veteranos commilitones meos, mihi cariſſimos, quos tibi magnæ gloriæ, ſi eorum vti conſilio noueris, futuros reor, trado tuæq́; fidei commendo: quorum virtus ac fides multis meis magnis laboribus ac periculis, ſuperioribus bellis mihi nota & ſpectata eſt. Quorum opera omnes ad hunc diem victorias, & Neapolitanum hoc regnum, triumphumq́; adeptus ſum: quibus deniq; adiutoribus, bellatoribusq́; magnam Italiç partem maiorum noſtrorum imperio, & gloriæ adiecimus. Hos velim vt imprimis ames, carosq́; habeas, putesq́; nihil, ne vitam quidem ipſam, à me tibi commendari poſſe diligentius. Quod cùm feceris, meam à te gloriam amari & expeti tum denique exiſtimabo. Hos vide, ne temerè in diſcrimen mittas. Nec verò multum à te cohortandi, aut oratione incitandi erunt. Si quid periculi ſubeundum fuerit, magis à te reprimendus moderandusq́;, quàm verbis accendendus animus erit. Tales tibi viros ad neceſſarios caſus reſerues, facito: in quibus ſcilicet de dignitate tua agatur, aut fama. Nec verò apud me dubium relinquitur, cùm eos ita habiturus ſis, quin Imperatorem eundem habere ſe ſentiant. Id autem te ante omnia monitum velim, ne tantum tuæ aut horum militum fortitudini fidas, vt arbitreris abſque diuina ope à te hoſtes ſuperandos. Victoria etenim non ex hominum cōſiliis, ſed ex ſummi Dei voluntate ac poteſtate proficiſcitur. Tum denique tibi militares artes profuturas ſcito, cùm Deum tibi pietate, ac iuſtis factis propitium reddideris. Eum igitur, ſi vincere expetis, pura mente colito: ſpemq́; omnem victoriæ in eo reponito. Et ſi quando (quod ſolet in bello cōtingere) tibi quicquam aduerſi acciderit: quo exiſtimare poſſis, ipſum Deum tibi ſubiratum eſſe: vide ne ab eo per impatientiam, atque animi perturbationem diſcedas, ſed potius ſatisfaciendo, ei recōciliari ſtude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere: & quos conſtantes in aduerſis videt, rurſus in meliorem fortunam reſtituere. Exiſtimationis tuæ diligentiſſima tibi ratio habenda erit, putandumq́; nihil ea re in humanis rebus pluris eſſe, aut fieri debere. Quippe cùm victoria nonnunquam magis exiſtimatione & fama, quàm militum robore, ac virtute comparetur. Et victoria quidem ſæpe cladibus mutatur, at fama ſi cum

probitate ac fide coniuncta fuerit, & permanet,& cum omni æuo perdurat. Honeſtati itaque à te incumbendum erit, qua detracta, nec principi illi Deo placere,neque apud mortales auctoritatem vllam ſtabilem,aut gloriam conſequi poſſumus. Venetorum verò amicorum ac ſociorum noſtrorum rempu. noſtram eſſe exiſtimato,eamq; non minore ſtudio,ac diligentia,quàm regnum noſtrum defendito,pro quaquidem conſeruanda , & amplificanda nec ſumptui,nec militum labori parcas iubeo. Cum iis eo animo ſocietatem iunxi, vt quamdiu nobis vita contigerit, omnia eorum proſpera & aduerſa mihi communia habiturus ſim. Nec te ab hoc propoſito deterreat aut pecuniæ,aut alius cuiuſpiam rei indigentia. Nanq; omnia quæ bello vſui fuerint,tibi à nobis abundè ſuppeditabũtur.Et vt vno verbo agã, nõ magis tibi quã mihi ipſe defuturus ſum, vt ſcias, (ſi modò tibi ipſe ne defueris) nihil tibi per nos defore. Illud poſtremò obſeruato,ac mãdato memoriæ, in quo tua laus & gloria eluceſcet,ſi qui ex hoſtibus antequàm oppugnẽtur,in deditionem veniant, eos benignè in fidem tuam recipias. Ac ſi qui fortaſſe obſtinatioribus animis diuturnam obſidionem pertulerint, cùm in poteſtatem tuam venerint, clementiam tuam prius, quàm illorum pertinaciam reſpicias, magiſq; quid te ac gente noſtra, quæ ſemper crudelitatem odio habuit, quàm quid illis dignum fuerit, cogites. Quæ ſi obſeruaueris,& nobis lætitiam, & tibi gloriam paries.Poſtquã hæc elocutus eſt, militibus, ac ducibus illius dicto parere iuſſis, eum complexus,atque exoſculatus, cum magna omnium ſpe à ſe dimiſit. Qui cum exercitu digreſſus, ac per Pelignos ac Marſos (ita enim Rex mandauerat)iter ingreſſus, ab Aquilanis,cæteriſq; eiuſdem prouinciæ populis honorificentiſſimè ſuſceptus eſt, omniaq; ei officia impigrè, atque obedienter præſtita. Ad regni deinde fines profecto, Ioannes Nicolaus, Nicolai Pontificis Maximi legatus, obuiam proceſſit, eique commeatus in exercitum,ac itineris duces, & cum iis qui aſpera & difficilia equiti loca complanarent, dedit. Eo iter perſequente cùm iam eò perueniſſet Federicus Vrbinatium Princeps de quo paulo antè mentionem fecimus, quem Alphonſus exercitus ducem ſub ipſo Ferdinando deſignauerat, cum paucis aliquot comitibus ad eum venit, vti cum illo iis de rebus

bus

bus ageret, quas huius expeditionis cauſa fieri oporteret. Vir hic clarus in re militari fuit, caſtrenſibus diſciplinis ab ineunte ætate inſtitutus. Si quidem illi nec in adminiſtrandis rebus bellicis conſilium nec in capeſſendis periculis animus deerat. Nec verò factis, qu àmfi de clarior, quæ quidem vel maximè patuit, cùm bello Piceno Franciſcum Sfortiam, qui ad eum ſe receperat, conſtantiſſimè adiuuit ac fouit. Ob quas quidē virtutes primùm Philippo Mariç magno illi, atque inclito Principi (qui de eo adhuc admodum adoleſcente magnam ſpē conceperat) ac poſtea Alphonſo Regi carus fuit, & ipſius quoque Ferdinandi gratiam promeruit. Hunc Ferdinandus benignè, ac comiter ſuſceptū, poſtquàm inter ſe de itinere ac tota belli ratione collocuti ſunt, vti ad cogēdum perducendumq; equitatum, quem reliquerat domum contenderet, hortatus eſt, atque vt primùm poſſet, in caſtra reuerteretur: ſeſe interea cis Tybetim amnem permanſurum monet, atque ibi copias, quæ ad ſe è regno venturæ erant præſtolaturum. Digreſſo Federico, eodem ad illum venit Auerſus Vrſinus, vnus è copiarum ducibus, quos ſuprà memorauimus, cum lectiſſimo equitatu. Multi etiam per eos dies ex Neapolitano regno pedites ac duces conuenere. Quibus copiis auctus Ferdinandus, in Peruſinum agrum (nam ea traiicere in agrum Florentinum conſtituerat) profectus eſt. Ac primò quidem Peruſini commeatus negare, cauſati ſibi cum Florentinis fœdus eſſe, per quod non liceat eorum hoſtes commeatu, aut re vlla adiuuare. Sed cùm à Pontifice iuſſi eſſent commeatus exhibere, ita demum commeatus præbere decreuerunt, vt Regii milites quæ ſibi opus eſſent, in oppidis mercatum irent. Deinde cùm ſcirent commotum iis de rebus, vt par erat, Ferdinandum, legatos ad eum mittunt cum muneribus, qui factum excuſent, & illius iram oratione mitigent. Qui ad Ferdinandum introducti, hac breui oratione vſi ſunt: Peruſinos à primo Regis in Italiam aduentu Regiis rebus fauiſſe, Bracium primò, poſtea Nicolaum Picininum, ciues ſuos regia ſtipendia ſumma fide feciſſe, equites præterea egregios propè innumerabiles eiuſdem ciuitatis. Non alios eſſe cæterorum Peruſinorum animos, quàm illorum qui ſub Rege meruerunt. Non licere ſibi, propter ſocietatem cum Florentinis initam, talem animi ſui affectum in ipſum at-

que

que in Regios milites demonſtrare. Idq́; iis moleſtum eſſe, optare illos factis, quæ dicerent, comprobare. Sed tempus non pati, ne ſociis iuſtam querimoniæ cauſam traderent. Ferdinãdus his humaniter pro tempore pauca reſpondit. Hortatusq́; vt tantùm commeatuum poteſtatem facerent, eos à ſe dimiſit. Deinde Federico in caſtra, cum parte copiarũ reuerſo (nã reliquas Sigiſmundi Malateſtæ metu, quicum capitali odio diſſidebat, præſidio domi reliquerat) Ferdinandus Cortonam iter rapit, & haud procul ab vrbe caſtra ponit. Quæ cùm ob ipſius loci naturam (eſt enim in edito monte ſita) aditu vndique difficili atque aſpero, ac valido inſuper præſidio firmata expugnari non poſſe niſi fame atque obſidione videretur (pręſertim ſine tormentis, ſine operibus) populato circa agro, vlterius progredi ſtatuit. Difficilis erat tranſitus. Nam etſi omnis ea regio ad læuam plana eſt, tamen quia plurimum aquoſa & paluſtris eſt, ſub ipſum montem tranſiri oportebat. Nec dubium (ſi hoſtes viri fuiſſent) quin magna aliqua clades in ipſo tranſitu accepta eſſet. Nam & loco ſuperiores erant, & à Caſtelliono Aretino (quod oppidum haud plus quatuor millibus paſſuum inde aberat) ea militum manus, quæ à Florentinis miſſa erat, eò conuenerat. Ferdinandus præmiſſa equitum parte, impedimentis in medium agmen coniectis, ſpectantibus hoſtibus, quàm procul à monte per paludes licuit, vniuerſum exercitum ſine detrimento traduxit. Caſtellionumq́; trãſgreſſus, quina millia paſſuum ab Aretio nobili atque antiquo Hetruriæ oppido caſtris poſitis, ipſo aduentu, ad ſex caſtella circuniecta cepit, ac diripuit. Erant in caſtris, qui ſuaderent in vallem Aretinam ducendum extemplò exercitum, ibi multa caſtella cum magna præda occupari poſſe. Alii commeatuũ penuriam veriti, Folianum potius petendum cenſebãt. Quod conſilium cum magis Ferdinando placuiſſet, eò duxit. Miſſiq́; ab eo ad Senenſes qui commeatuum copiam ſibi fieri peterent, ii viginti dierum modo (metuebant enim Florentinos) commeatus conceſſerunt. Sed mox adnitente ea factione, quæ Regi amica erat, ac Ioanne Mauro Venetorum legato, per quem ſocietatem cum Venetis iunxerant, commeatus (quanquam exiguè, parceq́;) præbiti ſunt, atque ad Ducinianũ oppidũ Foliano proximũ, miſſi. Eo die quo Folianũ itum eſt,

Simonet

Simonetus, qui à Florentinis conductus fuerat, Aretium conceſſit: ſeq; cum Heſtore Fauentino principe, qui & ipſe Florentinorum ſtipendia faciebat, coniunxit: ibiq; permanſere. Poſt hæc Folianum oppugnari, atque obſideri cœptum: multiq; de exercitu auidiùs ſub muros in foſſam progreſſi, ab oppidanis vulnerati ſunt: qui ſe periculis offerentes ac per mœnia diſpoſiti, nullo telorum, ac machinamentorum genere, quo ſe defendi poſſe arbitrarentur, abſtinebant. Quod cùm Ferdinandus animaduerteret, turres ligneas erigi iuſſit tanta altitudine, vt oppidi muros æquarent: ex quibus oppidani ſagittis petiti, multa vulnera ac detrimenta accipiebant. Inter hæc Ferdinando nuntiatur Heſtorem Fauentinum pér Vallianæ Paludis pontem cum quingentis aut eo amplius, equitibus in Montis Politiani agrum tranſgreſſum, eo conſilio, vt frumentatores regios inuaderet. Nanque eò ferè quotidie Regii frumentandi & pabulandi cauſa proficiſcebantur. Quo cognito Ferdinandus delectam properè equitum manum clam eò mittit: iubetq; in proximis ſyluis occuli, atque vbi hoſtes in frumentatores ſeſe effundant, continuò è ſyluis egreſſos in eos impetum facere. Quibus profectis, poſtridie cùm Regii frumentatores pro conſuetudine frumentandi cauſa palati eſſent, Heſtor confeſtim ex inſidiis prodit, atque eos inuadit. Regiorum primò pauci, in ſpeciem præſidii illis ſeſe opponere: quos cùm illi cupidiùs inſequerentur, in inſidias tracti ſunt. Tum Regii improuiſo è ſyluis prouolant, & in eos impetum faciunt. Illi primùm paucos rati, audaciùs reſiſtere: mox vbi plures, quàm pro præſidio, eſſe cognouerunt, inſidias ſuſpicati terga dant. Quos Regii perſecuti nonnullis eorum cæſis omnes propè, & in his pleroſque agreſtes qui ſe pro inſtituta conſuetudine magna pecunia redemerunt, comprehendunt. Centum ferè equites lecti in ea pugna capti ſunt. Heſtor paucorum quorundam ſuorum ope, cùm equus vulneratus eſſet, vix regiorum manus euaſit. Hac clade nunciata, adeò territi fractiq; ſunt hoſtium animi, vt poſt eum diem nuſquam cum Regiis prælio congredi auſi ſint. Ac niſi Sigiſmundus Malateſta, quem Florentini Reipub. copiis præfecerant, aduenisſet, vix ſub Aretii mœnibus ſe tutos exiſtimaſſent. Qui cum cæteris copiis Aretii coniunctus, magno inſuper agreſtium dele-

ctu à Florentinis habito (ad tredecim millia hominum eſſe ferebantur) minitari quotidie ſeſe Folianenſibus auxilio venturum. Quod cùm Ferdinando renunciatum eſſet, complanari loca omnia iubet, & ad pugnam comparari. Cæterùm ſiue ſimulatio illa fuerit, ſiue illum metus conſilium mutare compulerit, ſeſe in caſtris apud Aretium continuit. Interim cùm magna muri pars tormentis æneis quaſſata eſſet, oppidani metu perculſi præſidii incolumitatem, atque octo dierum inducias petunt: intra quos niſi auxilium à Florentinis mittatur, dedituros ſeſe oppidumq; pollicentur. Quod cùm fruſtra ad eam diem expectaſſent, non auſis hoſtibus fortunam prælii ſubire, apertis portis regios intromiſerunt. Poſt hæc Ferdinandus relicto in eo oppido quadringentorum equitum, ac totidem peditum præſidio (erat enim peroportunè ſitum ad excurſiones in agrum Florentinum ac Aretinum faciundas) Recinium cum reliquis copiis petit. Quo cognito Sigiſmundus cum omnibus copiis ab Aretio digreſſus, per Vallem Nubiam ad montem Imperialem (ſic enim vocant) millia paſſuum octo à Recinio proficiſcitur: caſtraq; (quanquam in monte ſita) vallo communit. Ferdinandus verò tormentis æneis adhibitis, muriq; parte diſiecta, quieſcentibus hoſtibus, ſeptimo die Recinium in poteſtatem ſuam redegit. Quo præſidio priuato, cum omnibus copiis Caſtellinam (id ei caſtello eſt nomen, abeſt autem à Florentia non plus decem & octo millibus paſſuum) profectus eſt. Ibiq; caſtris poſitis, ad ſex caſtella circunjecta cepit ac diripuit: in queis viginti dierum frumentum repertum, magno vſui exercitui fuit. Ea oppidi natura erat (eſt enim in edito monte ſitum) vt abſque tormentis æneis, atque operibus expugnari non poſſe videretur, quæ ex Caſtelliono vehi mandauerat. Itaque tantiſper ab oppugnatione abſtinebat, ne milites temere periculo obiiceret. Inter hæc hoſtes excurſione facta, haud procul à Regiis caſtris, quaſi ea inuaſuri, bis aduentitarunt: cæterùm vt primùm Regii in illos conuerſi ſunt, arrepta fuga impetum non tulerunt. Tormento æneo ex Caſtelliono aducto, murus oppidi pulſari cœpit. Sed primo iactu effractum, animos oppidanis addidit. Quæ quidem res cauſa fuit, ne locus ipſe capi potuerit. Dum caſtellum obſidetur, cùm accepiſſet Ferdinandus, Florentinos agreſtes

ſtes haud procul ab vrbe in agris circuniectis, cum armentis, & pecoribus temerè vagari, quód ſibi in tuto eſſe viderentur, Diomedem Caraffam impigrum virum, de quo prioribus libris mentionem fecimus, cum trecentis equitibus, ac peditibus quingentis non ſentientibus hoſtibus, eò confeſtim mittit. Qui ad pontem Agremium, ſeptem millia à Florentia profecti, pagos quatuor improuiſo adorti, eos vna excurſione populati ſunt, boum, ac pecorum capita ad tria millia, cum cætera præda inde abacta, agreſtium clamor exortus, cùm ad hoſtes perueniſſet, Simonetus cum equitibus ſexcentis, quò clamor vocabat, diuerſo itinere ab eo quo præda agebatur ſubitò auxilio, ſed nequicquam accurrit. Nanque per hoſtilem agrum præda omnis incolumis in Regia caſtra cum captiuis acta eſt. Ea verò clades cognita agreſtes adeò conterruit, vt qui circa vrbem incolebant, deſertis agris in vrbem ſeſe trepidi receperint. Tormento æneo, vt diximus, perfracto, mandauerat Ferdinandus vt aliud adueheretur, & quanuis hoſtes numero ſuperiores eſſent, commeatuumq; penuria exercitus fatigaretur, & equis præterea pabulum, ac ſtramenta iam ita defeciſſent, vt illos arborum foliis ſuſtentari oporteret, ſtatuerat tamen in tantis incommodis ab obſidione non diſcedere. Cęterùm hyberno rigore concretus aër, cùm terram niuibus altè operuiſſet, omniaq; circum caſtra etſi quid herbidum erat, obruta iacerent, nec lignatum calones mitti poſſent, quia longè à caſtris ligna, propter regionis aſperitatem, petenda erant, & per altas niues ęgrè iumenta ingrediebantur, nec iam quicquam pręter cœlum ac niues oculis occurreret, conſilium immutare coactus eſt, præſertim inopia commeatuum vrgente. Soluta igitur obſidione, motiſq; inde caſtris, Ricinium rediit, ibique triduo moratus, dum defatigatos inopia equos ac milites aliquantum reficeret, cùm nec in eo loco, propter niues, & rei frumentariæ, cæterarumq; rerum inopiam, hybernandi poteſtas eſſet, in loca mari propinqua, vbi commeatuum & maximè pabuli copia erat ac mitius cœlum, cum exercitu ceſſit. Nanque in iis locis (ea eſt aëris temperies) quouis anni tempore alta gramina terram conueſtiunt, vernatq; perpetuò humus florida, cùm intereà in mediterraneis omnia gelu, ac pruinis exuruntur, & ſquallent, & hanc ob cauſam in ea loca,

per hyemis tempus,pecus,atque armentum omne ab incolis traducitur, manetq; donec pulſo frigore, verna amœnitas redeat. Eius itinere comperto, hoſtes quoque ex eo monte, in quo caſtra habebant digreſſi, & ipſi in hyberna conceſſerant,& Heſtor quidem cum copiis in Piſanum, Simonetus in Aretinum,Sigiſmundus verò in Flaminiam profecti ſunt. Locus erat haud procul à maris confinio (quem Abbatiam Galgani vocant) percommodè ſitus ad commeatus terra, mariq; importandos. Ibi caſtra Ferdinandus fecit. Expectabat enim regias triremes, quæ Vadam Florentinorum portum petituræ erant, vt iis profectis, ſi opus eſſet, ipſe cum copiis celeriter occurreret. Quo duodecimo die Antonius Olcina, vir fortis atque impiger,à Rege cum triremibus ſeptem miſſus,in quibus pedites octingenti inerant, profectus,turrim quæ portum tuebatur vi cepit, antequàm terra ab hoſtibus ſentiri,aut ei occurri potuerit,ipſamq; cum eo peditatu tenuit & ampliore foſſa à terra communiuit. Quod vbi Ferdinando nunciatũ eſt, cùm intelligeret profectione ſua haud amplius opus eſſe, quò maior copia neceſſariorũ exercitui atq; adeò equis eſſet, Aquam Viuam (id ei loco eſt nomen) cum omnibus copiis conceſſit.At Florentini vbi cognouerunt Vadam captam eſſe, in grauiores curas inciderunt. Nam quòd inde, in Piſanum maximè agrum, facilè excurſiones à Regiis fieri poterant(neque enim à Piſis multum abeſt) angebantur eum locum in hoſtium poteſtatem perueniſſe. Itaque repente coacta copiarum parte, Heſtorem, ac Simonetum duces ad Vadam ipſam oppugnandam miſere. Qua re cognita Ferdinandus, haud mora,ſuis ad iter parari ac ſequenti die cum iis,qui parati erãt, cæteris ſequi iuſſis,itineri ſe committit.Quo die,cùm ſub Gauarranum cum magna copiarum parte perueniſſet, & poſtridie mane continuare iter ſtatuiſſet, ante lucem per exploratores, quos præmiſerat, factus eſt certior, hoſtes audito eius aduentu, caſtris properè motis, ſub veſperam Vada abiiſſe.Quo cognito vlterius progredi deſtitit.Manens autem biduo, veritus ne ea ſimulatio magis hoſtium,quàm diſceſſus eſſet, tertio deinde die, vbi eos certò abiiſſe per exploratores cognouit, Aquam Viuam vnde diſceſſerat,in hyberna rediit. Inter hæc equites fermè centum ex iis,quos Foliani præſidio relictos diximus,

ximus, quotidie hoſtilem agrum infeſtabant, tranſitumq́; per paluſtria loca cratibus facto, quà minimè tranſire poſſe putabantur (nam tranſeuntes equos altera ſuper alteram congeſtæ crates alleuabant) cùm improuiſo hoſtibus apparuiſſent, magnam agreſtium ſimul, & pecorum prædam reportarunt. Hæc per hyemem geſta. Ineunte autem vere Ferdinandus, vt copias cogeret, ſeq́; ad bellum in æſtate prępararet, Caſtellionum conceſſit. Dum ii duces ac milites qui permiſſu eius in regnum per hyemem conceſſerant, tardiùs ad ſeſe redeunt (multis enim poteſtatem abeundi domum fecerat, vere primo reuerſuris) Florentini captato tempore Simonetum, ac Ioannem Franciſcum Miletenſem cum copiis Folianum mittunt: iiq́, vaſtatis circà agris, haud procul inde caſtra ponunt. Quod poſtquam Ferdinando nunciatum eſt, confeſtim cum iis copiis, quas tunc habebat, iter eò arripit, vti obſeſſis opem ferat. Cumq́; iam ad Tumutum (id ei regioni eſt nomen) perueniſſet, fit certior, hoſtes ab obſidione Foliani, cognita ipſius profectione, diſceſſiſſe. Quo cognito conuocatis quas potuit vndique copiis, ad ſex millia militum coëgit. Per eoſdem fermè dies Alphonſus, cùm accepiſſet naues quaſdam Maurorũ quibus cum ſibi religionis cauſa bellum erat, Tuneta oppidũ ex Alexandria profecturas, naues duas onerarias celeriter armatas Africam verſus miſit, vt eas incurſu, ſi fieri poſſet, comprehenderent. Forte autem euenit, dum maria Africæ expoſita obirent, vt nauis quædam Genuenſium, cuius ductor erat Vbertus Squartiaficus, ex orientali ora Genuam repetens iis obuia in curſu fieret. Ad quam cùm Præfectus curſum direxiſſet, vt ſciret cuia eſſet: poſtquam appropinquare cœpit, per lembum id exploratum mittit. Hisq́; ductoris ac gentis nomen non edentibus, cùm contentio (vt fit) & mox altercatio orta eſſet, quòd alii alios prius nomen edere debere (veterum nauigantium conſuetudine) dicerent. Ioannes Iulius regius Pręfectus nauim ipſam, correptis armis, inuadit. Illi ſimul ac regias in ſe veniẽtes animaduertũt, & ipſi magnitudine nauis cõfiſi, pro tempore, celeriter arma capiũt. Tormẽtisq́;, & baliſtis eminus prælium committunt. Poſtquam verò inter ſe appropinquauerunt, Regiæ Genuenſem circunſiſtunt: vnáque earum in ipſius latus proram infert: ac propugnatores è media

naui lapidibus teliſq; ſummouet. Ad extremum Genuenſes (neque enim ad bellum inſtructa nauis erat) multis vtrinque ſauciis ac cæſis cedunt, ſeq; poſitis armis victoris fidei permittunt. Poſt prælium cædibus, & iniuria temperatum eſt. Inter hæc nihil contumeliæ mulieribus (nam in ea naui præclaræ genere quædam ex Chio vehebantur) illatum eſt. Deinde præfectus impoſitis in eam nautis ac militibus, omiſſo priore conſilio, cum ipſa naui Neapolim rediit. Ea res Genuam nunciata, patres ſimul ac plebem vehementer commouit. Nauis enim ipſius iactura multorum ciuium fortunas euertebat. Itaque extemplo Baptiſtam Guanum, Iuriſconſultum, ac Nicolaum Grimaldum, qui nauim ac merces ſibi reſtitui poſtulent, legatos ad Alphonſum mittunt. Horum oratio querimoniæ primùm, deinde miſericordiæ plena fuit. Non licuiſſe Regi, per pacis fœdera nauim ſuam, nihil à ſuis hoſtile metuentem capere, nulla denuntiatione belli prius facta. Multorum priuatorum ciuium fortunas illa naui amiſſa funditus euerti, Genuenſium amicitiam naui vna, quanuis pretioſiſſimarum mercium referta eſſet, illi antiquiorem eſſe debere. Regi præſertim opulentiſſimo & maximo gloriam non aurum quærendum eſſe. Adhæc Genuenſes captiuos qui triremibus Regiis detinerentur æquo iure dimitti oportere, damnis quoq; per omne pacis tempus, Genuenſibus mari illatis ſatisfaciundum eſſe. De quibus quidem damnis præſtandis Andreas Benegaſius iuriſconſultus, & Angelus Ioannes Lomellinus prius, ac deinde Ioannes Iuſtinianus, ac Brancaleo Lercarius Genuenſium legati apud illum egiſſent. Ad poſtremum orare ſe, vti mallet Genuenſes ſibi beneficio obligare, quàm nauim ipſam tenentem, illorum animos à maieſtatis ſuæ obſeruantia auertere. Rex primùm excuſare, & dicere nauim iniuſſu ſuo captam eſſe Genuenſium culpa, atque inſolentia claſſis ſuæ duci, cuia nauis eſſet, reſpondere indignantium, ac vexillum pugnę ſignũ proferentium, primo iurgium, mox prælium commiſſum eſſe. Cæterùm illos propter auream pateram, quam ſibi ex fœdere deberent biennio non redditam, in pœnam incidiſſe. Multa præterea detrimenta priuatim popularibus ſuis illata, nauim denique ſuam non parui pretii prius à Genuenſibus captam eſſe. Non recuſare tamen ſe (ſi Genuenſes velint) quominus

omnes

omnes eorum, per Pontificem Maximum controuerſiæ, aut per alios quoſuis communes iudices, Romæ agnoſcantur, componanturq́;, atque ob eam rem paratum ſe eſſe mittere qui Romæ apud menſarium caueant, de ea ſumma quæ petatur, ſi idem & ipſi faciant, hanc ſuam ſententiam eſſe. Res deinde multis vltro citroq́; verbis diſputata atque acta eſt. Ad poſtremum legati re infecta, diſceſſerunt. Ductor nauis, & qui in ea vecti erant, vt primùm Neapolim appulerunt, omnes à Rege liberi dimiſſi. Gemmarum quoque, & vnionum, quicquid ad illum ex præda relatum, erat mulieribus quæ illa amiſerant gratiam fecit. Paucis diebus interiectis, poſtquam ea nauis capta eſt, Alphonſus certior factus Senenſes Florentinorum iniuriis irritatos fremere, ac facilè fore, vt in belli ſocietatem aduerſus Florentinos coirent, Matthæum Malſeritum legatum ad eos mittit, fretus eius viri opera, de ſocietate conuenturum. Qui Senas profectus atque in ſenatum introductus, cur id eis expediret, multis rationibus diſſeruit. Inter hæc Florentini coactis veteribus copiis, nouiſq́; inſuper, ducibus Sigiſmundo Malateſta, & Alexandro Sfortia, Franciſci fratre (ad dena millia equitum erant præter peditatum,) primo Recinium petunt. Quo cognito, confeſtim Ferdinandus etſi numero militum impar erat, tamen vt ſpem obſeſſis daret, Senas cum exercitu proficiſci ſtatuerat. Cæterùm cùm audiſſet eam ciuium partem, quæ in Florentinos pronior erat, id ægre ferre, ne quam ſeditionem in ciuitate amica eiuſmodi profectio excitaret, conſilium omiſit. Itaque hoſtes (cùm ſuccurri non poſſet) Recinium interim capiunt, eoq́; præſidio firmato, rectà Folianum pergunt obſidentq́;. Poſtquam verò Ferdinandus copiis auctus eſt, vlterius progreſſus, Soranum petit. Verum enimuerò tanta mox in caſtris lues conſecuta eſt, vt prælanguentium numero nõ modò ad rem gerendam, ſed vix ad mouenda caſtra ſatis eſſent. Inter hæc dum Folianũ obſidetur, Gerardus Bambacurta Florentinorum dominatum ægrè ferens, caſtella quatuor, quæ pater à Florentinis acceperat intra Apenninum ſita, per Ludouicum Podium, Monteſię ordinis Antiſtitem, in Regis poteſtatem tradere ſe velle pollicetur. Mittuntur ob eam rem in propinqua loca pedites atque equites, qui rem conficiant. Cæterùm cùm Gerardus promiſ-

ſum

ſum exequi vellet (profectis clam ad ſe qui Balneum caſtellum, in quo & familiam, & opes ſuas habebat, reciperent) proditus à nepote, qui turrem arcis cum ſociis cœperat, vt Florentinorum gratiam promereret,non potuit deſtinata perficere. Maturè enim à Florentinis auxilium affuit,caſtellumq́;, quod ab illo tenebatur (Regiis qui pauciores erant, in fines Vrbinatis principis qui proximus erat digreſſis) cum multa præda Florentinis ſeruauit. Perſtabant hoſtes in obſidione Foliani,oppidumq́; tormentis quotidie quatiebatur,& nihilominus præſidii duces illorum conatus contemnebant. Quantum enim muri per diem tormenta diruebant,tantum per noctem ex materia terraq́; congeſta ſufficiebant. Cæterùm oppidanorum perfidia (qui, cùm de prodendo præſidio clam cum hoſtibus egiſſent,armis aduerſus eos ſumptis, hoſtes intromiſerant) oppidum ipſum cum omni præſidio in hoſtium poteſtatem redactum eſt. Quod tamen ſcelus haud multum diu impune tulere. Nam etſi mox victorum pręſidia affuere,oppidum incenſum, ac ſolo æquatum eſt. Per eoſdem fermè dies, Ferdinandus Turrim, quam Valiani vocant, haud procul à Monte Politiano peropportunè ſitam,per proditionem recepit. Ea nanque iter, quod vnum ad oppidum per paludes eſt, claudit:oppidum ipſum magnum,atque opulentum & cultoribus frequens,magni profectò res momenti futura ad bellum Florentinis inferendum. In eam turrim Cotium Nigrum Capuanum, impoſuit,vnum ex equitum ordine, cui maximè fidebat. Fortè autem contigit, vt Florentini per eos dies copias in Piſanum agrum mitterent,quæ Vadam oppugnarent. Nam quòd ex eo loco Piſanus ager ſi copię eò maiores cōueniſſent, percommodè vexari,infeſtariq́; poterat,cum è Regia poteſtate arripere affectabant,priuſquam ad recipiendos milites amplior, ac munitior fieret. Calce enim nauibus comportata, Antonius latiore muro,ac foſſa turrim circumdederat. Et exinde finitimos agros infeſtos faciebat. Itaque cùm hoſtes ex itinere accepiſſent (neq; enim longo interuallo à Monte Politiano iter faciebant)ipſam Valiani Turrim captam eſſe, confeſtim itinere intermiſſo, eò aduolant,turrimq́; circunſiſtunt. Intelligebant enim(id quod erat)per turrim illam oppidum facilè obſideri, & capi poſſe. At Cotius & fidei ſimul & officii oblitus

oblitus illam confeſtim abſque vi, in Alexandri Sfortiæ poteſtatem tradidit. Qua præſidio firmata incœptum iter Vadam perſecuti ſunt. Dum hæc in Hetruria geruntur, Veneti Lacuniſſa exercitus duce, celeriter coactis copiis, Romanengum oppidum in Cremonenſi, quod à Franciſco tenebatur haud procul ab Olio amne ſitum, aggrediuntur, idq; expugnant. Eoq; præſidio firmato, Soncinum petunt, & ipſum ſuper amnis ripa ſitum, Romanengo amplius, atque opulentius: idq; tormentis adhibitis ſumma vi oppugnant. Cuius potiundi cupiditas hoc maior Venetis inceſſerat: quòd in eo oppido flumen ponte iungebatur, per quem in Brixianum agrum traiectus erat. Quibus rebus cognitis Franciſcus conuocatis repente, quas habebat, copiis, Laudũ vetus, cuius vrbis reliquię à Laudo, paruo admodum interuallo, diſtant, ſeſe confert, militibus, qui citra Padum in hybernis erant, eò conuenire iuſſis. Interim cùm ei nunciaretur Soncinum, & cætera Cremonenſis agris oppida in periculo ſummo eſſe, oppugnariq; ab hoſtibus, haud amplius differendum ratus: cum iis quæ conuenerant, copiis inde properè mouit. Et quanquam iter per Laudenſem agrum breuius aliquanto ac rectius erat, tamen quia per Cremam potens ac nobile oppidum quod trans Abduam amnem ſitum, haud multum à Laudo nouo abeſt (qua in vrbe egregium Venetorum præſidium inerat) eà tutò proficiſci nõ poterat: iuxta Abduam ſecundo amne duodeuiginti millia paſſuum profectus, Picileonum, admirabilis munimenti, atq; operis oppidum, quod Philippus Maria ingenti ſumptu extruxerat, adit: pontemq; tranſgreſſus, quo Abdua flumen iungitur, continuato itinere Cremonam contendit. Interim Soncinum & per vim ſæpè, & per proditionem à Venetis tentatum eſt. Poſt hæc accitis hybernis omnibus copiis quæ in Placentino & Parmenſi, & item in Cremonenſi erant: inde digreſſus Canetum in ripa Olii fluminis ſitum, in quo pons erat quo flumen iungitur, cum toto exercitu proficiſcitur: eo videlicet conſilio, vt in Brixianum tranſeat, atque vt hoſtes ab infeſtatione Cremonenſis agri trans Olium auertat. Tenebatur verò id oppidum à Ludouico Gonzaga, Mantuano Principe, qui illi fœdere iunctus erat. Cuius copiis auctus, mox vnà cum eo Pontem Vicum, in Brixienſi oppidum petit: idq; vi capit.

Conſtituerat autem & reliqua caſtella,atque oppida, Brixienſis,ac Bergomenſis agri,quo ſuper Olio flumine pons eſſet, ſigillatim expugnare,quò Venetorum exercitum inter Abduã, atque Olium clauderet. Cæterùm Veneti,vt Pontem Vicum ab eo captum cognouerunt, veriti ne aut Brixienſis ager ab eo vaſtaretur, aut ipſi reditu (amiſſis oppidis ex quibus in Brixienſem traiiciebatur) prohiberentur: confeſtim tranſeundi fluminis conſilium capiunt. Tranſgreſſiq;, illius conatibus citra tamen prælii fortunam,quoad tuto poſſent, obuiam eunt: eiusq; impetus reprimunt. Aliquot tamen caſtella, atque oppida,ſtudio partium Venetis infenſa,ſine vi ad illum defecere: nonnulla etiam ab eo debellata. Eo anno nihil aliud memorabile in Gallia Ciſalpina geri contigit. Sequenti verò anno cùm Gentili,quem Veneti exercitus ducem diximus, idoneũ tempus viſum eſſet ad ea oppida recipienda, quæ ſuperiori anno Veneti amiſerant:nondum ſatis exacta hyeme,etſi ſciebat, magnum hoſtilium copiarum numerum in hyberna, in ea loca profectum eſſe, præter impoſita præſidia, conuocatis copiis Manerbium petit: atque haud procul inde caſtra ponit. Cæterùm dum oppidum expugnare aggreditur, ſagitta humerum ictus,in caſtra ſe recepit,ac paulo poſt ex eo vulnere moritur. Quo caſu commoti Veneti, quòd exercitus ſine duce erat (motis inde caſtris) quieuerunt. Inter hæc cùm inter Gentilem Gattamelatæ nepotem, qui ante Gentilem, Venetos exercitus rexerat, viri in re militari celebrati nominis, ac Tibertum Brandolinum eiuſdem Gattamelatæ generum de honore, & principatu certatum eſſet: nec pateretur Tibertus Gentilem ſibi dignitate præferri, quòd illum ſe inferiorem in armis, & ductando exercitu exiſtimaret: ira haud diſſimulata à Venetis diſceſſit: ac per Franciſci fines traiecto Pado,Mirandulam (id eius oppidi eſt nomen) ſe recepit,ibiq; aliquandiu cum Venetis reconciliatione ſimulata, tandem ad Franciſcum illius ſtipendia facturus, ſe contulit. Erat autem inter primos Veneti exercitus ductores, Iacobus Picininus, Nicolai filius, præter paterni nominis gloriam in armis latè clarus,florente ætate iuuenis. Is cum tribus millibus equitum fortiſſimorum Bracianæ factionis ac paternę diſciplinæ priore anno ſub Venetis ſtipendia fecerat: multis præclaris facino-

ribus

ribus editis,neq; labores,neq; pericula detrectando. Demum finito ſtipendio Venetis oſtendit oportere ſibi mercedē augeri,ſi ſua modò opera vti vellent, quòd multos ſecum haberet, quorū opera fideli ac forti vſi eſſent, quibus ſtipendia augere ſibi neceſſe eſſet.In quo cùm Veneti propter ętatis infirmitatē duriores ſe præberent, nec ille alioquin permanſurus videretur, Franciſcus, ac Florentini arbitrati illum facilè, dum animus in dubio eſſet, à Venetis diſtrahi poſſe, propoſitis ei, per internuntios, honeſtioribus tum mercedis tum dignitatis atque imperii conditionibus, quibus non modò iuuenis gloriæ ac potentię auidus,verùm etiam vir matura ętate & ab ambitione liberior, capi poſſet,(quandoquidem per finitum ſtipēdium licebat ei abſque vlla infamiæ nota diſcedere)tentauere illius animum. Ipſe verò cùm famam cunctis rebus antiquiorem duceret, quam nullo vnquam tempore volebat in dubiū adduci, ſtatuerat Bracianam factionem, cuius ipſe erat dignitate princeps, tueri. Itaque viginti aureorum millibus annuæ mercedi additis, in Gentilis locum exercitus Dux ſuffectus, apud Venetos manere perſeuerauit. Atque ineunte vere hortari Venetos cœpit, darent operam, vt copias ad bellum in æſtatem pararent, antequàm Franciſcus, copiis conuocatis, in caſtra exiret, magno id vſui Venetis fore, ſi priores ipſi copias educerent.Poſſe antequam hoſtes coëant, ea oppida recipi,quæ priore anno amiſerant.Interim dum ab vtraque parte neceſſaria ad bellum magna diligētia parantur, Veneti perſuaſi à Carolo Gonzaga, Mantuani Principis fratre quicum capitales inimicitias gerebat,vti bellum ab ea parte, quæ Veronenſem agrum contingit,ſe duce aduerſus illum gererent. Cui putabat propter populariū in ſe beniuolentiam obeſſe plurimum poſſe,ſtatuerūt ab ea parte bellum inferre. Cumq; ſuaderet Carolus, vt confeſtim Iacobum cum copiis in ea loca mitterent,fore enim faciliorem victoriam,Venetos docuit Iacobus id conſilium haud tutum eſſe; quòd ſi copiæ eò traducerentur, omnis Brixienſis, ac Bergomenſis ager prædæ hoſti relinqueretur,quē mox ſimul ac diſceſſiſſent,affuturū crederēt aliena inuadendi, inſidendiq; occaſionem nactum. Pellenda potius è Brixienſi Franciſci præſidia, atque in Cremonenſem agrum deducēdas copias,& in eius finibus bellum trahendum

cenſebat,quo magis de ſuis defendendis,quàm de alienis oppugnandis intentus eſſet, & quoniam Venetos Mantuano principi infenſos,in eam partem proniores ſciebat,poſſe diuiſis copiis, partem Carolo ducendam in eam expeditionem tradi, reliquos in hoſtium fines agi,etſi ſatius eſſe exiſtimabat omnes ſimul copiasvno loco cõtineri,quoniã diſiunctæ haud pares eſſe Franciſco poſſent.Itaq; exiguam partem copiarum, neque enim in eorum exercitu plus quindecim millibus equitum,& octo millibus peditum erant,Carolo tradunt.Cùm aduerſus fratrem profectus gerere bellum cœpit, primò quidem ſatis proſperè illi res cedere, aliquot caſtellis fratri ereptis. At frater grauiora metuens ad Franciſcum auxilium poſtulatum mittit.Cuius periculo cognito Franciſcus,Tibertum Brandolinum cum mille & quingẽtis equitibus, multoq; peditatu ire, ad illum iubet. Inter hæc Iacobus Picininus exhortatus diu Venetos,vt ſtipendia militi exoluerent,quò maturius(comparatis omnibus)copias in expeditionem educeret, cùm diutius pati non poſſet tempus ad res gerendas idoneum fruſtra teri, cum iis quas paratas habebat, copiis,ex Leonato Brixiẽſi agri oppido,in quo hyemauerat,legatis caſtrenſibus negotio dato, vt reliquas copias quamprimum ad ſe mittant, menſe Maio digreſſus, Quincianum Brixienſe oppidum, quod ſuperiore anno Franciſcus ceperat, validoq; præſidio ac fideli impoſito egregiè communierat, petere ſtatuit.Cæterùm ea vis imbriũ, ac tempeſtatis fuit, vt ipſo die (quo die alioquin facilè perueniſſet)non potuerit eò copias ducere.Quę mora,hoſtibus qui in propinquis locis erant, itinere eius comperto, facultatem præbuit in oppidum, proxima nocte, quos vellent mittendi. Quę quidem res difficiliorem aliquanto oppugnationem reddidit.Poſtridie verò, quamuis continuatis imbribus,Quintianum peruenit, ibiq; caſtra fecit. Quo quidem in loco non plus quatuor millia equitum ſecum habuit.Ac licet in ea obſidione,non abſque diſcrimine,præſertim tanta paucitate militum,perſiſtere videretur,cùm præter oppidi munimenta validaq; præſidia, octo millia hoſtilium copiarum aut eo amplius in circuniectis locis eſſent, nihilominus hoc initio expeditionis eius, plurimum referre exiſtimationis ſuæ arbitratus, præclarum aliquod à ſe facinus agi, quò maiorem de ſe expectationem

tionem concitaret, admotis propius caſtris, tormentiſque æneis adhibitis, cętera expugnationi neceſſaria cum cura pręparauit. Poſt hæc mœnibus biduo percuſſis, ne nocte quidem ad quietem intermiſſa, cùm tamen interea complures equites ad ſe in caſtra acceſſiſſent, oppidum ipſum totis viribus oppugnare adortus eſt: pleriſque hoſtium, qui è proximis locis conuenerant eminus ſpectantibus. Demum muro eruto, per vim oppido potitus eſt: eoq; mox præſidio firmato, nulla quiete militi data, Pontem Vicum quem ſuper Olio flumine ſitum diximus, quò ſe hoſtes poſt Quintianum captum ex itinere receperant, petit. Illi autem veriti ne incluſi obſeſſiq; ob rerum neceſſariarum inopiam obſidionem diu ferre non poſſent: ne in hoſtium poteſtatem deuenirent, relictis qui præſidio, ac defenſioni oppidi ſufficere viderentur, Senigam quina inde millia paſſuum à Ponte Vico, ſe conferunt. Poſt hæc Iacobus caſtris poſitis, quo hoſtibus facultas omnis præcidatur mittendorum è Cremonenſi auxiliorum obſeſſis, propter pontis commoditatem, ſimul vt maior ei copia ſtramenti, ac pabuli ex hoſtili agro ſuppeteret: tum etiam vt hoſtem grauius læderet: pontem vectilem, continuò adhibitis fabris effecit: atque eum ſupra Pontem Vicum, ad mille paſſus iacit. Quo facto, expoſita vltra Olium amnem parte copiarum, omnem prope ſuperiorem Cremonenſis agri partem, ad Alpes ſpectantem vna propè excurſione in ditionem redegit: nec minore cura interim tormentis æneis muros oppidi quatiebat. Cæterùm tanta vis pluuiæ erat, vt non poſſet in armis miles conſiſtere. Sed cùm vel paruam temporis iacturam ſibi perincommodam, ac periculoſam exiſtimaret: ne fortè interim valentior hoſtis accederet, contra ſuorum propé omnium ſententiam an oppidum expugnare poſſet experiri cõſtituit. Admotis itaq; copiis ſumma vi oppidanos aggreſſus, multis vtrinq; cæſis ac ſauciis, ſeptimo obſidionis die oppido potitus eſt. Nec mora, Senigam petit: quò ſe recepiſſe equites diximus, qui Pontem Vicum deſeruerant: ſperans ſe oppido & incluſis in eo equitibus vno tempore potiri poſſe, aut certè eos per inſidias extra oppidum illectos comprehendere. Inter hæc Franciſcus certior factus Quintianum à Iacobo captum eſſe, quod putabat nullis, quãuis magnis, hoſtium opibus vno

menſe capi poſſe; & ad Pontem Vicum caſtra pôſita, multa etiam Cremonenſis agri ab eodem in ditionem Venetorum redacta eſſe, coactis repente, quas potuit, è circumiectis locis copiis, Cremonam contendit, equitatuq;, qui in Cremonenſi erat, ad ſe celeriter accito, fretus etiam ea manu quæ apud Senigam erat, Cremona mouens citato agmine Pontem Vicum petit, ratus id oppidum adhuc in ſuorum poteſtate eſſe, ſperansq; oppidanos non ſolùm obſidione liberare poſſe, ſed etiã traiecto flumine, ſubitò atque improuiſo aduentu hoſtes opprimere. Cumq; citatim contendens in itinere, præter ſuam opinionem accepiſſet Pontem Vicum captum eſſe, primo credidit (quoniam is locus haud facilè expugnari poſſe videbatur) ſuorum dolo amiſſum. Aſt vbi vi captum cognouit, mutato repente cõſilio, Senigam profectus eſt, idq; optima ratione prouidit, arbitratus Piccininum poſt captum Pontem Vicũ, Olii amnis oppida ſibi eripere conantem (vt copiæ quas in Brixienſi haberet trans Olium clauderet, neq; enim aliter ſubueniri poſſe) Senigam, id quod euenit, cõfeſtim ducturum. Ac forte cecidit, vt eodem tempore ipſe à citeriori, illa ab vlteriori parte oppidi, ac fluminis quæ Brixiam reſpicit, Senigam peruenerint. Cęterùm Iacobus poſtquam Franciſcum aduentaſſe animaduertit, neque habere ſe eas copias quibus tutò poſſet, ad Senigam caſtra facere, nec faciendi pontis, quò oppidanos vehementiùs premeret, ſibi facultatem eſſe, hoſtibus in aduerſa ripa adſtantibus leui prælio cum iis, qui intus erant, edito, iiſq; intra portus reiectis, iter retrò ad Põtem Vicum vnde venerat conuertit. Ibi magnam vterque, Franciſcus Senigæ, & Iacobus apud Pontem Vicum, æſtatis partem conſumpſerũt. Leuibus quibuſdam præliis interim commiſſis, præterea Iacobus, quæ ceperat, in Cremonenſi oppida tutatus, magnam inde rei frumentariæ vim conuexit, quæ magno Brixiæ vſui fuit, crebriſq; excurſionibus agrum Cremonenſem infeſtum faciebat. Inter hæc Carolus Gonzaga, qui initio aduerſus fratrem aliquando erat aduerſam fortunam expertus, tandem ſtatuit totis copiis decertare. Ac mox cum fratre, ac Tiberto collatis ſignis congreſſus, infeliciter pugnauit. Et quanuis equitum, quos eo prælio amiſerat, numerus haud magnus eſſet, nihilominus quia copiarum duces, ac primores equitũ penè omnes

capti

capti fuerant, maior re ipſa, quàm videretur, ea clades fuit. Ex eò ſequutum, vt & Veneti & de Veronenſi agro ſoliciti, & Ludouicus à fratre metuens inducias in certã diẽ inter ſe fecerint, quibus cauebatur vti Veronenſis ac Mantuanus ager trã Mincium amnem à belli cladibus liber eſſet. Poſthæc Franciſcus diſſimulato conſilio, cùm ad ſe Ludouicum ac Tibertum cum copiis è Mantuano accerſeret (quòd ab ea parte bellum propter inducias ſublatum erat) illos Gaudium oppidum ex itinere petere iubet, locum quidem, præter nemus circumiectum, triplici munimento firmiſſimum, cùm quidẽ per Mantuanum, & Cremonenſem agrum commodiùs ad eum iter eſſet. Eſt autem ſitum in apertis campis, haud procul à Monte Claro, & Brixia non plus duodecim millia paſſuum remotum. Iiq; profecti ſubitò atque improuiſo aduentu exterius munimentum ingenti foſſa atque aggere circundatum cõtinuò occupant. Quod vbi Franciſco nuntiatum eſt, haud mora, cum omnibus copiis præter eas quas præſidio reliquit, quanta maxima celeritate potuit, eò contendit. Cuius diſceſſionis cauſa cognita, Picininus confeſtim alio itinere & ipſe cum copiis mouens, eodem aduolat. Tantaq; fuit illius velocitas, vt Franciſci celeritatẽ præuenerit, magna ſpe fretus ſe non ſolùm poſſe Gaudienſibus obſeſſis opem ferre. Sed etiam Ludouicum, ac Tibertum, aut intra munimenta comprehendere, aut ſi egreſſi obuiam irent, fundere, ac fugare. Cęterùm id conſilium cùm legatis caſtrenſibus periculoſum videretur, ne pugna implicitos ſuperueniens Franciſcus turbaret, remq; in diſcrimen adduceret, eſſetq; ambiguum, an adhuc Gaudiẽſes in fide permanerent, omiſſum eſt. Ac mox profectus ex altera parte Franciſcus munimentum ingreſſus, obſidere oppidum perrexit. Poſtquam verò Picininus animaduertit fruſtra ibi tempus teri, nec poſſe vlla vi, oppidanis ſuccurri, Portianum, quatuor inde milia paſſuũ auxilii ſpem obſeſſis oſtentans conceſſit, ibiq; permanſit. Franciſcus autem continuata obſidione oppidum cepit. Et quoniam is locus, vt diximus, ad infeſtandum Brixiẽſem agrum peropportunus videbatur, nihilominus Iacobus apud Portianũ manere perſeuerauit, hoſtiũ conatibus crebrò ſeſe opponens. In hoc rerum ſtatu omnis æſtas, atque autumnus cõſumptus eſt. Leuia tamen aliquot prelia, ac propẽ æquo

marte

marte commiſſa. Sed accepta apud caſtrum Leonem clades, calamitatem per Carolum Gonzagam prius acceptam Venetis renouauit. Quod oppidum cùm Iacobus, excluſis oppidanis qui ad agros colendos fide accepta, exierant, propter eius opportunitatem, (eſt enim ſitum inter Abduam, atque Olium amnes) occupare tentaſſet, quò Franciſcum è Brixienſi agro extraheret, & oppidani iam oppidum dedituri viderentur, Venetorum verò equites ſecuri magna ex parte arma poſuiſſent, profecta interim à Franciſco auxilia caſtra improuiſò inuadũt, eosq; omnes, antequam arma capere, aut gladios ſtringere po tuerint capiunt. Quingenti propè homines capti, caſtra direpta ſunt. Inter hæc Franciſcus, ac Florentini de bello anxii, quòd Regem ac Venetos pecunia plus poſſe quàm ſe intelligebãt, etſi diutius bellum traheretur à Venetis, veriti ne ſumptus ferre non poſſent, belli moras præcidere quauis ratione cogitant. Et quia Florentini vetere maiorum amicitia optimè erga Renatum affecti erant, putabantq; illum Alphonſi ſtatum in Neapolitano regno perturbare poſſe, approbãte conſilium Franciſco, illum per legatos cum duobus millibus equitum, præter ſagittarios in Italiam accerſunt, dena auri millia in ſingulos menſes decreta. Adiectumq; fœderi, vti Renato, cùm vellet, libera facultas ex Italia decedendi, & Franciſco ac Florentinis eius item dimittendi poteſtas eſſet, dummodo tribus ante menſibus, ea illi miſſio denunciaretur. Is in Galliam Ciſalpinam tranſgreſſus, Guilielmo, Montis Ferrati principis fratri qui à Rege, ac Venetis mercede conductus, aduerſus Franciſcum bellum gerens, agrumq; Alexandrinum ac Nouariẽſem infeſtans, bonam partem equitatus Franciſci in ſe conuerterat, vt arma poneret, perſuaſit. Acceptisq; illius copiis, iisque Bonifacio eius fratri commiſſis, multisq; Alexandrinorum adiectis, ad Franciſcum ſe contulit, caſtraq; cum caſtris iunxit, eo videlicet conſilio, vt Venetis Brixienſi agro expulſis, quòd ea æſtate putabant fieri poſſe, inde Florentiam peteret, ab ea parte aduerſus Alphonſum bellum geſturus. Eius aduentus Franciſci res haud dubiè confirmauit. Nam & Guilielmum grauem hoſtem illi placauit, & præter equitatum ac ſagittarios quos in Italiam tranſuexit, ipſius Guilielmi copias ſibi conciliauit, & Bartholomæum Coleonem, ac nonnullos alios ducto-
res

res cum tribus millibus equitum: qui bello contra Gulielmum occupati erant, in caſtra perduxit. Venêre item à Florentinis per id tempus, ad Franciſcum in caſtra Michael Cottiniola, & Alexander eius frater, exiſtimantibus tantis viribus coniunctis, ea æſtate Brixiam Venetis eripi poſſe. Cum quibus copiis Franciſcus ſimul & Renatus mox profecti, Monte Vico primùm vi capto, multisq́; aliis circa oppidis (in quibus expugnandis magna crudelitas præter Italiæ conſuetudinem, à Gallis patrata eſt) omnem Bergomenſem, ac Brixienſem agrum, & quicquid inter Olium atque Abduam amnes interiacet, tanto tumultu ac terrore inuoluit: vt propè omnia, alia metu, alia Venetorum odio, ſeſe eius fidei ac poteſtati permiſerint. Tanta autem eius procellæ vis fuit, vt Veneti nuſquam amplius caſtra cum hoſtium caſtris conferre iam poſſent. Nec tamen Picininus, in quo Venetorum conſeruandi ſtatus ſpes reliqua erat, adduci potuit, vt aut Brixiæ mœnibus ſe includeret, aut Athesim flumen quod Veronam influit, cum copiis tranſiret. Sed iuxta Benacum, qui lacus eſt in Brixienſi nobilis, vnde & Mintius amnis Mantuam præterfluens exoritur, caſtra habens, indeq́; crebras excurſiones faciens, hoſtiles agros infeſtos reddebat. Ad hæc Manfredus ac Gibertus Corregienſium Principes qui à Rege conducti aduerſus Franciſcum, & Ludouicum Mantuanum Regulum bellum gerentes, in Mantuano, ac Parmenſi agro caſtella quædam ceperant, multáque egregia facinora ediderant, pluribus excurſionibus prope portas Parmæ factis, quibus in locis, propter factiones & clientelas magna eorum auctoritas erat, quòd eorum maiores olim Parmam imperio tenuerant: miſſa à Franciſco aduerſus eos maiore ſuorum manu, & ipſi cedere coacti ſunt. Quibus difficultatibus ac periculis Veneti circunuenti, cùm Reipub. ſalutem in vno Rege poſitam animaduerterent, Ioannem Maurum, qui Senis ab initio belli fuerat, fœdusq́; cum Senenſibus compoſuerat, pauloante Venetias reuerſum, legatum ad eum mittunt, oratum, ſi eorum ſtatum ſaluum eſſe cupiat, auctis copiis ipſe in Hetruriã contendat: quò Florentini iniecto domi metu, copias ex Inſubribus in Hetruriã reuocent. Multa ſiquidem in illo fuerunt ornamenta: ingenium ad omnes tum pacis, tum belli artes, imprimis habile, magnitudo animi, mo-

deſtiæ ac decoris ſtudium, conſtantia, probitas, facundia egregia, qua reos in iudicio, orando cauſas veterum more, graui periculo liberauit. Ob quas quidem virtutes, Reſpub. Venetorum maximis & honeſtiſſimis legationibus eius opera ſæpenumero vſa eſt. Is ad Regem profectus, huiuſcemodi orationem habuit: Etſi pax tua, atque ſocietas, Rex inclite, noſtræ Reip. ſemper optabilis fuit, quòd eam nobis honeſtiſſimam ducimus: tamen vel ea maximè cauſa illam expetiuimus, atque contraximus, vt Italiam pacatam tandem aliquando videremus, quæ ab vltima memoria noſtra bello vexata nunquam potuit conquieſcere. At verò cùm hoc propoſitum, atq; conſilium noſtrum à Franciſco Sfortia & Florentinis perturbatum eſſet: cauſas belli quærentibus, neceſſe fuit, & tibi æquè & nobis, vel inuitis arma ſuſcipere. Verumenimuero hoc bellum longè aliter proceſſit atque ipſi opinabamur, & ratio dictabat. Neque enim veriſimile cuiquam videri poterat, Franciſcum, ac Florentinos tuæ ac Venetorum potentiæ pares eſſe poſſe. Quod quidem, ſi rectè cogitamus, & maieſtati tuæ ſimul & noſtræ Reip. dedecori haud dubiè cedit: ſed Alphonſi maieſtati cuius eſt maior etiam autoritas (pace tua loquar) magis: quoniam in Hetruriam non miſiſti eum copiarum numerum, qui ad tantum bellum gerendum ſatis eſſet: quiq; tanto Rege, tàm opulento, tàm glorioſo dignus videretur. Præſertim cùm ſcires Florentinos eas paraſſe copias, quibus exercitum tuum cedere neceſſe fuerit. Ideoq; magis famæ tuæ & exiſtimationi officere arbitror, quòd Ferdinandum filium huius expeditionis ducem effeciſti: cuiquidem cedere turpius ſit, quàm priuato cuiuis copiarum duci. Quem quidem, ſat ſcio, ſi pro egregia illius virtute, par aut certè non multo inferior copiis, hoſtibus fuiſſet, hodie in eorum finibus cum magna tua gloria bellum gerentem videremus. Sed cum parua manu maioribus copiis reſiſtere, aut obſeſſis opem ferre non poterat. Quibus quidem rebus à te Rex conſuli oportuit, tùm ob fœdus, quod tecum ſanximus, tùm vel imprimis gloriæ tuæ cauſa. Quam vt tueare omni à te ratione curandum eſt. Ne quando vſpiam apud rerum ſcriptores extet, tuum exercitum Florentinorum exercitui cedere coactum. Multum etenim tibi Rex, non ſolùm quid præſentes de te ſentiant, ſed etiam magis quid poſteri de te
exiſt

exiſtimaturi ſint, cogitandum eſt, quorum hoc liberiora fuerint de te iudicia, quò ab omni metu ac ſpe remotiores fuerint. Erunt igitur qui hoc aliter, ac ſe habeat, interpretentur. Putabunt enim alii te non tantum opibus ac potentia valuiſſe alii id tibi negligentiæ aſcribent, eamq; vt in tantis rebus fugiendam improbabunt. Nonnulli etiam fortaſſe tuam erga ſocios atque amicos fidem, atque officium deſiderabunt. Hæc autem omnia iudicia effugies ſi (quod noſtræ Reip. ſalutare in tantis malis videtur) maioribus equeſtribus ac pedeſtribus copiis quamprimum comparatis, ipſe in Hetruriam proficiſcare. Erit ſanè tua profectio magno hoſtibus terrori. Neque enim ſolùm eorum impetum, ac ferociam cohibebis propter eam opinionem, quæ de tua virtute apud illos increbuit, cuius inſignia experimenta Neapolitano bello edidiſti, Sed etiam iis depreſſis & fractis, Venetorum ſociorum, & amicorũ ſtatum, quem tuum exiſtimare debes, vehementer ſubleuabis. Adhæc Franciſcum, qui Mediolanenſibus oppreſſis imperium illud occupauit, Mediolani poſſeſſione cedere compelles, denique vna & eadem opera totam Italiam pacaueris, quod fuerat tuũ ac reip. noſtræ conſilium, & quidem maximè à te optari, Rex, debet, vt tãti ſcilicet boni auctor prædiceris: in quo enim (bone Deus) magis, aut melius eluceſcere poteſt vel virtus tua, vel gloria, quàm id efficere, atque conari, vt Italia conſopito armorum ſtrepitu, otio & quiete per frui poſſit? Erit in manu tua leges dare pacis, & belli quibus velis, nec erit, qui auctoritati tuæ non pareat. Sed ſcito hæc conſilia, ſi rem ſerò exequare, vana aut nulla fore. Iam enim æſtas, vt vides, præceps eſt, & niſi matures, per hyemem eundum erit. Quod anni tempus ad rem gerendam inutile eſt. Ita nec ſociis vllam malorum alleuationem afferes, & omnis ſumptus in militẽ perierit, & de exiſtimatione tua non parũ detrahetur, ſi in re gerẽda ceſſaueris, teq; intra caſtra cõtinueris Oportet vbi velis ſociorũ ſaluti ac dignitati tuę cõſulere, celeritati ſeruias, quę cùm cæteris in rebus tùm maximè in re militari plurimũ valet. Fruſtra enim, vbi ſemel opportunitas è manibus elapſa eſt, Dei immortalis auxiliũ implores. Quapropter quæſo, abiecta mora, ſociorũ ſaluti ac dignitati tuæ fac conſulas. Sic & gloriæ, & exiſtimationi tãdem tuæ proſpicies. Quæ cùm dixiſſet, Rex placidè in hunc

modum reſpondit, Ego, quid mihi neglecti erga vos Venetos ſocios, & amicos officii, iure imputari poſſit, non video. Nam ſimul ac à me petiſtis, vt exercitum in Hetruriam mitterem, quoniam Franciſcus fines veſtros inuaſiſſet Florentinorum opibus adiutus, confeſtim, vt par fuit, exercitum paraui, & quò maior Florentinis belli metus incuteretur, non per alium gerere id bellum quàm per Ferdinãdum filium, qui eſt mihi mea vita charior, volui, easq; copias mihi quas putaui ſatis eſſe ad bellum adminiſtrandum. Sed ſiue propitia fortuna hoſtibus fuerit, ſiue veſtri copiarum duces non eum equitatum, quem æquum erat, in caſtra perduxerint, res aliter, atq; ipſi ſperabamus, euenit. Acceſſerunt alia incommoda, quòd in finibus hoſtium bellum gerendum fuit in magna rerum neceſſariarum penuria, quodq; à Senẽſibus ſociis timidè atque exiguè nobis ſuppeditata ſunt omnia, qui neq; oppida, neq; receptus vllos in ſuis oppidis, in quibus tutus eſſet noſter exercitus, cõcedere ſuſtinuerũt. Quod ſi eſſet ab illis factum, nihil dubitari poteſt, quin Florentini in maximum diſcrimen rerum ſuarum ab exercitu noſtro adducti eſſent. Sed veriti finitimorum hoſtium potentiam, nec amicos ſe, nec inimicos ſatis conſtantes præſtiterunt. Pax quidem, & quies Italiæ mihi maximè curæ eſt, nec eſt quicquam in quo frequentiùs animus & cogitatio mea verſetur. Itaque pro ea componenda, omnes profectò labores libens ſubierim. Quam rem ſi minus efficere ac conſequi potero, at apud omnes animi mei hunc affectum teſtatum relinquam. Sed quanuis omnia quæ iure fœderis debui, à me vobis præſtita eſſe intelligam, miſſo in Hetruriam exercitu, miſſo Ferdinando filio, paratis etiam nouis copiis, quas cum Ioanne Vintimillio præſtantiſſimo copiarum duce eodem mitterem, tamen vt agnoſcatis Veneti, ſalutem reipub. veſtræ vt ſociorum vt amicorum mihi cariſſimam eſſe, nõ grauabor, ipſe quamprimum auctis copiis, eodem proficiſci, nec per me ſteterit, quin & veſtram remp. tanto periculo ſubleuem, & optata pace Italia noſtra opera aliquando frui poſſit. Ab hoc ſermone digreſſus cogitare de bello attentiùs cœpit. Itaque confeſtim milites ſcribere atque omnia parare, quæ huic expeditioni vſui eſſe viderentur. Et quo citius copias cogeret, vetere conſuetudine in prata Campana ſe contulit, omnibus eò

conuenir

conuenire iuſſis,qui eſſent ſecum profecturi. Cæterùm iis ſerò aduenientibus,illum citra campum Latronem hyems oppreſſit. Cumq; adhuc Rex ibidem eſſet, Franciſcus Aringherius legatus à Senenſibus ad eum venit de communi fœdere acturus. Quæ res pluribus diebus per Matthæum Malſeritum legatum regium apud Senenſes agitata fuerat. Cùm autem legatus Venetus magnopere inſtaret, vti traiecto flumine in Pontificis Romani fines tranſiret: atque iter cœptum perſequeretur, reſpondit, profectionem ſuam in Hetruriam per id anni tempus (iam enim Calendæ Octobris præterierant) inutilem ſibi videri: præſertim cùm in Senenſi agro nullum haberent oppidum,quò ſe cum exercitu in hyberna reciperent. Ex eo enim futurum,vt nequicquã equitatus,peditatusq, conſumeretur. nec eius poſtea vllum ineunte vere vſum fore. atque ideo in id tempus profectionem differre, ſatius eſſe. At legatus magis, magiſq; inſtare: nec vllo modo intermittendã profectionem tam neceſſariam dicere: quandoquidem ſi à Senenſibus in oppida non recipiantur, at in Auerſi Vrſini finibus receptus futurus ſit: non poſſe eum ſalua fide, & dignitate iter differre: præſertim cùm Veneti Renati bellum illius cauſa tollerent, qui multas ſibi & magnas conditiones proponat:quandoquidem omnes reiecerint,vt qui eius ſocietatem, & amicitiam, vſque ad vltimum diſcrimen tueri decreuerint. Quibus rationibus motus Rex, ſtatuerat poſtridie amnem tranſire. Cæterùm proxima nocte, quaſi palàm inhibente Deo trãſitum, quem & vates quidam illi exitiabilem futurum monuerat, repentinus quidam dolor crus eius dextrum inuaſit. Cuius vis tanta fuit vt inde moueri non poſſet. Quinto abinde die, continuato dolore, nihilominus deliberauerat lectica delatus iter ingredi,atque amnem traiicere. Cæterùm cùm ad vehementem cruris dolorem etiam febris acceſſiſſet, conſilium mutare ſuadentibus medicis,coactus,Fontanam caſtellum iis locis proximum,lectica ſe deportari curauit. Ibi cùm pharmacum ſumpſiſſet curandæ valetudinis cauſa, ex ſubita humorum commotione, inter ſuorum manus collapſus, creditus eſt è vita diſceſſiſſe. Quæ res continuò in vulgus edita, popularium animos mirum in modum perculit: medicorum deinde fomentis ad ſe reuerſus: dum ſe propediem conualiturum

turum ſperat, equitatum ne mitteret, aliquot apud ſe diebus adhuc continuit. Sed præter opinionem omnium ingraueſcēte in dies morbo, poſtulante Ferdinando, partem equitatus confeſtim ad ſe mitti, quòd diceret ſe confidere propter Alexandri Sforțiæ diſceſſum, quem ad Franciſcum fratrem, cum Michaële Cottiniola profectum diximus, poſſe, ereptis tormentis æneis, hoſtes, qui adhuc Vadam obſiderent, caſtris exuere. Inicum Gheuaram cum mille equitibus eò proficiſci quamprimum iuſſit. Cæterùm antequam in caſtra peruenire potuerit, Vada turre ac munimentis euerſis (iam enim Antonius Olcina iuſſu Regis abierat) capta, & in hoſtium poteſtatē redacta eſt. Nec tamen è Regiis quiſquam eſt captus. Nam poſtquam diſiecto muro, locum ſe tueri non poſſe animaduerterunt, conſcenſis nauibus quæ in portu erant, ſaluti conſuluerunt. Cùm autem Regi vlcus inuri oporteret, nec aliter medicis ſanari poſſe videretur, eſſentq́; qui ſuaderent, ei propter doloris impatientiam cohibendas manus, vetuit, perpeſſurum ſe omnia affirmans, quæ medici iuberent. Atque ita interritus, vrentem ſpectare ſuſtinuit. Inter hæc per Italiæ Principum legatos de communi pace (pro qua quidem re Marinus Caratiolus, & Michaël Ritius à Rege miſſi erant) apud ſummum Pontificem Romæ actum. Et in eo quidem Alphonſus, quò res conficeretur, nonnihil de iure ſuo, hortantibus Venetis, detrahi patiebatur. Verum enimuerò ea pacis mentio fruſtra fuit. Rex deinde percurato vlcere, in magna ſalutantium, & congratulantium turba, Neapolim rediit. Quò paulo poſt Matthæus Malſeritus Senenſium rogatu, ad eum reuerſus ſocietatem de qua diu actum fuerat (edocto Rege cur id expediret) confecit. Poſtquam Ioannes Maurus rebus, vt diximus, infeſtis, legatos de pace Roma diſceſſiſſe accepit, cùm iā plane omnis de bello cura eſſet, Regi perſuaſit, vt ſtipendium in militem conferret. Nouem millia equitum, quatuor peditum partim iam in caſtris erant, partim nuper mercede erant conducta. Cumq́; iam nonnullis ex ducibus ſtipendium traditum eſſet, allatū eſt (præter omnium opinionem) pacem inter Venetos, Franciſcum, ac Florentinos ad Laudum oppidum factam eſſe. Quod vbi Alphonſus reſciuit, valde quidem primò (vt par erat, quoniam ſe inconſulto facta fuerat, atque inſciis
Ludouico

Ludouico Podio, & Antonio Piſaurenſi eius legatis, qui ab initio belli Venetias profecti res communes tractauerant)cõmotus eſt. Nec quam indignationem animo cõceperat,apud legatum diſſimulanter tulit, quiduis aliud potius ſe auditurum credidiſſe, propalàm dicere quàm ſe in re tanta,quæq; ſua tãtopere intereſſet à ſociis neglectum eſſe, pro quorum ſtatu conſeruando,tot tuliſſet labores, tot ſumptus feciſſet,atque in Hetruriam traiicere paraſſet. Quorum denique rogatu multã iam pecuniam in militum ſtipendium effudiſſet, non potuiſſe ſaluo fœdere, abſq; ſuo cõſenſu pacem fieri. At legatus placare Regis animum magis magiſq; niti:cauſari id à ciuibus ſuis neceſſitate factum, nec aliter exiſtimandum eſſe. In ipſa tamen pace honeſtam de eo mentionem non omiſſam, Licere illi in ea comprehendi, ſi velit, ſalua dignitate,trium menſium ſpatium ei ad deliberandum dari. Paratos eſſe Venetos præſtare omnia,quæ eius honori & exiſtimationi conducant.His, atque huiuſmodi verbis aliquantum mitigatus, poſt aliquot dies,cùm eius voluntas de pace exquireretur,pacem quidem non abnuere ſe dixit, at pacis ipſius conditiones(quippè cùm neſciret quænam aut cuiusmodi eſſent,neque enim ab iis qui pacem fecerant aut per legatos,aut per nuntios vt par erat,delatæ ad eum fuerant)non admittere. Si quis pacem à ſe petat, ſe non tam inhumanum eſſe, vt eum à ſe reiiciat aut aſpernetur.Non eſſe eo ingenio vt non concedat ſi honeſta poſtulentur.Idq; per prçconem publicè pronuntiari iuſſit.At Senenſes ſimul atque iis denuntiatum eſt pacem factam eſſe, iiſq; integrum eſſe ea comprehendi,ſi velint, confeſtim, vt quos belli ſatietas dudum ceperat, pacem ſe accipere dixerunt.Quo facto, poſtea paſſi non ſunt, Ferdinandum ex reipub. ſuæ finibus Florentinos vexare. Qua re cognita Alphonſus, Ferdinandi moram in Senenſi agro ſuperuacuam iam eſſe intelligens,cum copiis ad ſe reuerti iuſſit. Qui Tyberim tranſgreſſus,& in Marſos profectus (relicta ibi copiarum parte) ad Regem ſe contulit. Per id fermè temporis,cùm Genuam perlatũ eſſet,tres naues à Rege armari & Genuenſes naues aliquot locupletiſſimas ex Chio inſula expectarẽt,veriti ne ob eam cauſam Regiæ armarentur,vt illas in curſu inuaderent, accidente graui indignatione, quam animis conceperant, ex eo quod Rex

Rex nauium Squartiaſicam, oratoribus ad illum miſſis, non reddidiſſet, nec pretium mercium perſoluiſſet, naues octo in quibus duæ minores, quas vulgo Banonerios vocant, celeriter comparant, eisq; Ioannem Philippum Fliſcum antiquæ nobilitatis virum pręficiunt. Quas poſtquam ad curſum paratas eſſe, Alphonſo nuntiatum eſt, confeſtim tres illas naues, quæ iam vltra Siciliam profectæ erant, reuocat, atque in Neapolitano portu collocat. At Ioannes Philippus naualibus ſociis & commeatibus cæteriſq; neceſſariis in naues impoſitis, ſoluta claſſe in altum euectus, præter omnium opinionem, in Siciliam primùm nauigat, Drepanumq; hoſtiliter profectus, accepto commeatu circuitaq; inſula, Ionium mare tranſgreſſus, ad inſulam, quam Sapientiam vocant, nauigat, ibi nauium ex Chio aduentum præſtolaturus, ad quas prius Genuenſes miſerant, qui claſſis profectionem nuntiarent, monerentq;, vtræ prius naues ad eam inſulam perueniſſent, alteras expectarent. Quibus duobus ferè menſibus poſt profectis & cum claſſe coniunctis (ſex hę fuerunt) cùm Alphonſo nuntiatum eſt, propalàm minitari eos ſe Neapolitanum portum petituros, & regias naues incenſuros, primùm omnium Bernardo Villamarino claſſis ſuæ præfecto negotium dat, vt cum triremibus, quas habebat, profectus, ſciſcitetur quid agant, & quem curſum teneant, obſeruent, ac ſi Neapolim petant, vbi appropinquare ceperint, celeriter ad ſe aduolet. Deinde portus fauces, (quod erat maximè neceſſarium) obtrudere incipit. Saxa ingentia è proximis lapidicinis præproperè excidi, & in profundum iaci imperat, & quò citius muniat, ratus Genuenſium naues mox affuturas, in tumulos extrui tam propinquos inter ſe, vt nulla aduerſariorum nauis interlabi poſſe videatur. Huic munimento ligneam primò cathenam è multis trabibus compactam, deinde ferream adiici pręcepit. Quà lapidum congeries deficiebat molem à tergo muro circumplectitur tantæ altitudinis, vt nauis onerariæ altitudinem ſuperaret. Tormenta ænea, quæ multa, ac varia miræ magnitudinis habebat circa molē, & contra molem, opportunis quibuſq; locis, diſponit, equitatus partem in vrbem accerſit, delectibus in Cāpano agro habitis, vrbanam iuuentutē arma parare, & vbi opus ſit, adeſſe præcepit, defenſores nauium fortes viros delegit. Intereà allatum eſt,

triremes

triremes decem Genuæ armari, quæ onerariis coniungantur: ſine quibus propter triremes quas tunc Rex habebat, Genuẽſes arbitrari videbantur onerariarum vſum inanem fore: quo magis Alphonſo curæ fuit, munimenta incœpta maturare. Neque dum enim ſaxa contra portum proiecta in tantam altitudinem creuerant, vt ſuperlabi oneraria nauis non poſſet. Interim Genuenſium naues quatuordecim intra Capreas, Ænariámque proſpectæ ſunt. Quo cognito Alphonſus arma expediri, & ad molem occurri, ſi forte accedant, imperat: opere tamen muniendi portus nec noctu, nec interdiu intermiſſo. Cæterùm Genuenſium claſſis rectè in Prochytæ ſinum profecta, ſui metum paulisper Regiis ſuſtulit. Poſtero die Bernardinus Villamarinus cum triremibus reuerſus defendi naues in portu poſſe ſpem fecit. Tertia die Genuenſium claſſis Neapolim verſus profecta: ac ſupra portum tantùm extra tormenti iactum, explicato velo euecta, oſtentatione modò ſui facta, variis terroribus illatis, vnde mouerat, rediit. Idem triduo poſt, ſed nequicquam fecit: omnibus mirantibus tam vanæ oſtentationis cauſam, & ſanè ſi viri modò fuiſſent, propter opera & munimenta adhuc imperfecta, regiæ naues ægrè defendi potuiſſent. Tùm planè intellectum eſt, triremes à Ioanne Philippo expectari, ſine quibus diffidere videbatur poſſe ſe deſtinata conſequi. Quas dum expectat (lentè enim, ac ſegniter ea res Genuæ agebatur) complures dies conſumpti ſunt. Inter hæc muniendi portus ac perficiendorum operum ſpatium Regi datum. Lapidum cumulis ad ſummam aquam perductis ſpatium quod intermiſſum erat immenſi profectò operis expletũ eſt. Pari diligentia lignea catena & item altera ferrea abſolutæ, ac naues quæ moli adligatæ erant, in portum interiorem minoris altitudinis, præter illas duas ingentes & Squarciaficam traductæ ſunt: hæq; corio crudo ab exteriori parte, vt earum quoq; mali, contra vim ignium circumtectæ. Atque hæc opera diutina quædam atque inaudita maris tranquillitas, quò maturius efficerentur, adiuuit. Paucis poſt diebus Ioannes Philippus ſerum triremium ad ſe aduentum demiratus, ſoluta claſſe Pontiam verſus contendit: ſiue vt aduenientibus aduerſus iret: ſiue quòd aquandi commodè in illis locis, roſtratis Regiis prohibentibus, poteſtas non eſſet: ex

Pontia deinde Plumbinum nauigat, dimiſſis Genuam nauibus, quas è Chio profectas diximus prædæ magis, quàm bello aptis. Quò aliquanto poſt onerariæ tres ad bellum instructæ ad eum Genua miſſæ ſunt. Nam quòd rex onerarias ſex magnas, inter quas duas illas inauditæ magnitudinis habebat, & haud tutum Genuenſibus videbatur (ſex nauibus claſſi detractis) cum cætera claſſe Neapolim adire, portumq; inuadere: naues illis ſubmiſerunt. Eò quoque triremes illæ decem, quas ſegnius propter ordinum diſcordiam, parari diximus, duce Maſino Fregoſo, Petri fratre qui tum Princeps Genuenſem Rempub. tenebat conuenere. Eodem & Siretus Vultabius (is opinatus eam diſcordiam componi poſſe ex Neapoli Genuã ſe contulerat) vnà cum Angelo Ioanne Lomellino cui componendæ controuerſiæ cum Ioanne Philippo ac Maſino poteſtas data erat, profectus, & cum eo de tota Senatus ſententia collocutus: relictis haud procul à Plumbino nauibus, monitiſq; ne intra regni fines accederent, terreſtri itinere ad Regem venit: ſpeq; facta rem componi poſſe, Regem primò ſeorſum affatus, deinde in Senatum introductus, quæ Genuenſes vellent, expoſuit. At cùm eiuſmodi poſtulata haud quaquam æqua viſa eſſent, ea irrita Rex habuit: maximè quòd fama erat totam claſſem aduentare. Turpe enim regio nomini exiſtimabant, Regem cum armato aduerſario intra regni ſui fines paciſci, ne videretur id metu compulſus effeciſſe. Quod cùm ille animaduerteret, dari ſibi nauim rogauit, qua confeſtim claſſem adiret: ne intra regni fines appropinquaret. Sed dum accepta bireme nauigat, Maſinum cum triremibus nauem ad Pontiam inſulam iam profectum reperit, non expectatis onerariis. Nam is quidem Ioanni Philippo penes quem ſumma imperii erat (vſque adeò ea tempeſtate inter nobilitatem ac plebem vetus certamen & pernicioſa contentio exarſerat) haud ſatis audiens erat. Hunc Siretus docuit, quatuordecim naues longas armis, viriſque egregiè instructas Regi eſſe: tot enim parauerat, vbi cognouit decem à Genuenſibus armari: non eſſe iis locis immorandum abſque onerariarum præſidio: proinde quamprimum ad onerarias ſe recipere ne cunctaretur: putare ſe illas ſubitò affuturas: at ille tùm ſtudio viſendæ inſulæ, tùm quòd re ad conſilium

delata, alii occaſum ſolis expectandum, alii lunæ exortum (quòd aer anceps videretur) dicerent, perſtitit. Alphonſus verò opinatus aut caſu, aut iudicio fieri poſſe, vt Genuenſium triremes ſeorſum ac procul ab onerariis accederent, Bernardum Villamarinum cum iis quatuordecim roſtratis, quas habebat, impoſitis in eas præter nauales turmas, compluribus lectis viris, ſub veſperam eò iubet contendere. Isq; ad Aenariã inſulam primùm delatus, per noctem inde ſoluens Pontiam petit, præmiſſis triremibus ſeptem in prædæ ſpem, ſi fortè ibi Genuenſes eſſent. Cæterùm ea fuit Genuenſium incuria atq; imprudentia in diſponendis ſpeculatoribus, vt parum abfuerit, quin omnes in ipſo portu capti fuerint. Itaque vt Regias triremes iam appropinquantes viderunt, tùm demum damnatis eorum conſiliis, omnia tumultuosè ac trepidè agere, ſocii remigum, remiges ſociorum officia turbare. Vna denique ſalus in tanto diſcrimine viſa eſt, in celeri fuga poſita, antequàm propius congreſſis Regiis, portus exitu prohiberentur. Itaque confeſtim remo veloq; ſummo certamine obnixi fugã arripiunt. Quod vt Bernardus animaduertit, exhortatus ſuos ad res gerendas inſequi fugientes cœpit. Cæterùm plus valuit Genuenſium timor, quàm regiorum ſtudium, quanuis regiarũ triremium duæ celeriores, Genuenſes terra includere conantes, eas haud multò interuallo conſequerentur. Cùm autem Circeo iam monte tranſmiſſo, ſupra quinque & vigintimillia paſſuum à Pontia fugiendo emenſi ſeſe premi nec euadere poſſe animaduerterent, ſex earum, quæ propiores periculo videbantur, in queis erat Maſinus, conuerſis puppibus, proras in littus tanto impetu, adiuuante velo adigunt, vt tota penè triremium ipſarum corpora illiſa, atque confracta in terram penetrauerint. Tantaq; fuit trepidatio, ac pauor inſtantibus tergo Regiis, vt omnes ſalutis tantummodo memores cætera neglexerint. Itaque deſertis triremibus, paſſim in terram dilapſi, pars ſemiermes, alii inermes procul à littore diffugiunt. Armorum ſignorum ac tormentorum magnus numerus cum cætera præda à Regiis captus. Tres verò reliquæ quæ pauló longiùs aberant, continuata fuga, cùm in altum magis euectæ eſſent, vim hoſtium euaſerunt. Triduo poſt cùm Anichinus Corſus è Genuenſi ora rediens, ignarus acceptæ calamitatis qui cum

ſua naui longa(quæ erat vna ex decem)ſub Genuenſibus merebat,Pontiam peteret,vbi Genuenſium reliquas triremes putabat eſſe, Bernardus qui ad eam inſulam, poſt fugatos aduerſarios,cum claſſe ſe contulerat,nouē modò triremibus emiſſis ſignisq; hoſtium quæ ceperant, in claſſis Genuenſis ſpeciem prælatis, propius aduentantē illexit. Qui tandem dolo cognito, cùm fruſtra fugam à ſe tentari intueretur, in ſcapham delapſus & ad eum profectus, illius ſe fidei ac poteſtati permiſit. Poſthæc à Regiis tentatum, ſi qua inde vi Genuenſium triremes reuelli poſſent. Sed vna tantùm ex omnibus extracta eſt, cæteris adeò confractis & arena ac terra immerſis, vt nulli prorſus vſui futuræ viderentur. Itaque cùm laborem inanem ſumi non placeret, iis crematis abierunt.Eius calamitatis nũtiò accepto, Ioannes Philippus Pontiam vſque cum onerariis profectus(quòd nihil abſque triremibus perfici poterat) retro conuerſus abire ſtatuit. Cumq; Genuam verſus contenderet, iuxta inſulam Corſicam (teterrima tempeſtate exorta) ita diſiecta eſt omnis claſſis, vt deſperata ſalute, alia effracto malo nauis, alia amiſſis antennis, alia velo diſciſſo, alia ſine malo, nulla integra(præter Prætoriam)in diuerſa delatæ ſint.Per eoſdem dies atrox ac procelloſus turbo apud Neapolim noctu repente excitatus,regiarum nauium, & Squartiaficæ malos vi ſua ad imum perfregit ac deiecit.Quorum caſus propter grauitatem ac pondus, ipſarum nauium corpora adeò labefactauit atque concuſſit,proras præſertim, vt nihil eſſet aſpectu fœdius,atque ea res pro miraculo apud omnes haberetur. Itaque quòd ſalutare contra incēdia inuentum fuerat, in illo caſu aduerſum, atque incommodum fuit. Taurinis nanque pellibus obuoluti mali,cùm venti vim in ſe reciperent,ipſi turbini facilè ceſſere. Ad hæc rudētes propter ignium metum in alterum nauis latus coacti infirmiores malos faciebant. Maris quoque tempeſtas, quæ poſtea in multos dies continuata eſt, proiecta ante molem, pro munimento ſaxa diſturbauit, catenamq; ligneam diſſoluit ac diſiecit.Sedata tempeſtate,Bernardus cum claſſe Neapolim reuerſus, adductis Genuenſium triremibus captis vnà cum ſociis eius expeditionis(ii erant aliquot ſummi viri) lætiſſimè à Rege acceptus eſt. Eiq; ob verſos in fugã aduerſarios datum,vt equo per vrbem inter principes viros (veterum

terum more) inuectus, magnaq; ciuium caterua ſtipatus incederet. Per eoſdem ferme dies Franciſcus Sfortia, ac Florentini quò magis res ſuas confirmarent, legatos ad Venetos mittunt, qui ſuadeant vti pro communi Italiæ quiete, confectæ paci ſocietatem adiiciant. Quam quidem rem Venetis confeſtim nuntiari Regi placuit. Et quo magis lenirent illius animum, honeſtas eius rei cauſas afferebant: atque vt eius ſocietatis participes fieri vellet, orabant. At cùm multa eam rem agitando in dies occurrerent, quæ partium animos diſtraherent: tantum valuit Ioannis Mauri legati prudentia, nunc Regem, nunc Venetos hortando, monendo, orando, vt priſtinam inter Regem, ac Venetos amicitiam redintegrarit. Perſuaſit Venetis, vt in ipſo fœdere cauerent, Regii honoris cauſa, vt legati à Franciſco, ac Florentinis vnà cum ſuis ad Regem oratum mitterentur, vti communem pacem, ac ſocietatem, honeſtis conditionibus datis, acceptiſq; ne recuſarent. Miſſi in id à Venetis Hieronymus Barbadicus ac Zacarias Triuiſanus: à Frãciſco Bartholomeus Vicecomes Nouariẽſis Epiſcopus, & Albericus Malleetus: à Florentinis Medices, & Dieteſaluius Nero, viri in agendis rebus latè cogniti. Et quoniã Ioannes Maurus longo vſu ſenſum, atq; animum Regis callebat: placuit Venetis & ipſum quoq; pari honore ac poteſtate cum iis quos nominaui, cõmunes res agere. Per id etiam temporis, Nicolaus Pontifex Maximus, miſſis ad omnes Chriſtianos populos ac principes legatis, vt imminenti Barbarorum periculo occurrerent (iam enim finitimi Græciæ populi Turcis parêre cogebantur: & erat ingens metus, propter ingentes illorum apparatus nuntiatos, ne Italiam terra mariq; inuaderent) Alphonſum, ac Franciſcum ad pacem, item Florentinos ac Venetos magnopere hortabatur: ac pro ea re iam prius ad Regem miſerat, qui rem Genuenſem componeret Dominicũ Capranicẽſem, Cardinalem Firmanũ, qui pro ea re poſteà ad Genuenſes ſe contulerat. Qui quoniam dux & autor Italiæ pacis ac ſocietatis inter Principes fuit, ac pro ea conficiunda vnus omnium maximè laborauit, aliquid mihi hoc loco de eo dicendum putaui. Vita fuit imprimis emendata, & quæ honeſtate, ac probitate omnibus exemplo eſſet. Frugalitate eximia, neglecto ſupellectilis luxu quem cæteri adamarent:

Nomen deſideratur.

pietate, fide, atque innocentia ſingulari, doctrina ac iuris Pontificii ſcientia, inprimis excellens, de quibuſcunque poſſet, benemereri ſtudebat. Is ſuſcepta prouincia componendæ inter Principes pacis ac ſocietatis, poſtquam legati quos ſupra memorauimus, Romam conuenerunt, vnà cum iis iter ingreſſus Rege prius de omnibus certiore facto, Caietã venit. Rex venandi ſtudio Traiectum oppidum petierat, quod à Caieta decem millibus paſſuum abeſt, cognitoq; legatorum aduentu, Caietam verſus proficiſcitur. Qui cùm illi obuiam, honoris gratia, plus duo millia paſſuum extra vrbem proceſſiſſent, iis perhumaniter ſuſceptis, Caietam adiit, vbi omnibus hoſpitia pro ciuitatis copia, parari iuſſerat. Hic enim mos Regis ſemper fuit omnibus legatis, quicunque ad ſe proficiſcerẽtur, diuerſoria, & quotidiana cibaria non minore elegantia, quàm copia, & lautia præbere. Eo die nihil de communibus negociis tractatum. Poſtridie cùm omnes oratores ad Pontificis legatum conueniſſent, ad Regem profecti ſunt. Remotis arbitris, cùm omnes illi primas dicendi partes, æquo iure, cõceſſiſſent, ipſe pro omnibus hunc in modum diſſeruit. Rem ſanè facilem, & tibi vltrò expetendam (vt pro omnibus his legatis verba faciam) ad te, Rex, oratum venimus, pacem ſcilicet, ac ſocietatem tuam, quorum vtrunque & dare & accipere tuæ bonitatis eſt, præſertim hoc miſerrimo tempore, quo vniuerſo Chriſtiano generi, ac religioni noſtræ ſanctiſſimè periculum ab exteris nationibus impendet. Quæ cauſa inprimis hoſce populos ac Principes mouit, vti armis poſitis communi quieti conſulerent. Nec verò putes, te ab hiſce in agenda pace contemptum eſſe, aut neglectui habitum, quòd eam te incõſulto, fecerint. Ita enim fieri neceſſe fuit, quò facilius conficeretur, quæ fortaſſe aliquanto plus difficultatis alioquin fuiſſet habitura. In ea enim haud prętерita eſt honeſta de tua dignitate mentio, ſed & tibi relictus, & cõceſſus eius ineũdę locus, ne tu id in regni tui detrimẽtum aut dedecus vllum factum arbitrere. Quòd ſi te nõ alia ratio moueret, quàm Italię quies, quę prouincia diutiſſimè exagitata atq; inteſtinis bellis vexata eſt, ita vt qui vicit, ſimilior victo videatur eſſe, tamen & æquitatis & humanitatis tuæ eſſe communẽ hanc pacem, & ſocietatem amplecti, vt tandem aliquando, quantùm in te eſſet, requieſceret,

ret, atque vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq́, tuarum laudum cumulo adiiceres. Vt cùm in præſentia non de ea pacãda, ſed potius de tutanda, & conſeruanda agatur, multò magis debes communi huic fœderi, & conſentienti cæterorum populorum ac Principum voluntati acquieſcere. Imminet enim nobis bellum & graue & periculoſum, quale multis iam ſeculis in Italia non eſt auditum. Agitur ſalus Italię, agitur ſalus totius Chriſtianæ reipub. agitur ſalus totius religionis noſtræ. Mahometus atrociſſimus Chriſtiani nominis hoſtis, non contentus capta Conſtantinopoli, quæ vrbs à Conſtantino potiſſimùm aduerſus Barbarorum impetus condita eſt, in cuius expugnatione quas cædes, quæ incendia, quas rapinas, quos inceſtus, quas templorum violationes, quas ſacrorum profanationes, quæ Chriſti Dei noſtri, quæ virginis ſanctiſſimæ ludibria commiſerit, non es neſcius, non contentus, inquam, Græcia oppreſſa, quæ aut iam omnis paret, aut metu eius contremiſcit, non contentus denique finitimarum gentium obſequio, emergere iam è Gręciæ clauſtris, atque in Italiam erumpere, Româq́; caput, ac ſedem religionis noſtræ petere ſe velle minitatur, nec ſolùm nullam adhuc accepit pro tantis ſceleribus ſuis pœnam, ſed tertium iam annũ Thraciæ Græcięq́; dominatur, omni interim, poſt captam Conſtantinopolim tempore, ad comparandos exercitus, contrahendasq́; vires ex quibuſcunque gentibus, collato. Perſuaſit ſibi hoſtis calidiſſimus, ſi diſſentientem Italiam inuenerit, ea ſe facilè potiri poſſe, hac autem ſubacta, cæteros Chriſtianos populos, ac Principes imperata facturos: properat hoſtis immaniſſimus, quò nos bello contendentes improuiſò opprimat. Nullum tempus peſtiferi conſiliis eius exequẽdis aptius exiſtimans. Nec fallent eũ profectò cogitationes ſuæ, ſi ocioſi illius conatus ſpectabimus, ſi non occurrerimus eius furori. Tanta eſt eius potentia, tanta auri atque argenti vis, tanta claſſium moliendarum opportunitas, tanta deniq; hominũ in bellum multitudo. Clauſum eſt iam Aegeũ mare nauibus noſtris, nec amplius niſi plures ſimul onerariæ, eæq́; magnæ Aegei maris inſulas, & Orientales oras, quibus in locis Chriſtianis negotiatoribus vberrimus quæſtus ſolebat eſſe) adire iã poſſunt. Clauſum eſt nobis mare Ponticũ, & ipſum noſtris hominibus fructuoſum, caſtellis tranſitum im-

pedi[illegible]

pedie̅tibus,in ipſo Boſſoro Thracio ab vtroq; littore excitatis. Habet prætereà in id bellũ conſentientes Scythas, genus hominum, & multitudine, & corporum robore, & bellandi vſu formidabile,qui Chriſtianorum oppida quę in Ponto ſunt,aut breui opprimentaut certè quieta eſſe non ſinent.Diuiſit iam in omnes partes Barbarorum, & exterarum nationum oratores,ad eos maximè,quos mari viciniores expeditioni ſuæ prodeſſe poſſe intelligat,vt illorum auxiliis atque opibus ſuffultus, incorruptiſſimã noſtram religionem funditus euertat,ac ſacrilegi illius Mahometi(quod Deus auertat)nefandis legibus ſubiiciat.Nec dubiũ eſt,quin & Syros, & Afros & Mauros Reges, & cæteros etiam à mari remotiores aduerſus Chriſtianos in belli ſocietatem trahat.Mira eſt enim vis religionis,quæ etiam ſi mala ac deteſtabilis ſit,tamen animis ſemel inſita,ac penitus impreſſa inflammare homines, & concitare ad ſui timorem ſolet: omnes enim quam ipſi colunt religionem potiorem ac ſanctiorem aliena putant. Hæc tot mala atque pericula Italiæ impendentia ſola pax atque conſenſus vel tollere vel ſubleuare poteſt. Tantum enim eſt Italiæ in armis nomen,vt vel ſolo rumore confectę pacis ac publici fœderis poſſit inſolentiſſimum hoſtẽ à pernicioſis conatibus ſuis deterrere. Sed ne hoc quoq; ſatis eſt.Duce enim & auctore opus eſt,præſertim bello maritimo, in quo maximè victoria repoſita videatur. Qui enim plus claſſe potuerit, facilẽ profectò terreſtris belli victoriã cæteris reliquerit.Nã quãdiu mare tutũ ac liberũ illi fuerit,nec cõmeatu,nec milite,propter vicinitatem terrę Aſiæ ac paterni regni, prohiberi poterit. Quo cõmercio atq; opportunitate ſublata, aut fame, aut ferro vincatur neceſſe eſt. Te autẽ vno neminẽ aptiorem ad tantum imperium gerẽdum arbitrantur. Omnes ad te,ſummo cõſenſu, hanc præfecturam deferunt. Vident in te omnia abundè eſſe, quibus eiuſmodi imperatorem præditũ eſſe oporteat. Summam ſcilicet belli ſcientiam,egregiam virtutem,ampliſſimam auctoritatem,maximã felicitatem. Quarum omnium rerum mirifica exempla iis quę geſſiſti bellis demonſtraſti, Neapolitano, Maſſilienſi, Hiſpanienſi Africano. Vident etiam (id quod maximè huiuſcemodi bello requiritur)te maritimis copiis ac nauibus plurimùm poſſe, tantumq́; maieſtati tuę tribui,vt nulla Italię ciuitas nulla claſſis futura ſit,

quæ

quæ tua ſigna non libens ſequatur, quæq; mandatis tuis parendum ſibi non exiſtimet: quæ res maximè in hac expeditione neceſſaria exiſtimatur. Cæteris enim æqualitas ipſa inuidiam excitat, nec alios aliis præeſſe patitur: tibi omnes promptiſſimè & abſque inuidia obtemperaturi ſunt. Nec verò (etſi magna antehac & præclara facinora geſſiſti) ſuperiora bella tua, cum hoc vno bello, gloria comparanda ſunt. Illa enim habent fortaſſe aliquid quod non omnes æquè probent: quoniam non ſine Chriſtianorum ſanguine cõfecta ſint. Hoc autem veram & ſolidam & conſtantem omnium opinione gloriam in ſe habet, quòd contra Barbaras gentes, contra religionis noſtræ hoſtes atrociſſimos ſuſcipitur ac geritur: in quo qui interficitur, magnum pietatis locum ſibi apud Deum immortalem vendicat. Hoc tuum factum omnes vno ore laudabunt, & conſentienti fauore proſequentur: Nec erit vllus tam iniquus rerum æſtimator, qui non illud omnibus rebus hac ætate noſtra ab omnibus Regibus geſtis, meritò anteponendum iudicet. Hanc igitur prouinciam quo poſſis ſuſcipere, communem hanc Italiæ pacem, ac fœdus ineas oportet. Nam abſque hoc nec Italiæ vires componi, neque magnum aliquid mari geri poteſt: præſertim contra hoſtem potentiſſimum. Qui poſtquàm Conſtantinopoli potitus eſt, nihil omnino prætermiſit temporis ad ædificandas claſſes: cuius rei magnam ei commoditatem præbet & loci ſitus & materiæ copia, quæ in ea regione permagna eſt. Hoc vt agas, à te petit vehementer Nicolaus Pontifex Maximus: à quo ego ad te legatus venio. Qui imminentibus periculis tantis vniuerſę Chriſtianæ Reipub. obuiam iri quàmprimum expetit. Hoc te orant hi legati, clariſſimi viri, hoc te vniuerſus Chriſtianus orbis, vt te duce maritimi belli, in cõmunibus periculis vti queat. Noli obſecro Italiæ deeſſe: Rempub. Chriſtianam, religionem hanc ſanctiſſimam (quantum in te eſt) tuere ac ſerua. Noli pati ea ruere quibus omnium noſtrûm ſalus conſiſtit: occurre impendenti malo. Noli, inquam, expectare, dum immaniſſimæ gentes Chriſtiano nomini inimiciſſimæ ad tantum bellum coëant: quod ſuſtinere tota Europa non valeat. Nam quota pars orbis terrarum Europa eſt? Cuius etiam magnam partem Scythæ tenent. Tantos autem

poſſunt hæ gentes exercitus conficere, vt illorum modò aſpectum Chriſtiani homines ferre vix poſſint. At ſi maturabimus, omnia nobis ſecunda erunt. Recepta enim maris poſſeſſione, cùm in Græciam Thraciamq; exercitus noſtri tranſmiſerint, & Mahometi furor cohibebitur, & cæteræ gentes rei euentum tacitæ ſpectabunt. Caue Rex prætermittas hanc ſempiternæ ac veræ gloriæ occaſionem, quæ tibi à Deo immortali permiſſa & etiam parata eſt. Cogita eorum Principum gloria quanta ſit qui pro Chriſtiano nomine vel amplificando, vel conſeruando aduerſus hoſtes religionis noſtræ bella geſſerunt. Carolus ille Gallorum Rex qui Aquitaniam, & Galliam rogatam in Italia & Saxones, & alias quaſdam gentes, è manu Barbarorum ereptas ad religionem noſtram redegit, & Magni appellationem meruit, & quandiu orbis terrarum ſtabit, ab omnibus mortalibus pleno ore laudabitur. Gotthofredi nomen, qui Hieroſolymas & Chriſti Dei noſtri ſacratiſſimum monumentum (eiectis Syris) aliquando recepit: (qui poſtea locus rurſum in eorum poteſtatem noſtra negligentia recidit) in omnibus gentibus perquam illuſtre eſt. Sigiſmondi imperatoris gloriã, qui contra hoſce eoſdem Turcas ſæpius proſperè pugnauit, nulla vnquam ætas conticeſcet. Ioannis Vaiuodæ, qui totiens ſua virtute atque conſilio huius Mahometi patrem prælio fudit, ac vicit multis Turcarum millibus cæſis, quanta ſit fama apud omnes vides. Sed nil te magis commouere debet, quàm religionis noſtræ ſanctiſſimæ diſcrimen: in qua animorum noſtrorum felicitas ſempiterna continetur. Pro hac decertandum, pro hac effundendæ vires, pro hac denique vita ipſa exponenda eſt. Si pacem hanc & fœdus Italicum aſpernabere, reliqua Italia obtorpeſcet, ac de bello inteſtino ſolicita erit. Qua ceſſante, aut de maritimis apparatibus nihil cogitante, cæteri Chriſtiani Principes qui ſibi eſſe remotiores ab hoc incendio videntur, & ipſi quoque omiſſis belli curis, domi ſe continebunt. Quapropter amplectere, obſecro, hanc communem pacem ac ſocietatem, quæ communis non ſolùm Italiæ ſalutis, ſed & totius Chriſtianæ gentis atque ordinis cauſa inſtituta eſt, téque ad benemerendum de tota Repub. Chriſtiana, de Italia præſertim, quæ te tanquam ducem & Imperatorem ſuum reſpicit, natum

tum eſſe oſtende. Pro qua quidem re componenda, in iis quæ æqua & honeſta poſtulaueris hoſce legatos, & eorum ciuitates, ac Principes eam ob rem ad te profectos, faciles reperies. Ea legati multis verbis confirmauere. Ad quæ Alphonſus, Nunquam mihi adeò ſecundæ res aut domi aut foris fuere, quin ſi cum bello pacem commutare licuerit, bello pacem prætulerim. Nec verò niſi aut laceſſitus, aut pro ſociis adhunc diem arma ſuſcepi ac geſſi bellum: nec me tam ratio vlla mouit imperii, aut regni augendi (quod Dei munere ſatis eſt amplum, atque opulentum) quàm meæ ac populorum quietis atque tranquillitatis qui noſtro imperio parent. Isq; ſemper finis conſiliorum meorum fuit, vt abſque iniuria in pace viuerem. In bello pacem, non in pace bellum quærere ſoleo. Et ſi quando à nobis hoſtis pacem petiit, nunquam eum aſpernatus ſum, nunquam reieci, ſed honeſtis conditionibus, petitus, pacem dedi, proq; amico poſtea habitum paſſus ſum regnorum meorum commercio perfrui. Hoc poſterius bellum Florentinum, iam neminem neſcire arbitror, Venetorum ſociorum, & amicorum cauſa, non vlla cupiditate mea, à me ſuſceptum eſſe. Quos cùm vrgeri premiq; ab hoſtibus cernerem, non fuit æquitatis meæ in tanto ſtatus diſcrimine eos deſtituere. Ita ſi à me eſſet petita pax, vt à Venetis, non fuiſſem profectò durior in ea concedenda, quàm ipſi Veneti, quorum gratia bellum ſuſceperam. Nec debuit certè (vt Venetorum pace loquar) res tanta, præſertim quæ mea tantopere referret, me inſcio, atque inconſulto agi. Sed quæ acta ſunt, redargui magis, quàm emendari queunt. Ego per me ſtare nolim, quin hæc pax atq; ſocietas communis fiat. Nolo conſentienti Italiæ deeſſe, potiſſimum, cùm hanc ipſam ſocietatem ac pacem, quemadmodum ipſi diſſeruiſtis, ad totius Chriſtianæ reip. ſalutem & conſeruationem pertinere agnoſcam. Video enim quorſum tendant Mahometi huius inſolentiſſimi conatus: video quid ſtruat, ac moliatur, tantarum claſſium atq; exercituum apparatibus: video quò ſpectet illius audacia, quo've ſit pertinacia, & cupiditas eius erruptura. ſi fuiſſem bello vacuus, omnes profectò iam vires in eius perniciem conuertiſſem, nec eſſem paſſus, (quantum in me fuiſſet) eius furorem euagari latius, ſed bellum conſilia mea

perturbauit, quo nunc liberatus, (Deo volente,) propoſitum meum perſequi potero. Ego enim labanti reip. Chriſtianæ deeſſe nec volo nec poſſum, & vel dux, vel comes huius glorioſiſſimæ expeditionis ire non recuſo. Tantumq; abeſt, vt eam deſerere in animo habeam, vt omnes copias, ac facultates meas in eam rem collaturus ſim, ne vitæ quidem parſurus: ſtatui enim pro illius religione defendenda vitam exponere, qui pro hominum genere conſeruando, vitam exponere non dubitauit. Sic maiores mei, ſic ego ab adoleſcētia inſtitutus ſum, vt ſanctiſſimam religionem, omnibus rebus anteponam. Sed ſi honeſta concedentur ac poſtulabuntur, nec Pontificis Maximi, cuius auctoritatem (vt debeo) plurimi facio, nec ſtudiis populorum, nec Principum voluntati refragabor, atque huic neceſſariæ expeditioni ſeruiam. Poſt hæc cùm his de rebus agi incœptum eſſet, & quædam Rex poſtularet quę conſultatione ciuitatum, ac principum egere videbantur, Legati tempus ad reſpondendum petierunt. At cùm videret, non poſſe tantam multitudinem (magnum enim legati comitatum ſecum adduxerant, & Regem plurimi ſecuti fuerant) in ea vrbe commodè diuertere, ægreq; quæ equis neceſſaria erant, eò comportari, redeundi Neapolim conſilium cepit. Itaque præmiſſis, qui hoſpitia pararent, legatos Neapolim ire iuſſit, vbi & honorificentiſſimè excepti, & pro amplitudine ciuitatis, ac rerum abundantia lautiùs habiti ſunt. Rex aliquot diebus Traiecti commoratus, deinde Puteolos petit, vbi dum moram facit, nauim vnam è duabus maximis forte amiſit. Nam cùm iam refectis, iis partibus, quas venti procella conquaſſauerat, & eam quæ magnitudine ſecunda erat, ac pulchritudinis prima habebatur extrinſecus (vt fit) nautæ amburerent, vt eam denuò pice circunlinerent, per foramina, è quibus aqua egeritur (clam omnibus) ingreſſus ſcintillans ignis, tormentorum puluere correpto, qua materia pleni complures cadi erant, nautarum negligentia, vno momento excuſſa maximo cum fragore loco mouit. Atque iis qui in ſuperiore parte erant, repentino in mare ſaltu ſeruatis, paucis, quibuſdam infimæ ſortis hominibus qui interius erant, quibuſque craſſa caligo proſpectum ad ſuperiora auferebat, extinctis nauis, conflagrauit. Ita quam nauim Regis diligentia ab aduerſariorum vi conſeruauerat,

perdid

perdidit caſus. Alphõſo deinde Neapolim reuerſo, de pace ac ſocietate agi perſeueratũ, atq; in multos dies agitatio pertracta eſt: cõtendente Rege pro officio, vti Giberto Corregio, Nicolao Guerrerio, Gherardo Gambacurtæ, ac cæteris qui ſuas partes in bello ſecuti, eorum oppida amiſerant, ablata reſtituerentur. Atq; in eo vehemẽter pugnatũ eſt, Franciſco ac Florẽtinis, in quorum poteſtate ea peruenerant, reddere recuſantibus. Dum hęc aguntur, Genuenſes à Pontifice Maximo perſuaſi, & item literis iis commotis quas Rex poſt fugatas eorum triremes Genũam atq; in omneis partes ſcripſerat, quibus nihilominus pacem ſe non abnuere ſignificabat, Gottardum Donatum facundum virum Romam miſere, qui vnà cum Pontificis legato, quem ſuprà memorauimus, de componendis controuerſiis ageret: qui Romam profectus, non reperto amplius legato Pontificis: cùm id Genuenſes docuiſſet, iuſſus eſt, ſuadente Pontifice, Neapolim ire, vt communibus rebus tractandis intereſſet. Isq; ad Regem profectus de pace orationem habuit. Inter hæc Pontificis legatus omni diligentia inſtare, vt communis pax ac ſocietas conficeretur. Rem quoque Genuenſem, ſimul ac Gottardus acceſſit, tractare aggreſſus. Sed cætera prius componenda erant. Demum tantum valuit huius viri prudentia atq; autoritas cunctarum partium legatis ſummis precibus id orantibus, vt pax ea, quæ apud Laudum Oppidum à Venetis ſociis cum Frãciſco, ac Florentinis, eorumq; fœderatis facta fuerat, paucis quibuſdam in ea moderatis, à Rege comprobata ſit. Simul ac ſocietas communis ab eodem eſt confirmata quam Veneti cum Franciſco & Florentinis ſanxerant: quibuſdam etiam correctis atque immutatis quæ Regi non ſatis placebant, in hæc fermè verba: Amicitia fœdus ac ſocietas, Venetis, Franciſco Sfortiæ, ac Florentinis eorúmque fœderatis cum Alphonſo Rege pro communi Italiæ quiete & ſalute, potiſſimum pro reprimendis Turcarum conatibus, à quibus graue bellum Chriſtianæ genti imminet, his legibus inuiolabilis in annos quinque & viginti eſto, & eò amplius quoad cunctis ſociis placuerit. Alphonſus Venetorum, Franciſci, & Florentinorum, ac fœderatorum ſtatum aduerſus eos qui bellum inferant aut laceſſant, ſiue Ita-

licus, ſiue externus hoſtis fuerit, tanquam iuris ſui res ſit, defendito. Rebus quietis, mutuæ opes opis cauſa, ſi qua forte repentina vis ingruat, Alphonſus, Veneti, ac Franciſcus ſinguli octo millia equitum, peditum quatuor millia, Florentini quina millia equitum, duo peditum, in armis parata habento, ſinguliq; militibus & copiis ſuis ſtipendia perſoluunto. Si bellum alicunde oriri contingat, nulli partium, niſi de communi omnium conſenſu, pacem componere liceto. Nec Regi nec ſociis cum vlla Italica natione ſocietatem, aut fœdus facere abſque communi conſenſu fas eſto. Premente bello, ſinguli dimidiam ſaltem equitatus partem & peditatus, auxilio ad eum, quem laceſſi continget, impigrè mittunto, nec illud donec patratum ſit bellum; inde reuocanto. Si contingat auxilia ad aliquem è ſociis mitti belli cauſa, qui auxilium acceperit, auxiliaribus copiis loca in queis diuertant, aſſignato, annonamq; & cætera neceſſaria, eodem pretio, quo popularibus ſuis, venundato. Si quis fœderatorum bellum intulerit, fœdus ex eo violatum, quoad cæteros pertineat, non eſto, ſed integrum atque incorruptum habento, cęteriq; laceſſito auxilium præbento non minore ſtudio, quàm ſi is, qui laceſſat in ipſo fœdere comprehenſus non eſſet. Si cui ſociorum bellum inferatur, nulli reliquorum per eorum fines tranſitum concedere aut commeatus præbere fas eſto, ſed omni vi laceſſentis conatibus obſtanto. Hæc ſic Venetiis inter Venetos, Franciſcum, ac Florentinos acta fuerant. Quæ ab Alphōſo hunc in modum correcta ſunt. Quoniam dubitari poſſet oriente bello, inter aliquos ex fœderatis, quiſnam laceſſeret, aut laceſſitus eſſet, optimum eſſe ſtatuit ad tollendam omnem iniuriæ cauſam cæterorum fœderatorum iuſſu arma deponi, controuerſiiſq; eorum cognitis, per iniuriam ablata iis quibus erepta ſint, reſtitui & cognitionem cauſæ intra triginta dies finiri, eamq; cognitionem haberi, vbi Pontificem Maximum eſſe contigerit. Si quis ſociorum qui arma ceperit, ſententiæ latæ per reliquas partes parere recuſarit, eo caſu delectis ad eā rem ſtatuere liceat, qui auxiliarium copiarum numerus, aduerſus contumacem, à cæteris ſociis mittendus ſit, nec tamen iis liceat maiorum militum ſummam iniungere quàm quinis

ſocior

ſociorum ex fœdere, pacis tempore,tenere debeat. Idem ipſi delecti decernant & iudicent,quo'nam modo cauere ac ſatiſfacere armis laceſſito debeatur. Qui abſq; reliquorum omniũ ſociorum conſenſu pacem,aut inducias feciſſet, quæ triginta dierum terminum excederent, is fœdus violaſſe iudicetur. Si quis è ſociis aut fœderatis bello petitus ſit,ſiue is qui laceſſierit ex ſociorum, & fœderatorum numero vnus fuerit, ſiue ſit externus, & alienigena, intelligatur laceſſito auxilium præſtandum eſſe.Rex non minorem equitum ac peditum numerum,per pacis, ac belli tempus quàm Veneti ac Franciſcus in armis habeat. Nec Veneti Regi, nec Rex Venetis auxilium maritimum (ſi qua maritima vis ingruat) præſtare teneantur. Neque huius fœderis iuribus quæ Rex aduerſus Ducem,& ciuitatem Genuenſium habere prætendat, neque item iis viribus, quæ contra Sigiſmundum Malateſtam, atque Heſtorem Manfredum copiarum duces, pro pecunia iis credita,habere ſe aſſerit,præiudicium vllum eſto. His conditionibus pax, atque ſocietas compoſita eſt.Omnibus Italię ciuitatibus ac Regulis præter Genuenſes in ea comprehenſis. Quibus tamen eius ineundæ locus in certam diem reſeruatus eſt. Vnum illud opus reſtabat, vt ſcilicet res Genuenſis componeretur, quò omnis Italia ſopitis, ſublatisq; diſcordiis tandem requieſceret, ac maritimæ expeditioni deſeruiretur.Nanque inter Italiæ ciuitates, quæ mari pollerent, Genua non in poſtremis habebatur.Itaque & Pontificis, & Venetorum, Florentinorum, ac Sabaudienſis principis legati,qui tùm aderant,cęteris iam curis ſoluti, in eam rem incumbentes nunc ſigillatim,nunc vnà omnes cum oratore Genuenſi orare Regem pergunt, vt Genuenſium poſtulatis aliquo modo compenſatis, iis pacem in tam miſeris,tamq; afflictis temporibus,det.Quibus Rex ſicut anteà, non abnuere ſe pacem reſpondit, ſi aut Genuenſes ab eorum poſtulatis deſiſtant, ac ſuperiorum temporum pateras aureas, quas ſibi ex fœdere debent,ad ſe deferãt, aut ſi damnis acceptis ſatisfieri velint, & ipſi damnis, quæ ſibi ac populis ſuis intuliſſent, ſatisfaciant.Quæ res cùm componi nullo modo poſſet, Genuenſi legato, nauim, & res ablatas,aut earum pretium, deponi apud ſequeſtrũ debere aſſerente,nec ęquum eſſe

eſſe Regem, ſibi ipſi naui capta ius dicere, nauimq; ipſam, quæ appareret, ante omnia reſtitui oportere, Pontificis legatus vnà cum cæteris, omnibus nequicquam tentatis, abeundi conſilium cepit. Itaque petita à Rege venia, Romam, atque inde domos quiſque ſuas reuerſi ſunt. Genuenſis quoq; legatus, cùm fruſtra ſeſe ibi tempus terere, iis digreſſis, animaduerteret, & ipſe ſtatim Romam ſe contulit, vbi dum moram facit, legati Pontificis, quem diximus, hortatu, Nicolaus Pontifex Maximus, qui tum grauiter ægrotabat, è vita diſceſſit.

*

LIBRI X. ET VLTIMI FINIS.

ANTONIVS GRYPHIVS LECTORI.

*

VIx à nobis cœptæ erant manus admoueri his Facij commentarijs imprimendis, cùm quidẽ Ioan. Michaël Brutus, cuius ſtudio quodam mirifico & ſingulari, magna erat nobis oblata ſpes emẽdatos illos in primis in lucem edendi, in Italiam grauiſſimis euocatus negotijs, deceſſit. Erat quidem exemplar quod is nactus erat longè corruptiſſimum: vt cùm nulla ferè linea eſſet in qua non inſigne aliquod erratum & fœdum legentem moraretur, neceſſe eſſet crebris lituris totum librum inquinari. Quæ res quantum impedimenti & moræ afferat ijs quorum opera vtimur exemplaribus in typos deſcribendis, dici vix poteſt. Neque verò vnus is labor erat à Bruto ſuſceptus, vt doctiſſimi hominis ſcripta à librarij imperitia quadam non ferenda vindicarentur: ſed cùm is per ea tempora floruiſſet, quibus nondum planè Latinæ linguæ elegantia & puritas eniteret, ſatis autem conſtaret, haud extremam illius manum operi acceſſiſſe, quædam præterea, quæ vbi modò diutius ſuperfuiſſet (id quod alia illius indicant, ſcripta) fuiſſet ſublaturus, vſus in eo conſilio doctiſſimorum hominum tolleret. Ita autem id quod ſuſcepit præſtitit Brutus cumulatè, vt ſi manu ſcripti codices cum hoc à nobis excuſo conferantur: nemo iam quanquam ille parum æquus ſit futurus, quin fateatur de Bartholomæi Facij nomine, optimè Io. Michaëlem Brutum meritum eſſe. Quàm verò is in eo elaborauerit, cùm teſtes ipſi ſumus, tum verò qui ingenio plurimùm & eruditione excellit, Ioannes Baptiſta Minutulus, nobilitatis idem ſummæ & virtutis ſingularis adoleſcens in primis. Cum eo autem Brutus eo tempore diuerſabatur, in Michaëlium & Arnulphinorum domo, quorum quidem negotijs maximis atque ampliſſimis adminiſtrandis Galeotus Franciotus vir idem & magni conſilij & ſpectatæ fidei, præeſt. Eſt autem hæc ita domeſtica horum laus, vt cùm ſemper eorum honeſtiſſima domus & hoſpitaliſſima doctorum hominum fuerit, haud viſum ſit prætermittere hanc occaſionem noſtro etiam teſtimonio illam

quoad eius fieri poſſet cohoneſtandi. Verùm vt ad rem redeam, quàm etiam Brutus id quod ſuſceperit munus, potuerit implere, aliorum iudicium erit: certè quæ breui ex noſtra officina prodibunt, illius ſcripta oſtendent. Itaque ſi qua occurrent errata, ita illa inſignia erunt, vt exiguus in legendo eorum labor ſit futurus qui in illa incident. Nam ſi quando erratum eſt, in diſtinctionibus, in clauſularum interpunctis, in notis verborum, cùm exemplar tot mendis refertum, ſingulis ferè verbis litura corrigeret, (quod quidem neceſſe fuit) erratum eſt: quæ omnia, niſi quis planè ea oſcitanter legat, aut planè imperitus ſit, animaduerti facile poſſunt. Atque vt labor etiam facilior videatur, genus orationis efficit, quo vtitur Facius in ſcribẽdo, cùm quidem (quæ vna res maximè aſſequendæ ſcriptoris ſententiæ conducit) ita apertum atque explicatum ſit, nihil vt eo clarius dilucidius've excogitari poſſit. Tulit verò hoc ſiue caſus quidam, ſiue (id quod verius eſt) huius fœditas exemplaris, qua quidem tollẽda magno doctorum hominum ſtudio opus eſſe videbatur: vt præter Brutum præſtantes alij ingenio homines & eruditione, ſuum in hoc ipſum ſtudium conferrent. Nam & Genuæ antea Franciſcus Maria Cibo vir clariſſimus & doctiſſimus, multa quæ deprauata erant, ex ingenio reſtituerat: & Lugduni cùm adhuc eſſet ſub prælo opus, iam Bruto profecto, Minutulus vt maximè valet iudicio emendauit etiam multa. Id quod etiam pari ſtudio egit, adhibitis doctiſſimis hominibus, magnæ iuuenis nobilitatis Scipio Cibo Alberici Principis propinquus, cuius nomini inſcripti Facij commentarij eduntur: Nam ſi qui ſunt, quibus minus Bruti iudicium poſſit probari, quòd non librarij modò errata, ſed ſcriptoris etiam ſi qua erant tollenda cenſuerit, facilè ille quidem patitur (dum habeat quo ſententiam ſuam tueatur) quot capita hominum ſint, quod prouerbio increbuit, tot etiam ſententias eſſe. Tantum porrò abeſt, vt ille huius rei inuidiam vereatur, vt magnæ etiam idipſum ſibi dari laudi contendat. Nam cùm ingenij eſt hoc potuiſſe, tum voluiſſe ingenuitatis & moderationis, quæ magna quidem & ſolida laus, haud ita multorum eſt. Qui enim ea in arte quam profitentur æquari ſibi alium velint, tametſi communis vtilitatis cauſa, velle id debeant omnes, perpauci ſunt, qui vt ſe videri alius

alius melior poſſit, ſui laboris & ſtudij acceſſione efficiat, vix vnus aut alter erit. Itaque ſi quid in Phidiæ ſigno qui ita ea arte excelluit, vt quæ primùm edidiſſet, & aſpecta ſimul eſſe & probata, dicta ſint, noſtri temporis artifex præclarus & animaduertat prudenter, & ſcitè emendet, ita ſtatuendum eſt, eo in homine præſtantiam artis, moderationis, laudem conſequi ſingularem. Sed de his aliàs pluribus, is cuius negotium eſt: nos (quod eſt reliquum) quæ tui cauſa, lector, egimus, ea vt boni conſulas rogamus.

Vale.

Datum Lugduni Calendis Iunijs

M. D. LX.

ERRATA.

21 l. 23 Ludouicum Andegauenſium
28 l. 36 adiungerent
41 l. 7 egregii operis
l. 8 ferè
43 l. 2 cis flumen
44 l. 11 nolebat
47 l. 22 in mare ſpectans
48 l. 24 Auerſani,
l. 27 ſerere
51 l. 12 Alphonſus
55 l. 36 per proditionem
76 l. 6 poteſt claſſem admouet.
86 l. 24 proximis
91 l. 3 atque
l. 10 etiam vehemẽtius
95 l. 38 quid'ue ad eum perferri
102 l. 38 in magna gratia
108 l. 11 is honos
110 l. 3 eundũ exiſtimetis
119 l. 22 accepit
122 l. 35 verò
135 l. 31 Trane
141 l. 20 vergebat
145 l. 15 per fidum
159 l. 25 ducentem
180 l. 36 præ ſe ferebat
181 l. 8 hominum cultor
l. 21 integræ, quàm
l. 24 arcium labor
190 l. 27 conſtituat
191 l. 30 Terracinam
192 l. 24 dimiſſum
193 l. 19 hoc ſe
l. 25 iri
194 l. 12 aduerſæ
212 l. 17 habes
l. 20 dubiè
214 l. 38 Dum hæc in Piceno aguntur, Rex
214 l. 39 præerat
226 l. 28 præerat
225 l. 26 Taliacotium
236 l. 38 meditaretur.
240 l. 7 noluerunt
252 l. 2 Deq
253 l. 17 vbi
255 l. 15 arca
258 l. 25 pecunia
263 l. 34 Terracinam
267 l. 23 Triuiſanum
274 l. 4 iubet
279 l. 23 Gambacurta
289 l. 4 coniunctis
294 l. 30 infectis
303 l. 28 peſtiferis
311 l. 14 iuribus

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM QVÆ IN HOC LIBRO CONTINENTVR.

*

A

Acerræ ab Alphonſo obſeſſio. 41
Acerrani ultrò ſe Alphonſo dedunt. 156
Albericus Mallectus Franciſci legatus. 301
Alexander Cottiniola. 289
Alexander Sfortia. 198
Alphonſus Acerram Ludouico concedente recipit. 45
Alphonſus ad oppugnationem arcis Regiæ impediendam cum exercitu Neapolim contendit. 150
Alphonſus Antonio Centilia ad deditionem compulſo bellum fœliciter abſoluit. 222
Alphōſus Antonium fugat fuditq́. 184
Alphonſus à Pontifice ius ſucceſſionis in regno Neapolitano obtinet. 48
Alphonſus Aragonum Rex. 21
Alphonſus arcem Auerſanam menſe ſeptimo obſeſſam recipit. 162
Alphonſus arcem Capuam obſidet. 55
Alphonſus arcem Capuanam recipit. 186
Alphonſus à ſuæ factionis hominibus accerſitur è Sicilia ad RegnumNeapolitanum occupandum. 93
Alphonſus Auerſam recipit. 158
Alphonſus cum Patriarcha inducias facit. 131
Alphonſus Barcinonem appulit. 67
Alphonſus Beneuentum arcemq́ recipit. 164
Alphonſus Borgia Epiſcopus Valentinus. 188
Alphonſus Caietam adoritur. 99
Alphonſus Caietam claſſe peruenit. 124
Alphonſus Cardona. 184
Alphonſus claſſe uictus à Genuenſibus, & captus Philippo Mediolanenſium duci abſenti ſe dedit. 113
Alphonſus cum Bopherio Africæ Rege acie congreſſus uictor diſcedit. 87
Alphonſus cum principum ac Rerump. legatis Caieta Neapolim proficiſcitur ad tractationem de pace perficiendam. 308
Alphonſus, & Genuenſes nauali prælio confligunt. 111
Alphonſus expeditionem in Africam parat. 83
Alphonſus Federico imperatori Capuam uſque obuiam procedit. 264
Alphonſus Gerbas inſulam occupat. 85
Alphonſus hoſti cedensTheanum ſe recipit. 127
Alphonſus in Hiſpaniam proficiſcens Petrum fratrem uicarium Neapoli reliquit. 61
Alphonſus in Siciliam ex Africa redit infectis rebus. 88
Alphonſus Ioanni HiſpanoRegi bellum infert, ut Henricum fratrem à Rege in cuſtodia habitum in libertatem uindicet. 72
Alphonſus in Piſcenam expeditionem cum exercitu proficiſcitur. 194
Alphonſus Iſclam inſulam capit. 62
Alphonſus legati Pontificij precibus adductus Acerræ iam penè captæ oppugnationem intermittit. 45
Alphonſus Lucaniam occupat. 155
Alphonſus Luſpanus Archiepiſcopus 267

rr 3 Alphon

Alphonſus magna clade hoſtibus illata ad Troian oppidum terga dare coegit. 166
Alphonſus Maßiliam adoritur claſſe. 63
Alphonſus Maßiliam captam deſerit. 67
Alphonſus mira celeritate uſus oppidũ ſanctum Germanum quod Riccius ceperat recipit ac ipſum fugat fuditque. 175
Alphonſus Neapolim aduenit. 37. 140
Alphonſus Neapolim obſidet. 170
Alphonſus Neapolim partim dolis, partim ui intrat, eaq; potitur. 180
Alphonſus Neapolim reuertitur Florentino bello parum fœliciter abſoluto. 255
Alphonſus Neapolim triumphans ingreditur Regno in ſuam poteſtatem redacto. 186
Alphonſus Neapolim conuentum indicit. 185
Alphonſus Neapolitana oppugnatione relicta Capuam redit. 142
Alphonſus plura oppida in Campana regione capit. 144
Alphonſus plurima oppida in ora maritima ad Mineruæ promontorium capit. 47
Alphonſus protonotarius. 189
Alphonſus Puteolos fruſtra oppugnat. 162
Alphonſus Puteolos recipit. 170
Alphonſus quinque dierum inducias Florentinis concedit, cum in eorum agro cum exercitu eſſet. 244
Alphonſus Raimundum Buſſum auxilio Philippo mittit aduerſus Venetos ac Franciſcum Sfortiam. 235
Alphonſus Reginæ legato auxliũ promittit. 23
Alphonſus Corſicam oppugnat. 29
Alphonſus Sauonam perducitur. 116
Alphonſus tempeſtate coactus iterum Caietam, unde diſceſſerat, claſſe appulit. 61
Alphonſus Tranenſem arcem obſidione capit. 135
Alphonſus Vicarum ui capit. 168
Alphonſus unà cum Nicolao Picinino bellum adminiſtrat in Piceno. 196
Alphonſus urbem Neapolim in poteſtatem ſuam redigit, diripiq; à militibus ſinit. 55
Alphonſus Vrſino ſui exercitus duce bellum Ioſiæ rebellanti infert. 224
Alphonſi ad Principum & Rerũpu. legatos de pace reſponſum. 307
Alphonſi ad Venetum legatum reſponſum. 292
Alphonſi claßis Neapolim aduenit. 52
Alphonſi contra Antonium Centilium expeditio. 219
Alphonſi cum Iacobo Caudola ad Vulturnum prælia. 155
Alphonſi & Renati ad Caudinam uallem prælium. 160
Alphonſi exercitus ad Plumbinenſem obſidionem morbo peſtilenti laborat. 249
Alphonſi milites è claſſe in urbem irrumpunt. 54
Alphonſi mores ac laudes. 181
Alphonſi oratio ad ſuos antequam caperetur. 109
Alphonſi Regis ad Ferdinandum adhortatio cum eum in Florentinam expeditionem mitteret. 269
Alphonſi terreſtris exercitus, qui ad Caietam obſidendam manſerat audita Regis captiuitate obſidionẽ ſoluit ac ab obſeßis in fugam conijcitur. 114
Alphõſum in Hetruriam eum exercitu ire parantem morbus impedit. 293
Aluarus Luna. 79
Amadeus Sabaudienſis Dux. 191
Amurates Turcarum Princeps. 257
Angelus Ioannes Lomellinus. 298
Antonius Aquilanus Calabriæ præfectus. 30
Antonius Caluus à Renato abeunte arci Regiæ præficitur. 182
Antonius Caraffa Reginæ legatus ad Alph

Alphonſum. 21
Idem ab Alphonſo opem petit Reginæ nomine. 21
Antonius Cardinalis Ilerdenſis. 258
Antonius Caudola. 96
Antonius Caudola cum Alphonſo amicitiam coniungit. 161. 268
Antonius Caudola Iacobi filius. 156
Antonius Centilia ab Alphonſo rebellat. 217
Antonius Fliſcus Petrum Aragonium, & Fregoſios ad naues ſe recipere cogit. 77
Antonius Fuxanus. 253
Antonius Luna Caietæ præfectus. 62
Antonius Olcina. 277
Antonius Pontadereus. 96
Antonius Ridius copiarum dux. 233
Antonij Panormitani Oratio ad Caietanos Alphonſi nomine. 103
Aquilæ à Bracio obſeſſio. 46
Aragonij Reges ac cæteri captiui à Philippo propter fœdus dimiſſi. 117
Arcis Neapolitanæ ab Alphonſo exædificatio. 255
Arnaldus Penolede ærarij Regis cuſtos. 236
Arnaldus Vrgelenſis Epiſcopus, Franciſcus Vrſinus, Berengarius Harilius Alphonſi legati ad Pontificem. 193
Artalis Luna ab Alphonſo Barcinone Neapolim fratri auxilio cum claſſe miſſus. 72
Aruns Cibonius. 171
Auerſus Vrſinus ab Alphonſo conductus. 268

B

Balthaſar Ratta. 91
Baptiſta Fregoſus. 73
Baptiſta Fregoſus Ludouici claſſis Dux 27
Baptiſta Guanus Genuenſis legatus ad Alphonſum. 278
Baptiſta Goanus. 215
Baptiſta Lomellinus. 215
Baptiſta Platamonus. 245
Bartholomeus Coleo. 283
Bartholomeus Facius à Genuenſibus ad Alphonſum de inducijs faciendis legatus miſſus. 210
Bartholomei Facij oratio ad Alphonſum. 211
Bartholomeus Vicecomes Nouarienſis epiſcopus. 301
Berengarius Barilius Alphonſi claſſis Dux. 252
Bernardus Centilia. 44
Bernardus Medices. 242
Benedictus Pallauicinus. 108
Bernardus Sterlicius. 253
Bernardus Villamarinus cum claſſe aduerſus Venetos ab Alphonſo miſſus. 256. 296
Bernardus Villamarinus Neapolim ouans poſt naualem uictoriam ingreſſus. 300
Blaſius Azeretus Genuenſium claſſis præfectus. 107
Blaſſius Paſſaniti comes in obſidione Acerræ occiſus eſt. 45
Bonificius Montis ferrati Princeps. 288
Bopberius Africæ Rex. 85
Bracius ab Alphonſo conductus. 31
Idem Caſtromare recipit præter arcem. 39
Bracius Montonius. 19
Bracio Capua à Regina in ditionem data. 41

C

Ceſar Martinengus. 165. 233
Caietani Antonio Luna Alphonſi præfecto cedente deditionem faciunt. 70
Carolus Campobaſſus. 238
Caraffellus Caraffa. 89
Caraffellus Caraffa, ac Io. Tudiſius legati à Rege ad Genuenſes de pace agenda. 215
Carolus Gallorum Rex legatos de componendis diſcordijs inter Alphonſum ac Renatum mittit. 154
Eiuſdem legati, quibus ob inducias arx Regia credita erat, eam, Alphonſo

Permit

permittente, Renato tradunt, ut conuenerat cum inducias non approbaret. 155
Carolus Gonzaga. 283
Carolus Gonzaga cum fratre infeliciter pugnat. 286
Carolus Gonzaga Venetorum nomine Ludouico fratri bellum infert. 284
Catharina Apiana Rainaldo Vrſino uiro ſuo mortuo Plumbini principatum capit, ac cum Alphonſo reconciliatur. 258
Chriſtophorus Caietanus. 20.28.91
Ciccus Antonius Iuriſconſultus. 267
Claßis Genuenſium tempeſtate diſiecta. 300
Concio Alphonſi ad ſuos adhortandos antequam nauale prælium committeretur in quo ſuperatus ac captus fuit. 109
Concio Panormitani ad Caietanos. 103
Concio Regis ad milites in Plumbinenſi obſidione. 251
Conditiones Italicæ pacis. 310
Coniuratio de urbe Ludouico tradenda exitum infelicem conſequutur. 29
Cotius Niger. 280
Cotius Valiani turrim Florentinis ultrò prodit. 281

D

Dieteſaluius Nero Florentinorum legatus. 301
Diomedes Caraffa. 176
Dominicus Capranicēſis Cardinalis Firmanus Nicolai Pontificis legatus ad Regem de pace. 301

E

Emanuel Apianus Catharina Apiana ſorore ſua mortua Plumbinenſium Principatum capit. 258
Eraſmus Triuultius. 118
Eugenius Quartus Pontifex Maximus. 126.169
Eugenius Ioannem Viteleſcum Patriarcam Aquileienſem Iſabellæ Andegauenſi auxilio mittit. 127
Eugenius Pontifex è uita excedit. 237
Eximinus Corella. 86.180.241

F

Federicus Imperator Neapoli ab Alphonſo magnifice acceptus. 264
Federicus Imperator Romanorum hoc nomine tertius corona aurea à Pontifice decoratur. 262
Federicus Vrbinatium Princeps Florentinarum copiarum Dux. 246.268
Ferdinandus ad Aretium & Cortonam plura caſtella capit. 272
Ferdinandus Alphonſi filius Federico Imperatori Terracinam uſque obuiam procedit. 263
Ferdinandus irrito incœpto ab Hetruſca expeditione Neapolim redit. 295
Ferdinandus irrito incœpto obſidionem Caſtellinæ ſoluit. 275
Ferdinandus Regis filius in expeditionem alteram cōtra Florentinos Dux proficiſcitur. 268
Ferdinandi milites in agro Florentino prædam agunt. 275
Florentini ac Veneti Franciſco Sfortiæ contra Pontificem auxilia mittunt. 231
Florentini belli cauſæ. 234
Florentini cum Franciſco Sfortia ſocietatem ineunt. 267
Florentini Folianum recipiunt. 280
Florentini Legatos de pace ad Alphonſum mittunt. 258
Florentinorum legatorum oratio ad Alph. 242
Florentini milites in inſidias à Regis ilecti capiuntur partim ac fugantur. 273
Florentini Ricinium recipiunt. 279
Florentinorum claßis ab Alphonſo uicta. 250
Fœdus initum inter Aragonios ac Philippum. 117
Franciſcus Aquinianus. 91
Franciſcus Aringerius Senenſis ad Alphonſum

phonſum legatus. 293
Franciſcus Barbauaria Philippi legatus. 223
Franciſcus Baucius Adrienſium Dux. 263
Franciſcus Caſtillioneus. 202
Franciſcus Centilia. 251
Franciſcus Dauid. 243
Franciſcus Gatula. 27
Franciſcus Martinellus. 245
Franciſcus Pandonius. 130
Franciſcus Piciniuus ad Montem Vlmum oppidum acie uictus & captus. 218.
Franciſcus Picininus à Philippo conducitur. 235
Franciſcus ſachetus Florentinus. 258
Franciſcus Seuerinus. 167
Franciſcus Sforția. 137. 165
Franciſcus Sforția à Mediolanenſibus deficiens ad Venetos tranſit. 247
Franciſcus Sforția à Rege Philippi rogatu pecunia adiutus. 236
Franciſcus Sforția copijs auctus hoſtes ad decertandum prouocat. 232
Franciſcus Sforția cum RaimundoBuillo per legatos in colloquium uenit. 233
Franciſcus Sforția cum Philippo Mediolanenſi Duce ſocero ſuo in gratiam redit. 200
Franciſcus Sforția & Renatus Andegauenſis inter Olium atque Abduam omnia occupant. 289
Franciſcus Sforția Mediolanum occupat. 259
Franciſcus Sforția Nicolaum Picininum ad certamen per tibicinẽ uocat. 208
Franciſcus Sforția Nicolaum Picininum ad Montem Aurium oppidum fudit fugatq́;. 214
Franciſcus Spinola præſidij dux Caietæ. 99
Franciſcus Vrſinus Reginæ copiarum Dux. 29
Franciſcus Vrſinus Romæ præfectus. 190

G

Galeatius Baldaſinus. 253
Gartias Cabanellus. 268
Gartias Medineus. 107
Gentilis exercitus Veneti Ducis interitus. 282
Genuenſis claßis Neapolim inuadendi ſpeciem præbet, inde infectis rebus abit. 297
Genuenſes auctore Franciſco Spinula à Philippo Vicecomite rebellarunt. 119
Genuenſes pacem cum Rege conficere non poſſunt. 312
Genuenſes triremes in terram illiſas propter metum claßis Regiæ deſerunt. 299
Genuenſium claßis Caietam oppugnat. 69
Genuenſium expoſtulationes cum Alphonſo. 278
Georgius Alamannus. 91
Georgius Nurius Philippi legatus. 230
Gerardus Gambacurta. 279
Gibertus Corregienſium Princeps. 289
Gilibertus Ortanus ab Alphonſo Scanderbeceo auxilio miſſus. 257
Gotardus Donatus. 309
Guido Forellus Genuenſium claßis præfectus. 68
Guido Forellus claßi Neapolim adoritur. 71
Guilielmus Moncada. 45.154
Guilielmus Montis ferrati Principis frater. 288
Guilielmus Raimundus Moncada. 184
Guterius. 84

H

Heleonora Alphonſi ſororis ac Luſitaniæ Regis filia Federico Imperatori Alphonſo autore nupſit, 262
Hector Fauentinus Princeps. 273
Hieronymus Barbadieus Venetus legatus. 301
Honoratus Caietanus. 238

I

Iacobus Caudola catharro correptus moritur. 156
Iacobus Caudola, & Franciſcus Sfortiæ filius Bracium acie uincunt. 69
Iacobus Caudola Renati copiarum Dux 119
Iacobus Cauianus proditionis ſuſpectus à Philippo capite plectitur. 233
Iacobus Coſtantius 259
Iacobus Lagoniſſa 131
Iacobus Petruſius Auerſæ arcem prodit. 55
Iacobus Picininus à Venetis Dux exercitus factus. 283
Iacobus Picininus Quintianum oppidum oppugnat ac ui capit. 285
Ianotius Pitius Florentinorum legatus ad Alphonſum. 242
Induciæ inter Alphonſum & Ludouicum. 46
Induciæ inter Ioan. Hiſpan. & Alphonſum. 79.81
Inicus Gheuara. 184
Inicus Gheuara cum mille equitibus ab Alphonſo ad Ferdinandum filium in Florentinos auxilio miſſus. 294
Ioanna Alphonſum in filium adoptat. 26
Ioanna cum Ludouico Andegauēſi Duci in gratiam per Martinum Pontificem Maximum redit. 67
Ioanna & Alphonſus diſsidere inter ſe incipiunt. 48
Ioanna & Ludouicus per legatos Philippum Mariā Mediolanenſem Ducem perſuadent ut ipſis ad regnum recuperandum auxilium ferat. 68
Ioanna Neapolitanorum Regina Sfortiam Cottiniolam Pontifici auxilio mittit. 19
Ioanna Neapoli aufugit. 55 *moritur.* 89
Ioannes Antonius Caudola. 253
Ioannes Antonius Martianus Sueſſanorum Dux. 91
Ioannes Antonius Vrſinus à Patriarcha capitur. 128
Ioannes Antonius Vrſinus Capuam ad Alphonſi partes iuuandas cum exercitu contendit. 96
Ioannes Antonius Vrſinus Capuam in ſuam redigit poteſtatem. 93
Ioannes Antonius Vrſinus cum ob adipiſcendam libertatem Patriarchæ ſe militaturum recepiſſet, ipſo diſceſſo ad Alphonſum redit. 135
Ioannes Antonius Vrſinus Taliacotij comes. 258
Ioannes Antonius Vrſinus Tarentinus Princeps Alphonſi partibus mirificè addictus. 91
Ioannes Balbus. 207
Ioannes Calatagero. 87
Ioannes Caraffa. 134
Ioannes Caramanicus. 91
Ioannes Caratiolus ab Alphonſo in cuſtodia retentus. 50
Ioannes Caratiolus pro Bernardo Centilia ac Raimundo Pirilione captiuo Reginæ ab Alphonſo reſtituitur permutatione. 56
Io. Cardinalis Morinenſis. 239
Ioannes Cardona Alphonſi claſsis præfectus. 52.62.65
Ioannes Coxa. 181
Ioānes Ferdinādus Alphonſi legatus. 55
Ioannes Franciſcus Miletenſis. 277
Ioannes Fregoſius ac Ioannes Antonius Fliſcus de Præfectura Genuenſis claſſis in contentionem ueniunt. 176
Ioannes Heredia. 87
Ioannes Hiſpaniæ & Alphonſi Arragoniæ Regum diſsidia in apertas inimicitias ac bellum erumpunt. 79
Ioannes Hiſpaniæ Rex cum Aragonium regnum nequicquam inuaſiſſet in ſuo regno ſe recipit. 82
Ioannes Hiſpaniæ Rex iterum cum Alphonſo bellum gerit. 80
Ioannes Iulius. 277
Ioannes Ludouicus Fliſcus auxilio Fregoſis uenit. 76

Ioannes

Ioannes Maurus Venetus legatus ad Alphonſum. 289
Ioannes Maurus Venetorum legatus apud Senenſes. 272
Ioannes Nauariæ Rex cum Alphonſo fratre captus Genua Mediolanum deducitur. 117
Ioan. Nicolaus Pontificis legatus. 270
Ioannes Nuceus. 202. 223
Ioannes Olzina. 241
Ioannes Philippus Fliſcus Genuenſis claßis præfectus. 296
Ioannes Sfortia Aſculum urbem tuetur 211
Ioannes Tolentinus Franciſci Sfortiæ miles. 198
Ioannes Vintimillius 42. 86. 91
Ioannes Vintimillius ac Raimũdus Buillo Auerſanam arcem obſident. 158
Ioannes Vintimillius Alphonſo autor eſt ut ad Carpenonum cum Antonio Caudola decertet. 183
Ioannes Vintimillius Capuam pro Rege captiuo tuetur. 120
Ioannes Vintimillius Dux exercitus à Rege in expeditionem alteram in Picenum mißus. 224
Ioannes Vintimillius fortiter Sfortianos perſequitur. 43
Ioannes Vintimillius. partem Reginæ equitatus fudit. 128
Ioannes Vintimillius uniuerſi exercitus Regis ſimul ac Philippi imperator factus. 227
Ioannes Zurlus. 139
Ioannis Mauri opera pacem Alphonſus comprobat. 301
Ioſſas Regi reconciliatur. 224
Iſabella Renati Andegauenſis coniunx. 210
Italianus Boromeus. 234
Italianus Furlanus à Philippo crimine proditionis conuictus ſecuri percutitur. 231
Italianus Furlanus Philippi copiarum Dux. 225

L

Ladislaus Vngariæ Rex. 263
Laurentius Cottiniola. 134
Leonellus Acortiamurus. 268
Leonellus Ferrarienſium Princeps. 239. 259
Ludouicus Andegauenſium Princeps. 19
Ludouicus Andegauenſium princeps apud Conſentiam mortem obit. 89
Ludouicus And. Prin. claſſe Neapolim inuadit. 24
Ludouicus arcem Capuanam recipit. 71
Ludouicus Cardinalis Aquileienſis Eugenij ad Alphonſum legatus de pace. 188
Ludouicus Columna Reginæ copiarum Dux. 20
Ludouicus Crotus Genuæ à Philippo præfectus. 102
Ludouicus Gonzaga Mantuanus Princeps. 281
Ludouicus Iacobi Caudolæ aſtu qui ab Alphonſo ad ipſum deficiebat Neapolim intrat, Hiſpaniq; cedunt. 71
Ludouicus Podius. 268. 240
Ludouicus Triuultius. 118
Ludouici legatorum ad Pontificem oratio. 32
Lupus Simenes. 180
Lupus Verreus. 182

M

Manfredus Corregienſium Princeps. 289
Marinus Boffa. 126
Marinus Boffa in Alphonſi gratiam recipitur. 139
Marinus Fregoſus, 298
Marin. Martianus Ruſſanenſium Princeps. 263
Martinus Nutius. 253
Mart. Pont. per duos legatos Cardinal. de concordia inter Alphonſum & Ludouicum agit. 43
Martini V. Pontificis Maximi et Braccij Montonij inimicitiæ. 19

Maſſilia ab Alphonſo capitur, incenditur, diripitur. 65
Maſſiliæ deſcriptio. 63
Matthæus Maleſeritus. 201
Matthæus Maleſeritus Alphõſi legatus ad Senenſes, ut eos contra Florentinos incitaret. 279
Matthæus Puiades. 241
Matthæus Victorius Venetus. 239
Matthæi Alphonſi Regis legati ad Philippi triumuiros oratio. 202
Mazarius Gallus à Renato abeunte Montanæ arci præficitur. 182
Mazeus Ianuarius. 176
Mediolanenſes Alphonſum de auxilijs contra Venetos orantes in amicitiam recipiuntur. 248
Michaël Cottiniola. 96.289
Michaël Coza. 57
Micheletus Cottiniola Venetarum copiarum Dux Philippi exercitum ad Caſalem uicit. 232
Minicutius Aquilanus. 91

N

Naues Alphonſi in Syracuſano portu à Venetorum claſſe incenſæ. 256
Neapolio Vrſinus ab Alphonſo conductus. 268
Neapolitani in duas diuiſi factiones Andegauenſem & Dyrrachinam. 24
Nicolaus Datia Campanus 220
Nicolaus Filiacus. 287
Nicolaus Fregoſius. 146
Nicolaus Grimaldus Genuenſis legatus ad Alphonſum. 278
Nicolaus Guerrerius Philippi copiarum Dux. 74
Nicolaus Guerrerius clade accepta Clauſtrum ſe recipit. 77
Nicolaus Guerrerius Sigeſtrum recipere conatur. 75
Nicolaus Guerrerius. 202
Nicolaus Piſcitellus Archiepiſcopus Neapolitanus. 263
Nicolaus Picininus. 42
Nicolaus Picininus uniuerſo exercitui à Rege in Piceni bello præficitur. 197
Nicolaus Picininus in certamen prouocatus, à Franciſco illuditur, 209
Nicolaus Quintus Pontifex Maximus è uita diſcedit. 237.312

O

Oratio Antonij Panormitani ad Venetos de pace gratulatus. 259
Oratio Dominici Cardinalis Firmani Pontificij legati ad Alphonſum de pace. 302
Oratio Ioannis Mauri Veneti oratoris ad Regem de pace. 290
Opicinus Alzatis Genuæ prætor. 118
Otinus Caratiolus. 91
Otolinus Zoppus præſidij Dux Caietæ. 99

P

Paſcalis Maripetrus Venetus. 239
Patriarcha ad Tranum recipiendum proficiſcitur cum exercitu. 133
Patriarcha Aquileienſis bello contra Franciſcum Sfortiam à Pontifice præfectus. 130
Patriarcha Aquileiẽſis Põtificis legatus cũ Iacobo Caudola recõciliatur à quo per quaſdã ſimultates diſſẽſerat. 131
Patriarcha iterũ cũ Caudola diſſẽtit. 132
Patriarcha paucis comitantibus relicto exercitu Romam metu perculſus aufugit. 135
Patriarcha ſpretis induciarum pactionibus Alphonſum exercitu petit ac ad Auerſam leui prælio concurritur. 132
Pax inter Alphonſum ac Venetos. 259
Pax inter Eugeniũ & Alphonſum. 191
Pax inter Venetos, Florentinos, ac Franciſcum Sfortiam inconſulto Rege facta. 295
Pacis conditiones inter Alphonſum ac Genuenſes. 216
Pacis inter Alphonſum ac Senenſes confectio. 294
Pacis Italicæ tractatio. 240
Pacis Ital. comprobandæ tractatio apud Regem.

Regem. 302
Pacis Ital. tractatio apud Pontificē. 294
Pacem, quam ad Laudum oppidum Veneti Florentini, & Franciſcus Sforția fecerat Rex comprobat. 309
Paulus Sangrus. 165
Paulus Sangrus ab Antonio Caudola ad Alphonſum deficit. 183
Peſtis in Neapol. ciuitate graſſatur. 46
Petrus Aragonius Alphonſi frater. 51
Petrus Aragonius Caietam urbem occupat. 123
Petrus Aragonius Genuēſes claſſe adoritur Fregoſijs auctoribus expeditionis adiuuantibus. 73
Petrus Aragonius Ioanni Hiſpan. Regi traditus captiuus ac ab Henrico fratre cuiuſdam oppidi permutatione redemptus, à Luſitanis adiutus ipſi Hiſpaniæ Regi bellum infert. 81
Petrus Aragonius Neapoli urbe cedit. 72
Petrus Aragonius occiditur, capite à tormenti ictu percuſſo. 141
Petrus Brumaurus à Fråciſco Sforția ad Regē cū D C CC. equitibus trāſit. 198
Petrus Brumaurus ac Troilus ob ſuſpitionem proditionis à Rege in cuſtodia habiti. 210
Petrus Cardona. 184. 249
Petrus Cotta. 207
Petrus & Fregoſij Sigeſtrū capiūt. 74
Philippus Mediolanenſium Dux cum Alphonſo fœdus init. 78
Philippus Franciſco tertium rebellante in deſperationem incidit. 237
Philippus Maria Vicecomes mortem obit ac Regem teſtamento hæredem relinquit. 240
Philippus Regem orat ut exercitum è Piceno abducat. 201
Philippi ac Franciſci altera reconciliatio. 236
Philippi morum deſcriptio. 117
Piceni bellum tertio ab Alphonſo in Pontificis gratiam ſuſceptum. 229
Prælia inter milites factionis Aragonenſis & Andegauenſis ad Capuam. 96
Plumbini oppugnatio fruſtra ab Alphonſo tentata. 254

R

Raimundus Buillus. 89. 154
Raimundus Buillius ab Alphonſo ad bellum Picenum cum mille equitibus miſſus cum Pontifex amplius auxilij poſtularet. 230
Raimundus Caudola. 168
Raimundus Nolanus Regulus. 125
Raimundus Pirilio Alphonſi claſſisDux Reginæ auxilio uenit. 25
Raimundus Pirilio Caieta à Petro ad Alphōſum fratrem miſſus cum claſſe ut eum in Regnum adueheret, ad Veneris portum ei præſto eſt. 124
Raimundus Vrſinus. 246
Raimundi & Reginæ congreſſus. 25
Raphaël Adurnius Reip. Genuenſis Princeps. 215
Relingerius Caudola. 96
Remundus Anechinus. 70
Renatus à Ioanne Burgundiæ duce captiuus ſeruatur. 120
Renatus Alphonſum prouocat ad decertandū ſignis collatis: ſed cū de loci electione non conueniſſet nihil eſt actum. 139
Renatus Andegauenſis à Florentinis accerſitur. 288
Renatus Andegauenſium princeps Ludouico mortuo ab eius factionis Neapolitanis proceribus accerſitur. 91
Renatus Antonium Caudolā cōprehendendi ac in cuſtodiā duci iubet propter eius fidei ſuſpicionem, ac paulo poſt dimittit. 161
Renatus clam in Apuliā contendit, ut ſe cum Antonij Caudolæ copijs coniungeret. 159
Renatus cum tentaſſet arcem maritimā per proditionem capere, non ſucceſſit: multiq; è ſuis illecti ſpe decepti ac capti ſunt. 145

Renatus

Renatus in arcem Regiã ſe recipit. 181
Renatus Neapolim claſſe petit. 136
Renatus plurima oppida in Apulia recipit. 160
Renatus rebus deſperatis Regno Neapolitano cedit. 182
Renatus Regiam arcem expugnare aggreditur. 150
Renatus Seaphatũ deditione capit. 136
Renatus Sulmonẽ oppugnat fruſtra. 139
Renati milites arcem Diui Vincentij acri dimicatione capiunt. 150
Rex bellum aduerſus Venetos decernit. 248
Rex Caſtilione potitur. 247
Ricius. 172
Robertus Nequus. 207
Robertus Sfortia. 198
Rodericus Murius Hiſpanus peditum ductor. 233
Robertus Montarboteus. 233

S

Scanderbeecus Epiri Regulus Alphonſum de auxilio contra Turcos oratum mittit. 257
Sfortia Auerſam per proditionem capit. 55
Sfortia Cottiniola à Regina deſciſcit eiq; bellum infert. 20
Sfortiæ et Bracij præliũ ad Auerſam. 40
Sfortiam Regina de auxilio òrat. 51
Sfortiæ prælium ſecundum aduerſus Bernardum Centiliam Alphonſi copiarum Ducem. 52
Sfortia Piſcariæ flumine aquis obrutus mortem obit. 69
Sigiſmundus Malateſta. 233
Sigiſmundus Malateſta à Rege ad Florentinos deficit. 246
Simon Guilinus, Guniforti Bergomẽſis legati à Philippo ad Alphonſum de bello Piceno. 193
Simonetus copiarũ Dux à Rege conductus. 24
Sirctus Vultabius. 298
Stœchades inſulæ. 61

T

Tartalia à Sfortia ſecuri percuſſus. 45
Tartalia Dux militaris. 35
Thomas Caraffa. 163
Thomas epiſcopus Bononiẽſis qui poſtea Pontifex Maximus fuit ab Eugenio ad Alphonſus legatus miſſus. 229
Thomas Fregoſus Genuenſium principatu expulſus Petrum Aragonium ad auxilium ſibi ferendum Alphonſo approbante impellit. 72
Tibertus Brandolinus. 282
Tranenſes Regi ultrò deditionem faciunt. 133
Triademus Grittus. 267
Troianus Caracciolus. 126
Trupianæ arcis præfectus eam Ludouico tradit ut pactus ante fuerat. 83

V

Vbertus Squartiaficus. 277
Venatio Alphonſi Regis ad uoluptatem Federici Imperatoris comparata. 266
Veneti ad caſtrum Leonem à Franciſco Sfortia magnam accipiunt cladẽ. 288
Veneti in Mediolanenſium fines irruunt. 281
Venetorum Triremes à Bernardo Villamarino in fugam uerſæ ac aliquæ captæ. 256
Vgutto contrarius. 202
Victor Rangonus. 165
Vrſius Vrſinus. 268

X

Xantus arcis Capuanæ præfectus ipſam arcem Alphonſo tradit. 56
Xantus Mâtelonenſis. 158

Z

Zampanias Renati Dux. 146
Zacharias Triuiſanus Venetus legatus. 267

F I N I S.

FRANCISCI CONTARENI V. CLARISS.

DE REBVS IN HETRVria à Senenſibus geſtis cùm aduerſus Florentinos, tum aduerſus Ildibrandinum Vrſinum Petilianen. comitem, Libri tres,

A Io. Michaële Bruto nunc primùm in lucem editi.

LVGDVNI APVD HÆREDES
SEBAST. GRYPHII.
M. D. LXII.

ANTONIVS GRYPHIVS F.

LECTORI S.

EDIMVS tua cauſa, amice Lector, Franciſci Contareni viri clariſs. Commentarios, quos is Venetæ Reipubl. Legatus de rebus à Senenſibus in Hetruria geſtis Nicolai Quinti Pontificatu, doctè atque eleganter conſcripſit. Id autem muneris debes Io. Michaelis Bruti ſtudio atque induſtriæ, qui illos obrutos penè tenebris antiquitatis, vt multa alia præclara, quæ à nobis propediem edentur, obtulit nobis excudendos. Tantum autem in his emendandis laboris atque operæ conſumpſit: vt à ſecundi libri initio ad tertij vſque finem, tanquam ex peregrina lingua vertendos illos in Latinam ſuſceperit, omnia mutarit, multa ſuſtulerit, multa ex ingenio addiderit, quæ vbi licuiſſet, commutare eundem tollere, addere neceſſe eſſet. Res quidem dignæ cognitu tametſi neglectæ ab illius ætatis ſcriptoribus, ita ab eo ſcriptæ videbantur, vt ſi fides eſſet quærenda, ab eo ſcriptas conſtaret, qui iiſdem ſemper ferè gerendis interfuiſſet: ſi orationis nitor atque elegantia, ita à principio purè, latinè, ornatè, vt non Contareni Commentarios legere te, ſed Cæſaris, ſi res rebus æquarentur, arbitrarere. Sed vbi incipit à ſe ipſe deficere, credo quòd homini diſtricto magnis negotiis, non licuit ſemper eodem ſtudio vti iis quæ ſcriberet perpoliendis, non à viro docto alioqui & diſerto, ſed ab imperito & barbaro neſcio quo conſcriptos diceres. Itaque vbi etiam Brutus abſoluti huius operis laudem ſibi vindicaret, nemo quidem tàm iniquus rerum æſtimator videbatur futurus, qui illi eſſe hoc vitio dandum cenſeret. Nam extat adhuc apud illum exemplar, ſi cui hoc forte hoc inſpicere libebit, quod quidem ſi cùm eo contuleris quod à nobis excuſum eſt, facilè intelligas, quantum de ſuo Brutus eo corrigendo, ornando, augendo, addiderit, non ſolùm vt rerum cognoſcendarum ſtudio in legendo, ſed genere etiam ſcribendi tenereris. Ea autem de re te monitum voluimus. vt quod ille modeſtiæ laudem captans ſibi diſsimulandum cenſuit, nobis indicantibus cognoſceres, quos minimè diu hoc potuit celare. De Franciſco Contareno (id quod nobis fama compertum eſt) hoc vnum poſſimus afferre, natum Venetiis ex familia longè nobiliſsima, & quæ ſemper viros extulit, cùm meritis in illam Rempub. maximis, tum gloria, nomine, fama, honoribus domi & foris maximè claros. Cùm autem ea vna gens ſit, quæ, vt accepimus, ſobole & propagatione facilè cæteris in ciuitate præſtet, in magno hominum numero non facilè fuerit affirmare quo is patre, auo, maioribus fuerit. Nam Brutus, cùm hæc ipſi excuderemus, in Hetruria agebat, ne nobis cùm ſatis procul à patria abeſſet, hominis perdiligentis ſtudium hac in re quicquam prodeſſe poſſet. Scripſit Contarenus principium ſumens à Facij hiſtoriæ fine, quæ dum de pace Romæ per Legatos Principum apud Nicolaum Quintum Pontificem agebatur, ſunt à Senatu Veneto & Alphonſo Rege, tum à Senenſibus cum bellum Ildibrandino Vrſino illatum eſſent, Pitilianenſium Regulo geſtæ. Ac quoniam res erant huiuſmodi à Contareno ſcriptæ, quæ ab eius ætatis ſcriptoribus, qui eſſent modò alicuius nominis ſilentio præteritæ in obliuione planè hominum laterent: placuit ſubiicere teſtimonia tum ex Iacobi Cardinalis Picolhominei epiſtolis viri magnæ per ea tempora autoritatis, tum ex Platina de Vitis Pontificum Romanorum ſumpta: ex quibus multa digna cognitu, quæ ad Ildibrandinum atque ad Euerſum Anguillariæ comitem (vt vocant) pertinere videantur, intelliges.

Vale interim, lege, ac nos de hoc noſtro in te ſtudio ama. Lugduni, Calend. Iulij. M. D. LXII.

AD VIN

AD VINCENTIVM MALPILIVM VIRVM CLARISSIMVM IOANNIS MICHAELIS BRVTI IN Franciſci Contareni Commentarios, de rebus in Hetruria geſtis,

PRAEFATIO.

MVnus quidem magnũ eſt ac planè arduum, Vincenti Malpili, quauis de re ſcribere præclarè: ſed ubi id fueris aſſequutus, ijs id quibus conſtitueris probare, eſt illud quidem longè mea ſententia, difficillimum. Siue autem de re tanta iudicare homines rectè poſſe videntur, fit quidem alienæ gloriæ æmulatione, cùm id ſibi adimi putẽt, quod alijs tribuant: ut benè ſentire facilius, quàm quod ſentiunt, pronunciare poßint, ſiue ſunt ijdem imperiti, non illi quidẽ laudant quod præclarũ eſt, probare enim ea non poſſunt, quæ non nouerunt, ſed quod ipſi modò eſſe rectũ exiſtimant: ut quod eſſe iniquißimũ videtur, imbecillitatẽ ſui ingenij pro præiudicio ſequuti, de alterius ſcriptis temerè magis ſemper, quàm verè ſtatuant. Ex hac iudiciorum prauitate tanta, illud iam pridẽ uſu veniſſe animaduertimus: ut quorum ſcripta, propter ſummã eruditionem & elegantiam permagni hominibus facienda ſint, propterea quòd eruditorũ teſtimonio careant, quibus nunquam ferè æquis vtuntur, in ſilentio hominum ſæpè atq; interitu iaceant: ea quidem legantur, atq; adeo omnium aſſenſu, quæ etſi eſſe maximè explodenda viri docti arbitrãtur, qui perpauci ſemper ferè ſunt: imperitorũ laudibus, cùm ea ſemel adamarint, quæ

aſſequi pro ingenij ſui tenuitate potuerũt, efferantur. Noſtra quidem ætate, qua elati plurimi gloriæ cupiditate, iam orbem terræ ſuis ſcriptis referſerunt: quibus in hac laudis contentione noſtri homines primas deferant, planè omnes videmus. Nam patrum noſtrorum memoria, quod nobis etiam adoleſcentibus meminimus in vſu fuiſſe, tanquam parum malè illa ætas mereretur de ſuorũ ingenijs, niſi priſcis etiam ſcriptoribus iniqua eſſet, Ciceroni, ſi dijs placet, habebat, quos in eloquentiæ ſtudijs, magno id quidem ſuo dedecore, anteferret, & Gellij, Apuleij, Plinij, Martiani ſcripta optimo ingenio adoleſcentibus imitãda proponebat. Qua de re tam turpi quid ſentiã, nunc piget referre: quando quæ de ea doctorum hominũ ſententia ſit, ſatis omnibus exploratũ eſſe intelligo. Sed fuit illud ætatis vitium, quod tolerabile magis videatur: hoc hominũ, & quidem vt ab ingenio ſæpius manans quàm ab inſcitia, vlla vix ratione tolli & conſilio poßit. Verùm etſi ea eſt temporũ ratio; vt fraudi id ſit, quod dari laudi debet: neminem tamẽ deterrebit, qui eorũ quæ agit præmium, non ex opinione magis imperitorũ & maleuolorum petendum, quàm ex ipſo ſtudio benè agẽdi ducat, quò minus pergat cùm alijs de rebus ſcribere, quæ dignæ laude ſint, tum de ijs maximè quæ eſſe exemplo hominibus ad rectè viuendum & laudabiliter, poßint. Quo quidem in inſtituto ita à prima mea ætate ſum verſatus, vt non ſolùm mihi iam in eo elaborandum putem, quemadmodum ipſe quotidie aliquid ſcribendo, multis vſui ſim: ſed vt doctorum virorum ſcripta in lucem efferendo, & eorum ſimul nomini conſulam, quod ita modò vindicari ab obliuione hominum poteſt, & ijs ſim adiumento, quod quidem pulcherrimum eſt, qui ſe plurimas vitæ commoditates atque ornamenta conſequuturos ijs legendis arbitrantur. Hoc autem à me ſuſceptum inſtitutum laudis cùm meæ conſtantiæ ducerem mihi eſſe

retin

retinēdum, iam alterum ab hinc annum Lugduni curaui imprimendos Bartholomæi Facij cōmentarios, quos ille de rebus geſtis Alphonſi Regis Neapolitanorum, luculenter in primis, ut ea ferebāt tēpora, & diſertè ſcripſit, & nūc qui iis ferè annexi ſunt, à Franciſco Contareno, magnæ homine nobilitatis atq; eruditionis multæ, cōſcriptos de rebus in Hetruria geſtis, conſtitui in lucem proferre. Atq; horum mihi exemplar uetuſtiſſimū, cùm diu in obſcuro latuiſſet, Ioſephus Ioua homo pereruditus & ſtudioſus in primis antiquitatis mihi cōmodauit: ut ſi quid ex his emolumenti noſtris hominibus cōtingat, quod minimè deſpero futurū, hoc uni illi referre debeant acceptū. Cùm enim ſuperiore anno Lucam ueniſſem, Contareni cōmentarios mihi tradidit legendos, ex Aenaria Inſula ab eo aliquot ab hinc annis allatos, quos quidē ut tuo nomini inſcriptos claro in primis & illuſtri, in cōmunem uſum hominū proferrem, multa quidem tua in me merita, ſed tua uirtus mirifica atque excellēs maximè perfecit. Cùm multis autē illa in rebus ſemper perſpecta omnibus & teſtata eſt, tū in hac una in primis. Ea uerò quanti faciēda ſit uiderint alij, apud me ſemper ut debet, plurimi erit. Florenti enim tua ætate, ampliſſimo genere natus, magnis undique affluens fortunæ bonis, clientelis, amicitijs, propinquitatibus florēs, quæ omnia, niſi cum ſumma uirtus adeſt, & prudentia quadā eorum quæ agimus moderatrix, exitio ſæpè eſſe hominibus ſolēt, in optimis etiam ingeniis, ita te geris, ut in his cōſpici magnitudinem animi tuam modò & cōſtantiam uelis, eadē tibi patriæq; adeò ornamento ſint, ſalutaria cæteris quos dignos tuo beneficio, aut ſingularis uirtus, aut digna ars libero homine aut elegantia morū ac uitæ reddit. Nā quod uix alij longo uſu rerū, atque eruditione multa & ſtudio conſequuntur, bonitate ipſe ingenij aſſequutus es, ut in quos homines utēdum liberalitate ſit, optimè teneas: ſi qui ſe autem ita

cõpararunt, vt in improbos homines effuſi videri velint, etiam ſi maximi ſæpè Reges & potentiſsimi eo morbo laborant, execrandos illos meritò putas. Exulat enim ſæpè à Regia virtus, cùm nõ ij ſint Reges quos aut naturæ ſolertia aut domeſtica virtus Regno dignos effinxit, ſed quibus eã dignitatem temeritas fortunæ conciliauit: dominãtur quæ nequitia, libido, auaritia ſuadet, quòd illa minus cognoſci (ſenſu enim non percipiũtur) hæc quidem ſubiecta ſenſibus facilè cognoſci atq; expeti adeò cognita poſſunt. Quid autẽ minus dignum Rege, quàm adminiſtrantem maxima imperia, eius muneris oblitum quod auguſtiſsimũ inter homines gerat, inani ſpeciẽ obiecta voluptatis, alere domi ſcurrarũ lenonũmque greges, captum animum illecebris, lenociniis, turpiſsimis libidinis incitamentis habere, præbere aures aſſentatorum vocibus, claudere ſapientium præceptionibus, improbos pati creſcere innocentium ac miſerorũ calamitatibus, benè moratos & pudẽtes crudelitati atque auaritiæ ſuorũ addicere? At tanquam iã nobis Regia maieſtas nomenq; ipſum Imperij ſordeat, titulos quidem ſpecioſiores & ſanctiores quærimus, & quibus nobis religionis opinionem apud multitudinẽ imperitã, quo nihil facilius eſt, comparemus. Atque in hac re tamen non malè cum iis agitur. Quos enim tanti faciũt, quos ferunt in oculis, quos ſuis flagitiis infames miſerorũ fortunis ditari patiuntur: domeſticarũ virtutum teſtes illos quidem & locupletes & præclaros habent: quorum vitæ inſtituta oderũt, quos eneciũt, quos æquo animo ferunt iacere in mærore, in ſordibus, in ſquallore, eorũ teſtimonium etiam ſi flagitiorũ notis turpiſſimis inſignes poſteritati tradantur, cõtemnunt: minorum ſcurrarũ, ac lenonũ laudibus cõtenti, quibus in cœlũ feruntur. At eos tu quidẽ cum paucis (neque enim in multis virtus tã præclara nitet) facile pateris cũ Regiã ſint dignitatem adepti, indignos illa videri: in priuata fortuna (quod

præſtan

*præſtãtiſſimum eſt, atque hæreditariũ à patre habes ſummo homine & digno, cuius tu filius tantus eſſes) animum maieſtati Regiæ parem geris. Nam ſi prudentia requiritur in Rege, magnitudo animi, vitæ integritas, innocentia adoleſcenti tibi hi honores ſunt à tuis ciuibus delati, quibus affici in libera ciuitate principes ciues ſolent, & qui per omne vitæ tempus, magiſtratibus ampliſſimis functi, multa ſuæ fidei, probitatis, ſapientiæ documenta & iuſtitiæ dederunt: ſi magnificentia, ſi vitæ ſplendor (quod ſine inuidia fieri vix poteſt) in non magna fortuna, ſi cum Regis fortuna comparatur, quid eſſes facturus in maxima oſtendis: ſi lenitas, manſuetudo, facilitas: ſtudia tuorum mirifica erga te, omnium ordinum in te vno augendo ornandóque conſenſus, gratia qua flores, autoritas, quando iam apud tuos ciues, nihil non potes quod velis, vis autem modò quod te dignum ſit, nihil ſpectas quod non ciuis optimi eſſe putes, & amantiſſimi ſuorum, æquabilitatem cum omnibus tueris: amabilem te atque expetendum maximè omnibus reddunt. Sunt enim hæc quæ aditum hominibus ad gratiam, ad ſtudia populorum, ad nominis & famæ celebritatem aperiant: cætera quæ à nobilitate ducuntur ad commendationis laudem, ita poſteris ornamento ſunt, ſi eadem ab illis multis aucta ornamentis, poſteritati tradantur: id quod abs te fieri magna tua cum laude animaduertimus. Ita & Montecatinia familia tibi hoc nomine plurimum debet, quanuis illa cùm alios multos, tum Nicolaum patrem extulit, qui tibi cumulatè materiam ad gloriam ſuppeditaret: & Malpilia in quam te maternus auus adoptauit vir primarius atque optimus ciuis, non te honeſtare magis, quàm quo poſteri honeſtentur & multa æquè & præclara habere abs te monumenta virtutis videtur. Atque cùm hæc quidem vetuſtiſſima ciuitatis & nobiliſſima in æuo ferè extincta

 occidiſſet,

occidiſſet, plurimũ illi tui ciues gratulantur, quòd reuiuiſcere in te illi ac Ioanne Baptiſta fratre contigerit, & animo tibi & vitæ ſtudiis coniunctiſſimo: & tibi prolem precantur, quæ domeſticarũ tuarum laudũ æmulatrix, hominum memoria propagatã maiorũ gloriã, nullo vnqnã tempore obliuione & ſilentio ſinant interire. Ac quando neſcio quo fato, mihi homini nato in libera ciuitate, agere procul à meis ſed in libera ciuitate cõtigit: eſt cur maximas gratias habeã tribus Compagniis fratribus, quorũ cũ altero affinitate, cũ omnibus quidem ſumma es beneuolẽtia & neceſſitudine coniunctus, quòd per eos vnos non nobilitate mihi magis & ſplendore familiæ, quã egregiis animi dotibus & ſingularibus colẽdos, & amãdos inſinuari mihi in tui familiaritatẽ atq; amicitiã licuerit. Atque horũ quidẽ princeps Compagnus Iurecõſultus, cũ vix me de facie noſſet, ita de me inſtituit mereri, vt facile ille quidem oſtenderit, beneficij cauſam, nõ meo vllo in officio, ſed in magnitudine animi ſua, liberalitate, virtute poſitã eſſe. Ea autem tibi homo amiciſſimus & copioſus in dicẽdo, cũ de patre tuo clariſſimo homine & principe ciue, tum de te prædicabat, vt ſi mihi ipſe cõſtare velle, te cogerer amare atq; obſeruare plurimũ ſi ſibi ille, ne fruſtrà amãdus mihi obſeruandúſq; eſſes, omni opera, ſtudio, cõſilio eniti. Ita à beneficio tu quidẽ exorſus magnã ad cæteras cauſas quæ me ad te amandũ impulerũt, acceſſionẽ feciſti. Eã vero quando nulla re alia mihi licuit æquare ſtudio & volũtate (quod facilè præſtare poſſum) id aſſequi conatus ſum, meo hoc ad te munere mittendo. Interim pro ſingulari tua illa animi æquitate qua ſuperiorẽ habes neminẽ, quicquid de eo, ſi vires mei ingenij magis quàm animi ſpectentur, deceſſerit: ipſe de liberalitate tua addens, nõ quanti fieri debeat quòd à me ſit, ſed quanti quòd ad te mittatur, expendendo, voluntatis meæ atque obſeruantiæ quaſi obſidẽ habeas, meq; vt cœpiſti, amare pergas. Vale.

FRANCISCI CONTARENI CLARISSIMI VIRI DE REBVS IN Hetruria geſtis commentariorum.

LIBER PRIMVS.

CVm legati Romæ apud Nicolaum Pontificem Maximum, vehementer inter ſe de conditionibus pacis diſſiderent: Senatus Venetus vt Senenſibus Reipub. noſtræ ſociis opitularetur, quod iure fœderis ante icti debebat: Franciſcum Cõtarenum adhuc Patauij iuris prudentiæ operam nauantem, legatum ad bellum in Hetruria gerendum deſignat, mulctæ de nuntiatione ſi ſe legatione abdicaſſet. Itaque ne ea ſpes quam de ſe conceperant ſuos ciues fruſtraretur, legationem iniit. Magni enim intererat & ad ciuitatis dignitatẽ conſeruandam, & ad totius belli rationem adminiſtrandam, ſi Florentini domi vexarentur, eorúmque manus in Hetruria diſtinerentur. Nam Alphonſo Regi ſocio, Hetruria ad bellum gerendum in primis accommodata, & Senenſis regio feraciſſima ad quemuis exercitum alendum habebatur, & ſociorum voluntati mos gerebatur, quibus ſemper cum Florentinis nobiliſſimæ inimicitiæ intercesſerant. Quibus rebus fiebat, vt publicas fœderis & priuatas Senenſium iniurias perſequeremur. Glorioſum etiã Senatui, tantas eius videri facultates, vt & in Inſubribus cum Franciſco Sfortia

Mediolanenſium Duce, & in Hetruria cum Florentinis vtriſque & opibus & armis validiſſimis, manus conſererentur. Quod ſi Florentini copias in Inſubres traduxiſſent, ac cum Franciſci Sfortiæ copiis coniunxiſſent, cùm & Renatus Rex, qui iam in Italiam deſcenderat, ſe æquè cum Franciſco Sfortia inſinuaſſet: futurum erat, vt neceſſariò Alphonſus Rex Mediolanum accerſeretur. Quæ res præter quàm quòd diutinam moram importabat, fortunis etiam deditiorũ Senatus non conſulebatur, in quorum agris tot exercitus cogi, illis noſtræque Reipu. admodũ periculoſum erat. Poſtea verò quàm nobis nunciatum eſt, Franciſci Sfortiæ ac Florentinorum legatos, infecta pace, Roma abiiſſe: Senatus Franciſcum ad legationis munus obeundum mox impellit, mandátque vt ea faciat quæ è Repub. fidéque ſua agenda ducat. Cùm igitur iam propè hyeme exacta, ipſo anni tempore, legatus ad bellum gerendum vocaretur, maturat in Hetruriam proficiſci: & ad ix. Cal. Mart. qui fuit annus Mcccclij. nactus idoneam ad nauigandum tempeſtatem, de quarta vigilia ſoluit, atque altera die ad Rauennatium litus tranſmiſit. Eſt Rauenna Gallorum Boiorum oppidum, in quo Regiam quondam Gothos habuiſſe memoriæ proditum eſt. Vrbem ingreſſus, quoad iumenta cæteráque ad iter compararentur, legatus eam per otium luſtrat, præclaram illam quidem ac ſummam antiquitatem redolentem. Paratis quæ ad iter opportuniora videbantur, equo vectus, traiecto Rubicone, Ariminum, ad Sigiſmundum Malateſtã ſe contulit, qui in ea ciuitate dominatum obtinebat. Hic enim Florentinorum ſtipendiis functus, miſſionéque honeſta dimiſſus (nam anno ſuperiore ſummæ eorum exercitus præfuerat) Ariminum hyeme aduentante, conceſſerat, valido equite ac pedite inſtructus, præſtolaturus quæ vltrò conditiones ſibi ab Italiæ principibus offerrentur. Bellum enim, deſperata pace, cùm per anni tẽpus liceret, vndique exarſurum exiſtimabatur. Miſerat ad illum Senatus probatum virum Phœbum Capellam e ſcribarum ordine, qui cum quibus poſſet rationibus, ad Alphonſi Regis ſtipendia capeſſenda induceret: Ioanni item Mauro mandarat ad Alphonſum Regem Legato, vt nihil ſibi reliqui faceret, quoad

rem

rem effeciſſet. Cúmque neuter quicquam de Sigiſmũdi animo recipere Senatui atque affirmare conſtanter poſſet, vt de ea ipſa re diligentius ageret, Franciſco legato negotium dederat. Nulli enim dubium erat, tantæ in re militari opinionis Ducem, tot fortiſſimis militibus imperantem (nam ad duo mill. equitum mille pedites ducere ferebatur) ſi partium noſtrarum faceremus, magno vtrique noſtrum vſui futurum. Petebat hic à Rege præter multa auri pondo, quo alias inſuper ſibi copias compararet, magnificẽtiúſque atque ornatius in aciem prodiret, Regis ſororis filiam quam dari nuptum filio cupiebat. Rex vtranque rem, vt pote haud factu facilem, reiicere: Venetus inſtare, vt quas meliores conditiones poſſet, acciperet: quando quidem non longè iam vernum tempus abeſſet, belláque fama plurimùm conſtarent. Multis cum Sigiſmundo verbis vltrò citróque habitis, tandem quicquid Senatus mandaret, vir Reipub. noſtræ ſtudioſus agere conſtituit. Fortè eò loci Iulius Cæſar florens atque illuſtris adoleſcens, in réque militari promptiſſimus, quique exacto anno, ſub Florentinis cum ſexcentis equitibus ac ducentis peditibus meruerat, cuiuſque pater in Camertes principatum obtinuerat, ſæpéque à Senatu amicus appellatus erat, legato occurrit. Poſtulabat hic, Sigiſmundo deprecatore vſus, cuius filiam in matrimonium duxerat, quòd pater de Repub. noſtra benè meritus eſſet, ob háncque cauſam & ciuitate noſtra donatus & in Patriciorum ordinem aſcitus eſſet, vt inter eos qui ſub ſignis Reip. militabant ſtipendia ſibi facere liceret. Legatus quanquã in Hetrutia duces copiarum quos magis idoneos iudicaret, comparare conſtituerat, hoc ſibi certis de cauſis faciendum non exiſtimabat. Ne tamen Cæſarem à propoſito abſterreret, reſpondet, nihil ſibi hac de re à Senatu præcipuè mãdatum eſſe, non ob aliam cauſam, niſi quòd cum legato occurſurum non exiſtimarat. Quòd ſi aliquid quod è re ſua eſſet, cognouiſſet, fuiſſe ei ſcripturum. In Hetruriam vel veniret ipſe vel mitteret ad ſe, vt quicquid Senatus de re ſua ſtatueret, acciperet. His ita geſtis, Arimino abſceſſit. Alpes ingreſſus Vrbinum properè ſe contulit. Nonnulla enim ei cum Federico eiuſce ciuitatis Principe agenda erant. Aberat in

Hetruria Federicus belli gerendi cauſa. Octauianus tamen Vbaldinus, perdoctus & ſummæ humanitatis vir ſummæ rei præerat. Quo cum multa de Repub, & ſummis vtriuſque rebus cùm egiſſet, vlterius non eſſe cunctandum arbitratus, Peruſium ire pergit. Peruſini & ſi noſtro iure noſtráque ciuitate donati erant, ob fœdus tamen quod cum Franciſco Sfortia & Florentinis percuſſerant, ab omnibus in hoſtium partibus adnumerabantur. Qua re adductus, legatus, rametſi ſancti iure gentium legati haberentur, iuſque legationis apud omnes inuiolabile eſſet, tamẽ commodiſſimum eſſe ſtatuit ad eos præmittere, qui fidem publicam impunè ſtandi, abeundíque acciperet. Nam vt omnia prius tuta, ſic tum belli cauſa diſcriminis & erroris eadem plena erant. Quam rem ſimulatque Peruſini accepetunt, cupidiſſimè legato præſtiterunt. Cùm aliquantum itineris emenſus eſſet, offendit opus, quod quia memorabile viſum eſt, non eſſe ſilentio prætereundum ſtatuimus. Eſt mons ab ſummo ad ïmas radices ad multum ſpatij abſciſſus, ad id vſque loci quem Foramen incolæ appellant. Ibi perforatus ac peruius fornicem in tantum altitudinis, quantum haſtati modus caperet, efficit: latitudinis quantum octoni pedites incedere in ordinem poſſent. Non mediocris verò aquæ vis quæ ex ipſis montibus in præceps fertur, in alueum tracto monte deducitur, ibíque conciſa petra manu ſtrata ex lapide via eſt. Hoc T. Veſpaſianus Imperator Cæſórque (vt ex epigrammate conſtat) quò aditus facilior per Italiam pateret, faciendum curauerat. Vt Peruſium ventum eſt, à Magiſtratibus quos Senatus verbis ſaluere iuſſerat, certior fit, pridie eius diei equitum turmas peditúmque manipulos aliquot, ad Politianum montem conſediſſe in inſidiis, vt illũ Cluſium tendentem, de via exciperent. Admonent, famam per totam Hetruriam ferè percrebuiſſe ingentem illum auri argentíque vim, ad belli ſumptus & ad comparandos exercitus ab vrbe exportaſſe. Eò pleróſque animum adieciſſe. Niſi cautè & diligenter incedat, fore vt in poteſtatem hoſtiũ veniat. Legatus his agit gratias atque ad Põtificis Maximi legatũ qui vrbi præerat, diuertit. Quẽ cũ verbis Senatus ſaluere iuſſiſſet, multáque de repub. contuliſſet: idem ferè de hoſtium

ſtium inſidiis edocetur. Nec ita multò poſt, vnus ex Legati ſpeculatoribus, quos iuſſerat præire, reuertit, affirmátque inimicorum copias ad Mõtem Politianum aduētare. Quāquā explorata re, multiplices curæ Legatum animi dubium habebant. Nam & anni tempus illum ad res gerendas depoſcebat: & nihil æquè in Senatus ac ſociorum rem eſſe intelligebat, quàm vt inde maturè diſcederet, & ad exercitum ſe reciperet. Id verò, infeſtis vndique itineribus, ob eas copias quæ pridie ad Politianum Montem conſederant, ſine magno diſcrimine fieri haudquaquam poterat. Reliquum erat, vt noſtrorum copiæ accerſerentur, vt vel hoſtes loco depellerent, vel tutū Legato iter expeditúmque redderent. Immorari verò Peruſij quoad hæc pararentur, moræ omnino eſſe coniiciebat: Franciſcúmque Sfortiam ac Florentinos quibus cum Peruſinis fœdus erat, denique ipſos Peruſinos hoc ægrè paſſuros, animo ſuccurrebat: nec in dubium veniebat, quin ſimulatque hoſtes, hæc illum conari intellexiſſent, idē etiam ſibi eſſe agendum cenſerent. Quibus rebus fiebat, vt nouus tumultus, nouúmque bellum exoriretur: & cùm Legatus vbi primùm poſſet, ducere copias in Florētinos & arma inferre hoſtibus decreuiſſet, ei bellum propulſare neceſſe eſſet. Itaque cùm in his anguſtiis Legatus verſaretur: aſtu potius & virtute animi quàm armis cum hoſte eſſe agendum putauit. Has autem difficultates omnes in hunc maximè modum ſuſtulit. Literulas dat admodum paruas ad militum Duces qui Cluſij, Scytoniæ cæteriſque locis finitimis in hybernis erant, eáſque ſub vilis zonæ fibulis defixas condit, fidóque tabellario credit. Eis per literas præcipit, vt ſine tumultu, pugnaciſſimum quemque militem armatum educant, & ad cõſtitutam horam ad Thraſymenū lacum inſtructi ſe conferant, ibique præſto ſint, donec aliud imperetur: neue dubitent finibus Senenſium excedere. Quatuor deinde ſpeculatores præmittit, qui in ordinem ſe locent, ita vt primus non longè à Politiano Monte dumetis vepribúſque ſe abdat. Interdiu fumo, noctu igne quid hoſtis agat, alius alij denunciet, vt Legatus quid etiam ſibi agendum eſſe ſtatuat, vtrum inde mouere an ſe loco continere quam celerrimè intelligat. Id autem eo conſilio, vt ſi cum

hoſte contendere non eſſe ex vſu putaret, in tempore recipere ſe poſſet. Cùmque adueſperaſceret, atque in foro circum Legatum multi adeſſent frequentes, tabellarius, vt ab eo iuſſus erat, cum cōmentitiis Senatus literis multo cœno atque illuuie oblitus, illum adit: quibus lectis, in corona pronunciat, perendie ſe diſceſſurum, & ad Sigiſmundum Ariminum rediturum. Ab omnibus creditum eſt. Nanque ab re non fuerat, factúque veriſimile videbatur, cum Sigiſmundi res adhuc fama referente, eodem loco eſſent. Poſt triduum verò ſub lucem, ne Peruſinis tempus quicquā ſuſpicandi cauſam afferret, per eam portam quæ Ariminum ducit recipere impedimenta iuſſit. Sarcinarum cuſtodi præcipit, vt cùm tria millia paſſuum proceſſerit, periſtromate impedimētis detracto, ne ob hanc cauſam ſignificatio hoſti fieret, per ſaltus ac montium decliuia iter deflecteret, rectáque Cluſium tenderet. Legatus aliquantò poſt ſequebatur. Multi ex principibus ciuitatis extra vrbem eum comitati ſunt officij cauſa, pro ſummo eorum in illum ſtudio, & quòd noſtra Reſp. benè ſemper erat de Peruſinis merita: inter hos Pandulphus Ballionus aderat, dux inter paucos excellens, qui quadringentis equitibus ac ducentis peditibus præerat, ac non longè ab Thraſymeno lacu hyemabat, anteaque ſub Senatu meruerat. Legatus omnes miſſos facit, Pandulphū retinet, qui rurſus ſub Reipu. ſignis militare cupiebat. Quid ſui conſilij ſit, aperit. Cluſium ſe contendere velle demonſtrat: omnia deinceps quæ facta dictáque eſſēt, eodē illò pertinere ait, vt hoſtes hoſtiúmque ſpeculatores, quos Peruſij obuerſari intellexerat, falleret: ab eo ſe intimis precibus petere, vt confeſtim ad ſuos qui ad Thraſymenum in hybernis eſſent, mitteret præciperétque vt armati atque inſtratis frenatíſque equis parati expectarent, quantíque illū faciat oſtēdit. Firmiſſimum pignus habere ſuæ erga illum voluntatis, quòd fortunas, caput denique ſuum audacter atque intrepidè eius fidei, necdum expertæ, crediderit. Multa illi quæ honeſta ſibi fore intelligat atque vſui, pollicetur. Pandulphus pro tanto in ſe ſtudio, Legato gratias agit, obedientérque dicto paret. Cùm ad ripas Thraſymeni Lacus ventum eſſet, inſtructæ vtrinque acies in conſpectum venere.

Hinc noſter miles, hinc Pandulphi cernebatur. Magna militū alacritate & ſtudio Legatus excipitur: coactiſque vtriúsque copiis ad locum tandem tutum propter Cluſium peruenit. Tum maximè quid Legatus molitus eſſet, Pandulphus deprehendit: non ita illum ſe, eius militibus permiſiſſe, quin ſuos quoque præſto eſſe iuberet: ac cùm bona illius venia diſceſſit: ille cum reliqua copiarum parte Cluſium ingreditur. Ea quæ conſecuta eſt, nocte, Legatus vigiles pro muris excubare iuſſit. Nam Cluſij munimenta, ob vetuſtatem vrbis, quæ quondam, Porſenna Rege, æmula Romani nominis fuerat, magna ex parte collapſa ſunt. De tertia vigilia iterum ſpeculatores dimittit, qui explorarent quid hoſtis ageret. Manè compertum eſt, cum diſceſſiſſe, literis Peruſio acceptis, quibus ſignificabatur Legatum regredi Ariminum ſtatuiſſe. Cognito hoſtium diſceſſu, cum expeditis militibus, magis itineri quàm prælio paratis ad Ferdinandum Calabrorum Ducem, qui Alphonſi Regis patris exercitui præerat, & ad Federicum Vrbinatium principem contendit, qui ad xij mill. paſſuum aberant. Iter ingreſſo ex ſpeculatoribus vnus aduolat, hoſtémque adeſſe nuntiat: redierat enim ſimulatque de Legati aduentu acceperat. Noſtris non mediocris animis formido inceſſit, quippe qui propemodum inermes atque incompoſiti laxius vagabantur. Legatus canere receptui iubet, atque in editiorem quendam locum agmen ſubducit, aciémque inſtruit. Cùm verò hoſtis aliò deflexiſſet, in oppidum cui Sarteano eſt nomen ſe recipit, extemplóque Ferdinandum de ſuo déque hoſtiū aduentu certiorem facit, rogátque copiarum quantum ſibi præſidio ſit, ad ſe quàm primùm mittat. Interea militem intra Sarteani mœnia continebat. De media nocte Ferdinandus ad Legatum mittit quingentos delectos equites ac pedites mille in quibus centum inerant Germani, qui ænea tormenta modicæ magnitudinis, ducenti qui ſcorpiones manu geſtabant: reliqui omnes clypeati erant haſtatique. Non longe ab oppido, mons aberat, qui ſe paulatim ad planiora demittebat: infimus apertus, à ſuperiore parte, multa arbore multiſque vinetis conſitus, quà verò nobis iter faciendum erat, in radicibus montis, via quæ vix quaternos

milites caperet, patebat. Hoſtis, vt ab exploratoribus compertum eſt, in montis iugo ſecundum arbores in inſidiis delitèſcebat, ac Legati aduentum præſtolabatur. Is milites oppido educit ſuóſque & auxiliares conſcendere montem iubet, validioríſque alæ Præfecto ccc. equitum mandat, vt alio itinere, ne ab hoſte conſpici poſſit, ſummum iugum montis petat, & cùm cœptum prælium videat, ſe à tergo obiiciat: aciem deinde pro loci natura inſtruit, ante omnes Clypeatos locat, paulúmque infra eos, haſtatos diſponit, qui impetum hoſtis excipiant, veritus ne ſupernè inceſſeretur: infimo loco tormentarios omnes ſtatuit, equites in ſubſidiis locat, ac per tranſuerſum montẽ ire in hoſtẽ iubet. Clypeatis haſtatíſque imperat, vt ad primũ tubæ ſonũ ſe loco contineant, tum qui tormenta ſcorpionéſque manu geſtabant, eminus glandibus plumbeis ac ſagittis hoſtem inceſſant: qui præſidio eſſe impedimentis erant iuſſi, impigrè ſimul incedere iubet. Cùm infra teli iactum hoſtis conſpiceretur (nam è ſyluarum latebris ſenſim exierat) Clypeati, vt imperatum erat, ſe loco continent, cùm alij interim tormentis & ſcorpionibus hoſtem peterent: qui nos telis, pilis, ſaxíſque impetebat. Pugnabatur à noſtris iniquo atque alieno loco, magíſque tumultus quàm prælium erat. Interea noſtri equites iugum aſcendunt: quod cùm hoſtes animaduerterent, qui iam per prona deſcendebant, primùm trepidè ſtare, poſt pedem referre, mox terga dare metu pudorem vincente cœpit. Quoniam verò aſcenſus arduus erat, pedéſque nimium defatigabatur, eques per ſaltus penè inuios haud inſequi poterat, receptui Legatus cani iuſſit. Neque enim exiſtimabat difficilè factu futurũ hoſtẽ noſtros defatigatos, præſidio equitum deſtitutos, ſiſtere poſſe, atque eam copiarum partem ad internecionem delere. Dum hæc geruntur, qui præire cum impedimentis iuſſi erant, iam multùm itineris proceſſerant, atque in tutum locum ſe receperant. Sub veſperam tandem ad oppidum Sanctum Clericum appellant, peruenit. Quò Federicus Vrbinatium Princeps ac reliqui Regij Duces obuiam Legato venerunt, eúmque ad Ferdinandum deduxerunt: quem quidem accepta ſalute redditáque, impenſius rogare inſtituit, vt communi ſaluti

ac digni

ac dignitati quod tanto Rege dignum erat, conſuleret. Statuendum enim Patri fuiſſe, vtrum pacem an bellum mallet, quando bellum geri placuerit, nunc cùm iam hyems in exitum ſit, educendum militem ex hybernis, ſtipendia repræſentanda, mercede nouum militem conducendum, hoſtiũ in belli apparatu præueniendum, quando omnis militaris res in celeritate poſita ſit, omnino eſſe. Demonſtrat nihil duobus ſuperioribus annis eſſe actum, oppida quæ tantis im pẽſis ac periculis vi cœpiſſet, omnia in hoſtium poteſtatem eſſe redacta. Admonet ſi ſuperior bello ſit, quantum laudis quantumque Imperij Patri cedat. Nam per fœderis leges, omnia ferè bello quæſita Regi in Hetruria cedebant, in Inſubribus omnia præter Cremonam, quæ cis Abduam amnẽ eſt poſita vrbs, Senatui adiudicabantur: victos quis rerum exitus maneat, declarat: quibus deinde poteſt rationibus hortatur, vt Sigiſmundum Ariminenſium Regulum mercede conductum adhibeat, illum omnem eiuſce rei facultatem Senatui permiſiſſe. Ad quæ ita Ferdinandus reſpondit, vt propediem diceret ſe ſtipendia militibus perſoluturum, cætera Patri ſibíque curæ æquè fore, quæ quidem ad victoriam conſequendam intelligeret pertinere: idque eò magis quò æquè & ipſe ſciat, quantum ſemper in omnibus rebus bellicis præſertim celeritati tribuendum ſit. De Sigiſmundo ac reliquis Ducibus mercede conducendis, quid Pater conſtituat, expectari oportere: Legatum & ipſe viciſſim obteſtatur, vt pro ſua virili victoriæ etiam ſtudeat. Legatus ad multam noctem cum eo collocutus, diſcedit. Multa in Ferdinando comitas atque ingenij dexteritas uiſa, tantum autẽ in Remp. noſtram ſtudium vt cum legato certare, vincereque etiam velle videretur. Cupiebat Senatus vt Federicus in Inſubres copias traduceret: eius loco Sigiſmundus Regis ſtipendia capeſſeret, atque cum Ferdinando in Hetruria gereret bellum. Federicus verbis Legati adductus voluntati Senatus morem geſſit. Vna modò res obſtare videbatur, quò id minus ex ſententia cederet. Præerat Venetorum copiis Iacobus Picininus, cui quidem vt pareret, Federicus minimè animum inducere poterat, vnus per ea tempora maximè ex omnibus Italiæ ducibus clarus habitus. Petebat

igitur tanquam copiarum Regiarum Dux, ſtipendiis tamen à Senatu perſolutis, ſibi vt rem gerere nullius imperio addicto, liceret. Legatus integram rem ad Senatum reiecit, Senáſque profectus eſt: qui cùm circiter tria milia paſſuum, abeſſet, omnis Senenſium militia, tota plebs, omnéſque ordines obuiam illi proceſſerunt, vt non ad bellum gerendum, ſed de bello proſpere felicitérque geſto, triumphum agendum videretur aduentare. Poſtridie eius diei, Magiſtratu adito, per eum aduocata concione, huiuſmodi ad populum orationem habuit. Vellem Dij immortales effeciſſent, vt ſicut de propulſandis iniuriis, quæ ab inimicis noſtris nullo belli iure quotidie nobis inferuntur, deque conſeruanda tuendáque libertate iſtius veſtræ ciuitatis præclaræ, verba facturi ſumus: ita pacatis Italiæ rebus, de pace ciuitatis, de ciuium veſtrorum otio verba faceremus. Gratioſa nempe oratio eſſet, & quæ nullius inuidiam moueret: res verò ipſa quoniam per ſe eſt ſalutaris, Senatui Veneto iucundiſſima etiam gratiſſimáque accideret. Sed quoniam ita volentibus fatis, effectum eſt, vt inuiti arma ſumpſerimus, iámque ad bellum non voluntarium, ſed neceſſarium prouocemur: quando Nicolai Pontificis Maximi autoritas, nihil ad pacem tranſigendam profuit, nihil Italiæ incolumitas mouit: in rem veſtram eſſe videtur, viri Senenſes, vt in commune conſulamus, quo pacto ciuitatem hanc veſtram, ab inimicorum iniuriis, ab tanta vaſtitate & populatione agrorum vindicemus. Ardet enim inter vos ac Florentinos finitimos veſtros, immortale odium, & nunquam vulnus ſanabile, vetus & antiqua ſimultas. Hi ſuburbia veſtra exciderunt, aras, delubra combuſſerunt, & quod æquo animo haud ferendum eſt, ſacras huiuſce vrbis valuas ad perpetuam nominis veſtri ignominiam clauis ferreis cõfixerunt. Stabitis, Ciues, oſcitantes præſtolaturi, quid de vxoribus, liberis, de aris & focis, de libertate incolumi atéque veſtra hoſtis ſtatuat. Actum eſt de vobis ſi hæc expectatis. Si memoria vlla Romani nominis in vobis viget, viri Senenſes, à quibus vos originem trahere gloriamini, hæc adeò patriæ veſtræ pernicioſa, nullo modo toleranda ducetis, ſed fœdere cum Alphonſo Rege primùm & Senatu Veneto percuſſo, tum

veſtris

veſtris copiis cum Regiis noſtríſque coniunctis, bellum aduerſus Florentinos communes hoſtes gerendum decernetis. Non deerit vnquam Senatus Venetus ſociis ciuitatibus: qui quidem cùm iis quibus iure fœderis debebat, ſemper nimium fauit, tum in magnas quandoque difficultates incurrit. Teſtis eſt Florentina Reſpub. cuius cauſa tam multa variáque bella cum Philippo Maria Mediolanẽſium Duce geſſit: teſtis Bononia teſtis eſt omnis Italia, teſtis Mediolanum, quod iure meritóque huiuſce belli ſeminariũ quoddam appellarim, cuius libertati cùm Senatus ſtuderet, eandem hoſtes occupare armis niterentur, in hoc tàm graue bellum incidit, quo etiam, ob eandem cauſam, omnis Italia exæſtuat, ſinguli autem de ſua libertate ſoliciti in diſcrimẽ vocantur. Vt verò vos pium iuſtúmque bellum fouere intelligatis, alacriúſque de eo ſuſcipiendo decernatis, operæ prætium videtur paulò altius eius originem cauſáſque recenſere. Deleto exercitu noſtro apud Carauagium, Franciſcus Sfortia ab Inſubribus quorũ ſummæ Imperij præerat, ad nos defecit. Senatus eius auxilio vti in tanto rerum diſcrimine ſatius exiſtimauit, quàm rem Venetam labantem & proclinatam deſtituere. Miſſi ab Senatu ſunt, qui pacta inita iureiurando vtrinque firmarent. In conditionibus cauebatur ne ei mercenariorum militũ, peditum equitúmue v.mill. amplius habere liceret. Quod ideo à nobis decretũ eſt, vt & noſtræ Reipub. ſaluti & Inſubrum libertati conſuleremus. His ita tranſactis, nihilo ſegnius per Franciſcum Sfortiam agebatur: quin etiam Carolum Gonzagam qui Laudẽ oppidũ ditionis eius fecerat, ab Inſubribúſque, exacto ſtipendiorum tempore, ad ſe defecerat, vltra præſcriptum numerum conductum habuit. Miſit Senatus illico, qui cum eo de hac re expoſtularent. Non paruit Senatui. Quæ res cùm Patres malè haberet, qui eum minimè ſtare conuentis intelligerent: nouum cum Inſubribus fœdus, inierunt. Hoc fœdere eorum libertas ſeruabatur, Laudéſque oppidum ob regionis propinquitatem eis adiiciebatur, ita tamen, vt pro ſumptibus ad bellum, certam pecuniæ vim Sfortiæ ſoluerent: cui nonnulla Ligurum Inſubrúmque oppida ex fœdere contribuebantur. Alexander Sfortia ad Se-

natum profectus, iureiurando adactus quæ viſa Senatui erant, fratris nomine confirmat. Verùm dum hæc ita geruntur, Sfortia Mediolano potitur, legatúmque noſtrum virum optimum, qui ea tempeſtate apud Mediolanenſes degebat omni cruciatu antea enectum, præcipitem dari iubet. Aegerrimè Senatus tulit, & fœdus modò ictum rumpi, & legationis ius, quod apud omnes nationes ſanctum ſemper habitum eſt, violari. Toleranda tamen hæc vtcunque duxerat, tametſi rupti fœderis & vlciſcēdi Legati æquiſſimæ belli gerendi cauſæ præſtarentur. Qua in ſententia cùm eſſet, audit Franciſcum Sfortiam, qui anno ſuperiore in Inſubribus rerū potitus erat, Florētinóſque eius ſocios veteres copias inſtaurare, nouum militem mercede conducere, omniáque ad bellum gerendum neceſſaria ſummo ſtudio parare: cùm quidem conſtanti fama per Italiam ferretur, de Renato Rege cis alpes aduocando, déque iſta veſtra ciuitate ac Lucenſium occupanda ab iis conſilia iniri. Hæc potiſſimùm cauſa fuit, cur cum Alphonſo Rege fœdus & vobiſcum ſimul inierimus, quando hac vna re communis vtriuſque noſtrûm ſalus magis magiſque conſeruabatur, cui quidē infeſti hoſtes, omnia in communem omnium noſtrū perniciem moliebantur. Militem igitur confeſtim parauimus, & ad fines noſtros qui eos tueretur, deduximus. Rex rurſus copias coegit atque in Hetrutiam miſit: vos, quod ſine veſtro incōmodo fieri potuit, largè & liberaliter commeatus Regio exercitui præſtitiſtis. Hæc cauſa hæc origo hiuſce belli fuit: quam ſi iniquam iudicatis, nihil vlterius loquor, ſin iuſtam eſſe eandem ſtatuitis, vos quidem æquum eſt, effrenatam hanc hoſtium dominandi libidinem, nobiſcum armis retundere. Neque ſane id cuiquam in dubium venire debet, tantis impenſis in bellum, aliud cupere Florentinos, aliud velle, minimè eo contentos vt Franciſcus Sfortia rerū in Ligur ibus atque in Inſubribus potiatur. Alere enim dominum, atque eundem quidem eouſque reddere impotentem, vt patriæ quandoque formidabilis pernicioſúſque eſſe poſſit, ſine ingenti emolumento, incomparabilis omnino ſtultitiæ eſſet. Credendum igitur, id quod nō ab re eſt, & nos certe ſcimus, alia eſſe quæ hi moliuntur,

Flo

Florentinóſq; antiquarum ſimultatũ memores omni ſtudio eniti,vt ciuitate hac veſtra, Lucenſiumque,ac totiusHetruriæ imperio potiantur, quò illos quidem non hoc tempore modò, ſed multò etiam ante hãc ætatem adieciſſe animum, minimè ignoratis, Rex item Alphonſus vt Regno expellatur, opimáque ſpolia inter victoriæ ſocios tantum in Italia Regnum diuidatur. Quid enim aliud præſefert, tam repentinus Renati Regis,tam alieno tempore in Italiam tranſitus? quæ quidem res quantas ſtrages Italiæ portendat, quot bella, quot clades, quiuis diiudicare facile poteſt. Quid igitur, viri Senenſes, vobis eſſe faciundum cenſebitis? niſi vt vno eodémque animo ad iniurias communes repellendas coëamus, in conſiliiſque ac belli omni apparatu, hoſtem (id quod viros fortes facere æquum eſt) præueniamus? Alterũ enim fœderi, ſi id modò cum Alphonſo Rege & vnà nobiſcum vobis ineundum duxeritis, alterum celeritati in adminiſtrandis rebus, & magnitudini animi tribuendum erit. Si hæc agimus, ciues, victoria in manibus eſt, quæ in ipſo limine moratur,cum nos interea omnia admonere videantur, vt ſaluti Italiæ deeſſe haud velimus. Nam Alphonſus Rex ſummi animi, ſummæque potentiæ, vt ſimul Franciſcum Sfortiam ab iniuſta Mediolanenſis Imperij poſſeſſione deturbet, & Renatum ita abſterreat, vt eum in Galliam redire cogat, vt rebus denique ſuis atque imperio conſulat, magnas conductorum militum copias mittat, neceſſe eſt. Nos verò in Inſubribus Liguribúſque bellum arduum quidem & dificile ita geremus, vt certam victoriam nobis de hoſtibus polliceamur. Neque tamen Reipub. veſtræ deerimus. Eſt, Diis gratia, vnde hæc fiant. Exercitus enim parabitur, quo libertatem veſtram tueri, vltroque inimicis bellũ inferre poſſitis. Ob hãncque cauſam nos Senatus ad vos miſit, vt vobis præſto adeſſemus, & amplitudini incolumitatique veſtræ Reip. conſuleremus. Hæc verò ciuitas propter ſitus opportunitatem, copiam commeatuum, vires, potentiam: occaſionem nobis rei feliciter gerendæ certiſſimam promittit. Statuite, viri Senenſes, quæ veſtris maioribus digna ſint: qui de re proſperè ac feliciter aduerſus Florentinos geſta,ſibi poſteríſque perennem ſæpè gloriam peperere.

 perere.

perere. Induite Romanos animos à quibus vos ducere originem putatis. Eripite hanc patriam, focos, aras, Deos Penates ab inimicorum impiis manibus. Efficite veſtra virtute, vt in libera atque incolumi ciuitate, vti à patribus accepiſtis, liberi veſtri conſeneſcant. Quod quidem vobis planè ſpondeo futurum, ſi cum Alphonſo Rege ac Veneto Senatu, quod Reipub. veſtræ felix fauſtum, fortunatúmque ſit, fœdus percutietis, bellúmque in Florentinos cõmunes hoſtes decernetis. Cùm Legatus concione exceſſiſſet, nemini contrà eniti oratione neceſſe fuit, adeò propè populus omnis legati erat. Ghinus tamen Bellantes magnę apud Senenſes vir autoritatis, quique Alphonſi Regis ac Senatus Veneti partium exiſtimabatur: quò ſtudium ſuum omnibus palàm faceret: ac plebem ad arma ſumenda impelleret: plenus fidei, ſed haud magna cum re, eadem ferè quæ Legatus in medium proponit. Singillatim deinde enumerando quoties collato marte cum Florentinis dimicatum eſſet: ad orationis exitum. Afferte, inquit, medio foro præclara patrum noſtrorum monumenta: in obſcuro ab his parta decora hoc tempore iacere ne ſinatis: quibus quondam patriis diis iuuantibus Florentinos hoſtes perpetuos ad internicionem redegerunt, & hæc mœnia hanc veſtram ciuitatem ab immani eorum ſeruitute vindicarunt. In his afferri iubet vexillum & aliquot militaria ſigna, quibus olim Senenſis Florentinis latiſſimam ſtragem dederat: quæque adſeruata erant ad rei benè feliciterque geſtæ memoriam. His in foro propoſitis nihil potius Senenſibus fuit, quàm vt fœdus cum Alphõſo Rege ac Senatu Veneto ſummo omnium ſtudio iniretur: bellúmque ſacris prius ritè peractis, Florẽtinis omnibúſque tum Alphonſi Regis, tum Senatus hoſtibus indiceretur. His ita geſtis cùm antequàm Legatus ad bellum gerendum proficiſceretur, Florentini intempeſta nocte per anfractus ac prærupta montium, furtim Senenſibus nihil tale verentibus intra primam & ſecundam portam, quam Camoliæ appellant, ſeſe quaſi reptãdo inieciſſent, primámque portam, tigno per tranſuerſum acto, clauibus ferreis confixiſſent, ne Senenſes ſuis ire auxilio poſſent, delubra, & prophana loca omnia, quæ intra portas erant igni flammíſque dediſſent: hanc

hanc tantam Senenſibus illatam iniuriam ſibi vindicandam Legatus cenſuit. Itaque Auguſtinum Placentinum ad ſe vocat, qui machinarum bellicarum tormentorúmque inuentor, longe omnium peritiſſimus per ea tempora habebatur. Hic aquam eo artificio conficiebat, vt cúm quippiam ea madefieret, ac ſuccenderetur, nulla aquæ vi ſed oleo tantum extingueretur. Ei mandat, vt huiuſcemodi aquam paret. Cordatos deinde nonnullos & ad rem tantam audendam gerendámque idoneos deligit centuriones. Eis ſpe facta ingentium præmiorum imperat, vt ad Florentinam propiorem portam continenter ſub veſperum eant, velúmque ea madefactum aqua, portatum foribus infigant, ac ſuccendãt, flammis deinde omnia dedant. Rogat vt huic rei ſedulam nauare operam velint. Ea res haud parui eſſe periculi videbatur. Nam Florentinorum hybernaculis omnia Senenſes verſus propè completa erãt, per medióſque hoſtes iri oportebat. Tandem re peracta, adeò trepidaſſe Florentini dicuntur, vt ad arma conclamatum ſit, militibúſque vt tota vrbe excubarent imperatum, ac vigiles pro portis ac mœnibus extemplò conſtituerentur. Nec multùm abfuiſſe fama eſt, quin aliquid inteſtinæ ſeditionis per huiuſmodi tumultum oriretur, exulúmque reſtituendorum mentio haberetur. Exuſtis foribus & aliquot priuatis ædificiis ſuccenſi s, ſatis iniuriæ Senenſium factum Legatus exiſtimauit. Hybernorum tempore, inter Florentinos ac Senenſes crebra magis quàm digna dictu prælia nulliúſque penè certaminis conſerebantur, in quibus modò Florentinus, Senenſis modò ſuperior habebatur. Quotidie tamen depopulationes excurſionéſque agrorum vtrinque fiebant. Interea Legatus quò militem labori ac cæteris militaribus operibus aſſuefaceret, & ab inopia aliqua ex parte leuaret (nam per hyemis tempus menſtrua ſtipendia ad diem ſoluta nõ erant, militéſque in maxima annonæ, atque omniũ rerum caritate verſabantur) ſtatuit vt omnis Senatus ac Senenſium equitatus peditatúſque ad præſcriptam diem tribus ab Sena paſſuum millibus præſtò adeſſent. Quem in locum quidem cùm militum circiter tria millia conueniſſent, admonet Legatus vt arma expediant, ac corpora curẽt, maturéque ſe quieti dẽt:

noctе in expeditionem eſſe eundum. De tertia vigilia ſignũ dari ac ſilenti agmine militem procedere, vtque magis fulgorem armorum celaret thoraces ac loricas lacernis ac militaribus ſagulis cooperiri, criſtas & inſignia detrahi iubet. Tandem cùm non longè ab eo loco cui nomen ſancta Maria in Pruneto, ventum eſſet, milites opportuno loco bipartitò in inſidiis condit. Futurus eo loco erat luce inſequenti celebris nundinarum dies: quò Florentinorum permulti quotannis emendi venundandíque cauſa conuenire conſueuerant, magnúſque ob eam ipſam cauſam pecoris numerus, frumenti item ac vini aliarúmque rerum ingens modus conuectus erat. Cùm huc frequẽtes conueniſſent, omniáque eſſe in tranquillo viderentur, extemplò noſtri ex inſidiis in locum aduolant, & quæcúnque in promptu ſunt diripiunt. Multi capti, qui ſe poſtea pecunia redemere: multũ vini frumenti, aliarúmque rerũm redemptum. Prætor loci è noſtrorum manibus vix elapſus, vexillum tamen eius captũ, Senenſibúſque dono datum. Ea re effectum eſt, vt milites alacriores ad bellum poſtea eſſent, nouáſque ſibi quotidie expeditiones depoſcerent. Nec ita multò poſt noſtri itẽ ad locum quem Molinum appellant, occurrunt, pecoris multũ ac vini abigunt, multos captiuos faciunt, locúmque adorti primo impetu capiũt. Exacta propè hyeme, cùm iam prima ac dubia veris ſigna apparerẽt, Legatus Senẽſibus ſuadet, vt nouum exercitum comparent, ac ſtipendia quæ iam militibus proceſſiſſent cum fide exoluãt. Ipſe & veterem reficere & nouum comparare, omni ſtudio diligentiáque curabat. Neque enim in dubium veniebat, quin exercitus, qui prior ex hybernis exiret, magnam ſuis victoriæ ſpem daret. Hæc ab Legato & Senenſibus impigrè gerebantur, vt & agrum Senenſem à Florentinorum populationibus, id quod futurum expectabant, vendicarent, & priores ex hybernis copiis eductis capeſſerent bellum. Alphonſi Regis copias, quas ab Ioanne Mauro noſtræ Reipub. ad Regem Legato ingentes cogi didicerant, propter itineris longitudinem, temporúmque inclementiam, tardius ſibi affuturas ſuſpicabantur. Reliquum erat, vt vehementius à Ferdinando filio contenderent, vt ſtipendio militibus, quod his ſuperiore

anno

anno proceſſerat perſoluto, conaretur ita hyberna diſſolue re, vt belli gerendi principio, pro patris ac fœderatorum dignitate cum Regiis copiis præſto adeſſet. Cùm hæc gererentur, legatus in magnam admirationem adducebatur, & quid cauſæ eſſet ignorabat, cùm tot præſtantes duces ſub Florentinis ſtipendia facerent, cur noſtros milites ab incurſionibus populationibúſque non arcerent, ac, cùm ſuperiores eſſent, cur nos vltrò bello non laceſſerent, cur cunctarentur ac, quoad maiores copias cogeremus, interim tantam ſui agri vaſtitatem perferrent. Ex ſpeculatoribus verò à quibus quotidie de Florentinorum conſiliis certior fiebat, hanc huius cunctationis cauſam reperiebat, ſæpenumero ad populum latum eſſe, præſtarétne è repub.q; eſſet, Senenſes bello premi, decretum eſſe ne vrgerentur: id autem ob eam cauſam, ne Alphonſi Regis ditioni ſe aut Senatus Veneti tēpore coacti ſubderent, quæ quidem res impunitatem noſtris licentiámque conceſsit. Exploratum etiam nobis erat, omnes propè copiarum Duces, qui ſub Florentinis ſuperiore anno meruerant, perfunctos eſſe militia, neque iterum niſi nouis longéque melioribus conditionibus, vt ſtipendia faciant adduci poſſe: Florentinum populū curare vt iterum mercede conducti accerſerentur. Huius rei hæc cauſa fuerat: quòd Florentini ſimulatque de pace conuenire qua de re per Nicolaum Pontificem agebatur, poſſe exiſtimarunt, conducendis militibus diem perexiguā ſtatuerant, qua ſpe lapſi, in huiuſcemodi difficultates inciderant. Legatus optimum factu eſſe ratus, ſi ad ſingulos Florentinorum Duces perſcriberet, vt ſi vel in Inſubribus, vel in Hetruria ſub Veneto Senatu ſtipendia facere vellent, modò è ſuis quempiam ad ſe mittant, fore vt æquas conditiones accipiant, magna omnes his literis voluptate affecit. Nam hac re percepta, Florentinos ad quas vellent conditiones ſe perducere ſperabant, quippe qui intelligerent, à quibus mercede conducerentur, haud defuturos. Quæ res vbi melioribus quàm antea conditionibus tranſigi nequiret, ſub Senatu ſtipendia ſe vberiora facturos ſperabant. Itaque omnes, certos è ſuis homines ad Legatum mittunt, quos quidem ille comiter exceptos omnium primum edocet, quid facultatis ab Senatu in conducendis

militibus habeat: plenámque ſibi huius rei poteſtatem factam demonſtrat. Vnum quenque deinde ſeorſum rem otis arbitris, appellat: atque optimas pro cuiuſque dignitate ac virtute conditiones affert, longéque honeſtiores, quàm iis quas à Florentinis proponi per ſpeculatores acceperat. Hæc ideò Legatus agebat, quòd Florẽtinorum ærarium ad exinanitionem redactum, omnéſque obduruiſſe ad tributi vocem pro comperto habebat. Hoc autem commento fieri poſſe ſperabat, vt militum petitiones indies laxiores fierent, vnde vel pax æqua deſperato bello, ſequutura eſſet, vel militum animi ita ab Florentinis abalienarentur, vt mutuò indignationi atque odio eſſent. Quod legatũ haudquaquam fefellit. Nam ſimulatque nuncij ad Duces redierunt, adeò eorum immoderata poſtulata ſunt viſa, vt cùm latum de his ad populum eſſet, rationibus ſubductis, pecuniæ ſumma quæ pro militibus ex hybernis educendis Florẽtinis impendenda erat ad-*-nummum aureorum confecerit. E ducibus porrò qui tum Florentinis merebant, de quibúſque eſt ad populum latũ, Aſtorgius Fauentinorũ Princeps, pedites quingentos, ad mille quingentos equites ducebat: Alexander Stortia Piſaurenſium pari numero militũ præerat. Simonetus Caſtroperius ad mille ducentos equites, ducẽtos quinquaginta pedites, Malateſta Ceſenatium Princeps ad quingentos equites & centum pedites, totidem equites Michael Cotiniola, Thaddæus Imolenſium Princeps ad ſeptingentos & triginta equites, Carolus Oddus ad quingentos, Io. Franciſcus Pignanus totidem & præterea pedites centum ducebat. Alij erant obſcurioris famæ duces ac centuriones, in quibus mille & quingenti equites ac totidem pedites numerabantur. Vltra hos auxiliares erant copiæ, quas Frãciſcus Sfortia Mediolanenſium Dux, poſt Renati Regis in Italiam aduentum Florentinis ita petentibus, in Hetruriam miſerat. Hæ mille & ſexcentorum equitum eſſe, octingentorum peditum ferebantur: præter imbellem turbam ad x mill. numero, mercenariorum militum, peditum equitúmque, quatuor millia. His ad populum latis, plerique in concione vociferabantur, de pace agendum potius, quàm Florẽtinam Remp. prædæ militibus dedendam. Nihil lucri ob tantas impenſas

ciuitati ceſsiſſe,quibus ſit reſpub.in magnum diſcrimen adducta. De pace iterum cum populo agi, eo conſulto, quicquid iuſſerit de eo ſtatui oportere. Coſmus Medices vnus ex principibus ciuitatis ſummis opibus ſummáque potentia atque autoritate in Repub. cùm Franciſci Sfortiæ partium & eſſet & haberetur, bellum ſuadere omni ſtudio nitebatur. Hortari populum,rogare, vt exploratam victoriã è manibus elabi ne ſineret: occaſionémque benè gerendæ rei quam antea vix optare auſus eſſet, non amitteret. Alphonſi Regis & Senatus Veneti in Hetruria atq; in Inſubribus labare partes coepiſſe: omniáque quæ Regis exercitus iã annum tertium occuparat, in poteſtatẽ redacta: & in Gallia Franciſco Sfortiæ omnia benè ac feliciter euenire: iã ad c c. Senatus oppida partim vi cepiſſe, partim accepiſſe in deditionẽ, vnã modò victoriã ſupereſſe: qua quidẽ parta à nemine amplius ciuitatem in ſalutis & libertatis diſcrimẽ deuocari poſſe. Paratum ſe,ne fortunam Reipub.omnino deſtituant,deſerántve omnem pecuniam militibus repræſentare, quæ ſibi cùm id per Reipub. commodum fieri poſsit, ex ciuitatis vectigalibus perſoluatur. Decretum tandem eſt in eam ſententiam factum,vt ſi pax modò æqua haberi poſsit, ea vt bello præferretur,iniquæ paci & parum ciuitati honeſtæ præferretur bellum. Hoc cùm intelligerent Florentinorum Duces ad legatum confeſtim mittunt, vt & rebus ſuis in tempore conſulerent, & turbandæ pacis ſcrupulum iniicerent. Ita qui prius exiguam ſpem tranſitionis præbuerant,nunc vltrò vt ad noſtros tranſire liceret, poſtulabant. Legatus ignorãs quidnam Franciſcus Sfortia ſibi eſſe agendum ſtatueret, & an Florentini in ſententia manerent, quídve Alphõſus Rex ac Senatus ſibi è re ſua eſſe cenſuiſſet,veteribus Senatus copiis,nouis in ſupplementũ militibus ſcriptis,per hanc ipſam occaſionem pleróſque ex Florentinis Ducibus, quos in re militari eſſe præſtantiores cognouerat, mercede conducit, ea tamẽ lege, vt hi poſtea ad ſenatum mitterẽt, qui ſi id eſſe è repub.duceret, acta cum legato tranſactáque omnia perpetua ſua autoritate firmaret. Libera enim huius rei facultas Senatui permittebatur. Hæc ideò Legatus agebat, vt moræ aliquid interponeret, & ſi bellũ geri placeret,hos duces cõ-

paratos haberet,ſin pacē ſenatus mallet non neceſſario ſum ptu grauaretur. Nam commutatione rerum facta (id quod iure poterat) minime conuenta approbaturum apparebat. Simonetus Alphonſo ſenatuíque tranſitionis ſpem fecerat, poſtea minus conſtare Legato viſus eſt * Interea pleráq; ex Florētinorum oppidis quoniam exercitus hyberna nimium iis grauia fuerant, cùm neque finem vllum neque modum ſuarum ærumnarum cernerent,ad legatum miſerunt(quòd eum rem magis ſilentio tecturum cōfidebant)qui ſe vel Regi vel Senatui dederēt: cui rei danda opera erat vbi primùm per anni tempus liceret. Factionē item inteſtinam Rex Legatúſque intra ipſa Florentina moenia alebant,in nonnullorum perniciem,niſi ceſſatum à bello eſſet,exarſuram. Dum hæc agūtur, legationem Florentini ad Sfortiam decernūt, vt quid populus iuſſerit per eos dies cognoſcat, ſimul poſtulant,vbi is paci annuat,Bartholomæum Coleoneum clarum in primis & ſingularis opinionis ducem, per emeriti ſtipendij ſpeciem, quoad pax tranſacta ſit, ab tranſitione quam ad nos facturum celebris fama erat, omni ratione fruſtretur. Hæc Franciſco Sfortiæ nuntiata eò æquiore animo ferenda viſa ſunt, quòd ſenatum ſeptingenties nummûm aureorum mill. congeſta ad bellum gerendum, habere acceperat.Bartholomæi etiam tranſitio eum ad pacem capeſſendam promptiorem alacriorémque efficiebat. Nam cùm ſub Veneto ſenatu equitum x v. millia,peditum quatuordecim, præter collectitiorum manum,ſtipendia facerent, vbi is ad hoſtem tranſiret,ei neque militum numero, neque Ducum excellētia erat æqua cum Veneto contentio. Quod ſi eſſet futurum minimè pari iuſtoque exercitu cum eo contendere potuiſſet.Itaque haud dubia re,pacem omnino ſequi conſtituit, negotiúmq; dat tractandæ pacis Simoni cuidam Eremitæ,obſcuro loco nato homini,ſed fama ſanctitatis & religionis claro. Senatus qui & pacis ſemper ſtudioſus habitus erat, & Bartholomæi tranſitionem non planè habebat exp'oratam(nam ſe in oppida ſua receperat per finiti ſtipēdij ſpeciē, legatóſque hoſtium admittebat, nec planè nobiſcum tranſegerat)ad pacem animum adiecit. Mouebat etiam Senatum,quòd 'pro ſuggeſto relatū eſſet, Alphōſum Regem

clàm

clàm nobis cum Florentinis ac Franciſco Sfortia, per Commarchum Troiæ Regium purpuratum ac reliquos ſæpenumero pacem tentaſſe, ac Romæ omnem pacis mentionem diſcuſſiſſe. Sed quod nobis minus conſtat, non videtur id pro certo eſſe proponendũ. Tandem v. Idus April. apud Laudem Pompeij, quod oppidum in Ciſalpina Gallia Abdua flumine abluitur, inter Senatum & Franciſcũ Sfortiam pax eſt firmata. Conceſſerat enim eò Senatus nomine, Paulus Barbus acris ingenij vir & præſtantis virtutis, cum publicis mandatis, atque ita cõceſſerat, vt à nemine antea cognitus fuerit, priúſque eò ſit profectus, quàm diſceſſiſſe ab vrbe exiſtimaretur. Is igitur ſimulátque de pace conuenit, de eo déque pacis conditionibus, Legatum certiorem facit, Senenſiúmque dignitatis rationem habitam eſſe demonſtrat. Eodem ferè tempore ab Senatu ad Legatum duo tabellarij venerant: quorum alter literas afferebat, quibus pacẽ tranſactam ſignificabatur: alter quibus legatus iubebatur ab conducendis militibus & à pecuniis erogandis ſuperſedere. Hi ea vſi celeritate dicuntur, vt niſi in hoſtium inſidias præcipitatis moræ nonnihil eſſet allatum, triduo ad legatum c c c. mill. paſſuum confectis, peruenire potuerint. Cum à militibus qui in inſidiis delituerant, quæſtioni ſubderentur: vi coacti, literas oſtendũt, ac pacem inter Principes factam edocent. Quod vnum omnium illi ægerrimè ferentes, tabellarios malè mulctatos, cùm nudati ac virgis cæſi propè ad necem fuiſſent, cruore & ſanguine madentes ad legatum ſine literis dimittunt. Qua re animaduerſa, Legatus ad Florentinos literas dat, déque militum in Tabellarios contumelia atque iniuria queritur, & quàm ægrè tantam rei indignitatem ferre debuerit, demonſtrat: ſimul literas à militibus interceptas depoſcit. Illi ſe Legato ita literis purgant, vt non minus hoc ſibi moleſtum accidiſſe oſtendant, literáſque vt patefactæ erant, ad illum perferendas curant. In his ſunt repertæ literæ Pucij Regij Purpurati, qui apud noſtram Rempubl. legatione fungebatur ad Ferdinandum Regis filium, quibus legatus certior fiebat, pacem inſcio Rege, factam. Relinquebatur tamen illi locus in conditionibus pacis, certo præfinito tempore, vbi vellet pro eius dignitate in pacis

ſocietatem veniendi, quod per Franciſcum Sfortiam Florentinorum cauſa factum conſtabat. Regi inſuper duo munitiſſima in Hetruria oppida bello quæſita adſeruabantur. Pax citius tranſacta, quàm de ea agi excogitari potuerit: vt non ab re delectus Eremita videretur, qui de re tanta ageret, quæ tota in ſilentio poſita & celeritate eſſet, cùm omnes Italiæ Principes aut noſtrarum partium, aut Sfortiæ & Florentinorum haberentur. Neque autem cuiquam in dubium veniebat, quin hi qui in pace agebant, faciendæ paci moram atque impedimentum afferre conarentur. Nam pacatis rebus quò tanta belli moles prouolueretur, incertum erat. Veriſimile quidem videbatur, ſatius cæteros exiſtimare Hetruriam Galliámque vexari, quàm intactam bello reliquam Italiæ partem abſumi. Hanc rem ſimulatque Renatus Rex accepit, periniquo animo tulit: quippe qui Franciſci Sfortiæ ac Florentinorum pollicitationibus, in ſpem Regni recuperandi atq; Alphonſi Regis eiiciendi erectus ob eam vnam cauſam tantum exercitũ tantis ſuis ſumptibus in Italiam traduxerat. Ferdinandus item ſumma animi moleſtia afficiebatur, tum quòd de pace conueniſſe inſcio patre, intelligebat (quod haudquaquam Regiæ exiſtimationi conuenire arbitrabatur) tùm quòd in conditionibus pacis adiiciebatur, Senenſes Alphonſi Regis militem à Florentino pedite equitéve laceſſi haud permittunto: ſi ſecus faxint pacis fractæ deſertæq; rei ſunto. Indecorũ ſibi enim Ferdinandus ducebat, à Senatu Veneto & Senenſibus ſibi præſcribi cùm vni Alphonſo patri mereret. Quid etiam conſilij Pater ſibi capiendum ſtatueret ignorabat, ob ídque vehementius cupiebat, ne ratam pacem Senenſes haberent: ſed rem totam in certam diem reiicerent, quoad intelligerent, quid ille eſſe maximè è re dignitatéque ſua ſtatuiſſet. Itáque ad Senenſes Legatum mittit cum iis mandatis, vt magiſtratus ac principes ciuitatis conueniat, hortetúrque ſingulos ne paci aſſentiantur, priuſquàm eam Rex ratam habeat, quod quidem ni faciant, rupti fœderis quod paulò antea icerint, iure meritoq; accuſentur, néve pacem amplexi in maius diſcrimen quàm quod illis belli tempore fuerit ſubeundum, incidant. Edocet eorum omnem maritimam oram piratarum

excurſionibus ac latrociniis patere, quos omnes in ditione Regis eſſe conſtaret, Gauranúmque & Caſtellionum oppida item Regis eſſe, cui quidem per certas pacis conditiones aſſeruentur: quæ quidem ad eorum maritima oppida infeſtanda opportuniſſima ſint: denique roget pro vetere amicitia ac nouo fœdere, ne præpotentem Regem & propenſo in eam Rempub. animo, ſibi infeſtum reddant. x. mill. delectorum militum ſuis ſtipendiis alere, quibus iam vt in Hetruria bellum gerant trimeſtre ſtipendium ſit repræſentatũ. Ex his Ferdinãdum filium & Federicum Vrbinatium Principem cum armatorũ quinis millibus in feraciſſimo eorum agro, in viſceribus Senenſis Reipubl. conſidere: reliquam copiarum partem qui ducant, idoneos homines & ſpectatæ virtutis ad profectionem eſſe paratos, ſi qua Rex contumelia afficiatur: huic rei vt faciat fidem, iubet nomina ſubiicere. Nam præter Ferdinandum qui cum tribus millibus equitũ, Federicum qui cum duobus millibus iam tertium annum in Hetruria rem gerant, hos Duces etiam comparatos habere, Neapoleonem & Militem Vrſinos ambos: hos equitum ad mille numero habere: Iacobum Ferrarium c c c. Carolum Campobaſſum d. præeſſe. Reliquum copiarum ad x. mill. peditum eſſe. Quæ omnia ita eſſe Contareno conſtabat: quòd Ioannis Mauri literis, & Marci Aurelij (is apud illum magiſter epiſtolarum agebat) perdocti viri & magni conſilij quotidie de iis quæ fiebant, docebatur. Hæc ab Ferdinandi legato priuatim publicéque efferebantur. Itaque plerique ex principibus ciuitatis, quorum antea ſtudium ſummum eſſe in noſtram Rempubl. videbatur, cùm inter Regem & Senatum conueniret: nunc ſigna ab alienati animi non obſcura præ ſe tulere. Hi potiſſimum erant, qui cùm nouis rebus ſtudebant, tum quòd illis militia quæſtui erat, omnino pacem quàm bellum malebant. Ab his ad multitudinem concitandam, iis rumoribus ciuitas implebatur. Nunquàm Senenſem Populum tantã contumeliam paſſurum. Ita parui eum Venetum Senatum feciſſe, vt illo inſcio, pacem cum hoſtibus iunxerit, aduerſus quos ipſe, eius cauſa ſuſceperit bellum. Modò is pace potiretur, quid ſaluti dignitatíque ſociorum conduceret, haud illi curæ fuiſſe. Non eſſe quidem

è Republ. vt cum Alphonſo Rege in controuerſiam eiuſce rei gratia veniant, magnæ eodem potentiæ Principe,& fœdere cum ciuitate recenti coniunctо. Hiſce rumoribus non parua plebis pars aſſentiebatur. Mouebat nonnullos priuatum commodum, quod ſibi ingens ex captiuorum numero, vbi ſe illi redimerent, pollicebantur. Si quidem longè plures exceptos à noſtris, quam ab hoſtibus,conſtabat: pecunia autem illos propediem redemptum iri minimè dubitabant. In conditionibus enim pacis erat, vt qui capti per belli tempus eſſent, liberi vtrinque ſine pretio dimitterentur. Legatus tamen ex his plures in officio continuit: ſi qui autem ſua ſponte à bello abhorrebant, ac paci ſtudebant, qui eſſe aduerſæ factionis ante eum diem exiſtimabantur, eos omnes curat omni ratione ad ſe allicere. At cùm dies promulgandæ pacis appeteret, Florentiníque enixius poſtularent, vt de Senenſium ad pacem animo eos certiores faceret,& vtrum Senenſes, in numero hoſtium habendi an amicorũ eſſent, ſiq; eos ſtudium pacis moueret, daret operam, vt in tempore legibus pacis parerent, captiuos reſtituerent, pacem promulgarent: Legatus inconſtantiam Senenſium veritus, quòd eſſe in capiendis conſiliis mobiles dicerentur, his rebus antea occurrendum atque omnibus conſiliis eſſe præuertendum exiſtimauit. Nam Ferdinandi Legatus & ſuo & Regis nomine omnes ambire, prehenſare, rogare, obteſtari non deſiſtebat, deteſtari interdum atque execrari qui patria virtute proiecta,fœdam pacem miniméque ciuitati honeſtam & ſalutarem futuram, tam neceſſario bello & glorioſo præferrẽt.Quanti verò ea res momenti eſſet Contarenus intelligebat. Senenſibus enim pacem ratam habentibus,ſatis veriſimile videbatur,neceſſariò Regi eſſe pacem probandam, omni alia via præcluſa atque aditu ad bellum in Hetruria gerendum. Itaque qui ſuapte natura ad pacem inclinabant, prius admonitis, ac ſibi omni ratione conciliatis, aliiſque plurimis vt obtemperare Senatui ſuadenti pacem, quàm trahentibus ad bellum mallent, facile in ſententiam traductis, fretus cauſæ æquitate, populo à magiſtratu frequenti conuenire iuſſo,in concionẽ proceſſit: vbi ita Senatus cauſam à nonnullis oppugnatam re-
ſtituit

ſtituit, vt cum omnes qui ferre ſuffragium erant iuſſi, ad CCCL. eſſent, vix duodeuiginti reperti ſint qui ab Legato diſſentirent: qui etiam ob eam ipſam cauſam ceu pacis atque otij oſores in populi grauem offenſionem atque odium incurrerunt. Hæc verò maximè ad populum mouendum cauſámque obtinendam Legato profuerunt. Nam planè inter omnes conſtabat Senatum ab Franciſco Sfortia & Florentinis ſæpe numero ſolicitatum, vt datam Regi ſocietatis fidem proderent, pacéque & fœdere ſecum iungeretur. Quod ſi feciſſet, præter ea quæ per pacis conditiones reſtitui in integrum oportebat, eam Galliæ Ciſalpinæ partem quam Inſubres Abduæ Glaream appellant, quod præmium initæ ſocietatis eſſet, adiudicabant. Venetum id abnuiſſe ac ſociale ius publicámque fidem omni ſuo commodo emolumentóque prætuliſſe. Apparebat inſuper in eo fœdere quod Senatus quartū iam ab eo tempore annum cum Senenſibus percuſſerat, Veneto ius eſſe pacē vbi vellet, ac qui cum viſum eſſet, ſuo ac Senenſis populi nomine, eo etiam inconſulto, iungere. In nouiſſimo verò fœdere, quod vnà cum Alphonſo Rege & Senēſibus paucis antea diebus inierat, illud in primis erat, vt quæ acta tranſactáque ſuperiore fœdere eſſent, ea firma ratáque permanerent, qua ex re illud etiam eſſe conſentaneum videbatur: vt quæ Venetus de pace egiſſet, non aliena à conditionibus fœderum haberentur. Cùm verò hinc pacis atque otij commoda, hinc incommoda belli, rei & pub. & priuatæ detrimenta, iacturas fortunarum & dignitatis, clientium oberratorúmq; damna, depopulationes vaſtitatéſque agrorum, ſeditiones militum, diſcrimina Reipub. oppidanorum, agreſtium ærumnas, oratione explicaret: multi præ nimia lætitia vix loco conſiſtere, ac diſſimulare gaudium animis minimè poterant. Plebs igitur ſciuit, quam pacem Venetus Senatus Populo Senenſi dediſſet, etiam ſi ſine eius autoritate tranſacta eſſet, id quod iure fœderis ei agere liceret eam ratam habendam approbandámque videri. Supplicatio deinde ad omnes ædes per triduum decreta, matroniſque cum liberis lautiori veſte vti permiſſum eſt. Eò etiam fidentius Plebiſcitū factum, quod ſub Senenſibus, militum ad v. mill. ſub Senatu ad tria mill.

ſtipendia faciebant: quo præſidio freti, ſatis ſe fore paratos ad omnem belli impetum perferendum exiſtimabant. Ludi celebres interdiu noctúq; pro copia caſtrenſi per Legatum facti ſunt. Miſſi deinde ab Senenſibus qui Ferdinando conditiones pacis nunciarent, admonerentque id quod in conditionibus pacis cauebatur, vt ab omni iniuria & maleficio deinceps in Florentinos temperaret: quòd ſi minus agat, neque Senenſes neque cæteros qui ratam pacem ſanctamque habuerint, intelligat id eſſe laturos. Ferdinãdus reſpondit, ſe ab iniuriis temperaturum quoad Pater Rex aliud decernat, ad cuius perſcriptum vel pacem ſequi, vel gerere bellum ſtatuerit. His ita geſtis, cùm Senenſes omnem ferè Italiam abiectis armis, in pace & otio degere intelligerent, ad leuandam ciuitatem tributis atque ære alieno quòd grauiſſimum conflatum erat, exautorandóſq; milites animum appulere. Ita intra paucos dies Senenſium militum tria mill. peditum, quingenti equites miſſi facti. Hoc item cum Florentini diligentius agerent, ac ſtipendiorum, quæ copiarum Ducibus proceſſiſſent, exiguam omnino partem præſenti pecunia ſoluere, reliquum quicquid eſſet iis referre acceptum ſtatuiſſent: Alexander Sfortia id periniquo animo tulit. Nam quod reliquum ſibi emeritorum ſtipendiorum ſupererat, vel tardius a Florentinis quàm vellet exhauſtis bello, vel nunquam omnino ſolutum iri ſuſpicabatur. Itaque honeſtos homines ex ea ciuitate, qui negotiandi cauſa, per Parmenſem agrum iter habebant, purpura, verſicolore veſte, aliiſque pretioſiſſimis rebus, per prædatores exuit, ſicq; acceptam à ciuitate iniuriam, graui priuatim iniuria Florentinis illata, vltus eſt, quàm minimè illi videbantur neglecturi. Florentiæ enim re audita, confeſtim Legatos ad Franciſcum Sfortiam mittunt, qui de Alexandri iniuria & contumelia in ſuos ciues querantur, quique res reperant aduerſus fœdus per pacis tempus ablatas. Alexander cùm omnia reſtituere iuſſus eſſet, detrectabat, neque prius quàm pecunia à Florentinis repræſentata eſſet quam illi debebant, vt reſtitueret, cogi poſſe videbatur. Indigniſſimè hoc Sfortia ægerriméque tulit: & quòd quidem Florentini ſocij déque ſe optimè meriti, loca ditioni ſuæ ſubiecta infeſta habuiſſent: & quòd

& quòd ita iura fœderis quæ ſanctiſſima haberi à ſuis debuerint à fratre potiſſimum, id quod minimè omnium ſibi eſſe ferendum cenſebat, violata eſſent. Tanti autem Florentinos facere viſus eſt, vt oblitus fraterni nominis expeditionem aduerſus fratrem in animum induceret parere, decreuerit: vi illum atque armis, vt ad officium rediret coacturus. Poſtremò cùm eius rei cognitionem vtriuſque volentibus ſuſcepiſſet, ſumma æquitate controuerſiam omnem intra dies paucos tranſegit. Quia verò ea tempeſtate Franciſci Sfortiæ ac Florentinornm Legati ad Senatum cõceſſerant, redintegrandæ priſtinæ amicitiæ nouiſque fœderis ineundi cauſa (nam Alphonſus Rex nullo modo vt pacem approbaret, adduci poterat) Legatus commodiſſimum eſſe ſtatuit, vt in exautorandis militibus Senatus autoritatem expectaret, quoad de illius voluntate certior factus, quid ſibi eſſet conſilij capiundum, quà de fœdere, quà de cæteris rebus intelligeret. Interim Senenſes à Senatu amici fratréſq; appellati pacique adſcripti ſunt: quàm illi appellationem plurimi fecerunt, monumentiſq; publicis inſeruerunt, & ob id Legato cumulatè gratias egerunt. Hæc omnia intra quinquageſimum diem poſteaquàm Legatus ab vrbe ſoluit in Hetruriámq; abiit, ſumma cum celeritate geſta tranſactáque ſunt: cætera in ſequentibus deinceps duobus Libris perſequentur.

FRANCISCI CONTARENI CLARISSIMI VIRI DE REBVS IN Hetruria geſtis commentariorum

LIBER SECVNDVS.

NOn ab re fuerit,poſteaquàm ad bellum ventum eſt,quod cum Ildibrãdino Vrſino ſub recentẽ pacem per paucos dies varia fortuna geſſimus,ſi paulò exceſſerimus ad enarrandum,ac veluti ſemina quædam belli atq; initia ſubiecerimus. Senenſes quò maritimã oram pacatiorem quietiorémque ab hoſtium incurſionibus præſtarent, Ildibrandino octingentorum nummûm aureorum ſtipendium annuum in quinquennium obtulerant: quam conditionem, cùm maiora animo concepiſſet, tanquam ſibi parum honeſtam futuram magnæ homini nobilitatis & potentiæ reſpuit. Pace facta, integra adhuc re, Senenſes ciuitatem leuare non neceſſario ſumptu, magna rerum commutatione facta conſtituerũt,déque ea re mentionem poſthac fieri prohibuerũt. Duo oppida Ildibrandinus ſitu atque opere munitiſſima in ea Hetruriæ parte quæ ad Vmbriam pertinet, ſuæ ditioni ſubiecta habebat, Petilianum & Soranum, quæ quidem Senenſium oræ imminent. Cùm igitur is pace inter Principes inita, de ſtipendio nullam fieri ab Senenſibus mentionem animaduerteret: exautoratis tot eorum militibus, magnam ſibi oblatam occaſionem ad eorum contumeliam vindicãdam arbitratus: quò in pace etiam cogitare

gitare illos de ſuis rebus ſolicitóſque eſſe cogeret, delectum per oppida habere atque agros inſtituit. Qua re Senenſes audita, ne quid per eam occaſionem in ciuitatis perniciem moliretur, quicquid illis copiarum erat reliquum, ad loca Ildibrandino finitima præmittunt, ſuíſque imperant, vt & iis præſidio ſint, & vim inferre conantem ab iniuria & maleficio prohibeant: qui ſi ſe contineat, tum intra ea oppida ſegnia æſtiua ducant. Qua re nunciata, quòd ſe eſſe in primis Senenſibus infeſtum non ignorabat: auunculum paucos ante annos Suanæ in fruſta diſſectum, fœdiſſimè interfectum, multa maiorum ſuorum oppida partim vi capta, partim in deditionem accepta, memoria tenebat: omni ſibi ſtudio cauĕdum, ac quàm maturrimè eorum conatibus obuiam eundem ſtatuit: quæ quidĕ res magni motus cauſa fuit: adeò ex paruis ſæpe initiis magnarum momĕta rerum pendent. Itaque ne quis eum caſus imparatum offendat certos è ſuis homines Aretium, Cortonam, Volaterras, Florentiámque ad militum cogendum dimittit. Quod cùm per exploratores ſenenſibus ſedulò fieri compertum eſſet, reputantes animo Ildibrandinum cognatione atque hoſpitio iunctum cum Florentinis eſſe, mercenariúmque militem per eorum oppida conſcribi, cum memoria nondum excidiſſet, quas ſimultates, quàm graues ac diuturnas Florentini aduerſus Senenſes perpetuò geſsiſſent, ſuſpicati ſunt, id quod veriſimile erat ea omnia ab Ildibrandino de ſententia eorum agi. Quæ ſimulatque Legatus accepit, ea de re cum Florentinis per literas expoſtulat, ab iíſque pro iure foederis nuper icti petit, ne militem per Reipub. oppida, id quod turbandæ pacis cauſa fiat, conſcribi ſinant: quique iam conſcripti ſint ſi purgati ſibi eſſe ac Senenſibus velint, à profectione grauiore edicto prohibeant. Florentini cùm ſe harum rerum ignaros eſſe dicerent, ſibi id curæ fore reſponderunt. Ita propoſito edicto, ſi qui ſuæ ditionis Ildibrandino mereant, ſtipendiúmve poſt eam diem accipiant, reos perduellionis faciunt: qui iam in verba illius iurarint, ni illi militiam renuncient, eadem pœna mulctatis. Ob eam cauſam cui datũ negotium erat militem in Florentino agro conducendi, infecta re diſceſsit: qui cùm per Vmbriæ oppida inexploratò ac ſine vllo præſidio eiuſce

rei cauſa vagaretur, à Senēſibus per inſidias exceptus ac Suanam peductus eſt. Hinc Senenſes quòd ab hoc omnia Ildibrandini conſilia abditóſque eius ſenſus patefactum iri ſperabant, Præfecto Suanæ mãdant, vt eum intẽtiore cura aſſeruet, ac ſi neceſſarium eſſe iudicet, vera dicere recuſantem quæſtioni ſubiectum tormentis cogat fateri. Is à Ferdinando fidem ſe accepiſſe ait, quam rem ita eſſe literis ab illo exaratis oſtendit. Itaque niſi inuiolatus dimittatur, quãdo ſibi Ferdinandus cauerit atque intra Pontificis Maximi fines ſit captus, aduerſus fœdus Senenſes, qua de re minime iis dubitandum videatur, docet facturos. Se quidem, id quod reliquum ſit, ſi quid ſibi aliter atque æquum eſſe exiſtimetur eueniat, implorare Deos fœderis vltores, Ferdinamdúmque atque Alphonſum Regem, per quorum deſertam & proditam fidem, in magnum ſalutis & capitis diſcrimen venerit. Ferdinãdus re intellecta, Senenſibus ſimul & præfecto ſcribit, atq; eos vt hominem miſſum facere, fidémque ſocialem ſeruare, ſibíque morem gerere æqua poſtulanti velint, hortatur. Qui cum in ſententia perſtarent, præfectus cui erat in cuſtodiam traditus, ſiue Ferdinandi metu (nam ea res illum plus æquo mouiſſe videbatur) ſiue præ Alphonſi Regis ſtudio, Senenſium contemptis iuſsis, eum è carcere emittit, commentóque rem tegit, literis ad magiſtratum datis, quibus illum carcere cateniſque effractis, è manibus elapſum ſignificabat. Quæ res cum Senẽſes in primis, vt par erat, mouiſſet, diem præfecto dixerunt, qui quidem pecunia anquiſitus atque in exilium eſt per aliquot dies actus. Eodem fere tempore milites qui ad Saturnianam Coloniam, quam montem Meranum incolæ appellant, æſtiua habebant, cùm prædatum lignatumque exiſſent, de via Sacerdotem qui Ildibrandino ſacra faciebat exceperunt: qui cum ſe ab iis pecunia redemiſſet, continuò miſſus eſt factus. Qua re accepta, Ildibrandinus, qui iam militum ad. M. delectu vbique habito, ceẽgerat, non vlterius cunctandum eſſe arbitratus, per literas Senenſibus bellum indixit, ac non ita multò poſt, maritimã eorum oram populabundus excurrit. Ita magnus numerus captiuorum, qui in agris rei ruſticæ operam dabant, multum pecoris abactum. Poſtridie eius diei, ad Caſtrum Luterium quod

vocant, contendit, prædáque omnis generis militem replet. Indignè hæc Senenſes planè ferebant, neque vnde is tantos ſpiritus ſibi tantámque fiduciam ſumeret ſatis intelligebant, qui eius humilitatem eiúſque anguſtias plane noſcerent, quas minimè ad huiuſmodi belli ſumptus ſuffectutas pro cõperto habebant. Itaque aut Florentinos illi aut Alphonſum Regem eiuſce belli autorem ſuſpicabantur: illos quòd hoſtili in ſe animo eſſe perſeuerarent: hunc quòd periniquo animo tuliſſe crederent, ab ſe ſine illius autoritate approbatam pacem, Ferdinandóque ne Florentinos laceſſeret præſcriptum. Accedebat ad ſuſpicionem augendam fides quam Ferdinandus dederat, homini ad militem cogendum ab Ildibrandino miſſo, quòd illius nomine militum delectum haberet, ei id fraudi apud neminem fore: qua in re omnino animi abalienati indicia ineſſe clariſſima videbantur. Itaque dolebant vicem ſuam, quòd vix ſuperioris belli flamma reſtincta, alterum in viſceribus pene reipub. ſuboleſcens perferre cogerentur: cuius quod grauius etiam eſſet, verum initium cauſámque ignorarent. At poſtea quàm tàm ſuperbè ſibi indici vltrò bellũ viderunt, aduocata concione, ad vnum omnes magno conſenſu tantam iniuriam contumeliámque ciuitati illatam non eſſe perferendam, bellúmque eſſe gerendum decreuerunt. Quin etiam lege ſanxere quid præmij ei eſſet qui viuum Ildibrandinum, quid ei qui mortui caput magiſtratui obtuliſſet: adiectum etiam vt aurei nummi deni qui peditem, viceni qui equitem ex hoſtium numero traderet illicò ex ærario numerarentur. In captiuos durius crudeliúſque ſancitum, quò res magis terrorem hoſti incuteret, vt continuò illis laqueo ceruices frangerentur. Quæ lex, cum grauius de nonnullis qui ab noſtris capti erant, ſumptum ſupplicium eſſet, adeò noſtrorum militum animos à Senenſibus alienauit, adeóque hoſtium in nos odium excitauit: vt paucis poſt diebus quàm ea eſt lata, Senenſes eſſe è repub. conſuerint, ea vt primo quóque tempore antiquaretur. Quæ dum ita geruntur, tres legationes * quæſitum ab ſociis auxilia ad bellum, decernũt, quibus quidem mittendis dum teritur tempus, Ildibrandinus arcem Montis Acuti per dolum occupat. Quæ res ad hunc maximè modum

eſt geſta. Mercenariũ militem, qui ſuperiore tempore apud arcis Præfectum miniſteria ſeruilia mercede obierat, flagris cæſum perfugere ad eum iubet. Quem cùm ille agnouiſſet, atq́; vt fit, pro vetere familiaritate, quid rerum ageret, quídve eò facturus veniret, rogaſſet, ſe indignis modis habitum ab Ildibrandino, cùm illius contumeliam & vim perferre amplius non poſſet, ad illum profugiſſe reſpondet, qui ſi ſe audire velit, ea ſe illi allaturum quæ vtilitati ſuæ, Reíque pub. Senenſium plurimum cõducere intelligat. Præfectus ſpe benè rei gerendæ illectus, remotis arbitris, hominem ad ſe introductum dicere quæ velit iubet. Is longam fabulam exorſus, ad extremum rogat, vt ſe adſciſcere inter milites præſidiarios velit: id quod ei præfectus cupiẽtiſsimè præſtitit: & quòd eſſe infenſiſſimo in Ildibrandinum animo credebat, ob eámque rem ſibi fore fidelem arbitrabatur, & quòd manu promptus erat modicóque ſtipendio contentus egregiam operam Senenſibus pollicebatur. Is opportuno tempore, vt conuenerat, noctu igne ſigno dato, poſticum arcis reſerat, atque Ildibrandini milites qui propter arcem in inſidiis deliteſcebant intromittit. Ita arce potitus, præſidiarus cum ſingulis veſtimentis abire iuſſis, Præfectum ad ſe adduci, catenisque vinctum in Puteum (tetri carceris nomen eſt) Pitiliani intrudi iubet. Per eos dies Florentini cum Peruſinis antiquum fœdus renouarunt. Quæ dum ita geruntur, Genuenſium claſſis triremium XII. ac duodeuigenti * roſtratarum nauium, ad Talamonis Senenſium portum appulit. Ingens huius rei cura Senenſes inceſsit, quòd Genuenſium Dux Fregoſius à pace abhorrere dicebatur. Nec minore cura Ferdinandus angebatur (bellum enim Genuenſes Alphonſo Regi apertè indixerant) quoniam hyberna eo tempore habebat locis apertis & patentibus ſecundum flumen * intráque ruinas quæ ibi erant reliquæ, hybernacula militariter ædificauerat, non longius ab Talamonis portu tribus mill. paſſuum. Quare ne locis apertis & hoſtium iniuriis maximè opportunis, ab iis circunueniretur, quibus ſe imparem eſſe iudicabat, Groſſeto Senenſium oppido ſe incluſit, quod quidem ab eo loco ad v. paſſuum millia aberat, quoad intelligeret claſſem ſoluiſſe. Ab nautis inde qui aquandi cauſa in continen-

tem de

tem deſcenderant,compertum eſt,claſſem Neapolim rectà contendere,veterum iniuriarum vlciſcendarum cauſa. Conſtabat enim Alphonſum Regno potitum Genuenſium onerariam nauim mercibus onuſtam intercepiſſe, prædæq; habuiſſe. Ob eam cauſam claſſem paratam, negantibus Genuenſibus pacis conditionibus,niſi rebus à Rege reſtitutis, parere. Eodem ferè tempore inter Nurſinos & Spoletinos atrox bellum intercedebat,odiiſque propè maioribus quàm viribus gerebatur. Itaque Nicolaus Pontifex Maximus cum pro harum ciuitatum,quæ illi vectigales erant,diſcordiis ſedandis,pacéque componenda, operam in primis nauaſſet, haudquaquam profecit,adeò vtrinque odia flagrabant.Hæc res nobis occaſionem benè gerendæ rei præſtitit. Nam Spoletini Euerſum Anguillarium qui ad mille & quingẽtos equites ac totidem pedites ducebat, mercede conductũ habebant: ac ſtipendij nomine Narniæ quinquies quina millia nummûm aureorum,depoſuerant,ea lege,vt in his nihil iuris haberet, ni ſe prius cum toto exercitu in Spoletinum agrum recepiſſet. Quibus Nicolao Pontifici renunciatis, ne ea oppida tantis tributis exhaurirentur, quàmprimum huic rei eſſe occurrendum ſtatuit. Itaque omnibus à ſacris interdixit,qui ab Nurſinis,Spoletiniſve ſtipendia recepiſſent, recepturive eſſent, idémque Euerſo ſignificat,mandátque ne Spoletinos armis iuuet,néve ab his ſtipẽdium accipiat. Euerſo minimè æqua res videbatur: Pontificique ſe obtemperaturum negabat. Magnam. n. pecuniæ partem quæ Narniæ depoſita erat, militibus cogendis Spoletinis expenſam tulerat: neque alere eas copias niſi alieno ſumptu poterat.Itaque Pontifici ſcribit ſe anteà à Spoletinis mercede conductum, quàm eius edictum promulgatum ſit, cui quidem ſi id ſcire potuerit,fuiſſe obtemperaturum. Nunc parere niſi prodita fide,non poſſe,quam quidem inuiolatam ad eum vſq; diem ſeruarit.Cum hæc Pontifici allata eſſent: extemplo Bratium Balionium,Iacobum Sanctogeminem ac cæteros Duces admonet, vt copias cogere atque contrahere in vnum locum maturent, quò omnes ad ſigna conueniant atque Euerſum Anguillarium, Romani Pôtificis teterrimum hoſtem ad internicionem vſque perſequãtur. Hæ ſimultates effecerunt,

vt cùm Euerſus auxilio eſſe Ildibrandino decreuiſſet,ac iam gener eius ſexcentos auxiliares miſiſſet: rerum ſuarum ſatageret,ac non mediocri ipſe auxilio indigeret. Hinc enim Nicolaus Pontifex vrgebat,qui rem aduerſus illum apertè gerebat, finitimúſque eius oppidis erat: hinc Senenſes, qui ob miſſum Ildibrandino auxilium, cum eo iam capitale odium exercebant,hoſtiúmque numero palàm habebant. Conceptum autem Senenſibus odium grauius in dies Pontifex literis exacerbabat. Ita vndique circunuentus, Legatum per literas precatur, vt ſaluti ſuæ conſulat réſque ſuas cum Senenſibus componat, ſuóque nomine polliceatur nihil ſibi negotij amplius cum Ildibrandino futurum: quin ſi id è re ſua eſſe ducant, auxilio ſe eis futurum confirmet. Legato haud viſum eſt hoc è Repub.Senenſium eſſe. Neque enim erat cuique obſcurum hac re fieri poſſe,vt ab eis Pontificis animus alienaretur.Cùm per aliquot dies Pontificis exercitus Euerſum inſequutus eſſet, ita vt ſemper nouiſſimum eius agmen carperet:ne manus conſerere cogeretur, atque vt ea pecunia quæ Narniæ depoſita erat potiri poſſet, in Spoletinum agrum cum omnibus copiis mouit. Eò & Pontificis agmē inſequitur. Cùm is in his rerum difficultatibus verſaretur, cum ſexaginta expeditis equitibus & pugnaciſſimis (cæteris intra munimēta Spoletina deductis)ſe ſe fugæ mandat,ac Vetralam ſuæ ditionis oppidum ire contendit. Graue Pontificiorum agmen haud ſequi illum fugientem potuit:poſtridie tamen Vetralam aduenit.Quoniam verò tormenta, machinæ,cæteráque id genus ad expugnandas vrbes idonea deerant, cùm per ſe etiam oppidum munitiſſimum eſſet, ne irrito incœpto abire cogerentur, Duces rurſus ad Nurſinos & Spoletinos regrediuntur. Quo quidem tempore cùm Pontifici delatum per indicium eſſet, Angelum Ronconum vnum è Ducibus copiarum Euerſum intercipere potuiſſe, neceſſitudine impeditum quæ illi cum Anguillario erat,miſſum feciſſe, eum vnà cum duobus generis adduci Romam iubet,atque in Adriani mole de his quæſtionem habet. Cùm facinus expreſſiſſet, Angelum maieſtatis damnatum,capite plecti,ac deſecta ceruice, proiici in Tyberim iubet. Generi eius ſaxo funibus reuincti atque,in Tyberim pro

rim proiecti vi aquæ oppreſſi interierunt. Interim huiuſce belli fama omnem ferè Italiam peruaſerat, quæ eò celebrior erat, quòd omni alia parte pacata, hic maximè bellum exardeſcebat. Hoc rumore illecti Conradus quidam & Amedeus Duces in re militari non vulgaris opinionis, cum equitibus mille trecentis, peditibus trecentis ſiue prædæ ſiue vberioris ſtipendij ſpe adducti (nam exautorati erant) è Flaminia in Vmbriam adproperant. Legatus cùm hac de re per exploratores certior factus eſſet, ad Vmbriæ Præſidem mittit, qui nunciet, ni in tempore caueat, fore vt hæc noua manus cum veteribus Euerſi copiis coniungatur. Præſtare, dum palatum laſſúmque de via aduentaret agmen, incautos inopinantéſque adoriri. Præſes negotij conficiundi curam omnem Legato permittit: qui ſtatim Sena profectus, Senatus militibus in quibus ſummam ſpem habebat ſecum adductis, magnis confectis itineribus, tertio à profectione die, vt per exploratores acceperat, quinque mill. paſſuum ab Conrado & Amedeo agmine ſilenti caſtra poſuit. Ibi paulum quieſcere & colligere animum militem iubet: deinde quanto maximo impetu poteſt, palatos aggreditur: qui cùm ſui colligendi facultatem nō haberent, vix primum noſtrorum impetum perferre potuerunt. Cùm enim pro ſe quiſque arma caperet atque ad ſigna accurreret, noſtri turbatis diſiectiſque inſtarent, fuſi omnes fugatique ſunt. Noſtri ad vnum omnes incolumes, re celeriter atque ex ſententia confecta, in caſtra redierunt. Qua re adminiſtrata, Legatus deinde ad Saturnianam Coloniam atque ad oppidum quod Planum Caſtanereum Incolæ appellant, ad milites veteres recenſendos nouóſque conſcribendos ſe recepit. Eò cùm veniſſet, multos ex Senatus militibus à ſuis ducibus deſciuiſſe ſeceſſionémque feciſſe inuenit, ita vt neque cuiuſquam dicto audientes futuri, Legati imperio vix obtemperaturi viderentur. Cauſa autem tumultus hæc fuerat. Nam cùm Duces copiarum pecuniam in ſtipendium ſuo ac militum nomine à Legato accepiſſent, quæ militibus debebatur non ſoluerunt: quam cùm more militari quidem procacius efflagitarent, illos vltimo ſupplicio affecerant, quò cæteris documento eſſent, qui pertinacius in ſententia manerent. Hæc

cauſa ſeditionis fuerat, cuius ſedandæ gratia ſtipendium omne quod Ducibus perſolutum erat, viritim militibus erogari iuſsit, vtriuſque acri oratione caſtigatis, nonnulliſque exauctoratis ignominiæ cauſa, iiſque in primis qui autores ſeditionis & tumultus fuiſſe dicerentur, quòd diſciplinam militarem ita viderentur corrupiſſe: cæteros in eorum verba iurare rurſus coëgit. Quibus rebus ita adminiſtratis, Carolum Campobaſſum vnum ex Regiis Ducibus, quẽ ſummæ exercitus tunc Senenſes præfecerant, reliquóſque Duces qui eodẽ conuenerant, Legatus admonet adhortatúrque, ne ignauia atq; deſidia victi ſpectatores ſe modò belli præbeãt: non, n. eſſe è ſua atque exercitus dignitate, vt dũ Ildibrãdinus qui multò inferior numero militum ſit, Senenſiũ oppida per otium excindat ac vaſtet, nullũ ipſi priſtina virtute ac fama dignum facinus edant. Quando id minus in Ildibrãdinum liceat, eos bello perſequãtur, quibus ſociis ipſe vſus inferre arma Senenſibus ſit auſus. Id ſi faciant cũ parua opera illos magnam quod Senenſes gratiam inituros: tam verò graui inertiæ atque ignauiæ nota obliterata, plurimum commoditatis atque emolumenti in adminiſtrando bello ac fidei probitatiſque laudem adepturos. Carolus huius cunctationis cauſam in Antonium Petrutium Legatum Senenſium reiicit, qui ſuam in bello operam ſuſpectã habere videatur. Alius item aliam cauſam innectit, ac pro ſe quiſque excuſare ſe conatur. Qui tamen ne minus eſſe obſequentes Legato viderentur, ſe quidem omnia quæ imperaſſet diligenter induſtriéque facturos pronunciant: itaque conſtituunt, vt prima vigilia, qui pernicitate ac corporis robore valerent, à centurionibus ſelecti leuiter armati adeſſent. Carolus cùm omnia quemadmodum conuenerat, parata inſtructáq; eſſe animaduerteret, reliquis ducibus ſociis expeditionis aſſumptis, citatum agmen rapit, atque ad XL. mill. paſſuum eadem nocte progreditur. Sub lucis ortum, in Euerſi agrũ & Farneſiorum, excurſionem deimprouiſo faciunt. Nam Soranenſes Pitilianenſéſque, vt iis erat ab Ildibrandino imperatum, pecora cuiúſque generis eò, vt in pacatiore agro tuta eſſent, compulerant. Quatuor mill. eorum à noſtris abacta, ad centum homines capti, qui ſe pecunia redemerunt: quatuor

tuor prætereà centuriones, qui ex oppidis incompoſiti ad opem ſuis ferendam accurrerant, à ſuis excepti, militibus quibus præerãt omnibus in fugam coniectis, ex quibus plerique deſiderati ſunt, nonnulli ſaucij in poteſtatem venerunt. Noctè inſequenti noſtri ad vnum omnes incolumes ad Saturnianam coloniam vnde diſceſſerant præda onuſti reuerterunt. Interim Ildibrandinus aliquot peditum manipulos, de media noctè ſcalis atque omni genere telorum inſtructos educit: ac paruum Senenſium oppidum (Sanctoprugnanum vulgò appellant) oppugnare aggreditur. Erat à noſtris firmo præſidio locus munitus, ita vt præ multitudine telorum, ſcalæ admoueri ad munimenta non poſſent, quas etiam ſi applicaſſent, ni ſe apertiſſimo periculo exponere vellent, ſcandere milites non audebant. Ita fruſtratus ſua ſpe, re infecta diſceſſit. Dum ea ad hunc modum geruntur, Florentini quòd Alphonſum Regem pacem ſe inconſultò initam improbare pertinacius intelligebant: neque cum Senatu fœdus adhuc initum erat: & quæ Rex pacis confirmandæ cauſa perſcripſerat, ambigua admodum & perplexa videbantur: vt parati ad omnem fortunæ caſum eſſent, nonnullos ex his ducibus, quos iam ſtipendiis perfunctos docuimus, de integro mercede conduxerunt. Quoniam verò per eos dies Romæ agebatur de fœdere inter Nicolaũ Pontificem & Regem ineundo, Franciſcus Sfortia, ac Florentini Legatos ad Pontificem decernunt, qui demonſtrent quibus de cauſis factum ſit, cur de pace, cùm tantus ipſe autor ad eam inter Principes conciliandã adhibitus eſſet minus conuenerit, eadem initia Eremita interuncio, & tranſactore ſit, obſcuro homine & nullius autoritatis. Simul imperatum vt intentiore cura, quid Pontifex de fœdere cum Rege faciendo conſtituat, ſpeculentur. Suſpicabantur enim ſibi Pontificem ſuccenſuiſſe, quòd eorum maximè opera pax iuncta Romæ non fuiſſet: ac ne qua acceſſio fieret ad veteres inimicitias quas cum Rege geſſerant vehementius extimeſcebant. Dum hic ſtatus rerum eſſet, Senenſes Victorio, & Morano Ildibrandini oppidis potiti: in vtriſque quòd ab incolis deſerta erant, caſtellis excitatis validóque præſidio impoſito, quòd etiam ad arcendum commeatu Ildibrandinũ erant

peropportuna inſederunt. Quæ cùm Senam eſſent delata, ac facilè appareret, ſecundam nobis fortunam afflare, magna ſpe concepta Senenſes Ildibrandini copias ad internicionem deleri, bellúmque breui profligari poſſe: Soranum, quod oppidum expugnandum maximè in principio videbatur, omnem belli impetum conuertere ſtatuerunt. Itaque confeſtim delectum in agris atque in oppidis habere inſtituunt. Miſsíq; conquiſitores qui ad duo peditum mill. ſcriberent, atque infra x v. diem deducerent: tormentaq; ænea quinque ad Caſtrum Luterium ab Sena conuecta. Hæc etſi multæ operæ multiq; laboris erant, quoniam tamen neceſſaria maximè iudicabant, ſibi eſſe æquò animo perferenda arbitrabantur. Vehenda enim tormenta erant per prærupta montium & ſalebroſa loca, cùm huiuſmodi itinera eſſent, vt ægrè ſingulari homini nedum carris paterent. Oppugnatio verò munitiſſimi oppidi ſine tormentis cæteriſque rebus ad expugnationem idoneis, planè difficillima futura videbatur: Sine carris autem tormenta vehi ob grauitatem, & magnitudinem nullo modo poterant. Commodiſſimum igitur eſt viſum, vt in pleriſque locis, ferreis cuneis & ſcalpris mons abſcinderetur, atque ita via patentior fieret. Tandem ad conſtitutam diem & delectus perfectus, & tormenta ſunt ad exercitum vecta. Eodem ferè tempore Legatus per literas à Senatu certior fit quod fœdus nuper ictum cum Sfortia ac Florentinis icerat, Senatuſconſulto ſancitū firmatúmque, eſſe fœderi Senenſibus adſcriptis, Quod cùm ita eſſet, magiſtratum adire iubebatur, curaréque vt Senenſes eam rem decreto publico, vt par erat comprobatam, publicis item literis declararent. Hæc cauſa fuit: cur tantiſper expeditione omiſſa, Legatus Senas ſibi eundum cenſeret. Curam tamen exercitus Antonio Petrucio Senenſium Legato permiſit: ſimúlque eum admonuit, ne ſe abſente, quod minimè illi more atq; inſtituto ciuitatis liceret, manus cùm hoſte conſereret. Vrbem ingreſſus, Nicolai Pontificis Maximi Legatum, harum ſimultatum dirimendarũ cauſa, pridie eò ſe contuliſſe accepit, cùm is antea Ildibrandinũ adire iuſſus, eius omnia conſilia, tum quæ belli cauſæ principiaq; extitiſſent, diligentius cognouiſſet. Cura hæc Pontificẽ inceſſet

ceſſerat, quòd cum per totam ferè Italiam, fœdere icto inter Principes, milites perfuncti ſtipendio vagarentur, id quod magnopere illi cauendum erat, verebatur, ne gerere bellum, quod planè in ditionis ſuæ finibus temerè excitatum eſſet, inuitus etiam cogeretur. Qui per omne ſui Pontificatus tempus, pacis conciliandæ inter Principes autor, vnus omnium maximè à belli conſiliis abhorruiſſet, omni ſtudio diligentiaq; maturandum ſibi, quò tantum exortum incendium reſtingueretur, exiſtimauit. Cùm Legatus mandata Pontificis expoſuiſſet, aduocato in curiam populo, ac multis vltrò citróque dictis, bellum cum Ildibrandino cœptum, quoad victus debellatúſque eſſet, gerendum magnò conſenſu cenſuerunt. Qua in re ne parui feciſſe viderentur quæ Legatus de Pontificis ſentẽtia propoſuerat: ſeſe propediem ob hanc ipſam cauſam ad illum miſſuros certum hominem confirmant à quo doceatur, Senenſem populum, ſi hæ pacis conditiones illi proponantur, quæ honeſtæ ciuitati & è Reipu. dignitate ſint, nunquàm pacem recuſaturum, ſed in illius poteſtate futurũ. Hoc reſponſo illud ſpectare Senenſes videbantur, vt ſine Pontificis vlla offenſione, moræ aliquantum interponeretur, qua quidem iniecta, haud deſperabant, quod ad Ildibrandinum attineret, debellatum iri. Quibus rebus ita geſtis, Legatus diſceſſit: Senenſes poſtridie Iulium Cæſarem qui Principatum in Camertibus obtinebat mercede conductum euocant ad bellum. Is quingentos equites, c c. pedites ducebat. Eodem fortè die Gibertus Corrigius, Dux in re militari magni nominis qui anno ſuperiore cum mille quingentis equitibus, peditibus quingentis Alphonſi Regis nomine bellum geſſerat, ad Legatum mittit: rogátque vt eo deprecatore liceat ſibi Senenſium voluntate in agrum eorum ditioni ſubiectũ copias traducere (hæ autem M. c c. equitum, c c c. peditum erant) ibíque æſtiua conficere: modò ſibi tecti, lignationis pabulationíſque copia fiat: cætera quæ vſui ſuis ſint, ipſum per ſe facilè, ne cui moleſtus ſit comparaturum. Id ea de cauſa ab Senenſibus petere, quòd Borſius Mutinenſium Dux qui ad oppidum Lucum nomine in hyberna conceſſiſſet, nunc cùm æſtas ſubeſſet, ſe inde copias educere non leui ſuorum incommodo

iuſſiſſet. Se ſcire pro maximis ſæpe Senatus in Senenſes officiis, & quòd nuper amici ab eo fratréſque appellati eſſent, modò Legatus ſibi in hac re operam nauare velit,cupientiſſimè illos, quæ poſtulet omnia conceſſuros. Legatus quòd Senatus eius forti fideliſque opera vſus erat: morem illi eſſe gerendum cenſuit. Itaque eo intercedente, non illi modò Senenſes lignandi pabulandíque copiam fecerunt: ſed iiſdem oblatis conditionibus quibus Cæſarem conduxerant, quò celerius bellum conficerent, id quod maximè eſſe ex vſu Reipub.exiſtimabant, conduxerunt. Hinc miſſi qui extemplò ad vtrúmque pecunias in ſtipendium afferrent, atque ad iter maturandum (id quod maximè expedire videbatur) hortarentur. Intereà Alphonſus Rex pecuniam Ferdinando in ſtipendium miſerat: qua inter milites diſtributa, ita vt trini equites quinos nummos aureos inter ſe diuiderent,per Pelignos, Veſtinóſque, Neapolim contendit. Vix tria mill. militum Ferdinando ſupererant, qui cùm rerum omnium inopiam diu toleraſſent,id quod difficilè dictu eſt, exigua ſtipendij parte contenti Regiorum ſordes atq; auaritiam perferre æquo animo potuerunt. Federicus quidem Vrbinatiũ Princeps,Ferdinando in paucis comes eum Neapolim vſque proſecutus eſt. Cùm ad Veſtinorum oppidum (Aquilam appellant) ventum eſſet, lautè magnificéque exceptus,atque adeò quacunque incederet, tanquàm non victus ipſe, ſed magna de hoſtibus victoria parta, Neapolim rediret, triumphantis ſpeciem præ ſe ferens, eſt vrbem inuectus. Tanta enim celebritas dicitur fuiſſe,vt plebs vniuerſa portis effuſa,plauſu,acclamatione,lætíſque ominibus aduenientem exceperit. Lucretia Alphonſi Regis ornatiſſima veſte, cum purpuratis Regiis, ac matronarum choro illi iam obuiam progreſſa. Cùm Ildibrandinus labare ſenſim res ſuas atque in præceps ferri animaduerteret (ab Euerſo enim cum id omnibus pollicitationibus ab eo precibúſque contendiſſet,vix milites auxiliares ad ſexcentos poterat extorquere) ad Vrſinæ familiæ proceres auxilium opémque oratum mittit. Hi iam ſua ſponte ægrè ferentes cognatum hominem atque inter Principes Vrſinæ nobilitatis, dignitatis ſummę atque autoritatis paternis laribus expelli, deſperata

rata ſpe pacis, illi opem ferre primo quoque tempore ſtatuerant. Itaque ob eam cauſam Archiepiſcopum Tarentinum virum impigrum ex eadem familia ad illum mittunt: qui doceat Tarentinorũ Principem ſexcentos equites quibus Iacobus Antonius præſit, Salernitanũ ad cccc. poſtremò Vrbis præfectum ad cc. quibus Iacobum filium præfecerit: Latinum item Cardinalem ac reliquos Vrſinæ familiæ claros viros & potentes, multa auri pondo illi in auxilium decreuiſſe. Ea omnia ei propediem affutura confirmat. Intereà Senenſes exercitum pro portis Sorani inſtructum, è caſtris quæ non longè inde aberant educebant, dimicandíque poteſtatem hoſti faciebant. Vaſtabantur dies noctéſque Pitilianenſium Soranenſiúmque agri, neque quiſquam erat qui è Sorani portis egredi niſi fide accepta auderet. Quæ cùm ita eſſent, ac noſtri ſiue fiducia ſui, ſiue hoſtium contemptione, temerè omnia licenterq; agerent, ad oppidum etiam oppugnãdum, id quod paruo negotio fieri poſſe ſperabant, animum adiecerunt. Ita copiis vndique coactis, præter eos milites quos è ſuperiore delectu conſcripſerãt, alios item nouos in ſupplementum accerſunt, eos præcipuè qui ænea tormenta (ea erant modicæ magnitudinis: ſed quæ turbandis hoſtium ordinibus maximè apta idoneáque haberentur) manu geſtarent. Erant porrò in Sorani præſidio qui iis in prælio vterentur permulti. Cùm omnia ad oppugnationem idonea ſedulò à noſtris diligentérque pararentur: Ildibrandino nunciatur, Vrſinorum copias adeſſe: quibus paucis diebus ad quietem datis, priuſquàm Giberrus, ac Camers moueret copiáſque cum hoſte coniungeret: vltimam experiri fortunam, ac nobiſcum ſignis collatis dimicare conſtituit. Habebat is iam vſque à belli principio militum ad duo millia in armis, quos ex ſuis aliorúmque oppidis delectos conſcripſerat, tum præter eos mercenarios pedites ad quadringentos. In hunc maximè modum aciem inſtruxit. Omnem equitatum in tredecim ordines diſtribuit, ita vt ſinguli ordines circiter octogenos milites haberẽt, vnum ccc. delectorum equitum conſtituit, quòd exercitus totius robur in poſtrema acie collocauit. Peditum manipulos pro vtroque latere ad equitatum hoſtium arcendum ſi ea parte

vim facere conetur conſtituit. Qui milites ex nouiſſimo delectu erant conſcripti, eos partim in Pitiliani, partim in Sorani præſidium diſponit. His ita diſtributis copiis, Pitiliano copias educit, ac non procul à Sorano, quoniam diei tempore à dimicatione excludebatur, caſtra locat. Abeſt Soranum Pitiliano tribus millibus paſſuum: ita tamen vt inter vtrúmque loca aſpera & abrupta peneq; inuia intercedant. Quoniam veró prædurο atq; immiti ſolo, vallo caſtra muniri minus poterant, cæſa vbique materia atque eò comportata, noſtris valli ſpeciem præbuit: à quibus tamen ne quid eſſet timendum Ildibrandinus totam illam noctem quæ inſecuta eſt agi in caſtris vigilias iuſſit. Senenſes alia Sorani parte totidem ferè paſſibus aberant, diligentérque caſtra munierant. Poſtridie eius diei Ildibrandinus ſuos educit, eorúmque animos oratione confirmatos, alacriores ad pugnam paratioréſque efficere conatur. Cùm ipſe veſte lugubri inductus, contumaci ore vt ingentem animi fiduciam, & robur præ ſe ferre videretur ſub ſignis omnium princeps in pugnam prodiret. Alteram aciem (triplex enim erat) Iacobo Præfecti filio, poſtremam Ioanni Antonio Vrſino, qui in re militari ſingularem virtutis opinionem habebat, attribuit: in ea CCC. equites erant, quos eſſe totius exercitus robur ſuperius diximus. Senenſium exercitum, qui numero militum præſtabat, Antonius Petrucius Legatus tripartitò inſtruxit. Nam cùm locus minimè planus apertuſq; eſſet, ſed aliquantū in meridiem decliuis: editum ad Septentrionem collem, qui imminebat quingentis equitibus, totidem peditibus inſedit. Id autem eo conſilio ne impeditus ſaltus, ſi ab hoſtibus occupatus eſſet, eis benè gerendæ rei occaſionem præberet: & ſi quid durius accideret, locus hoſtes ab inſequendo retardaret. Gregarium militem atque omnem collectitiorum manum, tum lixas & calones, qui militū ſpeciem præ ſe ferrent, cum impedimentis ad caſtrorum cuſtodiam reliquit. Pugnaciſſimorū militum manum in vicenos equitum ordines diſtribuit, ita vt circiter LXX. in vno quoque ordine adnumerarentur. In dextro ac læuo cornu mille pedites locat: huic Leonetus Corſus, illi Paduanus Calaber, vir vterque magnæ ſpectatæq; virtutis præeſſe iuſſus. Ac ne

liberum noſtris reditum, hoſtibus verò perfugium Soranũ, quod medium intererat, præberet: ibi aciem inſtruit, ac pro caſtris educit, pugnandiq; copiam facit. At hoſtes tanquàm certa atque exploratavictoria, alacres & fiduciæ pleni aciem dirigunt, ac Soranum prætereuecti, noſtris ad teli iactum occurrunt. Hinc clamore vtrinq; ſublato cùm ſignum pugnæ datum eſſet, crebræ voces ſuos adhortantium exaudiebantur. Primus & ſecundus Senenſium ordo cuneo facto, facilè quatuor hoſtium ordines perfregit. Pedites tamen qui equitum latera tegebant, cùm illi acriter in confertos hoſtes dimicarent, neq; in eum locum ſubire poſſent, reliqui autem ordines ſequerentur, locum tenere non potuerunt, lateraq; deſeruerũt. At hoſtium peditatus ilia equitum diſtrictis gladiis petebat, equóſque plurimos effodiebat: vt equites deſtituti præſidio equorum, pugnæ inhabiles ob armorũ grauitatem redderentur. Circunuentis igitur primis, cùm tertius ordo auxilium ſuis ferre conaretur, pedéſque à Petrucio, vt locum teneret, impelleretur: cæteri ordines cùm magis, ac magis inſtaret hoſtis, fluctuare primùm, ac diſiici poſtremò, non eadem alacritate atque animi præſentia militibus vtentibus, qua in cæteris præliis vti conſueuerant, cœperunt. Antonius cùm eos acri oratione ad pugnam deintegro capeſſendam reſtituendámque hortaretur, quod ni agerent in magnum diſcrimen rem Senenſem adducerent, dicto audientes non erant, nonnullíque etiam meliore Senenſium tempore ſeſe reſeruare dicebant. Tertia equitum acies peditúmque, qui vtrinque pro latere pugnabant, cùm ſe ab reliquis deſeri cernerent, neque vllus receptus, fuga ſalutem petentibus pateret, tanquàm efferati rabie in confertos equites haſtis primùm effractis, coniecere, ſalutémque ab ſola animi virtute petiere. Tanta autem animi præſentia ab vtríſque pugnatum eſt, vt non immeritò ſummæ homines virtutis in extrema ſpe ſalutis cõſtituti iudicari debuerint. Anceps igitur Mars fuit, quoad tertia acies, cui Iacobus Antonius præerat, in feſſos integris viribus inuecta eſt. Ea cùm impetum in noſtros feciſſet, perturbari ordines, ac labare ſigna cœperunt. Inter milites qui manus cum hoſte conſeruerunt, præcipuè eo prælio Antonij Foreſtæ vir-

tus enituit. Hic Senatus Veneti miles in tertio ordine turmæ equitum præerat. Qui cùm equo eſſet in confertiſſimã hoſtium aciem inuectus, octo ex his deinceps, diſtricto gladio confecit. At vtcunque ille fruſtra prælium reſtituere conatus eſſet: ac tertia acies egregiam, vt in milite victo, laudem eo die iudicio omnium tuliſſet (ea conſtabat tota ex Liguribus & Cenomanis, qui ſub Senatu ſtipendia faciebant) reliqui Senenſium ordines ſe iam fugæ mandabant. Eodem tempore qui tumulo inſidebant, per ſaltus & montium abrupta, è tumulo fugam fecerunt. Quòd cùm animaduertiſſent, qui ad caſtrorum cuſtodiam erant relicti, rebus ſuis diffiſi, tabernaculis diſtractis atque è ſarcinis, quæ prompta cuique fuerunt arreptis, per præcipitia, ac penè inuia loca, Caſtrum Luterium, ac Suanam ſe fuga contulerunt. Hoſtes noſtros acrius inſecuti, cùm eorum magnam cædem feciſſent, multis captis, in caſtra victores redierũt. Antonius Petrucius cùm eum hoſtis inſequeretur, in femore & ſecundum aurẽ ictus, ægrè effugit. Reliqui centuriones & copiarum Duces, præter vnum Cicone Indum, viui in poteſtatem hoſtium venerunt. Cæteros qui ex ea clade ſuperfuerunt, armis exutos, Saturniam, Planum Caſtenetium, Caſtrum Luterium, oppida Senenſium Sorano finitima ad multam noctem de via feſſos, detulit fuga. Fœda miſerandáque facies erat cæſi profligatíque exercitus, qui longè militum numero ſuperior, paulo antè fiduciæ & ſpei pleni victor omniũ iudicio credebatur. Nonnulli tamen è Senenſium Centurionibus & ducibus, in his Antonius Foreſta, cuius ſuprà mentionem fecimus, è cuſtodum manu elapſi Senam poſt triduum peruenere. Cùm Senam allatum eſſet apud Soranum malè pugnatum, tantus repente terror ciuitatem vniuerſam inuaſit, vt quid conſilij caperent, qua ratione inſiſterent bello, cuiúſve auxilium implorarent, rationem nullam certam inire poſſent. Nam per eos fortè dies, inter Nicolaum Pontificem, & Anguillarium induciæ in ſex menſes pactæ nunciabantur: & Antonius Petrucius cùm poſt cladem acceptam, Victotium & Moranum commeatum ad præſidium ſuſtentandum, cuius maximè inopia milites laborabant, ne caſtella deſererent, ſubuehi curaret, nequicquam

quam eos ita ſubleuare conatus, operam ſumpſerat. Nanque in itinere ab Ildibrandini militibus, centum muliones cum iumentis commeatúque per inſidias intercepti fuerant, qui iis præſidio erant militibus, ad vnum nullo negotio in fugam conuerſis. Eodem accedebat, quòd ſub idem ferè tempus cùm Antonius ad vulnera curanda ac reliquias exercitus colligendas, oppidúmque muniendum ſe contuliſſet, à perfuga quem Ildibrandinus pretio redemerat, certior factus, vini ingentem vim Ildibrandinum Soranum miſſurum, die conſtituto, quo die, iri ſubuectum in oppidum audierat, in inſidias præcipitatus, cladem acceperat: cùm aduenientes ſubitò cum equitum ala eſſet adortus. Cùm enim perfugæ fidem temerè habuiſſet, ne hoſtis exiſtimaret ceu planè debellatum eſſet, ſibi pro ſuo arbitratu omnia agere in Senenſium contemptum licere: Anſelmum Canalem qui ſub Senatu merebat, ordinémque ducebat ac Fatinantem Præfectum quendam equitum, impigrum hominem atque acrem è militibus Regiis ad ſe vocat: eiſque mandat, vt tempus locúmque idoneum nocti quà ſint hoſtes iter facturi, vino onuſtos cum præſidio intercipiant. Eis exercitus reliquias quæ ad eum conuenerant, eæ ad c c c. equitum erant attribuit. Qui ſimulac iumenta cerni cœpta ſunt, facto impetu ea adoriuntur. Cùm iumentorum cuſtodes, vt eis imperatum erat, ea retrò impellerent, ac ſenſim cederent, fugámque ſimularent, noſtros nihil tale ſuſpicantes in inſidias pertraxere, quæ non longè inde aberant. Ita circunuenti cùm diu acritérque pugnarent in primiſque Fatinantes, ſummæ virtutis ac fortitudinis exempla ederet, cùm minus iuſta acie decertaretur, facilè omnes capti in hoſtium poteſtatem venerunt. Fatinantes, cùm ferociſſimo equo vectus per confertos hoſtes ſibi ferro via patefacta, ſeſe fugæ mandaret, ab obuio milite per caſſidem haſta media fronte tranſfixus, effoſſis oculis capitur. Cùm Senenſibus hæc eodem ferè tempore nunciarentur, alia ſuper aliam accepta clade, plerique tanquam planè eſſet de Repub. Senenſi actum, communem ſuam & ciuitatis fortunam miſerabantur. Suſpicabantur enim Florentinos, de quorum fide ſibi dubitandum, vt eſſet, multa ſuadebant, memores veterum ſimulta-

tum, clàm cum hoſte ſentire, atque eũ pecunia iuuare. Cuius rei item Alphonſum Regem inſimulabant, quam ob cauſam Gibertum Cæſarémque minus ſibi in tempore affuturos coniectabant, in quibus omne præſidium communis ſalutis conſtitutum habebant. Quibus ex rebus cùm Legatus magno dolore afficeretur: veritus nequid mollius Senenſes ſtatuerent, neu pro re ac tempore conſilium caperent, populum in curiam accitum pro concione ſolatus eſt, hortatúſque ne nimium animum abiicerent, neu perturbarentur incommodo, errare eos qui ſecundos ſemper belli euentus expectent, victos prælio non bello eſſe. Cæſarem propediem ac Gibertum aduentare cum peditatu atque equitatu delecto, quibus auxiliis, ſi quid cladis acceptum ſit, facilè ſarciri prouentu poſsit: ad eam rem conficiundam ſuam operam pollicetur, ſpémque meliorem habere in poſterum iubet. His ad hunc modum cum populo actis, concione exceſſit, & ad inſtaurandas ſupplendáſque Senatus copias, militéſque qui ex his cladibus ſuper fuerant armandos veſtiendóſque animum cõuertens breui efficit, vt maiore militum numero ac præſtantiore virtute, Reſp. eo bello vteretur. Nam ex veteribus copiis, ſi qui reliqui erant, quos pugnam detrectaſſe atque ordines deſeruiſſe conſtaret, eos omnes ignominia notatos miſſos fecit: cùm ex tertia acie nonnullos quòd egregia eorum virtus eo prælio fuiſſet, donis militaribus donaſſet, quoſdam etiam ad honeſtiores ordines, pro cuiuſque virtute ac merito promouiſſet. Pontificis Legatus cùm Romam contenderet, profligatóſque noſtros intelligeret, ex itinere Senenſibus ſcribit, ſi iis videatur, ſuam operam quò pax cum hoſtibus fiat, interpoſiturũ, quam non deſperaret, etiam minus integra re, inter illos æquis conditionibus conuenturam. Senenſes verbis Cõtareni confirmati, reparatis Senatus copiis, ac Cæſaris & Giberti auxilio freti, quòd afflictis ſuis rebus æquas conditiones impetrare nequiuiſſent, in eadem ſententia perſtant de Legato Romam mittendo. Interea Senenſis populus etiam ſi rei malè geſtæ culpam tum in Antonij Petrucij temeritatem, tum in militum ignauiam plerique impingebant: de Carolo Campobaſſo tamen maximè querebatur, quòd tàm neceſſario Reipu.

tempore

tempore bello abfuiſſet. Itaque cùm à nonnullis etiam graui ignominiæ nota, proditionis inſimularetur, non deerant, qui de Imperio illi abrogando mentionem facere auderent, fidémque criminationibus quærerent, quòd affinitatem illi cum Ildibrandino eſſe conſtaret. Quibus rumoribus tamen nemo cuius aliqua modò in ciuitate autoritas eſſet, fidem habebat. Nam & ſpectatæ fidei hominem eſſe & præſtantis virtutis in re militari, qui magnis gerendis rebus ſæpè cum eo interfuerant, viri graues & prudentes cognouerant. Hos vulgi rumores cùm Carolus excepiſſet, extemplo vt Senenſibus ſatisfaceret, Senam profectus, ſe vltrò imperio abdicat, & quod ſibi ſtipendij reliquum debebatur, poſcit. Id vt ſuo nomine à Senenſibus impetrare contendat, Legatum in primis orat. Quibus illi cognitis rebus, Sigiſmundum Ariminenſium Principem cuius ſuperiore libro ſæpè meminimus adhibent ad bellum, déque ea re illum curant certiorem faciendum: id quod facilè fuit, Legato illius apud Senēſes eius rei cauſa, agente. Ei in ſingulos menſes quatuor numûm aureorum mill. in ſtipendium decreta, ita vt quamprimum Senam exercitu ducto, totius imperium exercitus accipiat. Carolo deinceps reſponderi placuit: in præſentia conſtituiſſe Senēſes quantum ad illius poſtulata pertineret, nihil mouere, cùm in ſummis rerum difficultatibus verſentur, vbi primum Sigiſmundus exercitum in Senenſem agrum traducat libenter ei quæ velit conceſſuros, in primis vt ſtipendium illi ad certam diem cum fide perſoluatur, operam daturos. Poſtremò rogant, ne leuibus multitudinis rumoribus faciles aures præbeat, quando iam bonorum omnium conſenſu liber ab omni criminis ſuſpicione habeatur. Liberum populum eſſe: cui errati pœnam irrogare nemo poſſit. Principes ciuitatis non ſecus ac ſi de communi omnium exiſtimatione agatur, hiſce ſermonibus commoueri. In hunc maximè modum illi reſponderi placuit, quòd magnopere dubitabant, ne miſſione impetrata, commotus magnitudine iniuriæ ſe cùm Ildibrandino coniūgeret, & Alphonſi Regis animum in Senenſes multa pro tempore ſuggerendo, irritaret. Quod ne accideret, in primis ſibi eſſe cauendum cenſebāt. Nam neque Sigiſmundus adhuc aduētare cum exercitu ferebatur,

rebatur, neque ſatis paratæ copiæ erant, quas cōſcribi in ſupplementum impetrauerant. Interea Carolus quò magis tantum ſibi inuſtam notam elueret, accepto per exploratores, hoſtes ad Argentarium Montem (is quidem infero mari alluitur) excurſionem feciſſe, quò ex omni ferè Senenſi agro pecora acta erant: huic rei eſſe occurrendum ſtatuit, ſeque quà hoſti iter erat, in inſidiis idoneo loco abdit. Hoc cùm à perfuga hoſtes accepiſſent, diuerſo ab eo loco itinere, ire eodem pergunt. Carolus cognito eorum conſilio, per ſaltus penè inuios celeriter pedite atque equite traducto, tandem in prædam abigentes incidit, qua quidem exutos ad vnum cepit ac quicquid abſtuliſſent, cùm fide iis qui cognitores deſſent, reſtituit. Hac re ita ex ſententia adminiſtrata, cùm captiuis ſui redimēdi poteſtatem feciſſet, ea pecunia ſe ſuóſque permultos dies aluit. Dum hæc ita geruntur, Genuenſium claſſis ad Caprariam atque Illuam Inſulas tranſmiſit, commeatúque ſiue metu, ſiue voluntate oppidanorum impetrato, diſceſſit. Ea re Carolus audita, veritus ne inde claſſis ſoluta Caſtellionum aut Gauranum peteret, nouíque aliquid moliretur, pro ſua in Regem fide in cuius ea oppida ditione erant, ſubitariam manum cogit, atque extemplò eò traducit, Claſſis cùm altum peteret, in Regiam incidit. Nam Rex ſimulátque Genuēſes ſoluiſſe, ac direxiſſe curſum Neapolim audierat, ſumma diligentia & celeritate vſus, claſſem comparauerat, atque vltrò ire obuiam hoſti iuſſerat. Cùm igitur Regia inſtructa aduerſa conſiſteret, miniméque videretur certamen detrectare: Genuenſis quòd impar viribus eſſet (pridie enim magna exorta tempeſtate permultæ erāt naues diſiectæ, nec dum redierant) prælio abſtinuit, ac ventum atque æſtum ſecundum nacta, fuga ſe è conſpectu hoſtium proripuit. Cùm Regia claſſis velis remiſque eam inſequi conaretur, neque multum abeſſet quin triremem nouiſſimam aſſequuta caperet: Genuenſes non procul à Circeo monte, deſperata fuga, naues in litus magno impetu egerūt. Ita cùm vna excepta, omnes æſtu conflictatæ iactarentur, nautarum & remigum turba in litus effuſa, omnes incendit: vnius quæ ſupererat Regia claſſis eſt potita. Nec ita multò poſt Anichinus Corſus archipirata à Regiis cùm in illos incidiſſet

cidiſſet

cidiſſet, eſt captus. Genuenſium nauium præfecti quas tempeſtate diſiectas diximus, aduerſo caſu ſuorum audito, magno dolore afficiebantur. Nam aduerſus Regias naues maximas ac paratiſſimas, quæ Neapoli extruſo mari aggere, molibus continebantur, Deorum immortalium conſilio, vt ipſi rebantur, ingenti coorta tempeſtate, euulſis fractiſque malis afflictas & quaſſatas impares ſuas futuras planè intelligebāt. In his Senatus Legati literis certior factus quò in ſtatu res Senenſium eſſent, vt ſociorum ſaluti conſuleret, Carolum Gonzagam cum DCC. equitibus, peditibus CCC, ac Petrum Brunorum, cùm equitibus CCC. peditibúſque DCC. facto Senatuſconſulto iis auxilio miſit: pecuniam Quæſtoribus vrbanis in ſeptem menſium ſtipendium repræſentare iuſſis. Hæc Senatus literis Legato ſignificata, eò Senenſibus gratiora acciderunt, quòd Venetus cùm per fœderis conditiones militum modò ad duo mill. iis mittere auxilio deberet, multo maiorem numerum (ſi quidem cum Legato præter nouiſſimè conſcriptos militabant permulti, id quod amicitiæ tribuerat) miſiſſet. Eò accedebat, quòd bellum à Senenſibus vltrò ſuſceptum erat, ac minime Senatu conſulto: quare efficiebatur, vt nulla religione obſtrictus eos auxiliis iuuare cogeretur. Diſertè enim in fœdere cauebatur, vt arcendæ propulſandæq; iniuriæ cauſa, Senenſi gerenti bellum, Venetus adeſſet: arma inferenti vltrò quod in præſentia acciderat, auxilium idem inuitus non ferret. Qua ex re neque Alphonſus neque Nicolaus Pontifex, qui pari fœdere cùm Senenſibus tenebantur, eos auxiliis iuuerant, ſeque religione impediri quò minus iis opem ferrent, reſponderant. Cùm hæc Ildibrandino nunciarentur, tantámque belli molem ſibi imminere animaduerteret, de ſuis rebus ſolicitus curat vndique commeatus Soranum ac Pitilianum conuehendos, mœnia contabulanda, propugnaculis loricíſque munienda, Scorpiones, balliſtas, tormenta paſſim in muris diſponenda, qui hæc agant, idoneos homines accerſendos: tum Sorani foſſam (ea petra conciſa obducta erat) multò altiorem latiorémque fieri, pueros, ſenes, atque omnem imbellem turbam, ex oppidis excedere atque in Pontificis fines, fide accepta eis fraudi, non futurum, cum pretioſiſſimis rerum ire iubet. In

bet. Interea Franciſcus Sfortia Mediolanenſium Dux, Legatum ad Senenſes mittit qui denunciet, ne Scantianum, cæteráque oppida quæ in ditione Boſij Sfortiæ fratris, finitima Senenſibus ſint, per belli occaſionem iniuria vlla afficiant, atque ad pacem, ſi æquam modo impetrare poſſint, hortetur. Aequum eſſe quando re iam experti ſint, quot bella incommoda ac detrimenta ſequantur, animos ad pacis conſilia flectere, ac totius Italiæ otio & quieti conſulere, quæ quidem niſi in principio occurratur, hoc paruo excitato incendio breui ſit conflagratura. Se quidem, modò eorum animi non abhorreant à pacis conſiliis, vt de ea illis cum hoſte conueniat, curaturum. Sfortiæ Legato ita Senenſes reſponderunt: ſe verò ab omni iniuria & maleficio in fratrem temperaturos, Scantianúmque ac cætera oppida quæ illi pareant, tuta ab omni belli vi, ſi qua iis inferatur, etiam præſtaturos, ac ſimul quòd pro vetere amicitia & nouo fœdere de ſociorum ſalute non ſecus ac de ſua ſolicitus ſit, gratias agere. De pace, quod ipſi optimè intelligãt, niſi recepta Sorano (quod tamen propediem futurum ſperent) cùm eius rei cauſa ingentes ſumptus fecerint, magnóſque labores atque incommoda belli pertulerint, nihil eſſe cur quiſquam conuenire poſſe exiſtimet. Ita Legatus infecta re, quantum ad pacem attineret, diſceſſit. Dum hæc ita geruntur Vrſus Vrſinus qui & copiarum Senatus Dux & Ildibrandino patruelis erat, Senatum adiit, mandatáque ſe habere demonſtrat, ab Tarentino & Salernitano Principibus ac Latino Cardinali & Ildibrandino, in his vti omnes Vrſinæ familiæ fortunas eius fidei æquitatíque permittat: cui quidem, ſi ſuam opem atque gratiam interponi ad pacificationem patiatur, ſit gratiſſimum facturus. Vrſino reſponſum eſt, hanc rem curæ ſenatui fore: ſimul Legato Imperatorum, vti Senenſes quibus poſſet rationibus inducere ad pacem conaretur. Id cùm accuratius Legatus ageret, admoneretque ſi quando aliàs hoc eorum tempore poſtulaſſent, eſſe de pace & concordia cogitandum, Italia militibus repleta, qui, fœdere icto inter Principes, exauctorati, nullo Duce quò eos tumultus modò aut belli occaſio vocaret, exortum vbique incẽdium alerent, quo ſe ſuóſque à rei familiaris anguſtiis vindicarent: Senẽſes & quòd dignitatis

tatis recuperandæ, & vlciſcendæ iniuriæ nimia cupiditate exardeſcebant, legatum orant, Senatui ſuadeat, ne rei tam benè gerẽdæ occaſioni ſua lenitate atque indulgentia, dum nimium hoſti fauet, impedimento eſſe velit. Quantò enim Senenſes latius proferant ſuæ ditionis fines, tanto Veneti Senatus in Hetruria vires auctum confirmatúmque iri. Interea Cæſar ac Gibertus paulò poſt in Senenſem agrum copias in duxere: cùm eodem tempore conſtaret, Sigiſmundum, Carolum Gonzagam, Petrum Brunorum mouiſſe: quibus freti auxiliis Senenſes erant bellum geſturi. Cæſar & Gibertus, copiis Senam adductis, in vrbem proficiſcuntur, & magiſtratus inuiſendi cauſa, & vt ſimul de ratione belli gerendi agerent, atque vbi ad pacem animi inclinarent, à molliotibus conſiliis auerſos in ſuſcepta ſententia confirmarent. Nam Senatum, cuius magna opinio atque autoritas apud Senenſes erat, & Franciſcum Sfortiam, de pace cum iis egiſſe (quod minimè expedire videbatur hominibus ſibi opes, & potentiam armis quærentibus) acceperant. Ita Senenſes confirmati, Cæſari ac Giberto mandant, vt copias ad loca Ildibrandino finitima adducant, ibique ſtatiua habeant: quoad Sigiſmundus quem Campobaſſo ſuffectum propediem expectabant, cum cæteris copiis adueniens ſe cum eis coniungat ac communi animo gerat bellum. Interea quòd ad eam diem quid Alphonſus Rex de pace ſentiret, quídve ſibi eſſe agendum ſtatueret, nulla ſatis certa ratio iniri poterat, Senatus Venetus, Populus Florentinus & Franciſcus Sfortia legatos communi conſenſu ad eum ſimul & ad Nicolaum Pontificem decernunt, qui vbi Pontificem adierint, ab eo ſciſcitentur, cùm ad id fœdus quod nuper Principes icerint, liber ei acceſſus relictus ſit: vtrum cum iis amicitia & ſocietate iungi quod magnopere expetant, an fœderis expers ſuíque iuris, integrum ſibi quà de pace, quà de bello reſeruare malit. Ita explorato Põtificis animo, quem quidem inclinaturũ ad pacis conſilia ſibi omnino ſpondebant, rectà ire ad Alphonſum iubentur: quem vbi animaduertant in ſententia perſtare atque à pace abhorrere, inde omni ratione auerſum traducere in ſententiam conentur. Cum his mandatis Legati profecti Pontificem adeũt, atque cum minime fruſtrati ſua ſpe,

parato animo cum Italiæ Principibus fœdus amicitiámque inire quibus ſemper eiuſce rei autorē ſe trāſactorémque præbuerit,inueniunt. Nam quod ad Alphonſum Regem attineret,curæ etiam ſibi fore pollicitus eſt,vt is communis ſalutis atque otij cauſa fœdus pacémque ratam ſanctámque habeat,qua quidem in Italia vbique parta Principes ac ciuitates omnes,arma,quæ diu exitio Reipu. Chriſtianæ fuerunt, in Turcam communem omniū hoſtem terra marique conuertant:qui poſt Byzantij excidium, nondum anno exacto, omnem ferè Myſiam ſuo Imperio adiunxerat, atque vniuerſam ſuperi maris oram ſibi ſtipendiariam fecerat, Italiæ populis,niſi id vnum ſibi rebus omnibus præuertendum atque omnibus viribus illius conatibus obuiam eundum eſſe ſtatuant,planè formidabilis.Quod vt facilius aſſequatur,Legatum ſe ad Regem,Firmanum Cardinalem miſſurum, magni animi & conſilij hominem,qui illum ad pacem atque ad vnā omniū maximè neceſſariā expeditionē capeſſendā ſalutarémq; adeò Chriſtianis populis adhortetur.Hi omnes ſimul Regem Caietæ adierunt:à quo facta dicendi poteſtate, Zaccarias Triuiſanus noſtræ Reipub. Legatus,qui minor natu cæteris erat pro fœdere verba fecit. Eius oratione cùm Rex delinitus, ſuam tamen ſententiam obſtinatius diſſimularet: Legati re infecta,vt eis imperatum erat,conſtituerant proficiſci. Qua re Ioannes Maurus animaduerſa qui cum Senatus apud Regem Legatus ageret,intima eius conſilia omnia facilè cognita habebat,eos ſeductos quæ Regis ſentētia eſſet quídve tota ea de re ſtatueret,docuit,atque à ſuſcepto conſilio abeundi auertit. Ita facilè per eum vnum interpretem ad nouas pacis & fœderis conditiones, quibus Venetus cum Florentinis & Sfortia amicitiam inierat, eſt tandem Alphonſus perductus.Maurus virtutis ergò illius maximè opera & conſilio tranſacta res eſſet, equeſtri dignitate à Rege atque decretis honorificentiſſ. honeſtatus eſt.

CLARIS

FRANCISCI CONTARENI CLARISSIMI VIRI DE REBVS IN Hetruria geſtis commentariorum

LIBER TERTIVS.

INtereà Sigiſmundus Malateſta, Petrus Brunorus, nec ita multò poſt Carolus Gonzaga, quemadmodum conuenerat, copias in Senenſem agrum traduxerunt. Id quidem ſerius omnium ſpe factum: quòd cùm propè ęſtas eſſet exacta (vt ferè ſemper autumni tempore) adeò largum imbrem continentes procellæ excuſſerant, vt pleriſq; in locis, minimè id pro ratione belli, quod erat gerendum, immorari eos ac ſtatiua habere neceſſe eſſet, amiſſis inſignibus, ac militum equorúmque ornamentis, quæ aquæ vis ingens, cùm euitari nulla ratione poſſet, corruperat. Aliquot inde diebus quieti militum datis, Soranum quod oppidum Duces exercitus oppugnare ſtatuerāt: eos iam viribus confirmatis, alacres, ac fiduciæ plenos adduxerunt. Soranum plano atq; aperto loco ſitum, ad occidentem ſolem deſpectum latiſſimum habet, ac circiter mille paſſus decliuis in præceps fertur. E regione loci mons iterum inſurgit, pari accliuitate arduus, ac difficilis aſcenſu, ſemitis vtrinque per arcta montium obliquis, ſaxo conciſis, quæ vix expedito militi patent. Sub ipſis montis radicibus torrens rapidiſſimus excurrit, quem Lentam incolæ appellant. In hoc adeò procliui loco ab imo ad ſummum vſque Soranum protenditur:

ita tamen vt ſaxũ ingens è monte medio vehementer emineat,oppidumq; bifariam diuidat,quo loco ſacellum quoddam extructum eſt. Arx eminentiore oppidi & plano loco ſita,ſuo ambitu totũ oppidum claudit.Munimenta ad quinque cubitorum craſſitudinẽ, vrbem ambiunt,atque ab arce ad torrentem eũm, cuius paulò antea meminimus, ducuntur. Foſſa vtrinque pro munimentis, quà torrentem excurrere diximus,conciſo ſaxo,depreſſa,vt natura montis eſt,ad ima paribus vtrinq; lateribus tendit. Mons qui huic aduerſus inſurgit, ad tormenti iactum abeſt. Duces copiarum adhibito Legato,caſtra in hunc maximè modum ad oppidum oppugnãdum circunuallandumq; locant. Ex his Sigiſmundus princeps tormentis Caſtro Luterio cõuectis tabernacula ſtationéſq; plano loco è regione arcis ponit,atque ad eam quatiendam duo ex maioribus tormenta cõſtituit: eo conſilio, vt cum deiectæ turres vi tormentorum, procidiſſent earum ruina foſſa completa, facilis aſcenſus militi pateret: huic ad mill. pedites qui laborantibus ſuis ſubſidio eſſent,attributi. Gibertus Corrigius alia oppidi parte intra Soranum, ac Pitilianum,cum reliquis Senenſium militibus: Gonzaga, & Brunorus cum Senatus equitatu peditatuq; omni, ac tribus tormentis, aduerſus montem, caſtellis ibi excitatis,inſedere. Quòd verò oppidum bifariam, vt docuimus diuiſum erat, ita quoque caſtella tormentaq; bifariam diſtribui placuit. Cæſar porrectum alium locum è regione oppidi nactus, caſtellum oppido obiicit, atque in eo ingentis magnitudinis baliſtam ad domos demoliendas, immaniáque ſaxa conſtituit. Legatus curam muniendorũ caſtrorum Brunoro impigro homini & præſtantis virtutis attribuit: qui cùm caſtra imis munitionibus iunxiſſet, corona oppidum obſidere circunuallaréque conabatur. Quoniam verò in nudo atque arido ſolo,humus ad vallum iaciendum, atque agendas vineas deerat: materia cæſa atque eò comportata, tum inter palos vtrinque actos iniecti lapides; qui ne facilè labi poſſent, cratibus longuriiſque quos palis attexuerat, continebantur. Hinc vineas agere & vallum iacere inſtituit. Munitionum ambitus ita procedebat,vt ab arce per abrupta loca, atque è regione eminentia caſtella omnia comprehenderet

deret. Militum erant delectorũ ad Sorani oppugnationem, præter voluntariorum magnum numerum, ad X I I. mill. In oppidi præſidio quingenti circiter delecti aderant, tormentorum armorúmque omnium magna vis. Quòd autem hyems ſuberat, atque imbrium continuatione milites ſub pellibus contineri cogebantur: multis quibus hybernacula faciendi copia non erat, intra montis cauernas quæ permultæ paſſim inerant, delitefcebant: vel ceruis erectis, ſtramentis & geniſtis, quarum eſt ibi magna vis, caſas ſtoriis cratibúſque circummunitas, conſtruebant. His ita adminiſtratis, Gibertus altera oppidi parte, Brunorus altera cuniculum agere inſtituit: quod eò difficilius fiebat, quò erat cædendus lapis qui etſi mollis ſatis eſt, cædi tamen aut perrumpi, quin exaudiretur, id quod valde erat cauendum, minimè poterat. Ab altera caſtrorum parte turres arcis continenter tormentis quatiebantur, ac iam latera vtrinque diſcuſſa erant. Hoc cum Ildibrandinus animaduerteret: ne turris collapſa foſſam compleret, lateres quibus conſtructa erat, & materiam tollendam, hiſque parietes nudandos curauit. Qua re effectum eſt, vt intra munimenta, vbi primũ verberari tormentis eſt cœpta, prociderit. Ita fruſtrata noſtrorum ſpe, cuniculis tranſuerſis actis, noſtros excepit, quos quidem vt in opere erant, ſtramentis, pice, ac puluere, quo ad tormenta vtebatur, iniecto ac ſuccenſo, viuos ad vnum abſumpſit. Cùm noſtri ceſpitibus, ac virgultis vndique collectis, foſſas complere niterentur, ſummámque in eo celeritatem alacritatémque adhiberent; omnis tamen eorum conatus in irritum cadebat: foſſa ad quamuis minimam impreſſionem, ſuaptè natura decliui, omnia (id quod magno hoſtibus adiumento erat) in præceps ferente. Iam cùm tranſuerſis tignis materia alia atque humo ſuper impoſita, quãdo cætera minus procedebant, labentia in procliue ſiſtere, ac morari tandem haud deſperarent: tanta animi præſentia ac robore milites præſidiarij erant, & ſi iam plerique ex his deſiderabantur, permulti ſaucij minus idonei ad pugnandum aberant, vt noſtris trabes & tigna in foſſam deuoluentibus, in foſſam exilire è muro atque inde amoliri agereq; in præceps (quicquid noſtri milites contrà adniterentur) auderẽt. Nam cùm

g 4 torm

tormenta quæ è regione oppidi aduerſo colle oppoſita erāt, pleráſque domos, muríque ſatis magnam partem proruiſſent, ex eorum ſtrage & ruina, noua munimenta viciſſim & muros reficiebāt. Ita militum prorſus irrito labore, cùm Soranenſes ab omni alia vi tuti, neque artibus vllis noſtrorum neque dolis paterent: Senenſes, re audita, quatuor ex principibus ciuitatis magnæ homines autoritatis, ad Sigiſmundum in caſtra, Legato ſuadente, mittunt, cúmque ſummis precibus, ad rem conficiendam vi atque armis, quando nihil ad eum diem bellicis artibus eſſet profectum, impenſius adhortari iubent. Ac ne qua in re quicquàm ſibi reliqui facere viderentur, muneribus eūdem delinire aggrediuntur, donis militaribus miſſis quibus ſummi exercitus Imperatores, præclarè geſta re, honeſtari conſueuerunt: phalerato equo, ac purpura intertexta auro inſtrato, tum Vexillo cum Senenſium inſignibus, & quod Imperatoriæ poteſtatis munus præ ſe ferret, ligneo ſcipione. Ea res magnopere Sigiſmundi animum mouit, vt vi ſibi eſſe agendum omnino ſtatueret. Itaque cùm Legatis verbis ampliſſimis gratias egiſſet, eos bono animo eſſe iubet; ac non antea ſe in hyberna conceſſurum, quàm Soranum receptum aut vi aut deditione ſit confirmat: modò ſibi Senenſes deeſſe nolint, neque eorum dignitati ſe neq; ſuæ adeò vnquam defuturum pollicitus. His ita dimiſſis, cùm omnibus difficillima expugnatio videretur, vno conſenſu arctius oppidanos eſſe obſidendos commeatúque vndique arcendos, itineribus inſeſſis ne quà aditus petenti oppidum pateat, quoad facere deditionem cogantur, cenſent. Intereà Legatus adhortatus prius milites, vt in Sorani obſidione forti animo & conſtanti inſiſterent, neu quid ex priſtina virtute, ac magnitudine animi remitterēt, Senatus literis & Senenſium accitus; ad res eius ciuitatis componendas Senam contendit. Sub huius profectionem, ratio inita à noſtris Ducibus eſt, quo pacto oppidanos aquatione prohiberent: quæ vna res maximè conſequendæ victoriæ conducere videbatur. Noſtrorum enim munimentis vndique oppido circunſepto, haud facilè commeatus obſeſſis importari poterant: qui vbi aquatione excluderentur, cùm neque res frumentaria intus ſatis prouiſa

eſſet

eſſet, neq; foris per arcta omnia hoſtium cuſtodiis vlla ſpes eſſet reliqua, quicquam eis auxilij atque opis afferri: fame ac malo coacti videbantur, ſedentibus noſtris, etiam, deditionem facturi. Ita cùm oppidani nullum aquæ vſum, præter vnum torrentis haberent, ac cuniculis actis, quò tuti à iactu tormentorum eſſent, aquam inde petere cogerentur: noſtri cis aquam nonnullas iis teſtudines obiecerunt, ita tormentis collocatis, vt exeuntes aquatione prohiberent: quo conſilio cognito (adeò obſtinati oppidanorum animi ad omnia perpetienda erant) è veſtigio, topho cùm vſi ſumma celeritate eſſent, perforato, viam aliam inſtituunt, quò cùm teſtudines à noſtris admouerentur, aliunde ſibi aditum (tophi natura facilè eiuſce rei facultatem præbente) patefaciebant. Ne quando autem propugnatores ictibus tormentorum, & baliſtarum paterent, ingentis magnitudinis ſaxa ad domos diruendas continenter, noſtris emittentibus: cuſtos eiuſce rei in ſpecula appoſitus, vbi ignem propius ad tormenta applicari, & crates quæ pro tormentis erant, ad milites tegendos, declinari videret, tympani ictu eos excitabat. Quo illi exaudito, in cauas rupes abditi, quæ non longè aberāt, quoad telum emiſſum tormento eſſet, deliteſcebant. Hinc ad ſuam quiſque ſtationem exilientes, delatum ſibi munus impigrè obibant. Cùm verò hoſtes tanta alacritate vtebantur: tum permulta iidem tormenta (vulgò milites ſerpentes formæ argumento appellant) quæ plumbeas pilas ad mali magnitudinem iacerent, diſpoſita in muris habebant. Horum erat motus adeò celer atque ad omnem vſum expeditus, vt prius quæ icta his eſſent, diſiecta conciderent, quàm pila emiſſa conſpici ab vllo animaduertíve poſſet, quaterni ſæpè armati vno impulſu, lacerati conficerentur. His tormentis, vt poſtea compertum eſt, quingenti è noſtris ſunt deſiderati. Semel cùm munimenta à vigilibus neglecta noſtri occupaſſent, vniúſque ex his tormenti potiti eſſent: re ab hoſtibus animaduerſa, qui ſuperiores ſtationes obtinebant, eos iniquo atque alieno loco pugnantes depulerunt. Recipientes tamen ſe in caſtra præter tormentū, armorum magnam vim quæ in muris diſpoſita erant, in his Ildebrandini caſſidem qua vti in prælijs cōſueuerat in primis lætantes ſe Du-

h eiſ

cis ſpolio potitos, retulere. Nec multo pòſt cum teſtudine facta, noſtri milites propius ad muros ſubeuntes portas refringere conarentur, inque vnam rem omnes intenti, minus cætera curarent: fortiter hoſtibus reſiſtentibus, ab alia oppidi parte milites delecti ad c. numero, eruptione impigre facta ad Giberti caſtra prouolauere: trucidatiſque iis qui pro caſtris in ſtationibus erant, diripere omnia inſtituerunt. Ingẽs clamor ab his qui reliqui in caſtris erant, ſubitò exortus, cæteros qui longius aberant, excitauit. Ita cùm laborantibus ſuis opem tuliſſent, hoſtes, nonnullis trucidatis, capti ad vnum omnes, atque armis exuti cum ſingulis veſtimentis abire iuſſi ſunt: accepta fide, in Sorani præſidio poſthac eos non futuros. Cùm ita noſtrorum morti paucorum cæde parentatum eſſet, præſidio diminuto atque oppido vndique circunuallato, omnes pariter in ſpem magnam Sorani potiundi eriguntur. Ea quæ inſecuta eſt noctè, cùm fallis cuſtodiis, per medias munitiones noſtrorum, c c. pedites profecti, vado opportunè pro temporis anguſtiis, quà torrens inuehebatur inuento, vt brachia modò atque humeri extarent, in oppidum, commeatus atque armorum ſatis intuliſſent: quoniam ad eam caſtrorum partem Gregorius Angiarus Sigiſmundi Centurio excubabat, id quod veriſimilè videri poterat, Sigiſmundus palàm tanquam cum Ildibrandino conſilia communicaret, proditionis inſimulabatur. Ea res per Cæſarem Sigiſmundi generum eſt Senenſibus delata: magiſtratibus anteà iureiurando adactis, ne quando ſibi id fraudi apud ſocerum eſſet, ſi indicium manaret, ſilentio id tecturos. Id vtrum, eo inſcio, aucupandæ populi gratiæ, ac ſui ſtudij in ciuitatem probandi, egerit, an eo permittente, vt dum ſoliciti ea de re Senenſes, ſuis rebus conſulerent, Sigiſmũdo aliquid opportunitatis præberetur, ab eorum amicitia diſcedendi: qua ex re videbatur neceſſario futurum, vt ad hoſtes tranſire, ac iuſtum cùm iis bellum ciuitati inferre poſſet: dubia coniectura eſt. Efferebatur in vulgus, nonnullos qui Franciſci Sfortiæ, ac Iacobi Picinini nomine in caſtra conceſſiſſent, per ſpeciem rei frumentariæ comparãdæ, huius conſpirationis cum Ildibrandino autores Sigiſmũdo extitiſſe. Accedebat ad hanc hominum ſuſpicionẽ quæ

ſatis

ſatis probabili coniectura nitebatur: quòd magis in dies obſidionem frigeſcere, torperéque Duces ſimul militesq; animaduertebāt. Nam, quod grauius etiam videbatur, ob commeatuum diſtributionē, inter copiarum Duces orta diſſenſio, cùm milites qui horum autoritatem ſequerentur, eodem morbo laborarent, iam erat in apertā ſeditionem eruptum, niſi eorum furori primo quoq; tempore obuiam iretur. His rebus commoti, vt par erat, Senenſes Legatos ad exercitum mittunt, magnæ prudentiæ atque autoritatis homines qui ſumma cum fide, ac diligentia perquirant, an quæ per Camertem indicem accepiſſent, vera eſſent. Vbi his comperta nihil dubitationis habere viderentur, per Carolum Gonzagam, Gibertum Corrigium, aliúmve quem eſſe magis idoneum cenſerent, ingentibus pollicitationibus illectum, tollendum Sigiſmundum de medio curarent. Hæc clàm iis edita mandata: vulgò quidem, id quod videri Senenſes volebant, quò eſſent eorum tectiora conſilia, miſſi ad Sigiſmundum credebantur, vt commeatuum inopia qua plurimum laborabat, exercitum ſubleuarent: id quod facilè etiam Legati Sigiſmundo perſuaſerant. At illi ſiue magni rem periculi eſſe exiſtimarint, deq; eorum fide & conſtantia dubitauerint, quibus eius interficiendi negotium dare conſtituiſſent, ſiue ab eo omnia adminiſtrata è ſua, ac Senenſium dignitate, animaduerterint, Senam re infecta, Sigiſmundum anteà, ac cæteros duces hortati, vt in Sorani obſidione impigrè inſiſterent, reuertuntur. Cùm in dies vehementius muri quaterentur, cognitum eſt per exploratores, peditum permultos qui nandi periti eſſent, aquam tranando Soranum tranſiſſe: ab hoſtibus facilè intra mœnia receptos. Quæ dum repente commutata fortuna, magna Senenſium pernicie aguntur, intempeſta nocte vnus ex Legatis, qui in caſtris rebus gerendis præerant, Senam mutatis ad celeritatem equis proficiſcitur, ac magiſtratu adito, quanto in diſcrimine ſint res Senenſium docet: Inducias cùm Ildibrandino, ſe pariter & collega inſcio, in menſem per Sigiſmundum factas, Ildibrandini filium obſidem ad illum miſſum eius rei cauſa: Carolum Gonzagam cum his ſentire. Credere ſe cùm ſoluta iam Sorani obſidio eſſet, vno con-

ſenſu omnes Senenſibus arma illaturos. In primis vereri, ne tormentis interceptis, aliquod Reipub. oppidum ex itinere oppugnent. Nec multo pôſt nunciatur, Carolum Orbetellum vi cœpiſſe, ac Præfectum probum hominem ab illius militibus ſagitta ictum, concidiſſe. Cætera Senenſium oppida ne eundem caſum ſubeant verendum eſſe: tumultu ac pauore omnia, vbique hoſtibus terrorem armis augentibus cõpleri. Ea res cùm aliis omnibus, tum Legato maximè nũciata non ſecus atque æquum erat, moleſta accidit: videbatur enim quòd à caſtris per eos dies abfuiſſet, occaſionem ſeditioſis hominibus ea agendi quæ nũciarentur, vnus præbuiſſe. Qui ſi manſiſſet, militũ furori quò minus quicquam in Senenſium perniciem molirentur, Senatus autoritate futurus impedimento credebatur. Quantũ momenti autem ea res ſecum eſſet in poſterum allatura, omnes intelligebant. Multa vno tempore erant Senenſibus agenda. Nam & copias eos contrahere oportebat, & pleraque oppida præſidiis firmare: tum rem frumentariam expedire, ac tormenta in tutum locum conuehere, quid Sigiſmundus & Carolus moliretur cognoſcere, atque iis pro rei ac temporis ratione obuiam ire conſilio: ad quas res obeundas anguſtia temporis in primis impedimento erat. Cùm omnia tamen in vna celeritate poſita eſſe conſtaret, maturandum ſibi Legatus ſtatuit, ac ſi quid noui conſilij caperent, ſtudio & ſedulitate præueniendos. Igitur de media nocte funalibus, laterníſque æneis præmiſſis (nam atra admodum nox erat, ac ſubitæ & vehementes procellæ imbrem gelu conſtrictum excuſſerãt, cùm nix etiam perpetuo rigore durata veſtigia iumentorum falleret) Manlianum ire pergit: Hinc Giberto negotium dat tormentorum conuehendorum: ſimul Petro Brunoro imperat, vt Soanæ ac reliquis finitimis Senenſium oppidis, præſidia diſponat: Centurionibus reliquíſque, vt Antonio Petrucio Legato obtemperẽt, cui commeatuum per oppida tranſportandorum cura iniuncta erat: omnes tamen hortatur, ſi id commodo Reipub. facere poſſint, ad præſcriptam diem Manlianum ſe conferant, vt communicato conſilio, exploratíſq; hoſtium rationibus, aliud belli initium capeſſant. Legatus in magnis difficultatibus verſabatur, verebatúrque in

prim

primis, ne iam acta re, ſerò ſe ad Sigiſmundum, qui cum colloqui omnino conſtituerat, conferret. Nam per deuia loca & prærupta iter faciebat, vt cùm minus tutius præſidio militum eſſet, inſidias hoſtium conſueta itinera vitando, falleret, ac compendiaria via citius quò conſtituerat, perueniret. Accedebat ad cæteras incommoditates quòd ſimulátque elucelcebat, atræ nubes intendebant ſe cœlo, magnáque ventorum vis imbrem gelu denſabat, atque in aduerſa ora impellebat, cùm caligo ſubitò ingens offuſa, oculis proſpectum adimeret, vt alterum videndi alteri poteſtas nulla eſſet. Tandem biduo confecto, cùm neque dies neque noctes iter intermiſiſſet, Mãlianum peruenit. Obſcurum per ſe oppidum Troiæ Comarchus Alphonſi Regis purpuratus illic ab hoſte cæſus illuſtrauerat. Cùm eò magnus equitũ ac peditum numerus conueniſſet: percunctationibus reperiebatur, Sigiſmundum non longè inde quatuor millibus paſſuum abeſſe. Carolum Orbetelli arcem oppugnare adortum, portas facibus admotis ſuccendere ac perrumpere conatum, irrito incœpto abſtitiſſe: tormenta magna Giberti contentione vix è manibus hoſtium abrepta, atque ad Caſtrum Luterium deuecta. Hinc Legatus cognoſcit Sigiſmũdum Saturniam Coloniam petiiſſe, clauſiſque portis, haud magno negotio pulſum inde diſceſſiſſe: tum Groſſetum valido præſidio inſediſſe, vt ſimul oppidũ tutaretur, atque ſuos ab iniuria hoſtium & maleficio prohiberet. Poſtridie eius diei Sigiſmũdus duos è familiaribus quorum fidem exploratam habebat, ad Legatum cum mandatis mittit: quorum ſumma erat, ne grauaretur ad ſe in caſtra venire, habere ſe quæ de communi re cum eo colloquatur, quæ vbi cognoſcat, non deſperare futurum, vt Senenſium res, ex eorum maximè & Senatus Veneti dignitate componantur. Quòd Sigiſmundus quemadmodum æquum eſſe videbatur, legatum non adierit, nulla id ſuperbia factum. Scire enim eum & ſuam & Gonzagæ fidem, Senenſes habere ſuſpectam: quòd ſi ſe eò contuliſſet, fuiſſe id ægrè illos laturos, huius rei periculum illũ apud Saturniam Coloniam feciſſe. Legatus ſeſe libenter eò venturum recepit: nihilò tamen ſegnius milites crebris literis & nunciis miſſis, accerſit, mãdátque Ducibus nihil ſibi reliqui faciãt, quo

ad celerrimè copias Manlianum traducant. Sub veſperum Legatus Sigiſmundum in caſtris adiit, qui ei vltrò cum Camerte, qui vnis caſtris cum eo iunctus erat, ad duo paſſ. mil. obuiam proceſſit. Cùm in caſtra ventum eſſet Legatum Sigiſmundus cum Genero, quem intereſſe colloquio volebat, in tabernaculum ſeduxit. Initio orationis eadem ferè quæ illi ſignificanda curauerat proponit, quibus de cauſis minus ſe ad illum conferre Manlianum ſit auſus. Deinde & de induciis quas à ſe factas inſciis Senenſibus arguatur, & de obſide accepto, ac ſoluta obſidione ſe purgat, in primíſque rogat vt, accepta ſua excuſatione, quod is neceſſitate adductus fecerit, meliorem in partem interpretari velit. Tota autem eò ſpectabat oratio, vt inducias factas, Legatis Senenſiũ id ſcientibus ac ſuadentibus, omni affirmatione aſſeueraret. Eò loci inopia commeatuum ac rerum bellicarum, ventum fuiſſe, vt neceſſarium fuerit, vel quauis oblata conditione obſidionem diſſoluere. Itaque quando iam fuerit abeundum, arbitratum ſe præſtare in primis, vt per ſpeciem induciarum Ildibrandini filio obſide accepto, qua in re habita eſſet ratio Senenſium dignitatis, diſcederet. Percunctatus deinde vtrum Senenſes poſthac illius opera ad bellum vti, an miſſum eundem facere tametſi nondum ſtipendiis perfunctum malint, integram rem dixit ſe, quando haud magni id ſua intereſſet, Senenſibus relinquere. Qui tamen ſi minus ſua opera dicãt indigere, illud debeant cogitare, quonam pacto ſuperioris temporis ratione habita, pecunia quam ſibi debeant ſtipendij nomine, perſoluatur. Qua de re ſi minus ſibi cũ illis conueniat, eius cognitionem omnem Legato permittere, qui pro ſua æquitate, quod ſua fide dignũ eſſe ducat, tota ea de re ſtatuat. Sin ea Senenſium ſententia ſit, vt eodem loco illum quo anteà habere velint, non recuſare, modò id quod nemini vnquam ad eum diem negatum ſit, liceat militem in hyberna deducere, quò iam omnes tẽpore anni à rebus gerendis excluſi, conceſſerint: quoad vel à Senenſibus vel à Legato reſponſum ſit. xv. dies ſe in caſtris expectaturum. Legatus his auditis, cùm multa in eam ſententiam dixiſſet, cur à Sorani obſidione non fuiſſe diſcedendum cenſeret, atque pactas cum hoſte inducias ſe æquè & populo Senẽſi inconſulto,

ſulto, minus probare poſſet, quanta ea res moleſtia ciuitatem affecerit, demonſtrat. Nam quantum ad Senatum Venetum attineat, non dubitare, illum pro ſua in ſocios indulgentia moleſtè id indignéque laturum. De omnibus tamen quæ ſecum egerit, primo quoque tempore ſe magiſtratui Senenſium perſcripturum, vt eorum cognita ſententia, ſtatim illum faciat certiorem. His ad hunc modum cum Sigiſmundo vltrò citróque habitis, diſceſſit, ac rurſus ſe Manlianum contulit, diligentérque Senenſibus quid cum Sigiſmundo egerit perſcribit. Ingreſſus Legatus Manlianum, Petrum Brunorum, Ciconem Indum, Leonetum Corſum, Paduanum Calabrum, Fuſcum Neapolitanum, Antonium Foreſtam, ac pleroſque alios eodem cum ſuis quęque copiis conuenisse reperit. Ab iiſdem cognoſcit Gibertum & Petrucium non longè ab Groſſeto oppido abeſſe, omniáque oppida Ildibrandino finitima, prout imperatum erat, à Brunoro validis præſidiis firmata, ac commeatuum quantum pro anguſtiis temporis ſatis eſſet, importatum. Poſtridie eius diei ſub ortum ſolis Sigiſmundus qui ſe expectaturum in caſtris Senenſium reſponſum dixerat, ídque Legato pollicitus erat: omnes ſuas copias præſtò eſſe in armis iubet, ac per conuallem in qua à Manliano deſpectus erat, agmen ducit. Cæſar qui, vt ſuperius commemorauimus, cum Sigiſmundo vnà aderat, Manlianum, fide accepta, ſe confert, atque ad milites qui in ſtatione erãt, progreſſus rogat, vtrum cum Legato colloqui liceat: ſibi opus eſſe illo conuento. Facta poteſtate, percunctatur, an Senenſes, qua de re cum illo Sigiſmundus egerit, ſint illi conceſſuri, vt vetere inſtituto, feſſum militem rebus gerendis, tempore anni minimè idoneo ad bellum in hyberna deducat: cùm Legatus id ſe ignorare multis de cauſis reſpondiſſet: mirari ſe vehemẽter dixit, cur Sigiſmundus qui ſe quieturum, ac militem in caſtris habiturum, quoad cognouiſſet, quid Senenſes ſibi de illius poſtulatis agendum conſtituiſſent, pollicitus eſſet, nunc parum datæ fidei memor, vir magnæ exiſtimationis & dignitatis, militem ſub ſignis in Senenſium agrum, non ſecus atque illos hoſtium loco haberet, induxiſſet. Adeò autem illum citatum agmen rapuiſſe, vt non militem in expeditionem ducere, ſed effuſa

fuga victus receptum quærere videretur. Quibus auditis, ita cum Cæſar tueri conatus eſt, vt eius rei culpam omnem in Senenſes deriuaret. Sigiſmundum enim pridie eius diei à ſui ſtudioſis hominibus literas accepiſſe, quibus certior fieret, ni diligentius ſuæ incolumitati & ſaluti proſpiceret fore breui, vt detrimenti aliquid atque incommodi acciperet. Ita quamuis metu coactus impendentis mali, caſtra mouerit, ſuis tamen mandaſſe, ne quid in Senenſes hoſtile molirentur: ſi quid ſit quod ab illo velint, ad Aquæ Viuæ ruinas ſtatiua habiturum, ibi eorum reſponſum præſtolaturum. Atque ne quid hoſtilis ab illo timeant, cognita eorum voluntate, caſtra inde ſtatim moturum ſe, atque ex Senenſi agro abductu rum militem confirmat. His ita adminiſtratis, Cæſar diſceſſit: Legatus à colloquio digreſſus, ſub veſperū, relicto Manliani ſatis firmo præſidio, per ſuperiora loca copiis ductis, omnibus incolumibus Groſſetū peruenit. Neque enim ignorabat magni nominis Ducem, tam infenſo in Senenſes animo, non contemnendo militum numero fretum, ægrè à maleficio atque iniuria temperaturum. Poſtridie Sigiſmundus, minimè Legati expectationem fruſtratus, latè Groſſetanum agrum depopulatur. Neque enim ad eum diem adigi pecora intra munimenta potuerant: quòd Legatus ad multam noctem venerat, & pro anguſtiis temporis, tot res ſimul adminiſtrandi facultas minimè dabatur. Adeò autem improuiſus Sigiſmundi aduentus fuit, vt ne reſciri quidē à quoquam facilè potuerit. Cùm Legatus, Ducèſque eò profecti, ciuium agreſtiúmque concurſu, fortunas ſuas diripi, vaſtari agros populationibus atque incendiis, querentium, hæc quemadmodum ſuſpicati erant, eueniſſe intelligerent minimè eſſe rem negligendam arbitrati, extemplò ſigno dato, equitatum peditatúmque omnem è caſtris eduxerunt, & ad paludem (Aquas Brunas incolæ appellant) quà Sigiſmundum iter feciſſe audierant, contenderunt. Huius paludis, quòd ſuapte natura (cuiuſmodi ferè omnes eſſe videmus) cœnoſa eſt, atra in primis & cœni colorem referens aqua, nomini occaſionem præbuiſſe fertur. Quæ etſi modicæ altitudinis eſt, haud tamen facilè vado tranſiri, lubrico atque inſtabili, ſolo minimè veſtigia patiente, ab vllo poteſt. Ponte vtrinque ripæ iunge

iungebantur, quatuor tabulatorum vix vt bini equites vnà commeare poſſent. Ita Senatus & Senenſium copiæ paludem ponte traductæ, ſub ſignis Sigiſmundum inſtructæ operiebantur, ducibus paratis vbi is poteſtatem pugnandi facerer, prælio decertare. Qui cùm propius ad paludem acceſſiſſet, pontéque à noſtris iam præſidio occupato, vado tranſire conaretur: plerique quòd inexploratò ſe in aquam demittebant, cœni illuuie immerſi ac penitus veſtigiis hærentes, à noſtris militibus haſtis ſagittíſque conficiebantur. Quo irrito incœpto, noſtros pōtis præſidio deiicere, atque ita copias traducere conſtituit. Quòd cùm ei minus ex ſententia ſuccederet, noſtris impigrè tranſitu eum prohibentibus, veritus ne ſine magna clade recipere ſuos vbi vellet in loca tuta poſſet: pactus vt præda relicta, ſuos incolumes inde educere liceret, tranſitum facile probata noſtris conditione, impetrauit. Ita cùm fides vtrinque data eſſet, copias Sigiſmundus per otium traducit. Iam militum x i i. ordines pontem tranſgreſſi (x v. autem omnino is ducebat) reliquos in citeriore ripa ad iter expediri expectabant: cùm eſt à noſtris militibus animaduerſum, quà eorum ordines denſiores facilius fallere proſpectum poterant, multum pecoris abigi, id quod minimè iis per conditiones licebat. Itaque cùm minimè id eſſe ferendum Duces cenſuiſſent, ſigno repentè dato, tranſitu cæteros arcere qui in vlteriore ripa remanſerant, ac vim facere conantes interficere iubent. Hinc peditatu equitatúque omni traducto ac ponte reſciſſo, æquiſſimo loco hoſtes adorti, cũ à ſuis excluſi, multò noſtris inferiores numero eſſent, omnes ceperunt: atque ita oppidanorum agreſtiúmque fortunas vlti victores in caſtra redierunt. Sigiſmundus trium cohortium amiſſione copiis diminutis, propter Paſcale oppidum ducit, ſi qua facultas benè gerendæ rei data eſſet, ex itinere illud haud ægrè expugnari poſſe arbitratus. Cuius cōſilio cognito Antonius Petrucius qui eò cùm ſatis valida armatorum manu conceſſerat, propugnatoribus in muris diſpoſitis, ſi quam vim facere conaretur, prohibiturum oſtendit. Itaque ſua ſpe fruſtratus ex Senenſi agro diſceſſit, cùm ex iumentis multa retrò reliquiſſet, quæ inualida & ſtrigoſa ſequi agmē, quod quidem raptim agebatur, minus poterāt.

Eodem enim die in Plumbinēſem agrum peruenit, id quod vix militi expedito licuiſſet, quadraginta paſſ. millibus, cùm nonnihil etiam ad Aquas Brunas moratus eſſet, graui agmine impedimentis ac reliquo hybernorum apparatu, confectis. Legatus benè geſta re, Groſſetum, Gibertus & Petrucius Paſcale contenderunt, quo in oppido morati quoad cognouerunt Sigiſmundum per Florentinum agrum Apenninum trāſgreſſum in Flaminiam deſcendiſſe. Groſſetum ſe ad Legatum contulerunt, de belli gerendi ratione conſilium inituri. Vnà autem cum his Petrus Brunorus & Cæſar qui iam relicto Sigiſmundo, ad officium redierat, profecti eodem conceſſerant Nam dum hæc illi agendo, tempus terunt, Ildibrandinus indies licentius atque impunius agros Senenſium populabundus excurrebat, ac prohibente nemine, fortunis oppidanorum direptis, omnia cædibus, vaſtitate incendiis, complebat: cùm eodem tempore Carolus Conzaga apud Orbetellum, omnibus crudelitatis atque auaritiæ editis exemplis, vaſtato agro ac latè vicis ædificiiſque incenſis, à nullo iam iniuriæ & maleficij genere in oppidanos abſtineret. Quibus rebus fiebat, vt milites qui in præſidiis erant, metu ſe continere coacti, in maximis etiam anguſtiis verſarentur. Ita Duces de conſilij ſententia, cùm Legatus & Petrucius intereſſent, ducere militem Suanam, quam ſedem ad bellum haberent, atque ibi quæ eſſe è repub. cenſeant, agere inſtituunt: interim rem frumentariam expediri, delectum militum haberi, vetera præſidia ex oppidis educi, nouaque alia imponi, cæteráque comparari quæ maximè bello gerendo vſui ſint, maiore ſtudio atque intētiore cura quàm vnquam antea, placet. In primis illud conuenit, vt tormentis rurſus Soranum conuectis, quæ intermiſſa res vnius Ducis perfidia, omnium ferè cunctatione & negligentia eſſet, oppidum oppugnaretur: quò ne quid commeatus importari vllo modo poſſet, dandam operam eſſe. Itaque illud maximè agi oportere, vt vaſtitate agrorum, vicorum exuſtione omnibúſque belli incommodis, ſpes omnis oppidanis tollatur diutius hoſtibus reſiſtendi. His ita conſtitutis, Legatus cum magna parte peditatus Orbetellum, quod oppidum in primis recipiendum conuenerat, atque non ita facilè expugnari

gnari poſſe videbatur, contendit. Cùm eò ventum eſſet, Carolũ Gonzagam in colloquium euocatum acri oratione caſtigat, ante omnia queritur eum aliter atque æquum fuerit, abſente ſe, Senenſibus inſciis, inducias Sigiſmundo cum hoſte facienti eſſe aſſenſum. Eius iniuriæ, tãquam eſſet acceſſio quærẽda, Orbetellum, repentè ex amico hoſtem factum, inuaſiſſe, Prætorem occidiſſe, tum arcis portas ſuccendere conatum, diripiendum oppidum militibus tradidiſſe. Quæ omnia cũ magno Senenſiũ maleficio acciderint, quanto ſibi dedecori atque adeo Senatui vniuerſo, in cuius ille verba iurarit, ita contempto fuerint, neminem ignorare: ſibi certè plurimum inuidiæ atque offenſionis tum apud Senenſes tum apud Senatum conflaſſe. Nam oppida ab ſociis nihil tale meritis, aut vi aut dolo intercipi, ac tanquam patum in eo iniuriæ ſit, prædæ militibus dari, quibus ex rebus eorum vectigalia deteriora fiant, iam nullo modo amplius ferri poſſe. Quod reliquum ſit, illum rogate, vt milites oppido educat, atque id Senenſibus, ea de re grauiter cum eo expoſtulantibus, reddat. Literas deinde magiſtratus, plenas ſibi indignationis & querelarum miſſas, illi oſtendit: vt minimè iam dubitare poſſet, quanto id ſibi, vbi rem negligeret, inuidioſum apud Senenſes eſſet futurum. Carolus cùm multa alia ſui purgandi cauſa dixiſſet, ita diluere obiecta inſtituit. Inducias iuſſu Sigiſmundi cum Ildibrandino factas, cui totius exercitus ſumma commiſſa eſſet, nemine magis id quàm Legato agente, vt illius Imperio omnes obtemperarent ſe comprobaſſe (ſimul Sigiſmũdi ſyngrapham illius manu exaratam in mediũ proponit) interfectum Prætorem non modo nullo ſuo conſilio, ſed magno etiam animi dolore, hoſpitem eundem atque amicum veterem. Itaque id perinde ac Senenſibus graue ſibi moleſtũmque accidiſſe. Quod quidem verum eſſe, illud declarare, quòd in illius interfectorem, quanquam imprudenter id à ſuis actum, atque ante captum Orbetellum cõſtaret, capite animaduertiſſet, atque ita eius ſupplicio amici hominis mortem atque hoſpitis expiaſſet. Edocet ipſo maximè intercedente, Orbetellum ſibi hyemandi cauſa attributum, quò quidem factis induciis, ac ſoluta Sorani obſidione fuerit miles addu-

cendus,multis belli incōmodis,atque in primis inopia com meatus affectus. Quòd diripi oppidanos paſſus ſit, factū ic eſſe Senenſium iniuria, qui cùm diu paſſi eſſent,ſtipendium militibus deberi,neceſſitatem iis quodammodo inieciſſent ita priuatis incommodis quæmaxima pertuliſſent, occurrendi.Curæ id modò Legato eſſet,vt militum menſtruis ſtipendiis,æſtimatis pretiis ac datis cognitoribus Orbetellano rum damna ſarciantur,ſe,quæ comparerent,ſumma cum fi de vt dominis reſtituantur,curaturum.Ad extremum in pre ces cōuerſus,Legati fidem implorat,atque vt ſuæ famæ libe rorúmque & cōiugis incolumitati cōſulat,obteſtatur. Quic ſui conſilij in ea re ſit,proponat,in illiuspoteſtate futurum ſe atque obedienter quæ iuſſerit acturum alacritérque confirmat. Non dubitare ſe, vbi is ſibi adeſſe velit, ſua merit tum in Senatum Venetum,cuius maximè autoritatē eo bello ſequutus ſit,tum in Senenſes,tantis ſuis laboribus& periculis quæſita,haudquaquam vnius criminis nō ita magni inuidia obliteratum iri. Legatus etſi pleraque ex his vera eſſe non dubitabat, id quod anteà etiam percunctando didicerat, pleraque ab eo dici criminis eleuandi cauſa intelligebat:illud tamen vel maximè compertum exploratúmque ha bebat:ſimulatque Senenſes ſolutam Sorani obſidionem,inducias Sigiſmundum Carolúmque Ducibus cæteris incon ſultis, pactum cùm hoſte cognouerant, id quod veriſimile erat,arbitratos, vnà pariter ad delendam Rempub.vrbes, oppida armis inuadenda quæ in eorum ditione eſſent, conſpiraſſe:validum præſidium Marcone Veneto impigro homine Præfecto,quo præſidio ſi quid noui Carolus moliretur aduerſus vim omnem oppidum tutum eſſet, deducendum extemplo Orbetellum curaſſe.Quam rem fore Carolum ſu ſpicatum,antecurſores ad c c c c. qui præſidiū præuenirēt, præmiſiſſe. Cùm aduenientibus portas oppidani clauſiſsēt, ſcaphis vndique, ac lembis comparatis,mare quod circa vrbem ſtagnat,traieciſſe, ac per vrbis munimenta,quæ multis in locis propè vetuſtate erant collapſa, in oppidum eſſe ingreſſos.Cùm nocte inſequenti præſidium intus eſſet admiſſum, atque ex arce, Caroli præcurſores ſagittis peterentur: veſano quodam furore actos, portas arcis ſuccēdere,ac dolabris

labris & ſecuribus cædere, eſſe aggteſſos. Eo tumultu Prætorem Orbetellanum, qui ſe in arcem ſub Caroli aduentum receperat, ſagitta fortè trans ceruicem acta concidiſſe: Carolum deinde refractis per vim portis, oppido, auxiliantibus ſuis, nullo negotio potitum eſſe. Poſtridie quàm Legatus in oppidum intromiſſus eſt, ſub lucis ortum militibus pro oppidi portis in concionem venire iuſſis, eos breui oratione ſolatur, ac quoniam rei frumentariæ inopia in primis laborare dicuntur, id quod vt æquum eſt, acerbiſſimè ferant, ſibi in poſterum curæ fore, eo vt incommodo leuentur, confirmat. Quando enim iis multorum dierum ſtipendia proceſſerint, atque in magna ærarij difficultate haud facilè ſit pecuniam illis ad diem repræſentare, quæ Senenſibus etiã in belli ſumptus neceſſarios deſit, tritici ſe magnam vim coëmiſſe, quam quidẽ, ſextario viritim diſtributo, quoad meliore ſuo tempore ſoluendo ſint, Senatus militibus ſit expenſam laturus. Hinc ſingulos editis nominibus, oppido exire, atque eundem in locum conuenire, ita copias luſtrari commodè atque omnium rationem haberi poſſe dictitans, iubet. Cupidè omnes, qui quò Legati conſilium ſpectaret, ignorarent, imperio paruerunt: ac certatim portis egreſſi, ita vt neque lixarum quiſquam, neque calonum in oppido relictus ſit, eundem in locum conuenerũt. Cùm omnes exceſſiſſe oppido nunciatum eſſet: militibus nonnullis quorum maximè fidem habebat perſpectam, ad munimenta diſpoſitis, claudere repentè portas iubet. Carolum deinde admonet, vt oppidum Senenſibus reſtituat, ac militem, hybernis extra mœnia conſtitutis, in officio contineat, atque quoad rerum direptarum conquiſitio fiat, neminem ingredi in oppidum non ſe iubente patiatur. Carolus etſi in primis ſuis rationibus cõducere arbitraretur, vt dicto audiens eſſet: Legatum tamen rogat, vt cùm aduerſa valetudine laboret, illius voluntate ſibi, cum paucis, quorum opera ad cubiculi miniſteria indigeat, liceat ſub tectis atque intra munimenta hyemare: fide accepta, nihil in ſe grauius oppidanos quòd à ſuis militibus oppidum direptum ſit, conſulturos. Ita facta poteſtate, in oppido manſit, hoc maximè modo, in Senenſium ditionem Legati opera & cõſilio redacta. Interim ma-

gna adhibita cura, ne quis in oppidum intromittatur, Legatus oppidanos euocat atque ex hybernaculis, militum impedimenta proferri in medium, quæq; direpta quererentur conquiri, ac dominis reſtitui, datis cognitoribus qui fidem facerent fraudem abeſſe diligenter iuſſit. Si qua non extarent: pro his, facilè cognitis qui diripuiſſent, tum ex hybernorum, tum ex equorum notis, præſenti pecunia ſolutum eſt: ea direptoribus quibus ſtipendij nomine debebatur, expenſa lata. Hac re ad hunc modum adminiſtrata, Legatus literis Ducum accitus, Suanam proficiſcitur. Cùm Albengiam amnem, qui fortè per eos dies ſolito inflatior haud facilè vado tranſiri poterat, equo tranſire conaretur: vado deſtitutus equus, cùm penè aquis immergeretur, in patentes campos ægrè euaſit. Ita magno vitæ periculo Legatus defunctus, equorum nonnullis, cùm flumen tranarent, gurgitibus abſumptis, omnibus pariter qui ſupererant, magno vitæ periculo tranſgreſſis, Suanã peruenit. Ildibrandinus cùm his de rebus certior per exploratores fieret: veteres copias inſtaurare atq; omnia quæ neceſſaria ad bellum gerendum eſſent, comparare intentiore cura diligentiáque inſtituit. Nam & Neapoleonem Vrſinum. & Antonium Foroliuienſem, cum equitibus mille, totidem ferè peditibus per eos dies ad Caſtrum Arduum conueniſſe: vt ſibi auxilio eſſent cognouerat. Quibus copiis auctus, cùm audiſſet tormenta à noſtris Suana in circumiecta oppida exportari: his illos nudare, id quod fieri poſſe non deſperabat, vbi celeritate in re agenda vteretur, vltrò obuiam eundo, conſtituit. Quo eius conſilio cognito Legatus, de eo Duces cæteros admonet, quantóque in periculo res Senenſium verſetur, ni conſilium ab animi magnitudine petant, demõſtrat. Eò enim rem adductam eſſe, vt neque tormenta, quæ quidem qui vehunt iam multum viæ proceſſerint, retrò agi, neque quò inſtituerant, perduci, niſi armis decernatur, vllo modo poſſint. Ea autem ſi in poteſtatem hoſtium veniant, quod omen Deus Immortalis auertat, non ſolùm ſpem omnem potiundi Sorani amitti, quod oppidum munitiſſimum, nulla alia ratione expugnari poſſe videatur: ſed etiam, vt hoc maximè negligendum ſit, quando tantum virium ex eorum amiſſione ſit

hoſti

hoſti acceſſurū, per ſe quidem: vt cætera etiam abſint, acerrimo, de totius belli ſumma, id quod nemo non intelligat, actum videri. Itaque ſe omnes hortari, vt priſtinam virtutem in prælio retineant, itaque ſtatuant, magnam oblatam occaſionem omnibus, ſi quid aduerſi ſuperioribus diebus acciderit, oſtendendi, vnius Sigiſmundi culpa id accidiſſe, laudem omnem benè geſtæ rei ſuæ virtuti maximè & felicitati deberi. Hac oratione, magna omnibus pugnandi alacritate iniecta, inſtructa acie ire aduerſus hoſtem pergunt. Haud longè ab Suana locus eſt planus, atque ab altera parte duabus vtrinq; ſemitis pari illum decliuitate excipientibus, leuiter rurſus faſtigiatus, vt in inſulæ modum ſe intra eas ſemitas attollens, ac vineis oliuetiſque conſitus, ſpeciem tumuli præbeat. Eò noſtri ad c c. haſtatos, totidémque qui modicis ſcorpionibus in pugnam vterentur milites delectos, ex his qui Senatui merebant, induxerant: eo potiſſimum conſilio, vt cùm Ildibrandinum diuiſis copiis, ne quà noſtri effugerent, per vtrámque ſemitam ducere cognouiſſent, locorum anguſtiis militem deprehenſum de loco ſuperiore ſagittis miſſilibúſque inceſſerent. Cæteri vt loci natura ferebat, ne cum hoſtibus multò numero inferiores haberentur, loci iniquitas pugnantibus impedimento eſſet, quà ſe demittere ſemitæ incipiebant, inſtructi hoſtem expectabant, nullam moram, vbi adeſſet, pugnandi facturi. Ildibrandinus militum amplius tria millia, noſtri ad duo mill. ducebant. Cùm aliquot hoſtium ordines non longè ab eo abeſſent, vt alteram ex his ſemitam inirent, cæteri qui diuerſo itinere per alteram ducebantur, ſiue illi editum locum à noſtris occupatum eſſe ſuſpicati, vbi agmen demitterent, ſibi quod veriſimilè erat, vehementius timerent: ſiue noſtros ad iniquum locum pertrahere, id quod vbi aſſequerentur non deſperabant ſe prælio ſuperiores futuros, per timoris ſimulationem conarentur: non eandem præ ſe ferre alacritatem & ſtudium, quo ire milites in prælium conſueuere, ſed cunctantes ac penè inuiti ſegnius, ac negligentius ſolito incedere videbantur. Noſtri cognita hoſtium trepidatione, non eſſe vlterius cunctandum arbitrati, aciem dirigere ac ſigno pugnæ dato, perterritum hoſtem vndique adoriri iu-

bent. Magno vſui noſtris militibus erant qui intra oliueta conſtiterant. Nam de loco ſuperiore hoſtes telis & ſagittis petentes, cùm minimè ipſi eorum ictibus paterent, magno illis terrori erant, ac noſtris pugnandi alacritatem, & fiduciam addebant. Iacobus Vrſinus cùm hoſtes editiore loco occupato, ſuos, vt nunquàm telum fruſtra accideret, ſupernè inceſſere, ac ſummo in diſcrimine rem verti, ni reliqui properè ſubſidio venirent laborantibus ſuis, ac pedem iam referentibus, videret præmiſſis qui eos in pugnam euocarent, ac dum ægrè ipſe impetum hoſtium ſuſtineret, maturare iuberent: ſuos prælium redintegrare, ac pugnare fortiter in hoſtem iubet. At qui pudorem metu vincente, cùm & loci iniquitate, & multitudine hoſtium premerentur, minus illi alacriter dicto audientes erant. Noſtri autem eò acrius perturbatis inſtare ac ſigna inferre cœperũt, quòd cùm maior copiarum pars abeſſet, explorata iam ac minimè dubia victoria, ſe cum hoſte pugnare intelligebant. Nam qui in poſtremo agmine ſequebantur, vbi rem in anguſto eſſe, ac feſſos ſuos è pugna excedere cognouerunt: veriti ne parum in tempore victis auxilio eſſent: nequicquàm hortantibus eos qui ab Vrſino miſſi erant, vt opem ferre laborantibus vellent, ſeſe in locum iniquum demittere vnde parum tutus receptus eſſet, recuſarant. Quo auxilio quanquàm deſtituti hoſtes ægrè reſiſtere victoribus eos propellentibus poſſent, in extrema tamen ſpe ſalutis, cùm ab vna virtute ſibi præſidium eſſe petendum ſtatuiſſent, diu acrirérque pugnabant. At vbi tractis haſtis, expedire arma, ac gladiis diſtrictis, comminus rem gerere cœperunt: Gibertus Iacobum Vrſinum Galeſum inſignem in primis Ducem, ac præſtanti virtute, per caſſidem fronte media transfixit. Qui cùm propè exanimatus ex equo concidiſſet, atque ægrè per ſuorum manus tractus è vitæ periculo ſeruatus eſſet: tum planè deſperatis rebus (tantum Ducis opinio in re militari momenti habet) alij ſe fugæ mandare, alij vltrò ſe victoribus dedere cœperunt: nonnulli qui pertinacius pugnarent, in veſtigio hærentes ſunt interfecti. Iacobus præfecti filius cùm rem ad extremum redactam caſum animaduerteret, Iacobo Vrſino cum lectica Pitilianum delato, ſibi conſulere ſuiſque qui integri

tegri ab ea clade ſupererant,conſtituit.Itaque noſtræ manus diſtinendæ cauſa, copiarum parte nobis obiecta, reliquam in tutum locum deduxit: quò ſe quidem paulò poſtea qui noſtris oppoſiti erant, pedem ſenſim refetentes receperũt. Plurimi ex hoſtiũ numero capti,multi,vt diximus, pugnando cecidere. In his Iacobus Vrſinus, intra paucos dies ex vulnere moritur.Ex omni noſtrorum numero ad LXX.ſaucij, ad octo modò ſunt deſiderati. His ita geſtis, tormenta rurſus in caſtra conuehebantur: Legatus Senam à Principibus accitus maximarum rerum cauſa contendit. Ibi reperit, per eos dies, duos Sigiſmundi tabellarios ex itinere exceptos: cùm multis ab his acceptis patefactíſque literis, haud iis congruentia reſponderẽt,quæſtioni ſubiectos Sigiſmundi conſilia omnia, ac ſi quid prætereà in mandatis haberent, quod minimè efferendum eſſet aperuiſſe. Qua re ad Sigiſmundum perlata,cùm,id quod par erat, magnitudine iniuriæ commotus iracundia exarſiſſet, Lagatos extemplò ad Senatum miſit, qui de tot tantíſque iniuriis non à Senenſibus magis ſibi quàm à Legato illatis, expoſtularent. Auditi ſunt à frequenti Senatu attentiſſimè Sigiſmũdi Legati, cùm atrociſſimè in Senenſes inuecti, longam de eorum iniuriis orationem habuiſſent.Hinc cùm Patres negarent cognitionem earum rerum ad ſe pertinere, de quibus ei controuerſia cum Senenſibus eſſet,quorum libera ciuitas ſuis legibus, ſuis inſtitutis vteretur: integrã cauſam reiiciendam ad Pontificem Maximum cenſuerunt, quo arbitro & tranſactore æquius eſſet, Italiæ Principes de ſuis controuerſiis diſceptare. Interim tamen ne viderentur planè Sigiſmundi iniurias neglexiſſe, ſcripturos ſe ad Legatum dixerunt, vt tota de ea re quid actum à Senenſibus conſtitutúmve eſſet diligentius perſcriberet.Dum ea ita Venetiis adminiſtrantur, Soranum magna vi adhibitis è caſtris tormentis, oppugnabatur, ac iam ciuium ædes ingenti fragore proruentes metu omnia ac terrore complebãt. Non videtur ſilentio prætereundum eſſe,quod in Sorani oppugnatione magna inprimis dignum admiratione animaduertimus. Auguſtinus Placentinus quidam erat,machinarum tormentorúmque in exercitu magiſter, cuius ſuperius mentionem fecimus. Is cùm Soranen-

ſem puellam perditè amaret: oſtentata à patre ſpe, vbi incolumem domum ab ictibus tormentorũ præſtaret, puella potiundi: mira quadam arte cùm domui omnes ſupra infráque continentes ædes nunquam incerto ictu petitas ſtrauiſſet, vnam illam tantæ ruinæ expertem illæſamq; ſeruauit. Interea vnus ex Senenſium Legatis, qui Romæ apud Pontificem agebat, Senam profectus frequenti populi concione, Legationem renunciat: ac quid Nicolaus Pontifex ciuitati agenda exiſtimet, quàm vnus maximè pacis ſtudioſus, ad ponenda arma adhortetur, proponit. Si quid controuerſiæ Senenſibus cum Ildibrandino intercedat, quò res minus inter eos ex ſententia conſtituantur, modò flectere animos ad pacem, & turbulentis conſiliis quietiora anteferre malint, id omne facilè per interpoſitam Pontificis autoritatem, cuius ipſe munus in terris gerat, ſublatum iri hinc pacis conditiones, vt Pontifex mandauerat, proponit: quæ cùm parum æquè, ac minimè ex Senenſium dignitate viderentur, magna omnium indignatione reiectæ ſunt. Nam de reſtituenda Montis Acuti arce, quam quidem iam à belli principio per dolum Ildibrandinus occupauerat, quæ vna cura maximè Senenſes angebat, nihil in conditionibus agebatur. Placuit igitur hunc ipſum Legatum redire Romam ac Pontificem docere, quanti Senenſium ad communem ſalutem & incolumitatem interſit: vbi hoſtis adeò ciuitati infeſtus, munitiſſimæ arcis ac penè poſitæ in viſceribus Reipubl. eo iubente potiatur. Pacē ſe quidem minimè aſpernari, ſed eam tamen quæ haudquaquam aut dignitati Senenſium, aut ſaluti aduerſetur. Itaque niſi Ildibrandinus de iis omnibus oppidis decedat quæ finitima Senenſium ſint, nulla alia poſſe ratione inter eos de pace conuenire. Id tamen ſi facere grauetur, iiſdem quibus cum videbitur commutatis, diſcedere de medio atque integram pacem ei relinquere faciendam qui cum nihil ſimultatum Senenſibus aut inimicitiarum intercedat, quò minus ſanctè ea & amicè colatur licere. Alterum horum ni fiat, nullam pacis reliquam conditionem futuram, quàm neq; cum Ildibrandino, neque cum illius maioribus habere vnquam diu ratam inuiolatámque ciuitati licuerit, obduratis odio animis, ac vetere quodam inſtituto à

pacis

pacis conſiliis, auerſis. In magnam tamen ſpem Senenſes veniſſe Sorano recepta, quod propediem ſeſe effecturos non dubitent, finem quem velint maximè bello impoſituros. Dum ea ad hunc modum geruntur: Alphonſus Rex miſit ad Senenſes Legatos, qui iis quòd per belli tempus haud bellum gerentibus auxilio fuiſſet (id quod ex fœdere debebat) ſatisfacerent. Ildibrandinum enim æquè ac Senenſes ab Rege amicum & ſocium appellatum: aduerſus quem cum Senenſibus bellum gerentem, vbi illos armis iuuiſſet, ceu noui tumultus & belli autorem magnam meritò inuidiam apud omnes Italiæ populos fuiſſe ſibi concitaturum. Id autem vnum Regi maximè curæ eſſe, vt quemadmodum ſuoptè ingenio ſit pacis atque otij ſtudioſus, ita etiam ab omnibus eſſe exiſtimetur. Eodem ferè tempore & ab Franciſco Sfortia Legatus alius venit expoſtulatum cum Senenſibus de iniuriis Boſio fratri ab eorum militibus illatis. Nam præter excurſiones factas in agrum eius ditioni ſubiectum, cùm alia illius oppida omnia, tum Scantianum in primis vexatum bello. Quæ cùm ita ſint, poſtulare illum, vt fratri (id quod pro ſua dignitate & fide minimè negligere debeant) de iniuriis ſatisfaciant: ac ſi quæ per belli occaſionem ablata ſunt, primò quoque tempore reſtituant. Ea cauſa fuit, vt Senenſes extemplò ad Franciſcum Sfortiam Legationem decernerent, ſimul vt de pace déque redintegrata cum Senatu Veneto beniuolentia congratularentur, & vt de iniuriis quas ſibi illatas à Senenſibus frater quereretur ciuitatem purgarent: optimo conſilio omni ſtudio retinendam cum eo Principe amicitiam, cuius tantæ opes in Italia tantumq; imperium eſſet, arbitrati. His ita adminiſtrandis cùm Senenſes occupati eſſent, Carolus Gonzaga cuius ſæpè mentionem fecimus, veritus ne minus ſuam fidem Italiæ Principibus probaret, quòd Senenſes ſub quorum ſignis honeſta in primis militia functus militaſſet, belli difficillimo tempore deſeruiſſet, deprecandæ ignominiæ cauſa Senam conceſſit. Nam Senenſes ſimulátque inducias factas, Soraníque obſidionem ſolutam acceperunt: apud noſtrum Senatum ac reliquos Italiæ Principes liberius in dies Sigiſmundi ac Caroli perfidiam accuſabant. Qua ex re cùm Carolus animaduer-

teret, quantum ſibi vniuerſæq; familiæ dedecoris atq; ignominiæ eſſet acceſſurum, Senenſibus ſiue planè à crimine abeſſet, ſiue per hanc fiduciæ oſtentationem, innocentiæ opinione quæſita, vti iis æquioribus ſperaret, integram rem cognoſcendam iudicandámque permiſit: ita iis vltrò facta ſui poteſtate, vt aut in conuictum tanti ſceleris capite animaduerteret, aut iudicio & legibus abſolutum tanta infamia ignominiaq; liberarent. Cùm Senenſes quam ille fiduciam videri volebat elati odio, malo ſemper interprete alienati animi, in ſui contemptionem verterent, plectendámque omnes vno conſenſu temeritatem hominis atq; audaciam quādo eam occaſionem fortuna obtuliſſet, cenſerent: haud multùm abfuit, quin ei temerarius aduentus exitio fuerit. Populo quidem concitato quò in illum minus ad libidinem ſeuiret, Senatus noſtri autoritas abſtitit, ſub quo ſtipendia faciebat: quæ vna res cùm nulli non iuſtum Legati patrocinium, pro tam nobili præſertim & claro cliente ſuſceptum viſum eſſet: veniam primùm, à nolentibus illis quidem penè & inuitis extorſit, poſtremò eodem adnitente ac partim precibus, partim gratia & autoritate contendente, vt illius opera etiam vti in bello vellent, obliterata iniuria, impetrauit. Ita teſtificandæ beneuolentiæ cauſa Morani arcem munitiſſimam quanquàm graui adeò Reipu. tempore, cum valido in primis præſidio illius fidei crediderunt. Sub idem ferè tempus Nicolaus Pontifex, cùm Legati Senenſium negarent, de pace poſſe facilè ciuitati cum Ildibrandino conuenire, iis ferè de cauſis quas paulò ante commemorauimus: quod ægrè vnquam factum iri eorum voluntate intelligebat, experiri ipſe dirarum obnunciatione primùm atque interdictione à ſacris, ac poſtremò armis vbi id minus ſuccederet ex ſententia conſtituit. Huius rei agendæ, propterea quòd ipſe aduerſa valetudine afficiebatur, facultatem omnem Cardinalium collegio permittit: ſimul Benedictum Lucenſem ad Senenſes legat atque ad Ildibrandinum, dato ei negotio, vt diligentius belli cauſis perſpectis, quem eius fuiſſe autorem atque abhorrere à pacis conſiliis animaduertat, eum à ſacris atque à communione bonorum arceat, rurſus qui pareat, & in officio ſit, eum aduerſus pertinacius arma

ma gerentem, milite, commeatu, pecunia iuuet. Hac de re Senenſes cum Legatorum literis qui Romæ agebant, tum Nicolai Pontificis (omnia enim prius experiri quam deſcendere ad grauiora conſilia malebat) certiores facti, admodum illi quidem grauate animum tandem ad pacem inclinarunt. Nam & Senatus noſter cum longo iam vſu didiciſſet, belli mala atque incommoda execrari: Senenſibus in primis magna Ducum ac militum perfidia, penè iam imperio amiſſo, vt pacem bello præferrent, Pontificique obtemperarent honeſta ciuitati atque vtilia monenti, ſuadebat. Deprecandæ autem inuidiæ cauſa, neu quis exiſtimaret per Venetos ſtare quò pax minus inter diſſidentes bello conciliaretur ad Nicolaum per eos dies ſcripſerat, arbitrari ſe planè è re Senenſium eſſe, vt poſitis armis, ſi quid controuerſiæ ciuitati cum Ildibrandino eſſet id omne per interpoſitam Pontificis autoritatem, dirimi paterentur: idque adeò vt inducerent animum, omni ratione ac ſtudio enixurum. Accedebat ad hæc omnia Federici Tertij Rom. Imperatoris autoritas, cùm quidem per Aeneam Syluium Pontificem Tergeſtinum qui idem erat Senenſis ciuis, autor eſſet ciuitati quæ ſemper in fide & clientela Cæſarum fuiſſet per æquas conditiones bellum cum hoſte finiendi. Hunc hominem pereruditum atque in primis ſtudio eloquentiæ clarum, opportunè tum ad Pontificem legarat, vt ſua ſponte propenſum ad ſuſcipiendam in Turcas expeditionem vehementius ſuo nomine incitaret. Alter enim iam annus vertebat, cùm Mahomethes Turcarum Imperator, nobis Græcia omni & Thracia adempta, Byzantium magno Chriſtianæ reipub. dedecore, occupauerat, quæ vrbs longè omnium clariſſima per multa ſecula Romani Imperij ſedes & domicilium fuerat. His maximè adnitentibus induciæ inter Senenſes atque Ildibrãdinum in dies xv. factæ quò temporis ſpatio interiecto, commodius agi per Pontificem de pacis conditionibus videbatur. Interea cùm Pontificis atque Ildibrandini Duces Romam cum vniuerſis copiis contenderent, vt ſi quam ſpem rei benè gerendæ Pontificis mors oſtentaret, quem indies vehemẽtius graui morbo laborare fama erat, præſtò in armis eſſent, eum in itinere accipiũt deceſſiſſe: atque eã ex re veluti turbine quo

dam omnia permiſceri. Ea res ſumma Senenſes voluptate affecit. Nam ſatis iis exploratum erat, Pontificem Procerum Vrſinæ domus aſſiduis precibus deuictum, in cauſam Ildibrandini inclinare. Eodem ferè tempore cùm Petrus Brunorus rei frumentariæ comparandæ cauſa aliquot iumenta ad Pōtificis oppida miſiſſet: Ildibrandini milites qui prædatum exierāt, ea intercepere. Qua re Brunorus comperta, certum è ſuis hominem confeſtim ad Ildibrandinum miſit, qui diceret, ſe non ſecus ac par erat, tantam ſibi illatam iniuriam ægrè tuliſſe: magnopere enim ſe mirari quid ita çùm induciarum nondum dies exiſſet, iumenta ab illius militibus eſſent intercepta. Id ſi ſua intereſſe putet, minus ſua voluntate factum videri: illud debere exiſtimare, pertinere ad ſuam exiſtimationem, vt omnia cura ac ſtudio conquiſita, ſibi reſtituenda curet. Ildibrandinus cùm multa in eam ſententiam dixiſſet, ita factū tuebatur: cùm Pontificis mors ſequuta eſſet qui vnus autor induciarum extitiſſet, eſſe etiam eas per illius mortem finitas. Itaque quò iure minus, quæ ví atque armis de hoſte ceperit, retinere videatur, nihil ſibi eſſe impedimēto debere. Hoc accepto reſpōſo, Brunorus magnitudine iniuriæ, incitatus, excurſionem facere in Ildibrandini agros parat. Sed dum minus cautè iter diligentérque facit, filius primùm, ipſe paulò poſt nō procul à Caſtro Luterio, inſidiis ab hoſte poſitis, exceptus eſt. Et quia multa eo bello ſtrenuè in Ildibrādinum geſſerat, multa licentia militari procacius contumelioſiúſque dixerat, catenis vterque vinctus in cuſtodiam traditur. Hæc Legato renunciata, non parua illum animi moleſtia affecerunt. Nam cùm eius fideli fortíque opera erat bello Senenſi vſus, tum ſæpè eo duce, è magnis belli difficultatibus ac periculis euaſerat. Senenſes, cùm inducias ab hoſte ruptas, quod iis magnopere erat optandum, ac Brunorum captum & in vincula coniectum accepiſſent: occaſionem benè gerendæ rei nacti (nam milites ferè omnes qui Ildibrandino merebant, Romam nequid tumultus per interregni occaſionem oriretur, à principibus euocati conceſſerant) omnes copias adeſſe ac Soranenſium Pitilianenſiúmque agrum omnem ferro igníque vaſtare iubent. Hinc Soranum exercitu adducto, muros tormentis rurſus quatere in

ſtituunt.

ſtituunt. Fieri enim poſſe haud difficulter ſperabāt, vt cùm in tanto rerum omnium diſcrimine,deſtituti omni præſidio oppidani verſarentur,abalienatis ab Ildibrandino animis,Se nenſium tandem efficerentur.Dum hæc parantur,Gibertus perfunctus Senēſium ſtipendiis vnà cum Antonio Petrucio Senā ſe confert:cuius gratia fretus, cùm per eos dies de imperatore deligendo ageretur,nō deſperabat,ſe cæteris prælatum iri. Ardebat Antonius amore exoleti, quē inter fidos corporis ſui cuſtodes Gibertus aſciuerat, Mediolano adoleſcenti erat nomē,cuius blanditiis delinitum Antonium cùm comitia haberentur,gratioſum hominem ac teſtem locupletem eorum quæ præclarè eo bello pro Senenſibus geſſiſſet, aiunt illi affuiſſe. Ita cùm magno aſſenſu pro Giberto diſſerētem populus audiſſet,facilè cum cæteris deiectis,alioquin belli ducem præclarum imperatorem delegit. Hinc cùm ad exercitum eſſet profectus, Senenſium mandata exequutus,quanquam nondum milites frequentes ad ſigna conuenerant,copias in Soranenſem agrum vaſtando populandóque omnia inducit.Cæterùm cùm Soranenſes iam ſaltus omnes ſemitáſque,quà illi erat iter faciundum validioribus præſidiis inſediſſent,irrito incœpto retrò ſigna referre coactus eſt. Maioribus deinceps viribus coactis, ſed haud multò meliore euentu,eodem reuerſus, vbique ei oppidanis impigrè occurrentibus,reiectus eſt. Interim Soranenſes,Pitilianenſéſque qui domi reliqui erant, populatione agrorum ac iactura rei familiaris incitati,ad Brunorum Patrem & Filium qui catenis vincti cuſtodiæ publicæ aſſeruabantur, veſano quodam furore acti accurrunt,ac ſe vtrūque in fruſta diſcerpturos, ni Gibertus propere è Soranenſi agro copias abducat, minantur. Aegrè populi furor Ildibrandini interuentu ſedatus eſt,cùm is Brunori nomine recepiſſet, hoſtes à vaſtitate atque incendiis,vbi ab eo literas accepiſſent,temperaturos.Petrus graui mortis periculo hoſtis beneficio ſeruatus, cùm primùm illi ſcribendi poteſtas facta eſt, Senenſes & Legatum his de rebus certiores facit, ac quanto in vitæ periculo verſetur oſtendit.Ita re audita,Senenſes,rationem eſſe habendam hominis de ſe optimè meriti, ac communi vtilitati illius ſalutem præferendam cenſuerunt.Hinc vt Gi-

bertus ab excindendis agris temperaret, ac vires omnes ad obſidendum oppidum transferret, imperatum: quod cum continenter tormentis quateretur, Cardinales de conſilij ſententia, datis ad Senenſes & Legatum literis, vehementius de pace agebant, veriti ne ſi diutius bellum traheretur id quod veriſimile videri poterat, Senatu noſtro in Senenſium cauſam incumbente, Ildibrandini exitio tandem finiretur. Sed neq; illi magnopere, neque Alphonſus Rex proficiebat: cùm is, quod ſemel inſtituerat, partim Principes monendo, partim rogando, liberius nonnunquàm caſtigando ac ſua autoritate deterrendo, impellere ad pacem conaretur. Ergo cùm Ildibrandino ſatis exploratum eſſet, Senenſes omni pacis mentione omiſſa, de bello vt nunquã antea acrius intentiúſque cogitare, ad Legatum fide accepta Arzinium impigrum hominem & fidei exploratæ miſit, qui diceret: quando cætera minus ſibi ſecunda in bello euenirent, cum belli exitum, ſe qui ſibi eſſet honeſtiſſimus futurus, quærere: Itaque quòd felix fauſtùmque Veneto Senatui ac ſibi ſuíſque eſſet, fortunas ſe ſuas omnes, liberos ac prophona diuináque omnia in fidem illi clientelámque tradere: ita vt ſe poſteróſque ſuos reipub. vectigales ſtipendiarióſque, ſi id modo è dignitate ſua eſſe & fide duceret tuendos ſibi in poſterum aduerſus vim omnem belli tegendóſque ſuſciperet. Multa eſſe quæ de Senatus in ſe ſtudio & voluntate deberet polliceri: ſub quo maiores ſui ſæpenumero meruiſſent, ac maximis honoribus aucti præmiiſque ampliſſimis fuiſſent. Permagni autem ſe eorum amicitiam facere, qui præclarè de ſe meritis hominibus, maiorum exempla atque autoritatem ſequuti, immortalia ad poſteritatem monumenta, conſtituere medio foro in templíſque vrbis anguſtiſſimis conſueuiſſent. Ita præſtare ſe ſuáque omnia Senatui permittere, qui fidem ſanctè ac ſocietatis iura perpetuò coluerit, quàm ab Senenſibus, quamuis etiam æquiſſimas pacis leges, quas haudquaquã ſint diu inuiolatas habituri, accipere. Scire ſe vbi tantam ſibi oblatam occaſionem ſenatus non aſpernetur, finitimos populos idem eſſe facturos, qua ex re quanta futura acceſſio ſit ad Senatus Veneti Imperium, neminem ignorare. Senenſes enim vndique ab Florentinis quibus perpetui

hoſtis ſint & ab Senatu Veneto circunſeptos, in eorum poteſtate futuros, quorum magis opes ac potentiam formidarint: neque in dubium verteret, quin illos quamuis multis ab Senatu affectos beneficiis, vt eſt genus hominum ingratiſſimũ, ingenij magis ſui quàm officij aut fidei memores, ex ſociis atque amicis, modò id per facultates liceret, eſſet hoſtes aliquando habiturus. Senenſium quidem huiuſmodi ingenia eſſe, vt amicos quandiu recens beneficiorum memoria ſit, colant: breui eoſdem vbi memoria beneficiorum exoleuerit, aſpernentur. Ita quemadmodum piſces, recentes modò probari, putreſcere vetuſtate: vt exigua ac breuis voluptas, graue ſit & diuturnum faſtidium. Legatus Ildibrandino verbis ampliſſimis collaudato, quòd eius tàm honorificum de Senatu iudicium ſit, iubet Arzinium gratias agere: ac tamen de Senenſibus ita mentionem facit, vt fides ſua & grauitas poſtulabat. Ad Senatum ſe his de rebus quã primum ſcripturum, atque eum conſulturum confirmat. Interim bono animo eſſe, ac Senatus reſponſum præſtolari iubet: quod quidem vbi accipiat, ſe ſtatim ad illum ſit perſcripturus. Arzinius vix tandiu Senæ moratus quandiu illi per fidem publicam licebat. Senenſibus ægrè admodum illius moram ferentibus, ad Ildibrandinum reuertitur. Actum eſt in Senatu magna patrum contentione de Ildibrandini poſtulatis, ac tandem eſt decretum in eam ſententiam factum, vt Legatus, quod cœperat, cum Ildibrandino & Senenſibus pergeret, de pace agere. Interim tamen ne viderentur hominis poſtulata neglexiſſe, Legatũ vel coram, ſi per Senenſes liceat, vel per literas gratias abſenti agere nomine Senatus iubent. Ita de patrum ſententia factus certior Legatus, Benedicto Pauaro, cuius opera literis ſcribendis vtebatur, probatæ fidei ac diligentię homini negotium dat, vt Ildibrandino conuento, coràm quæ Senatus ſententia ſit, exponat: ac conſultò eius rei mentione iniecta, ad pacem eum atque ad otium adhortetur. Inter graue enim gerendum bellum ſociorũ auxilio deſtituto, quod aliud perfugium reliquum eſſe? Soranum penè tormentis euerſum ac ſolo æquatum: exhauſtos exinanitóſque populos ob aſſidua tributa: vt nihil iã æque ac tot malorum finem aliquem atque exitum ſibi dari quibus planè ſint

I contecti,

confecti,velint:iam nihil cõmeatus,nihil rei frumentariæ ſupereſſe,ſine quibus qui rectè bella geri aut adminiſtrari poſſunt?omnium denique ſpem eſſe ei præciſam,quæ eſſe miſeris in malis ſolatio ſoleant. Vbi reſipiſcat,atque ea quæ ſalutaria ſint,ſibi perſuaderi patiatur:in id omnem ſuam operam gratiam,autoritatem polliceri iubet. Non deſperare, vbi ad ſe eundem Arzinium aut alium quempiam è ſuis quamprimum mittat,hæ pacis cõditiones quæ ſint ei ſalutares atque honeſtæ futuræ illi offerãtur: cuius ſi faciẽdæ ſibi facultatem permittat,nequando illum ſui huius conſilij pœniteat,omni cura,ſtudio,opera ſe enixurum cõfirmat. Hæc omnia eò diligentius à Legato agebantur,quò magis animum induxerat è re Senenſium eſſe,vt pacem firmarent, multis coniecturis vt id ita eſſe arbitraretur,adductus. Non reſpuit eam conditionem oblatam Ildibrandinus,vt cætera minus ex ſententia euenirent,illud ea in re ineſſe opportunitatis arbitratus, vbi per hanc timoris opinionem, Senenſibus in conceptionem veniſſet, fore vti ea re pro occaſione vſi,omiſſis in præſentia belli conſiliis,remiſſius omnia,negligentiúſque exequerentur. Quæ illũ opinio minimè fefellit. Senẽſes enim, id quod veriſimile eſſe videbatur,Ildibrandinum multis belli incommodis affectum de pace cogitare arbitrati magnam in ſpem erexerant animos,cum ſe facilè ad quas maximè vellent, pacis conditiones perducturos. Itaque cùm in vnam hanc cogitationem cõuerſi nihil pro ſuperioris temporis inſtituto,adminiſtrarent: vnus Ildibrandinus de belli exitu ſolicitus,nihilo ſegnius quæ ad id gerendum neceſſaria eſſent, comparabat. Iámque Neapoleo Vrſinus cũ haud contemnenda equitum ac peditum manu,ac plerique ex Euerſi militibus ad Caſtrum Arduum cõuenerant:quibus copiis Ildibrandinus fretus,vbi confligendum cum hoſte eſſet,haud erat impar viribus futurus. Interim cùm Caliſtus Tertius Valentinus Pontifex magno Cardinalium conſenſu renunciatus eſſet:Senenſes quòd is ex Tarraconenſi Hiſpania cũ Alphonſo Rege in Italiam profectus, atque illius maximè gratia & in Cardinalium collegium adſcitus,& creatus poſtremo Pontifex erat, illius eſſe ſtudioſus credebatur,nequãdo imparati opprimerẽtur,ex oppidis caſtelliſque omnibus præſidiis deductis,ac

commea

cōmeatibus exportatis milites in ſupplementum conſcribūt qui iis præſidio eſſent, atque cōmeatus omnis generis eodē conuehendos curant. Quæ omnia cùm Ildibrandino per exploratores ſignificarentur, quos permultos Senæ alabat: pridie quàm conſcripti milites, in præſidia adducerentur: de altera vigilia trecētos delectos educit, atque eos inter rupium anfractus nō procul à Victorio oppido abdit. Ex his quinque rurſus expeditos ac manu promptos deligit, qui acceptis ab Ildibrādino cōmentitiis literis, dubia adhuc luce Victorium petant, Senenſiúmque præſidium adeſſe, atque ea de re quæ oppidi præfectum doceant, literas ſe afferre à Senēſibus confirment. Præfectus qui cùm pridie conuenerat, vt præſidium acciperet, minimè inſidias veritus, neque ſatis dignam rem eſſe duxit quare maturius ſolito lecto exurgeret. Itaque puero quo cuſtode corporis vtebatur, negotium dat: vt acceptis clauibus præſidium introducat. Reſeratis portis, puero vim faciunt, ac ſigno dato iis qui in inſidiis deliteſcebant, eos per neglectas ab oppidanis ſtationes in oppidum accipiunt. Ita oppido potiti, Præfectū ſomno grauem in vincula coniiciūt, ac permultis qui armati occurrerant, interfectis omnium maximè curant, vt ne quid tumultus exoriatur, qua ex re aliqua aduentantibus ſignificatio fiat, oppidum captum eſſe. Nec ita multò poſt Senenſium præſidium qui adducebant, adueniunt: quo cognito, Ildibrandini milites, cùm ingentē noſtri clamorem edidiſſent, quæ eſſe amicitiæ ſignificatio ſolet, ingenti eos clamore excipiunt, atque omnia lætitiæ ſigna, quò magis incautos falleret, ex editioribus oppidi locis oſtendūt. Noſtri & quòd de via feſſi erant, monte arduo ac difficili obiecto quà illis erat iter faciendū, & quòd totam noctem continenter ierant, ac propè vigilia confecti erāt, tardius ſegniúſque incedentes, tandem ad eum locum quem pugnæ hoſtes deſtinarant, peruenerunt. Interea illi oppido egreſſi, in ſubeuntes de loco ſuperiore impetu facto, imparatos ac nihil minus quàm tale quicquam metuentes adoriuntur. Quorum ſubito atque inopinato aduentu, cùm noſtri milites perculſi, neque ad ſe colligendos, neque ad arma expedienda, ſatis ſibi facultatis aut tēporis dari animaduerterent, iniquo loco cum recentibus congreſſi, neq; eorum primum impe-

tum ferre potuerunt. Ita abiectis armis, atque impedimentis relictis, ſeſe fugæ mandāt, ac per abrupta mōtium, in vicinas ſyluas ſeſe abdūt, vt multi cum ad ſaltus penè auios fuga effuſa delati eſſent, ne in manus hoſtium peruenirent, ſe inde præcipitarint. Exceptus eſt fortiſſimè pugnans Lucas Illyricus Senatus Centurio, multis grauibuſque vulneribus confectus. Ioannes cognomento Grandis qui eundem ordinem ducebat, cùm diu fortiter pugnaſſet tandem victa pertinacia hoſtium vim, quam ſuſtinere amplius non poterat, pedū pernicitate effugit. Tentauerat eodem die Ildibrandinus ac ſimili penè fraude ac dolo alia Senenſium oppida, ſed eorum ab ſimilis fortuna fuit. Nam & hoſtes pluribus locis noſtris impigrè occurrentibus reiecti ſunt, & eorum plurimi capti. Interea Neapoleonis atq; Euerſi milites, quos paulò antea ad Caſtrum Arduū conueniſſe diximus, excurſionem in Senenſium agros fecere, magno agreſtiū numero ac iumentorū intercepto. In his erant, quæ à Giberto conuehendis tormentis erant attributa. Sub idem ferè tempus Carolus Gonzaga ſuperioris temporis ignominiæ delendæ cupidus, militū magnum numerum in Caninianū agrum Romanæ ditionis inducit, relicto Marſiliani præſidio, quod caſtellū ſui muniendi cauſa, atq; vt haberet quò ſe tutò reciperet, excitarat. Eius rei fama cum magnopere Caliſtum Pontificē mouiſſet, Legatum qui Senæ agebat, apud magiſtratū de Caroli iniuriis expoſtulare, ac ſi Senenſes ſibi purgati eſſe velint, cum magna illum pecoris vim, magnam prædā omnis generis conſtet abegiſſe, cum fide omnia reſtituēda curare quibus dicantur ablata eſſe, iubet. Sperare quidem Senenſes pro ſua æquitate quorum mirificum fuit ſemper in Romanos Pontifices ſtudium, ſingulariſque fides, hanc tantam iniuriam non neglecturos. Quod quidem vt faciant, quando nullius magis quam eorū interſit, magnopere ſe eos pro ſua in illos indulgentia, adhortari. Præſtare enim voluntate eos quàm vi coactos, quò quidē deſcendere neceſſe ſit, agnoſcenti ſuum in contumaces atque inſolentes imperium, videri dicto audientes fuiſſe. Iam illud æquum eſſe Senenſes conſiderare, cùm vni in Italia eo tempore in armis ſint, magna id quidem omnium inuidia, quemadmodum paci aliorum atque otio conſul ant

ſulant: cuius quidem rei ſe, vbi ad ſanitatem redire ac qui etiora conſilia probare quàm turbulentiora malint, adiutorem illis autorémque adeò profitetur. Omnibus per Pontificis Legatum cum adeſſet Contarenus, Magiſtratui expoſitis, ita de Conſilij ſententia reſponſum eſt. Quæ Pontifex ablata ſuis queratur, ea quidem, quando non ſecus ac ſua fides poſtulabat, grauiter id Senenſes moleſteq; tulerint, magno ſtudio ac diligentia conquiſita, primò quoque tempore vt reſtituantur, curaturos. De pace quòd ſe fore autorem, profiteatur, agnoſcere ſe verè Pontificis Maximi & tantum munus in terris gerentis animum. Qua de re, ne quãdo per Senenſes ſtetiſſe videatur, quò minus poſitis armis, pace atque otio Italiæ populi fruantur: omnia illi ſe prolixè atq; cumulate polliceri. Sed æquum tamen eſſe illum exiſtimare, quandoquidem in illius poteſtate ſe ſpondeãt futuros, prouidere quemadmodum ea pax quæ ciuitati ſalutaris ſit atq; ex omnium dignitate tuta, conſtituatur. Legatos ſe pridem Nicolao Pontifice, Romam de pace miſiſſe: iis cùm iniquiſſimæ fuerint pacis conditiones propoſitæ: ne nimium decedere ciuitas de ſuo iure cogatur, qua ex re neceſſe ſit Senenſes non ſolùm munitiſſima oppida quæ in Reipu. ditione ſint, ſed dignitatem exiſtimationémque amittere, ſe illum ſupplices etiam atq; etiam orare. Literis in hanc ſententiam ad Pontificem ſcriptis (etiam ſi factu perdifficile videbatur, rebus iam à militibus per circuniecta oppida diſtractis) ſumma cum diligentia conquiri omnia, ac reſtitui dominis iubent. Id Carolus, cùm à Senenſibus in ſui contumeliam factum quereretur: commeatum ab iis ſimul & ab Legato poſtulauit: per cauſam adeundi Senatum quaſi iis de rebus cum patribus expoſtulaturus eſſet, abeundi occaſione quæſita. Ab vtriſque illi hoc pernegatum eſt. Eodem ferè tempore Aeneas Syluius Romæ Legatione apud Pontificem functus: ægrè ferens in tanto rerum omnium diſcrimine ciuium ſalutem & libertatem verti, graui eos & luculenta oratione ad eam pacem accipiendam quàm illi Pontifex proponeret hortatus eſt: cùm ſimul Alphonſus Rex cuius magna tum autoritas, inter Italiæ Principes erat, idem per literas vrgeret. Quo ex tanto Principum ſtudio, captata

Legatus occaſione cùm frequenti populi concione pro pace verba feciſſet: partim iis commemorandis quæ aut paſſi bello eſſent, aut paſſuri in dies viderentur, partim eos monendo, hortando, caſtigando interdum ac liberius accuſando, fracta ferocia animorũ, petuicit, vt eampacem demum quam tanto conſenſu cùm alij Italiæ Principes tum externi Reges ſuaderent, adeò graui bello & pernicioſo ciuitati eſſe præferendã cenſerent. Ita magiſtratus decreto, Legato permittitur, vt quando præter alios Italiæ Principes, quorum eſſe graue & ſanctum nomẽ ciuitati oporteret, Senatus Venetus de pace autor, à bello ciuitatem atque ab armis auocaret: quemadmodum ſua virtute dignum & fide duceret, cum Ildibrandino ea de re ageret: qui vbi eas pacis conditiones quas eſſe quàm æquiſſimas ſtatuerit, non aſpetnetur: quin ſtatim ea pax fiat, quæ ex Pontificis maximè ac Regum voluntate ſit, haud amplius ſe in mora futuros. Ea autem bello gerendo Senatus Veneti in Senenſes merita eſſe, vt conſtituendæ pacis, nullius magis eſſe arbitrium, cùm in ea vna ciuitatis ſalus atque exiſtimatio vertatur, quàm illius velint. Quæ cùm ita ſint, illius fidei ſe quam maximis in rebus habeant perſpectam, liberos, fortunas, ſalutem, dignitatem permittere: qua de re cùm in præſentia agatur, ne quando eius minus videatur rationem habuiſſe, æquum eſſe illum operam dare. Legatus plurimùm Senenſibus collaudatis, vt Ildibrandino quem ſatis ſciebat bello gerendo feſſum pacem atq; otium reſpicere, occaſionem aliquam eius tractandæ præberet: ad illum literas dat, quibus admirariſe vehementer ait: cùm tanti ſe facere ſemper Senatus autoritatem oſtenderit, vt in illius fidem ſe nuper & clientelam tradiderit, ab eo Senatus militiæ ducem clarum hominem & ſingularis fidei catenis vinctum, ac teterrimo carcere inclusum retineri. Tantò autem grauius id ſibi atque acerbius accidiſſe, quantò ab eodem minus in alios ſeuitum ſit, quos bello captos miſſos extemplò fecerit. Si ea ſit illius ſententia, vt propterea quòd Senatui militarit, quæ illi res adiumento eſſe debuerit, plectatur, & ſi nulla ſunt huiuſmodi militiæ iura quæ homines colant, vt in captiuos & ſupplices ita crudeliter atque acerbè ſeuiatur: at tantam iniuriam non

Brunoro magis quàm Senatui Veneto illatam, ne quando iacet ſe diu impunè tuliſſe operam daturum. Pro ſua in illum beneuolentia ſe illum hortari, ne quid in eum durius Senatus ſtatuere cogatur, vt Brunoro è cuſtodia emiſſo, more atque inſtituto militari, mitius certè poſthac humaniusq; aliquanto cùm illo agat. Id ſi faciat, nulli eum magis quàm ſibi ſuiſque quibus eadem in bello pericula immineant, conſulturum. His ad Ildibrandinum literis datis, ſimul Antonio Petrucio ſcribit, vt ſi qua ſe illi occaſio det, aut Ildibrandinum aut Iacobum Vrſinũ alloquendi, quemadmodum eſſe maximè è dignitate Reipub. ſtatuat, cùm his de pace agat: omnibus quidem rationibus diſſimulato cõſilio, vt caſu potius quàm conſultò in mentionem pacis incidiſſe videatur, pertrahere ad pacem conetur. Interea Ildibrandinus acceptis Legati literis, cùm iam anteà ſtatuiſſet, vbi tolerabiles ſibi pacis conditiones Senenſes offerrent, bellum finire, graue illud quidem & quod diutius trahere etiam ſi vellet minimè poſſet. Petrum Brunorum, per eum ſibi fore æquiorem Legatum in pacis legibus ſcribendis arbitratus, è cuſtodia emittit, adactum iureiurando, pro eo qui aduerſus ſe bellum gerat nunquàm poſthac in acie ſtaturũ, nullius auſpicia, imperium, ſigna, qui eius quauis de cauſa hoſtis ſit ſecuturum: contrà ſi cui is arma inferat, gerenti bellum, armatum præſtò affuturum, ab illius ſignis nunquàm niſi ab eo commeatu accepto, diſceſſurum. In hæc verba iurare coactum quò arctius ſibi abſtringat, Franciſco eius filio nobilem Virginem ex Vrſina gente in matrimonium dat: atq; eo per cauſam nuptiarum apud ſe retento Patrem ad Legatum, quemadmodum poſtularat datis de bello & de pace mandatis, mittit. Ad hũc modum Brunorus liberatus, nihil prius antiquiúsve habuit, quàm vt Legatum conueniret, déque omnibus quæ cum Ildibrandino egerat, ſe illi ſimul & Senenſibus purgaret. Cùm in hoſtis poteſtate eſſet, metu mortis iniecto, iureiurando ſe adigi paſſum, cuius nulla religione cùm id per vim expreſſerit ab inuito & nolente, teneatur. Nam quòd de matrimonio non recuſarit, eodem ſpectare. Itaque ſimulac filius dimiſſus ſit, affinitatem illi re adhuc integra, renunciaturum. Quæ cùm ita ſint, nequando illi in

ſuſpicionem veniat minus diligenter illius mandata curaſſe, id quod haud dubiter fraudi filio fore: palàm quidem populo pacem, magiſtratui bellum ſuaſurum: eo enim penè confecto, eas pacis leges quas maximè velint, deuicto hoſti, id quòd honeſtiſſimum Reipu. & conducibile maxime ſit, impoſituros. His ita à Brunoro expoſitis, cùm iuncta cum hoſte affinitas leuiorem autorem eorum quæ ſuaderet, ac ſuſpectam poſtremò fidem faciſſet, minus aſſenſi Principes: quãdiu obuerſatus Senæ eſt, appoſitis clàm cuſtodibus, quæ ageret omnia ac quibus cum loqueretur, obſeruari iubent. Interea Antonius Petrutius Senenſium copias omnes contrahit, ac Soranenſium Pitilianenſiumque agros igni ferróque vaſtare aggreditur. Eius ferociam vt reprimeret, Iacobus Præfecti filius, ſubitariam ac collectitiam oppidanorum manum oppido educit, atq; in noſtrorum conſpectum offert. Dat occaſionem colloquij Antonius per cauſam agendi aliud quæſitã: oblatam Iacobus non reſpuit. Ita data vtrinque atque accepta fide, in colloquium paucis comitibus aſſumptis, veniunt. Cùm haud facilè conuenire poſſe videretur, pertinacius vtroque ſuum ius tuente, de communi ſententia, tota res ad Senatum Venetum reiicitur. Digreſſus à colloquio Petrutius, Legatum confeſtim de omnibus quæ acta erant, certiorem facit. Hortatur quoad fieri poſſit, Magiſtratui ſuadeat, Iacobo Vrſino, Ildibrandino ac Ludouico filio poteſtatem faciat Senam veniendi. Sperare enim Senatus autoritate interpoſita, facilius inter præſentes, ſublata omni verborum controuerſia tranſactum de pace iri. Nec ita multò poſt fide data, Iacobus & Ludouicus Senam veniunt. Principio Legato conuento, quantum ſibi Ildibrandinus de Senatu Veneto déque Legato polliceatur, quantaq; illius in Senatum obſeruantia & fides ſit, demonſtrant. Quòd verò Senatus tanta moderatio atque abſtinentia fuerit, vt dedentem ſe ſuáque omnia Ildibrandinum, haud eſſe accipiendum duxerit: qua in re viſus ſit dignitatis amplitudiniſque Vrſinæ familiæ, atq; adeò ſuæ virtutis & conſtantiæ rationem habuiſſe: non dubitare quin in hac ipſa pacis cauſa agenda priſtinam ſuam conſuetudinẽ & morem conſeruaret. Memorabant Petrum, Ioannem Paulum, Bertol-

dum

dum Vrſum alioſq; Vrſinæ familiæ Principes, quorum opera noſtra Reſpub. ſuo difficillimo tempore forti fideliq; vſa eſſet. Cùm de pace vtrinque ingenti ſtudio ageretur: multa quidem tum à Senenſibus, tum ab Ildibrandino poſtulabantur, quæ ſalua dignitate minimè concedi poſſe viderentur. Ita per hæc partium ſtudia paci iniecta mora, cùm ſegnius omnia agerentur: Senenſes, ita falli poſſe Ildibrandinum arbitrati, diſſimulato prorſus pacis ſtudio, nouum militem repentè conſcribũt, ac ſi qui ex veteribus militia functi eſſent, iis quadrimeſtri ſtipendio perſoluto, arma equóſque attribuunt. Quæ vbi Ildibrandini Legati cognouerũt, cùm ſimul ab eo accepiſſent, indies arctius Soranum premi ac tormentis muros continenter quaſſari, ab Legato petunt, vt ſuſcepta Ildibrandini cauſa atque illius cognitis poſtulatis, quando eius rei tranſigendæ arbitrium penes illum ſit, eas leges pacis dicat, quas eſſe pro ſua fide & dignitate quàm æquiſſimas putet. Ita Legatus eius rei cognitione, mandante etiam Senatu, accepta, cùm inducias in menſem indixiſſet, quo tempore diſceptantes de ſuis controuerſiis Senenſes atque Ildibrandinum audiret, tandem his legibus pacem firmauit. Pax inter Senenſem Populum atque Ildibrandinum cæteróſque Vrſinæ familiæ Proceres perpetua inuiolataq; eſto. Seruandæ pacis vadem vterque aut Pontificem Maximum, aut alium ex Italiæ Principibus, quem maximè velit intra quartum ab eo tempore menſem dato. Senenſes Ildibrandinum receptum in fidem omnibus viribus defendito. Si quis contrà, aduerſus Senenſes Senenſiumve ſocios ducere exercitum per Ildibrãdini fines conetur, prohibeto, neq; eum pecunia, neque commeatu, neque milite iuuato. Hoſtes eoſdem amicóſque vterque habeto, bellúmque pariter gerito. Fœdus atq; amicitiam quam Ildibrandinus cum Alphonſo Rege iniit, Senenſis Populus pariter ratam habeto. Arcem Montis acuti Senenſi Ildibrãdinus reſtituito. Flagianum ac ſi qua ſunt caſtella reliqua ad Soranum excitata, Senenſis diruito, ſolúmque nudum Ildibrandino reddito. Victotium oppidum ex dodrante Senenſibus, ex parte reliqua Sacello Magdalenæ ab Ildibrãdino dicato ſacrum eſto. Captiuos vterque commutato: perfugas reſtituito. Ad hæc

Ildibrandinus argenti ſignati certum pondus quotannis, XVIII. Calen. Septemb. in Diuæ Virginis templum quod Senæ anguſtiſſimum à Senenſibus ædificatum eſt, honoris maieſtatiſque ſeruandæ gratia mittito. Hæc omnia ita acta tranſactáque ſine dolo malo intra XX. dies vterque præſtato. Per quem ſteterit, quò ea minus ad diem conficiantur, ei mulctam Legatus indicito. Pax in hunc modum ab Legato conſtituta, mox à Senenſibus & Ildibrandino approbata, ac iureiurando confirmata eſt. Iacobus deinde Vrſinus redintegrandæ amicitiæ cauſa habita apud Magiſtratum oratione, cùm illi amicè humanitérque reſponſum eſſet, diſceſſit. Hinc Legatus Antonium Petrutiũ, quem Caliſtus Pontifex Romam euocabat, monet, antequam eò proficiſcatur pacis conditiones impleat. Ita is omnibus, vt conuenerat tranſactis, vnà cum Iacobo Vrſino proficiſcitur.

Videntur nonnulla deeſſe.

EX

EX EPISTOLA IACOBI CARDINALIS PICOLHOMINEI AD GREGORIVM LOLLIVM DE ILDIBRANDINO.

IN re Ildibrandini comitis, de qua inter ſcribendum quaternæ literæ aduenerunt: cauſam ciuitatis pro viribus agam, & poſtulatis non deero. Sed indigna profectò res eſt, & ſtomachi plena: montanum latrunculum ſine virtute ac fide, oppidulum poſſidentem in ſaxo veluti nidulum affixum, vectigalem ſibi Senenſium Rempub. facere, Pontificis Romani & tot patrum altricem. Verùm pugnat cum neceſſitate indignatio, & cum ratione neceſſitas. Obſequens itaque tempori conſilium laudo, non tàm propter illum, qui omni beneficio indignus eſt, quàm propter eum qui hoc infame vectigal mediat. Communicaui cum oratore, qui hodie mecum fuit permulta; eúmque iis rationibus ad tractatum inſtruxi, quas charitas mihi patriæ monſtrauit. Cras quoque cum Theanenſi Cardinali & Senenſi conueniam, & quid agendum ſit inter nos ſtatuemus. Opera mea quantulacunque erit glorioſæ Pij noſtri memoriæ, & ciuibus ſuis & charis ſuis ſemper obſeruiet, &c. Romæ die XVIII. Ianuar. M. CCCC. LXV.

Videtur Pij Secundi pontificatu bello à Senenſibus inſtaurato, Ildibrandinus deiectus Principatu eſſe: Eodem mortuo ac timoris cauſa ſublata vir accerrimus, & minimè tantæ iniuriæ ferendæ par ad ingenium rediiſſe. Ita Senenſes, omnibus latrociniis & excurſionibus infeſtis, dependendo illi vectigali, quod Contarenus in principio libri ſecundi affirmat, occaſionem ciuitati gerendi belli præbuiſſe, agere coactos.

IACOBVS CARDINALIS PICOLHOMINEUS Gregor. Lollio.
S. D.

INtelliges ex literis Oratoris,quid Theanenſis ac Senens. Cardinales atque ego cum Pontifice Paulo egerimus, de re Ildibrandini Petilianenſis. Summa hæc eſt. Inuaſimus in arcem cauſæ ciuitatis,quàm inuadi maximè potuit. Facilem reddidimus. B. S. vt pro nobis futuram ſe dixerit. Oblatio Oratoris & noſtra non exceſſit ſexcentos, quales Senenſis vſus habet.Miſſura eſt nunc ad illum hominem certum,qui nomine ſuo caput aſperũ dolet, & acquieſcere faciat, ſummæ oblatæ. Si petis acquieturúſne ſit: quod dicam non habeo:meo iudicio ſi octingentos offerimus,acquieturũ puto: modò is inſanus non ſit, malitque, vt vicinis incommodet, ſe iterum in diſcrimen adducere. Si conueniri modo aliquo poterit:in hoc perſeuerate, vt manu Pontificis res tranſigatur. Addo hoc,quia intelligo deſiderari à nonnullis:vt apud vos fiat. Leue conſilium eſſet, atque omni ex parte inutile. Indignaretur Pontifex,qui opera huiuſmodi laudi ſibi ducit. Non haberet firmitatem conuentio. Non eſſet prætextus honorificus ad excuſandum tributum. Non ſignificatio aliqua charitatis inter patrem & filium, quæ Pontifice decernente multa oſtendetur. Cum fide ſcribo:atque idem quod ſcribo Theanenſis & Senenſis putãt tenendum. Erunt cum his literæ ad matrem. Quæſo eas tu reddas,& conſoleris illam præſentia tua. Tu vale mi frater.

EX EPISTOLA EIVSDEM AD LOLLIVM CVIVS *Principium, Ad literas. quæ, &c.*

DE re Petilianenſi ſecuta ſunt, quæ per Oratorem nunciata iſthic iam eſſe exiſtimo. Satis cõtendimus Theanenſis & ego,vt is qui mittitur non mitteretur ad comitem: aut

aut ſi illuc ire iuberetur, non progrederetur ad vos. Affinis Ildibrandini & ciuitati veſtræ multis ex cauſis ſuſpectus miniſter: bonus iudicio noſtro non erit. Sed ſuaſio ſua vicit noſtra conſilia. Vtinam non ad commiſcenda, ſed ad concilianda quæ opus ſunt, venerit. Tu, vt per eum ammonui, vel propter Pontificem illi faue, vel ſi rem non probas, aut abito rus aut valetudinem ſimula. Non expedit tibi quãtum intelligo, vt rediens ille qui te non amat, impugnaſſe conditiones, aut frigidè adiuuiſſe Pontifici referat. Romæ Septimo Febr. M. CCCCLXV.

Ex alia ad eundem.

Sed quid tibi venit in mentem homo ſenſate veriturum me poſthac ad te literas dare, propterea quòd magiſtratui eas oſtenderis, in quibus de tributo Petilianenſi agebã? &c.

IACOBVS CARDIN. PICOLHOMINEUS Gregor. Lollio.

CRedo ſic eſſe vt dicis, Penellam Ildibrandini operatam veneno interitum Ludouici: qui vt peſſimè illam oderat, ſic minus ſuum in illam odium diſſimulabat. Hoc iudicatum eſt Romæ, hoc gentiles illius Vrſini factum nõ diffitentur, cùm ad verum locuntur. Ex iis vnus ingenuè addit, admonitum dudum Ildibrandinum patrem huius periculi fuiſſe. Gentilis quoque & affinis idem putat & prædicat. Vetus hæc induſtria eſt ad tollenda impedimenta——concubitus. Sic iniurias ſuas muliebris libido vlciſcitur. Legiſti hiſtorias, ex antiquitate multa potes repetere, & ex noſtratibus audiſti complura. Scitum eſt illud ſatyricum, nemo vindicta gaudet magis quàm fœmina. Tempore ſcelus impium detegetur. In Euangelio Dominus: Nihil occultum quod non reueletur. Serui vt taceant, iumenta loquentur, & canes & poſtes & marmora. Interim nec omiſſum eſt quicquam ad purgandum obiectum Senenſibus crimen: nec omittetur. Dixi de hac re multa, multis in locis, nec deſinam dicere quandiu opus cognouero. Orator qui ad excuſandũ venit: nondum

dum Pontificem adiit,nec me quoque in cauſa fuit Federici Aragonenſis aduentus, cuius honoribus ſunt dati hi dies. Perſoluentur omnia veritati & patriæ &c.

Ludouici Ildibrandini filij bis Cōtarenus meminit: ſemel cùm ait à patre obſidem datum Sigiſmundo Malateſtæ Copiarum Reip. Duci, cùm Senenſibus inconſultis, inducias in menſem cum Ildibrandino pactus eſſet: rurſus ſub finem tertij libri cum publica fide accepta, vnà cum Iacobo Vrſino, ad pacis conditiones accipiendas qua de re tum agebatur Senam contendit. Hæc de Ildibrandino huius viri teſtimonio accepimus quæ cum fide tibi lector, ex antiquo exemplari formis excuſo atque ad verbum deſcripta, retulimus. Quæ ſequuntur partim ad Euerſum Anguillariæ Regulum, partim ad liberos Franciſcum & Deiphœbum pertinentia ex Platina in Pauli Secūdi & Caliſti tertij vita, atque ex eiuſdem Cardinalis epiſtolis ſubiecimus. His autem quò legenti eſſent notiora, tanquam argumētum quoddam præpoſuimus, vt iam nihil à nobis omiſſum intelligas qua in re eſſe tibi vſui aliquo modo poſſemus.

Euerſus Anguillariæ Comes, quod oppidum ſitum in ripa Sabatini Lacus X V I. milliario ab Vrbe abeſt, quòd aduerſus Nicolai Quinti Pontificis edictum Spoletinos cum Nurſinis bellum gerentibus armis iuuiſſet, aquæ & ignis interdictione primum iuſſus ab armis diſcedere, cùm non paruiſſet, eſt poſtremò etiā ab eo hoſtis iudicatus. Ita cùm à nullo maleficij genere in Pontificiæ ditionis homines, abſtinuiſſet, vſque ad Pij Secundi Pontificatum qui Caliſto Tertio ſucceſſit, in armis fuit. Suſcepturus mox Pius in Turcas expeditionem, ne quid, protectò ſe, ſuis infeſti relinqueret, conſtituerat bellum Euerſo inferre, atque eo aut interfecto, aut in poteſtatem viuo redacto, ex Italia ad bellum proficiſci. Id ita ſe habere affirmat quadam epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Senenſem, qui poſtea Alexandro Sexto Pontifex ſuffectus, eſt Pius Tertius dictus, idem Iacobus Cardinalis. Pio enim properanti ad bellum graue nimis per ſe & diuturnum nihil aliud etiam agēti futurum, expeditionem aduerſus Anguillarium, quæ eſſet plurimum moræ habitura oratione accurata diſſuaſit. Nam in ea quæ ſequitur ad Gregorium Lollium

lium, ait gratulatum ſe eſſe Pontifici Paulo, quòd Anguillarios fratres hi Euerſi filij fuerunt bello perſequutus, eos mira quadam felicitate viuos in poteſtatem redegiſſet. Ex horum altero veriſimile eſt Dominicum Anguillarium natum eſſe, quò deiecto Principatu propterea quod aduerſus ſuperiorum Pontificum edicta paterna oppida poſſediſſet, quæ illis hoſtibus iudicatis abrogata eſſent. Innocētius Octauus Franciſco Cybo adiudicauit: vt falsò quidam affirment, dotis nomine ei à Laurentio Medice, cùm illa emiſſet, attributa: Franciſco enim nupſerat Laurentij filia, quæ eadem ſoror Leonis. x. Pontificis fuit. Nam totam eam ditionem cùm Virginius Vrſinus gentis Princeps de Franciſco emptam, eo iure quo qui optimo poſſideret, tanquam ei id minus licuerit, nulla facta à Pontifice poteſtate, ei Alexander Sextus, nobilitati Romanæ vniuerſæ, ſed Vrſinorū maximè infeſtus, per vim ademit. Extat verò adhuc apud Albericum Cybo Maſſæ & Carrariæ Regulum, longè nobiliſſimum, Franciſci Nepotem, Innocentij diploma, quo ſunt illi ea oppida adiudicata. Hæc quidem paucis de Anguillariis præfari libuit, quò magis ea quæ Iacobus Cardinalis iis epiſtolis quas ſubiecimus complexus eſt, lector perſpecta ac cognita haberet.

IACOBVS CARD. PICOLHOMINEUS Gregor. Lollio. S.

CONgratulatus Pontifici ſum de profligatis fratribus Anguillariis & aperto ad Vrbem itinere: adieci quoque quæ de Caco & Hercule appoſitè referebas. Grata fuit gratulatio tua, occaſionémque multā præbuit, de vtilitate confecti negotij multa dicendi. Erat præſens Triuiſinus Præſul. Audiuntur cum voluptate quæ referuntur de rebus huiuſmodi. Et certè diligentiæ Pauli aſcribendus eſt omnis ſuc ceſſus: ita enim omnia inſtituit, ita per alterius rei ſpeciē diſpenſas copias paſſim contraxit, vt ante illatum & confectū bellū audiretur, quàm ſuſpicari poſſet quid eſſet. Eugenius, Nicolaus, Caliſtus, Pius etiam noſter, totis ſuis Pontificatibus, hoc optauerunt: hoc iſte intra duodecimum diem primo anno Præſulatus abſoluit. Sublata eſt indigniſſima indi-

gnitas Romanorũ Pontificum, & abominatio ſedis, & querela totius orbis. Tu quoque nonnihil es aſſequutus qui ad eorum euerſionem, dudum intendens, odium tyrannorum non mediocre contraxeras. Ire deinceps, & redire, ac commorari Romæ ſine metu ac periculo poteris, &c.

IACOBVS CARDIN. PAPIENSIS *F. Cardinali Senen. S. D.*

Contendiſti à me ſæpius, vt breui epiſtola rationes eas colligerem quibus diſſuaſi olim, te audiente, bellum quod inferre optabat Pius Euerſo Anguillariæ comiti, malè per ea tempora de Eccleſia merito. Voluntati itaque tuæ, quantum potero, faciam ſatis: & quanquam dictorum meorum non ſatis inſtructa recordatio ſit, enitar tamen quàm plurimùm potero, in mentem redire. Die, quæ diſſuaſionem præceſſit, vocauerat, vt noſti, ad ſe ſanctiſſimus ille pater Nicolaum Cardinalem Theanenſem, Neapolionem Vrſinum, & Laurentium Ferrarienſem præſulem, qui ea æſtate exercitibus ſuis diuerſis in locis præfuerant. Tuam quoque dignationem, & Gregorium Lollium, ac me, licet vmbratilem, adhibere in conſilium voluit: ſcire noſtris iudiciis cupiẽs, num hieme illa, quæ iam appetebat, vel tolli de medio Euerſus poſſet, vel ita in arctum reſtringi, vt ſe in bellum contra Turcos eunte: nil nouæ turbationis ab eo eſſet timendum. Angebant enim mẽtem cordati ſenis non ſolùm contumeliæ, in dies penè ſingulos Romanæ ſedi illatæ, dum modò iter, quòd à Viterbio in vrbẽ eſt, aſſiduis latrociniis complet: modò in ſubditos Eccleſiæ crudelitatem exercet: modò fodinis aluminis arma, & diſturbationem intentat: modò apertè cum hoſtibus ſentit: modò etiam veneno vitam ſuam, ſubmiſſis artificibus, petit. Sed metus ille imprimis premebat, ne per abſentiam ſuam, ſicut paucis ante annis euenerat, motum grauiorem alicubi ſuſcitans, omnia bello inuolueret, & ſanctæ expeditionis opus turbaret. Re igitur his conſultoribus communicata, petit (vt dixi) num ante nauigationem, quæ venturo Iunio erat futura, confici negotium poſſet. In ſententiam imus. Theanenſis & Neapoleo

durum

durum admodum laborem hunc eſſe dixerunt, aſperitatem ineuntis hiemis, & locorum Euerſi difficultatem monſtrantes: quæ natura ſupra opinionem munita, etiam ille ex conſciētia vltionem expectans, proximis annis ſine intermiſſione, commeatu, armis, & propugnaculis ad reſiſtendum inſtruxerat: ſuadebant differendum bellum ad Veris initium, atque eo tempore tota poteſtate hominem inuadendum. Futurū enim vt milite in hibernis refecto, & pabulo iam vireſcente, validius, & ſine interruptione omnia fierent, plúſque ſucceſſus habitura eſſet dies, tunc vna, quā nunc decē hiemales. Ventum eſt ad me, & iubeor iudicium dicere. Excuſo aliena eſſe hæc à ſtudiis meis: nullam vnquam me partem militaris diſciplinæ attigiſſe: inter atramenta, & calamos verſatum non plus de rebus bellicis poſſe differere, quàm olim differuiſſet ineptus ille Phormio apud ſummum Imperatorem Hannibalem: credendū in his eſſe Neapoleoni, & Theanenſi, laudatiſſimis ducibus, quorum virtus proximis victoriis eſſet probata. Verùm militia omiſſa, vnum me cernere, in decernendo bello, quod putem grandis eſſe momēti. Indicta eſt inquā profectio tua Pater ſancte in Turcos, & commotæ ſunt nationes ferè omnes ad iter: creditúmque vbique rem agi ad verum: cùm tamen non deſint, qui aliter opinentur. Burgundiæ Dux, vt audiſti, ad nauigationem ſe præparat, ſperans beatitudinem tuam impedimentis omnibus liberam vacaturam tantùm Fidei cauſæ. Annunciatores præclari huius operis quoquouerſus ſunt miſſi, & concionantur quotidie in populis, atque in hoc vno totam eſſe mentem tuam vociferantur, Fideles verò ipſi iam per ſuaſi, ſtudio ſe in armando milite pecuniam pendunt. Mox itaque, vt inchoatum bellum in eccleſiæ viſceribus, & pene in portis vrbis audierint: dubitantes, ne hac retentus neceſſitate, non excedas Italia, tepidius agent, quæ nunc ſpe tranſitus cum ſtudio apparant. Nec tamen deerunt, qui deſiſtant omnino. Maligni, & pſeudochriſtiani, expeditionem hanc odientes, adiuuabunt ſuſpicionem conceptam. Et diabolus ante omnia, tanquam Leo rugiens, & circuens, ſemper profectioni ſanctæ infeſtus, mille artibus inſinuabit ſe mentibus hominum, eáſque à nobis auertet. Tempus ad diem nauigationis

eſt breue, vt vix magno ſtudio parati eſſe ad præſtitutum ter minum poſſint, nedum in hac ſuſpenſione animorum inſtru ctum quicquam futurũ ſperemus: vbi verò ierimus: & ij nos non ſequantur, intelligis quid mali ſequatur. Propoſitus, repromiſſúſque deficit fructus, & ignominia ſempiterna Romanæ ſedi paratur. Hæc tu animo voluens ſapiẽtiſſime Pontifex cogitatione tua expende, vtrum magis ſit attẽdendum, incertúmne ab Euerſo periculum, quod tamen non niſi rem tẽporalem attingit, certa iactura publicę cauſæ complectens religionem noſtram, & nos, & vniuerſalem Eccleſiam. His dictis Dignatio tua, quæ in dicenda ſententia proxima erat, conſyderanda multum hæc ipſa affirmauit: & fidem fecere Ferrarienſis Præſul, & qui argumentis pluribus iudicium approbauit Lollius noſter. Motus ad hæc Pontifex, vt vidiſti, & ad ſe reuerſus: Conſyderaui (inquit) hæc omnia, & hãc vnam difficultatem præcipuè attendo. Theanenſis, & Neapoleo etiam multi facienda dixere. Ille tamen tollere è medio peſtem hanc cupiens, & publicis nihilominus rebus proſpicere, paululum vltra excogitans. Quid, inquit, ſi rationem hãc ineamus, vt inſtructa omnia relinquamus ad bellum, & tamen non anteà patiamur indici, quàm claſſem ſoluerimus: num via hac hominum opinionibus, ne nos retractum exiſti ment, & futuris motibus ne ab Euerſo eueniant, ſatis proſpi citur? Cùm reſponſum eſſet à primis duobus, quos dixi, ſatis ſine dubio proſpici, atque hanc vnam viam patere ad perdendum ſine ſcandalo hominem: non rogatis vltrà ſententiis, ſed ſufficere horum auctoritate exiſtimans, in hoc conſi lio conſtitit. Nox multa iam erat, & Pius defeſſus. Diſcedimus omnes, cùm facultas dicendi nulla nobis data tũc eſſet. Cogitans verò ego poſtmodum intra me, & continuò magis attendens damnoſum conſilium, ponénſque ante oculos imaginem malorum quæ ſecutura hinc præuidebam, conſti ſtitui quam benemerenti patri pietatem debebam, hanc intrepide ſoluere. Itaque poſtridie ſumpta opportunitate, ad eum veniens, & venia impetrata dicendi quæ intelligerem ſalutaria, diſſuaſionem in hunc modum ſum orſus. Heſterna tua deliberatio Sanctiſſime Præſul catenus mihi placet, vt eam Euerſus intelligens, in augenda defenſione ſe interim

maceret,

maceret, & pecuniam minuat, & ſuis ſubditis in diem grauior fiat. Si vltra progreditur, detrimentoſa multùm eſt meo iudicio, & placere non poteſt. Per exterminationem huius duo quæruntur à te, quies Eccleſiæ, & ſecuritas fodiendi aluminis. Vereor ne, ſi bellum incipimus, neutrum aſſequamur, & incidamus in turbationem omnium rerum. Si præſens futurus hic eſſes, nil deſperandum putarem. Sedes tua pro magno nobis eſſet exercitu. Bello proximo hoc ſumus experti, cùm Vrbem penè amiſſam reſtituit reditus tuus. Verum cùm aberis in longinquis agens, ſenties vulgatum eſſe verum prouerbiũ: Eum qui procul ab oculis ſit, procul quoque eſſe à corde. Multíſque quos metus nunc tenet præſentiæ tuæ animum eſſe audies ad conturbanda omnia, quaſi ſuo poſſeſſore iam vacua. Hoc itaque incommodum primo loco pone. Difficultatem deinde hanc adde, contemnenda non eſſe caſtella & arces Euerſi, ſicut heri audiſti, natura, & ſtudio multùm munita: & operoſam valde expugnationem illorum futuram. Si ergo, vt tibi ſtatutum eſt, ſtatim poſt nauigationem tuam inferenda ſunt arma: conſydera quid reliquum ſit æſtatis, ad conficienda quæ poſtulas. Eris Anchonæ ad Iunij extremum, niſi in celerando labefactare magis valetudinem velis. Ibi antequam triremem inſcẽdas, Iulium credo totum cõſumes: dum claſſis remige & pugnatoribus erit compléda: & Venetorum Dux expectandus, & alij præſtolandi, qui inſtructas triremes ad te ſunt conducturi. Menſes, vt vides, ad ſummum quinque ad belligerandum ſupererũt. Vltra miles noſter cõtineri in caſtris non poteſt. In hybetna ſi nõ ducatur, ipſe ſuo imperio ducitur, nõ ſatis intelligere poſſum, niſi deus miraculũ faciat, quo pacto tot caſtella, & arces, & oppida impigerrimi hoſtis ac tantis munita præſidiis, tam breui ſpacio in poteſtatem poſſis redigere. Cõſurgit hic mihi dubitatio multa, multúſq; metus: ſi enim vna expeditione Euerſus nõ perditur, res noſtra in diẽ deterior, ſua per hoc melior redditur. In dilatione ille ſalutem poſitam cernens id extremè conabitur, vt in hiemem bellũ trahatur: cuius beneficio colligendi ſui ſit copia, & parandi adiutores in annum venturum. Audi patienter quid vltra conſyderẽ. quicunq; ex cruceſignatis venturi ſunt tecum, & nondum venerunt, cùm

nauigabis, audientes bellum in locis Eccleſiæ geri, & excercitum tuum aduerſus chriſtianos pugnare, cogitabunt quod heri dicebamus eſſe cauendum. Tutum ſibi iter ad veniendum non credent: nec putabunt totis viribus tuis in Chriſti cauſam deſcendi. Cum paucis comitatus: alios domi ad digladiandum relinquas. non omnes neceſsitatem hanc tuam intelligent, nec belli cauſam attendent. Publicã enim opinionem ſequuntur populi: & ex illa motus animorum vt plurimum capiunt. Leue erit quod mentes ad bene operandum non ſatis firmatas poſsit auertere: Audiemus hos non venire quos acceperamus venturos. Illos ex via redire, qui iam erãt iter ingreſsi: vbique verò ſuſpenſionem plurimam eſſe. Grande hoc malum erit ſanctiſsime Præſul, grandis calamitas, noſtra occaſione tantum præſidij amitti. Ad aliud tranſi, & intra te cogita: vnde parari abſenti tibi ſubuentionem, & ſtipendium poſsis. Gallia adiumenti nihil porrigit. Vtráque Hiſpania nihil: Britannia nihil: Germania, & tranſalpinæ nationes præter militem, qui crucem aſſumet, etiam nihil. Italiæ quanta habenda ſit ſpes: tu ipſe ſatis cognoſcis. Mediolanẽſis Dux ex ſuffragiis, quæ per miniſtros tuos ad cauſam hãc colliguntur, armat ipſe quos eſt miſſurus cum filio. Idem Florentini, Dux Mutinæ, Senenſes, Lucenſes, Bononienſes, & Mantuanus Marchio agit quiſque vel triremes inſtructas, vel armatum militem mittit. Ianuenſis Ciuitas alienæ ditionis iam facta: pendere quicquam non poteſt. Regnum Ferdinandi bello ſexennali afflictum terremotibus inauditis, peſtéque & fame prope exanime: non habet quod tribuat. Veneti cauſam ſuam agentes, aliorum implorant ſubſidia. Solùm patrimonium ſedis tuæ hucuſque te aluit, & impenſam tulit, quæ in conſtruenda claſſe eſt facta. Expertus quotidie es quàm grauatè ad primam cõtributionem acceſſerit, quanta coertione fuerit opus: vt quod propter Deum non facit, propter temporalem pœnam impleret. Præſente Beatitudine tua patre & domino, in oculis ſic eſt reluctatum. Quid credis egreſſo Italiam, eſſe facturum? Si qua in hoc ſpes eſſe poterat reliqua: tota erat in quiete rerum ác pace. Neſcio enim quo pacto bellum nobis gerẽtibus ſuperbiunt ſubditi noſtri, & ad Præſulum mandata obdureſcunt. Hoc

procul

proculdubio eueniet magis: audito motu in Euerſum. Si indicetur ſecunda axactio, importabile onus clamabunt: ſi ſeuerius à quæſtoribus noſtris agetur, miram vbique contumaciam audies. Non proderunt ſpirituales pœnæ, ac temporales. Vis ſola quæ poſſet pertinaces inducere, adhiberi non poterit, copiis noſtris bello implicatis. Atque ita, ſi rectè attendimus: ſubuentio omnis tibi ac nobis eripitur. Sed vide quantum vbique incendium ex hac vnius loci flamma exurgat. Ad præteritam afflictionē, non ad præſentem opinionem reſpicio. Bellum in hiemem productum, continuari in æſtatem ſequentē erit neceſſe. Conabitur interim hoſtis (vt eſt ſemper ad perniciem ſolers) pluribus in locis nouos metus inducere, vt ad plura diſtracti, minus efficaces ad ſuam oppugnationem reddamur. Habet, vt noſti, intra Eccleſiæ viſcera multos ſceleris ſui affines pro malis & ipſi pœnam timentes: cum quibus occultis fœderibus eſt ſociatus. Ij ſatis noſcentes ſublato Euerſo, mox ad ſe calamitatem venturam: quacunque illi poterunt ratione ſubuenient. Ad hæc Vrbem Romā in factiones diuiſam relinquimus, & infeſtam nobis propter diſceſſum. Multorum animi, qui Dominatum in locis proximis tenent, ſunt ſatis offenſi. Populorum quoque ferè omnium mentes vel nobis, vel conuicinis ſunt parum pacatæ. Vbique vlciſcendæ iniuriæ voluntas accenſa: ad quàm retegendam illa vel maxima opportunitas aderit: ſi exercitum Eccleſiæ vno in loco videant occupatum ne ad coërcendos motus ſe poſſit impertiri. Videbis Gentilem Salenſem actum à te in exilium ſine mora huc reuolare, & cum conſpiratoribus quos iam ſumus experti, in repetendis quæ amiſit turbas nobis excire. Sabellos & Columnenſes moliri multa intelliges, vt recuperent caſtella, quæ ademiſti. Idem de Nobilibus audies Arcis Canalis. non erit commune, non oppidum de confinibus diſſidens: quòd per opportunitatem abſentis Principis, & occupati exercitus in contentionem non veniat. Cernimus præſentes quid agant Nurſini, Caſiani, Spoletini, Aſſiſini, Anconitani, Exini, & plures huiuſmodi. Audiemus nimirum abſentes congeminari eorum proteruiam. Iam verò de Malateſtis nil dico. Erramus vehementer, ſi in tanta opportunitate eos cre-

dimus dormituros. quod poterunt, temptabunt ipſi per ſe: quod non poterunt, molientur per alios. In oculis noſtris cum contumelia noſtra adiuti ſunt hactenus: procul ab oculis etiam adiuuabuntur cum damno. Periculum eſt ne non modò tam grãde dominiũ, quod eſt recuperatum Eccleſiæ: ſed quod datũ erit nepoti Antonio, vna rebellione ad vomitum redeat affectu ſubditorũ, qui eſſe ad Dominos veteres, vt plurimũ ſolet, imprimis hoc operãte. Addo, quòd Senogallia propter æſtimationẽ noſtrã vulgari non vellem & tibi dico, vt Chriſti Vicario. Reductæ ſunt nuper ad gremiũ tuũ ciuitates nonnullæ, & oppida, quæ ad fines Campaniæ ſunt. Cum his quoque Terracina vrbs à manibus Ferdinãdi ante erepta. Si non putamus hanc nouam poſſeſſionem noſtram Regi dolere, & illum de recuperatione iam cogitare: rudes admodum ſumus. diſſimulat nunc indignationem ſuam, egẽs opis Eccleſiæ: ſed portui iam ex tempeſtate appropinquat, ac hoſte Gallo penè excluſo ditatur, atq; augetur. Non ſcio quantum de gratitudine cogitet. Magis benigni homines in metu ſunt, quàm in victoria grati. Intuens ille te longè abeſſe, exercitũ tuum in euertendo Euerſo ſatagere, forſitan pudore victo, vel rem tranſiget ipſe, vel tranſactores rei occultè parabit. Miniſtri ſunt ei multi: quales agnoſcis. Cùm illi poſtmodum ſuccenſebis, & factũ expoſces: aut reditum ad ſe voluntarium illorum populorũ cauſabit: aut imminentem ad Gallos defectionem, niſi præueniſſet ipſe, monſtrabit. Atque ita ſummo dedecori noſtro, ſumma quoq; accedet iactura. Ad ſedanda hæc mala ſi totis copiis erit eũdum, neceſſariò relinquendus Euerſus: ſin partitis, differenda in longius debellatio eius: ſin verò vt debelletur, ſinendi illi inter ſe concertare, omnia iam incendiis, & latrociniis videbis cõpleri. Ex tota Italia partim ob ſpem prædæ, partim ad merendum ſtipendium, perditi homines in patrimonium noſtrum conueniunt. Ita redditus Fiſci tui, qui diſceſſu ipſo labefactãtur permultum, his conflictationibus ad nihilum venient, & allumen inuentum confici deſinet. Grandis iactura hæc, Pater Sanctiſſime: ſed grandior meo iudicio quæ ex his ſequitur. Damnabitur vbique Eccleſiæ Romanæ conſilium, quo in tantam diſſipationẽ ſit ventum. Ridebimur vt pueri, qui

qui non ſatis habentes procul à domo contra Turcum bellare ſuprámodum potenté: vno etiam tempore nouos hoſtes quæſiérimus domi, quibus ingratus eſt hic tuus diſceſſus: grata erit turbatio hæc, atque vt te in Italiam reuocent, maioris incendij miniſtrabunt materiam. Dolebunt vehementer his motibus Veneti: quibus pax noſtra, & poteſtas omnis noſtra eſt ſæpè promiſſa. Burgũdiæ Dux omnia querelis implebit, aſſerens ſe ab Eccleſia non tantũ iuuari, quantum eſt creditum, & tuas epiſtolas proferet: in quibus magnorum auxiliorum illi ſpem præbes. Tum magis hoc fiet, ſi propter turbationem huiuſmodi præcludetur cõmeatuum via: quorum procuratio etiam pacatis rebus eſt multum difficilis. Nec dubium quin horũ copia vel inopia ſuſcepti ſtet: cadatq; omnis conditio. Raró enim quia non ſint arma, diſcedit miles à bello. Cõparari illi vbiq; facilè poſſunt. Semper fames vel diſſoluit exercitus, vel armat in Duces. Nec tu mihi ad ſolitum argumentum refugias. Sufficit exemplum meum: & profectio mea ad expeditionem hanc alios trahit. Tibi enim probari forſitan hæc ratio poteſt: ſed aliis non item probatur. Primùm enim non hoc tantũ eſt repromiſſum, maiora multò Burgũdiæ Duci, & Venetis pollicitus es. Deinde Dux ipſe cùm vouit ſe in Turcos iturum, ſi magnus aliquis Princeps comitem ſe ſibi adiungeret: non hoc cauit, vt comitatu illo honorata eſſet tua profectio. Satis enim honoratum eſt quicquid tale pro Chriſto ſuſcipitur: ſed id voluit vir præclarus, & in magnis verſatus: vt quando vires hoſtiũ ſummæ haberentur, & ſolis ſuis debellari eas diffideret: præſertim tam longè à patria, ſuffragiũ potentiæ, non dignitatis ornamentũ ſibi aſciret. Hoc expectat Princeps ille à te: hoc deeſſe cùm ſentiet, fruſtratũ ſe opinione clamabit. Magnum eſt nomẽ Eccleſiæ: diuitiarum opinio multa. Qui vidit apoſtolicã ſedem bellum vno tempore in Regno, in Latio, in Vmbria, in Flaminia potenter geſſiſſe & vbique aluiſſe exercitus: maiora his nunc pro Fide expectat. Quæ cùm non apparebũt, vel auaritiæ, vel negligentiæ, vel inconſiderationi noſtræ aſcribet, quod ſi ſtatũ Eccleſiæ in pace relinquimus: incommodorum quæ dixi magna pars tollitur, nec ita frequens erit locus querelis, quod ſi etiã per occaſionem

abſentiæ tuæ exoriretur turbatio aliqua, quam Deus prohibeat: excuſata eſſet omnibus tua neceſſitas, ſi non quantum exigitur, operareris pro Chriſto. Verũ ſi culpa noſtra in hæc mala veniſſe putabimur: quid nos à maledictionibus proteget? Acrius in nos, quàm in Turcos odium accẽdetur. Mens non improuida cogitare omnia hæc: & timere facilè poteſt. ſed mihi dicet forſan tua Dignatio, Incertum eſt Papienſis, an iſta ſint euentura, quæ dicis. Nimium credis iudicio tuo. Fateor incerta eſſe quæ dico: ſed incertum quoque eſt tibi non futurum quod dico. Ex præteritis ſapiens eſſe ſolet iudicium. Tum in dubiis tutiorem partem amplecti ſemper prudentis eſt habitum. Memoria repete bellum: quod proximè eſt geſtum. Eius remetire initia, & progreſſum attende. Intelliges vno ex igne, quod antè dicebam: multa incendia grauiter excitata nõ ſolùm in diuerſis tui patrimonij locis, ſed in medio quoque Vrbis Romanæ, atque adeò ante fores palatij tui, cùm nec dies nec noctes præſidia publica & tecta noſtra ab iniuria nos tutarentur. Non debemus, Beatiſſimè Pontifex, his ſanctis temporibus occaſionem ſcandali dare. Contra infideles euntes, parcere Chriſtianis nos conuenit. Ad id meo iudicio omnis tua cura eſt intendenda: vt nobis extra bellantibus domi ſit quies: ne ſub vnum tempus diuerſis laboremus in locis: & tollere leuius malum quærentes, incidamus in grauius. Grandia pro Chriſto ſuſcipis ſine dubio incõmoda. Is ipſe ſenex & æger, trahis tecum fratrum tuorum collegium. Minuis in immenſum redditus tuos. Spiritualem, & temporalem poteſtatem Eccleſiæ, millæ periculis ſubiicis. Omnia perfers, vt placeas Creatori. Ammiſceatur hoc vnum incommodum cæteris. Alioquin ſi non ammiſcetur, maiorum incommodorum materia: vt ſinamus hunc imperitum hominem impunè abire, & reſeruari in aliud tempus iuſtam de eo vltionem. Deus qui intelligit omiſſam propter ſe occaſionem præſentis vindictæ: nouam poſthac occaſionem præſtabit, non minorem præſente. Interim paretur fortis exercitus: cuius metu contineatur audacia: quique ad opprimendum ſtatim eat quicquid ſiniſtri alicubi oritur. Seruentur, quæ parta ſunt hactenus magnis laboribus. Pacatis nedum turbatis rebus, ad ſer-

uand

uandum perdita. Continuetur hæc noſtra tranquillitas; vt ſicut euntes rem omnem ſedis pacatam relinquimus, ſic redeuntes inueniamus pacatam, & poſt labores quietem non bellum agamus. Hæc ſunt, mi domine, quæ patri noſtro, me dixiſſe tunc memini. vberior diſſuaſio fuit, ſed omnium, vt dixi, recordatio non eſt explicata: magis vt ſatisfacerem tibi quàm vt futurum quod velles conſiderê, hæc repetij & ſcripſi. veniam dabis memoriæ, quæ vt cætera, ipſo tempore carpitur. Tantũ autem, ſicut tunc cognouiſti, tribuit Deus conſilio ſerui fidelis, vt feruor ille Pontificis, qui tantopere in Euerſum videbatur accenſus, his dictis conſederit, & ad te meque conuerſus, ſic quoq; & cogitaſſe, & futurum eſſe dixerit; Ridensq; addiderat, Gratias Euerſus habeat Turco. Beneficio illius impunitatem fert ſcelerum, & ab exitio quod impendebat eripitur. Vale.

EX ALIA EIVSDEM EPISTOLA AD PAVLUM SECUNDUM PONTIFICEM.

SEd tu quoq; ô Pontifex, dic quæſo, num proximè Euerſanos fratres Deiphœbum, atq; Franciſcum, tibi illudentes, publicúmque ad te iter claudentes, ducatu Neapoleonis intra duodecimum diem omni tyrãnide deiecisti? capto eorum altero, quem & nunc in vinculis habes?

EX PLATINA IN VITA PAVLI *Secundi.*

INterim verò cùm Ferdinãdo in animo eſſet eos bello perſequi, & potiſſimum in Regno ſuo exiſtentes, qui dum à Gallis premerentur à ſe defecerant, miſiſſentq; copias quaſdam ea mente, vt Ducem Soranum adoriretur: Pontifex diuertere hoc bellum cupiens, Archiepiſcopum Mediolanẽſem eò properè miſit oratum: vt copias illas, quemadmodum ratione feudi debebat, ad ſe mitteret: quòd ſibi in ani-

o mo

mo eſſe diceret Comitis Euerſi filios, Eccleſiæ nequaquam obtemperantes è medio tollere. Nam eo ferè tēpore Euerſus Comes moritur, quo Paulus Pontifex creatus: corpusq; eius delatum Romam in Baſilicam Sanctæ Mariæ Maioris ſepelitur. Rex itaque acerrimus Deiphœbi hoſtis, quippe qui ab eo ſuperiore bello inſidiis, veneno, & armis petitus fuerat, copiarum ſuarum Præfectis mandat, vt primo quoque tempore proficiſcantur, quo Pontifex ire iuſſerit. Antea enim Deiphœbum & Franciſcum ad ſe vocatos monuerat, vt & iter tutum à latronibus ſeruarent, ne Romam aliunde venientes, in ipſis propè vrbis Romæ portis ſpoliarentur: vtq; Secutantiæ Præfecti ——— quondam filio Caprarolam, quod oppidulum eſt, redderet, cùm omnia ferè ipſius Præfecti bona poſſiderent. Vtrunque verò non modò facere recuſarūt, verùm etiam minas addidere, iactitantes ſe Euerſi comitis filios eſſe, nec laceſſentibus parſuros. Tum verò Paulus clanculum paratis rebus omnibus ad bellum neceſſariis, ſuperuenientibus etiam Regiis copiis, xv. die poſtquam inchoatum eſt, bello eos incautos & nil tale opinantes oppreſſit: redactis in poteſtatem nouem caſtellis: quorum de numero aliqua ita munita arte & natura erant, vt vix opera hominum expugnari poſſe viderentur. Deiphœbus autem veritus ne captus ad Regem mitteretur, ſalutem ſibi fuga quæſiuit. Capitur autem Franciſcus frater cum filio & quinquennio in arce Adriani detentus, demum creato Xyſto, liberatur.

IND

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE IN HISCE TRIBVS LIBRIS CONTINENTVR.

A

AEneas Syluius Senenſis ſuis ciuibus pacis autor. pag. 85

Albericus Cybo Maſſæ, & Carrariæ Princeps. 95

Alexāder Sfortia, ob non ſolutā ſtipēdia Florentinos mercatores iter habentes diripit in Parmēſi agro. 26

Alexander Sfortia fratris ad Venetos Legatus. 11

Alexander Sfortia Piſaurenſ. Regulus. 18

Alphonſus Rex incumbentibus cæteris Italiæ Principibus ad pacē inclinat, Ioannis Mauri Legati Veneti opera. 52

Amedeus, & Conradus aduenientes Euerſo in Vmbriam auxilio cum equitibus M. c c c. peditibus c c c. fuſi à Legato. 35

Angelus Ronconius capite plectitur quòd vnus è Pōtificiis ducibus diceretur: Euerſum miſsū feciſſe. 34

Anichinus Corſus pirata à Regiis captus. 48

Antonius Petrut. Senēſium in exercitu Legatus. 38

Antonius Petrutius ab Ildibrandino inſidiis interceptus cladem accipit. 45

Antonij Foreſtæ virtus in prælio reſtituendo. 44

Argentarius Mons. 48

Aſtorgius Fauentinus Regulus. 18

Auguſtinus Placentinus bellicarum machinarum magiſter. 15

Auguſtini Placentini tormētorū magiſtri mira ſolertia. 73.74

B

Bartholomæus Coleonius copiarum dux tranſire ad Venetos à Sfortia conatur. 20

Borſius Mutinenſiū Dux. 39
Boſius Sfortia Franciſci frater Scantianum in Senēſium finibus poſitum oppidum obtinebat. 150
Bratius Ballionius copiarum Pontificiarum ductor. 33

C

Caliſtus tertius Pōtifex creatur maximè Alphonſi Regis gratia. 81
Cardinalis Firmanus de pace Legatus ad Alphōſum à Pontifice miſſus. 152
Carolus Gonzaga Laudem oppidum ditionis Sfortiæ facit. 11
Carolus Campobaſſus. 23
Carolus Campobaſſus ſummæ exercitus Senenſium præerat. 36
Carolus Campobaſſus Senenſibus ſuſpectus. 46
Carolus Cāpobaſſus tollendæ ſuſpicionis cauſa militem in expeditionē educit. 48
Carolus Gonzaga miſſus à Senatu Veneto Senenſibus auxilio. 49
Carolus Gonzaga cum Sigiſmūdo communia conſilia habet, & à Senenſibus deficit. 69
Carolus Gonzaga Orbetellum oppidum Senenſium vi capit. 60
Caroli Gonzagæ Crudelitas. 66
Carolus à Legato caſtigatus obiecta diluit. 67
Carolus Gonzaga purgandi ſui cauſa, atq; Legati ignominiæ deprecandæ Senam concedit. 75
Carolus Gonzaga venia impetrata, cum Senenſibus redit in gratiam. 76
Claſsis Regia diſiectam claſſem Genuenſium tempeſtate ad Circeū montem incendit. 48
Cluſium Hetruriæ Vrbs vetuſtiſſ. Porſennæ quondam Regia æmula Romani nominis. 7
Concio Legati apud Senēſes. 19
Coſmus Medices diſſentiente ciuitate bellum ſuadere conatur. 19
Coſmus concionatur Florentiæ, ac populū ad bellum hortatur. 19
Coſmus pollicetur ſe priuata ſua pecunia ſtipendia militibus ad diem repræſentaturum. 19

D

Deiphœbus Euerſi Anguillaria filius. 94. victus & profligatus captusq; in poteſtatem venit. 95
Dominicus Anguillarius ab Innocētio principatu priuatus. 69

E

Euerſus Anguillariæ comes à Spoletinis mercede conductus. 33
Euerſus à Nicolao Pontifice hoſtis iudicatus quibus de cauſis. 33
Euerſus à iuuando Ildibrandino bello domeſtico auertitur. 34
Euerſum Pontifex armis perſequitur. 34
Euerſi duo generi in Tyberim proiecti. 35
Euerſus Anguillariæ comes verum in bello laceſſendus Pius Pontifex conſultat. 96

F

Federicus Vrbin. Princeps Regis exercitus dux. 7
Federicus poſtulanti Senatui recuſat militare Piccinino exercitus duce. 10
Ferdinadus Calabrorũ Dux Alphonſi Regis filius. 7
Ferdinandi Calabr. Duc. Laudes. 9
Ferdinandus Senenſes hortatur ne paci aſſentiantur. 23
Ferdinandus metu Genuenſis claſſis ſe Groſſeto oppido includit. 32
Ferdinandus non tanquam victus ſed victor magno plauſu atque ouanti ſimilis Neapolim inuehitur.

40
Florentini Venet. & Senenſium hoſtes. 1
Florentini conſilia agitãt de Lucẽſium ac Senenſiũ vrbe occupanda. 13
Florentini Hetruriæ imperio imminentes. 13
Florentini ſæpe à Senenſibus victi. 13
Florentini noctu Senas profecti ſuburbium incendunt. 14
Florentini exercitus duces Legatus conatur ſpe liberalioris militiæ abducere. 17
Florẽtiæ tumultuãtur ob immoderata ducum poſtulata. 18
Florentini expoſtulantibus Senenſibus, ſuos edicto propoſito, vetant Ildibr. militare. 29
Florentini patiuntur in ſuis oppidis militem ab Ildibr. cogi. 29
Fœderis conditiones inter Venetos & Alphonſum Regem. 9
Franciſcus Contarenus iureconſ. Legatus à Venetis deſign. 1
Franciſcus Sfortia Venet. hoſtis. 2
Franciſci Sfortiæ in Venetos iniuriæ. 11
Franc. Sfort. Mediolano potitur.

tur. 12
Franc. Sfort. Venetum Legatum Mediolani crudeliſſ. interficit. 12
Franciſcus Sfortia Senenſes ad pacem hortatur. 50
Franciſcus Euerſi Anguill. filius captúſque in poteſtatem venit vict. & profligatus. 94.95
Franciſco Cybo Dominici Anguillarij oppida adiudicata. 95

G

Genuenſium claſſis ad Talamonis portũ appulſa. 32
Genuenſium claſſis à Regiis ad Circeum montem incenſa. 49
Gibertus Corrigius copiarũ ductor magni nominis à Senenſib. cõductus. 39.40
Gibertus Corrigius à Senenſibus ſummæ rerum præficitur. 79
Ghinus Bellãtes curat ſigna proferenda quæ Senẽſes olim Florent. deuictis retulerant. 14

I

Iacobus Picininus Veneti exercitus dux in Inſubribus. 9
Iacobus Ferrarius. 23
Ildibrandinus Vrſinus quibus de cauſis arma Senenſibus intulerit. 82
Ildibrandinus maritimam Senenſium oram populatur. 30
Ildibrandinus hoſpitio etiam Florentinis & cognatione iunctus. 29
Ildibrandino illatæ à Senenſibus iniuriæ. 29
Ildibrandini Scriba ad militem conducendum miſſus in Vmbriam inſidiis exceptus & Suanæ in cuſtodiam traditus. 30
Ildibrandinus Montis Acuti arcem occupat. 31
Ildibrandinus à proceribus Vrſinæ familiæ opem implorat. 40
Ildibrandinus Senenſes prælio vincit. 44
Ildibrãdinus ad Suanam cladem accipit, prælio victus. 73
Ildibrandinus violatis induciis Petrum Brunorum & filiũ intercipit, ac vinctos catenis in cuſtodiam tradit. 78
Ildibrandinus ſe ſuáque omnia Senatui Veneto permittit. 80
Ildibrãdini auunculus in fruſtra à Senenſibus diſſectus. 29
Ildibrandini ſcriba dimiſſus. 30
In Ildibrandinũ contumelioſa Senenſium decreta. 31
Ildibrandini virtus in Sorano defend

defendendo. 35
Ildibrand. militum audacia. 55
Induciæ fiunt inter Seneñ. ſes atque Ildibrandinum 77
Ioanes Maurus Venet. Sen. ad Alphonſum Legatus. 2
Ioannes Maurus Alphonſum Regem recuſantem ad pacem inducit. 52
Iulius Cæſar Camertiũ Regulus. 3
Iulius Cæſar Camert. Regulus à Senenſibus conductus. 39

L

Legatus Pontificis Senæ agit de pace cum Ildibrandino facienda. 38
Legatus proficiſcitur ad bellum. 2
Legatus incolumis ad exercitum venit & Cluſium pro ficiſcitur. 7
Legatus ſe cum Federico & Ferdinando coniungit. 8
Legatus Senenſes hortatur ad bellum cum Rege & Senatu aduerſus Flor. capeſſendum. 16
Legati callidum conſiliũ ad hoſtium inſidias vitandas. 45
Legato inſidiæ ab hoſtibus ſtruuntur. 4
Lucenſium vrbem inuadendi conſilia à Sfortia & Florent. inita. 12
Ludouicus Ildibrandini filius à Penella patris pellice veneno ſublatus. 23

M

Malateſta Ceſennat. Regul. 18
Marcus Aurelius vir perdoctus à Veneto Senatu ad Alphonſum miſſus. 23
Mediolanum etiam Legati tempore belli ſeminariũ. 11
Michaël Cotiniola. 18

N

Neapoleo Vrſinus in Alphõſi exercitu Dux. 23
Neapoleo Vrſinus Ildribrandino auxilio venit. 70
Nicolai Pontificis morte pacis conſilia inter Ildibrandinum & Senenſes intermiſſa. 78
Nurſini cum Spoletinis bellum gerunt. 33

O

Octauianus Vbaldinus vir doctus à Federico Principe Vrbinat. præfectus. 4
Orbetellum quomodo à Carolo Gonzaga captum & qua de cauſa. 68. 69
Orbetellum Legati aſtu & conſilio receptum. 69

P

Pacem Venetis licuit facere per fœderis cõditiones Alphonſo Rege inconſulto. 26

Pandulphus Ballionus ſub Veneto Senatu ſtipendia meritus. 6

Paulus Barbus Venetus Legatus. 21

Paulus Secundus Pontifex Anguillarios fratres victos cuſtodiæ aſſeruari iubet. 4

Pax inter Venetos & Sfortiã & Florentinos firmata inſcio Alphonſo Rege. 21

Pax inter Senẽſes & Ildibrandinum quibus conditionibus firmata. 89

Peruſini Sfortiæ & Florent. ſocij. 4

Peruſini à Venet. donati ciuitate. 4

Petilianum & Soranũ in Senenſium finibus ſita oppida. 28

petrus Brunorus miſſus Senenſibus auxilio à Senatu Ven. 49

phœbus Capella Veneti Senatus ſcriba. 2

pius pontifex bellum Euerſo inferre parat. 96. 97. 98

pitilianenſium Reguli ſemper à Senenſibus diſſentientes. 74. 75

prælium inter Senenſes & Ildibrandinum. 44

R

Rauenna Boiorum Vrbs Gothorum olim Regia. 2

Renati Regis in Italiam aduentus. 2

Renatus offenſus ob pacem à Sfortia cum Venetis factam. 22

Renatus ſpe lapſus Regni recuperandi. 22

S

Satteanum oppidum. 7

Saturniana Colonia quam Montem Meranum appellant. 30

Seditio exercitus ab Legato ſedata. 136

Senenſes Veneti Senatus ſocij. 1

Senenſis ager feraciſſimus. 1

Senenſes Florent. hoſtes. 10

Senenſibus Florentinorum potentia ſuſpecta. 13

Senenſes ſæpe Florentinorum victores. 13

Senenſes bellũ aduerſus Florentinos decernunt, ſociis Venetis & Alphonſo Rege. 14

Senẽſes Floren. portam ſuccendunt. 15

Senẽſes pacem factam à Venetis confirmant. 25

Senenſes Vittotium & Soranum duo Ildibrandini oppida occupant. 35

Senenſes auerſi à pacis conſiliis. 5

Senenſes Ildibrãdino ſtipendium perſoluebant. 28. 91.92.93
Senẽſes pacem recuſant iniquis conditionibus per Legatum Pontificis ab Ildibrandino oblatam. 74
Senẽſes Victorio amiſſo cladem accipiunt. 83
Senenſibus à Florent. illatæ iniuriæ. 10
Senenſium de Venetis expoſtulatio. 24
Senenſium in Ildibrãdinum iniuriæ. 29
Senenſium de Florẽtinis ſuſpicio. 31
Sforcia per Simonẽ Eremitam de pacẽ cum Venetis agit. 20
Sigiſmundus Malat. Florentini exercitus Dux. 2
Sigiſmundus Malateſta Arimin. Regul. 2
Sigiſmundi poſtulata cum ageretur apud Alphonſum Regem de eo conducendo. 3
Sigiſmũdus Malateſta à Senenſibus ſummæ rerũ in bello præficitur. 48
Sigiſmundi Senenſibus ſuſpecta fides. 56
Sigiſmundus à Iulio Cæſare genero proditionis apud Senenſes accuſatus. 58
Sigiſmundum Senenſes curant de medio tollendum bellum minime è ſua fide adminiſtrantem. 59
Sigiſmundus inducias cum Ildibrandino pactus Senẽſibus & Legato inſciis. 59
Sigiſmũdus à Legato poſtulatvt ad ſevenire colloquij cauſa ne grauetur. 61
Sigiſmundi & Legati colloquium. 62
Sigiſmundus violata fide, militem ſub ſignis in Senenſem agrum inducit. 63
Sigiſmundus ad Aquas Brunas tres ſuorum cohortes excluſas à cæteris amittit. 65
Simonetus Caſtroperius copiarum Dux. 18
Soranum & Petilianũ in Senenſium finibus ſita oppida. 28
Soranũ Senenſes oppugnare conſtituunt. 38
Soranum à Senenſibus obſeſſum. 41
Soranũ Senenſes copias adducunt. 33
Soranum obſidetur. 54
Sorani deſcriptio. 53
Soranenſium virtus in oppido tuendo. 57
Soranum oppugnatur. 73
Soranum tormentis quatitur. 80
Spoletini cum Nurſinis bellum gerunt. 33

T

Tabellarij literas de pace ad Legatū afferentes à Florētinis militibus virgis cæſi. 21
Talamonis portus. 32
Thraſymenus lacus. 5
Thaddæus Imolenſis Regulus. 18
Tormenta parua milites in prælium euntes manu geſtabant Legati tempore. 7.& 41
Turca Byzātio potitus Myſiam ſuo imperio adiunxerat. 52

V

Veneti victi apud Carauagium oppidum in Inſubr. 11
Veneti Florentinorum cauſa, bellum, cum Philippo Inſubr. Duce geſſere. 11
Veneti Senatus nomine Legatus ad pacem Senenſes hortatur. 50.51
Venetis licuit inſcio Rege, pacem cum Sfortia inire. 25
Veſpaſiani Cæſaris opus admirabile. 4
Vetrala oppidum Euerſi ditionis. 34
Virginius Vrſinus empta oppida quæ in ditione erant Frāciſci Cybo, iniquitate Alexandri Pontificis amiſit. 95
Vrſini auxilio ſe fore Ildibrādino pollicentur. 41
Vrſus Vrſinus copiarum Veneti Senatus ductor. 50
Vrſus procerum Vrſinorum nomine à Senatu Venet. poſtulat vt ſuam autoritatem ad pacem faciendam interponat. 58

FINIS.

Errata ſic corrigito. pag. lin.

Bellum quàm pacem. 23. 32. eſſet, illi adiudicabant. 25. 13. ni animum induceret patere. 27. 5. perſequemur. 27. 47. militem cogendum. 29. 18. cenſuerint. 31. 34. vtilitati ſibi Reiq; pub. 32. 8. numero eum palàm. 34. 7. cum paucis comes. 40. 21. ſpei plenus victor. 44. 25. tribuerant. 49. 19. Legato imperaturum vti Senenſes. 50. 31. tempora poſtulaſſent. 50. 34. conuehuntur: Legatus Senam. 73. 9. munus interim gerat. 74. 15. cum cæteris deiectis. 79. 14. prophana. 89. 19. ne quando lactet. 87. 2. ſibi adſtringat. 87. 26. bellum gerentes. 94. 23. Taruiſinus Præſul. 95. 28. eſt omnis ſucceſſus. 95. 30. diſperſas copias. 95. 32.

VA1
1551477

118.
K.
27.